

DIRECȚIUNEA GENERALĂ
▲
ARHIVELOR STATULUI

PUBLCATIUNI
ISTORICO-FILOLOGIC

TEXTURI SI GLOSSE ROMANE

INTRE

1550—1600.

BUCURESCI.
TYPOGRAFIA SOCIETATII ACADEMICE ROMANE
(LABORATORII ROMANI).
19. STRAD'A ACADEMIEI 19.
1878.

Publicațiunea de față nu este o brută colecțiune de documente.

Texturile și glosele n'aū fost pentru noi decât un simplu material, cu ajutorul căruia, înlăturând ori-ce teorie a-priori, am putut studia în cunoștință de cauză, sub toate raporturile, limba cea vorbită a străbunilor noștri în a doua jumătate a secolului XVI.

Intențiunea autorului a fost de a pune o serioasă temelie analitică pentru filologia și diplomatica română, după cum, pe un teren diferit, dar tot prin analiza cea mai minuțioasă, ne încercasem altă dată de a limpezi, mergând din dissecțiune în dissecțiune, trecutul nostru național prin *Istoria critică a Românilor*.

Dacă am reușit, nu se scie; ceta-ce scim, este că lucrul ni-a costat multă muncă.

Afară de cestiuni curat linguistice și paleografice, am atins adesea puncturi istorice și juridice.

În privința filologică mai în specie, pentru a ne asigura după putință contra erorii, am supus primele două părți ale publicațiunii la aprecierea amicului nostru Hugo Schuchardt, unul din cei mai celebri linguiști contemporani, pe care ilustrul Ascoli nu se sfiesce de a-l pune de'npreună cu Mussafia ca cei doi succesori mai de frunte ai marelui Diez.

Respunsul lui Schuchardt, scris nemţesce, căci tinde a atrage mai cu dinadinsul atenţiunea publicului străin asupra filologiei române, are în vedere mai cu deosebire specimenul nostru de *Dicţionar etimologic al limbei române* (veđi mai jos p. 258 — 312), pe care'l consideră ca «partea cărţii cea mai importantă pentru linguişti», făcându-ne tot-o-dată onórea de a adăoga : «Hasdeu's Scharfsinn und Gelehrsamkeit treten hier in glänzender Weise hervor».

Observaţiunile critice ale lui Schuchardt, cari forméză o frumósă monografiă de trei cóle de tipar asupra importanţei filologice generale a limbei române şi mai ales asupra rezultatelor cărţii de faţă, vor apare în tomul II, unde vor figura de asemenea mai multe adaosuri din parte-ne, provocate mai cu sémă prin acele excelente observaţiuni, ast-fel că nu le-am putut separa de ele, apoi o monografiă asupra genitivo-dativului român, o altă asupra accentuaţiunii şi vocalisaţiunii irrationale în vechile nóstre monumente literare, şi 'n fine cinci indici la ambele to-muri : bibliografie, istoric, juridico-economic, diplomatic şi linguistic.

Terminând, nu putem a nu exprime cea mai viuă recunoşcinţă D-lor Dim. A. Sturdza şi Gr. G. Tocilescu, ale căror comunicaţiuni au sporit fórté mult valórea lucrării nóstre.

Hasdeu.

Bucurescí, 10 august 1878.

I

ACTE SI FRAGMENTE

TEXTURI ROMÂNE INEDITE

ÎNAINTE DE ANUL

1600

Tóte texturile din colecțiunea de față, afară de cel sub No. 1, represintă limba vorbită a Românilor între 1560—1600.

Dic limbă vorbită, și étă de ce.

Pînă acum, cât se atinge de secolul XVI, s'aũ publicat numai texturi române traduse, în cari nu numai sintaxa oglindește, mai mult saũ mai puțin, o construcțiune străină, adecă este slavică saũ grécă, dar adesea pînă și cuvintele isolate se întrebuintează pe dos, din cauza că traducătorul nu înțelegea saũ nu sciea să brodescă ideia originalului.

Diaconul Coresi, de exemplu, în Psaltirea sa din 1577, când ȑice în psalmul 3 : *ноу мѣ темь де мѣн де вѣмени че кадь*, în loc de : «ómeni ce *năvălesc*», traduce pur și simplu, într'un mod fórt stângacũ, pe slavicul *нападающихъ*, din *на-падати*, literalmente «a *căde* pe ce-va»; tot așa în psalmul 21, ȑicerea : *ши де корнь кѣ оуѣ корнь* este o inextricabilă galimatiă, care rezultă din neînțelegerea textului slavice : *и ѿ рогъ инорожъ*, latinesce : «et a cornibus unicornium», grecesce : «καὶ ἀπὸ κεράτων μονοκεράτων»; saũ în psal-

mul 43 : ρῥῑνε φῥῑνε μῥῑνε este romănesce un non-sens, născut din omonimia a două vorbe slavice ρρῑν, din care una înseamnă «rușine», ér cea-l'altă «frig», Coresi luând din zăpăcélă pe astă din urmă drept cea de 'ntăiă.

Asemeni modeluri de neromăniă a texturilor traduse ne întimpină la fie-care pas în orî-ce veche tipăritură română.

Pînă și un om atît de serios ca nemuritorul nostru Cantemir, când se apucă, în «Divanul lumii», a traduce un vers din Ausoniū, ne înzestră cu următórea curiositate :

Oare ce-am gresit ? și ce făcut la vreme ? și ce nu-i bine ?
Căce acesteî fapte cîntea i-a lipsit, săū cea-l'alte
Socotéla 'ntregă ? căce m'am lenit ? căce acésta sède
Réua socotéla !...¹

În aceste patru versuri, óre mai recunósce cine-va limba română ?

Nu în traduceri trebuî căutat graul viū al unui popor.

Colecțiunea de față, prima în felul seū, ne dă limba originală a Romănului din a doua jumătate a secolului XVI.

Aci nemic nu e tradus, cu singura excepțiune — mai repetăm încă o dată—a fragmentului publicat sub No. 1.

Sînt acte oficiale saū particulare, scrise în Romănia de către Romăni după trebuințe locale și momentane.

Autoriî lor, ómenî din popor, nu scieaū multă carte.

Eî scrieaū așa cum se vorbea în ȕilele lor în orașul saū chiar în satul unde trăiaū.

Importanța filologică a acestor documente este întreită :

1. *Dialectologică*. arătând diferențele din loc în loc în același interval de timp;

2. *Fonetică*, intru cît scriitoriî, lipsiți de orî-ce cultură ortografică, își dedeaū silința de a transcrie întocmai pronunțiaunea cea poporană;

3. *Sintactică*. de óră-ce cugetarea și expresiunea aceluia ce scria nu eraū împedecate prin nemic străin.

(¹) Ap. Haidoî, *Archiva istorică*, t. 2, p. 166.—Textul latin al lui Ausoniū sună :

Quae praetorgreus ? quid gestum in tempore : quid non ?
Cur isti facto decus affuit, aut ratio illi ?
Quid mihi praetoriturum ? cur haec contentia credit,
Quam melius mutare fuit... ?

De când actualul ministru al Instrucţiunii Publice, d. Georgiu Chiţu, mi-a încredinţat Direcţiunea Generală a Arhivelor Statului, sarcina mea de căpeteniă a fost de a clasifica tesaurele lor ast-fel, încât să nu se mai dea la lumină, ca în trecut, nesce extracte necritice, desbrăcate de orî-ce caracter sciinţific, ci tôte documentele să se pôtă publica treptat în întregul lor, nu numai fără nici o abatere în fond sau în formă, dar încă—ceia-ce împôrtă fôrte mult — într'o ordine sistematică, adecă sub rubrice omogene, cuprindënd fie-care corp câte o materie de aceeaşi natură, animată — aşa şicënd — de un singur suflet.

Una din asemenea rubrice îmbrăţişeză texturile române înainte de anul 1600.

Din acéstă rubrică alegem o sémă de acte, a căror autenticitate este mai pe sus de îndoélă, lăsând la o parte, pînă la verificare, pe cele mai puţin sigure.

Altele câte-va, pe cari de asemenea le ţinem de o cam dată în rezervă, deşi ele sînt pe deplin autentice, vor intra în doă colecţiuni separate :

1. *Răvaşele Banilor Craiovei;*
2. *Acte municipale.*

În locul lor dăm vr'o trei-patru documente de pe la începutul secolului XVII, cu atât mai mult că e peste putinţă, sub raportul limbei, a stabili o rigurósă liniă de demarcaţiune între anii imediat anteriori şi cei imediat posteriori lui 1600.

Specimenele fotografice se vor publica deosebit într'un tractat de «Paleografia Slavo-română».

Facem excepţiune însă pentru zapisul de sub No. VI, a căruia mare însemnătate prosodică ne îndemnă a'l da de pe acum în fac-simile, pentru crisovul de sub No. VII, în care sînt grupate cinci diferite caractere, şi pentru semnele de fabrică (*Wasser-zeichen*) ale documentelor celor scrise pe hărtiă.

Fie-care act este reprodus întocmai după original, conservându-se intactă ortografia lui cirilică, ba pînă şi literele cele aruncate d'asupra rindurilor, *litterae columnatae*, în privinţa cărora însă lipsa tipografică ne-a silit pe slova cea scrisă în catul al

doilea a o pune ce-va mai spre stînga de slova cea de-desupt, bună oră a^M în loc de a^M .

Fie-care liniă din original își păstrează individualitatea, fiind precedată de o cifră, care indică numărul rîndului.

Urmază apoi transcripțiunea cu litere latine, în care am admis următoarea normă : $\pi = \hat{a}$; $z = \hat{a}$; $\lambda = \hat{a}$ și \ddot{u} , atunci când le confundă chiar originalurile; $\text{A} = \text{i}$ sau in ; $\text{k} = \text{é}$; m și $\text{A} = \text{ia}$; $\text{u} = \text{iu}$; s și $\text{o}\gamma = \text{u}$; o și $\text{w} = \text{o}$; n și i sau $\text{i} = \text{i}$; $\text{u}\text{p} = \text{st}$; y înainte de o vocală môle = ge, gi; y înainte de o vocală dură = g'; v înainte de o vocală môle = ci, ce; v înainte de o vocală dură = c; $\text{u} = \text{t}$, $\text{w} = \text{s}$, $\pi = \text{j}$ etc.

Literele puse în original d'asupra rîndului sînt transcrise cu *cero cursiv*, ér cele asvîrlite și mai sus, d'asupra catului al doilea, se pun cu *petit cursiv*; de exemplu : $\text{eroy}\overline{\text{m}}\text{e} = \text{egumen}^i$.

D'asupra rîndului însemnându-se generalmente numai consóna, ér vocala ce o însoțesce fiind sub-înțelăsă, de exemplu $\text{sa}^{\text{v}}\text{rpa}^{\text{c}}$ pentru BACH GRACE , pe acéstă vocală, nescrisă în original, noi o transcriem cu *petit drept* : vac^igrase .

Intre semnele [] se completéză lipsurile din original, parentesii ordinari () fiind reservați pentru traducerea cuvintelor slave.

De vreme ce se reproduc înseși originalurile, aceste câte-va mesuri de exactitate la transcriere sînt de ajuns.¹

În fine, fie-care act, pe lingă notița descriptivă ce'i precede, se încheiă printr'un șir de *Nota*nda, în cari se atrage atențiunea lectorului asupra particularităților celor mai interesante ale textului.

(¹) Un alt mod de transcriere, care nu ni-a convenit, veđi în Sickel, *Monumenta graphica medii ævi*, Wien, 1858 și urm.

I

CEL MAI VECHIU TEXT BIBLIC ÎN LIMBA ROMÂNĂ

OLTENIA, CIRCA 1560.

Textul publicat mai la vale cuprinde aproape întregul cap XXVI din Levitic, anume verseturile 3—41.

Scriș pe două foi de pergamenă, el se păstrează în Biblioteca Națională din capitala Serbiei, MS. No. 61, de unde l'am copiat într'o călătorie din 1871.

După scrisore, după ortografia și după limbă, noi nu ne sfim a'l numi «cel mai vechiu text biblic în limba română».

Ori-cine își va da osteneala de a'l compara cu documentul dela Bistrița, pe care 'l dăm mai jos sub No. III, se va convinge că textul de față, prezentând aceleași caractere esențiale, este totuși ce-va mai vechiu.

El cată să fi fost scris în Oltenia, poate tot la Bistrița, cam pe la anul 1560, ce-va mai mult sau ce-va mai puțin.

În ce mod și 'n ce timp va fi rătăcit apoi în vecina Serbie, acesta nu se știe.

Voiu observa însă, că între manuscrise din aceeași bibliotecă, care mi-a fost deschisă fără rezervă, grația amicului meu Magazinovici, atât de simpatice tuturor Românilor de pe când fusese la noi agent diplomatic din partea Serbiei, am văzut un mare număr de acte de ale Brancovenilor, deși lipsa de timp nu-mi permisesese a le cerceta de aproape.

Ar fi de bănuț, prin urmare, provenința brancovenescă a textului nostru biblic.

În ori-ce cas, el este mai vechiu decât Psaltirea diaconului Coresi și tipăriturile române de peste Carpați de pe la finea secolului XVI, din

cară una, publicată în Orăștia la 1582 sub titlul de *Псалтир*, cuprinde *Genesea* și *Exodul*, dar — din nenorocire — nu și *Leviticul*.*

Dintre trăsăturile paleografice cele mai caracteristice ale acestui text, este întrebuințarea constantă a lui *ѣ* în loc de *ѧ* pentru vocala noastră obscură *ă*, întocmai ca și 'n documentul dela Bistrița, apoi incertitudinea foarte semnificativă în transcrierea diftongului *oa*, confuziunea în usul sem-nului grafic *ж*, și altele, pe cari le indic la urmă.

Singura traducere românească veche a *Leviticului* este cea cuprinsă în *Букваръ азбукъ дѣланъ русска скрипторъ*, publicată din ordinea lui Șerban Cantacuzin în București la 1688, pe 932 pagine în folio, afară de șese foi suplimentare la început și una la sfârșit.

Pentru a arăta diferența în stilul român la interval de un secol și mai bine, noi reproducem în josul textului de pe la 1560 pasagiul ce-l corespunde în edițiunea din 1688.

(*) *Спар*, *Principie de limbă*, Blaj, 1866, în-8, p. 104, și *Crestomatia saă analecte*, Blaj, 1858, în-8, p. 46—82.

1. съ¹ веци хн. дѣлѣндоу д токъмѣлеае мѣле
2. ши веци фи сокотиндоу. ши цинидѣ. порѣ
3. нѣлеае мѣле. давою волау плоде. д врѣме
4. дестонникѣ. шї пѣмѣнтѣ¹ ва да хасна са.
5. ши лѣмнеле вор фи родитовре. ши мѣлти
6. шоуѣ ва ажѣнѣ. сторѣра. шї сторѣра
7. семѣнѣтоура. шї веци авѣ пѣнѣ ла сацноу.
8. ши веци лѣкоуи коу тѣрне. д цара вострѣ.
9. давою боу пѣче. д цара вострѣ. доурамивеци шї

(¹) Prima literă e scrisă cu roșu.

Де веци оумела дтрѣ порѣнчеле мѣле ши дѣцѣтѣрнеле мѣле веци пѣзи ши
ае веци фѣче пре дѣнчеле. Шн воу да плоде волау. д врѣмѣ ен, ши пѣмѣн-
тѣ ва да роадеа авѣ, ши лѣмнеле кѣмпнлор вор да роада лорѣ. Шн ва
дѣлка волау тренѣнѣва кѣлесѣ, ши кѣлесѣ ва апѣка сѣмѣнѣца, ши веци
мѣмѣка пѣмѣнтѣ вострѣ. д сацѣ, ши веци лѣкѣн кѣ дѣмѣаре пре пѣмѣнтѣ

10. нимѣ ноу ва спжмѣнта пре вон. гонивою а
11. фарь живиниле рѣле сзакатице де а па
12. мѣнтѣ^А востроу. ничи всте ноу ва трѣче
13. пре а цара вострь. гонивецн¹ пре врь
14. жимашин воцри. ши днаннтѣ вострь
15. ворь пика де армѣ. ши е де атре вон ворь
16. гони пре в соутѣ. шї в соутѣ пре зѣче мїн.
17. къ врьжимашїн воцри вор пика днаннтѣ (*sic*)
18. вострь. къ еоу кою кьоутѣ пре вон. ши
19. вою крѣще пре вон. ши вою моуаци пре
20. вон. шї легѣтоура мѣ коу вон в вою ци
21. нѣ. мѣ днкавечи де а векоу. ши ачѣлѣ
22. пѣтроу чѣлѣ нѣ. ле вечи лѣса днапон.
23. ши локоу^А миеоу ва фї атре вон де аькоуи^Т.
24. ши сѣфлетѣ^А миеоу нѣ ва оурѣ пре вон. еѣ
25. вою дѣла атре вон. шї еѣ вою хи. доуминзеоу^А
26. востроу. вон дѣкѣ вечи хи нѣродоу^А миеоу.

(¹) Prima literă cu rogu.

вострь, ши рѣскою нѣ ва трѣче прен пжмжнтѣ вострь. Ши вою да паче а пжмжнтѣ вострь, ши вечи дорми, ши нѣ ва фи кареле сѣ спѣе пре вой, ши вою піарде хїарѣ рѣле ден пжмжнтѣ вострь, ши рѣзкою нѣ ва трѣче прен пжмжнтѣ вострь. Ши вечи гони пре врьжимашїн воцри, ши вор кздѣ днаннтѣ воатрѣ кѣ оучидере. Ши ва гони ден вой чинчи пре в сѣтѣ, ши в сѣтѣ ден вой вор гони зѣче мїн, ши вор кздѣ непрїатенїй воцри днаннтѣ воатрѣ а сѣтѣ. Ши вою кздѣ престе вой, ши вою вѣн пре вой, ши вою крѣще пре вой, ши вою дмѣаци пре вой, ши вою атзри фжгздѣннца мѣ кѣ вой. Ши вечи мжика веки ши векиле векиаорѣ, ши веки ден фаца челорѣ нѣав вечи скоате. Ши вою пѣне фжгздѣннца мѣ атрѣ вой, ши нѣ ва оурѣ сѣфлетѣ мїеѣ пре вой. Ши вою оумѣла атрѣ вой, ши вою фи воав дмїнезѣѣ, ши вой вец фи мїе нѣродѣ. Ёѣ дмїнѣ дмїнѣ вострь че вѣмѣ

27. кѣ еоу сѣнтѣ домноу^А доумнижеоу^А востроу.
28. чела кареле пре вон амоу адоу^С афарь де ꙗ жгипетѣ¹
29. коу^М роби ачелора съ нѣ фици. ши жоугѣ^А а грома
30. зило^Р воцри а^М фрѣнтѣ. коу^М ꙗ дерептате съ ꙗла^Ц
31. тарѣ² съ мие ноу веци хи ꙗгѣдѣндоу. шї ноу веци ф
32. аче тоутѣ порѣчѣле (sic) мѣле. ши съ веци хи оурѣн
33. доу ачѣсте порѣнчи але мѣле. ши сѣфлетоу^А вострѣ
34. ва фи лепѣдѣндоу лѣцѣ мѣ. ши легѣтоура мѣ w (sic)
35. w веци лепѣда. еѣ³ ꙗкъ ачаста воу фаче коу вон.
36. веѣѣвою пре вон кѣ коутремоури ши коу фоуги
37. чен. коу фригоури. де кареле ва скѣдѣ фаца кострѣ
38. ꙗ сѣфлетоу^А востроу. се вор доспи тоте рѣле. ши
39. че веци семѣна. семѣнѣтоура вострѣ. w во^Р мѣꙗ
40. ка врѣжимашїи воцри. асоупрѣ⁴ де ачѣж. воу ꙗ
41. торче фаца мѣ ꙗ алѣноу^А востроу. шї вецї хи бж
42. тоуци. ꙗнантѣ врѣжимашило^Р воцри. ши

(¹) Aci se termină prima pagină.

(²) Inițiala cu roșu.

(³) Cu roșu.

(⁴) Prima literă cu roșu.

скось пре вой ден пѣмжнтѣль егупетѣлѣй, фїннѣ вой роби, ши амѣ здробитѣ легѣтѣра жѣгѣлѣй вострѣ, ши вамѣ адѣсь пре вой кѣ фалѣ. Шрѣ де нѣ мѣ веци аскѣлата, ниче веци фаче порѣнчилѣ мѣле ачѣстѣ. Че веци не аскѣлата де дѣнселѣ, ши жѣдекѣнѣхор мѣле се ва ꙗгреѣа сѣфлетѣл вострѣ, ка вой сѣ нѣ фачеци тоате порѣнчилѣ мѣле, ка сѣ рѣсипици фѣгѣдѣнѣца мѣ. Ши еѣ воу фаче аша воав, ши воу пѣне пре вой липса, ши рѣа ши гѣлѣнарѣ врѣннѣ окїи воцри ши сѣфлетѣл вострѣ топиннѣ, ши веци сѣмѣна ꙗзѣдарѣ семинчилѣ воастре, ши ле ворѣ мѣнка ꙗпотривнїчїи воцри. Ши воу ꙗтѣри фаца мѣ прѣсте вой, ши веци кѣдѣ наннтѣ врѣжимашилорѣ

43. карин оурыскоу пре вон. ачѣк се вор домини пре вон.
 44. шї вещи фѣци кн^Аоу нимѣ пре вон ноу ва гони.
 45. марь¹ съ ноу вещи нїчи аша дгьдоуи мие. коу ^з w^p
 46. — ман таре вою бате пре вон. пе лтроу пькате
 47. ле востре. шї вою фрыце жо^с пре троуфїѣ вострь
 48. ши пре мьриѣ троуфїен востре. шї чероу^А вострь
 49. лл во (sic) фаче кашн фероу^А. шї пьмьнтоу^А ка де
 50. арамь. ши моулка вострь ва перн. къ пьмьнтоу^А во
 51. строу ноу шї ва да хасна. ши лѣмнеле пре къпоу^А
 52. востроу нѣ вор фн родиторе. ши¹ съ вещи хї дѣль
 53. ндоу л протнва мѣ. ши ноу вещи аскоуате (sic) пре
 54. мине. де ^з w^p вою ман таре моуаци бѣтъиле
 55. пре вон. дѣпъ пькателе востре. живнннле съ
 56. лбатиче де пьдоуре. вою трнмнте пре вон
 57. кареле во^p мьлка. коконнн воцри. ши до
 58. бнтокоу^А востроу, шї пре вон во^p лпоуцнна²
 59. шн кьрьїле востре во^p поустнн. съ³ жрь (sic) нїчі

(¹) Inițiala cu roșu.

(²) Aci se termină a doua pagină.

(³) Inițiala cu roșu.

воцри, шн ворь гонн пре вой чѣл чѣ гонескѣ пре вой, шн вещи фѣци негоннн—
 дѣвѣ ннменѣ пре вой. Шн де нѣм вещи аскѣта ннчѣ пѣнѣ лтрѣтѣтѣ, шн
 вою адауѣ а вѣ черта пре вой кѣ ране де ^з w^p пентрь пѣкателе воастре.
 Шн вою сѣрпа семецїѣ мѣндрїен воастре, шн вою пѣне воав черюл ка де хїер
 шн пѣмѣнтѣлѣ вострь ка де арамѣ. Шн ва фн л дешхрѣ вѣртѣтѣ воастрь,
 шн нѣ ва да пѣмѣнтѣлѣ вострь сѣмѣнца лѣй, шн лемнѣлѣ царнїй воастре
 нѣ ва да роада лѣй. Шн дѣпѣ ачѣста де вещи мѣрѣ л кѣрмѣзншѣ, шн нѣ
 вещи вѣѣ съ мѣ аскѣтаци, вою адауѣ воав шапѣ ране, дѣпѣ пѣкателе
 воастре. Шн вою трнмнте прѣсте вой гаднннле чѣлѣ сѣлбатичѣ але пѣмѣн—
 тѣлѣй, шн вор мѣнка пре вой, шн вор топи добнтоачѣлѣ воастре, шн пѣцннн

60. КОУ АЧАСТА. НОУ ЕЪ ВЕЦІ ДБОУМА ШІ ВЕЦІ ХІ ДЕМ
61. НДОУ Д АЛѢНБ^А МНЕОУ. ЕЪ ДКЪ ВОЮ ДЕМ Д АЛѢНОУА
62. ВОСТРЪ. ШІ ДЕ З^У МАН ТАРЕ К ВОЮ БАТЕ ПЕНТРЪ
63. ПЪКАТЕЛЕ ВОСТРЕ. ШІ ВОЮ АДОУЧЕ АРМА ПРЕ ВОМ.
64. КАРЕ ВА СТА ДЕ БЖСЮУ. ДЕ ПРЕ ЛЕГЪТОУРА МѢ
65. КАРЕ АМОУ ФЪКОУТЬ КОУ ВОМ. ШИ СЪ ЕЪ ВЕЦІ АДѢМА ВО
66. И ДТРОУ ВРАШЕЛЕ ВОСТРЕ. ТРИМИТЕВОЮ ПРЕ
67. ВОМ МОРТЕ ДЕ ЧОУМА. ШІ ДЕ АЪДГОРЕ. ШІ ВОЮ ДА ПРЕ
68. ВОМ Д МАМА ВРЪЖИМАШИЛО^Р ВОЦРИ. АТОУЧЕ
69. ВОЮ АОУА СПЮРЮ^А ПЪНИЕН. КОУ^А ЗИЧЕ МОУЕРІЛЕ ВОСТРЕ
70. ВОРЪ КОЧЕ ПЪИНЕ. МЪДКАВЕЦІ ШІ НЪ ЕЪ ВЕЦІ СЪТЪ
71. РА. КЪН ВОЮ АОУА СПЮРЮА. СЪ¹ ЖРЪ (sic) НИЧН КЪ АЧѢСТѢ
72. НОУ ЕЪ ВЕЦН ДВЪЦА. ЧЕ ВЕЦН ДБАА Д АЛѢНОУ^А МІЕОУ
73. ЕЪ ДКЪ ВОЮ ДБАА Д АЛѢНОУ^А ВОСТРОУ. ШІ ДЕ З^У МАН
74. ТАРЕ ВОЮ ПЕДЕПЕ (sic) ПРЕ ВОМ. ПЕДТРЪ ПЪКАТЕЛЕ
75. ВОСТРЕ. ПЪНЪ ДТРАТЬА. КОУ^А ВЕЦІ МЪРКА

(*) Inițiala cu гоф.

НОЮ ФАЧЕ ПРЕ ВОЙ, ШИ ПЪСТІЙ ВОР ФИ КЪНЛЕ ВОАСТРЕ. ШИ КЪ АЧѢСТѢ ДЕ НЪ
 ЕЪ ВЕЦН ПЕДЕПСИ, ЧЕ ВЕЦН МѢРЪЕ КЪТРЕ МИНЕ Д КЪРМЕЗИШЪ. ВОЮ МѢРЪЕ ШИ ЕЪ
 КЪ ВОМ КЪ МЪНІЕ ДКЪРМЕЗИШАТЪ. ШИ ВОЮ ЛОВИ ШИ ЕЪ ПРЕ ВОЙ. ДЕ. З. ВРИ
 ПЕНТРЪ ПЪКАТЕЛЕ ВОАСТРЕ. ШИ ВОЮ АДЪЧЕ ПРЕСТЕ ВОЙ САБѢ, ИЗЪЖДИНДЪ,
 ИЗЪЖИДА ФЪГЪДЪНИЦІЙ, ШИ ВЕЦН ФЪЦН Д ЧЕТЪЦИЛЕ ВОАСТРЕ, ШИ ВОЮ ТРИ-
 МИТЕ МОАРТЕ ПРЕСТЕ ВОЙ, ШИ ВЪ ВЕЦН ДА Д МЪНИЛЕ ВРЪЖИМАШИНОРЪ ВОЦРИ.
 КА СЪ ВЪ ИЗЪЖЪЖСКЪ ПРЕ ВОЙ КЪ ЛИПСЪ ДЕ ПЪИНЕ, ШИ ВОР КОДЧЕ. І. МІБЕРИ ПЪИ-
 НИЛЕ ВОАСТРЕ ДТРЪНЪ КЪПТОРЮ, ШИ ВОР ДА ПЪНИЛЕ ВОАСТРЕ КЪ КЪМЪНА,
 ШИ ВЕЦН МЪНКА ШИ НЪ ВЪ ВЕЦН СЪТЪРА. ШРЪ ДЕ НЪМ ВЕЦН АСКЪАТА НИЧЕ КЪ
 АЧѢСТѢ, ЧЕ ВЕЦН МѢРЪЕ КЪТРЕ МИНЕ Д КЪРМЕЗИШЪ. ШИ ЕЪ ВОЮ МѢРЪЕ КЪ ВОЙ
 КЪ МЪНІЕ ДКЪРМЕЗИШАТЪ, ШИ ВОЮ ЧЕРТА ШИ ЕЪ ПРЕ ВОЙ ДЕ, З, ВРИ ДЪПЪ
 ЧААЛЕ ВОАСТРЕ. ШИ ВЕЦН МЪНКА ТРЪПЪРИЛЕ ФЕЧОРИЛОР ВОЦРИ, ШИ ТРЪПЪ-
 РЕЛОР ВОАСТРЕ ВЕЦН МЪНКА. ШИ ВОЮ ПЪСТІЙ СЪЖАПІН ВОЦРИ, ШИ ВОЮ

76. карнѣ фечорило^Р воцри. ши а фѣтело^Р вост
77. ре. шї еѡ вою поустини пре вон. ши пре кипоу
78. риле востре еѡ ле вою зрокн (*sic*) ши пре троупоуре
79. ле востре чѣле морте. еѡ ле вою ароулка ка пре ндо
80. ли воцри. ши ва оурь пре вон сѡфлетоу^А миеѡ
81. шї вою фаче сѡ фие пѡстни врашеле востре
82. шї еѡ вою поустїн пре локоуриле востре.
83. чѣле свѣнте. шї пре мїросенїѡ вострь чѣ еѡ
84. нь. ноу мие воѡ сѡ шимѡѡ. лн¹ ачеста кипоу во
85. ю поустини пѡмьнтоу^А. пѡнь лтратьта
86. коу^М врьжимашїн воцри. карїн лѡкоуескоу
87. лтроу елоу. се ворь мира пре еѡ, пре вон во^Р
88. лпърци лтре пѡгъни. ши вою траце ар²
89. ма доупь вон. ши пѡмьнтѡ^А востроу ва пѡ
90. стин. ши врашеле востре во^Р поустїн. атоу
91. нче ва фи пѡмьнтоуѡн сьрѡѡтоу^Р. пѡнѡ бе
92. ци хи л пѡмьнтоу^А врьжимашило^Р воцри. атѡ
93. нче ва фи пѡмьнтоуѡу^Н сьрѡѡтоу^Р шї се ва л

(¹) Inițiala cu roșu.

(²) Aci se termină pagina a treia.

пїарде чѣле де лемїѡ фѡкѡте де мѡнїле воастре, ши вою пѡне вѡселе воа-
стре песте вѡселе воцнлор воцри, ши сѡ ва сѡпѡра сѡфлетѡѡ мїеѡ воѡѡ. Ши
вою пѡне четѡциле воастре пѡстїй, ши вою пѡстїн сфинтеле воастре, ши нѡ
вою мироси миросенїѡ лѡртѡелорь воастре. Ши вою пѡстїн еѡ пѡмѡнтѡѡ
вострѡ, ши сѡ ворь мира пентрѡ еѡ врьжмашїй воцри, чеѡ че лѡкѡескѡ пре
еѡ. Ши вою сѡмѡна пре вой л лїмѡн, ши ва топи пре вой мергѡндѡ сѡвїѡ,
ши ва фи пѡмѡнтѡѡ вострѡ пѡстїю, ши четѡциле воастре вор фи пѡстїй.
лѡнѡче вїне ва врѣ пѡмѡнтѡѡ сїмѡетїле лѡї, тоѡте зїлеле пѡстїнрїй лѡї.
Ши вой вѡци фи л пѡмѡнтѡѡ врьжмашїлор воцри, атѡнчѣ ва сѡмѡѡта пѡ-

94. дѣли дѣ сѣрѣжѣ сѣ къ пѣмъ доу фѣстоу пре е^а
95. нѣдоу аѣсѣ сѣрѣжѣ. кѣмъ доу доу вѣсѣ^т
96. трѣсѣ. коу^а сѣ аѣсѣ сѣрѣжѣ^р. аѣсѣ кѣ
97. нѣсѣ вѣи аѣи аѣсѣсѣ. дѣсѣ еѣ. дѣ дѣсѣ
98. жѣ кѣи вѣсѣ рѣмѣ дѣ дѣсѣ вѣи. дѣсѣ
99. нѣи тѣмѣ^р. дѣ пѣмѣ^а вѣсѣмѣ
100. лѣсѣ сѣи. пѣмѣ дѣсѣ коу^а дѣ фѣсѣ
101. сѣсѣ^р а лѣсѣ. вѣ^р фѣсѣ ши аѣсѣ
102. фѣсѣ. кѣ шѣ дѣсѣ арѣмѣ. ши вѣ^р пѣка кѣ
103. нѣсѣ нѣмѣ пре еѣ нѣ^а вѣ гѣи. ши вѣ^р фѣсѣ оу^а
104. дѣ аѣсѣ. нѣмѣ дѣ дѣсѣ вѣи нѣ^а вѣ кѣсѣ рѣ
105. дѣсѣ арѣмѣ пре вѣсѣмѣ^а сѣсѣ. кѣсѣ доу
106. дѣсѣ дѣсѣмѣ. дѣсѣ аѣсѣ еѣ дѣсѣ
107. вѣсѣ дѣсѣ аѣсѣ^а лѣсѣ.

МАЖИТЪЛЪ, ШИ БИНЕ БА ВРЪ СИМБЕТЕЛЕ АШ. ТОАТЕ ЗНАЛЕ ПЪСТІРІН АШ БА
СЪМБЕТА. КАРЕЛЕ МАЪ СЪМБЕТАТЪ Д СИМБЕТЕЛЕ БОЛАТЕ. КЪНДЪ АЖЕЩІН ПРЕ
ДЪНІСЪЛЪ. ШИ ЧЕЛОР РЪМАШ ДЕН БОЙ БОЮ АДЪЧЕ РОБИМЕ МА НИМЕЛА ЛОРЪ. ЗА ПА-
МАЖИТЪЛЪ ВРЪЖМАШИЛОР ЛОРЪ. ШІН БА ГОНІ ПРЕ ДЪНШІЙ ГЛАЪ ДЕ ФРОНЪХ МА-
ТЪНДЪСЕ, ШИ ВОР ФЪШІ КА КЪНДЪ АР ФЪШІ ДЕЛА РЪЗБОУ. ШИ БОРЪ КЪДЪ НЕ-
ГОНИЦИ ДЕ НИМЕНІ. ШИ БА ТРЪЧЕ КЪ БЕДЪРЪ ФРАТЕ ПЕ ФРАТЕ КА ШИ МА РЪЗ-
БОУ, НЕГОНИНДЪ НИМЕНЪ. ШИ НЪ ВЕЦИ ПЪТЪ СЪ СТАЦИ ДПОТРИВА НЕПРІАТНО-
ЛОРЪ ВОЩРИ. ШИ ВЕЦИ ПЕРІ ДТРЪ АММЕН. ШИ БА МАЖКА ПРЕ БОЙ ПАМАЖИТЪЛЪ
ВРЪЖМАШИЛОР ВОЩРИ. ШИ ЧЕЙ ЧЕ БОРЪ РЪМЪНЪ ДЕН БОЙ СЕ ВОР СТРИКА ПЕНТРЕ
ПЪКАТЕЛЕ ЛОРЪ. ШИ ПЕНТРЪ ПЪКАТЕЛЕ ПЪРИНЦИЛОР ЛОРЪ. Д ПАМАЖИТЪЛЪ ВРЪЖМА-
ШИЛОРЪ ЛОРЪ, СЕ ВОРЪ ТОНИ. ШИ БОРЪ РЪСКЪМЪПЪРА ПЪКАТЕЛЕ ЛОРЪ, ШИ ПЪКА-
ТЕЛЕ ПЪРИНЦИЛОР ЛОРЪ. ПЕНТРЪ КЪЧЕ АЪ КЪКАТЬ. ШИ МАЪ ТРЕКЪТЪ КЪ БЕДЪРЪ
ПРЕ МИНЕ, ПЕНТРЪ КЪЧЕ АЪ МЕРСЪ ДНАНІТЪ МЪ Д КЪРМЕЗИШЪ. ШИ ЕЪ АЪ
МЕРСЪ КЪ ЕН КЪ МАЖИНЕ ДКЪРМЕЗИШАТЪ.

TRANSCRIPTIUNEA

să veți hi înblându in tocámélele(?) méle și veți fi socotindu și
 țiindu porâncélele méle, da-voiu voao ploae in vréme destoinică,
 și pământul va da hasna sa, și lémnele vor fi roditoare, și mlă-
 tișulă va ajunge storsura, și storsura semănătura, și veți avé până la
 sașiu, și veți lăcui cu tãrie in țara voastră; da-voiu eu pace in țara
 voastră, durmi-veți și nimé nu va spământa pre voi, goni-voiu a-
 fară jivinile réle sãlbaticé de in pământul vostru, nici oste nu va
 tréce pre in țara voastră; goni-veți pre vrăjimașii voștri, și înainté
 voastră vorú pica de armă, și 5 de între voi vorú goni pre o sută,
 și o sută pre dēce mii; că vrăjimașii voștri vor pica înain[t]é vo-
 stră, că eu voiu căuta pre voi, și voiu créște pre voi, și voiu mulți
 pre voi, și legătura mé cu voi o voiu ținé; mănca-veți de in vecu,
 și acélé peintru céle noo le veți lăsa înapoi; și locul mieu va fi
 între voi de lăcuit, și sufletul mieu nu va ură pre voi; eu voiu în-
 bla între voi, și eu voiu hi dumniđeul vostru, voi încă veți hi nã-
 rodu/ mieu, că eu sântu domnu/ dumniđeul vostru, cela carele pre
 voi amu adus afară de in aghipetă, cum robi acelora să nu fiți,
 și jugul a gromazilor voștri am frântă, cum in dereptate să înbla^{fi};
 iară să mie nu veți hi îngăduindu și nu veți face toote poră[n] célele
 méle, și să veți hi urându acéste porânci ale méle, și sufletul vo-
 stru va fi lepădându légé mé, și legătura mé o veți lepăda, eu încă
 acasta voiu face cu voi: vedé-voiu pre voi cu cutremuri și cu fu-
 ghicei cu friguri, de carele va scádé fața voastră in sufletul vostru;
 se vor dospi tote rélele; și ce veți semăna, semănătura voastră o vor
 mănca vrăjimașii voștri; asupră de acéa voiu întoree fața mé in
 alénu/ vostru, și veți hi bātuți înainté vrăjimașilor voștri; și carii
 urăscu pre voi, acea se vor domni pre voi; și veți fugi cându nimé
 pre voi nu va goni; iară să nu veți nici așa îngădui mie, cu 7 orⁱ
 mai tare voiu bate pre voi peintru păcatele vostre, și voiu frange
 jos pre trufiă voastră și pre măriă trufiei vostre; și cerul vostru il
 vo[lu] face ca și ferul, și pământul ca de aramă, și muinea voastră
 va peri, că pământul vostru nu-și va da hasna, și lémnele pre
 căinpu/ vostru nu vor fi roditoare; și să veți hi înblându inprotiva

mé și nu veți asculte pre mine, de 7 orⁱ voŭ mai tare mulți batăile pre voi, după păcatele vostre; jivinile sălbătice de pădure voŭ trimite pre voi, carele vor mânca coconii voștri și dobitocu/ voŭstru, și pre voi vor înpuțina, și cărările vostre vor pustii; să *ără* (*sic*) nici cu acăsta nu vă veți înbuna și veți hi înblându în alénul mieu, eu încă voŭ înbla în alénul voŭstru, și de 7 orⁱ mai tare o voŭ bate pentru păcatele vostre, și voŭ aduce armă pre voi, care va sta de băsău de pre legătura mé care amu făcutu cu voi; și să vă veți aduna voi într-u orașele vostre, trimite-voŭ pre voi morte de cună și de lăingore, și voŭ da pre voi în mâna vrăjimașilor voștri; atunce voŭ lua sporul păinei, cum ȃice : muerile vostre voru coce păine, mânca-veți și nu vă veți sătura, că-i voŭ lua sporul; să *ără* (*sic*) nici cu acésté nu vă veți învăța, ce veți înbla în alénul mieu, eu încă voŭ înbla în alénul voŭstru, și de 7 orⁱ mai tare voŭ pedepse pre voi, peintru păcatele vostre, până într'atâta cum veți mânca carne fecorilor voștri și a fételor vostre, și eu voŭ pustii pre voi, și pre chipurile vostre eu le voŭ zrobi, și pre trupurele vostre céle morte eu le voŭ aruınca ca pre idoli voștri, și va ură pre voi sufletul mieu, și voŭ face să fie pustii orașele vostre, și eu voŭ pustii pre locurile vostre cele svănte, și pre miroseniă vostră cé bună; nu mie, voă să o simțu; în aceșta chipu voŭ pustii pământul, până într'atâta cum vrăjimași voștri, carii lăcuescu într-u elu, se voru mira pre elu, pre voi vor împărți între păgăni, și voŭ trage armă după voi, și pământul voŭstru va pustii, și orașele vostre vor pustii; atunce va fi pământului sărbătoor^e până veți hi în pământul vrăjimașilor voștri; atunce va fi pământului sărbătoor^e și se va înduleci în sărbătoară sa, că până au fostu pre el, n'au avut sărbătoor^e cându au vrut tribui cum să aibă sărbătoor^e, atunce cându voi ați lăcuitu într-u elu; de într'aceă carii vor rămăné de între voi, da-le-voŭ inimă temătoor^e în pământul vrăjimașilor săi, până într'atâta cumu de fruinda sunătoor^e a lemnului vor fugi, și așa voru fugi ca și înainté armei, și vor pica cându nimé pre ei nu-i va goni, și vor fugi unu/ de altu; nimé de între voi nu va cuteȃa rădica arma pre vrăjimașul său, căce au înblatu înprotiva mé, dereptu acée eu încă voŭ înbla în alénul lor.

NOTANDA :

моулка, мьлка, кьлпоула, льлгоре, ароулка, фрслзла, де л, пре л, де лтре, пе лтроу (dar și pentrs), adică *muinca, mǎinca, căinpul, lăingore, aruınca, fruında, de în, pre în, de între, pe intru*, în loc de *munca, mǎncă, câmpul, lăngore, aruncă, frunđa, din, prin, dintre, pentru*;

ь generalmente pentru ă, dar și pentru ă în : ворь, алкноуль, деренть, ель, авоуть, коумь, жгинеть... ьr unele cuvinte presintă ambele întrebuințări tot-o-dată : маьтишоуль (mlătișulă), фрьнть (frântă), фькоуть (făcută), врьжимашлорь (vrăjimașiloră);

ж se confundă :

a) cu ь : пьлж, лжнь și пьнь, пжмьнтса și пьмьнтса, семьнжтоура și семьнтоура, вострж și вострь, сьржжтоуре și сьрьбтоар'к...

b) cu ь, та сау а : ачкж (acéca), троуфлж (trufiea), мьриж (măriea), жрь (iară), мїросенїж (miroseniea),

c) cu aw : вож și воaw,

d) în fine, il găsim în : вжтоуци, вжтьнае, спжмьнта, вжсьоу și — се'ї маї curios — în жгинеть.

în loc de оа, маї adesea simplul о сау w : лторче, тоте, востре, вострь, всте, родиторе, морте (la substantiv și la adjectiv), льлгоре, коче; unpogíow : тоуте, родитоуре, сьнжтоуре, сьржжтоуре; маї rar оа : воaw (dar și вож), паоae, сьрьбтоар'к;

finalul и lung : льальндоу, сокотиндоу, цининдоу, сьнтс (sum), кьндоу, амоу, оураскоу, лгьдшиндоу, оурьндоу, лепьдъндоу, векоу (pentru векю), лнеоу, ес, симцс, елоу (dar și ель), лоу фостоу, лькоуескоу, алтоу, киноу;

finalul і tot-d'a-una lung, chiar în ноу шї ва да (nu-și va da);

epenteticul і în пьине, пьинен;

organicul і lipsesce în спжмьнта (din спаймз=*expavimen, cf. арамз=aeramen);

фи și хи se întrebuințează fără distincțiune, chiar în aceeași frază, de ex. : сь веци хи оурьндоу ачксте порьичи але м'кле ши соуфлетоула востроу ва фи лепьдъндоу...;

infinitivul cu *e* pentru *a* și *i* : съ ноу вещи аскоуате... вою педесе...;

pozițiunea pronumelui personal în : съ мнѣ нѣ вещи хѣ лгѣдѣндоу...,
съ ноу вещи нѣчи аша лгѣдоуи мнѣ...;

pozițiunea adverbului în : де 7 при вою маи таре моуаи вѣтънае
пре вон..., съ ноу вещи нѣчи аша лгѣдоуи...;

pe lingă : де 7 при, forma : коу 7 при;

la condițional, în loc de «când ar fi trebuit ca să aibă» — кѣндоу доу
вроут трѣбоуи коум съ либѣ (cf. Cipar, *Principie*, p. 191—192);

intrebuintările lui коум :

a) пре вон амоу доус афарь де л жгипеть коум роки ачелора съ нѣ
фици... доу вроут трѣбоуи коум съ либѣ...,

b) коум зиче моуеріле востре ворь коче пѣине...,

c) пѣнѣ лтратьта коум веці мѣлка... пѣнѣ лтратьта коум врѣ-
жимашѣи... пѣнѣ лтратьта коумъ де фрѣлза сѣнѣтовре а лемноулоуи вор
фѣуи;

пре міросенїѣ вострь чѣ боуиъ ноу мнѣ воѣ съ о симцѣ, acolo unde în
edițiunea din 1688 : «нѣ вою мироси миросенїа жжртвелорь воастрѣ», lăti-
nesce : «non olfaciam odorem sacrificiorum vestrorum», grecesce : «ὁ μὲν
ὁσφραυνθῶ τῆς θυσίης τῶν θυσιῶν ὀμῶν»;

вѣ дѣ вою пре вон кѣ коутремоури ши коу фоуғичен(?) коу фри-
гоури...;

асоупрь де ачѣж...;

ачѣж се вор домни пре вон...;

съ жрь нѣчї кѣ ачаста ноу вѣ вещи лбоуна...;

морте де чоумъ шї де лѣлгоре...;

вою доуче армѣ пре вон каре ва ста де вжсѣоу...;

ко конни воури ши докитокоуа востроу...;

далевою инїмѣ темѣтовре л пѣмынтоуа врѣжимашїлорѣ сѣи...;

маѣтишоуаѣ ва ажѣнѣ сторѣсѣра шї сторѣсѣра сѣмѣнѣтоуѣра, acolo unde în
edițiunea din 1688 : «ва апѣка воаѣ тренишѣа кѣлесѣа ши кѣлесѣаѣ ва апѣка
сѣмѣнѣа», lătinesce : «comprehendet vobis triturationem vindemiam, et vinde-

nia comprehendet sationem», grecesce : «καταλήφεται ὁμῖν ὁ ἀλογητὸς τὸν τρογητὸν, καὶ ὁ τρογητὸς καταλήφεται τὸν σπόρον»;

сЕМѢНА, сЕМѢНѢ-ТОУРА, cu primul e clar;

reflexivul ce tot-d'a-una distins de condiționalul сѣ;

сѣ, afară de întrebuințarea sa la condițional, e pus separat în loc de «dacă», întocmai ca latinul si;

κίποуρηλε, cu -и-ι-, dar în același rînd τρογπουρελε, cu -и-е-;

ΔΟΥΜΝΗΖΕΟΥΛ;

ΔΕΪΝΟΥΛ;

ΓΡΟΜΑΖΗΛΟΡ;

ΔΕΡΕΠΤΑΤΕ;

ЖИВИНИЛЕ РЪЛЕ;

ВРЪЖИМАШІН;

ΧΑΣΝΑ;

НИМЪ;

БА КОУТЕЗА РЪДНКА, fără infinitivalul а.

II. NOTIȚĂ PE O CARTE

GALAȚI, 1571.

Notița de mai jos este scrisă pe legătura unei psaltiri nuscrite, care se află în Biblioteca Națională din Bielgrad, No. 122 in-8.

Am copiat-o cam iute în călătoria mea din 1871, fără avut timp de a face un fac-simile.

O dăm aci numai în interesul filologic, abstracțiune făcând paleografia.

La margini hârtia fiind ruptă pe alocuri, am indicat lips prin puncturi în reproducerea originalului, completându-le î după putință, în transcripțiune.

1. фін^А кмнзратъ ачѣстъ сфѣнтъ ѱ....
2. ши датъ помѣнъ. бесѣречен де ꙗ...
3. де ѱ^Н ворни^К анѡме, ра^А, порекла лѡ^Н...
4. съ дезлегъ фѣин^А ка (*sic*) вѣке. пентрачѣ...
5. ачѣста ворни^К, ра^А, кареле ѡ деѣѣсе пе...
6. ши не авъꙗ^А чине ѡ лега.
7. ѡтъ ѱѡпънѣса тѣмъшое грекоаа съ афла
8. .. ѡ дѣде ла меце^Р де о легъ. ка съ анѡж ши а
9. помѣнъ. пентрачѣ че преѡ съ ва афла...

10. БЕСѢРЕКА ДИ Ꙗ ГЛАЦИ. СЪ ПОМЕНѢСКЪ ШИ ПРЕ
11. РА^А КАРЕЛЕ W АБ ДА^Т. ШИ ПРЕ ПЪРИНЦІИ АБ...
12. ШИ СЪ ПОМЕНѢСКЪ Ꙗ С^Т ЛИТЪРГІЕ. ШИ ПРЕ АЧЕЦИ...
13. ...ТОМА. Ч^А. ДОБРА. Ч^А. РА^А.
14. КЪ ЗИЧЕ ЗИЧЕ (*sic*) СВѢТА СКРИПТЪРЪ. БЛАЖЕ^Н МЪ^Ж. АДЕКЪ
15. ФЕРИЧЕ ДЕ БЪРБАТЪ^А, ЧЕ НЪ МЪРЧЕ СПРЕ СФАТЪ^А НЕ
16. КЪРАЦИЛО^Р. ШИ СПРЕ КАЛѢ ПЪКЪТОШИЛО^Р НЪ...
17. ШИ СПРЕ СКАВНЕЛЕ ПІЕРЪХТОРИЛО^Р НЪ ШАДЕ...
18. ꙖТРС ЛѢЦА АБ^І ДЪМНЕХЪС Ꙗ ВОА АБ^І...
19. ...ꙖТРС ЛѢЦѢ АБ^І СЪ ЛВАЦЪ ЗЪА...
20. † 700 †

TRANSCRIȚIUNEA

fiind cumpărată această sfântă ps[altire] și dată poménă besérecei de în [Gălați] de un vornic anume Rad^{ul} porecla lui... să dezlegă fiind ca véche, pentr'acé... acesta vornic Rad^{ul}, carele o dedése pe[rind?] și neavâind cine o lega, iată g'upănésa Tămășoe Grecoaia să află [de] o déde la meșter de o legă, ca să aibă și ia poménă; peintr'acé ce preot să va afla [la] beséreca di în Gălați, să pomenéscă și pre Rad^{ul} carele o au dat, și pre părinții lu... și să pomenéscă în sfântă liturghie și pre acești... Toma чѢА (cu copir), Dobra чѢА (cu copir), Rad^{ul}, că ȑice ȑice svânta scriptură : БЛАЖЕН МЪЖ, adecă fericite de bărbatul ce nu méрге spre sfatul necuraților și spre calé păcătoșilor nu... și spre scaunele pierdătorilor nu șіade... întru légia lui Dumneȑău îi voia lui... întru légé lui să invaȑă ȑua...

† 7079 (1571) †

NOTAȚII :

φῖν-α și φῖν-η :

πεντ-α и πεντ-η :

λε-α и λε-η :

πομ-η и πομ-η :

σφ-η и σφ-η :

α-α и α-η :

confusiunea între ο și α, ε și α : τῶν τῶν γρηγοῶν ;

не α-α и не α-η. fără infinitivalul α :

κα in loc de κα :

gradațiunea timpilor : α α α. α α α. α α α ;

φῶν-η и φῶν-η ;

не прет сз ба α α. in sens de «ori-ce preot...» ;

ε-α и не α α α... :

с-α = latinul super ;

α = este ;

finalul i pretutindeni intreg ;

finalul η nu putea fi însemnat, toate consoanele finale fiind aruncate d'a-
supra rîndului, astfel că vocala ce le însoțește se sub-înțelege ;

reflexivul se nu e distins de condiționatul α : сз α α α... сз η α α α... ;

φῶν-η и ε-α α α α... ;

πῶν-η и πῶν-η ;

α α.

III

MEMORANDUM DESPRE FACEREA UNUI ÎAZ DE MÓRĂ

EGUMENUL EVTEMIE, BISTRIȚA (distr. Vilcea), 1573, DECEMBRE 21.

Originalul, scris pe o bucată de pergamenă gălbuiă de 28 $\frac{1}{2}$ centimetri în lățime și numai 16 $\frac{3}{4}$ în lungime, cu litere mari nelegate, nalte cam de 2 $\frac{1}{2}$ —3 milimetri, se află în Archivul Statului din Bucuresci, între actele așa numite «netrebnice» ale mănăstirii Bistrița din Oltenia.

Din dos, cu o mână posterioară, dar veche, este însemnat : *изъза морѣи ѿ бѣжѣни.*

În Cartularul său «Condica» Bistriței, «*Лѣто каже сѧ сѣриѣ хри-соавеле или кзриѣле мѣшѣлаѣ*», la anii 1795—96, de către Dionisie Eclesiarcul,¹ in-fol., tomul I, f. 296 verso, s'a copiat documentul în următorul mod :

Идежъ есѣ ѿфѣтимѣ бѣсѣмѣнѣ ѿ Бистрица, кѣмъ сѧ сѧ иже не амъ келѣбѣтѣ пре изъза дела морѣи дѣи бѣжѣни, ꙗже зѣлеѣ аѣи ѿлѣзѣандрѣ водѣ, Испри гѣта иѣѣ : ии зече бѣи грѣсе, ии зече ѿи, ии кѣ рѣмѣхѣторѣи граиѣи. ии, ꙗ : бѣ-волѣи, ии, ꙗ : де ѿброѣче де грѣѣ, ии аѣте бѣсѣте мѣѣте мѣмѣхѣтоѣре, Дѣчи аѣмъ фѣжѣтѣ кѣ мѣѣтѣ тѣсѣѣ ии ѿстенѣѣѣ, ии амъ пѣзѣтѣтѣ тотѣ кѣ стѣжѣжѣ-нѣѣ де аѣ сѣпѣтѣ принѣтрѣѣ, дѣи аѣѣ Бистриѣи де сѣде сѧ ꙗѣѣне изъза пѣжѣѣ

(¹) Acelaș de care e scris «Cronograful Țerei Romănesci dela 1764 — 1815», publicat de Papiu în *Tesaur de monumente istorice*, t. 2, p. 159 — 236. Papiu observă în notă, p. 159 : «cine era Dionisie Eclesiarcul, nu puterăm afla. Din unele pasaje ale cronicei pare a fi fost «de peste Olt.»—Afară de Condica Bistriței în 3 tomuri mari, acestui neobosit călugăr, care se iscălesce «biv eclesiarh al episcopiei Râmnicului» și «dascal slovenesc», i se mai datoresc : Condica Tismenei în 2 grise foliante, Condica mănăstirii Obedenul I foliant, Condica mănăstirii Jitian 1 foliant, Condica Govorei etc. etc., pe lângă sute de documente traduse din slavonece, toate conservate în Arhivele Statului.

1. † аде^к еѡ еѡтеміе егѡмену^л ѡ кистри^ц. кѡ^м съ^с цїе ча^м ке^л тѡи^т
пре ѡзѡ^л дела моарѣ дела бѣбѣни
2. † зилеле лоу алеза^н дро во^л. а^с гата /гѡ. ши тѣ ва^ч гра^с. ши тѣ ши.
ши. вѣ рѣмѣ
3. торѣ граши ши а^н биволи. ши. с. де ѡбороаче де грѣѡ. ши а^л те боука
4. те моу^л те мѣнкѣторѣ ди^ч ла^м фѣкоу^т коу мѡ^л тѣ трѡ^л ши ѡстенѣѡ
5. ши а^м пѣлти^т то^т кѡ стѣнжинѡ^л де аѡ съпатѣ принтре^г де † апа
би^с три
6. цен де оунде се † чѣпе. ѡзѡ^л пѣ^н дин жоѡ^л метохѡѡли. тарѣ фѣрѣ
ча^м пѣлти^т а^м мѡ
7. нчитѣ мѡ^л тѣ ши кѡ ѡамѣнѣи мѣнѣстѣри^н ка^с фїе сѣѣ^н тен мѣнѣстѣри^н
8. де хрѡ^н. † р^р чине се ва аместека † траче^г ѡзѡ съ фїе прокле^г де. тѣи.
ѡѣи ши де
9. то^т съборѡ^л сѣѣnten мѣ^н стѣри съ карѣ егѡмен^н нѡ во^р кѡѡта съ
цїе аче^г ѡзѡ. съ ле фїе
10. пѣрѣ^ш ла жѡдека^т маика прѣ^с та ши ла^м сѣѣши^т мѣ^с ца де^к ка вѣ
лѣ^т /зпѣ.

TRANSCRIȚIUNEA

† adecă eu evtemie egumenul wt (dela) Bistriț^a, cum să se știe
c'am cheltuit pre iazul dela moară dela Băbėni in zilele lu Alexan-
dro vodă, aspri gata 3800, și 10 vaci gras^e, și 10 oi, și 12 rămători
grași, și 4 bivoli, și 200 de oboroace de grău, și alte bucate multe
măncătoare; dičí l'am făcut cu multă trudă și ostenelă și am plătit
tot cu stânjinul de au săpată printreg de in apa Bistriței de unde
se începe iazul până din josul metohului; iară fără c'am plătit, am
muncitū multū și cu oamenii mănăstirii, ca să fie sfăntei mănăstiri
de hrană; iară cine se va amesteca într'acest iazū, să fie proklet de
318 wci (părinți) și de tot săborul sfăntei mănăstiri; să care e-

gumeni nu vor căuta să ție acest iazū, să le fie părășă la judecată maica precesta; și l'am sfrășit мѣца (luna) decembrie 21 съ акт (în anul) 7082 (1573).

NOTANDA :

ь pentru *ă* : моарь, рьмьтори, мьньктоаре etc., dar și pentru *î* : мьн-
чить, мьать, ьзь, ьr în cuvîntul съпать (săpată)—ambele întrebuintări
tot-o-dată;

ьзь, dar mai jos : ьзь;

мьньстирін, dar mai jos : мьньстирі și мьньстири;

ьлезандро cu finalul *o* pentru *u*;

лоу pentru лоуи;

finalul *i* pretutindenea întreg : рьмьтори граши, биволи, мьньстири;

finalul *u* întreg numai după vocală : ес, гръс, ас;

де ꙗ ана, dar mai jos : дин жоса, precum și прин, ну прѣ ꙗ;

contractiune принтрѣ = prin întreg;

се ꙗчѣне, се ба аместека, dar la condițional : съ цѣе, съ фѣе;

remarcabil accentul pe *e* în вамѣни;

сă pentru *dacă* : съ нс вор къста;

дѣи pentru *decî* : дѣч лам фькоут;

афарă pentru *peste* : фьрь чам пактит, ам мьнчить;

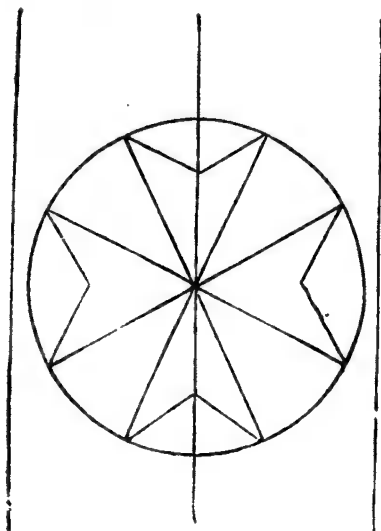
la «mănăstire», genitiul cu *ii* : мьньстирін, dar la «sfântă», geniti-
vul cu *ei* : свьнтѣи.

IV.
ZAPIS DE VÎNDARE

ȘTEFAN DIACUL, BRĂHÎȘESCI (distr. Tecuci), 1577, APRIL 4.

Originalul se află în Archivele Statului, actele episcopiei de Roman, legătura 4.

Este scris pe hârtia de o culoare galbenă rădăcină, foarte grosolană, pe o bucată de $20\frac{1}{2}$ centimetri în lungime și 19 în lățime, având următorul semn de fabrică :

Scrisoarea e frumoasă și mare; literele sînt nalte cam de 2 milimetri.

Doă peceti octogone de $1\frac{1}{2}$ centimetri în diametru, reprezentînd nesce monograme sau arabescuri, sînt reu întipărite cu fum și aproape de tot șterse.

1. † АДЕКЗ Е⁸ ПЕТРѢ БРАХЪ Ш⁸ СКРИ⁸ ШИ МЗ^Р ТЪРИСЕ^С КЪ КЪ ЧЕ^С ТЪ ЗАПИ^С
2. А^А МЕ⁸ . КЪ^М А^М ФО^С ТЪ КЪ^М ПЪРА^Т W ПА^Р ТЕ ДЕ W ЧИНЪ ДИ^Н СА^Т ДИ^Н
БРАХЪШЕ^Ш.
3. ДЕ⁸ ДЕ⁸ А⁸ ФО^С ТЪ ШЕЗИ^Н АЪ. КЪДРѢ. ДИ^Н УЪМЪТАТЕ ДЕ СА^Т А ЧИ^Н ЧѢ
4. ПА^Р ТЕ. ЧЕ СА АЛѢЧЕ ПА^Р ТѢ АНЪ^Ш КЪИ. ШИ А ФРАТЕЛЪ^І ЕИ МЪТЕЮ.
5. ШИ Е⁸ W А^М ВЪ^Н АЪ^Т ЛЪ^І ДЪМИТРО ТѢ^Х НИ. ШИ ФЕМЕЕ^І САЛЕ ТЕКЛЕИ.
6. ДЕРЕ^П ТЪ ДОАВ СЪТЕ ШИ ТРЕ^І ЗЕ^Ч ДЕ ФЛОРИ^Н ЦИ БАНИ ТЪТЪРЪЦИ.
7. КА СЪИ ХІЕ ЛЪ^І W ЧИНЪ ШИ МОШІЕ^Н ЛЪ^Ч НЕКЪЛТИ^Т. ШИ ЛЪ^Н ТО^К МА^А
8. НѢ⁸ ФО^С ТЪ WНА СЪАИЦАШЪ^А. ШИ БЪ^Р НА^Р СЪИЗЪРЕ^А ШИ КОЧЪ БЪДѢ
9. КОЛѢ ШИ МЪ^А ЦИ WАМИ^Н БЪНИ. ШИ Е⁸ ШЕФА^Н ДІАКЪ^А А^М СКРИ^С. ШИ
10. ПРЕ МА^І МАРЕ КРЕДИ^Н ЧЕ НѢ^М ПЪ^С ШИ ПЕЧЕЦИЛЕ КА СЪ СЕ ЦІЕ. —

В^{АТ} / З^{ПЕ} А^П - А ДИ

(L. S.)

(L. S.)

TRANSCRIPTIONEA

† adecă eu Petré Brahăş scriu şi mărturisesc cu cestu zapis al meu, cum am fostu cumpărat o parte de ocină din sat din Brăhăşestⁱ de unde au fostu şedindu Cudré, din g'umătate de sat a cincé parte ce s'a alége parté Anuşcăi şi a fratelui ei Măteiu, şi eu o am vândut lui Dumitru Téhni şi femeei sale Teclei, dreptu doao sute şi trei decⁱ de florinţi bani tătarăşti, ca să-i hie lui ocină şi moşie în vécⁱ neclătiră, şi în tocmală néu fostu Ona sulişaşul şi Burnar spătărel şi Coçu Bădécolé şi mulţi oameni buni, şi eu Ştefan diacul am scris, şi pre mai mare credinţe ném pus şi pecetile ca să se ştie.

ВАТ (анул) 7085 (1577) aprilie 4 дни (дйле).

NOTANDA :

Анаул и întreg în честв, фостъ, аъ, шезиндъ, дерептъ, мзртърисескъ...;

finalul i întreg pretutindenî;

цѣмѣтѣ;

pretutindenî дин, ну ден саѣ де ꙗ;

forma verbală : снѣ ас фостѣ шезиндѣ Кѣдрѣ (cf. formele analoge în textul de sub No. I);

contractiunea са алѣѣ, pentru се ва алѣѣ;

de 'nainteа condiționalului сѣ tot d'a-una ка : ка сѣ—и хіе, ка сѣ се ѡіе;

хіе pentru фіе;

reflexivul се distins de condiționalul сѣ : сѣ се ѡіе;

nominativul singular : крединце;

numi proprie interesante : Кѣдрѣ, Бѣрнар, Кочѣ Бѣдѣколѣ;

repetițiunea : дин сѣт дин Брѣхѣшеѡи.

formațiunea numilor locale : Брѣхѣш — Брѣхѣшеѡи;

gradațiunea timpilor : ам фостѣ кѣмпзрат... ши... ам взнѣѣт;

зѣчи, ну зѣчи, ѣі фемеѣи, ну фемѣѣи;

флоринѡи бѣни тѣтѣрѣѡи;

pleonasm : ѡчинѣ ши мошіе;

Мѣтею, су ѣ;

дерептѣ;

ѡамини;

genitivul femeesc cu -ei : фемеѣі, Теклен, даг ѡнѣшкѣи;

мѣѣ, ну мнѣѣ.

V.
ZAPIS DE VÎNZARE

DRUȚEA, DISTRICTUL BACĂU, 1581, MARTIŢ 11.

Originalul se află în Archivele Statului, actele mănăstirii Cașin.
legătura No. 9.

E scris pe hârtia gălbuiă, lung de 28, lat de 18 1/2 centime-
tri, rupt în mai multe locuri, fără semn de fabrică.

Literele, cam de 2 — 2 1/2 milimetri în înălțime, sînt frumoase.

Pecetile, întipărite foarte grosolan cu cernelă, lucru nu tocmai
rar în vechile zapise române, dar pentru care în sigilografia nu
există vre-un termin tehnic^(*), sînt nedescifrabile.

(*) cf. Chassant et Delbarre, *Dictionnaire de sigillographie*, Paris, 1880, p. 160 sqq.

1. † Ѡто а^з дрѣцѣ скри⁸ ши мѣ^р тоуриескоу е⁸ коу че^{ст} запи^с а^л мѣ⁸
2. коу^м а^м въ доу^т е⁸ а мѣ^р па^р те де шчинѣ ди^н са^т ди^н поени
3. коу то^т венитоу^л а^м въ доу^т непотоумѣ⁸ лѣи^л игна^т до
4. бо^ш ши сѣропѣи сале а^л бен преоутѣсѣи дерептоу оу^н ка^л
5. ши трен зѣчи де талере ка съ ле фѣе ло^р дирѣ^н тѣ шчи^н
6. ѣе ло^р ши непоцило^р ло^р

(¹) Urmăză до, șters apoi cu degetul.

7. въ доу^т пе^н трѣ къ фи
8. на^м ка съ ле фїе ло^р дирѣ^п тѣ м ѣ^н вѣчи, дн^н на ѣ
9. ас^і доумитрѣ плешѣ вътавѣс^н де ни ши, ши ми^хнѣ
10. ѿ та^м. ши косте а^р дн^н стѣнеши ши глѣга дн^н вѣс^м
11. ши воудѣ дн^н ма^а ши моу^а ци ваменѣ вѣни дѣчи нон
12. ачѣши ваменѣ карен маи соу^с скрїе дакъ а^м вѣзоу^т то^к маля
13. де вѣнъ вое нон ѣ^н къ нѣ^м пс^с печениае пе^н трѣ маи маре
14. ма^ртоурїе ка съ съ шиѣ. вѣ^т ѣпа, м^с ма^рт а^н д^н

L. S.

L. S.

L. S.

L. S.

TRANSCRIȚIUNEA

† Сто аз (iată eu) Друѣ scriu și mărturisesc eu cu cest zapis al¹ mieu cum am vândut eu a mea parte de ocină din sat din Poeni cu tot venitul am vândut nepotumieu lui Ignat Doboș și surorii sale Albei preutėsii dereptu un ca¹ și trei zăci de talere, ca să le fie lor diréptă ocină² [și moșjie... lor și nepoților lor... vândut pentru că fi[c]iori] n'am ca să le fie lor diréptă m[os]jie în véci, din na[înt]jé lui Dumitru Pleșé vătavului de Ni... ști, și Mihnea wt там (tot de acolo), și Coste... ar din Stănești, și Gliga din Buc'umi, și Buda din Mal, și mulți oameni buni; deci noi acești oameni care-i mai sus serie, dacă am vedut tocmală de bună voe, noi încă ném pus pecețile pentru mai mare mărturie ca să să știe... вѣ^т (în anul) 7089 (1581) м^с (luna) martie 11 дн (di).

NOTANDA:

¹ tot-d'a-una pentru а;

² а final întreg: дерентоу, мѣртоурисескоу, мїес, скрїс, ér în cele-l'alte cuvinte se sub-înțelege prin aruncarea ultimei consóne d'asupra rindului;

V.
ZAPIS DE VÎNZARE

DRUȚEA, DISTRICTUL BACĂU, 1581, MARTIŢ 11.

Originalul se află în Archivele Statului, actele mănăstirii Cașin, legătura No. 9.

E scris pe hârtiă gălbuiă, lung de 28, lat de 18^{1/2} centimetri, rupt în mai multe locuri, fără semn de fabrică.

Literele, cam de 2—2^{1/2} milimetri în înălțime, sînt frumoase.

Pecetile, întipărite foarte grosolan cu cernelă, lucru nu tocmai rar în vechile zapise române, dar pentru care în sigilografia nu există vre-un termin tehnic^(*), sînt nedescifrabile.

(*) cf. Chamaud et Delbarre, *Dictionnaire de sigillographie*, Paris, 1860, p. 160 sqq.

1. † Это а^з дрѣцѣ скри⁸ ши мѣ^р тоуриескоу е⁸ коу че^{ст} запи а^л мѣ⁸
2. коу^м а^м въ доу^т е⁸ а мѣ^р па^р те де вчинѣ ди^н са^т ди^н поени
3. коу то^т венитоу^л а^м въ доу^т непотоумѣ⁸ аш¹ игна^т до
4. ео^ш ши сѣропи са^л а^л беи преоутѣсѣи дерептоу оу^н ка^л
5. ши треи зѣчи де талере ка съ ле фѣ^р ло^р дирѣ^н тѣ вчи^н
6. . . . ѣ ло^р ши непоцило^р ло^р

(¹) Urmăză до, șters apoi cu degetul.

7. въ доу^т пе^н трѣ къ фн
8. на^м ка съ ле фїе ло^р дирѣ^п тѣ м ѿе^н вѣчи. дн^н на ѣ
9. ас^і доумитрѣ плешѣ вѣтавѣ^н де ни цн. шн ми^хнѣ
10. ѿ та^м. шн косте а^р дн^н стѣнеци шн глнга дн^н вѣч^м
11. шн воудѣ дн^н ма^а шн моу^а цн ваменн бѣни дечн нон
12. ачѣци ваменн карен ман соу^с скрѣ дакъ а^м вѣзоу^т то^к малѣ
13. де бѣнѣ вое нон ѣ^н къ нѣ^м нѣ^с печениае пе^н трѣ ман маре
14. мѣ^р тоурѣ ка съ съ цїе. вѣ^т ѿпо. м^с ма^рт а^ї а^н

L. S.

L. S.

L. S.

L. S.

TRANSCRIȚIUNEA

† Сто аз (iată eu) Druŕe scriu și mărturisesc eu cu cest zapis al mieu cum am vândut eu a mea parte de ocină din sat din Poeni cu tot venitul am vândut nepotumieu lui Ignat Doboș și surorii sale Albei preutėsii dereptu un cal și trei zăci de talere, ca să le fie lor diréptă ocină [și moș]ie... lor și nepoților lor... vândut pentru că fi[ciori] n'am ca să le fie lor diréptă m[os]ie în véci, din na[int]jé lui Dumitru Pleșé vătavului de Ni... ști, și Mihnea ут там (tot de acolo), și Coste... ar din Stănești, și Gliga din Buc'umi, și Buda din Ma/, și mulți oameni buni; deci noi acești oameni care-i mai sus scrie, dacă am vedut tocmală de bună voce, noi încă nѣm pus pecețile pentru mai mare mărturie ca să să știe... вѣ^т (în anul) 7089 (1581) м^с (luna) martie 11 дн (đi).

NOTANDA:

ъ tot-d'a-una pentru а;

а final întreg: дерптоу, мѣртоурнѣскоу, мїес, скрус, ér în cele-l'alte cuvinte se sub-înțelege prin aruncarea ultimei consóne d'asupra rindului;

i final întreg : поени, лѣи, алѣи, трен зѣчи...;

дѣрѣнтоу сѣ дѣ-, даг дѣрѣпть сѣ дѣ-;

tot-d'a-una дѣи, nici-o dată дѣ ꙗ сѣи дѣи;

reflexivul se confundat în scriere cu condiționalul сѣ : сѣ сѣ цѣи;

la condițional сѣ este tot-d'a-una preces de ка : ка сѣ лѣ фѣи, ка сѣ сѣ цѣи;

la dativ : нептоу мѣи;

la genitiv se confundă desinințele casuale femeiescѣi și ii : сѣропи алѣи преоутѣсѣи;

лѣи игнат, лѣи доумитрѣ, пи лѣ;

мѣи;

зѣчи (дѣи) cu vocala obscură, даг вѣзоут cu vocala clară;

în loc de «omeni mai sus scriși», construcțiunea sintactică : ѡаменн карѣ-и маи соуѣ скрѣи;

numi locale : Поени, Бѣчѣми, Мал...;

numi personale : Дѣсцѣ, Дѣвош, Ялѣа, Плѣшѣ, Глига, Бѣуда;

monetă : талѣре;

dacă = ital. *dacchè* : дакъ ам вѣзоут;

repetițiunea : дѣи сѣт дѣи Поени (cf. textul de sub No. IV);

accentul pe e în ачѣи.

VI

O S E N T I N Ț Ă

TUDOR LOGOFÊT, VLĂDESCI (DISTR. MUSCEL), ÎNTRE 1583—1585, SEPTEMBRE 22.

Originalul se află în Arhivele Statului, între documentele schi-tului Valea din districtul Muscel, legătura No. 18.

E scris întreg cu mâna lui Tudor logofêt din Vlădeni, astăzi Vlădesci, comună rurală din Muscel, pe unde se află, de asemenea, toate celelalte localități menționate în document : Cotescii, Retivoescii, Mihăiescii, Țigănescii, precum și mănăstirea Vîeroșul sau «Virășu».

Scriitorul aparținea, prin urmare, uneia din regiunile cele mai muntănoase ale României.

Datul aproximativ al documentului, afară de considerațiuni paleografice, rezultă din următoarele :

Sălașul de Țigani al Opii, dăruit Marinei de către cumnată-sa jupăneasa Ancă a logofêtului Condrea — fondul procesului desbătut în textul de mai jos — figurează în testamentul acesteia din urmă, scris în ziua morții ei la 17 august 1576 și transcris în toate Condicele mănăstirii Vîeroșul.¹

Documentul de față ne spune, că pe acest Țigan Oprea cu familia sa Marina îl vînduse vornicului Oancea «cându au fostu în zilele lu Alixandru vodă celu bătrănu tatălu Mihnéei vodă», adică

(¹) Această mănăstire posedă trei Condice : I. din 1780, 1 vol. in-fol.; II. din 1807, 5 tom. in-16; III. din 1861, făcută de către Comisiunea Documentală, 1 vol. in-fol., în 2 exemplare. Testamentul jupănesei Anca se află în cel de'ntăiu la foia 164, în cel al 2-lea la foiele 68—70, în cel al 3-lea la pag. 120—122 după exemplarul No. I.

Înainte de 1578, de vreme ce anul 1577 este ultimul din domnia lui Alexandru.

Dela anul 1577 pînă la darea sentinței din textul nostru a trebuit să mai trecă vr'o câțiva ani, în intervalul cărora a murit Țigănușul Oprea, lăsând fiu pe Calciul, și a murit stăpînul sălașului, vornicul Oancea, rămânînd moștenitor fiul seî Preda.

În acest mod s'ar putea căuta datul aproximativ cam pe la anul 1580; dar atunci se afla pe tron Mihnea, menționat în document ca fiu al lui Alexandru-vodă, și de aceea scriitorul, unul din judecătorii cei «luați pré răvașelé domnescii», n'ar fi uitat, după totă probabilitatea, de a pune : «măriei sale Mihnei vodă» în loc de a dice simplu : «Mihnéei vodă».

Iată de ce noi preferim intervalul dintre anii 1583—1585, când domnea Petru Cercel, după care însă a venit érași Mihnea-vodă și a stat apoi la domniă tocmăi pînă la 1589.

După ce am limpedit ast-fel punctul geografic și pe cel cronologic, să venim la elementul paleografico-filologic.

Originalul e scris pe hărtia gălbuiă de 30^{1/2} centimetri în lungime și 20 în lățime, avînd semn de fabrică un vultur cu două capete sub o singură corună cu o stea d'asupra, dar schițat într'un chip atât de nehotărit, încât ne-a fost anevoiă de a-l scôte în facsimile.

Textul s'a transcris în Кондика сфинтей ши дѣмнезеецѣй мѣнхѣстири дин Бале, scrisă la 1801 «прин мѣлата невоинца а лѣи Геворгіе Даскал ѡ сѣд Мѣшчел сатѣл Бевеоецѣй», un volum in-fol., la fóia 112 verso, în următorul mod :

Нои Боерін че ам фѡст лѣаци прин рѣваше домнецин, пе анѡме тѣдор лѡг : ѡ владѣни, ши войко лѡг : ѡ котецин, ши сѡмешн питарюл ѡ рете-воецѣй, дѣсѣ нѣѣ фѡст лѣат преѣд фечорѣл ѡанчѣи Дворникѣл дин мѣхѣ-ецин ши егѣменѣл дѣла мѣнхѣстирѣ ѡ вѣреш, ши степан лѡг : ѡ цѣгѣнецин, дѣ сѣ кѣѣтѣм, пентрѣ рѣндѣиала ѡнѣи циган, анѡме калѣѣл фечорѣл ѡпрѣи-нѣй, а лѣи испас, ал кѣи аѣ фѡст, ши кѣи сѣ каѣе сѣл цѣе. Дѣчи ноѣ ачѣци трен боерѣй, Ноѣ ам оѡмѣлат пе ѡрма ачѣстѣи циган, ши аѣа ам афлат кѣ але ноастре сѣфлѣте, кѣм ачѣст циган че пасте ман сѣс скрис, аѣ фѡст дѣ мошѣе ал жѣпѣнѣсѣй анкѣй, жѣпѣнѣса конѣрен лѡг : дѣтрѣ ачѣѣ жѣпѣнѣса

анка нас фхкст коконй кс кондрах (sic) авт : чи ас асат пре w сор а кондрей анме марика, де шас фхксто де ссфает, ши нас дат ачест циган че шсте ман ссз знс : шпрк исправх татха каачсашй, ши лхх кхнд w ас мзритат, мсатх зкстре нас дат, тар лтрс ачба, кхнд ас фост л зн-аеме ашй йаезандрс водх челсй кхтржн, татха мххнен водх, марика ас фх-кст токмбхх кс ванчк дворникса, татха предй, де нас вандст пре ачел циган, шпрк исправх татха каачсашй, ши ас фвст де атфичн пххх а-кхма ачел циган ши кс фечорйй тот ай ванчей дворникса, тар дснх моартк ванчей двор : аас цинст преда фечорса ашй. Шрх кхнд ас фост аксм, тар сас апскат ачечн коери че сжнт ман ссз зншй, ши кс егсменса де ачест циган каачха фечорса шпрй, ка сха а : тарх апоу нхс фвст асат пре ной пре рхваше домнещй ка сха афахм де ржндса ачестбй циган; дечи нон аб-мнд кс але ноастре ссфаете, сз фйе ши сха цйе Преда фечорса ванчен двор-никса, фйнд кх аас ксмхзрат схи фйе де мошйе : Нон аша ам афаат кс але ноастре ссфаете, ши мзртсрхсим, ши де аксм сха цйе чине аас ши ксмхзрат. — пнс : мксца : септ : кк : дн.

Тсдор автф :

Această pretinsă copilă este mai mult un fel de traducere.

Georgie Dascalul a fost și mai puțin scrupulos decât acel Dionisie Eclesiarcul, despre care noi am vorbit mai sus sub No. III.

El schimbă nu numai ortografia, dar pînă și cuvintele, începînd dela rîndul de 'ntăiu, unde pentru : нк ас фовет асатс прк рхашелк, pune : ам фвст асаци прин рхваше, și pînă la rîndul din urmă, unde pe : чентк аас ши ксмхзратс, îl preface în : чине аас ши ксмхзрат.

În rîndul 5 : фечорса шпркени ашй исправх, se preface în : фечорса шпрйний а ашй ислар; în rîndul 9 : нас фантс, în : нас фхкст; în rîndul 11 : ши w ас фантс фечоврс, în : шас фхксто де ссфает; în rîndul 12 : шамтх, este uitat; în rîndul 20 : лас дхмс, devine : асжнд; în rîndul 21 : ксм се schimbă în фйндхх, etc.

În loc de a da o simplă copilă, noi reproducem aci textul întreg în fac-simile, redus cu $\frac{1}{4}$ din mărimea naturală.

Acest fac-simile este de o exactitate perfectă, fiind executat prin foto-tipiă.

Cele două cruci, cari figurează în rîndul 6, la margine și d'asupra

ФОРСТЪ, НОВИНИ, ПРЕДБЕЖИ, АНКАЛА, АШАА etc.

nósce principiile paleografice și epigrafice.

Paleografia și epigrafica ne învață că :

1. Ómenii incultí scriú așa cum se pronunță;¹

Aşa în vechile inscripţiuni romane, dela Gracchi pînă la al treilea război mitridatic, noi găsim pe lungul a expres prin aa , pe lungul $e=ee$, lungul $u=uu$, precum :

<i>ā=aa :</i>	<i>ē=ee :</i>	<i>ū=uu :</i>
faato	Feelix	fuueit
naatam	leege	iuus
paastores	ree	uutei
aara	seedes	arbitratuu
maaniam	seese	luuci, etc.

antice popóre italice : Umbri, Sabeli, Oski.²

sanskritul *a* lung आ nu este decât *aa* आआ, ca și la Elini lungul ω=ωω, aflăm același fenomen grafic pînă astăzi la Germani în *Haar, Meer, Aal, Paar, Schauf, Loos, Beere*, unde duplicarea, curat prosodică, n'are nici un punct de plecare etimologic.

(¹) Cf. *Lepsius, Paläographie als Mittel für die Sprachforschung*, Berlin, 1834, p. 7 : « Je weniger ein Volk litterat ist, desto leichter geht noch die Schrift der Sprache nach. » — Ibid. p. 89 : « Jedes geschriebene Zeichen hatte ursprünglich seinen genau entsprechenden Werth in der Sprache, und jeder gesprochene Laut wurde ursprünglich seinem wesentlichen Theile nach geschrieben »

(*) Corssen, *Ueber Aussprache, Vokalismus und Betonung*, Leipzig, 1868, t. 1, p. 14—19.

Dintre vecinii noştri, lungimea vocalică există numai la Serbi şi la Unguri.

În vechile monumente serbe noi o vedem reprezentată prin duplicare : *CTBAAP, CTBAAX, KPAAB, PETOOGA, БИВАА, ПОКАНСААРА*, ér după ortografia latină a Croaţilor : *goost, goraa, silaa, stoo* etc.¹

La Unguri — de asemenea; şi acésta deja în documente foarte vechi, în cari vocala cea lungă, în loc de a purta accent ca în ortografia maghiară de astăzi, ne apare duplicată, precum, de exemplu, *ér* se scrie într'un act din 1294 : *eer*,² *hásfa* — într'un act din 1309 *huasfa*,³ *lán* — într'un act din 1326 *laar*,⁴ *rárfa* — într'un act din 1295 *naarffa*,⁵ satul *Sóvar* într'un act din 1285 *Soowar*⁶ etc.

Acéstă expresiune a lungimii vocalice prin duplicare, nici Ungurii n'au luat-o dela Serbi, nici Serbii dela Latini sau dela Germani, nici Germanii sau Latini din Asia, nici Românii dela vreunul din aceste popóre, ci la fie-care din ele ea s'a născut pe o cale independente prin firésca resfrângere a realităţii, căci nu trebuia decât o bună ureche pentru a băga de sémă ori-cine dela sinesii, că o vocală lungă ocupă timpul a două vocale ordinare.

Remâne dară sigur că logofétul Tudor pronunţa lung vocalele cele duplicate în *cowps, фечowps, анкаа* etc., şi dacă i se întimplă câte-o dată a le pune cu o simplă vocală, acésta nu este o contradicţiune, ci numai o scăpare din vedere, obicînită la ori-ce scriere cursivă.

Deci pe la 1580 graful român din Muscel avea *cantitatea prosodică*, cu totul diferită însă de cea veche latină, căci *o* în *cowps* e lung, pe când lătineste, din contra, *o* în *sóror* e scurt.

Une-ori sînt lungi tocmai silabele lipsite de *accent tonic*, precum în *cowwíe*, cuvînt repetat de două ori.

(¹) Miklosich, *Vergl Lautlehre der slavischen Sprachen*, Wien, 1852, p. 321.

(²) Fojér, *Codex diplomaticus Hungariae*, t. 7, vol. 2, p. 247.

(³) Ibidem, t. 8, vol. 6, p. 16.

(⁴) Ibid. t. 8, vol. 3, p. 13.

(⁵) Ib. t. 6, vol. 1, p. 371.

(⁶) Ib. t. 5, vol. 3, p. 276.

În genitivo-dativale прѣдѣни , вѣнчѣни , lungimea lui *e* rezultă din contractiunea lui *e* din desiniența casuală nedefinită cu *e* din pronumele personal : $\text{прѣдѣ} + \text{ен}$, $\text{вѣнчѣ} + \text{ен}$; iar în анкаа , al doilea *a* este artichul femeesc *a*, contras cu finalul *a* din numele propriu : $\text{анка} + \text{а}$.

Cu alte cuvinte, cantitatea prosodică din textul nostru este specifică română.

Acastă explicațiune, necontestabilă în privința vocalelor *a*, *o* și *e*, se împedică totuși, în aparință, de duplul *i* în новини , рѣзаннѣ , домнѣи , вѣнчѣни , дѣи , вѣстѣи etc., în cari lungul *i* nu se pôte înțelege.

O dificultate identică a existat în grafica latină, unde *aa*, *ee* și *uu* reprezintă pe vechile inscripțiuni lungimea în *a*, *e* și *u*, dar *ii*, începând dela epoca lui Cezar, se întrebuintă adesea în nescăsură, în cari vocala nu era lungă.

Așa se scriea : *aiio* (ajo), *Pompeiius* (Pompejus), *proiiecit* (proiect); ér atunci când după acest *ii* = *i* (j) urmă ordinarul *i*, când adecă se pronunța *ii* (ji), unii gramatici scrieau chiar trei *i* : *Pompeiii*, *coiicit*, *eiiicit*, deși generalitatea se mulțumia și aci cu duplicarea.¹

În același mod ca în *Pompeii* saū *coiicit*, dar pe o cale nependintă de paleografia latină, duplul *ии* saū *ии* în новини , дѣи , вѣстѣи etc. din textul nostru nu pôte avé vre-o altă valóre fonetică decât *i* + *i* saū $\frac{1}{2}i + i$, astfel că logofétul Tudor se vede a fi pronunțat : *nōi*, *decī*, *acestuī*, în loc de pronunciațiunea ordinară de atunci, constatată prin cele-l'alte texturi din colecțiunea de față : *noi* (nu *noi*), *decī* (nu *decī*), *acestuī* (nu *acestuī*), adecă așa cum pronunță Italianii pe finalul *i* în *noi*, *dieci*, *lui*.

Duplicarea vocalică, pe o scară mai restrinsă, ne va mai întimpina mai la vale, unde vom vedé tot-o-dată, că lungul *a* mai în speciă s'a mântinut la Români chiar pînă la finea secolului XVII, când nu se mai audia nicăiri lungul *o* saū lungul *e*.

Să se observe că *u* (*u*) și *ă* (*z*) duplicați, adecă lungi, nu

(¹) Corssen, I, p. 18.

se găsesc nici la logofetul Tudor, nici în cele-lalte texturi române.

Dintre consóne, se duplică aci *t* în numele local Коттѣуѣн, și *n* între vocale în мапииннаа și шншшн, ér de 'naintea guturalei în ашнkaa.

Să fi avut óre Româniî în pronunțiațiune mai multe feluri de *n*, pe cari nu scieau cum să le distingă în scriere?

Numai alfabetul dêvanâgari e fericit de a avé semne deosebite pentru patru varietăți de *n*, cari însă, mai mult sau mai puțin, une-ori mai diferențiate prin sub-varietăți, se află nescrise, ca fapt fonetic, aprópe în tóte grafurile.¹

Orî-cum ar fi, este cert că și 'n limba latină exista un *n* mai slab alături cu un *n* mai tare, și că acesta din urmă, din cauza târiei sale, fără vre-o rațiune gramaticală, se scriea adesea duplicat, anume între vocale.²

Cât privesce pe duplul *n* în ашнkaa, ne aducem aminte, ca fenomen aproximativ, nu identic, scrierea latină din epoca decadinței : *Angnes* = *Agnes*, *ingnes* = *ignes*, *singnifer* = *signifer* etc., unde guturala, pe lângă normalul *n* ce o însoțesce, a mai provocat pe un *n* parasitic.³

Dacă *n* și *nn* trebui considerate ca două varietăți nasale distinse în vechea fonetică română, atunci o a treia varietate nasală mai constituia acel sunet pe care părinții noștri îl represintaú prin ꝥ sau ꝥꝥ, căci altmintrea nimic nu i-ar fi împedecat de a scrie *xn* sau *ꝥꝥ*, fără a mai născoci într'adins semnul ꝥ, necunoscut paleografiei curat slavice.

Tóte acestea merită a fi studiate într'un mod mai adincit.

Cele-lalte particularități ale documentului, veđi mai jos în Notanda.

(¹) Cf. *Bindsell, Physiologie der Stimm-und Sprachlaute*, in *Abhandlungen*, Hamburg, 1838, p. 326—335.

(²) *Corsen*, I, 249.

(³) *Schuchardt, Der Vokalismus des Vulgärlateins*, Leipzig, 1866, t. I, p. 113—114.

-

TRANSCRIPTIUNEA:

† nooiî boofarii ce né au foost luatú pré rávaşelé domneştii, pré nume Tudoru logofet w̃ (dela) Vlădeni şi Voico logofet w̃ Cottéştii şi Simion pitar w̃ Rătivoeştii, însă né au fostu luatú Preda fecóru/ Oanceei dvornic w̃ Mihăeştii şi egumănu/ de in mănăstiré w̃ Virăşu şi Stépanu logofet w̃ Tigăneştii, de să cătămu préntu rândulu unnu/ii Tigan annume Cal'cul fecóru/ Opréii lui Ispravă, al cui au foost şi cui se cade de să-lu ţiie; decii nooiî aceştii trei boofarii, nooiî amu ublatu pre urma acestu/ii Tigan, şi nooiî aşaa amu aflatu cu alé nooastré suflété, cum acestu Tigan ce iasté maiî sus seris au foost de mooşie alu jupăneasei Anncăei, jupănăsaa Codréei logofet; intr'aceia jupăneasa Ancaa n'au faptu coconii cu Codré logofet, ce au luatú pré o sooru a Codréei pré nume Mariina de şi o au faptu fecóoru şi i-au datu acestu Tigan ce iasté maiî sus dis Opré Ispravă, tatălu Cal'culu/; şi încă cându o-u măritatu, ş'altă multă ziestré i-au dat, iar tr'aceia cându au foost in ziléle lu Alixandru vodă celu bătrănu tată/ Mihnéei vodă, Mariinaa au faptu tocmelă cu Oance dvornic tatălu Prédeei de i-au vândutu pré acel Tigan Opré Ispravă tatălu Cal'culu/, şi au foost de atunce până acum acel Tigan şi cu fecóorii tootn alu Oanceei dvornic, şi după moorté Oanceei dvornic er l'au ţinutu Preda fecóoru/ii; iar cându au foostu acum, iar se au apucatu aceştii boerii ce sântu maiî sus dişi, şi cu egumănu/, de acestu Tigan Cal'cul fecóru/ Opréi de să-l iaa, iar apooiî né a foost luatú pré nooiî pré rávaşé domneştii de să aflămu de rândul acestu/ii Tigan, dece nooiî ilu dămu cu alé nooastré suflété să fie şi să-lu ţie Preda fecóru/ Oanceei dvornic, cum l'au cunpăratu să iî fie şi mooşie; nooiî aşaa amu aflatu cu alé nooastré suflété şi mărturisim, şi dămu să-lu ţie cené l'au şi cunpăratu: — нукаа (a seris) мѣсеца (in luna) сентябрія 22 аааа (dile) Tudoru logofet.

t duplicat in коттѣщїи;

n duplicat între două vocale : *снншнн, анншме, Мариннаа*;

n duplicat d'inaintea guturalei : *Яннккен*;

numile propriie terminate în *к* și *кз* nu le schimbă la declinațiune :
Яннккен, Ёпркени, Мнхнкен, Кондркен;

сз-ас цїне și *сз-ас* цїе;

ченк = cine;

кшнпзратс, cu *н* (cf. textul sub nr. I);

де în loc de *ка* : *де сз кзтзмс, де сз афлзмс, де сз-ас* цїне, *де сз-ас* таа;

contractiunea *ws* = *o* аў (cf. *ωυδρες* = *οί θυδρες*);

lipsa de contractiune : *се ас* = *s'aў*, *нк ас* = *ne-aў*;

de trei ori : *ас фантс*, nicăiri «făcut»;

ас фантс фечовс = *a înfiit*, deși este vorba despre o fătă;

де р = *din*;

ртрачен și numai *трачен*;

reflexivul se distins de condiționalul *să* : *кшн се каде де сз-ас* цїне;

vocalizarea nasalei : *скалтс*;

ас Янзандрс, dar *асн Исправз*;

сзини фїе, *să* nu se despartă ore : *сз-нн* и *фїе*, adecă «*să-ți fie lui*»?

знестрк;

metatesa : *пркнтс* = *pentru*;

цовс = *soră*.

Pe basa celor de mai sus, *sub spe rati*, transcripțiunea curat fonetică consecinte ar fi :

nōi bōiari ce nīe au fōstu luatū prie rāvașelle domnīeștii, prie nume Tudoru logofetu ot Vlādenī și Voico logofetu ot Cottīeștii și Simion pitaru ot Rātivoeștii, insă nīe au fōstu luatū Prīeda fec'ōrulu Oāncei dvornicu ot Mihāeștii și egumānulu de in mănāstirē ot Virāșu și Stīepanu logofetu ot Tīgāneștii, de să cātāmu prientu rāndulu unnuli Tīgānu annume Calc'ulu fec'ōrulu Oprīeeti luli Ispravā, alu cuti au fōstu și cuti se cade de

să-lu țile; deci nōi acești trei bōiari, nōi amu ublatu prīe urma acestui Țiganu, și nōi așa amu aflatu cu alte nōastrie sufletie, cumu acestu Țiganu ce iastie mai susu scrisu au fōstu de mōșie alu jupāneasei Annacăei, jupāneasa Condreei logofetu; intr'acela jupāneasa Ancă n'au faptu coconli cu Codré logofetu, ce au lnatu prīe o sōru a Codréei prīe nume Marinuă de și o au faptu fec'ōru și i-au datu acestu Țiganu ce iastie mai susu dīsu Opré Ispravă, tatālu Calc'ululī; și încă cādu o - u mārītatū, ș'altă multă ziestrie i-au datu, iară tr'acela cādu au fōstu în zilele lu Alixandru vodă celu bătrānu tatālu Mihnéeli vodă, Marinnă au faptu tocmelă cu Oānce dvornicu tatālu Prīedēi de i-au vāndutu prīe acelu Țiganu Opré Ispravă tatālu Calc'ululī, și au fōstu de atunce până acumu acelu Țiganu și cu fec'ōri tōtu alu Oāncēi dvornicu, și după mōrtea Oāncēi dvornicu ēră l'au ținutu Prīeda fec'ōru-lui; iară cādu au fōstu acumu, iară se au apucatu acești bōiari ce sāntu mai susu dīși, și cu egumānulu, de acestu Țiganu Calc'ulu fec'ōrulu Oprēei de să-lu iă, iară apōi nīe au fōstu lnatu prīe nōi prīe răvașe domnīeștii de să aflāmu de rāndulu acestui Țiganu, deci nōi ilu dāmu cu alte nōastrie sufletie să fie și să-lu țile Prīeda fec'ōrulu Oāncēi dvornicu, cumu l'au cūpārātu să-lī i fie și mōșie; nōi așa amu aflatu cu alte nōastrie sufletie și mārītarisimu, și dāmu să-lu țile cenīe l'au și cūpārātu.

VII.

O SUBSCRIERE DOMNĂSCĂ

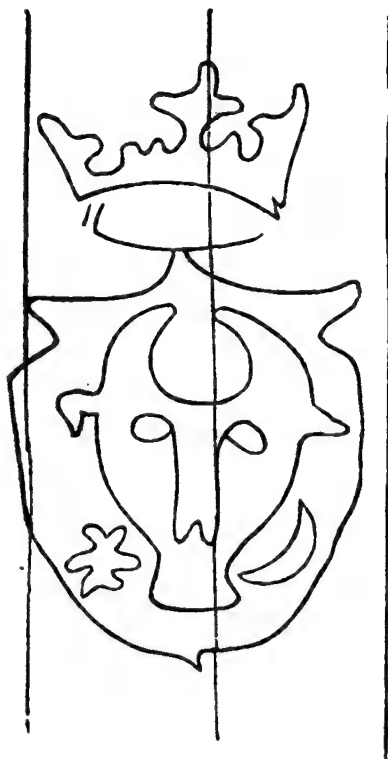
PETRU-VODĂ MIRCEA, Iași, 1583, AUGUST 4.

Documentul întreg, aflător în Archivele Statului între ale mănăstirii Sf. Sava din Iași No. CLXXVIII, s'a reprodus de-mult, atât textul slav ic precum și o traducere in-extenso, în a mea *Arhivă Istorică a României*, t. I, part. I (1865), p. 127.

Petru-vodă Mircea, atunci Domn al Moldovei, dându-și titlul de «*господаръ земанъ МѡЛАХІИ*», dăruiesce mănăstirii Sf. Sava de lângă Ierusalim «un loc unde să-și facă o biserică», pe care loc erau deja «nesce case zidite de către domnia noastră în tirgul Iașilor, pe locul ce 'l cumpărasem domnia mea drept 7000 aspri «banî gata domnesci (*пикѣзи готови господарскихъ*) dela nevasta lui «Borcea dela Iași, numită în călugăria Macrina, și dela fiă-sa «nevasta lui Corpaciū...»

Publicat altă dată de către mine numai cu scop istoric, actul a ramas totuși pînă acum inedit sub raportul paleografic, care este de astă dată tocmai cel mai important.

Mare de 33 centimetri în lungime și 22 în lățime, originalul e scris pe o hârtie gălbuiă foarte grosolană, al cărei semn de fabrică — puțin elegant, dar foarte clar — represintă *armele Moldovei* în următorul mod :

Față cu acest semn moldovenesc de fabrică, ar pute cineva să conchidă, din pré-multă modestiă, cuncă hărtia în cestiune nu se confecționă tocmai în Moldova, ci unde-va în străinătate pentru Moldova; modestia însă n'ar fi aci la locul seū, căci :

1. Nu există în istoria generală a fabricațiunii de hărtiă din secolii XV—XVII nici un exemplu de o asemenea comandă en gros cu arme naționale;

2. Armele naționale se puneau atunci numai și numai pe hărtia fabricată la fața locului.

Așa, bună oră :

a) Semnul primei fabrice de hărtiă din Ungaria înfățișează «dupla cruce», adică armele Ungariei;

b) Semnul primei fabrice de hărtiă din Brașov — o «coronă», armele Brașovului, numit de aceia nemțesce *Kronstadt*;

Senul primei fabrice de hărtiă din Cluj (Klausenburg) — cele «trei turnuri», cari închipuesc armele Clujului;

d) Semnul primei fabrici de hârtiă din Sibiiu — «doă paloșuri încrucișate», armele Sibiului; și așa mai încolo.¹

Am luat într'adins exemple din vecina Transilvaniă și din Ungaria.

Deci, grația documentului de față, noi căpătăm o dovédă sigură, cumcă la 1583 exista deja în Moldova o fabrică de hârtiă.

Ungurii n'au nici ei vre-o alt-fel de probă despre prima lor hârtiă, pe care o constată numai crucea cea dublă ca semn de fabrică, pe când cronicile și generalitatea fântinelor istorice păstrează în astă privință cea mai adincă tăcere.

Prima fabrică de hârtiă în Ungaria este de pe la 1554;

Prima fabrică de hârtiă în Transilvania este de pe la 1539;

Prima fabrică de hârtiă în Moldova este de pe la 1583;

Iată, negreșit, un fapt foarte prețios pentru istoria industriei române.

Actul e scris întreg de mâna mitropolitului Teofan, certificându-se apoi jos : de către dînsul, de către episcopul Georgiū de Rădăuți, de către marele logofet Stroici, de către al treilea logofet Andrei, și în fine, mai sus la mijloc între toți, de către însuși Petru-vodă.

Aceste certificări, fie-care de câte doă și mai multe linie, înfățișându-ne cazul foarte rar de cinci specimene paleografice întrunite la un loc, le dăm aci, prin foto-tipiă, în fac-simile de mărime naturală.

Sub-scrierea Domnăscă, de asupra cărei se află între hârtie, «plaque entre deux», sigilul oval de inel, «ὁ δακτύλιος», cam rău întipărit, de vr'o 10-12 milimetri în diametru, este pentru noi partea cea mai interesantă, fiind în limba română.

Asupra primei linie verticale din prima literă : Π(SCAM MEHA DOMNHA MEAE), principele în adevăr *pusesese mâna*,² adică a tras cernela cu degetul în jos, și apoi a preșerat peste întreaga subscriere nesce

(¹) Kemény, *Die ältesten Papiermühlen*, în Kurz, *Magazin für Siebenbürgen*, t. I, (1844), p. 134 sqq.

(²) Despre diferite moduri, unele foarte ciudate, de «a pune mâna», cf. Gulgue, *De l'origine de la signature*, Paris, 1863, passim.

năsip auriu, ale cărui urme s'au conservat pînă astăzi.—un elegant năsip de trei secolî!

Altămintea, deşi îşi mănija iscălitura—căci așa era obiceiul—și deşi scriea slovele ca și când n'ar fi știut carte. — căci și a-căta era datina Domnilor, cari credeau că o literă nu pōte fi majestōsă, dacă nu va fi mare-mare, — Petru-vodă Mircea se pare totuși a fi fost un principe destul de luminat.

Ain veșut mai sus, că lui i se datoresce înființarea unei fabrice de hârtiă în Moldova.

Un contemporan dice despre dînsul că : «sciea turcesce și grecesce» și «subia mult pe ómenii învățați, cu cari vorbea despre astronomiă». ¹

Numai slavonesc se vede că nu sciea, ceia-ce l'a și silit a subscrie românește.

Ort-cum ar fi, din mii de documente cari au trecut prin mănile mele, crîsovul de față este d'o cam dată cel mai vechiu cu o subscriere românească a Domnului.

Într'un alt document, din 11 septembrie 1583. adică posterior numai cu o lună, scris tot de mîna mitropolitului Teofan, pe hârtiă din aceluși fabrică și aflător de asemenea între actele mîndurii Sf. Sava din Iași No. II, acest principe subscrie, éráși cu litere mari, în două linii strîmbe, numai : ΠΕΤΡΟΣ ΕΒΕΡΟΔΑ.

(¹) Δωρόθεος Μοναμβασις. Βιβλίον ιστορικὸν περιέχον ἐν συνόψει διαφόρους καὶ ἐξέχρους ιστορίας etc., Veneția, 1798, in-4, p. 455.—Despre edițiunile anteriore ale acestei cărți, vezi Σαθάς, Νεοελληνικὴ φιλολογία, Atena, 1868, p. 272—4. — Cf. Hasdeu, *Din Moldova*, Iași, 1862, p. 21. și Dr. Barbu Constantinescu, *Petru cel Schiop*, în *Columna lui Traian*, 1871, No. 45.— Despre relațiunile lui Petru cel Schiop cu curtea din Roma, vezi o mulțime de documente în Thelner, *Vetera monumenta Poloniae*, t. 3 (1868), p. 5 sqq., unde este și subscrierea lui latînescă : «Petrus Princeps ac Dominus Moldaviae.»

Handwritten text in the top right corner, including a large symbol resembling a stylized 'H' or 'X' and the word 'Carib'.

Handwritten text in the middle left, including the word 'Carib' and other illegible script.

Large handwritten letters 'M E N' and 'M E N' in the center, possibly representing a name or title.

Handwritten text in the bottom left, including the word 'Carib' and other illegible script.

Handwritten text in the bottom center, including the word 'Carib' and other illegible script.

TRANSCRIPTIUNEA :

† ꙗко оу ѿсвоу вѣѣтъ ѿ ѿца а в а (S'a scris în Iași în anul 7091. august 4).

† сам господина велѣа (Însuși Domnul a poruncit).

и аз Стрѣич логофет
свѣдѣтел и рука моя зде
(Și eu Stroici logofet mar-
tur, și mâna mea aici).

и аз ѿ дрею трети лого-
фет свѣдѣтел и рука моя
зде (Și eu A[n]dreu al
treilea logofet martur, și
mâna mea aici).

Pus' am mena
domniia-mele.

Феофан митрополитъ
ли мѡлдавскѡи, свѣдѣ-
телствѡа въ сѣмъ, и рука
рука (Teofan, mitropoli-
tul țerei moldovenești,
mărturisește despre acesta,
și propria mână).

Георгіе епископъ рѣдѣ-
скѡи, свѣдѣтелствѡа въ сѣмъ,
и рука рука (Georgii, e-
piscopul de Rădăuți, mă-
rturisește despre acesta, și
propria mână).

NOTANDA :

МЕНА pentru мѡна саѡ мѡна;

ДОМННА-МЕЛЕ = «domnié-mele», cu prima parte a compozițiunii nede-
clinată, nu este o eróre gramaticală, ci rezultatul analogiei, întocmai ca
în cazul oblic «dumné-lui» saѡ «domnia-lui» în loc de «domnié-lui»;

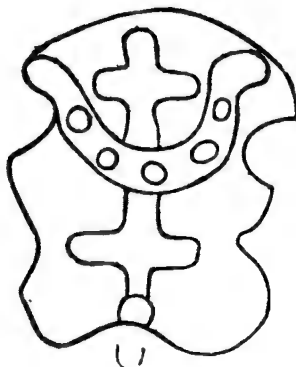
МЕЛЕ, nu мѣЛЕ.

VIII.
O S E N T I N Ț A

GHIORGHIE LOGOFĂȚ, MOLDOVA (Bârlad ?), 1588, APRIL 15.

Originalul, dintre actele episcopiei Roman No. IV, aparține Arhivelor Statului.

E scris cu cernăla rădăciniă, pe hârtia grosă de o nuanță galbuiă afumată, lung de 29 1/2, lat de 20 centimetri în fôia, cu următorul semn de fabrică :

Literele, ceva mai mici de 2 milimetri la înălțime, cu distanța de aproape 1 centimetru între rinduri, sînt clare, separate una de alta, dar nu frumôse.

Logofătul Ghiorghie, care a scris actul, nu e cunoscut; boierul Bucium însă, dela care emană sentința, este un personagiū fôrte istoric.

Mare vornic al așa numitei țeri de jos, adică guvernator al districtelor meridionale ale Moldovei, cu reședința în Bârlad, el era un bun ostaș.

Sub anul 1580, pe când domnia Iancu Sasul în intervalul dintre cele două domniri ale lui Petru-vodă Mircea, cronica lui Urechea ne spune :

«Iancul-vodă, prindând de veste că Lăpușnenii s'a rădicat a-
«supra lui, îndată a trimis pre Bucium vornicul cel mare și pre
«Brut postelnicul cu ôste împotriva acelora, și tâmpinându-se
«oștile la Balota, s'a lovit de față, și dând răsbotu vitejesce de
«îmbe părțile, aș perdut Lăpușnenii răsbotul...»¹

La 1592, acusat de trădare, vornicul Bucium a fost omorât de cătră Aron-vodă, urmașul lui Petru-Mircea.

Ne-o spune tot cronica lui Ureche :

«... s'a rădicat Orheienii și Sorocenii cu un Domnișor ce-i di-
«cea Ionasco, pre carele l'a fost ales dintre ei cap și i puseră
«nume Bogdan-vodă; érá Aron-vodă dacă a înțeles acésta, a dat
«scire țerei să se strîngă, și el fără zăbavă a eșit cu curtea și cu
«defecii se; și mai 'nainte de ce a eșit din curte, a tăiat pre Bu-
«cium vornicul cel mare și pre Troțușen logofetul și pre Paos vor-
«nicul, dicînd că-i cu scirea lor...»²

Așa dară actul de față s'a scris cu patru ani înainte de tragica mórte a vornicului Bucium.

Numele lui de botez era Condrea : «пана Кондрю Бѣгъма дворника
Ананъи земли», după cum îi dice un crîsov al lui Petru-vodă Mircea
din 29 martiu 1583.³

Vitézul Condrea Bucium sciea ôre să scrie?

Iată o cestiune fôrte încurcată.

Sentința, pe care o publicăm mai la vale, i-a scris'o logofetul Ghiorghie, ér boierul nostru nici n'a sub-scris'o măcar, ci s'a măr-ginit a întipări prin fum, în josul actului, o pecete de inel de formă ovală, lungă de 22, lată de 11 milimetri în diametru, în care abia se mai pôte recunósce un fel de monogramă.

Atragem atențiunea asupra importanței juridice a acestui do-

(¹) *Letopiseșile Moldovei*, ed. Cogăln. I, t. 1, p. 201.

(²) *Ibid.*, t. 1, p. 206.

(³) *Archivele Statului*, actele m-rîi Galata, moșia Petricaniî pe Topolița.

cument, care ne dă — am puté dice — o pagină întreagă din *Obiceiul pământului*, «le droit coutumier» al Românilor.

1. † БТО АЗЪ ВЪЧУМЪ ВЕЛ ДВОРНЕК ДОЛНЕН ЗМАЕ ДАТА КАРТѢ МѢ АЧЕ ТО
2. УМЕНЕ АНЪМЕ НЕКОРЬ ШИ ЦЕФА ДЕ САНДЪ МЕШЕЩЕ ДЕ ПРЕ
3. КРАСНА СПРЕ АЧЕИ КА СЪ ФІТЕ ТАРЕ ШИ ПЪТѢ НЕЧЕ А ЦИНѢ ПА
4. ТѢ ДЕ УЧЕНЬ ДЕ АКОЛѢ А ЛВ ИВНА КО ВЪБО НЕПОТЪ ПОПЕН
5. ЛВ МЪГЪ ПЕТРЪ КЪ А ЧЕ СЪ МЪ ДЕСЯ МЪРИ ШИ ІА ПЛЪТЕ КАПЪ
6. НЕКОРЬ ШИ ЦЕФА ДЕЛА МЕНЕ ІА ИВНА КО ВЪБО НА АВЪТЪ КЪ ЧЕ ПЛЪ
7. ТИ КАПЪ, ЧЕ А ФЪЦЕТЪ Л СЪ СЕ ЦІЕ КЪ МИ ДАТЪ ВІБОН ІА НЕ (*sic*)
8. НЕМЕНЕЛЕ ДЕ РЪДЕЛЕ ЛВИ СЪ НАБЪ ТРѢБЪ А ЦИНЕ ПАРТѢ ЛВИ
9. ДЕ УЧЕНЬ ПЕТРЪ КЪ А ФОСТЪ ФРАЦИЕ ЛВИ МАКО ШИ ПЕТРѢ
10. ДЕ ФАЦЪ НА НТѢ МѢ ШИ НА АВЪТЪ ПЪТѢРЕ СЪ И ПЛЪТѢ
11. СКЪ (*sic*) КАПЪ ПЕТРЪ АЧЕИ ІА ФЪКЪ ШИ НОН АЧЕСТЪ СКРИ
12. СОАРЕ А НОСТЪРЪ КЪ СЪ ЦІЕ АЧЕ МОШІЕ ПАРТѢ ЛВ БОБО Л ВЪН
13. ПАЧЕ, ІА ДЕ СЕ ВА АФЛА ЧЕНЕВА ДЕ РЪДЕЛЕ ЛВИ СЪ АНЪ А ДАРѢ
14. АЧЕЙ. ВІ. БОН ШИ ТРЕН ГАБЕНЕ ДЕ ЧОВОТЕ ЛВИ НЕКО
15. ШИ ЛВ ЦЕФА ІА ДЕ НВ СЕ ВА АФЛА НЕМЕНЕЛЕ ДЕ РЪДЕЛЕ ЛВИ
16. СЪ ЛЕ ПЛЪТѢСКЪ ЧЕ А ДАТЪ ІА НИИ СЪ ЦІЕ АЧѢ УЧЕНЬ ШИ
17. ФЕЧОРНЕ ЛО Л ВѢЧЕ ДІАСТЪ СКРИЮ ШИ МЪТЪРИСЕ КЪ КЪ АЧЕ
18. СТЪ СКРИСОАРЕ А МѢ СЪ СЕ ЦІЕ—ШИ А СКРИ Е ГИВГІЕ
19. ЛВГВФЪТЪ КЪ МЪНА МѢ АЧЕСТЪ СКРИСОАРЕ СЪ СЕ ЦІЕ—
20. (L. S.) 8 ІА ВЪЛЕТЪ ЗЧУМЪ АПРІА ЕІ

TRANSCRIPTIUNE A:

+ **Сто аз (iată eu) Вѹсѹм вел дворник доленъ земае** (marele vornic al țerei de jos) **dat'am carté mé acestor omene anume Necorâ și**

Ștefan den satu den Murgește de pre Crasna, spre acela ca să fie tare și putérnece a ținé parté de ocenă de acolé a lu Ionașco Buboc nepotul popei lu Murgu, pentru căc' au uces un om de au murit și i-au plătet capul Necoră și Ștefan dela mene, iar Ionașco Buboc n'au avut cu ce plăti capul, ce au fugetu; însă să se știe că mi-u dat 12 boi, iar nemenele den rudele lui să n'aibă trébă a ține parté lui de ocenă, pentru că au fost frație lui, Marco și Petré, de față naintă mé și n'au avut putére să-i plătescă capul, pentru acela i-am făcut și noi acestă scrisoare a noastră ca să ție ace moșie parté lu Boboc în bună pace, iar de se va afla cene-va den rudele lui, să aibă a daré acei 12 boi și trei galbene de cobote lui Necoră și lu Ștefan; iar de nu se va afla nemenele den rudele lui să le plătescă ce au dat, iar iei să ție acé ocenă și fecorie lor în véce; alastă scriu și mărturisescu cu acestă scrisoare a mé să se știe. — și am scris eu Ghiorghie logofătul cu mână mé acestă scrisoare să se știe. X ІАТ КЪ ЛЕТ (în Iași la anul) 7096 (1588) apriie 15.

NOTANDA :

ь tot-d'a-una ==ă;

finalul *u* întreg : cars. фсѣтс ;

е în loc de finalul *i* întreg : wмене, Мспуеиз, тапе ии нстрѣнече, фрацѣ, гааене, пи еѣче;

medialul *е* == *і* : съес, фсѣтс, пльтет, ме ie, чене-с а;

е pentru *ѣ* : ачестѣ == «acéstă» ;

diferențierea : ачестѣ și ацастѣ;

confusiunea între *е* și *ѣ* : а цѣѣ și а цѣе, аѣк și аѣе;

Езѣк, dar și Еозѣк;

infinitivul întreg : а дѣѣ, pe lingă cel scurtat : а цѣѣк;

оа în скрисолре, dar numai о în нострѣ, wмене;

contractiunea ми-с дат == «mî-aū dat»;

ачен', cu finalul *n* accentat;

скрию == scriiū;

dativo-genitivul : AS ІІІНАШКО, AS MSPTG, AS БОКОК, AS ІІІЕФАН, dar și ASИ НЕКОРЬ;

НЕН = «ei» (*illi*);

reflexivul *se* distins de condiționalul *să* : СЪ СЕ ІІІІЕ, ДЕ СЕ БА АФЛА, СЪ-И ПАВТ'КСКЪ...;

duplul Ъ вЪ в ПАВТ'КСКЪ, alături cu simplul в ПАВТ'КСКЪ, fiind unic și la finea cuvintului, trebui considerat ca rezultând numai din uitare;

prepozițiunea repetată : ДЕН САТЪ ДЕН MSPTCE;

desința casuală repetată : НЕПОТЪА ПО ПЕН AS MSPTG;

a ucide în sens numai de «a lovi» : AS СЧЕСЪИ WM ДЕ AS MSPT, încât *a* putut *ucide* și fără ca să móră;

numi personale : БСЧСМ, MSPTG, ББКОК, НЕКОРЬ;

numele local de rîuleț : Красна (=slavicul красна «roșie»);

termin juridic : ФЕЧОРНЕ = «averea ce trece la feciori», prin analogia cu МОШНЕ = «averea ce vine dela moș», și cu УЧЕНЬ (slav. утъчина dela утъць «tată») = «averea ce vine dela părinți»;

expresiunea juridică : (ban) ДЕ ЧОКОТЕ = «indemnizare pentru alergătură», literalmente «pentru rumperea cismelor»;

ЧОКОТЕ, pînă astăzi la Moldoveni în sens de «cisme», ardelenesce ЧИКОТЕ «ein grosser sächsischer Stiefel»¹, de aceeași origine cu rusul ЧЕБОТЪ «cismă», rutenul *czobit*, litvanul *czebatas*, toate — prin comerțul pontic al Venețianilor și Genovesilor în vécul de mijloc — din italianul *ciabatta* = franc. *sabat* și *savatte*, span. *zapato* și *zabata* etc.²;

ЧОКОТЕ, în sens juridic de «indemnizare pentru alergătură», își are părechia în *calceradigum*, *calciarium* sau *calzatum*, literalmente «pentru cisme», în dreptul costumar occidental din vécul de mijloc, precum bună-ôră într'un act episcopal neapolitan din secolul IX : «et nullum impedi-

(¹) *Lexicon Budanum*, p. 117.

(²) Despre aceste diferite forme veđi : **Mahn**, *Etymologische Untersuchungen*, Berlin, 1855, p. 16; — **Matzenauer**, *Cizi slova ve slovanských r'ěčech*, Brno, 1870, p. 24; — **Golembiowski**, *Ubiory w Polsce*, Warszawa, 1830, p. 132, 141; — **Monlau**, *Diccionario etimológico de la lengua castellana*, Madrid, 1855, p. 468; — **Diez**, *Etymologisches Wörterbuch*, ed. 2, t. 1, p. 125; — **Scheler**, *Dictionnaire d'étymologie française*, Paris, 1873, p. 405, 410; — **Littre** etc.

«mentum nos aut posteri nostri eis facere praesumamus, aut *aliquod cal-
ciarium aut proemium quaerere...*»¹, ér franțusesce *chausses* într'un act
din anul 1403 : «comme le prévost de Bar-sur-Aube eust fait adjourner
«pardevant lui tous les habitans de Putevillé... à laquelle journée il dit
«ausdiz habitans qu'il venoit querir ses chausses...»², de unde—póte—
și idiotismul frances «à propos de bottes», cu accepțiunea primitivă de :
«a vorbi fel de fel de lucruri numai pentru a căpăta ce-va»;

cas juridic : Buboc din satul Murgesei omórá pe un om; pentru acésta
trebuia una din doá : orí să fie descapitat, orí «să 'și plătescă capul», a-
decă să dea judecătorului, marelui vornic al țerei, o amendă de rescumpă-
rare, anume «12 boi»; neputënd plăti, Buboc fuge; fugënd el, averea'l,
orí-cătă va fi, se va da aceluia ce 'l va înlocui la plata amendei; judecă-
torul chiamă dară de 'ntăiu pe frații vinovatului : Marco și Petrea, cari
însă «n'au avut putere să-i plătescă capul»; atunci se presintă din același
sat ómení de alt ném, Necoră și Ștefan, plătesc amenda în cestiune și ca-
petă ast-fel «partea de ocenă» a lui Buboc; asupra acestei averi rămâne
totuși rudelor vinovatului dreptul de a o relua, întorcënd lui Necoră și
lui Ștefan cei 12 boi, ér pe de asupra mai dându-le, ca indemnizare pen-
tru ostenelele lor : ТРЕИ ГАНБЕНЕ ДЕ ЧОБОТЕ.

(¹) Du Cange, *Gloss. mediae Latinitatis*, ed. Henschel-Didot, t. 2, p. 27.

(²) Ibid., p. 26.

IX.
ISTORIA UNUI PROCES

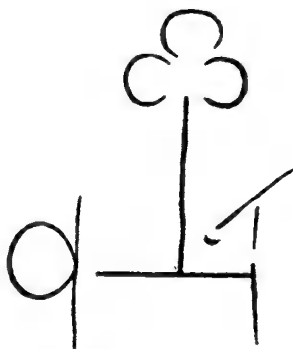
TIRGUL-JIU, 1591, OCTOBRE 13.

Originalul în Archivele Statului : actele Bistriței de peste Olt
No. XXXI.

S'a transcris și în Condica cea veche a acestei mănăstiri din
1795 , la fôia 678 , fôrte caligrafic, dar fôrte necorect, după obi-
ceiul cel constatat deja mai sus al lui Dionisie Ecclesiarcul.

Ce-va mai bine s'a copiat în Condica cea nouă, t. 2.

Originalul e scris cu cernelă rădăciniă, în șiruri indesate (5 pînă
la 6 milimetri între rînduri), cu litere cam de 2 milimetri , pe-
legate (afară de *rp* unit în monogramă verticală), pe hărtiă grôsă
aspră, fôrte gălbuiă, lungă de peste 30, lată de peste 20 centime-
tri în fôia , avënd următorul semn de fabrică , intru cât se pôte
distinge :

Litera pentru sonul *ă* este scrisă astfel, încât e greu a decide,
dacă ar fi *z* sau *u*.

Acest act se află în cea mai strînsă legătură cu un ordin, scris

tot românească, dela «Пап Църкѣеа Банъ ꙗкоушса Краковѣ». din același an, pe același fel de hârtiă, cu aceeași cernelă și chiar de aceeași mână, pe carel vom publica în Răvașele Banilor Craiovei.

Pe același fel de hârtiă, și aprópe în aceleași condițiuni paleografice, dar de o altă mână, este scris testamentul eroului actului nostru, «Moldoveńul de în Scoarța», cu trei-deci de ani în urmă, în decembrie 1621, aflător sub același număr între documentele mănăstirii Bistrița.

Mat pe scurt, autenticitatea documentului, întru cât privește epoca de redacțiune, e necontestabilă.

Sub raportul sintactic, el este un admirabil specimen de narrațiune juridică *terănescă*, în care o desfășurare firéscă a faptelor se unesc cu multă energie.

În josul actului, numat sub numele lui «Dumitru párcálab» — die numele, ér nu iscálitură, căci nici unul dintre judecători n'a subscris cu propria sa mână — figuréză o pecete întipărită cu fum. rotundă, de 14 milimetri în diametru, represintând o figură și o legendă nedescifrabilo; cei-l'alți toți s'au mărginit fie-care a lătinge vârful degetului în cernelă și a lipi apoi câte o pětă sub numele respectiv, afară de unul singur, «Togan», care n'a făcut nici măcar atâta.

1. † сѣ^с ѿѣ^м кѣ^м а^с мѣ^р сѣ^м мо^л доу^лкнѣ^л де ꙗ^р ско^рца, де пре^н кѣ^с стѣ^ни^л на^н тѣ^л а^с дѣ^ми^трѣ^л пѣ^ркѣ^л
2. лѣ^нкѣ^л де ꙗ^р тѣ^ргѣ^л жѣ^лко^лсѣ^л, жѣ^лко^лсѣ^л мо^л доу^лкнѣ^л, кѣ^м е^л а^л — жѣ^лко^лсѣ^л вѣ^л мѣ^л де а^н сѣ^л шѣ^л де не^во^л,
3. е^л сѣ^л дѣ^л ꙗ^р кѣ^лтро^лвѣ^л а^с пѣ^лтѣ^л, пѣ^лтѣ^л хѣ^лраницѣ^л а^с, мѣ^л а^лче^л стѣ^л мѣ^л че^л скрѣ^л ма^л сѣ^л стѣ^ли^л, е^л сѣ^л
4. сѣ^лла^л де а^л ꙗ^ртра^л ꙗ^р мо^лшѣ^л мо^л доу^лкнѣ^лсѣ^л, не^лвѣ^лжѣ^л е^л ни^л чѣ^л трѣ^л вѣ^л кѣ^л а^лча^л мо^лшѣ^л, чи^л нѣ^лла^л зѣ^лкѣ^л

5. н^аз, кз ла⁸ дзестра^т сокрьсзъ фрателе лънѣла^и, п^р дака аѡ ве-
ни^т мо^а довѣнѣ^а де оу^и де аѡ фѡ^{ст},
6. е^а ша⁸ гзсит мошѣа дпресѣра^т ш^и ара^т ш^и коси^т, де стъни^а, де^ч
мо^а довѣнѣ^а а⁸ апѣка^т взртѡ^с
7. пре стъни^а, д^че ки^п іа⁸ дтра^т д^ч мошѣе, ш^и а⁸ мерсз де фа^ц
амз^и дои нан^и тѣ^с аче^с тѣ^и боарѣ
8. че іа^с те ма^и сѣ^с скри^с дѡми^т рѡ пзркзлабѣ^а, де а⁸ стътѣ^т де фа^ц,
де^ч дтра^ат ки^п на⁸ цѣ^ст стъни^а
9. кѡ^м ва ма^и зѣ^ч на^и нтѣ^и жѡдекзцѣ^и, чи а⁸ зѣ^с кз ла⁸ дзе^стра^т
кѡ ача мошѣе лѡ^и гѣ^а кѡ фратесз⁸,
10. де^ч а⁸ трими^с де а⁸ вени^т ш^и лѡ^и гѣ^а де фа^ц, на^и нтѣ^и лѡ^и дѡми-
т^рѡ пзркзлабѣ^а, ш^и сѣ^сз мзртирисѣ^т (*sic*) -
11. лѡнѣ^а нан^и тѣ^и жѡдекзцѣ^и, кѡ^м наѡ бзга^т ни^ч е^а ни^ч фратесзѡ,
пре стъни^а д^ч мошѣа мо^а до
12. вѣнѣла^и, чи фзрз лѡкрѡ а⁸ дтра^т ел дтрача мошѣе, тарз мо^а до-
вѣнѣ^а сѣ^сз мзртирисѣ^т дна^и нтѣ^и аче
13. лѡ^и боари^и, кз ни^ч ла⁸ бзга^т е^а дтрача мошѣе ни^ч фратесзѡ, ни^ч
а⁸ аѡ^т е^и ни^ч ѡ аме^с текз
14. кзтѣрз, кѡ мошѣа мо^а довѣнѣла^и, ни^ч а⁸ фѡ^{ст} фѡна ш^и кѡ е^а ни^ч
ними^к, де^ч а⁸ рѡма^с стъни^а
15. де жѡдека^т де на^и нтѣ^и пзркзлабѣла^и, ш^и а^и дѡ^и спрззѣче меѡіашѣ,
ш^и дѡна^и нтѣ^и жѡдецѣла^и,
16. кѡ вѣ^и, пзргарѣ, кѡ^м сѣ^ш цѣ^и мо^а довѣнѣ^а мошѣа кѡ бѡнз па^ч де а-
кѡ^м дна^и нте, кз іа^с те
17. а лѡ^и мошѣе мзртирисѣ^т, д^чкз а⁸ фѡ^{ст} атѣнѣ^и мѡ^а цѣ^и меѡіашѣ бѡни
де пре д^ч пре жѡре,

18. ДЕ Ꙗ КОЛИЕШ КО КЛ, Ш^Н ДЕ Ꙗ СЗ ЧЕ^А КЛ БРѢ, ДЕ КОПЗЧОА^С ДРЗГА^Н
 КС ФІЮСЗ⁸ ПЗ Т^Р8, Ш^Н СТЗН
19. ЧЮЛѢ ДЕ АКОЛѢ, Ш^Н ПИТѢ \bar{w} СКОДРЦА, БИИТИ^А \bar{w} ТА^М, \bar{w} ПРІА^Н А^А
 МОГЗ^Н \bar{w} ТА^М, ДА^Н
20. ЧЮРѢ, \bar{w} ТА^М, И ДРЗГА^Н КС ФІЮСЗ8 А^РКЛ \bar{w} ТА^М, ВЗДИСЛА^В, И ТОГА^Н,
 ШИ ПЕН^Т Р8
21. КРЕДІ^НЦА П8С8НѢМ МА (sic) ЖОС Ꙗ АУК ДЕ ПЕЧЕЦІ ШИ ДѢЦЕТЕЛЕ—
 М'ЦА, \bar{w}^X , АНН, ГІ. В^АЗ ІЗР
 (puneri de deget) (L. S.)

TRANSCRIPTIUNEA :

† să se știe cum au mersă Moldovénul de în Scoarța, de pre un⁸ cu Stăni/ă nainté lui Dumitru părcălabului de în târgul Jifului, jăluindu-se Moldovénul, cum el aju[n]gându-l vréme de lipsă și de nevoie, el séu dus încătroo au putut. pentru hranișté lui, iar acest om ce scrie mai sus Stăni/ă, el séu sculat de au intrat în moșia Moldovénului, neavândă el nic' o trébă cu ac'a moșie, ci numai zicândă că l'au înzestrat socru-său fratele Lungului; iar daca au venit Moldovénul de unde au fost. el ș'au găsit moșia împresurată și arată și cosită de Stăni/ă, dec' Moldovénul au apucat vartos pre Stăni/ă : în ce chip i-au intrat în moșie ? și au mersă de față amândoi nainté acestui boțari[n] ce iaste mai sus scris Dumitru părcălabul, de au stătuț de față; dec' într'a/t chip n'au știut Stăni/ă cum va mai zic'e nainté judecăției, ci au zis că l'au înzestrat cu ac'a moșie Lungul cu frate-seu; dec' au trimis de au venit și Lungul de față naintea lui Dumitru părcălabul, și séu mărtirisit Lungul nainté judecăției, cum n'au băgat nic' el nic' frate-său pre Stăni/ă în moșia Moldovénului, ci fără lucru au intrat el într'ac'a moșie, iară Moldovénul séu mărturisit înainté acelu boțarin, că nic' l'au băgat el într'ac'a moșie, nic' frate-său, nic' au avut ei nic' o amestecătură cu moșia Moldovénului, nic' au fost funași cu el nic' nimic, dec' au rămas Stăni/ă de judecată de nainté păr-

calabului și a doi-spră-zéce megifași, și de nainté județului cu 12 pargari, cum să-ș ție Mo/dovenul moșia cu bună pac^e de acum înainte, că iaste a lui moșie mărturisi^{tă}; încă au fost atunci mulți megifași buni de pre în pre jure : de în Coîibașⁱ Coica, și de în Săteel Cambré, de Copăc'oas^ă Drăgan cu fiu-său Pătru, și Pité wt (dela) Scoarta, Vinti^ă wt там (tot de acolo), Oprîna al Mogăi wt там, Dan Cînré wt там, и (și) Drăgan cu fiu-său Arca wt там, и Vădi-lar, и Togan, și pentru credința pusă-ném ina jos în loc de peceti și dégetele — м'ца wх дни (luna octobrie în zile) 13, ект (anul) 7100 (1591).

NOTANDA :

ultima consônă fiind pretutindenî aruncată d'asupra rindului, finalul и nu se pôte constata;

finalul i tot-d'a-una întreg : атснчї мсацї мейнмшї есм...

reflexivul se distins de condiționalul să : жлснмдс-се, екс (=се ас) ас, екс (=се ас) ексаат, dar сх-ин цїе, сх се цїе...;

есм pentru сх : сх се цїе есм..., жлснмдс-се есм..., екс мхртуриснт есм...;

pretutindenî де ґ=din;

де пре снх ес...;

де пре ґ пре жсре;

lungul о în кхтрор=cătrō;

ака=ital. *dacché* : ака ас еинт...;

транурк;

ас аскаат ехртве пре...;

construcțiunea sintactică : ґтр'аат кин и'ас цїст есм ба ман зиче...;

de 2 ori genitivo-dativul жсцекхцїен=жсдекхцї+ен;

genitivo-dativul : Мсехн;

фха асхрс, în sens de : «pe nedrept»;

5

5

5

5

5

5

5

5

5

5

cuvinte accentate : лѣнѣлаши, ача́, н'аѣ, лѣ́крѣ, бѣ́ни, ꙗ́ пре жѣ́ре...;

мъртирисит, dar și мъртсрисит;

Φ8NE (cf. mai jos textul sub No. XI), de unde Φ8NAW, este o măsură

judicata : де наинтѣ пѣркзлаблѣни (cap districtual) ши д дѣни-спрѣ-зѣче

ΠΑΡΚΥΛΑΒ = ung. *porkoláb* (germ. *Burggraff*), ΜΕΥΪΤΑΨ = ung. *megyés*

[illegible]

X. ZAPIS DE VÎNDARE

NESCITUL VÂNDIC. PĂȘTELEA DIBOVITȚA, CIRCA 1595.

Originalul în Arhivele Statului: mănăstirea Golgota sau Gorgota No. 11.

S'a transcrie destul de corect în Codica acestei mănăstiri, făcută de Comisiunea Documentală la 1854. in-fol. pag. 60.

Scrisura e cursivă, de o mână bine exercitată, dar nerăbdătoare, de unde se explică, de exemplu: că în loc de *szwrtswax* pune *szwrtswax*, de la *szwrtswax* aruncase din grabă un *w* de prisos de așupă, pe care apoi l'a șters.

Lettera *w* se apropieă puținul de *x*, după cum am observat-o, într-o altă, și în documentul precedent.

Harta, nu numai gravă în comparație cu cea obișnuită pe atunci, și relativamente destul de ală, lungă de 31. lată de peste 94 centimetri, nu prezintă nici un semn de fabrică, care se afla, poate, pe tota colapsa.

Datul aproximativ al documentului se restabilește grație următorului dat: notat în carte laose prin data :

Un color deo minut, care figurează pe acest sigl : Cruce și Eap-
ca, ultimul este al lui Ștefan cel Mare (Ștefan cel Mare),
notat al notului de data, de cel de laose este al fratelui său Ștefan,

de asemenea postelnic, ambii menționați împreună într'un crisov dela Mihnea-vodă din 23 maiu 1590: «*колетрини господствами Барбѣа и Строе ѿ Мзнесеи*» (boierii domniei mele Barbul și Stroe dela Mănesci), conservat tot între documentele mănăstirii Golgota No. I.

Frații Barbul și Stroe au fost fi ai lui Dragomir vistier din timpul lui Vintilă-vodă: «*родители им жьпан Драгомйр вист... ещѣ ѿ при дни Бентил воевода*», după expresiunea aceluiasi crisov.

Mai pe scurt, actul de mai jos nu pôte fi cu mult posterior anului 1590.

Sub raportul eraldic, vulturul cel quasi-imperial din sigil ar fi important la cas de a se puté urmări mai sus genealogia fraților Barbul și Stroe, care însă, de o cam dată, se opresc la părintele lor vistierul Dragomir, mai-sciindu-se pe d'asupra numai d'ora tăta că acest din urmă avea și el un frate «Tudor mare-logofet», amîndoi aduși ca membri ai Divanului într'un crisov dela Petrașco-vodă cel Bun din 1555,¹ adică :

NN

Tudor vel-logofet (1555) Dragomir vel-vistier

Barbul postelnic (1590) Stroe postelnic

1. †⁸ е⁸ ба^ρв⁸а по^ст де ꙗ мзне^ѿ скрѣс ши мз^ρтсрѣс^скѣ. кѣ чѣ^ст за-
ни^с а⁸ мѣс
2. кѣ^м тоатъ па^ρтѣ мѣ де шчинъ де ꙗ^н тз^ρвзчѣни. ꙗ^н сз
3. а патра па^ρте а мѣ. е⁸ ш а^м вѣ^н ас^т. жьпанъаши сто^нкзи
4. ло^гфзтѣ⁸ тзрзчѣнѣ⁸. дѣре^{пт}. кѣ. де га⁸бени
5. ка сз фѣ ас^мнѣаши мошне кѣ паче. де ниминѣ. ни^ч
6. ш вѣнтъ^н тсга⁸ (sic) сз^н аиѣз. скрѣса^м е⁸ нѣ^н чю⁸ во^ρни^к ѿ мз-
не^ѿи
7. кѣ мзна мѣ. мѣ^сца априлѣ і дни
8. мз^ρтсрѣи сзши пѣ мзн⁸е

(¹) *Condica MS. Golgotei*, pag. 57.

9. $\text{CTEPA}^H \text{AW}^F$, $\text{WH KPX}^C \text{T}^E \text{AW}^F$;

10. $\text{WH WIEP}^A \text{PO}^C$, $\text{WH HAE}^C \text{PO}^C$
(L. S.)

TRANSCRIPTIUNEA:

† eu Barbul postelnic de în Mănești scriu și mărturisesc cu cea^t zăpis al meu, cum toată parte^t me de ocină de în Tarbăceni, însă a patra parte a me, eu o am vândut jupânului Stoicăi logofatul Tărăcenu^t derept 25 de galbeni, ca să fie dumné-lui moșie cu pace, de nimené nic^t o băntătuia^t să n'aibă: scris-am eu Nénciu^t vor-nic wt (dela) Mănești cu mâna me, m'ua (luna) aprilie 10 ani (dile). Mărturii să-și pue mănle(?) : Stepan logofet și Crăsté logofet și Șteful postelnic și Ilie postelnic.

NOTANDA:

de A = din;

mies;

KSM pentru KX : $\text{MXP}^T\text{SPICECKS}$ KSM тоатъ партъ...

rangul pus între numele de botez și numele de familie : CTOHKH AW-
 COFXTA TAPAKHA , literalmente — ca construcțiune sintactică : « CTO
Stoica ó scriba ó de Taracenis»;

DEPEHT ;

$\text{KA CX FIE ASMHE-ASH MOHHE KSPACHE}$;

EXHTZHTSIAAZ = «bântuélă», eróre grafică?

MXH^A e, cum óre să se citească? MXHSAE sau MXHEAE ori MXHHAE ?

finalul u întreg : $\text{MXP}^T\text{SPICECKS}$;

finalul i întreg pretutindeni, chiar în CX-WH HSE ;

diferențierea numilor personale : CTOHKH , CTEPAH și WIEP^A , toate
= «Stephanus».

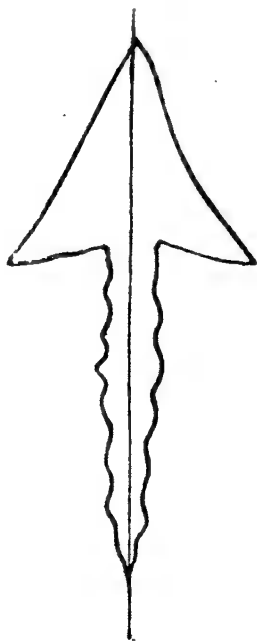
XI.
ZAPIS DE VÎNDARE.

—
GLODENI (DISTR. PRAHOVA), 1596.
—

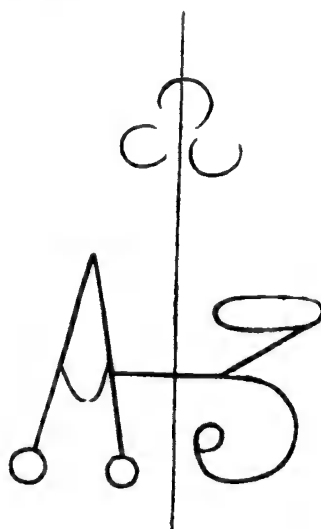
Originalul în Archivele Statului : mănăstirea Slobodia-lui-E-nache No. XV.

În Condica cea veche a acestei mănăstiri, compilată pe la finea secolului trecut de către un Chiriță Gheorghie, «ДЯКААША СЛОБЕНЕЦКАА ШКОЛААЕИ ДОМНЕЦКІИ ѿ СФЕТЕ ГЕОРГІЕ БЕКЮ», el s'a copiat bine-reu la fôia 357 verso.

E scris pe hârtiă subțire, prôstă, de nuanță gălbuiă închisă, fôia fiind lungă de 30, lată de 21 centimetri, cu următorul semn de fabrică pe fôia II la mijloc :

er pe f6ia I, jos, la margine :

Literele, de vr'o 3 milimetri la nălțime, cu distanța de vr'o 4 milimetri între rinduri, sînt grăbite, uricîoșe, nelămurite, mai sémă z și k, cari cu anevoe se pot distinge una de alta.

Sub primele trei numi din quasi-iscăliturile, scrise t6te de ceiași mână, sînt pete de cernelă dela punerea degetelor.

Prin localitate, și chiar prin pers6nele în joc, acest document stă într'o intimă legătură cu cel publicat mai departe s No. XII.

1. † аае^к е⁸ ми^хн^к кн фратемне⁸ драго^н шї к8 неіот8^а
2. мнє⁸ рад8^а фїчор8^а а8^н їw^н w^н глад^кн8^а аага^м за
3. пис8^а но^стр8^а а мзн8^а а8^н а^рбана^ш н^кіот8^а б8
4. деск8^а8^н к8^м с8 с8 шїе к8 а^м в8^н а8^т мошн
5. а. ае а глад^кнї п8^рцїае нw^стр^к к8те с8
6. ва ааеуе ае^н баїїна аема мwшн нoцїрн
7. шї іа^р ама^н в8^н а8^т а8^н а^рбана^ш ае а ф8н^к н8^н
8. па^рт^к а8^н к8т8 с8 ва ааеуе к8 н^к а⁸ фо^ст8 шї

9. now k^M пзратсрз дела пѣм. ачаста мѡшѣ
10. а вѣ^N дѣта^M нⁱ н^o дѣ вѣнз вѡм н^o трз нѣчилѣ^T дѣ
11. нѣмеле дѣ^M нѣлѣⁱ а^p банашѡлѣⁱ дѣре^{пт} с^г і. ба^N
12. гата ка сѣ фѣ дѣ^M нѣлѣⁱ мѡшѣ стѣтѣто
13. ре шѣ фѣчорнло^p дѣ^M нѣлѣⁱ кѣ^ц дѣ^M нѣзе^s и ва да
14. ачаста мѡшна вѣ^N дѣта^M кѣ шѣрѣ меѣѣ
15. шило^p дѣ^p сѣ^c шѣ дѣ жос фо^c та^s ши а^л дамаша
16. рѣн каре сѣ во^p искѣлѣⁱ маⁱ жо^c шѣ пе^N трѣ маⁱ аде
17. вѣрата кредн^N ца пѣнѣ^M (sic) дежетеле ши искѣ
18. лѣтрѣле ка сѣ сѣ крѣзѣ — пн^c лѣ^t /зѣра.
19. (puneri de deget :) е^s ми^x нѣ^k е^s драгою е^s радѣ^л сн^N іѡ^N
20. е^s вѣ^л дѣ^k бра^t пѣм | е^s манѣ ма^p трѣ^p ѡ та^M. е^s добрѣ ма^p трѣ^p
ѡ глодѣ^N ма^p трѣ^p

TRANSCRIPTIONE A :

† adeca eu Mihné cu frate-mieu Dragoi și cu nepotul meu Radul fióorul lui Ion wt (dela) Glodénul dat'am zapisul nostru în mână lui Arbanaș népotul Bărescului cum să să știe că am vândut moșia de în Glodéni părțile nostré câte să va alege den baștina dela moși noștri, și iar a[în] mai vândut lui Arbanaș de în funé Pui parté lui câtă să va alege, că né au fostu și noo cum-păratură dela Puľa, ácasta moșia vândut'am noi de bună voia nostră nésilit de nimele dumné-lui Arbanașului derept ughi 10 banⁱ gata, ca să fie dumné-lui moșia stătátóre, și fióorilor dumné-lui căi Dumnezeu i va da; ácasta moșia vândut'am cu știré megițașilor de în sus și de jos, fost'au și áldamașarii care să vor iscáli mai jos, și pentru mai adevărata credința puném deжетеle și iscáliturile ca să să créză. пис лѣт (scris în anul) 7104 (1596). Eu Mihné. Eu Dragoiu. Eu Radul снн (fiu) Ion. Eu Băldé брат (frate) Puľa wt (dela) Glodéni martur. Eu Mané martur wt т. (tot de acolo). Eu Dobré martur.

NOTANDA :

фрате-миев;

фичорва, фичорилор, cu i in loc de e;

finalul u intreg : фоств;

finalul i intreg pretutindeni;

ашн lwn, ашн шреанаш, пу аш;

numele satului variaza : Глодѣнв и Глодѣни;

дат'ам ꙗ мѣнѣ ашн...;

нѣпотв (= nepotul), нѣстрѣ (= noastre), нѣ аш фоств (= nie am fostu), нѣснѣт (= năsilă), нѣнѣм (= punem)*, — cf. actul de sub No. VI;

condiționalul să nu se distinge grafic de reflexivul se : сѣ сѣ шѣ, сѣ сѣ крѣзѣ...;

мѣшна, пу мѣшна;

аѣ ꙗ, даг и аѣн;

neconsecința sintactică : нѣрѣѣ... кѣте сѣ ва аѣѣ, пу : вор аѣѣ, даг аѣамашарѣн карѣ сѣ вор нѣкѣлѣ, пу : ва нѣкѣлѣ;

аман = ам ман;

нѣстрѣ, нѣстрѣ, сѣтрѣторѣ, ѣѣ ѣ ѣ;

нѣмѣѣ;

аѣрѣт;

аѣмѣѣѣ, cu e clar;

кѣмѣрѣтрѣ, cu mediul a clar;

ѣн = galbeni unguresci ;

н ва да = ѣ ѣ ѣ да;

аѣаста мѣшна, аѣѣрѣта кѣѣѣѣѣ, de 2 ori articulat;

аѣѣѣѣѣ, пу аѣѣ- ѣѣ аѣѣѣѣѣ;

(*) П

lo scrisă grafică în loc de нѣснѣм.

numile personale : Бзлѣѣ, Ярбанаш, Драгон саѣ Драгою, Добръѣ, Псиѣ
(la genitiv-dativ Пси);

formalitatea juridică : ачаста мѡшина взнѣѣт'ам кѣ цѣр'ѣ мѣѣѣнашнѡр
дѣ ꙗ сѣс ши дѣ жѡс, фѡст'ѡс ши алѣамашарѣн карѣ сѣ вор искѣлѣ;

мѣѣѣнашн, cf. textul de sub No. IX;

фѡст'ѡс, cf. același text;

алѣамашарѣн din алѣамаш = magh. *áldomás* (bentură la cumperare, Kauftrunk), cf. *Anonym. R. Belae*, ap. *Endlicher, Monum. Arpadiana*, p. 24 : «gavisi sunt gaudio magno valde, et more paganismo fecerunt *aldumás*, et gaudium annunciantibus diversa dona presentaverunt», și ibid. p. 18 : «more paganismo, occiso equo pinguisimo magni *aldamas* fecerunt», de unde în legile maghiare ale lui Verböczy *áldomás* se traduce prin «victimă emtionis», vezi *Ipolyi, Tatos*, în *Wolf, Zeitschrift f. deutsche Mythologie*, t. 2, p. 265;

termin juridic : мѡшина стѣтѣторѣ;

expresiunea juridică : баѣѣѣна дѣла мѡшин нѡѣри = bulg. каштинѣ
«patrimoniū» dela кашта «tată».

XII.

ZAPIS DE VÎNDARE

GLODENI (distr. Prahova), 1596.

Originalul se află la un loc cu al textului precedente, fiind transcris de asemenea, destul de greșit, în aceeași condică la fôia 351.

Ambele din Glodeni și ambele din 1596, aceste două documente au în vedere nesce împregiurări analoge, în cari sînt amestecate aprôpe acelea-și personaje : «Arbanaș nepotul Berescului», frații Dragoșu și Mihnea sau Manea cu nepoții lor, frații Boldea sau Bâldea și Puța etc.

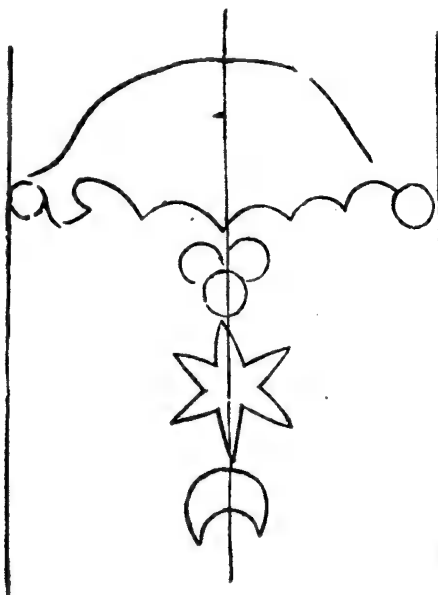
Actul de mai jos ne mai dă un fapt cronologic, prin care se confirmă datul de «1596» al amîndurora, anume ne spune că părțile implicate avuseseră un proces «АНАНТЕ ДОМНАШН АС ПЛЕЗАН-АПС БОДЪ АА АНБАН», adică cu vr'o cinci ani înainte, de vreme ce Alexandru-vodă Bogdan domnise între 1591—1592.

Deosebiri între ambele acte sînt :

Scrișoarea, mai mică, în fond destul de urită, este aci totuși relativamente mai frumoasă și mai lămurită.

Sub raportul ortografic, ea se distinge prin puținătatea literelor aruncate d'asupra rîndului, prin monogramatisarea grupurilor *тѣ*, *от* și *ау* (în cuvîntul *ПАУА*), prin nepunctatul, în locul bipunctatului " " " " l'alt document.

Lung de 31, lat de 22 centimetri în fôia, actul de față este scris pe hărtiă mai mare, mai solidă, de o nuanță cu mult mai deschisă, având următorul semn de fabrică :

Divergența însă cea mai pronunțată se raportează la limbă.

E cu anevoie a admite, că ambii scriitori vor fi fost născuți și trăiți în aceeași localitate.

Deși amîndoi au scris în Gloden, totuși unul din ei, probabilmente autorul actului de față, cată să fi venit acolo de aluri.

Desbinarea dialectologică se începe dela primele șiruri, unde în loc de : ДАТ'АМ ЗАПИСА Л МХНЗ АСИ ЯРЕАНАШ, citim : ДАТ'АМ ЗАПИСА АА МХНА ЯРЕЗНАШСАШИ, adică articulatul «la mână» urmat de genitiv post-pus în locul nearticulatului «în mână» urmat de dativ pre-pus, și merge pînă la ultimul rînd, unde în numele personal БЗААѣ vocala obscură з se preface într'o vocală clară : БОААѣ.

Cele-l'alte particularități, foarte interesante, veți mai jos în Notanda.

1. † аде^к е⁸ дрзгою к8 братеміе⁸ манѣ ш^н к8 непоцим мие^н ан8
ра^ауль
2. и докре дата^м запис^а ла мзна а^рбзнаш88^н непот8^а береск88^н
3. ди 8 глѣни к8^м с8^с шіе ка^м в8нд8т8^н учина ди 8 глѣни п8^ртѣ
4. ноа^ст р8 тоа^т пен^т р8 к8 ача^ст8^н учи^н а^м ав8^т гл8чав8^н ма^н димт8
(sic) вр^ѣ
5. ме каа⁸ дат8 п8ринци л8^р ба^н де а⁸ п8зтнт8^н снани8ѣ ди^ч сѣ8
6. ск8лат8 дан8 ш^н к8 мнк8^а ши а⁸ 8прес8ра^т лок8ре8е ноа^ст ре ш^н
7. нѣ8 ф8к8т8 пе но^н м8^рц де то^т дичи нои а^м ме^рс8 8нанитѣ
8. до^м н88^н а⁸ али8анд88^а во^а ла дива^н ш^н а^м р8ма^с пе да^н ш^н пе
мнк8^а
9. ди^ч а^рбзнаш8^а ап8к8нд8^с каре и скри⁸ ма^н с8^с ди^ч а^рбзнаш8^а к8
са⁸
10. л88а^т чи та^р а⁸ мерс8 ла ж8декат8 чи нѣ8 р8ма^с пе но^н де ба^н
11. с8и п8зти^м ди^ч но^н на^м ав8т8 к8 че п8кти чи а^м в8нд8^т учина
12. ача^ста каре та^сте скри^с ма^н с8^с дерепт8⁸г. нѣ. ши аа^м при^нс8
13. ш^н датори8 ча вѣке то^т 8трачен ба^н та^р а^рбзнаш8^а с8 ф8е во^ани^к
14. к8 скри8оа^р ноа^ст р8 с8 ст8п8знѣск8 мошѣ 8 па^ч де ак8^м к⁸ фечори^н
15. и к8 непоци л8^н ш^н к8и88 се а⁸ ф8к8^т аче^ста запи^с ф8^ста⁸ м8^аци
16. вамен8 б8ни ди 8 пре ж8р88 лок888и карини 8ши во^р п8не
17. ма^н жо^с иск8ант8ри8е ш^н пен^т р8 адев8рат8^н крединц8 а^м
18. п8^с ш^н но^н иск8ант8ри8е ма^н жо^с ка с8 се кр^ѣз8 ле^т 88ра
19. (punerii de deget :) † е⁸ дрзгою 8 глѣни е⁸ манѣ врат8 е^г е⁸
ра^ауа с888 и8^н
8⁸ докре сѣ8 манен8 та^м е⁸ во^а дѣ в8^т п8и^н та^м е⁸ ше^р ба^н ма^р

TRANSCRIPTIUNEA:

† adecă eu Drăgoiu cu frate-mieu Mané și cu nepoții miei a-num^e Radul^u и (și) Dobre dat'am zapisul la mâna Arbănașului nepotul Berescului di în Gl[o]dēni, cum să s_e știe c'am vândutu ocina di în Glodeni partē noastră toat_ă pentru că acăstă ocin_ă am avut glăcavă mai dina[in]te vrēme, c'au datu părinții lor banⁱ de au plătitu siliştea, dici s_{eu} sculatu Danu și cu Micul și au înpresurat locurile noastre și n_{eu} făcutu pe noi mirț de tot, dici noi am mersu înaintē Domnului lu Alixandru vod_ă la divan și am rămas pe Dan și pe Micul; dici Arbănașul, apucându-s_e care-i scriu mai sus, dici Arbănașul nu s'au lăsat, ci iar au mersu la judecată, ci n_{eu} rămas pe noi de banⁱ să-i plătim, dici noi n'am avutu cu ce plăti, ci am vândut ocina acăsta care iaste scris_ă mai sus dereptu ughⁱ 18, și aam prinsu și datoria c_{ia} v_ēche tot într'acei banⁱ, iar Arbănașul să fie volnic cu scrisoar^e noastră să stăpănescă moșia în pace de acum cu fecorii и (și) cu nepoți[i] lui; și cându se au făcut acesta zapis, fost'au mulți oameni buni di în pre jurul locului, carii își vor pune mai jos iscăliturile, și pentru adevărată credință am pus și noi iscăliturile mai jos ca să se creză. — лет (anul) 7104 (1596).+Eu Drăgoiu ѿ (dela) Glodeni. Eu Mané брати ег (fratele lui). Eu Radul чиз (fiu) Ion. Eu Dobre чиз Manei втам (tot de acolo). Eu Boldé брат (frate) Puii втам. Eu Șerban martar.

NOTANDA:

к=ъ: Радулъ, жсрѣлъ:

finalul и întreg: вѣндѣтъ, дѣтъ, пѣзѣтъ, скѣлѣтъ, данѣ, фѣкѣтъ, мерѣ, лѣтъ, принѣ;

finalul i întreg: мѣаци, вѣмѣни кѣни, аши вор пѣне...;

oa păstrat cu îngrijire: нѣстрѣ, нѣстрѣ, тоатѣ, скрисоарѣ, вѣмѣни;

relativul ce distins de conjunctivul c_i: н'ам лѣтъ кѣ чѣ пѣти, чи ам вѣндѣтъ...;

pentru a'au trei forme : cks cksats (= se-au), cas aksat (= s'au)
și ca an aksat (=so au);

и и loc de ае : аи .а, динанте, дичи, аи .а пре първѣ;

perquè n'he tot-d'a-una ne;

aa — ā : aah aah, aam aam, dar și simplul aș, am;

contractiunea : КАМ (=că am), КАА8 (=că au);

genitivo-dativul : Λ8 ΠΛΗΖΑΝΔΡ8;

14123, 14124;

DATE-MEN;

confusiunea între e și k : Γαδγκηη și Γαδενη;

БЪРЕСКАНИ, unde în textul precedent : БЪРЕСКАНИ;

fişyk, unde în textul precedent : fişyk;

Mauk, unde în textul precedent : Maxerk;

Аркхнам, unde in textul precedent : Арканам;

Апрору, unde în textul precedent : Апарору;

ΛΟΚΗΡΑΕ, cu — *ure* —, dar ΗΕΚΑΜΠΤΕΡΑΕ, cu — *uri* —;

pronumele repetat : *h'k s' f'ksts ne non m'p'...*, *h'k s' p'zmac ne non*
de kann..., fenomen analog cu formele sintactice spaniole ca : «*el le ha*
dado á el», pe care Malin și Steinthal le atribuie influinței bascice (**Kuhn**,
Beiträge, t. 1, p. 389);

reflexivul *se* distins de condiționalul *să* : $\text{cx } \text{ce } \text{kp}^* \text{k}^* \text{g}^* \text{x}$;

DEPENDENT;

ДАТОРИА, МОИНА, НИ --- НА:

A number in : va r'ke;

dela Mark — genitivo-dativul **МАНЕН**, dela Hra — **НШН**;

«a prinde» în sens de «a cuprinde» : ааа принес или датори ча вѣке
тоѣ атр'ачен бани;

demonstrativul *a* în : АЧЕСТ-А ЗАНИС;

construcțiunea sintactică : ПЕНТРЪ КЪ ЧАСТЪХЪ ЧУЮНЪХЪ ЯМЪ ЛЕБЪТЪ ГЛАЗАВЪХЪ
МЪМЪ ДИНАИТЕ ВРЪМЕ;

frasă remarcabilă : *апыкхнѣс-се каре-и* (=pe cari il) *скриѣ маи сѣс,*
иѣ презнашѣа нѣ с'ѣс азсат, чи нар ѣс мерсѣ...;

дат'ам... ла мѣна презнашѣаши;

«a rămâne pe cine-va» = «a'l face să părădă procesul» : *ам рѣмас пе*
ан...., н'ѣс рѣмас пе нон....;

газчарѣ = gălcová;

idiotism : «a face pe cine-va *mîrț de tot*» = «a despuia» : *н'ѣс фѣ-*
сѣс пе нон мирѣ де тот, unde în condică s'a copiat : *морѣи!* deși
 cuvîntul e scris în original pe cât se pôte de limpede;

мирѣ, formă scădută din *марѣ*, expresiune întrebuițată pînă astă-
 zi cătră jucătorii de cărți : «l'am făcut *marț*» = «l'am bătut cu desă-
 vîrșire», din italianul *marcio*, în dialecte *marzo* și *marz*, termin de tric-
 trac, trecut și'n așa numita «lingua franca» din porturile turcesci sub
 forma de *mârç*¹ și corespunzător terminului frances de trictrac *bredouille*,
 care la figurat înseamnă de asemenea «a fi bătut cu desăvîrșire» : «être
 bredouille=être complètement battu».²

(¹) Hyde, *De ludis orientalibus*, Oxonii, 1694, lib. II : Historia Nerdiludii, p. 36.

(²) Littré, *Dict.*, t. 1, p. 413.

XIII. ZAPIS DE SCHIMB.

PÎTRAȘCO PÂTURNICHE (?), SUCÉVA, 1597, IANUARIU 8.

Originalul se află în Arhivele Statului : Sf. Sava din Iași No. XXXII.

E scris elegant, de o mână sigură, cu litere cursive măricele, cu distanța de 1 centimetru și mai bine între rinduri, pe un petec de hârtie subțire gălbuiă, lung de 21, lat de 16 $\frac{1}{2}$ centimetri, în care se mai recunoște un fragment din semnul de fabrică, anume porțiunea de jos dintr'o acuilă imperială : ghiare, virfuri de aripe și codă.

Vlădică Agafon al Romanului, una din părțile contractante în zapisul de față, a ocupat scaunul episcopal de două ori : de întâi între 1584—89, apoi între 1597—1606.¹

Actul nostru s'a redactat, prin urmare, în primul an din a doua vlădiciă.

Sigilul episcopal, rotund, placat pe ceră verde, mare de 25 milimetri în diametru, s'a deslipit; mai jos, întipărită prin fum, este pecetea celui-l'alt contractant, octogonă, de 10 milimetri în diametru, reprezentând nesce arabescuri.

1. † ЕШ ПЗТРА^Ш КО ПЗТЯ^РНИКЕ, ФА^К МЗ^РТЯРІЕ КЪ А
2. ЧАСТЯ МНІКЪ КЪ ЦВАІЕ. КЪ^М АМВ АВВ^Т У ЦИГА^Н КЪ, М
3. МАНХАСТИРЕ, ДЕ БИС^ТРИЦА, ДЪЧН НЪ^М ТО^КМИ^Т ДЕ
4. БЪНЪ ВОМ НОАСТРЪ. ПТРЕ ВЛАДИКА АГА^ФТО^Н

(¹) Episc. Melchisedec, *Chronica Romanului*, Bucuresci, 1874, t. I, p. 218 eqq.

5. еп^с кпс^а де рома^н. дѣчи мѣаѣ да^т ѡ цига^н кз
 6. анѣме фрѣсина. ши^н копн^а ѡнофрен, дѣ^а к^к
 7. мѣ нан^н те. нѣме дн^н рѣда мѣ, ка сз нан
 8. бѣ а пѣрѣ аѣ^с тѣ пѣра нѣе днѣварѣ
 9. дѣчи, днан^н та чеѣи^н хѣ^р тѣн а ноѣстрѣ — скри^с дѣ сѣчавѣ, ген ѣ
 (L. S.) ан /х^рѣ
 (Subscriere nedescifrabilă) (L. S.)

TRANSCRIPTIUNEA :

† eu Pătrașco Pățurnike fac mărturie cu această mică cărțuție, cum amu avut o Țigancă la mănăstire de Bistriță; deci nēm tocmit de bună voia noastră între vlădica Agafton ep^{iscop}ul de Roman, deci mi-au dat o Țigancă anume Frăsina și un copil Onofrei; de acum nainte nime din ruda mé ca să n'aibă a păra aiaștă para nice dineoară în véci înaintia ceștii hărtii a noastră. — Seris în Suc'avă ghen^{arie} 8 ai 7105.

NOTANDA :

finalul *u* întreg : амѣ;

finalul *i* întreg : дѣчи, вѣчи, чеѣи;

diferențierea : аѣстѣ și аѣстѣ, ба și а treia formă частѣ în genitivo-dativul чеѣи;

ла мѣнѣстѣре де Бистриѣ, nearticulat;

нѣме;

днѣ, ну де дѣ вѣл ден;

дѣ pentru де în дѣ акмѣ, дѣчи, dar și де în : де бистриѣ;

accent în : аѣстѣ, ноѣстрѣ;

se întrebuințează de o potrivă *punctul* și *virgula*, fără vre-o rațiune logică;

neconcordarea sintactică : чеѣи хѣртѣн а ноѣстрѣ;

ан în loc de ани;

кониа în accepțiunea actuală de *puer*, nu în cea veche de *puer*
 însă în privința Țiganilor, la cari Români — se vede — nu ad
 deosebirea de fii *legitimi* și *nelegitimi*;

акмъ = «acum»;

ниче;

фак мхртхріе;

динешарх;

ка де'наинтеа lui сх : ка сх н'ансх;

а пхрх аласта пхра;

хтрє în sens de «cu» : н'ѣм токмиг де к'нх वोга хтрє кахдине

deminutivul : кхрцхліе;

міах = *mi-au*;

numele personal : Пхтхрнике;

casul juridic de schimb : o Țigancă cu copil, probabilmente
 trină, pentru o Țigancă fără copil, probabilmente mai tinăра.

XIV.
ZAPIS DE CUMPERĂTORÉ.

JUPAN NAN (?), BUNESCI DE JOS (DISTR. VILCEA), 1597, IULIŢ 3.

Originalul se conservă în Archivele Statului : episcopia Rimnic No. XIV.

Acéstă episcopiă a posedat două Condice, una veche şi alta nouă, cari însă, nefiind depuse la Archive, nu se scie unde se vor mai fi aflând.

Scris pe hărtiă grosă, gălbuiă închisă sau afumată, lungă de 28, lată de peste 20 centimetri în fôia, cu următorul semn de fabrică, ale cărui conturnuri sînt reu definite :

Acest semn aparţine fabricii de hărtiă dela Sibiu (Hermannstadt), figurând pe documente transilvane de pe la anii 1573 pînă la 1592.¹

Scrisôrea, cu cernelă de o nuanţă rădăciniă, e frumoasă, citetă, peste 2 milimetri la nălţime, cu codiţe şi aruncături d'asupra foarte elegante, distanţa între rînduri fiind cam de 1 centimetru.

(¹) Kemény, op. cit., tabela dela sfîrşit No. 15.

O particularitate ortografică rară, este că finalul *u* se scrie adesea chiar în catul al doilea, alături cu consóna ce 'i precede, de exemplu : $\kappa\sigma\mu\eta\pi\alpha^{\tau\delta}$, $\rho\omega^{\sigma\delta}$, $\alpha\alpha^{\tau\delta}$ etc., în loc de a fi subînțeles în consónă, ca în mai totalitatea actelor de pe atunci.

O pecete ovală, de vr'o 18—20 milimetri în diametru, n'a lăsat altă urmă decât a configurațiunii sale și două tăieture paralele verticale, petrecute orizontal prin o fâșioră de hârtiă, peste care era lipită cêra.

1. † $\varsigma\chi$ $\varsigma\epsilon$ $\psi\iota\epsilon$ $\kappa\sigma^{\mu}$ $\alpha\mu\sigma$ $\kappa\sigma^{\mu}$ $\pi\alpha\alpha^{\tau\delta}$ $\epsilon\sigma$ $\eta\sigma\pi\alpha^{\eta}$ $\eta\alpha^{\eta}$ $\alpha\eta^{\eta}$ $\epsilon\sigma\eta\epsilon\psi\eta^{\eta}$ $\alpha\epsilon$
 $\rho\omega^{\sigma\delta}$ $\alpha\eta^{\eta}$
2. $\pi\alpha\alpha^{\tau\delta}\epsilon\eta^{\eta}$. $\alpha\epsilon\lambda\alpha$ $\varsigma\tau\alpha^{\eta}$ $\chi\upsilon^{\alpha}$. $\eta\eta$ $\alpha\epsilon\lambda\alpha$ $\phi\rho\alpha\tau\epsilon\varsigma\chi\alpha$ $\epsilon\rho\alpha^{\eta}$. τ . $\phi\chi^{\alpha}$ $\chi\eta^{\eta}$
3. α $\alpha^{\tau\delta}$. $\alpha\alpha$ $\epsilon\rho\sigma^{\tau\delta}\epsilon$. η . ϵ . α $\epsilon\alpha\epsilon$. $\sigma\eta\alpha$ α^{η} $\gamma\upsilon^{\alpha}$ $\kappa\chi^{\rho}$ $\varsigma\tau\epsilon^{\eta}$
4. $\eta\alpha^{\tau\delta}$ α $\mu\alpha^{\eta}$ $\kappa\omega(?)$. $\alpha\epsilon\rho\epsilon$ $\alpha^{\tau\delta}$ $\varsigma\omega$. $\eta\eta$ $\alpha^{\tau\delta}$ $\epsilon\chi$ $\alpha\delta^{\tau\delta}$ $\alpha\chi\epsilon\psi\eta^{\eta}$
5. $\omega\mu\epsilon^{\eta}$, $\chi\epsilon^{\tau\delta}$ $\varsigma\sigma^{\tau\delta}$ $\varsigma\kappa\rho\eta$ η $\alpha^{\tau\delta}$ $\lambda\omega^{\rho}$ $\epsilon\sigma\eta\chi$ $\rho\omega\epsilon$. η $\kappa\sigma$ $\psi\eta^{\eta}$ $\rho^{\tau\delta}$ $\tau\sigma\tau\sigma\rho\sigma$
6. $\mu\epsilon\psi^{\eta}$ $\eta\alpha\eta\alpha\lambda\omega^{\rho}$ η $\alpha\eta^{\eta}$ $\varsigma\sigma^{\tau\delta}$. η $\alpha\eta^{\eta}$ $\rho\omega^{\sigma\delta}$. η $\alpha\epsilon^{\eta}$ $\kappa\rho\chi\eta\eta\sigma\alpha^{\tau\delta}$ $\lambda\omega\kappa\chi\alpha\eta^{\eta}$
7. $\eta\eta$ $\alpha\delta$ $\pi\sigma^{\tau\delta}$ $\mu\chi\rho\tau\sigma\rho\iota\epsilon$ $\rho\omega^{\tau\delta}$ $\varsigma\tau\alpha^{\eta}$ $\chi\upsilon^{\alpha}$ $\alpha\eta^{\eta}$ $\epsilon\sigma\eta\epsilon\psi\eta^{\eta}$. η ω ω^{κ} $\eta\chi$ $\rho\omega^{\mu}$
8. $\rho\omega^{\tau\delta}$ $\varsigma\tau\alpha^{\eta}$ $\chi\upsilon^{\alpha}$. η $\rho\omega^{\tau\delta}$ $\kappa\omega^{\tau\delta}$ $\alpha\eta^{\eta}$. η $\varsigma\tau\alpha\rho\iota\tau\alpha$ $\alpha\eta^{\eta}$ $\varsigma\lambda\chi\tau^{\eta}$ $\omega\alpha\rho\epsilon$ $\rho\omega^{\mu}$
9. $\mu\alpha\rho\iota\eta\alpha$. η $\varsigma\chi^{\rho}$... α . $\eta\eta$ (*sic*) ω $\alpha\delta$ $\alpha\alpha^{\tau\delta}$ $\eta\sigma\pi\alpha^{\eta}$ $\eta\alpha^{\eta}$ $\alpha\chi^{\tau\delta}\epsilon\lambda\epsilon$ $\phi\chi^{\alpha}$ $\chi\eta$ $\varsigma\phi\epsilon^{\eta}$ $\tau\epsilon^{\eta}$
10. $\mu\chi\eta\chi\varsigma\tau\eta^{\rho}$ $\alpha\alpha$ $\varsigma\tau\eta$ $\eta\omega\alpha^{\eta}$ $\gamma\lambda\alpha\tau\alpha\sigma^{\tau\delta}$ $\alpha\epsilon\lambda\alpha$ ω^{κ} $\eta\alpha$ $\chi\alpha$ $\mu\alpha\rho\epsilon$. $\kappa\alpha$ $\varsigma\chi^{\eta}$ $\phi\iota\epsilon$
11. $\rho\omega\mu^{\tau\delta}\epsilon\eta\chi$ η $\alpha\delta$ η $\phi\epsilon\chi\omega\rho\eta\alpha\lambda\omega^{\rho}$ $\alpha\delta^{\eta}$ $\alpha\eta\alpha$ $\varsigma\chi$ $\varsigma\epsilon$ $\psi\iota^{\eta}$ ϵ :— $\pi\eta^{\tau\delta}$ $\mu^{\tau\delta}$ $\alpha^{\tau\delta}$ $\gamma\omega^{\alpha}$. τ . $\alpha\eta^{\eta}$
12. η $\alpha\delta$ $\phi\omega^{\tau\delta}$ $\tau\rho\epsilon\kappa\sigma^{\tau\delta}$ α^{η} $\alpha\epsilon\lambda\alpha$ $\alpha\alpha^{\mu\delta}$. $\eta\alpha\eta\chi$ α^{κ} $\mu\sigma$. $\tau\sigma\rho\epsilon$ $\epsilon^{\tau\delta}$ η $\eta\epsilon\mu\sigma$
13. $\varsigma\lambda\alpha^{\tau\delta}$ $\epsilon\chi$ $\epsilon^{\tau\delta}\kappa\eta^{\eta}$ $\alpha\mu\eta^{\eta}$: \times

(L. S.)

† Să se știe cum amu cumpăratu eu jupan Nan din Bunești de josu, din Păuleni, dela Stanciu și dela frate-său Bran 3 fă/ci în dél la Brusturetu, și 2 în vale, una înghiul Cărstei ș'a/tă în manco

(¹) Urmăză cu altă mână și altă cernăilă : $\varsigma\sigma\chi$

(mai încoasă), derep aspri 270, și lău vândutu acești omeni ce's
sus scriși dé lor bună voe și cu știré tuturoru megitașilor și din
sus și din josu și den crucișul locului, și au pus mărturie pop
Stanciul din Bunești, и wt (și dela) Ocnă по име (a-nume) pop
Stanciul, и (și) pop Costandin, и starița din Slătioare по име Ma-
rita, и Săr... a, și-i o au datu jupan Nan acéle fălci sfentei mă-
năstiri la s'eti Ioan златастс (gură de aur) dela Ocna c'a mare,
ca să-i fie poménă și lu și fec'orilor lui, așa să se știe :—пис м'ца
(scris în luna) iulie 3 дни (zile), și au fost trecuți ai dela Adamu
până acmu 7105, богс нашемс слава въ вѣки и амин (Dumnezeului
nostru slavă în veci și amin) : X

NOTANDA :

finalul и întreg : амс кммпзратс, жосс, брстсбретс, взндѣтс, тѣтсрорс,
датс, фдлмс, Златастс;

finalul i întreg : фхачи, трекѣци, локѣлѣи...;

de 6 ori дни, o dată ден, nicăiri де дни;

simplul o pentru oa : ѡмѣни, dar și oa : сѣхтиѡаре;

s' pentru sint : ѡмѣни че'с сѣс скриши;

сфѣнтѣи;

formele лѣ și лѣи : помѣнѣх ши лѣ ши фечорилор лѣи...;

construcțiunea sintactică curiosă : ши-и ѡ лѣ датс жѣпан Нан ачѣлѣ
фхачи сфѣнтѣи мѣнзѣтири...;

reflexivul se distins de condiționalul să : сѣ се ѡіѣ...;

numi personale : Нан, Бран, Станчюл, Кхрстѣ (gen. Кхрстѣи)...;

ѣнгул = *angulus*;

дереп, fără finalul т;

ан = ani, cf. textul precedente;

formalitatea juridică : лѣс взндѣтс ачѣцини ѡмѣни че'с сѣс скриши дѣ
лор бѣнѣ вое ши кѣ ѡирѣ тѣтсрорс мѣѡиѣшилор ши дни сѣс ши
дни жосс ши ден крѣчишѣл локѣлѣи.

XV.
ZAPIS DE DANIA

MATEIU, DISTR. MEHEDINTI (Cerneț ?), 1599, DECEMBRE 15.

Originalul în Archivele Statului : actele Tismenei XI.

S'a transcris în cele două condici ale acestei mănăstiri, cea veche t. 2, fôla 94, și cea nouă t. 1 (sub rubrica moșiei Erghevița), în ambele însă greșit, mai cu sémă în cea de'ntăiu.

Erôrea cea mai importantă, pe care au comis'o amîndoi condicarii, este de a fi citit în text velétul 7150 (1641) în loc de 7105 (1599), luând adecă pe « (8) drept « (50), de unde rezultă o diferență cronologică de aproape jumătate-secol !

Acastă greșelă este cu atât mai neiertată, cu cât ambele condici copiază pe aceeași fôia un crisov dela Mateiu Basarab din 14 ianuarîu 1647, în care se indică fôrte limpede că textul de față — donațiunea părților de moșia ale fraților Stan popă și Sărbul stolnic cătră mănăstirea Tisména — s'a scris « ЛѢЗ АНН «ЗНАЕЛЕ АСѢ Мнѣай ВОДѢ, ИИ ТОТ АС ЧИНѢТ МАНѢСТНРѢ ТИСМѢНА АЧѢСТЕ «МОШѢЙ АНН ЕРГЕВИЦѢ КЪ КСНѢЗ ПАЧЕ».

Așa dară datul actului este cu o deplină certitudine 1599, aproape cu un an înainte de mórtea lui Mihailu Vitézul.

Acest dat se confirmă prin tóte cele-l'alte condițiuni ale documentului.

În adevăr, chiar între marturi figureză aci unul din ostașii cei mai cunoscuți de ai lui Mihailu Vitézul, vestitul «Fărcaș-agă», *Farcas Aga* după cum îl scrie contimpurénul Walther, care ne mai spune că dînsul comandă un corp de trei mii Români, Serbi

și Unguri, trimiși asupra Vidinului, dar bătuți acolo de către Turci.¹

Același eveniment este povestit în cronica anonimă a Țerei-Românescei în următorul mod :

«Îar când fu la Iulie 16 (anul 1597), alése Mihaiu-vodă oști «care era mai de folos și le puse cap pre Fărcaș-agă, și-i trimise «la Difū (Vidin) ca să'l dobândescă, și trecură Dunărea pre la «Sdegla, ér Turciî încă le prinse de veste mulțime cu totul, și nu «eșiră să se lovescă de față, ci se ascunseră de făcură meșteșug ; «că mergend oștile lui Mihaiu-vodă făr'de nici un tēmet, ér Tur- «ciî îi loviră de față și fără veste, și fu resboiu tare multă vrēme, «însă cea de apoi biruiră Turciî...»²

Bălcescu numesce foarte bine pe Fărcaș-agă : «general mai mult «voinic decât norocos».³

Bătrînul Fotino auzise, nu se scie de unde, o legendă întregă despre acest personagiū; o legendă pe care el o dă ca fapt istoric, cărifa noi însă, pînă la vre-o umbră de probă, nu-i putem acorda, cel mult, decât valórea unei tradițiuni poporane.

Fărcaș-aga — dice el — fusese de'ntăiu popă, numit Stofcă, din satul Fărcaș în districtul Romanaț, dar arătându-se voinic în resboie, Mihaiu Vitézul l'a res-popit și l'a făcut agă, adecă cap peste pedestrime.⁴

Adevărul este că 'n districtul Romanaț se află vr'o trei sate numite Fărcaș; însă localitățile cu acest nume de origine maghiară — unguresce *farkas* «lup», literalmente «codat», dela *fark* «códă» — se găsesc multe și pe ațuri în România.⁵

(¹) *Res gestae Michaēlis*, in *Papliū*, *Tesaur de monumente*, t. 1, p. 25 : «Postea trium «millium eorundem Walachorum, Serviorum et Ungarorum agmen sub Farcas Aga ductore «ad Bdin civitatem vergens.....»

(²) *Magazin istoric*, t. 4, p. 285-6.

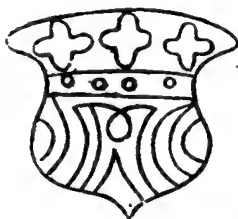
(³) *Istoria lui Mihaiu Vitézul*, in *Revista Română*, t. 2, p. 302.

(⁴) *Ἱστορία τῆς πάλαι Δακίας*, Viena, 1818, t. 2, p. 128 nota : «Οὗτος ὁ Φάρκας ἦν «ἱερεὺς κοσμηκὸς καὶ ὀνομάζετο Παππὰ Στόικας, ἀπὸ χωρίον Φαρκάσι τοῦ θεμα- «τος Ῥωμανατζίου» μετὰ τὸ νὰ ἦτον δὲ εἰς τὴν ἀνδρείαν περίφημος, ἔστειλεν ὁ Μιχαήλ «Βοεβόδας etc.»

(⁵) *Frundescu*, *Dictionar topografic*, p. 188—9.

Judecând după textul nostru, în ori-ce cas, Fărcaș-agă pare a fi fost Oltén.

Actul e scris pe o jumătate-cólă de hârtiă grósă, de culóre afumată, lung de $29\frac{1}{2}$, lat de 20 centimetri, cu următorul semn de fabrică :

Acest semn aparține fabricei de hârtiă dela Brașov din a doua jumătate a secolului XVI.¹

Literele sînt semi-cursive, mai mult cum se scrieau crisóvele decăt zapisele, nalte de vr'o 2 milimetri, cu o distanță de aprópe 1 centimetru între rînduri.

Litera *e*, fie majusculă saũ minusculă, are forma celei de tipar : *Œ*, *e*.

Grupurile *sz*, *ap*, *ay* (în *pa^Ay-*). sînt scrise în monograme.

Litera pentru sonul *ŕ* șovăiesce prin formă între *z* și *h*.

În josul actului sînt întipărite cu fum cinci peceti, din cari cele trei mai mici, puse d'asupra numilor : *map*, *apar* și *wn*, nu se disting destul de bine, dar cele două mai mari, fórte clare, ni s'aũ părut a fi atât de interesante, încăt le dăm aci în fac-simile.

Cea de'ntăi, d'asupra numelui *wnk*, este următórea petró gravată (camée), a cării explicațiune mitologică — arcu indică pe Diana², — o lăsăm altora :

(¹) Kemény, op. cit., tabela No. 8 și 9.

(²) Regret de a nu avé la dispozițiune în momentul de față pe Prendeville, *Photographic fac-similes of the antic gems*, London, 1858, în 4, unde — dacă nu mă înșelă memoria — mi se pare a fi veđut un cameu analog.

Camee de acésta natură, unele de o rară eleganță, ne întîmpină adesea figurînd ca pecetîi în zapisele române din secolul XVI—XVIII.

Ele ar merita a fi studiate mai cu dinadinsul sub raportul arheologic.

Cea-l'altă pecete este a lui Fărcaș-agă, corespundînd pe deplin prin emblemă cu caracterul vitejesc al acestui general : «o mână cu iatagan, ér d'asupra scris *Фркашь*».

Iată-o :

În fine, textul nostru prezintă un specimen foarte rar de *cryptographia* română, «l'écriture en chiffres ou en caractères déguisés».

Acest mod secret de a scrie a fost întrebuintat la diferite popoare din anticitatea cea mai depărtată.

«Jules César — dice benedictinul Dom de Vaines¹ — écrivait des lettres en chiffres, que cet empereur appelait *caecas litteras*, des lettres occultes, parce que ces sortes d'écritures sont seulement intelligibles à ceux avec qui on est convenu des caractères. César employait le *d* pour l'*a*, et ainsi des lettres suivantes. Auguste écrivait également en chiffres, mais il mettait *b* pour *a*, *c* pour *b*, et ainsi de suite, transposant toutes les lettres. Au «moye-âge, cet art devint à la mode; mais chacun s'en servit assez arbitrairement. Les uns retranchèrent les cinq voyelles, et les remplacèrent par des point, l'*i* par un points, l'*a* par deux, l'*e* par trois, l'*o* par quatre, et l'*u* par cinq. D'autres substituèrent à chaque voyelle la lettre qui la suit immédiatement dans l'ordre alphabétique, laissant pourtant à ces consonnes leur valeur propre : ainsi *b* servait pour *a* et pour *b*, *f* pour *e* et pour

(¹) *Dictionnaire raisonné de diplomatique*, Paris, 1863, t. 1, p. 629. — Cf. Natalis de Vailly, *Éléments de paléographie*, Paris, 1838, t. 1, p. 425, și mai ales marea operă a Benedictinilor : *Nouveau traité de diplomatique*, Paris, 1750-65, t. 2, p. 628, și t. 3, p. 508-11.

«*f*, *k* pour *i* et pour *k*. Mais, en ce genre rien n'est plus célèbre que l'alphabet secret du cardinal de Richelieu. Saint Boniface, évêque de Mayence, passe pour avoir porté cet art d'Angleterre en Allemagne...»

Ei bine, scriitorul din textul nostru a crezut și el de cuviință a'și sub-semna numele într'un mod criptografic : $\mu\kappa \Delta^r$ $\text{ЗД}\Psi\text{HE}$, adică : «am scris Δ^r . $\text{ЗД}\Psi\text{HE}$ ».

Cine să fie ôre acest Δ^r . $\text{ЗД}\Psi\text{HE}$?

Slovele Δ^r fiind separate de rest printr'un punct, este învederat că ele formeză un cuvînt deosebit, compus numai din două litere.

Acéstă împregiurare ne deschide calea descifrării.

După $\mu\kappa$, slavonesce «am scris», este lucru firesc să urmeze un «eû», slavonesce аз.

Capătăm prin urmare, de o cam dată ca ipotesă, valórea a două semne secrete : Δ este α , ér r este z .

Cu acéstă mică provisiune, cată să ne adresăm acum cătră diferite alfabete criptografice cunoscute din trecut, cercetând : în care anume din ele un α se exprimă prin Δ și un z prin r ?

În Occident nu găsim nemic analog, și nu este de mirare.

Criptografia română trebuia să se fi inspirat nu din Occident, ci dela Slavi sau dela Greci, una din două, căci înseși literele Δ , З , Ψ , nu se află pe aiuri.

Celebrul Montfaucon scrisese un capitol întreg despre criptografia grécă.

Alergăm acolo, — și ce vedem?

Un alfabet, în care Δ (θ) este α (α), r (γ) = З (ζ), З = μ (μ), Ψ = τ (τ), μ (η) = ν (β) și ν (β) = μ (η)¹.

Deci : Δ^r . $\text{ЗД}\Psi\text{HE}$ = аз матен, adică : «eû Matein».

матен, paleo-slavonesce матзонъ,² se apropiă prin ν de forma rusescă : **Матвѣн**.

(¹) Montfaucon, *Palaeographia graeca*, Paris, 1708, p. 288, unde se mai observă, că scriitorii greci din evul mediu obișnuiau a pune în acest mod mai cu seamă numile lor și adnotațiunile finale.

(²) Miklosich, *Lex. palaeoslov.*, p. 364.

O asemenea descifrare a criptografiei române poate fi când-va de o mare importanță.

Să observăm însă, că Românii aveau nu una, ci mai multe sisteme criptografice.

Iată încă un specimen, pe care de asemenea ni s'a nimerit a'l descifra.

Intr'un crisov al mănăstirii Tisména pentru satul Groșani dela vodă Mircea Ciobanul din 3 septembrie 1559, scriitorul și-a însemnat numele criptograficesc: $\text{CACC}\Psi\chi^{\text{A}1}$.

Condica cea veche a Tismenei a transcris această enigmă prin «*MATEIU*»²

Condica cea nouă—prin «*Barbul*»³

$\text{CACC}\Psi\chi\text{A}$ nu este nici «*Mateiu*», nici «*Barbul*».

Gramaticul ascuns sub această criptogramă adaugă că se trage din satul Negesci: «*ŭ NEȚEȚIN*».

Fiind-că în aceeași epocă, după mersul firesc al lucrurilor, nu puteau fi doi scriitori domnesci din același sat Negesci având ambii câte un nume compus din 6 litere, criteriul cel sigur de a descifra pe $\text{CACC}\Psi\chi\text{A}$ este de a căuta în crisoavele dintre anii 1550 — 1560 numele cel adevărat din 6 litere al unui gramatic ce se țice a fi «*din Negesci*».

Acest nume se găsește, ce-i dreptul, în crisovul lui Petrașcu-vodă cel Bun din 10 maiu 1555, scris cu aceleași caractere de «*EPATSA ŭ NEȚEȚIN*».⁴

Deci $\text{CACC}\Psi\chi\text{A}$ este = *spatsa*, «*Bratul*», unul din numile cele mai obicinuite la strămoșii noștri, de unde s'aū format atâția *Brătianii*, *Brătesci*, *Brătășeni*, *Brateși*, *Bratili*, *Brătulenii*, *Brătulesci* etc. în nomenclatura topografică a României.

Sistema criptografică consistă aci în schimbarea numai a literelor mediale ale cuvintului, rămânând neatinse cea inițială și cea finală.

(¹) *Archiva Statului, Tisména XIII.*

(²) *Condica Ms. Tismenei 1787, t. 1, f. 182 verso.*

(³) *Condica Ms. Tismenei 1860, t. 1, exempl. 1, p. 315.*

(⁴) *Archiva Statului, Episc. Buzău LXXI.*

Din cele mediale : $\lambda = r$. $\Delta = e$. $\psi = t$. $\gamma = u$.¹ patru litere, din care două, adică Δ și λ , au aceeași valoare ca și în cea de'ntăiu criptogramă.

Alte specimene de criptografia română, pentru cine ar cerca să le descifreze, sînt :

ЕДГ. ВСЕ. într'un crisov dela voda Alexandru Mircea din 8 ianuarie 1569. pe care eu citesc : и аз ѿмъ «și eu Ion»;²

ТАХ. ЦЕΨЪ, într'un crisov dela voda Radu dela Afumați din 1 iunie 1526.³ etc.

1. † ВЪ ИМЕ ѿца и сѣна и стѣгъ дѣла. скрѣса^М нѣмъ непѣци попе^Н аѣ
ста^Н
2. ѿи аѣ сто^А нѣкѣи (sic) сръбѣаѣи де че^Р нецѣ. аѣме стѣни^А ѿи нѣ-
кола
3. ѿи раѣ^А. ѿи е^С прѣстѣ^С ѿи сто^А нѣчѣса. чѣста а нѣа^С трѣ скрѣ^Птѣ^Р
4. кѣ^М сѣ^С ѿѣ. чѣсѣѣ дѣи^Т пѣри^Н ѿи нѣри че^С мѣи сѣ^С скрѣ^Ш попа ѿи
5. сто^А нѣкѣ^А сръбѣ^А. аѣ мо^Ртѣ^Р аѣ^Р. сѣ де сѣи^Н тен мѣнѣстири ти^С мѣне^Н
6. ѣчѣне. аѣме. бѣ^С трица. кѣтѣ вѣ. фѣи па^Ртѣ^Р аѣ^Р тѣаѣтѣ
7. ѿи аѣгѣица жѣмѣтѣ. ѿи тѣ^Н тѣаѣ тѣаѣтѣ. кѣ тѣ^Т
8. хотѣрѣ^А. аѣиѣѣере ѿи нѣи аѣсѣ^М ѿи дѣ^М. дѣиѣ мо^Ртѣ^Р аѣ^Р
9. кѣрѣиѣ аѣ^С тѣ^Р ѣ^Ч не че^С мѣи сѣ^С зѣ^С. аѣ сѣиѣта мѣнѣстире
10. кѣ^М аѣ еѣ аѣсѣ^Т кѣ^А аѣ^Р кѣѣѣ^Н тѣ. ѿи ѣкѣ сѣ нѣ вѣ фѣи кѣ-
аѣ^Нѣа
11. нѣаѣѣ. мѣртѣрѣе^С нѣкола аѣ^М. ѿи фѣ^Рка^Ш аѣ^Г. и ѣѣ^Н кѣ^М
12. ѿи гѣиѣ прѣ^К. ѿи бѣ^Рбѣ^А кѣѣ^Ч ѿи стѣни^А де...нѣ^К. ѿи то^Т сѣ-
бѣрѣ^А
13. сѣ сте. кѣрѣиѣ аѣ^С то^Р ѣчѣне аѣ сѣиѣта мѣнѣстире. кѣмѣ аѣѣ

(¹) Cf. Montfaucon, loco cit.

(²) Archiva Statului, Tisména XI.

(³) Ibid. Cotroceni LIX.

14. да^т аче^и пзринци аи ноцири. пз^м ас фо^с тз бѣи. сз фѣе мошѣи
15. шха^б ниче^и сви^и тен мхстири (*sic*). пи^с а^г. зѡψиѡ. м^с ца дѣ^к еї^к а^и нн
 вх аѣ^т зри. . . †
 (L. S.) (L. S.) (L. S.) (L. S.) (L. S.)
16. мар драг ннк іѡн фар

TRANSCRIPTIUNEA :

† вх нме шца и сына и свѣтагѡ асха (în numele Tatălui și Fiului și Sântului Duh), scris'am noi nepoți popei lu Stan și ai stolnicu[lu]ji Srăbului de Cernețu, anume Stăni^l și Nicolă și Ra^dul și eu preutés^a și sto/nicésa césta a noastră scriptur^a, cum să s^o știe é'au fág^aduit părinți noștri ce's mai sus scrisⁱ : popa și sto/nicul Srăbul la morté lor să de svintei mănăstiri Tismenei, ocine a-nume : Bistrița, câtă va fi parté lor toată, și Arghevița jumătate, și Tântava toată cu tot hotarul, аșіjdere și noi lăsăm și dăm după morté lor cărțile acestor ocine ce's mai sus zis^o la sv^anta mănăstire, cum au ei lăsat cu al lor cuvântú; și încă să nu va fi credința noao, mărturie es^{te} Nicola arm^a și Farcaș ag^a și Ion com^{ie} și Ghiné prăc^{alab} și Barbul cluc^{er} și Stăni^l de... nic și tot săborul, să ste cărțile acestor ocine la sv^anta mănăstire, cumu lėu dat acei părinți ai noștri păn au fostú vii, să fie moșii ohabnice svintei mă[nă]stiri. ннс (am scris) аг (= аз = eu) зѡψиѡ (= матеи = Mateiu) м^с ца дѣк еї ани вх аѣт (luna decembre în 15 zile, în anul) 7108 (1599) . . †

Mar^{ia}(ⁿ) Drag^a Nic^{ola} Ion Farcaș

NOTANDA :

finalul u expres : кѡмѡ;

finalul i expres mai pretutindenț;

oa în : twatъ, hwactpъ, hwaw, dar numai o în мортъk(repetat de 2 ori);

сз дѣ (= să dea), сз сте (= să stea);

сз cu sens de «dacă» : сз нз ва фн кредѣнца;

construcțiunea sintactică : кзм аз ен азсат кз ал лвр кѣзхнтз;

скриптѣрз = «scrisóre»;

«sint» redus la s' : че 'с ман сѣс (de 2 ori);

numele personal etnic Грзѣл (=Serbul), cu care compară pe Молодѣнѣл din textul sub No. IX și pe Ярѣзнашѣл (=Albanesul) din texturile sub No. XI—XII;

свинтеи (de 2 ori);

pleonasm juridic : азсзм ши дзм...;

finalul з=ѣ : Чернецз, кѣзхнтз, аз фостз, pentru ultima formă însă cf. cele دیse în Notanda la textul No. IX;

и pentru ѣ : непоци [нопен], пзринци [ноцири];

чѣста а нвастрз скриптѣрз;

flexiunea demonstrativului а : singular bărbătesc : а л лвр кѣзхнтз, singular femeiesc : а нвастрз скриптѣрз, plural bărbătesc : непоци а и стоаникѣлши, пзринци а и ноцири...;

ашижѣре = «de asemenea», nu din fantasticul *аѣ-și-de-éра* = *aeque-sic-sic-de-iterum*, precum pretinde d. Cihac, care scrie «așifidere»¹, ci din *аѣ* (de unde *аѣ* prin *аѣа* = *аѣ* + demonstrativul а ca în «aicea», «aluria», «atuncia» etc.), construit apoi în *аѣ-жѣре* prin analogiă cu vechiul serb тако-жѣре, modernul serb *takođ'er* «de asemenea» (paleo-slavicul такожѣре, adecă тако «sic» + жѣ «libet» + же «vero», cu trecerea lui же în *ere* după o particularitate a fonetismului serb)², ér finalul *re* din *аѣjdere*, éраѣ prin analogiă, s'a adaus apoi căтрă adverbul cu sens opus «altminte-re» în loc de primitivul *altminte*;³

(¹) Cihac, *Dictionnaire d'étymologie daco-romane*, Francfort, 1870, p. 275.

(²) Cf. Miklosich, *Vergl. Lautlehre*, p. 336, și mai ales *Lex. palaeoslov.* p. 192, verbo жѣ.

(³) Să observăm că *altmintere* sau *altmintre* sau *almintre* — câte trele forme de o potrivă întrebuintate—după ce s'a altoit cu *re* dela *аѣjdere*, s'a mai amplificat în *almintre-lea* prin analogiă cu *aldoi-lea*, de care geniul poporan l'a apropiat din două cauze : 1. cauza externă—inițialul *al* în ambele; 2. cauza internă—inrudirea ideilor de «alt» și «al-doilea» (cf. unul—*altul*, unul — *al-doilea*). Importantisima acțiune a analogiei în limba română, care s'a fost pînă acum nici o dată studiată, pe de o parte va da linguistului în genere un seceriș dintre cele mai bogate, ér pe de alta va împedeca în viitor pe cei ca d. Cihac de a mai născoci minunăție al-de : *aeque-sic-sic-de-iterum*.

termin juridic : мошѣ вѣхеникъ = «moșiă pentru tot-d'a-una» sau
 «penită a trece la posteritate», literalmente «oprită [a se instrăina în
 p. nēm]», dela slavicul вѣхъ-и-ти (са) «a se abține»;

Яргевница, astă-đi *Erghevița*, cu *ar=er*;

numi personale : Стан, Станилаз, Гинѣ, Баркел...;

numi locale : Яргевница (= *Arg+ev+ița*, din radicala *arg=?*), Тан-
 ара...

XVI.

TESTAMENT

GRAMA, BUDEȘII (DISTR. ILFOV), ÎNAINTE DE 1600.

Originalul în Arhivele Statului : Mitropolia din București No. XIV.

În Condica Mitropoliei — șapte-spre-deci gróse folianturi! — s'a transeris în tomul II, compilat în 1805, la fóia 201 retro, în următorul mod :

СКРИСАМ ЕС НЕГРЕ ФРАТЕЛЕ НЕДЕН, ПЕНТРС СЪ СЪ ЦНЕ КЪ МАС ФОСТ РОКЪТ ТЪТАРИН, ДЕЧН АМ СКЪПАТ ДЕЛА ТЪТАРИ ТЪХАТ, ШИ ПАНИ ДЕ БЪЕРМИ, ДЕЧН ДЪХ КЪСТАТ ФРАТЕМІЕС НЕДЪК ШИ МАС СПЪЛАТ ПЪНЪ АА ВРЪМЕ ДЕ МОАРТЕ, ДЪН АМ АХСАТ ЕС КЪ СЪФЛЕТСА МІЕС ЧЕ ІАСТЕ ПАРТЪК МЪК ДЕ МОШНЕ ДИИ ФРЪСЪШНИИ, СЪ ФНЕ АА МЪНА ФРЪХІНИИМІЕС НЕДЕН, ПЕНТРС СЪ МЪ СЪЖАСЪКЪ ШИ СЪ МЪ ПОМЕНЪКЪКЪ, ДЕ ТОАТЕ ДЕ ЧЕ БА ТРЕБЪШ. ЯША АМ АХСАТ ЕС КЪ СЪФЛЕТСА МІЕС АА МОАРТЕА МЪК, ШИ АМ ПЪС ШИ МАРТОРИ, ПОПА ДИИ БЪДЕЦЪИ, ШИ ПЪДЪСЪШНИ ТОДЕР, ШИ СТАН ЗОРИА, ШИ ІЕАН, ШИ ПАРАСКІЕВА, ШИ ДРАГОМИР. ІАР КЪРЕМЕ СЪ БА СКЪЛА СЪ ІА МОШНА ДЕЛА ФРАТЕМІЕС НЕДЪК, СЪ ФНЕ КЛЕСТЕМАТ ДЪ 318 СЪНИЦИ ПЪРИЦИ, ШИ СЪ НЪ АНЪЗЪ БИДЕ БЕНИ ДЪНЪКЪ МІНЕ. ШИ СЪ ЦНЕ ТЕТЪМЪСА КЪ НЪ СЪНТ ДАТОРЮ НИЧН БИШН УМ, ФЪРЪЗ ДЕ РАДЪСАШЪ МЪНЪЗЪШЪ БЪ КОСТАНДЕ, КЪ АНЪМ Е ВРЪМЪКЪ ДЕ АПОЙ. ШИ АМ СКРИС ЕС ГРАМА ДИИ БЪДЪЦЪА.

Acéstă transcriptiune nesocotesce cu desăvîrșire, după obiceiul condicarilor mănăstiresci în genere, tóte particularitățile filologice și paleografice ale textului.

Hârtia, lungă de 30, lată de 20 centimetri în fóia, nu presă nîci un semn de fabrică.

Lipsind, pe de altă parte, datul cronologic, precum și ori-

acțiune asupra persoanelor menționate în act, singurele criterii, ce ne mai rămân despre epoca lui, sînt de o cam dată limba și grafica.

Scrisoarea, cu cernelă neagră gălbuiă, în șiruri drepte la distanță de 8—9 milimetri, cu litere de vr'o 2 milimetri la înălțime, este de o mână exercitată, însă bătrînescă, judecînd după unele trăsături tremurate.

Semnul pentru *e*, mic și mare, este întocmai ca în documentul de mai sus din 1599, ȳr cuvîntul «eu» e scris pretutindeni cu *e* capital.

Scriitorul face puține aruncături, ȳrăși ca în documentul precedent, dar în locul lor îi place a trage d'asupra cuvintelor cîte un segment acolo unde nu este nici o trebuință, bună ȳră : $\overbrace{\text{ѡРАТЕНЕ}}$, $\overbrace{\text{СТАТС}}$, $\overbrace{\text{НОНА}}$ etc.

Pentru *i* se găsește numai *и*, nici o dată *і*, afară de cifra *ѣи* (318).

ѣ nu se prȳ deosebesce de forma obișnuită pentru *ѣ*.

În genere, deși mai mărunță, scrisoarea se asemȳnă mult cu a textului bistriȳen din 1573, publicat mai sus sub No. III, în care litera *ѣ* și segmentul d'asupra rîndului, acestea doă mai ales, prezintă aceeași formă.

Că pură ipotesă — căci paleografia slavo-romȳnă ne existȳnd încă, ar fi ilusoriu de a trage din ea nesce conclusiuni sigure — ca pură ipotesă, noi am fi dispuși a crede, că actul de față s'a scris ce-va înainte de 1600 de către un gramatic care, prin vîrstă și prin creștere, aparȳnea mai mult anilor 1560—70.

Cȳt pentru cel-l'alt indice : limba, lȳsȳm sȳ vorbȳescȳ însuși textul.

Eram cȳt p'aci sȳ uitȳm elementul istoric al actului : testatorul e plȳnge cȳ fusese robȳt și a «*ѢЗНАТ ДѢЛА ТѢПАРѢ ТѢИТС ИИ НАЕНѢ И ПОМѢ*».

Acȳsta ne aduce a-minte un act din aceeași epocȳ, adecȳ circa 1600, pe care l'am publicat în *Archiva Istoricȳ* t. I, part. I, p. unde un vlȳdicȳ Pafomie se vaietȳ și el cȳ «*А'АѢ ТѢИѢ ТѢ-*
ИѢ».

1. † скриса^М ес негре фрателе неден пе л^Н трс сз се ц^Е н кз ма
2. робитс тзтарзие (sic) де^Ч амс скзпа^Т дела тзтарз тзлат
3. плаенс де ен^Р ми дече мас кзстатс фратемис недѣ ши мас
4. спзлатс пзиз ла врѣме де мо^Р те дече амс лзсатс ес кс
5. свфлетс^А мис че іа^С те па^Р тѣ мѣ де w^Ч нз де л^Ф рс^М шане
6. фие ла мизна фрзценемис неден пе л^{НТ} рс сз мз сазжа^С кз
7. ши сз мз помене^С кз де towте де че ва требѣи аша амс
8. лзсатс е^С кс свфлетс^А мис ла мо^Р теа мѣ ши амс пс^С шз
9. амс пс^С ши мз^Р торн попа де есде^Ц ши пздѣре ши
10. тодерс ши ста^Н зоре^А ши ива^Н ши пара^С кика ши дра^Г ми^Р
11. парз кареле се ва скзла сз іа w^Ч на дела фратемис недѣ сз
12. ваз^С тема^Т де тѣн де ѡце ши сз нанкз s^Н де ене дѣпз
13. мене ши сз циеи totс wms^А кз нс сзл^Н тс даторю не^Ч
14. шнш w^М фзрз де рлдс^А и мзл^Н зс^А и н ко^С та^Н де кз акзм ен
15. врѣмѣ де апоен.
16. ши амс скри^С е^С грама де есде^Ц

TRANSCRIȚIUNEA :

† scris'am eu Negre fratele Nedei peintru să se ștei că
 fost robitu Tătarăie, dec^o amu scăpat dela Tătară tăiatu și
 de virmi, dece m'au căutatu frate-miu Nedé și m'au spălatu
 la vréme de morte, dece amu lăsatu eu cu sufletu/ miu ce
 parté mé de oc'na de în Frumșane să fie la mâna frățene-m
 dei peintru să mă slujască și să mă pomenescă de toote de
 trebui, așa amu lăsatu eu cu sufletu/ miu la morté mé și an
 șă amu pus și mărtori popa de Budești și Pădure și Tod
 Stan Zorel^ă și Ivan și Paraskiva și Dragomir; iară carele
 scula să ia oc'na dela frate-miu Nedé, să fie blăstemat de s

Ţuŕe (părinŕi) ŕi să n'aibă unde vene după mene, ŕi să ŕtei totu omul că nu săintu datoriu nec° unui om fără Radu/ŕi Măinu/ŕi 8 costande, că acum ei vrémé de apoei. ŕi amu scris eu Grama de Budeŕŕi.

NOTANDA:

finalul u întreg : роєиѢ, тѣиѢ, плєиѢ, кѣѣтѣѢ, амѢ лѣѣтѢ, ТоѢрѢ, тоѢѢ, сѣѣиѢѢ;

finalul i expres prin e, en, ne, n :

a) i=e : Фрѣмѣне (=Frumsani), bene (=veni),

b) $i = \epsilon\eta$: $\Delta\rho_{\epsilon\eta}$ ($=\Delta\rho_{\epsilon\eta}$),

c) i=иe : ТѢТАРХИЕ (=Tătarăi),

d) $i = n$: вирми, 8n8и, мзртори etc.;

oa prin simplul 0 : morte, mortk;

αα prin ow (=ō) : towTE (cf. textul de sub No. I);

СЪ Н'АНБЪ УНАЕ ВЕНЕ (=venī) ДЪПЪ МЕНЕ (=mine);

medialul *i* = *e* : *МЕНЕ* (mine), *ПЛЕН* (= plinu), *ФРЪЦЕНЕ-МИ* (= frăține-),
cf. textul No. VIII;

шн, dar și шз;

EH (=II=este);

construcțiunea sintactică : не считал датую нече снши мм фхрх де
Радгггг;

preposițiunea repetată : А Е ТОУТЕ А Е ЧЕ ВА ТРЕБЪИ;

articolatul $\kappa\alpha\rho\epsilon\lambda\epsilon = \text{«acela care»}$;

БАЗСТЕМАТ, сү е clar;

-en- și -în- scris prin e₁n și z₁n : пЕАПТ8, дЕА, мзАпз8А8н, czАпТ8
(=sum);

medialul -*ie*=и : ми8 (=мие8), вирми (=виерми);

de 2 ori : cu ce uien (=ştie);

delu «Tătaru», nominativ plural nearticulat : Татарл, articulat : Татарлар;

nominativ : ФРАТЕ-МИС, genitivo-dativ : ФРАЦЕНЕ-МИС;

simplul să în loc de ca să : ПЕДНТРС СЪ МЪ СЛЪЖАКЪ;

reflexivul se distins de condiționalul să : СЕ БА СЪЛАА СЪ МЪ, СЪ СЕ ЦЕН;

е pentru ă : СЪ МЪ ПОМЕНЕСКЪ;

numi personale : НЕРРЕ, НЕАЪ (genitivo-dativ : НЕАЕН), ПЪДЪРЕ, ЗОРЪ
(Zorilă?), МЪДЪНЪЛА...;

monetă : КОСТАНАЕ.

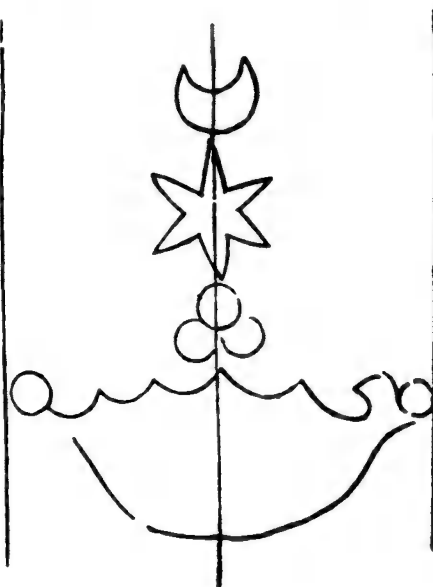
XVII.
ZAPIS DE VÎNDARE.

IVAN DIN BRESOI, BELEȚII (DISTR. MUSCEL), CIRCA 1600.

Originalul în Archivele Statului : m-rea Câmpulung No. VI.
S'a transcris destul de corect, la pag. 111, în Condica acestei
înăstiri, compilată la 1855.

Datul cronologic lipsește, dar în același pachet se află un cri-
v dela Radu-vodă Mihné, din 10 martiu 1623, din care rezultă
«TATSA DE A BEAEHI», unul dintre actorii în actul de față, își
împăra pământuri anume : «AKZ DE A ZHAEAE AS MHXAO BOAZ».

Actul e scris pe o frumoasă hârtie, solidă și lucioasă, lungă de
0¹/₂. lată de 21¹/₂ centimetri, cu următorul semn de fabrică :

Acest semn de fabrică, pe care noi l'am văzut deja mai sus în textul No. XII din anul 1596, probază și el că zapisul s'a scris circa 1600.

Aci este locul de a trage atențiunea mai cu dinadinsul asupra importanței mărcelor de hârtiă pentru a fixa datul său pentru a pute verifica, pe lângă alte criterie, autenticitatea unor documente; importanță capitală, pe care au indicat-o de-mulț paleografi germani¹ și care totuși mereu, aproape tot-d'a-una, scapă din vederea acelor care adună acte, și acesta nu numai la noi, unde diplomatică nu s'a pomenit încă, dar pînă și în bătrînul Occident.

Scrisoarea, cu o cernă rădăcină închisă, este de o rară urfune, deși clară : în șiruri strîmbe, cu litere grose și nesimetrice, cu dese șterseturi, înlocuite une-ori prin cuvinte sau slove scrise d'asupra.

Iscălitura lui «Ашвитранко изхарник», în monograme și cu trei grife de-desupt în formă cam de φ, nu este nici ea frumoasă.

Sub raportul lingvistic, acest text ne înfățișează o particularitate foarte remarcabilă.

Infinitivul «află» este scris : афлах, adică *aflah*.

Deși mai jos ne întîmpină și forma афаа, totuși х (=h) din cel-alt variant nu este o greșelă, ci un fonetism propriu graiului din satul Beleți în tot cursul secolului XVII.

Acest sat din munții Muscelului, anume în plasa Podgoriei, formează o singură comună cu satele Albute, Negresci și Zgripțești, dintre care Negrescii se și menționează în actul nostru.

În același pachet al mănăstirii dela Câmpulung se conservă patru zapise, scrise de mîna unui popă Dancu din Beleți, în care toate găsim pe parasiticul *h* după vocala dela finea cuvîntului, și iată în ce fel :

I. Zapis din 18 iunie 1654 :

а) съ фіе де марех (=maroh) кредитникъ аа мѣнах (=mānah) аа бентнах.

(¹) Fischer, *Versuch die Papierzeichen als Kennzeichen der Alterthumskunde anzuwenden*, in *Beschreibung typographischer Seltenheiten*, Nürnberg, 1800—4. t. 6. p. 137—74.—Ebert, *Zur Handschriftenkunde*, Leipzig, 1825. t. 1, p. 29—32.

- b) БАНН ГАТАХ (=gatah),
 c) МЭРТӨРІЕ ПРҢНӨМӨХ (=pre-anumeh):

II. Zapis din 12 februarie 1657 :

- a) МАРӨХ (=mareh) КРЕДИНЦА,
 b) ШИ СТОИКАХ (=Stoicah),
 c) БӨНӨ ВӨӨ МӨХ (meh),
 d) КӨМӨРӨХТОДӨРӨХ (=cumpărătoreh),
 e) БАНН ГАТАХ (=gatah),
 d) ПРҢНӨМӨХ (=numeh).

De asemenea într'un zapis din 2 ianuarie 1661 și într'un alt din 27 ianuarie 1669.

În același pachet mai este un zapis dela un «НЕРӨ ФӨЧӨР ФӨРӨЧӨН», din 23 iulie 1665, care nu e scris de popa Dancu și 'n care totuși citim : «АМ НӨС ЗНВАХ (=zioah)».

Fie dară cât de ciudat, fenomenul există; este sigur că țerani dintr'o parte a Muscelului pronunțau în secolul XVII — dacă nu mai pronunță și astăzi — : gatah, numeh, mănah, mareh, a meh, Stoicah, cumpărătoreh, zioah...; cu alte cuvinte, ei însoțeau pe vocala cea finală de un fel de aspirațiune, pe care nu scieau s'o scrie cu slove altfel decât prin *h*.

Trăsura cea caracteristică este, că 'n toate aceste exemple, afară de pronumele personal *meh* (=mea), vocala finală cea aspirată urmează anume după silaba asupra căreia apăsă accentul tonic, adică numai în vorbe paroxitone : *gáta.h*, *núme.h* etc.; ba chiar și pronumii personale câtă să fi fost roștiți la Români tot-d'a-una într'o legătură enclitică cu numele ce le precede, căci altmintre — vocalele cele accentate fiind scutite de disparițiune — nici o dată «voea mea» sau «capul teü» n'ar fi devenit «voe-mi» și «capu-ți», încât nici chiar *meh* nu avea accent.

Așa dară aspirațiunea servia în cazul de față pentru a întări pe o vocală îndoit slabă : 1. slabă prin pozițiunea sa la finea cuvântului; 2. slabă prin vecinătatea unei silabe mai tari.

Un rol cam analog jăcă în limba persiană așa numitul «*h* quiescent», care se pronunța ôre-când, dar astăzi a ramas numai ca un simplu semn grafic : «Litera *h* finalis praecedenti vocali brevi «*a* (et *i* : *kih*, *c'ih*) tanquam sustinendae addita».¹

(¹) Vullers, *Grammatica linguae persicae*, Gissae, 1870, p. 68, § 92—3.

Țic «un rol *cam* analog», căci nu trebuî să uîtam că : 1. la Persi tóte silabele finale *ah* sau *eh* sînt tot-o-dată accentate, ceea-ce nu se potrivește cu exemplele române; 2. în cele mai multe cuvinte persiane finalul *ah* sau *eh* este organic, adecă provine din scăderea sufixului primitiv *aka*.¹

La Germani, pe de altă parte, ba în vechime și la unele popóre italice, precum la Umbri și la Oski, *h* este sau a fost unul din mijlócele de a lungi o vocală, ceea-ce éráși nu e alt-ceva în fond decăt o întărire.

Când vocala nu ofería urechii nimic aspirat, grafica exprima lungirea ei prin duplicare : *aa*, *ee* etc., după cum am vedút și la Români într'o sémă din texturile de mai sus; când însă o aspirațiune era cât de puțin simțibilă pentru auz, atunci se scriea *ah*, *eh*, *ih*...²

În fine, în latinitatea din evul mediu *h* se intercala între două vocale vecine, cari erau altmintrea în pericol de a se contopi, adecă de asemenea un solu de întărire, precum : *cohactus* (=coactus), *trahicit* (=traicit), *dihaconus* (=diaconus), sau chiar astăzi franțusește în *trahir* (=vechlu frances «traîr»).³

Nu mai adăugăm, că și 'n limbile semitice există un *h* întărit al vocalei.⁴

Mai pe scurt, finalul *h* în graiul român dela Beletși își află, ca fapt fisiologic, o perfectă justificare în limbile cele mai diverse, dar presintă în același timp un caracter propriu, o individualitate independinte.

Este semnificativ, că textul de mai jos, ca și cel publicat sub No. VI, ambele atât de interesante pentru vocalismul român, unul cu lungirea vocalei prin duplicare, cel-l'alt cu întărirea ei prin aspirațiune, ne vin de o potrivă din Muscel!

1. † аае^к рааа фата а8 ввнннн ае реае^ц скрпса^м заааа^а (sic) ме⁸

(¹) Fr. Müller, *Das Suffix ka im Eranischen*, in Kuhn, *Beiträge*, t. 3, p. 481—3.

(²) Veđi despre acésta un capitol bine eugetat în Höfer, *Zur Lautlehre*, Berlin, 1839, p. 253—7, unde între altele : «Die Sache ist also die : man drückt die Dehnung aus, wie sie sich zu hören gab». — Cf. Corssen, *Ausprache*, t. 1, p. 98.

(³) Schuchardt, *Vokalismus*, t. 2, p. 524—5.

(⁴) Cf. Spiegel, in Kuhn, *Beiträge*, t. 7, p. 101.

2. ла мѣна ѡимѣ⁸ пѣ^т рѣ ши ла вѣрѣмѣ⁸ татѣ^а бра^т его
3. ши вѣрѣмѣ⁸ драгѣ^а и бра его сѣ фиа де мара креди^н
4. цѣ ла мѣна лорѣ кѣ^м сѣ^с цѣа кѣ лѣ^м вѣ^н дѣ^т па^р та
5. ма де мошиа кѣтѣ сѣ ва афла^х ди хота
6. рѣ^а негрѣцело^р панѣ (sic) лтра^а прибодинило^р
7. кѣтѣ сѣ ва гѣси вери л^н сатѣ ве^р л^н апѣ ве^р ѡска^т
8. ве^р л^н кѣ^н пѣ кѣ^т сѣ ва афла ве^р де мошиа ве^р де кѣпѣ
9. рѣтѣре ши па^р те^{ма} де морѣ ши де виа дила ци
10. гѣне^ц кѣ^н тѣ сѣ афла па^р те^{ма} ши фѣ^{кѣ} тѣ ши не
11. фѣкѣ^т ши а^м датѣ дерептѣ ба^н гата ѡ^г аї
12. ши ла ача^с та то^к фо^с тѣѣ ѡмени бѣни мѣрѣ
13. тѣрниа анѣме татѣ^а ди^н беле^ц и радѣ^а де колѣ
14. и ше^р ба^н ѡта^м и пѣрѣвѣ^а ши ста^н вѣтафѣ^а
15. ди^н бѣкѣре^ц ши дѣмитра^ш ко пѣх^р зникѣ^а
16. ши ала^ц фра^ц каре шо^р пѣне и^с кѣлитѣре ма^н
17. жо^с ши амѣ скри^с е⁸ ива^н ди^н бре^ц

(Subscris :) аз дѣми^{траш} ко пѣ^х и^с кал^а

(punerea degetului :) е⁸ рада фата лѣ ви^н тѣлѣ

TRANSCRIPTIUNEA :

† adec^a Rada fata lu Vinti[lă] de Belet scris'am zabisul meu la năna uchi-meu Pătru și la văru-meu Tatul брат его (fratele lui) și văru-meu Dragul и бра[т] его (și fratele lui) să fiia de maria cre-
lință la mână lorū, să s^a știia că lēm vândut partia mīa de moșia
câtă să va afla di[n] hotarul Negreștelor până într'al Priboiani-
or, câtă să va găsi, veri i^a satū, veri in apă, veri uscat, veri in
ănpū, câtă să va afla veri de moșia veri de cupărătore, și parte

mă de moră și de via dila Țigăneștⁱ câtă să [va] afla parté mă.
și făcută și defăcut^a, și am dat^u drept^u banⁱ gata ughⁱ 11, și la
acăsta toc^{moia} fost^u au omeni buni măraturia, anume : Tatul din
Beleșⁱ и (și) Radul de colé и Șerban ѡтам (de acolo) и Părvul și
Stan vătaful din Bucureștⁱ și Dumitrașco păh^{trănicul} și alașⁱ frașⁱ
care ș'or pune iscăliture mai jos, și am^u scris eu Ivan din Breștⁱ.
аз (eu) Dumitrașco păh^{trănic} икала (am subscris), eu Rada fata lu
Vintilă.

N O T A N D A :

finalul *u* nu e întreg nicăiri;

finalul *u* jumătățit : лорѹ (= lor^u), амѹ (= am^u), датѹ, дерептѹ.
сатѹ, кзипѹ;

pentru *oa* numai simplul *o* : морѹ, ѡмѡни;

дин, și o dată cu pierderea finalului и : дн хотарѹл, în loc de дин...;

de asemenea и perdut : ски-мѡс (= unchi-meu), кзипрѹтѹре (= cunpă-
ture);

днла;

мѡс, ну мѡсѹ;

лѡс Бинтилаѹ;

взрѹл, în sens de «fratele unchiului»;

фраци, în sens de toți vecinii săi locuitorii din acelaș sat;

pluralul cu *-ure* : кзипрѹтѹре, исклѡитѹре;

а pentru *ε* : сѹ фнѹл, сѹ сѹ цѹѹл, марѹ (nearticulat), мошнѹл (partic.),
внѹл (neart.);

алаци = «cei-l'alți»;

contractiunea : шор = «își vor»;

reflexivul *se* nedistins de condiționalul *să* : сѹ сѹ цѹѹл;

зѹписѹл = zapisul, pôte cu *ε* numai din greșelă;

панѹл = «pină», formă cu atât mai de notat, cu cât originea cuvintului

pînă este de tot obscură, și negreșit că n'a brodit-o d. Cihac, când o caută în latinul *per-ad* (!);¹

ВЕРИ = ori = lat. *vel*;

КЗННЗ (= câmp);

un parasitic *ă* dezvoltat lingă *r* : मरप्रतर्ना, प्रप्रवर्ना, प्रप्रप्रन्निकर्ना, fenomen fonetic foarte important, cunoscut în gramatica sanscrită sub numele de *svarabhakti* (ruptură de son) și pe care linguistica l'a urmărit pînă acum cu mult interes în diverse limbi ario-europene : cf. medio-latinul *urebem* = *urbem*, *peregere* = *pergere*,² oskicul *sakarater* = lat. *sacratum*, *teremnattens* = *terminaverunt*³ etc.;⁴

deosebirea juridică între averea moștenită și averea căpătată : ВЕРИ ДЕ МОШНА, ВЕРИ ДЕ КЗННЗТЪРЕ;

infinitivul афаах = afla, veți mai sus introducerea la acest text;

numi personale : Раааа și Рааа, Татта, Дарта, Прарта, Бинтиаа...

(¹) Cihac, *Dict. d'étym.*, p. 215.

(²) Schuchardt, op. cit., II, p. 406, 416 etc.

(³) Corssen, op. cit., II, p. 384 sq.!

(⁴) Veți mai ales Benfey în *Orient und Occident*, t. 3 (1864), p. 25-6, 32, 36, și Johannes Schmidt, *Zur Vocalismus*, întregul tom 2 (1875).

NNo. XVIII—XXIII.

CRISÓVE

DELA

SIMEON MOVILĂ

1601—1602.

Crisóvele dela Simeon Movilă au un interes întreit :

1. Ele sînt foarte rare, astfel că Fotino mărturisesce că nu i s'a întîmplat a vedé decît 'abia unul singur,¹ pe când noi publicăm aci nu mai puțin de cinci, tóte romănesce, afară de cari mai cunóscem vr'o câte-va scrise slavonesce.²

2. De când și pînă când a domnit Simeon Movilă în Țéra-Romănescă, este o cestiune incurcată, pe care istoricii nostri, Români și străini, n'o limpedesc de loc.³

3. În fine — și asupra acestui punct mă voiu opri mai cu stăruință, — din câte crisóve, adecă diplome domnesci, îmi sînt cunoscute pînă acuma, cele mai vechi scrise romănesce sînt anume dela Simeon Movilă.

În acest mod, pînă la probă contrară, onórea întrodúcerei limbei naționale în cancelaria princiară, cel puțin în Țéra-Romănescă, aparține familiei Movilescilor, a căriia politică totuși, precum se scie saú se crede, nu era nici decum națională.

(¹) 'Ιστ. τῆς Δακλίας, t. 2, p. 146 : «Σώζεται τοῦτου καὶ ἐν χρυσόβουλλον με ἔτος παλαιόν 7110.»

(²) De exemplu, din 28 aprilé 1602 (m-rea Glavacioc No. XXIII), din 13 aprilé 1601 (ibid. No. XXIX) etc.

(³) Engel, Sincal, Tannsl, Aron Florian, etc. După Laurian, *Ist. Romănilor*, ed. 2, Buc. 1862, p. 432, ar trebui să credă cine-va că Simeon Movilă n'a domnit decît vr'o câte-va minute!

Să fie ôre permis de a cerceta cauza acestei neașteptate inovațiuni?

Ne vom mărgini, de o cam dată, a propune o simplă ipoteză.

La 15 maiu 1601 — datul celui de'ntâiu din cele cinci crîsove de mai jos — Mihail Vitézul trăia încă, ducînd un tratu de tărăbără peste Carpați, unde a fost măcelărit peste trei lune.

Simeon Movilă, năvălit în Țera-Românescă cu o cătă de Poloni și Moldoveni, era un usurpator.

Crînica muntenească ȳice despre el :

«Că fiind Mihail-vodă la Ardél, în multe feluri de primejdii «dela ai lui vrajmași, Unguri, Nemți, Léși, Turci, și fiind cu dinșii în luptă multă vrême, atuncia și Simion-vodă, reul vrăjmaș, «vrêmea și-a găsit, că a venit aici în Țera-Românescă cu Léși și «cu Moldoveni de a gonit pre Dómna lui Mihail-vodă și pre fiu-«ceș Nicóla-vodă, și a ședut aici Domn în țără, găsind'o fără «stăpânire, numai ce erau Buzescii câte-și-trei frații, că se hicle-«nise de cătră Mihail-vodă și se închinase la Simion. O sāraca de «țără, ce a pătît atuncia cu Léșii și cu Moldovenii! că au prădat «și au jăhuit totă țără, și mănăstirile, și boiari, și sāraci, pînă «ce au luat tot ce au găsit la dinșii. Atuncia Buzescii, vedînd a-«cîta reutate, n'au mai putut răbda, ci au fugit peste Olt la Cra-«iova etc.»¹

Mihail Vitézul, orî-ce s'ar ȳice, avea apucături aristocrati-«ce, permițînd boierilor și chtar ajutându-i de a apăsa popo-«rul, de unde însăși clăcășia a purtat la noi în secolul XVII caracte-«risticul nume de «legătura lui Mihail-vodă»,² măcar-că de fapt fusese mai de'nainte.

Simeon Movilă, ca antagonist, trebuia să se arate demo-«crat.

Înlocuirea limbii slave în cancelaria domnescă prin graiul

(¹) *Magaz. istor.*, t. 4, p. 301. — Veȳi mult mai pe larg în cei doi contîmpurani: *Heidenstela, Rerum Polonicarum libri XII*, Francofurti, 1672, in-f., p. 576—7, și *Spontoni, Historia della Transilvania*, Venetia, 1638, in-4, p. 189—191.

(²) *Băilescu, Starea socială a plugarilor*, în *Magaz. ist.*, t. 2, p. 237—8, 278.

poporan, întâmplată într'un mod atât de brusc, să nu fi fost
 óre o consecință a acestei situațiuni?

Iată o întrebare.

Ori-cum ar fi, crisévele lui Simeon Movilă sînt fôrte impor-
 tante.

Vom mai adăoga o vorbă despre doă acte, de asemenea în lim-
 ba română, dela văduva acestui principe.

Simeon Movilă — nî-o spune cronica lui Miron Costin — avu-
 sese «feciori cinci : Mihăilaș, Gavril, Moise, Ioan și Pătrașcu»,
 dintre cari cel de 'ntîiu a reușit să apuce pe o clipă domnia Mol-
 dovei.¹

Ca regentă, póte din cauza tinereței acestui Mihăilaș, se vede
 a fi fost muma-sa Marghita, căci există dela dînsa o interesantă
 poruncă către vătavul și municipalitatea dela Pétra, prin care
 sînt scutiți de dări «6 butnari și 2 puntași» de acolo.

Acest document, fôrte scurt, noi l'am publicat în *Arhiva isto-
 rică*, t. I, part. I, p. 70.

Un alt act dela aceeași Marghită, remas quasi-inedit, de óra-ce
 d. C. D. Aricescu l'a reprodus în *Revista istorică a Arhivelor*
 (broșura I, 1874, p. 113) într'un mod imposibil, îl vom da
 mai jos ca apendice la crisévele lui Simeon Movilă.

(¹) *Letopis*. ed. Cogălnic. I, t. 1, p. 227—8.

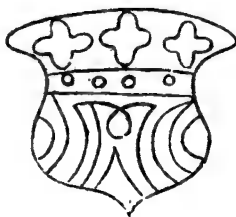
XVIII.
ÎNTĂRIRE DOMNĂSCĂ.

(UN SCRITOR MOLDOVÉN), TÎRGOVIȘTE, 1601, MAI 15.

Crisovul dela Simeon Movilă, publicat mai la vale, se află în original în Archivele Statului, pîntre cele așa numite «netrebni-ce» dela Tisména.

S'a transcris în ambele condice ale acestei mănăstiri, în cea veche t. 1, fôia 589 verso, în cea nouă t. 3, p. 651—52, dar în amîndoa fôrte necorect, astfel că pînă și numele capitalei Tîrgo-viște, scris ТѢРГОВИЩЕ cu тѣ unit în monogramă, copistul l'a ci-tit *Zăgăești*!

Crisovul e scris pe hărtiă, nu tocmai grósă, gălbuiă, lungă de 30, lată de 21 centimetri, cu semnul de fabrică dela Brașov, in-tocmai ca în textul publicat mai sus sub No. XV :

Acest semn de fabrică, în genere, este cel mai obișnuit în ac-tele muntene de pe la finea secolului XVI, ceia-ce probéză că hăr-tia transilvană era pe atunci la noi cea mai răspândită.

Documentul a fost ce-va mai lung în fôia, căci în starea'î ac-tuală el este forfecat jos, așa că din numele scriitorului a mai re-

mas numai litera ш, care fusese aruncată d'asupra, bună-óră ca în *МНЗ*^ш, *Пзтра*^ш ко etc.

Obiceiul de a iscăli gramaticul jos în colțul actului, ér nu sus în rînd cu velétul, este moldovenesc, străin crisóvelor și chîiar zapiselor muntene din epoca ce ne preocupă, cea-ce ne face a conchide, că scriitorul, ca și Simeon Movilă, va fi fost din Moldova.

Scrisórea e cursivă, dar rară, cu litere mari de vr'o 3 milimetri și o distanță de peste 1 centimetru între rînduri.

Sigilul domnesc, rătund, de 18 milimetri în diametru, presintă la mijloc pe vulturul muntenesesc cu crucea în cîloc, ér înpregiur : *† СИМЕОН М ОГИЛА ВОИВОДА*.

La locul lăsat gol între *м* și *о*, sînt doă săbii încrucișate, blazonul Movilescilor.¹

Subscrierea princiară este :

Sub raportul curat istoric, vom observa că actul s'a scris atunci când Simeon Movilă trăia încă bine cu puternica familie a Buzescilor, căci se consulta anume cu : «*УСПЯННА РАДЪ ЧЪС ПОСТ КЛЪЧАР БЪЗЕСКА*», unul dintre cei trei frați cari, mai târziu, l'a bătut și alungat din țeră.

1. *† МАТІЮ БЖІЮ ИШ СИМЕОН^Н МОГИЛА ВОЕВО^{ДА} Г П^АНЗ. ДАТА^М ДС^М - НЪМЪ КА^РТА*

(¹) Veđi Niesiecki, *Herbarz Polski*, verbo Mohyla.

2. дѸ^М нѣмѣлѣ. кѸ^Н вѣцѣтѸра дѸ^М нѣмѣлѣ. рѸгѣторѸлѸи нѸ^С трѸ
3. егѸмѣнѸлѸ^Н дѣ тѣ мѣна. шѣ а тѸ^Т. сѣборѸ^А дѣ аколѸ. спре
4. ачѣста кѣ дѣ сѣ хѣе во^А нѣ^Ч. шѣ пѣта^Р нѣ^Ч. кѸ кѣ^Р тѣ дѸ^М нѣмѣлѣ
5. а цѣнѣ шѣ а лѸа дѣ^Н тѸ^Т венѣтѸ^А. чѣ вѣ хѣ дѣ жѸмѣтѸ^Т е
6. дѣ бѣ^А тѣ бѣ^С трѣцѸлѸ^Н. кѸ^М аѸ цѣнѸ^Т шѣ мѣнѣ^Н тѣ. ꙗ^Н зѣлѣлѣ
7. а^А тѸ^Р дѸ^М нѣ. пѣ^Н трѸ чѣ а^М вѣзѸ^Т дѸ^М нѣмѣлѣ. кѣ^Р цѣлѣ а^А тѸ^Р
дѸ^М нѣ
8. вѣтрѣнѣ. шѣ мѣѸ мѣ^Р тѣрѣсѣ^Т нѣнѣ^Н тѣ дѸ^М нѣмѣлѣ (*sic*).
9. ѸѸпѣнѸ^А рѣдѸ^А чѣѸ¹ фѸ^С тѸ кѣѸчѣ^Р. кѸзѣ^С кѸ^А. дѣ кѣтѣ Ѹрѣ
10. аѸ вѣ^Н дѸ^Т дѸ^М нѣнѣ вѣ^А цѣлѣ. ѣрѣ кѣлѣгѣрѣнѣ. тѸ^Т аѸ цѣнѸ^Т жѸмѣ-
тѣ^Т е
11. дѣ^Н трачѣ бѣ^А тѣ. шѣ вѣмѣшѣнѣ лѣкрѸ нѣѸ аѸѸ^Т. нѣчѣ лѣ сѣѸ цѣнѸ^Т
12. ꙗ^Н сѣмѣ дѣчѣ дѸ^М нѣмѣлѣ. ꙗ^Н кѣ мѣ^М мѣлѸ^С тѣвѣ^Т шѣ^М мѣлѣнѣ^Т
дѣрѣ^{ПТ} ачѣ
13. тѣ (*sic*) нѣмѣ сѣ нѣ аѣѣж а Ѹпрѣ прѣ^С прѣ зѣсѣ дѸ^М нѣмѣлѣ
шѣ^Н тра^{АТ}
14. кѣ^П сѣ нѣ хѣе [L. S.] пѣ^С. Ѹ трѣговѣ^Ц вѣ^А зѣрѣ мѣлѣ еѣ дѣнѣ
15. сѣ^М гѣ^А вѣмѣнѣ вѣлѣ^А

(Subscris :) Сѣмѣнѣ вѣвѣдѣлѣ.

† вѣлѣцѣ бѸлѣ^Р Ѹнѣ^А.

ш (9)

TRANSCRIȚIUNEA :

† милостію кожію Іваннѣ Сѣмѣнѣ Мѣгѣлѣ вѣвѣдѣлѣ гѸспѸдѣнѣнѣ (cu mila
lui Dumnezeu Ion Simeon Movilă vodă, Domn). Dat'am dumné-mé

(¹) Gramatical pusese de'ntăiul slavonul Бѣѣ (fost) și apoi, aducându-și aminte că scrie
românește, l'a șters și l'a înlocuit prin чѣѣ.

cartia dumni-méle cu'nvățătura dumni-méle rugătorului nostru e-gumănu*l* de Tismana și a tot săborul de acolo, spre acésta ca di să hie volnic*i* și putiarnic*i* cu carté dumni-méle a ținé și a lua den tot venitu/ ce va hi de jumătate de balta Bistrețului, cum au țănut și maintia în zilele altor domni, pentru ce am văzut domné-mé cărțile altor domni bătrâni, și méu mărturisit nainté dumni-mé-lia g'upănu*l* Radul céu fostu clucăr Buzescul, de câte ori au vându*t* domnii bă/țile, iară călugării tot au țănut jumătate den*tr'*acé baltă, și vameșii lucru n'au avut nice li s'au țănut în sâmbă, deci domné-me încă m'am milostivit șém miluit; derep*t* acé[s]ta nime să nu aibă a opri prespre zisa dumni-méle, și 'n*tr'*alt chip să nu hie, *иже* 8 (scris în) Trăgoviște *влет* 7109 (în anul 1601) matu 15 дн*и* (zile), сам господарь велѣа (însăși domnia mea a poruncit).

Simeon voevoda.

† велици колѣри счии (marii boieri au învățat).

...., § (?)

NOTA D A :

finalul *æ* întreg : *фостæ*, în cele-l'alte cuvinte ultima consônă fiind aruncată d'asupra rîndului;

finalul *i* întreg pretutindeu;

confusiunea grafică între *ѣ* și *а* : *карѣ* și *карта*, *манѣа* și *манѣаѣ*;

aceiași confusiune între *е* și *а* : *дѣмни-мѣае* și *дѣмни-мѣаа*;

ж numai la finea cuvintelor : *валѣж*, *анѣж*;

formă triplă : *дѣмнѣ-мѣ*, *домнѣ-мѣ* și *дѣмнѣ-ме*;

цннѣ cu *i*, dar *цхнст* cu *ă*;

а ca prepozițiunea dativului : *дат-амегсмазхсаш де Тисмана ии а тот сакорѣа*;

pleonasm de stil juridic : *а цннѣ ии а аса...*;

ииче, dar *дечн*;

дѣн;

манѣа (magis ante) = «mai nainté» (magis in ante);

пентрѣ ѿ, în sens de «pentru că»;

ннме;

успнхна съ ѱ, dar жсмзтате съ ж;

сѣ хїе, ба хн, nu ꙗ-;

шѣм = «se-am», nu contracțiunea ordinară шам;

remarcabil conjunctiv : ка аи сѣ хїе (ut sint);

кѣ'мвзцхтѣра, în sens de : «cu porunca»;

rangul pus între numele de botez și acel de familie : Радла чѣс фостѣ класчар Бѣзексѣа, — cf. mai sus textul No. X;

Б и Б класчар scris și apoi șters, înlocuindu-se cu чѣс фост класчар, indică stăruința logofetilor de a se desbăra de formule slavice;

în frasa : де кхте врн аѣ взнѣѣт домнѣмъ бѣацнѣае, «vândut» are sensul de «arendat»;

forte importantă e forma пресне = «peste», și anume :

sub raportul fonetic, ca trecere a lui *p* în *t* în vecinătatea lui *r* (cf. *pricoliciu* = *tricoliciu*) și în vecinătatea lui *s* (cf. *cret* = *crit* - din *cri-spus*);¹

sub raportul morfologic, ducându-ne la latinul *per-super* în loc de *per-extra*, după cum credea d. Cihac din necunoșterea prototipului пресне², ba și пресне, precum vom vedea în textul ce urmează.

(¹) În genere *p=t* este în lingvistică de o raritate nespusă. Cf. Curtius, *Grundzüge d. griech. Etymologie*, ed. 4 (1873), p. 187—9, și Pictet, *Les origines indo-européennes*, t. 1, p. 224. Ca fenomen analog, este în dialectul grec tzaconic *ph=th* : βαθη (=βαφή), θυτέ (=θυτόν) etc., vezi Deville, *Etude du dialecte tzaconien*, Paris, 1866, p. 84.

(²) Cihac, *Dict. d'étymol.*, p. 215. — Tot acolo *spre* se derivă din *ex-per*, deși mai sus, p. 107, însuși autorul descompune *sprincena* în «super-in-gena», comitând însă și aci o eroră, căci *g'* (ѱ) nu se rădică la *c'* (ч), ér *sprincena*, la Macedo-român *sufrancéoa* (pentru *n* - cf. portugezul «sobancelha») este pur și simplu latinul plural *supercilia*, cu *l* trecut la Român în *n* întocmai ca în *semăn* din *similis* (cf. portugezul *semelhar*). Nemnich, *Polyglotten-Lexicon der Naturgeschichte*, Hamburg, 1793, in-4, t. 2, p. 1402, aduce forma română : «sprincélele». Ori-de-unde o va fi luat, ea este cea primitivă. *Spre* în «sprincenă» fiind dară *super*, nu înțelegem, pentru ce simplul *spre* trebuia să fie *ex-per* (!), și nu tot *super*? În privința accentului, alături cu latinul *super* cf. greul ὑπέρ. E și mai curioasă procederea d-lui Cipar, *Gramatica*, t. 1, Buc. 1869, care la pag. 370 scie că *spre* e *super*, ba cunoșca și forma *prespre*, despre care ăice că este «în loc de *preste* de acum», și totuși la pag. 367 declară că *preste* e «strămutatu» din *prestră*, — o contradicțiune fără păreche!

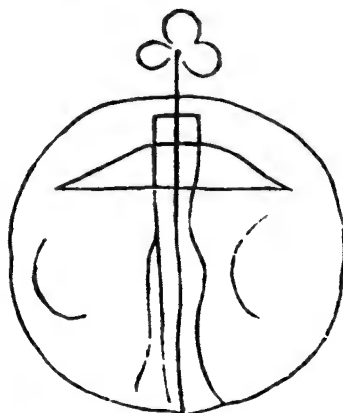
XIX.
ÎNȚĂRIRE DOMNĂSCĂ.

ALEXA, FĂRĂ LOC, 1602, APRILE 8.

Originalul în Archivele Statului : Tisména, moșia Borescui.

S'a copiat de o potrivă necorect în ambele condice ale mânăstirii. în cea veche t. I. p. 359. și în cea nouă t. I, p. 544.

E scris pe hârtia destul de fină, lungă de 28 1/2, lată de 20 1/2 centimetri, cu următorul semn de fabrică¹ :

Pecetea este întocmai ca în documentul precedent, dar subscrierea domnăscă e mai puțin încărcată de cernelă.

Scrisoarea este elegantă și subțire, literele fiind cam de 2 milimetri, ér distanța între rinduri de 1 centimetru.

Crisovul s'a dat în urma victoriei lui Simeon Movilă asupra rivalului său Radu-vodă Mihnea, pe care îl susțineau Buzescii cei resculați și despre care dice puțin parlamentar : «КЪНАС САС ПЪДІРКАТ НЕМЕ ЛОТРИ КЪ РАДА-ВОДЪ.»

(¹) Același semn de fabrică, mai clar în unele puncturi, îl vom reproduce în *Acte municipale după un document tot din 1602* (m-reă Golgota No. V).

1. † нѡ симиѡ^н могила воиво^{аа}. кѣю ма^с тѣю г^с п^арѡ земаи вѣа -
кон. дата^м до^м нѣа мѣ
2. ши а^м миаѡ^т. ботаринѡ^а до^м нѣи мѣле преда ци^н церѣнѡ^а. кѡ са-
тѡ^а борзѣи ши кѡ вѣа.
3. † жѡдеѡ^а меѡеди^н циѡ^р, кѡче кѡс ф^ст^т ѡи де мошѣ маи аѣ-
и^н те вѣѣме.
4. ши а^а тѡ пе^н трѡ че аѡ сѡжи^т ши сѡс невои^т ѡа сѡс^ж вѣа до^м нѣи
мѣле. кѡ аѡ сѡс рѡдиѡ^т
5. кѡ ме^х аѡ^н цѣи^н кѡ рѡдѡ^а во^а. де^ч ка сѡи хѣ ѡи. сѡте де мошѣ
кѡ то^т венитѡ^а ѡ^р.
6. вѣа до^м нѣа мѣ. пѡнѡ † вѣ^к. ши нѣмениѡе сѡ нѡ сѡ маи аѡ^с -
тече пре^с пе ка^р тѣ
7. до^м нѣи мѣле. [L. S.] вѣ^к тѡ /зрѣ м^с ца а^п н.
8. † са^м г^с а^а нѡ ка^з а^а.

(Subscris :) СИМЕОН ВОЕВОДА.

† АЛЕЗА

TRANSCRIPTIUNEA :

† ИВАНЪ СИМИОНЪ МОГИЛА ВОЕВОДА КОЖІЮ МИЛОСТІЮ ГОСПОДАРЪ ЗЕМЛИ
ВЛАШКОИ (Ion Simeon Movila vodă, cu mila lui Dumnezeu Domnul
Terei-Romănesci), dat'am domniia mé și am miluit boțarinul
domniei méle Preda Țințerénul cu satul Borăștii și cu Baia în ju-
dețul Mehedinților, căce c'au fos' lui de moșie mai déinte vréme,
și altă pentru ce au slujit și s'au nevoit la slujba domniei méle,
cându s'au rădicat neșt' lotri cu Radul vodă, dec' ca să-i hie lui

(¹) Înainte fusese scris: НЕ^ш ѡотри, din care se mai cunósce ш și finalul три, apoi s'a
găsit și s'a pus : кѡ МЕХЕДИНЦІИ.

sate de moșie cu tot venitul lor dela domnița mé până în véc, și nimenile să nu să mai améstece prespe carté domniei méle, БЛѢТО ЗРИ МѢСАЦА (în anul 1602, luna) априліе 8, самъ господинъ казаа (însuși Domnul a poruncit).

Simeon voevoda.

† Алекса.

NOTANDA:

finalul *u* întreg : КЗНАС;

НИМЕННАЕ;

reflexivul *se* confundat grafic cu condiționalul *să* : СЪ НБ СЪ МАИ АМѢСТЕЧЕ;

АЛЪ, în sens adverbial de «secundo»;

МАИ ДѢНТЕ ВРѢМЕ (=mai de-ainte...);

ПЕНТРЪ ЧЕ, în loc de «pentru-că»;

КЗЧЕ К'АБ=căci că..., etimologicesce *quoque-quod* (ca formă КЗЧЕ *quoque*:: НЕЧЕ : *neque*, ér ca transițiune de idei—КЗЧЕ : *quoque*:: slavic modern *ко* «quia» : slavic vechiu *ко* «quoque»:: germ. *denn* «quia» : *denn* «quoque» : : grec *γάρ* etc.);

ПРЕСПЕ=«preste», formă foarte remarcabilă, despre care vezi Notanda la textul precedent;

ЛОТРИ, nu ca «hoți», ci ca «ómeni fără căpătîu»;

pronumele repetat pentru mai multă demonstrațiune : КА СЪ-И ХІЕ АБИ;

ЖВДЕЦА МЕХЕДИНЦИЛЪ;

АМ МИЛНТЪ БОГАРИНА, fără пре la acusativ.

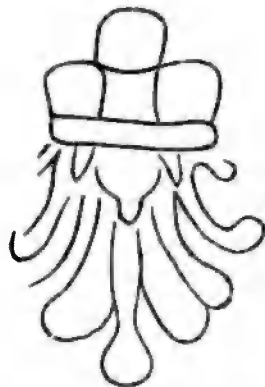
XX.
PORUNCA DOMNĂSCĂ.

FĂRĂ LOC, 1602, APRIL 13.

Originalul în Archivele Statului : mănăstirea Radu-vodă
No. XXIII.

În condica acestei mănăstiri nu s'a copiat.

E scris pe hârtia tare, dar nu grosă, gălbuiă, lungă de 31 1/2,
lată de 20 1/2 centimetri, cu semnul de fabrică :

Pecetea și subscrierea domnăscă sînt ca în cele două NNo. de
mai sus.

Scrisoarea, mai îndezată decît în textul precedent și cu o
cernelă rădăciniă mai deschisă, nu distinge destul de bine
pe x de a.

1. † ма^с тїю бжїю їѡ сїмew^н могила боево^{аа} и г^{са} нх. дава^т г^{са} во-
ми сїе повеа^ѣ нїе г^{са} вами. кааѣгеро^м.
2. ѡ с^та мона^с ти^р ѡ вѣ^к ре^ш че па^с те а^н стеле^н. ка сѣ фїе тари ши
пѣтѣрни^ч кѣ ка^ртѣ
3. до^м нїен мѣле. а^ш цинѣрѣ морїае дела дѣга. кѣ^м аѣ фо^{ст} ци-
нѣ^т ши ма^н денаи^н те
4. врѣме. дере^п тѣ че сѣ^{нт} кѣ^м пѣрѣте дела дѣ^т ко каючѣрю^а. дерепѣ
ачѣїа нїмѣ
5. сѣ наѣѣз аи ѡпри пре^с те картѣ до^м нїен мѣле. кѣ аѣѣ кѣ^м пѣра^т
стеаѣ сїѣтарю^а
6. аче^а са^т дѣга ши кѣ ачѣле моарѣ за^а ѡме а^с. ши зѣче ко^ч ае
по^с та^в. ши. кѣ де ко^ц
7. ае а^т ла^з. дереп^т ачѣїа нїмѣ сѣ нѣ се и^с пїтѣ^с кѣ пре^с те ачѣ-
с^та карте а до^м нїе
8. мѣле. ши вон сѣѣїїле аѣ^н ѡефа^н колїи^с каре^н во^р фн ачїи сѣ
аѣ^ц а еши де ачїи дела
9. са^т кѣ де нѣ ве^ц еши до^м нїа мѣ вою трїмѣте нї^ш а^р ма^ш де
ѣѣ во^р аѣѣ^ч лега^ц ла до^м нїа
10. мѣ. аша ѣѣ грѣ^с кѣ. ши ма^н мѣ^ат сѣ нѣ^н ѣѣѣѣ^ц пре кѣѣѣ-
гѣри аша ѣѣ грѣ^с кѣ
11. до^м нїе мѣ. ина^к да нѣ^ст по рѣ^ч г^{са} вами. пї^с мѣ а^п гѣ дїи
12. са^м г^{са} нѣ каѣ^а (L. S.) аѣ^т ѣѣї

(Subscris :) сїмewи боевода

па^н ѡнаки ѣчи

TRANSCRIPTIUNEA :

† МИЛОСТІЮ КОЖІЮ ІВАННХ ГИМЕНН МОГИЛА ВОЕВОДА И ГОСПОДИННХ, ДАВАТ ГОСПОДСТВОМИ СІЕ ПОВЕЛѢНІЕ ГОСПОДСТВОМИ КАЛѢГЕРОМ УТ СВЯТА МОНАСТІР УТ (cu mila lui Dumneđeŭ Ion Simeon Movilă, vodă și domn, dă domnia mea acéastă poruncă a domniei mele călugărilor dela sânta mănăstire din) Buc^{urești} ce iaste a Stelei, ca să fie tari și putérnici cu carté domniei méle a-și ținéré morile dela Dlăga, cum au fost ținut și mai denainte vréme, dereptu ce sânt cumpărate dela Déteo clucériul; dereptu acéla nimé să n'aibă a-i opri preste carté domniei méle, că léu cumpărat Stelé spătarul acel sat Dlăga și cu acéle moare ȝa (pentru) 45,000 aspri și zéce coși de postar și 20 de coși de ațlaz, derept acéla nimé să nu se ispitéscă preste acésta carte a domnie-méle; și voi, slugile lui Ștefan comis, carei vor fi acii, să aveți a eși de acii dela sat, că de nu veți eși, domniia mé voiu triméte niște armași de vă vor aducé legași la domniia mea; așa vă grăescu, și mai mult să nu-i învăluiți pre călugări, așa vă grăescu domnie-mé; иначе да нѣст по рѣчи господствами, пис мѣстаца апрѣла гѣ дни, сам господинъ казала, лѣтъ 13рѣ (altfel să nu fie, după vorba domniei mele; s'a scris ale lunii lui aprile în 13 zile; însuși Domnul a poruncit; în anul 1602).

Simeon voevoda.

пан ІІІНАКИ СЧИ (domnul Ianachi a învățat).

NOTANDA :

finalul *u* întreg : грзескс, дерептс;

finalul *i* se sub-înțelege mai adesea în consóna aruncată d'asupra rîndului : араи^ш, лега^ц, аре^ц...;

infinitivul întreg : а-ши ц и н ѣ р ѣ ;

reflexivul se distins de condiționalul să : cz нс се испитѣксѣ;

ашн, ну ас;

ДОМНІЕ-МѢ, ДОМНІЕ-МѢЛЕ, cu «domnie» neflexionat, dar și : ДОМНІЕН
МѢЛЕ;

ДЕРЕПТЪ ЧЕ, în sens de «pentru-că»;

НИМѢ;

cuvinte accentate : á морн́ле, моарѐ, ачѣиà, н'ан'ѣх;

dela «moară» pluralul nearticulat : моарѐ, ну мори, dar cel articulat
морн́ле;

АТЛАЗ, stofă de mătase (satin)=bizantul ἀτλάς=rusul АТЛАСЪ=tur-
cul *athlas*;

particularitatea economică : un sat cu mori vîndut pe 45,000 aspri+
10 coț de postav+20 coț de атлаз;

pentru sintaxă : вон, савѣиле лѣи Цѣфан комис, карен еор фи ачѣи, сз
авѣци а еши де ачѣи д е л а сат;

vocativ : савѣиле, ну савѣилор;

армаш, literalmente «om de arme», devenit simplu agent polițienesc :
вою тримѣте нече армашин де вз вор адѣче легацн, întocmai ca în Fran-
cia *gendarme* (=gens d'arme), deși această scădere logică identică a
provenit în fie-care țară pe o cale proprie;

repetițiunea pentru mai mare vigóre (δειξίς τοῦ νοῦ) : аша вз гржескѣ,
ши май мѣлат сз нѣ-и лѣжалѣици пре кзалѣгзри, аша вз гржескѣ, frasă
în care se mai cuprinde în acelaș timp o altă repetițiune pentru mai
multă claritate (δειξίς τῆς δφως) : сз нѣ-и (=nu pre ei) лѣжалѣици пре
кзалѣгзри.

PORUNCĂ DOMNĂSCĂ.

Originalul în Archivele Statului : mănăstirea Zlatar No. XI,
fără ca să fie copiat în vre-o condică.

E scris pe o fîiă de hîrtiă la fel cu cele precedente, lungă de 31, lată de 21 centimetri, care fiind încheiată din dos cu o altă hîrtiă — și acastă deja în secolul XVII, când s'a înscris acolo : КАРТѢ АБ СЪМННН МОГНАА СВѢДЪ ЗА (pentru) МОШІА Ѡ (dela) СЪАКЩЕА ЖЪ-МЪТАТЕ, — semnul de fabrică abia se mai pôte discerne : două flori de crin unite prin base.

Scrisoarea, cu cernelă rădăciniă, e ne'ngrijită, când mai mare, când mai mărunță, cu multe litere reu determinate, ér distanța între rinduri este aprópe de 1 centimetru.

Sigilul domnesc, care fusese placat pe c  r   ro  ie, mare de 4 centimetri în diametru, s'a deslipit.

Iscălitura princiară, cu cenohar, e făcută în monograme lungi (15—17 milimetri) și subțiri de mână gramaticului, adică cea-ce se cheamă în paleografia «signature apparente», — lucrul cel mai ordinar, ba am pute dice chiar exclusiv, abia cu două-trei excepțiuni, în crisóvele române pînă la 1600.

Fórté instructiv sub raportul juridic, după cum se va vedé mai jos în Notanda, textul de faţă ne presintă tot-o-dată o interesantă particularitate istorică, şi anume acela că ne apare aci ca mare-logofăt al lui Simeon Movilă acelaşi «Θιωδοξία», care pînă acum era cunoscut numai ca sluga cea mai credincioasă a lui Mi-

haŭ Vitézul și, prin urmare, ca dușman iuvierșunat al Movileștilor.

Mare-logofăt al lui Mihaŭ în curs de mai mulți ani, acest Teodosie — om cu destulă știință de carte — scrisese românește pe la 1597 o entusiastă biografiă a eroului, pe care Germanul Baltazar Walther, petrecător în Țirgoviste, a și tradus-o atunci lătineste, după cum mărturisește însuși în prefață: «*Junio et Julio mensibus anni 1597, brevem quandam rerum gestarum, Valachico sermone a Dn. Cancellario conceptum, atque ab ipso Waiwoda approbatum contextum, in aula Targowistea obtinebam*».¹

Cum de s'a împăcat dară marele nostru logofăt cu usurpatorul Simeon Movilă ? *

Textul de mai jos nu ne-o spune.

Să nu ne grăbim însă a acusa din sentimentalism.

Când judecăm cu sânge rece, pe basa făntinelor istorice, logofătul Teodosie reese la lumină, din contra, ca un mare patriot și ca cel mai profund oin de Stat dintre boierii români de pe atunci, care însă trebuia să fi fost foarte supărat pe Mihaŭ-vodă — erou, dar nu diplomat — și iată cum :

După ce Țera-Românească se liberase de Turci prin victoria dela Calugăreni, logofătul Teodosie combătea nefericitul plan al Banului Mihalcea de a cuceri cu ori-ce preț Transilvania și stăruia ca lucrurile să se mărginească d'o cam dată cu independința cea dobândită; când însă n'a fost ascultat, atunci, din cel mai mo-

(¹) D. Papiă, *Tesaur de monumente*, t. 1, p. XII, ȱice : «*Încât pentru Logofătul care compuse descrierea română, s'ar cere a ști : cine era Logofătul lui Mihaŭ pre la anii 1595—7, lucru ce sperăm că se va pute ști cu timpul*». — Cestiunea este de a ști, nu cine a fost «*Logofătul*», căci *logofeți* erau mulți, dar cine a fost «*marele Logofăt*» (Cancellarius), care era numai unul, și nu între anii 1595—7, căci divanul princiar se modifica în parte la fie-care 1 septembrie, ci numai în lunele Iuniu-Iuliu 1597, căci Walther vorbește anume despre marele logofăt de atunci. Ei bine, în crisovul lui Mihaŭ din 30 iuliu 1597 (măștișirea Câmpu-lung, pe satul Grădișteș) marele logofăt este — Teodosie. El ocupa însă acest post deja din 1596, cu un an mai înainte, precum arată un alt crisov dela Mihaŭ, din 10 iunie 1596 (m-rea Râmnic No. 1).

(*) Iată toți boierii cei mari ai lui Simeon Movilă, după un crisov al lui scris slavonește din 20 iunie 1602 (Archivul Statului, Bistrița din Oltenia No. LIV): Dan mare-vornic, Teodosie mare-logofăt, Pană mare-vistiar, Ianachi mare-spatar, Ștefan mare-comis, Gherghina mare-stolnic, Costandin mare-paharnic și Dumitrachi mare-postelnic.

derat devenind cel mai radical, el propunea lui Mihail de a extermina pe toți Ungurii din Ardeal, căci numai ast-fel va pute să 'și asigure cucerirea; dar și acum sfatul seî a fost respins din cauza contra-sfatului umanitar al clucerului Radu Buzescu, vechiu amic al Maghiarilor.

Ungurul Wolfgang Bethlen ȃice :

«Logofătului Teodosie, care era om în vristă și renumit la toți «prin onorabilitatea sa, nu-î plăcea invasiunea Transilvaniei.»¹

Un alt contimpuran ne spune :

«Teodosie, logofătul cel de pe vremea lui Mihail-vodă, era om bătrîn și reu către Unguri. El a și ațîțat pre Mihail-vodă să «taie pre Unguri, și s'ar fi și întămplat de vr'o câte-va ori, de nu «s'ar fi împotrivit Radul Cluciarul (Buzescu)».²

Prin urmare, Mihail nu asculta pe marele seî logofăt.

Dar să'l fi ascultat, se mai întămpla ôre și atunci catastrofa dela Turda?

Nu.

În ori-ce cas, lăsând la o parte nestatornicia politică cea scu-sabilă a logofătului Teodosie, cată să regretăm fôrte mult perde-rea scrierii sale române din 1597, căci ea ar fi trebuit să ocupe un loc de onóre tocmai în colecțiunea de față.

În lipsă'î dăm aci subscrierea cea bătrînescă a acestui remar-cabil Român, așa după cum o găsim într'un crisov al lui Mihail Vitézul din 18 ianuariu 1597 (Mitropolia Bucuresci No. CXXXII) :

Handwritten signature: Mihail Viteaz

(¹) Bethlen, *Historia de rebus Transsylvanicis*, Cibinii, 1785, t. 4, p. 336 : «Non deerant tamen e Bojaronibus aliqui, quibus consilia de invade da Transilvania displicerent. «In his Theodosius Logoffet alias Cancellarius, vir propectae setatis, et probitatis opinione «ad omnes commendatus.»

(²) ȘlacaI, *Cron.*, II, p. 276.

1. † МА^С ТІЕЮ Б ЖІЕЮ І Ѡ СММН^Н МОГНАА БОЕВО^{АА} Н Г^{СА} НЗ ВЛА^Ш КОМ ЗЕ^М АН
ПИШЕ^Т Г^{СА} КОМ БОЛ^Ѣ РИНИ^М Г^{СА} ВАМИ
2. ВОДА Л^Г И СН^{АО} РИ БАНІ КРАЛЮ^К СКН^М. Д^В П АЧѢА ВЗ ГРЗЕ^С К^В ДО^М НІА
МѢ ПЗ^{НТ} Р^В РЗ^Н Д^В А
3. Л^В ХА^М ЗА. Ѡ СПИНѢНИ. КАВ ВЕНИ^Т НАН^Н ТѢ ДО^М НИМѢЛЕ ДЕ СѢВ ЖЕ-
ЛВН^Т К^В М Д^В ФО^{СТ} К^В М ПЗРА^Т
4. КАЛО^Т БА^Н ЖВМЗТАТЕ ДЕ САТ^В ДЕ^Н СХ^А К^В ЦЗ ДЕЛА СЗТѢНИ. ІА^Р Д^В П
МОА^Р ТѢ Л^В
5. КАЛО^Т БА^Н І Н СѢВ СКВЛА^Т АЧЕН ВАМЕ^Н Ж^В М ТАТЕ ДЕ СЗ^А К^В Ц. ДЕ СѢВ
ПЗРЗ^Т К^В
6. К^В М НАЦІН Л^В КАЛО^Т БА^Н К^В ХА^М ЗА И ПРЗВ^А. ШИ АШАВ ФО^{СТ} ПЗ-
РЗТ^В АЧЕН
7. РВМЗНИ НАН^Н ТѢ ДО^М НИМѢЛЕ. К^В М ІАВ ФО^{СТ} К^В М ПЗРА^Т К^В СИЛА ШИ
ФЗ^Р ВОІА
8. Л^В Р ДЕ^Ч ДО^М НІА МѢ ЛѢ^М ФО^{СТ} ДА^Т ЛѢЦЕ АЧЕЛ^Р РВМЗНИ І СО-
ІАРИ СЗ ЖВРЕ
9. К^В М ІАВ К^В М ПЗРА^Т КАЛО^Т БА^Н ФЗ^Р ВОІА Л^В Р ДКЗ ДЕ^Н ЧЕЛА РЗ^{НА} ШИ
ІШАВ П^С ЗИВА
10. ЛА ВИНЕРѢ МАРЕ К^В М СЗ ВІЕ К^В ЛѢЦѢ СЗ ЖВРЕ Л ДИВАН^А ДО^М -
НИМѢЛЕ. ДЕ^Ч
11. КЗ^{НА} Д^В ФО^{СТ} ЛА З... ЛА СОРО^К И И НАВ ВЕНИ^Т ШИ ДѢЧІА Л КОА^Ч
ІАР НАВ МАИ
12. ВЕНИ..... ДЕРЕ^{ІІ} ТАЧѢА Л ВРѢ^М ЧЕ ВЕ^Р (sic) ВЕДѢ ЧА^С ТЗ КА^Р ТЕ А
ДО^М НИМѢ^А

13. ^РЕОН СЪ КЪСТА ^ЦСХ АЕ АСЪАЦИ РЖЕАНЕЛЕ ДЕЛА ЧЕИ ЧЪМЕ ^НСХ АЕ
ДА ^ЦАА МЪНА
14. АС ^МХА ^МСА. ПИ СЪ АНЪА АН ЦИНЪА ША ФН ЕН РСАЖИИ КС ^МСЪС КЪ ^Н-
АС ^ТА ^РКСИ
15. СЕ БА ПХРЪ СТРЪ ^МКС СЪ ВЪЕ ДЕ ФА ^ЦНАН ^НТЪ ДО ^МНИМЪЛЕ. ИНАКЪ ДА
НЪ ^{СТ}ПО РЕ ^Ч
16. Г ^{СА}АМН. И ^САВЪ ^АСЪЕ ВЕАНКИ АВ ^ГФЕ ^Т. ПИ ^СГЕРГИ А ^СЦЮ ^НКЕ АН

† ІО СНИМѢН ВОЗВОДЯ (L.S.) МИЛОСТІЮ БОЖІЮ ГОСПОДИНЪ

TRANSCRIPTIUNEA :

† МИЛОСТІЮ БОЖІЮ ІВАНЪ СНИМАНЪ МОГИЛА ВОЕВОДА И ГОСПОДИНЪ КЛАШКОИ
ЗМАН (cu mila lui Dumneđeŭ Ion Simeon Movilă, vodă și domn al
Terei-Romăneŭ), ПИШЕТ ГОСПОДСТВОМИ КОЛѢРИНИМ ГОСПОДСТВАМИ БОДА
АПОФЕТ И СИДОРІ БАНІ КРАЛЮВСКІМ (scrie domnia mea boiariilor dom-
niei mele lui Vodă logofăt și lui Sidor, bani de Craiuva). Dup^а a-
cѣа вѣ граѣску domnita mé pântru rândul lu Hamza ѡ (dela) Spi-
nѣni, c'au venit naintѣ domni-mѣle de séu jeluit, cum au fost cum-
пărat Calot^а ban jumătate de satu den Sălcuță dela sătѣni, iar
dup^а moartѣ lu Calot^а ban ii séu sculat acei oamen^і jumătate
de Sălcuț^а de séu părât cu cumnații lu Calot^а ban cu Hamza и (și)
Prăvul, și аș'au fost părătu acei rumăni naintѣ domni-mѣle, cum
i-au fost cumpărat cu sila și făr^а voia lor, dec^і domnita mé lém
fost dat lége acelor rumăni 12 boiari să jure, cum i-au cumpărat
Calot^а ban făr^а voia lor încă den cela rân^а, și ș'au pus zioa la vi-
nerѣ mare, cum să vie cu légѣ să jure în divanul domni-mѣle; dec^і
cân^а au fost la z[ioa] la soroc ii n'au venit, și dѣcѣа încóc^а iar^а n'au
mai veni[t]... derept-acѣа în vrѣm^а ce ver vedѣ căstă carte a
domni-mѣl^а, iar^а voi să căutați să le luoаți răvașele dela cei oa-
men^і să le даți la mâna lu Hamza, și să аибă а-і ținé ș'а fi ei ru-
măni cum séu vândut; iar^а cui se va părѣ strambu, să vie de faș^а
naintѣ domni-mѣle, инакѣ да нѣкт по речѣ господарѣми (altfel să nu

fie, după vorba domniei mele), **Испраши ѿѡдосіе великиа аѡтофет, псал-
Герги мѣсца юніа кѣ дни** (a executat marele logofăt Teodosie, a scris
Gherghi, ale lunii lui iuniu în 25 zile).

NOTANDA:

finalul * întreg : **грѣскѣ, пѣхѣтѣ, стрѣмѣтѣ, сѣтѣ;**

finalul i întreg pretutident;

оа : **моартѣ, дѡоаче, ѡаменн;**

сѣс (=se-au) în loc de **сѣс** (=s'au) : **сѣс жѣлѣмѣт, сѣс сѣсѣат, сѣс
пѣхѣт;**

contractiunea **ашѣс** = «**ашѣс ашѣс**»;

дѣн;

лѣс **Хѣмѣзѣ, лѣс** **Кѣлѣтѣ;**

рѣхѣшѣлѣ = *acte* în genere, fie oficiale sau particulare;

сѣхѣсѣтѣ, deminutiv care presupune **сѣхѣтѣ**, nu **сѣхѣтѣ**;

demonstrațiunea repetată : **и и сѣс сѣсѣат а чѣн ѡаменн...**, **а ѣм фѣст
дѣт лѣѣе а чѣлѣр рѣмѣнн;**

preposițiunea repetată : **ла зѣмѣ ла сѣрѣк, кѣс** **кѣмѣнѣтѣ...** **кѣс** **Хѣмѣзѣ;**

imperativul **лѣмѣтѣ;**

cuvinte accentate : **лѣмѣтѣ, сѣмѣ, иѣ;**

иѣ = «illi», dar și **иѣ;**

а чѣн și **чѣн;**

дѣмѣнн-мѣлѣ;

expresiunea juridică : **сѣс** **вѣе** **кѣс** **лѣѣе** **сѣс** **жѣре** **а** **дѣмѣнѣлѣ...**;

кѣс **мѣс** **вѣе** = *ca să vie*;

а **вѣрѣмѣ** **чѣ** = *fiindcă*;

вѣс **рѣдѣ** (=vel...) pus la plural în loc de **вѣсѣ;**

dicerea : **аѣс** **дѣн** **чѣлѣ** **рѣмѣ**, făcând alusiune la prima domnire a lui Simeon Movilă, înainte adevă de a fi fost gonit de către Buzesci la 1601;

numi personale : *Бода, Хамза* (ture ?), *Калотъ, Пржепа, Герги*;

reflexivul se distins de condiționalul *сѣ* : *сѣ на пѣрѣ, сѣ же*;

рѣмхнн = «țeranî cari s'au vindut clăcași de bună voce» : *сѣ анѣх а-и цнѣк ш'а фи ен рѣмхнн кѣм сѣс кхнѣст*, fiindcă n'au putut să probeze că : *наѣ фост кѣмхнрат кѣ снаа ши фѣрѣ коа лѣр*;¹

12 *коари* = *conjuratores* din legislațiunea germană medievală : *аѣм фост дат аѣѣ аѣелѣр рѣмхнн 12 коари сѣ жѣре...*;²

particularitatea administrativă : 2 Banî ai Craiovei, nu unul singur : *Бода лѣрофет и Сидори кани краювским*, cf. criseul din 1486 (*Columna lui Traian*, 1876, p. 469), unde figurează de asemenea 2 Banî ai Craiovei : «*женин Димѣтрѣ Гиздавац и женин Дѣтко жани тои стране*».

[¹] Cf. la Rusi *крестыяннѣ* «țeran» și «rob», literalmente «creștin», ca și când stăpînii ar fi fost păgîni. Maciejowski (*Historia prawodawstwa*, ed. 1, t. 1, § 74, p. 153) crede că *sebr*, «țeran» în legislațiunea serbă din evul mediu, nu este alt ce-va decît «Serb»; această etimologie însă e dubioasă. La Germani, «țeranî» ne apar une-ori sub epitetul de «Germani», vezi *Sa-vigny, Hist. du droit romain au moyen-âge*, trad. Guenoux, Paris, 1839, t. 1, cap. IV, § 56, p. 127—40. Tote acestea nu probază însă, că la Slavi sau la Germani nobleța nu era de aceeași naționalitate cu poporul de jos, stăpînii diferind prin sânge de sclavi, ei arată numai că clasa domitoare, și acesta pretutindenî, nu voi să fie cuprinsă sub același nume cu plebea.

[²] Ce-va cu totul deosebit de *jură*, cu care eă, prin eróre, îl confundasem altă dată (*Arhive istorice*, t. 3, p. 145—157). *Montesquieu, Esprit des lois*, l. XXVIII, ch. 13, resumă în următorul mod această sistemă de probe negative, după vechea legislațiune francă ripuară, saxonă, bavară, turingă, frisenă, saxonă, longobardă și burgundă : «Celui contre qui on formait une demande ou une accusation pouvait, dans la plupart des cas, se justifier, en jurant, avec certain nombre de témoins, qu'il n'avait point fait ce qu'on lui imputait. Le nombre des témoins qui devaient jurer augmentait selon l'importance de la chose.»

XXII
PORUNCĂ DOMNĂSCĂ.

—
TÎRGOVIȘTE, 1602, APRIL 6.
—

Originalul se află în Archivele Statului, între actele așa numite «netrebnice» ale Tismenei.

În condica cea nouă a acestei mănăstiri nu s'a copiat, ér în cea veche s'a transcris în t. I, f. 25 verso, însă—ca tot-d'a-una — în modul cel mai necorect.

E scris pe o fôia de hârtiă gălbuiă, fôrte aspră, lungă de 31¹/₂, lată de 20¹/₄ centimetri, fără semn de fabrică.

Pecetea domnăscă, placată pe cêră roșă, de vr'o 15 milimetri în diametru, s'a deslipit.

Scrisôrea, cu cernélă rădăciniă, e elegantă, mai ales ♣ și literele monogramatisate тр și wp, ér distanța între rinduri este de vr'o 9 milimetri.

În privința istorică, e remarcabilă naivitatea, cu care Simeon Movilă mărturisesce, că ômenii sei, «Лѣши» și «Молодобѣни», despuiau așa dicând oficialmente Тѣра-Ромăнăска, astfel că trebuia un privilegiu special, o «слободѣ» — cuvînt înscris din dosul documentului de față — pentru ca o localitate să pôta fi scutită de acéstă legitimă pradă!

1. † МА^С ТІЮ БЖІЕЮ ІШ СІМІУ^Н МОГИЛА ВОЕВО^{АА} И Г^{СА} НЗ. ДАВА^Т Г^{СА} ВО-
МИ СІЕ ПОВЕЛѢНІЕ Г^{СА} ВАМИ
2. СТѢН МОНА^С ТИ^Р Г^С ММИ (sic) ТИ^С МѢАНА. ИДЕ Ж^С Т^С ХРА^М СПЕ-
НІЕ ПРѢ^С ТЕН ВЛ^А ЧЦЗ НШИ БЦЖ

3. КА СЗ ФІЕ АЛЪ Е^Н САТЪ АНЪМЕ ТИ^С МѢАНА Ꙗ ПА^Ч ДЕ ЛѢШ. ДЕ МО^А —
ДОВѢНИ. ДЕ БАНИ
4. ДЕ СЗ НАН^Б ТРѢА^Б А МЕ^РЦЕ СЗ^Н ЖУДЕЧЕ САЪ СЗ^Н ПРАД^{АЕ} Ꙗ РЪ ЕН
ШИ ДЕ КА^Н ДЕ УЛА^К
5. ШИ ДЕ ТОВАТЕ САЪ^Ж БЕЛЕ ДЪ^М НІН МѢЛЕ. ПЪ ТРЪ КЪ ІА^М ІА^Р ТА^Т
ДО^М НІЕ МѢ
6. НЪМА^Н СЗ ФІЕ ДЕ Т^Б БА СВЕ^Н ТЕН МОНА^СТИ^Р ЧЕ БА ФН. ДЕРЕ^П ТЪ А—
ЧѢІА ШИ ВОУА
7. ТЪТЪРЪ^Р СЛЪЦНА^Р ДО^М НІЕ МѢЛЕ КАРІН ВЕЦИ ДѢЛА ПРЕ^С МЕРИ
ШИ САЪ^Ж БЕ^А
8. ДО^М НІЕ МѢЛЕ. ДЕ ВРѢМЕ ЧЕ РЕ^Ц ВЕДѢ КА^РТѢ ДО^М НІЕ МѢЛЕ ІАРЪ
ВОИ СЗ АВЪЦИ
9. А ВЪ ФЕРИ ДЕ АЧЕ^А САТЪ. ШИ ДЕ СВЪ ТА МОНА^СТИ^Р СЗ НЪИ ВЪ^Н —
ТЪИ^Ц ДЕ НИМИ^К
10. НИ^Ч СЗ СЕ ПЛЪ^Н ГЪ КАЛЪГЕРІН Ѡ СГА МОНА^СТИ^Р НИ^Ч ДЕ НЪС^А ДЕ Ꙗ
ВОИ ДЕ АКЪ^М
11. НАН^Н ТЕ НАН^Н ТѢ ДО^М НІЕ МѢЛЕ КЪ БИНЕ СЗ ШИ^Н КЪ МАРЕ РЪШИНЕ ВЕЦИ
ПЪЦ^Н
12. ДЕ КЪ РЪ ДО^М НІЕ МѢ. ИНАКО ДА НѢ^С ПО РЕ^Ч Г^А ВАМИ ПН^С МЦА А^П
Ъ ДНЕ
13. СА^М Г^{СА} НЪ ВЕЛѢ^А (L. S.)
14. ПН^С 8 ТРЪГ ВН^Ш ЛѢ^Т 13РІ
15. 8^Ч ВЕ^А ЛУ^Г ФЕ^Т

TRANSCRIPTIUNEA :

† МИЛОСТІЮ БОЖІЕЮ ІВАННЪ СИМІОНЪ МОГИЛА ВОЕВОДА И ГОСПОДИНЪ, ДАДАТ
ГОСПОДСТВОМИ СІЕ ПОВЕЛѢНІЕ ГОСПОДСТВАМИ СВЯТЫИ МОНАСТЫРИ ГОСПОДСТВАМИ ТИ-
СМѢАНА ИДЕЖЕ ЕСТЬ ХРАМЪ СПЕНІЕ ПРѢСВѢТЕН (САУ : ПРѢЧИСТЕН) ВЛАДЫЧЦА НА-
ШЕН БОГОРОДИЦА (cu mila lui Dumneđeū, Ion Simion Movilă, vodă și
domn, dă domnia mea acéastă poruncă a domniei mele santei mă-
năstiri a domniei mele Tisména, unde este templul adormirii pré-
santei stăpinei nóstre Născătórei lui Dumneđeū), ca să fie alú ei satu
anume Tisméana în pac^e de Léșⁱ, de Moldovéni, de Bani, de să
n'aió^á tréab^á a merge să-i judece sau să-i praađe întru ei, și de
cai de olac și de toate slujbele dumnii-méle, păntru că iam^u iar-
tat domnie-mé, numai să fie de tréba sventei monastirⁱ ce va fi,
dereptu acéia și vooa tuturor slugilor domnie-méle, carii veți în-
bla preîn mes^ererⁱ și slujbe^e domnie-méle, de vréme ce veți vedé
carté domnie-méle, iară voi să avăți a vă feri de acel satu și de
svănta monastir^e, să nu-i băntuiți de nimic, nici să se plāngă ca-
lugherii ѿ свѢТА (dela sânta) monastir^e nici de unul de în voi de a-
cum nainte nainté domnie-méle, că bine să știți că mare rușine veți
păți de cătră domnie-mé, ИНАКО ДА НѢСТ ПО РЕЧИ ГОСПОДСТВАМИ, ПИС МѢ-
САЦА АПРІЛІА 8 ДНЕ, САМ ГОСПОДИНЪ ВЕЛѢЛ, ПИС 8 ТРЪГОВИЩЕ ЛѢТЪ 73РІ, СЧИНН
ВЕЛІККИ АМГОФЕТ (alt-fel să nu fie, după vorba domniei mele, scris
ale lunei lui aprilé în 6 zile; însuși Domnul a poruncit; scris în
Tirgoviște în anul 7110; a executat marele logofăt).

NOTANDA :

finalul u întreg : сѢТЪ, дЕРЕНТЪ, аМЪ;

finalul u jumătătit : аАЪ ЕИ = alú ei;

finalul i întreg chiar atunci când ultima consónă este aruncată d'asu-
pra rîndului;

прЕ Ѧ = prin, дЕ Ѧ = din;

свѣнта, la genitivo-dativ : свѣnten;

a lung : Тисмѣана (= Tismeăna), сѣ-и прааде (= grăde), трѣбаєз (= treabă), dar și трѣка;

o lung : тоуате (= toate), वोа (= vōa);

vorbe străine cu vocalism neasimilat : καλογερῖν (καλόγηροι, καλογερεῖω in *Passow* No. 444, vers. 10), нп кѣлгѣрῖн, și μοναστήριε (μοναστήριον), нп мѣнзстире;

e trecut în vocală obscură : авѣци, пѣнтрѣ;

мерѣе, нп мѣрѣе;

ѣкѣм, нп акѣм;

де сѣ нанез = ca să n'albă;

reflexivul se distins de condiționalul să : сѣ се пѣзнѣз;

ѣбѣа, нп ѣмѣаа;

formă dublă : дѣмнѣн-мѣле și домнѣе-мѣле;

particularitate administrativă : Бани, la plural, nu nu singur «Ban» de Craiova, cf. textul precedent;

кан де ѡлак «caî de curier» = turc. *ûlaq* «curier»;

vocativ : वोа тѣтѣрѣп сѣѣнѣпѣр;

де вѣѣме че, acolo unde în textul precedent : ѣ вѣѣме че;

pentru sintaxă : де вѣѣме че вѣци вѣдѣ картѣ домнѣе-мѣле, парѣ вон сѣ авѣци а вѣ фѣри...;

frasă energică : бѣне сѣ иѣци кѣ марѣ рѣшѣне вѣци пѣци де кѣтрѣ домнѣе-мѣ;

месерѣри ши сѣѣжѣле домнѣн мѣле, unde în *Condică* se transcrie : милостенѣи ши сѣѣжѣле..., adică месѣрѣе = милостенѣе, din punct în punct latinul *miserere*, conservat la clasici numai în forma pasivă *misereri*, arcaism român dintre cele mai remarcabile.

XXIII.

ZAPIS DE ZALOG.

POPA VASILIE, BĂRLAD, 1603, IUNIŢ 14.

Originalul în Archivele Statului, actele Scólelor din Moldova No. I.

Nu este copiat nici într'o condică din cele în fiinţă.

Este scris pe o frumoasă hărtie turcască, grosă şi lucioasă, având ca semn de fabrică trei semi-lune de mărime gradată (cea mai mare lungă de $4\frac{3}{4}$ centimetri, cea mai mică de 3), cu córne foarte încovoiate, întocmai prin formă — nu şi prin mărime — cu semnul de fabrică reprodus mai jos în textul No. XXIV.

Din întreaga cólă, lungă de 33, lată de 23 centimetri în fôia, s'a conservat numai fôia cea scrisă, ér din cea-l'altă abia $\frac{1}{3}$, pe care se află adnotaţiunea : *пексѣм скриѣ еѣ Крѣчам* etc.

Scrisórea, cu litere nalte de vr'o 3 şi cu distanţa între rînduri de 11 — 12 milimetri, e foarte împrăştiată, ast-fel că între cuvinte este un gol aprópe de 1 centimetru, ba chiar şi între slove vr'o 2 milimetri.

Cernéla e mai mult négră.

Textul de faţă presintă un mare interes linguistic.

1. † крѣча^Н бѣ^М ба^Р фѣкѣта^М записѣ^А мѣ^С ла мѣна лѣ^Н
2. кико^Ш сто^А никѣлѣ^Н ши е^С кица пекѣ^М а^М пѣ^С зѣло^Р ѹѣ
3. мѣтати ди сѣтѣ ди сѣ^Р бѣ чи еѣти ни апа бѣ^Р
4. лаѣѣлѣ^Н кѣ локѣри ди присѣчи кѣ^Н ба^А ди морѣ пи

5. апа бѣ^рла^да^ва^н аре^птѣ w : \bar{p} : дн ле^н ꙗ^р ꙗ^р лѣни
6. ѿ^рнефѣ^нбанѣ^нпѣ^нзѣ^нла зѣ^нсѣ^нфѣ^нмошѣ^нфѣ^нчѣ^н
7. рѣ^рла^рши непоцило^рши а тоатѣ^нсеми^нцѣ^нлѣ^нвѣ^нчѣ^ндн
8. вѣ^нши а^мма^нвѣ^ндѣ^нт^н : \bar{m} : дн пѣ^нмѣ^нтѣ^нри ꙗ^р \bar{m} :
9. дн ле^нла рѣ^птѣ^рзѣ^ндн^нкожени дн^нхотѣ^ре си^рло^рши кѣ^ндѣ^н
10. а^мфѣ^квѣ^таестѣ^нзѣ^пи^саѣ^нфо^стѣ^ншо^нтѣ^нзѣ^нса^ндѣ^н
11. дн бѣ^рла^акѣ^н : \bar{v} : пѣ^рга^ркари ма^нцѣ^сса^спѣ^с
12. печѣ^нли глѣ^нгори (*deget*) гаври^а (*deg.*), дѣ^нмитра^шкѣ^н (*deg.*)
13. не^нкѣ^нлаю (*d.*) и^ннѣ^н (*d.*) сѣ^рсѣ^а (*d.*) гѣ^ню^а | прекѣ^мскри^се^скрѣ^с
- (*d.*) кѣ^нзѣ^акѣ^н (*d.*) дѣ
14. дѣ^а (*d.*) та^ншѣ^нка (*d.*) сѣ^рсѣ^а (*d.*) дѣ^н—ча^мвѣ^мка^рдн са^р
- мѣ^штра^шкѣ^н (*d.*)
15. а^ндѣ^нти ѡ^нмени си^нтѣ^нто^цдн^нтѣ^ргѣ^ндн^н | фѣ^нчи во^нсми^нта
- бѣ^рла^а
16. сѣ^а бѣ^а фѣ^нчи ши дрѣ^нси до^мнеши (*sic*) лѣ^ннедѣ^ндѣ^нбанѣ^нла
- ни скри^ссоре^сно^с | зѣ^нсѣ^ндѣ^нла зѣ^нw^р
17. по^апа | трѣ^нпекѣ^мма^мискѣ^нли^те^с | чѣ^нни ва^нфи дн^нсе
- крѣ^ча^мвѣ^мка^р (*deg.*)
18. вѣ^нсли а^мвѣ^нкѣ^нца мѣ^мпѣ^сдѣ^нцѣ^нтѣ^н | ми^нцѣ^нмѣ^нсѣ^ндн
- (*d.*) кѣ^нфѣ^нчѣ^норѣ^нмѣ^ско^с—
- ли^нца
19. скри^сзѣ^пи | вѣ^нле^т | зѣ^нра^нми^нца^ню^ни^а | кѣ^на^нско^нди^нпи
20. сѣ^аw^нко^нже^н | зѣ^н[пи]сѣ^аѿ^рчѣ^нли^нм^нзѣ^нчѣ^н
21. | дн пѣ^нмѣ^нтѣ^нво^рста
22. | дн^нси^рби^нла^нмѣ^ндѣ^мса

TRANSCRIPTIUNEA :

† Crucea Bumar făcut'am zapisul mieu la mâna lui Kikoș stolnicului și ex Kița, precum am pus zălog gîmătati di satū di Sârbe ci esti pi apa Bărladului, cu locuri di prisăci, e'un vad di moră pi apa Bărladului, dreptă o 100 di lei în 2 luni; iar nefin¹ banii până la zi, să fie moșie fiilor și nepoților și a toată seminție lui vécⁱ di veci, și am mai vîndut 40 di pămînturi în 40 di lei la ruptură din Cojeni din hotare[le] Sirbilor, și cîndu am făcut aestu zapis au fost șoltuzul Săndul di Bărlad cu 12 pîrgari, cari mai g'os s'au pus pecețili: Gligori, Gavril, Dumitrașcū, Neculatu, Ionū, Ursul, Gutul, Căzacu, Dedul, Tașlica, Ursul, Dumitrașcū, alăsti omeni sintū toți din tîrgū din Bărlad; să aibă a³faci și dresi domneși pi scrisore noastră, pecum m'am iscălit eu Crucea Bumar. Eu Kița m'am pus degitul cu fiiorul meu Cosmița sz apt 7111 MMUNJA (în anul 1603, luna) luni[e] 14.

(Adnotațiunea la marginea din dreptă :)

Popa Vasili am scris zapisul w (dela) Cojenⁱ.

(Adnotațiunea la marginea din stînga :)

Precum scriu eu Crucea Bumar : di s'ar faci vo smintală, ne-dăndū banii la zi, să-i dé la zi or cini va fi din seminție mé, să aibă a iscodi (sau : a-i scodi) pi zapisul, iar celi 4 zecⁱ di pămînturⁱ vor sta din Sirbi la măn^a dum'sa[le].

NOTA : :

finalul *u* nu e întreg nicăiri;

z, afară de ecuivalintele seū ordinar *ă*, exprimă pe finalul *u* jumătătit : сатъ, кѣнѣъ, синтѣ, дѣнѣъ, тѣргѣ, дѣмитрашкѣ, ѡмнѣ, дрептѣ;

o deosebită predilecțiune de a reduce pe finalul *e* la *i* : чи ести пи апа (=ce este pe...), ѡсмѣтати ди сатъ (=g'uinătate de...), дрепи чели, печецили, ди с'ар фачи (=de s'ar face), чини;

predilecțiune pentru *u* : ѡс, ѡсмѣтати;

i pentru *e* la mijloc : дѣнитѣ, фичорѣ, дин (nu дѣн sau дѣ ꙗ);

i pentru *z* sau *ʒ* : синтз (=sint);

e pentru *ʒ* sau *ia* : ести (=iaste), дреси (=дир'есе), деџитса (=д'џетса), бѣчи (dar şi б'ѣчи);

a pentru *ʒ* : сминтааз;

дрептз, ну дирепт, şi дреси, ну дир'есе = «documente»;

аџи, ну аџ;

formă dublă : Гзрѣе şi Гирѣе, numele satului «Sărbii»;

prepoziţiunea repetată : ди сатз ди Гзрѣе, дин тзргз дин Бзрлад;

a ca prepoziţiunea dativului : непоцилор ши а тоатз семинциѣ;

oa în тоатз, dar simplul *o* în морз, вмени, скрисоре нострз;

pentru sintaxă : пзргари карн ман џос с' а џ пѣс печециле;

vocalizarea lui *r* : во (=vr'o) şi пекѣм (dar şi прекѣм);

а е с т з запис, а а с т и вмени;

б'ѣчи ди бѣчи = pentru tot-d'a-una;

печецили în sens de simple puneri de deget;

Крѣчан şi Крѣчам, o trecere remarcabilă a finalului *n* în *m*, cu care cf. бѣчин = бѣчюм şi tendinţa unor dialecte italiene de a schimba tot-d'a-una pe finalul *n* în *m* : *bene* = *bem*, *asino* = *asem* etc.¹;

expresiunea juridică : а искоди пи записса = a urmări împlinirea banilor din valórea lucrului ipotecat;

expresiunea topografică : рѣнтсрз = ?

шоатсзса «cap municipal» = polon. *szoltys* = germ. *Schultheiss*;

numi personale : Крѣчан sau Крѣчам, 'Кикош, Гѣя, Кица, Гандѣа (= Alexandru), Глигори (= Grigorie), Кззакса (cf. Молдов'ѣнѣа, Ярсанашѣа şi Гзрѣса în Notanda la textul No. XV), Дѣдѣа, Ташанка;

мишца pentru м'ѣсца arată cum logofetii puneau formulele slave fără ca să mai scie măcar cum să le serie.

(¹) Azzollini, *Vocabolario roveretano e trentino*, Venezia, 1856, passim. — Ca fenomen ario-europeu în genere, cf. Jo. Schmidt, *Zur Geschichte des Vocalismus*, t. 2 (1875), p. 268.

XXIV.
ZAPIS DE VÎNDARE

DISTRICTUL VLAȘCA, 1604, APRILE 10.

Originalul în Archivele Statului : Stavropoleos No. V.

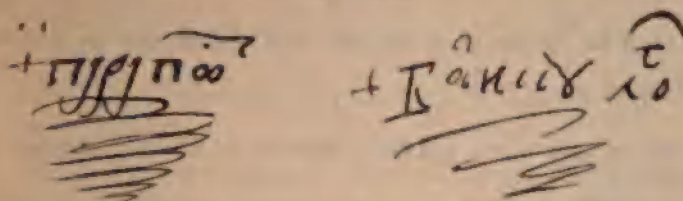
Acastă mănăstire n'are nici o condică.

E scris pe hârtia turcăscă albă, grăasă, lungă de 31 , lată de 21 1/2 centimetri, cu următorul semn de fabrică pe prima fôia :

Scrisórea, având litere nalte de 2 și o distanță între rinduri de 7 milimetri, cu cernéla négră, este acea a manuscriselor, nu a zapiselor saũ a crisóvelor, adecă quasi semi-uncială, reproducând caracterele de tipar ; de asemenea și iscăliturile : **Г҃҃҃҃҃҃ М҃҃҃҃҃҃҃҃**, **Г҃҃҃҃҃҃҃҃** и **Г҃҃҃҃҃҃҃҃** și **Г҃҃҃҃҃҃҃҃** и **Г҃҃҃҃҃҃҃҃**, făcute tóte de o singură mână în trăsuri subțiri nalte de 12—15 milimetri, de felul semnăturilor domnesci celor aparente, imiteză titlurile monogramatice dela începutul capitolelor în vechile cărți cirilice.

Din cele-lalte patru iscălituri, reproducem aci în fac-simile pe a postelnicului Para și pe a logofătului Baicu :

Iscălitura celui de'ntâiu este scrisă cu cernelă rădăcină, pe când în restul actului cernela e neagră.

Să se observe că grifa saū codița dela ambele iscălituri infățișează același caracter, pe care de asemenea îl vom găsi mai la vale și 'n iscălitura Banului Udrea, deși prin scrisóre câte-trele iscăliturile se deoselesc cu desăvîrșire.

Din cele șapte peceti, întipărite prin fum într'un mod foarte nehotărit, una rătundă, cele-l'alte mai mult saū mai puțin octogone, între 12—15 milimetri în diametru, nici una nu este de reproducă în fac-simile, căci chiar pe cele mai clare abia se pôte distinge : pe a lui Baicu — ceva ca numele seū, pe a lui Oprea — un călăreț, pe a lui Drăghiciu — par'că ar fi o albină saū un flutur.

Textul de față este în cea mai strinsă legătură cu cel ce-l urmează mai jos, prin care, însemnat deja sub raportul filologic, el mai câștigă și o importanță istorică.

Șatele menționate în ambele texturi se află la nordul districtului Vlașca, nu departe de hotarele Dimboviței, și éta de ce unul din aceste acte este scris chiar în Tîrgoviște.

1. ПДЕКЪ ^SЕ ПАРА ПО ^СТЕ ^АНИКЪ ^АПРЕС ^НКЪ ЖСНХНЕСА МЪ МАЛАМА, ШИ
2. КЪ СОКРЪ МЕ. СА ^МФПРА. СКРІНМЪ ШИ МЪ ^РТСРНСИ ^МКЪ АЧЕ ^СТА ^АНО-
СТ ^РС
3. ЗАПН ^С. КА СХ ФІН ДЖ МАРЕ КРЕДН ^НЦЖ. АА МАНА ПОПЕН СТА ^НЧСАБ ^Н.
КА САН
4. ФІЕ АБ ^Н. ВЪЧИНЪ ВЪ КРХТОЖАНІ. ДЖ ^НПАЛСА ДЖ СБ ^С, А ПАТРА НА ^РТЕ
ДЕ ^НСА ^Т

- (subscriși :) † пара пв^{СТ}
(L. S.) (L. S.) (L. S.) (L. S.)
† стань ме^Р шв † шпрѣ по^{СТ}. стань † пвпа кв^С та^Н дн^Н
(L. S.) (L. S.) (L. S.)
† ста^Н и^А (Ѳ) дрзгичв † шз^Р банв † банкв ло^Г

(L. S.) (L. S.) (L. S.) (L. S.)

† стань ме^ршѣ † впрѣ по^ст. стань † пшпа кв^ста^нди^н
(L. S.) (L. S.) (L. S.)

† ста^на^л (9) дрзгичъ † шж^рбанъ † банкъ ло^г

TRANSCRIPTIUNEA :

† Adecă eu Para postelnicul împreună cu jupănesa mé Malama și cu socră-me Samfira, scriimă și mărturisim cu acesta al nostru zapis, ca să fii dă mare credință la mâna popei Stanc'ului, ca să-i fie lui oteină ȱ (dela) Crătojani, dă în plasa dă sus a patra parte de în sat, dă în câmpu și dă în apă și dă în pădure, și dă în seliște satului, și dă preste tot hotarul câtă va fi, pentru că această parte dă moșia ce scrie mai sus fost'au dat popa Stanc'ul în mâna Hrizii portarul și jupănesii lui Samfirăi și Banului Andreu călugărul bani gata aspri 20,000, ca să-i fii lui moșie stătătoare, și fecorilor lui, iar cine se va scula dă în nemul nostru, acela să nu fii volnicu preste zisa noastră, că amă pus și blestemă ca să fie afurisit și proclat dă 318 втець нже сѣтъ въ Некѣи (părinți ce sînt în Nicea), și amă pus și bofare mărturie anumé : Stan Mir'șu log^{ofit} ȱ Cătun' и (și) Opré post^{elnic} ȱ Prejbă, и Stan lu Drăghié, popa Costandin ȱ Roată, Șarbanu ȱ Purani, Baico log^{ofit} ȱ Drăghinește, și pentru mai mare credință pusu-nemă pecetile și iscăleturile, мѣсаца априла 1 дни въ летъ 7391 (scris ale lunei lui aprilie în 10 zile, în anul 1604).

† Para post^{elnic}. † Stanu Mer'șu. † Opré post^{elnic}. Stanu. † popa Costandin. Stanu Drăghiéu.¹ † Șarbanu. † Baicu log^{ofit}.

NOTANDA :

finalul и întreg : кмнѣс, волникѣс, Шзрѣанѣс (dar și Шзрѣанѣ = Șarbanu), Мирѣшѣс (și Мерѣшѣс), Дрзгичѣс;

finalul и jumătătit : скрѣнмѣ, амѣ, блѣстѣмѣ;

ă expres prin з, dar și prin љ, une-ori chiar з și љ în aceleași cuvinte : мѣна și мѣна, жѣнѣнесѣ și жѣнѣнесѣи, кмѣсѣрѣсѣ, сѣзѣтътовѣре, ba o dată și prin љ : Самѣфирѣи;

љ pentru ă, dar și pentru ȱ;

(¹) Sau «Stan lu Drăghiéu», finca cuvintului «Stan» nefiind clară.

în pentru ie : скрѣимъ, сѣ фѣи (dar și сѣ фѣе);

în, scris ꙗ și ꙗи;

din, scris де ꙗи, дѣ ꙗи, дѣ ꙗ, дѣ ꙗ;

de, scris де, дѣ și дѣ;

finalul i jumătățit, de o raritate extremă pe atunci : сѣтѣлѣи;

e pentru k : жѣпѣнесѣ, немѣа (=ung. *ném*), пѣсѣнемѣ (=«pusunemă» pentru «pusu-ne-am»), ачѣстѣ (=ачѣстѣ), Прѣжѣ (satul actual Прѣжѣ);

e pentru i : искѣлетѣриѣ;

жѣпѣнесѣ, la genitivo-dativ : жѣпѣнесѣи, în sens de «nevastă»;

жѣпѣнесѣ-мѣ, dar сокрѣ-мѣ;

Сѣмѣриѣ, la genitivo-dativ Сѣмѣриѣи (=Samfirăi);

k și a pentru e : анѣмѣ, мѣшѣа (nearticulat);

e pentru finalul i : боѣре (=boiari), Дрѣгичѣе;

оо=ō : стѣтѣтѣоѣре;

оѣ : роѣтѣ (=roată), dar numai о : нѣстрѣ;

forme duple : мѣ și мѣ, Шѣрѣанѣ și Шѣрѣанѣ, фѣи și фѣе, Бѣико și Бѣикѣ, Мѣрѣшѣ și Мѣрѣшѣ...;

pleonasm curios, compus dintr'o vorbă greacă și o vorbă slavică cu același înțeles : аѣсѣрисѣтѣ (=grec. ἀφορίζειν) ши проклѣтѣ (=slav. проклати);

пѣлѣса=slav. пѣлѣса «zonă» sau «regiune»;

reflexivul se distins de condiționalul сѣ : сѣ е вѣ скѣлѣ, сѣ фѣи;

лѣ, în Стѣн лѣ Дрѣгичѣ, еѣ pe аѣурѣ : лѣи;

cuvinte accentuate : Пѣрани', Крѣтожѣни', жѣпѣнесѣ';

cuvint străin neasimilat : вѣтѣинѣ, нѣ вѣинѣ;

numi locale : Пѣрани, Крѣтожѣни, Прѣжѣ, Роѣтѣ, Кѣтѣни;

numi personale : Пѣра, Мѣлѣма, Хрѣзѣ, Бѣикѣ, Мѣрѣшѣ, Дрѣгичѣ...;

sintaxă : un «pentru» lăsat la o parte spre а нѣ се реѣта де доѣ оѣи : «пѣнѣтрѣ кѣ [pentru] ачѣстѣ пѣртѣ... фѣст'лѣ дѣтѣ нѣпѣ... бѣни гѣтѣ асѣпѣ 20,000»;

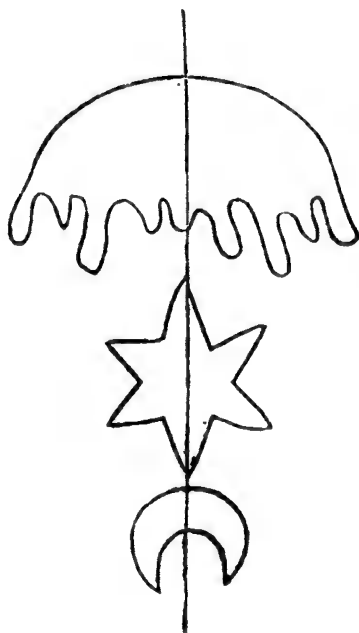
XXV.

ZAPIS DE VÎNZARE

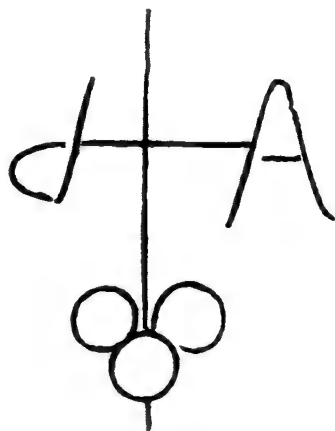
ȚIRGOVIȘTE, 1605 SAU 1608, IULIU 28.

Originalul se află la un loc cu al textului de mai sus.

E scris pe hârtia de aceeași calitate, mare de 29 1/2 centimetri
în lungime și 21 în lățime, dar prezintă alte semne de fabrică,
nume pe foia cea scrisă :

...r pe cea-l'altă foia :

Scrișórea este întocmai ca în cel-l'alt text.

De asemenea sînt aceleași aprópe tóte persónele puse în călugărul Andrei, logofătul Stan Mereș, postelnicul Oprea, logofătul Balcu, popa Constantin din Rótă, ér în locul lui Stăni Drăghiciu apare pe scenă tată-seu «Drăghiciu bătrînul».

Maî pe scurt, ómenii, hărtia și chiar scriitorul fiind ideali, este învederat că ambele acte s'aũ născut în același interval de timp.

Cu tóte acestea, anul documentului de față nu este precis.

Pe când în cel-l'alt text se citește fórté limpede «БЗ ЛЕТ» (=7112=1604), în cest de acuma, logofătul ajungênd la rîndul lui, unde nu mîia încăpeaũ multe litere, scrie :

adeacă pe de o parte scurtéază pe «БЗ ЛЕТ» în «БЗ», ér pe de lăgă ultimele cifre ale velétului într'o monogramă, monogramă însă atât de curióasă, încât o póte citi cine-va în doă feluri: «зрі» (=7113=1605), orí «зрі» (=7116=1608).

Noi din parte-ne nu ne bizuim a ne pronunța cu siguranță favórea unuia sau altuia din aceste moduri de a citi.

În ori-ce cas, cât pentru cronologiă, distanța între 1605 și 608 nu este mare.

În textul prezintă principalul personaj este unul din cei mai buni hatmanî ai lui Mihail Vitézul, «hatman» prin excelență, singurul pe care cronicile îl numesc une-ori хатман, deși acest rang nu exista în Țara-Românească, — vestitul Ban Udrea, vindând un sat pe care : «м'ас фостъ мнашитъ Мнхаю боево».

Banul Udrea nu era un simplu cap de *guerillas* ca Fărcaș-agă, ci un general în totă puterea cuvîntului, pe care Mihail-vodă îl întrebuința în expedițiunile cele mai grele, și mai tot-d'a-una cu isbîndă.

Așa a fost, bună oră, victoria sa asupra lui Hafiz-pașă la 1598, despre care contimpuranul Stavrinou dîce :

«Sultanul trimite pe Afis-pașă, om foarte vitez. Acesta își aședă tabăra la Nicopole, avînd 16,000 ostași buni și 32 tunuri. . . .
«Mihail mișcă înainte pe Udrea, cu contingentul de Moldoveni, 1000 Căzaci și 1000 Dorobanți. Udrea trece îndată peste Dunăre «cu ôstea și sfăramă tabăra lui Afis-pașă» :

Τότε γοργὰ ἐπέρασεν ὁ Οὐδρας τὸ φρουράτον,
Τὸ τάμπαραν τ' Ἀφῆς Πασιά, φέρνει-το ἄνω κάτω·
Κ' οἱ Τοῦρκοι δὲν ἐστάθηνσαν, διὰ τὰ πολεμῆσουν,
Μὲν ἔδωκαν εἰς τὸ φευγόν, καὶ τρέχαν τὰ γυρίσουν·
Καμήλαις, βίον, ἄρματα, τ' ἄφηναν πομπιασμένοι,
Καὶ φεύγαν, σὰν δὲν ἤθελαν, γυμνοὶ κ' ἐντροπιασμένοι...¹

După cucerirea Moldovei, Mihail-vodă pusese acolo pe Banul Udrea în capul administrațiunii.²

Nu mai menționăm serviciile mai mărunte, fie în lupte de peste Carpați, fie în acelea contra Polonilor.³

Contra Polonilor, bună-oră, într'o bătălie de lângă Argeș, comandînd avant-garda română, el a susținut de trei ori atacul unei armate mult mai numeroase și n'a dat dos decât după ce a pierdut 1500 de ômeni, înlesnind ast-fel lui Mihail timpul de a se retrage și a se pune la adăpost.

(¹) În Papiu, *Tesaur*, I, p. 300.

(²) *Magaz. ist.*, IV, p. 297.

(³) *Ibid.* p. 293. — Heidenstein, p. 358 etc.

Un oficer polon, Otfinowski, care fusese el-insuși în acea luptă, a descris-o în versuri, unde mărturisește despre vitejia lui Udrea :

. . . trzykroć meżnie z nami się potkali . . .¹

Banul Udrea a avut noroc să-l cânte poezii, nu numai grecesce și polonesce, dar cu atât mai mult, negreșit, romănesce.

Reposatul Bolintineanu i-a consacrat o poemă întreagă, intitulată : « Andreiu său luarea Nicopolului de Români ».

În această operă puțin nemerită a poetului — el singur o numea « slabă » — Udrea este un tânăr Moldoven, care iubește pe mîndra și avuta Maria, dar neputînd s-o iea, pleacă la resbotu sub stégul lui Mihaîu Vitézul :

« Andreiu se pornesc de astăzi în lume,
« Să-și facă prin arme avere și nume,
« Căci pôte Mariei să fie el drag.
« Dar lumea-i cîudată... Andreiu e sărac.
« Andreiu se pornesc, și cine nu scie
« Căți pleacă la arme să nu mai revie ? »

În resbotu cu Turcii, frumoasa Bulbuli, fêta pașei de Nicopole, vede pe Udrea și 'l îndrăgește, deși el n'o cunoște; travestită apoi în sclav negritén, ea îl însoțește la întorcere în țeră, unde, acum vestit și bogat, el se grăbește la Maria, care-i promisese că-l va aștepta, dar o găsește măritată și — eroul móre de apoplexiă, și pe mormîntu-i se jertfesc, neapărat, și credincioasa Bulbuli.²

Precum vedeți, Bolintineanu n'a brodit-o bine.

Afară de cele-lalte neajunsuri, vom aminti numai unul : Banul Udrea putea să fi fost tânăr, dar nu era Moldoven.

Moldoven, dintre generalii lui Mihaîu Vitézul, era spătarul Mircea, după cum vom vedé mai la vale ; despre Banul Udrea însă acesta nu rezultă de nicăiri.

Din contra, după contimpuranul Heidenstein, el ar fi fost înrudit, « propinquitate conjunctus », cu Petru-vodă Cercel³, ér prîn urmare și cu Mihaîu Vitézul ; dar ca ce fel de înrudire anum. acesta nu se scie.

După documentul precedent, s'ar puté conchide că Banul Udrea

(¹) Otfinowski, *Fowodzenia niebezpiecznego w Multaniech opisanie*, Krakow, 1601, în o broșură de o raritate nepovestită. — Cf. tot despre acesta pe Miron Costin, *Lesopis*, Cogăln. I, t. 1, p. 225.

(²) Bolintineanu, *Poesii vechi și noue*, Buc. 1855, p. 299—328.

(³) Heidenstein, p. 286.

NN.

Udrea Banul Samfira — Hrizea portarul
|
Malama — Para postelnicul.

« Andrei era însă o rară ființă,
« O inimă plină d'amor și credință,
« Gândind ca fecelora ce'n junii ochișori
« Se 'nbată de tôte, de vise, de flori.... »

. Haec est
Vita solutorum misera ambitione gravique!
(*Horat. Sat. I. 6.*)

1. Intre boierii lui Simeon Movilă el nu figurează nicăiri;
2. In aprilie 1604, precum am vădut in textul precedente, el era deja *călugăr*, și negresit nu de atunci, ér după usul mona-

(¹) *Letop.* ed. Cogăln. I, t. I, p. 226.

stic trebuia mai întâi să fi fost mai mult timp *frate*,¹ ast-fel că intrarea 'i în mănăstire cată să se fi întâmplat pe la 1601.

Când dară mai putea el să se fi «închinat la Simeon-vodă»?

Călugărit, fostul Ban al Craiovei, al doilea personagiū după Vodă, Udrea nu înceta totuși de a se intitula : «*Андрею Кзагзрѣа Карнае амѣ фотѣ Банѣ*», ér în subscrierea sa el punea simplu : «*Ан-дрин Банѣ*».

Acastă iscălitură, care arată pe un bun scriitor și o mină nu bătrână încă, iat'o :

«*Andreu*» nu este decât o formă bisericescă a numelui nostru poporan *Udrea*, cu care se confundă însă și «*Adrian*», generalmente pronunțat «*Andrian*», precum este, de exemplu, în numele orașului «*Adrianopole*», turcesce *Edreneh*, franțuscesce *Andrinople*, românescce *Udriū* : «*Андріанополѣ сѣ Оудріюль*».²

De altmintrea, numele *Udrea* era odată atât de răspândit la Români, încât a ramas chiar proverbul : «care cum venia, tot Udrea 'l chiăma».³

O formă femeiască a acestui nume, *Udrișcă*, o vom găsi într'un text mai jos.

Cele-l'alte patru subscrieri sînt tóte de asemenea făcute de mână propriă, cu o cernelă gălbuiă, afară de a lui Костандин дикон, care, ca și a Udrii, e scrisă cu cernelă neagră.

Peceteile, mică, reū întipărite prin fum, nu presintă nici o figură bine determinată.

(¹) Soborul I și II canon 5, în *Aristin, Indreptarea legiei*, Tirgoviste, 1652, reproducerea cea nouă p. 119, prevede un termen normal de 3 ani de noviciat sau «ispită, iscodire, căutare și cercetare». — Cf. *Silbernagl, Verfassung sämtlicher Kirchen des Orients, Landshut, 1865, p. 51.*

(²) *Amfiohle, De obște gheografie pre limba moldovenescă*, Iași, 1795, in-4, p. 15.

(³) *A. Pann, Povestea vorbii*, Bucur., 1833, t. 3, p. 25.

1. † Вѣ имѣ вѣца и снѣ и стѣго дхѣ аминѣ ес андрею кѣлѣгѣрѣ^а.
 2. кариѣ амѣ фостѣ ванѣ. скрисамѣ ханисѣ^а ме^с ка съ фѣи де марѣ
 3. кредѣ^и цѣ. ла мѣнѣ жѣспѣнѣсѣ^и пѣтрѣс ѡнѣскѣ ши фѣчорнѣлѣ^р лѣ^и.
 4. ѡнѣн ши лѣ стѣ^и чѣ. кѣмѣ сѣ се цѣѣ кѣ лѣмѣ еѣ^и дѣстѣ сѣтѣ^а.
 5. крѣтожанѣи ѡ сѣ^а. вѣлѣ^и. дерѣ^и тѣс ѣлѣ аспри гѣтѣ карѣ сѣтѣ.
 6. мѣс фостѣ мѣлѣсѣтѣ. мѣхѣю вѣзѣо^а ши амѣ еѣ^и дѣстѣ е^с де а ме
 7. кѣсѣ вѣлѣ фѣ^р дѣ нѣчи ѡ нѣвѣе. ка сѣ лѣ фѣѣ лѣ^р сѣтѣ^а стѣ^т торѣ
 8. ши де мѣшѣи ши ѡхѣкнѣкѣ. лѣи^и ши фѣчорнѣлѣ^р лѣ^и. кѣ^м а^с фѣ^{ст}
 9. ши мѣ^и де нѣнѣтѣ вѣремѣ аѣ лѣ^р. ши лѣ тѣ^к мѣлѣ нѣ^{ст} рѣ фѣ^с тѣ^с
ши
 10. вѣкарѣ мѣ^р тѣсѣѣ анѣмѣ стѣ^и лѣ^ф тѣ^а мѣрѣ^и ѡ кѣтѣ^и. и ѡнѣ^р
 11. нѣ^{ст}. ѡ прѣжѣ^в и дѣргѣчѣ стѣ^р. ѡ гратѣѣ. и вѣ^и кѣ лѣ^ф.
 12. ѡ вѣтѣѣи. и кѣстѣ^и дѣнѣз дѣнѣкѣ^и ѡ рѣтѣ. ши ачѣ^с тѣ тѣ^к мѣ^а
 13. фѣкѣстѣсѣ^с ѣ чѣтѣтѣ ѣ тѣжѣѣѣѣи. ши пѣ^и трѣс мѣ^и марѣ кредѣ
 14. нѣѣ пѣсѣмѣи ши пѣчѣтѣ. пѣ^с мѣ^с цѣ ю^а кѣи дѣнѣ вѣ^а ѣзѣѣи...
L. S.	L. S.	L. S.	L. S.
15. † стѣ^и лѣгѣфѣтѣс мѣрѣиѣс † а^и дѣи^и вѣнѣ^а † ѡнѣ^р нѣ^{ст} † дѣргѣчѣ.
L. S.
16. † кѣ^с тѣ^и дѣнѣ^и дѣнѣкѣ^и.

TRANSCRIPTIUNEA:

† БѢ ИМЕ УТЦА И СЫНА И СВАТАГО ДЪХА АМИНА (în numele Tatălui și Fiului și Sântului Duh, amin). Eu Andrei, călugărul carile amu fostu Banu, scris'amu zapisul meu ca să fii de mare credință la mână jupânului Pătru Oncescu și fecorilor lui, Oncei și lu Stance, cumu să se știe că le'mu vândutū satul Crătojanii въ сѣверѣ (din districtul) Vlaș^{ca} dereptu 34,000 aspri gata, care satū m'au fostū

miluită Mihaïu voevod, și amă vândutū eu de a me bună vola, făr' dă nici o nevoe, ca să le fie lor satul stăt^{toru} și de moșii și ohabnicū, lui și fecorilor lui, cum au fos' și mai de nainte vreme alū lor, și la tocmela noastră fost'au și bofare mărturie, anume : Stan lo[go]f^{tu} Mereș ũ (dela) Cătunⁱ, n (și) Opré post^{nic} ũ Pre-jăv, n Drăghiću c^{rap} (bătrînul) ũ Gratie, n Baico lo[go]f^{tu} ũ Butești, n Costandinū difacon ũ Rotă, și acestă tocmel^a făcutu-se-n in cetăte in Trăgovistī, și pentru mai mare credență pusu-mi'mū și pecete, ^нск (scris) м^ица (luna) iul^{ie} 28 ани (zile) лет (in anul) 711... (160...f) † Stan logofātu Mereșu. † Andrii Banul. † Opré pos^{nic}. † Drăghice. † Costandin difacon.

NOTANDA :

finalul n întreg : дѣрентѣ, амѣ постѣ, стѣтѣторѣ, Мѣренѣ;

finalul n jumătățit foarte des : Бѣнѣ, скрѣкамѣ, Ѧнчѣскѣ, кѣмѣ, сѣтѣ, постѣ, амѣстѣ, амѣ кѣндѣстѣ, вѣхѣнѣнѣкѣ, амѣ, дрѣгѣнѣ, Костѣнѣнѣнѣ, пѣсѣнѣмѣ;

а și z întrebuințați ambil de o potrivă pentru а și ѡ;

e trecut in i : ѡнѣнѣн (dar și ѡнѣнѣо). карѣмѣ (=carele). сѣ фѣн (dar și сѣ фѣе). Трѣговѣнѣнѣ, мошѣн (la singular);

e pentru actualul i : кѣкарѣ (la plural), крѣденѣѣ (dar și крѣдѣнѣѣ);

а=ѣ : дрѣгѣнѣ și дрѣгѣнѣ;

о pentru ou : Рѣтѣ, нѣстрѣ;

duplă formă a genitivo-dativului : Ѧнчѣн ѡнѣн ас Ѧтанѣ;

e pentru t : крѣмѣ (nu крѣмѣ), а мѣ, фѣкѣстѣсѣс (=făcutu-se-au), пѣтѣ (nu пѣтѣтѣ), ачѣстѣ токамѣмѣ (=acastă tocmelă);

а pentru e : а мѣ кѣнѣ кѣ а, dar : нѣнѣн ѡ нѣсѣоѣ;

n pentru ca : пѣсѣнѣмѣмѣ (=pusu-mi-amă);

дѣ (=dă) și дѣ;

reflexival se distins de conditionalul să : сѣ сѣ фѣе;

prepozițiunea repetată : ꙗ четате ꙗ Трѣговици;

rangul pus între numele de botez și între poreclă : Стан логофѣтъ
Переш;

cuvinte accentate : мѣнѣ, четѣте, аѣи;

pentru sintaxă : каре сѣтъ маѣ фостѣ мѣлѣтъ Мѣхѣю воеводѣ;

numi locale : Гратѣе, Бѣтеци, Прѣжѣ (=Прѣжѣ din textul pre-
cedente).

Originalul în Arhivele Statului : Mitropolia din București
No. CXVI.

In condica Mitropoliei s'a transcris în t. 9, p. 239, în următorul mod :

СѢ СЪ ЧИНЕ КЪ АС АБСТ СНИКІАШСА ФСГАЕ МОШНЕ ꙗ Мирчеци, в ꙗсмазтат
(sic) де фснїе де мошне, ши ас абст снікіашса фсгае в бранище алѣсѣ,
бранище минѣсѣ а аси Шереса татѣа фсгаен, ши мзртсрне. Роман Мини-
ска, ши Радомир, ши Балотѣ, ши Снѣга, ши Тома Ровса, ши Шефан Грама,
Миѣан, ши Фрѣцилаз втам, ши Мзтоша Берѣол; динтр'ацастѣ мошне ас
дат Шереса си лок Воинен, пентрѣ в Владаѣ, ши ас фост мзртсрне ши Ка-
зан, ши ам скрне ес попа Тифса, ши ас фост мсаѣи ваменн еси а моар-
тѣ фсгаен; ѣр чине сѣ ва скса сѣ факѣ аат чеба, сѣ фне афсрсит де
318 пзринци, ши сѣ фне афсрсит ши анаѣема; ши ас рѣмас ачест схра-
ѣарика сѣ нс сѣ елїтѣсѣсѣ де ниминѣ; писах месеца априлїе 15 дн еѣ
лѣт 7114 : —

- ⊙ Роман. ⊙ Радомир. ⊙ Балотъ. ⊙ Сибгъ. Тома. Цѣфан. ⊙ Михаил —
⊙ Фриццилъ. ⊙ Мятюша. ⊙ Берюла. ⊙ Казан. ⊙ Попа Тифла.

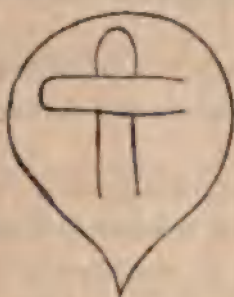
Шн доав фѣце де арне шн кс фѣтхюне шн шн псц шн локс де ксерикъ —
ачѣтк ас фотс тоат аде фсглен де кацина дин Мирчеш.

In această transcripțiune copistul s'a silit numai a surprind
înțelesul actului; și nici chiar aci el n'a fost tot-d'a-una norocos.

căci dintr'o femeie «mătuşa Bercil» a făcut un bărbat «Mătoşa Bercul», dintr'un bărbat «Vlad» a făcut o femeie «Vladă», dintr'o fată «săracă Udrişcă» a făcut un băiat «săracul Udrică» etc.

În adevăr, precum ne vom încredinţa îndată, opera lui «popa Tiful» din Mircesci nu este tocmai uşoră de descifrat.

Actul e scris pe o foia de hârtie gălbuiă, subţire, lungă de 31, lată de 21 $\frac{1}{2}$ centimetri, cu următorul semn de fabrică :

Ca specimen de scrisoare, reproducem mai jos în text primul rînd în fac-simile, mai adăugând aci că cernéla e foarte neagră, ér şi-rurile sînt strimbe, scrise la o distanţă inegală (dela 3 milimetri pînă la 1 centimetru), şi nu tóte de aceeaşi lungime (dela 14 pînă la 20 centimetri).

Sub fie-care iscălitură, tóte scrise de mîna lui popa Tiful, este cîte o pată de cernélă dela punerea degetului.

De asupra celor mai multe cuvinte, întocmai ca în textul publicat mai sus sub No. XVI, scriitorul aruncă cîte un segment fără nici o trebuinţă : *мирчеи, пона* etc.

Este şi mai curios că d'asupra lui s, scris mai mult ca V, figurează pretutindeni două puncturi, ba une-ori popa Tiful nu cruţă acest lux de punctuaţiune nici chiar d'asupra lui n, z, r, după cum se póte vedé în rîndul cel fac-similat.

Dintre persónele menţionate în act, pe unele le găsim, de asemenea, într'un crîsov din 13 mai 1620 dela Gavril Movilă, relativ tot la satul Mircesci, şi anume : Bercul, Balotă şi Roman.

Despre însemnătatea filologică a acestui text, veţi mai jos Notanda.

Aci vom face numai o observațiune.

El este tot ce pôte fi mai rustic.

Intr'insul noi găsim cele mai stereotipe trăsuri ale acelu graiu țerănesc, prin care se caracterisă unele scrisori și inscripțiuni latine din vécul de mijloc.¹

Așa este, bună oră, acea perpetuă confusiune între *e* și *i*, *u* și *o*, despre care deja Mabillon dicea în privința documentelor latine mediane : «immutatio frequens est *e* pro *i* et vice-versa, itemque *u* pro *o*, quae immutatio etiam familiaris fuit apud veteres Romanos.»²

Mai cu sémă semnificativ este în textul nostru $u=o$ și $o=u$, fenomen pe care nu'l vedem mai de loc în cele-l'alte documente din colecțiunea de față.

Lepsius a demonstrat, că alfabetul greco-latin primitiv nu distingea pe *u* de *o*, și prin urmare nici graiul cel viu al poporului din Elada și din Italia nu cunoscea vre-o deosebire între ambele sunuri, pronunțând o singură vocală mixtă, adecă nici *o*, nici *u*, ci un fel de *o* și *u* tot-o-dată.³

Archaismele, fie lexice, fie curat fonetice, persistă une-ori într'un biet colțușor imperceptibil, într'un atom din totalitatea națiunii, după ce aluri s'au perdut fără urme; țeranii dela Mircesci din plasa Néglovului, cu popa Tiful în frunte, nu-și închipuiau, de sigur, pe la 1600, că ei pronunță vocalele întocmai așa după cum le rostiau, cu miî de ani înainte, străbunii din epoca unității etnice greco-italice!

(¹) Fumagalli, *Delle istituzioni diplomatiche*, Milano, 1802 t. 1, p. 267—94.

(²) Mabillon, *De re diplomatica*, Neapoli, 1789, t. 1, p. 61.

(³) Lepsius, *De tabulis Eugubinis*, Berolini, 1833, p. 76 — 9. — Idem, *Paläographie als Mittel für die Sprachforschung*, Berlin, 1834, p. 60 : «Im Griechischen und Lateinischen dagegen ist das *o* nicht wie im Sanskrit und Hebräischen eine Nuance vom *a*, sondern vom *u*..... die Paläographie auffallend bestätigt und durch Vergleichung der Semitischen Alphabete lehrt, dass V (die alte Form des Griechischen *o* und im Etruskischen und Umbrianischen die einzige Form für *o* und *u*) ursprünglich gar kein von *O* verschiedenes Zeichen war».

2. де ф8не де мош^н е ше а8 во^т скеш^а ф8гле 8 бране
3. це алесз бранеце минескз а а8^{ше} рбо татзас
4. ф8гле^н ше мзрторіе романз минеско^а ше радомірн
5. ше балотз ше снѣгъ ше тома роко^а ше цефанз
6. грама михаю ше фрзцель ѿ тамз ше мзтоша
7. берчюи де лтрачестз мош^н е а8 дато шербо
8. 8.а локо коне^н пелтро владз ше а8 ф8ст8
9. мзрт8рїе ше казанз ше амо скрисо е⁸ попа
10. тиф8^а ше а8 ф8сто молци ѿмене бони аа мор^т е
11. ф8гле^н тарз чене се ба ск8ла сз факз аа^ть чева
12. сз ф^н е аф8риситз де т ше ѿн ѿ^стеци (sic) ше сз фи^н
13. аф8р^с и^т 8 ше алатиала пис мѣсица априаїе еї
14. ше а рзмасо ачестз сзракз 8дриска сз но 8 бз.рто-
таскз
15. немене вх а^н то : зрдї
16. рома^н (deget) ра^аүмиро (deg.) балл^тз (d.) снегз
(d.) тома (d.) цефа^н (d.) михаю (d.).
17. фрзци^а (d.) мзтоша берчю^н (d.) казанз (d.) попа
тиф8^а (d.).
18. ше дол феце да арне ше 8 фзтзченз ше 8 поц8
19. ше а8к8 де кесѣрекз ачесте а8 ф8ст8 т8те а ф8с^т 8
20. але ф8глаїе ше а ф8гле де бацїенз де мирчеци.

reflexivul se distins de condiționalul să : сѧ се ѡне ;

cuvîntul slavice втеци prefăcut în втеци, — ore prin vr'o etimolog poporană (de ex. *osteț* «luptător», dela *óste*) ? sau prin influința tenuei urmază (cf. ascut, lespede...) ?

pentru sintaxă : ачесте ас фсѣсѣ тѣте а фсѣсѣ але фсѣаіе, ше а фсѣ ае каценѧ, cu două repetițiuni demonstrative ;

numi bărbătești : фсѣае,¹ Балотѧ, Снѣгѧ, Радомирсѧ, Миннескол, Шере Берѣѧ, Фрациаль, Казанѧ, Тифлѧ... ;

nume femeesc : Ѥариска ;

termini agricoli : феце да арне, фѣтѧченѧ (= *fătăcină* din *fătăciun* ca *mortăcină* din *mortăciune*), краенеѣ (= pădure oprită de tăiat) ;

краенеѣ din slavice вранити «oprire», ca medio-latinul *parcus* d *parcere* și provențialul *deves* = «bois *défensable*» ;²

фсѣне, veđi texturile No. IX și XI.

(¹) Tot așa se chiăma un boier din Moldova la 1641 : «Басмѣе фсѣае ворникѣа д Браадѣ», *Arch. Statului, m-reя Rachitosa X.*

(²) *Revue des langues romanes*, t. 4 (1873), p. 218.

concrissements grossis» dintre cele mai imposibile, fără nici un singur exemplu în fonologia română;¹

confuziunea între *u* și *o* în aceleași cuvinte : *мѣрторіе* și *мѣртѣріе*, *Радомірс* și *Радсміро*, *локо* și *лскс*, *фсѣтс* și *фсѣто*;

confuziunea între *i* și *e* : *скишса* și *скешса*, *Мирчеци* și *Мирчеце*, *Фрзцель* și *Фрзциль*, *сз фие* și *сз фин*;

e pentru *i* : *чене* (=cine), *вмене*, și pretutindeni *ше* în loc de *ши*;

e pentru *ъ* sau *ia* : *Минескѣ* (=Minéscă), *ачѣстѣ мошнѣ*, *Снерѣ* (dar și *Снѣрѣ*), *феѣѣ* (nu *фѣѣѣ*);

ю pentru *е* : *Берчюи* în loc de *Берчен*;

simplul *o* pentru *oa* : *вмене*, *морте*;

доа = *doă*;

ж mulat : *жюмѣтѣтѣ*;

да арне, în loc de *де...*;

сѣ = *uîn* = *un*, *пѣлтро* = *peîntro* = *pentru*, *бѣлтроіаскѣ* = *băîntoîască* = *băntuî ască*, *де ѣ*;

disparițiunea lui *и* : *скешса* (= uncheșul) și *с* (= un), pe lângă care însă și *сѣ*, cf. mai sus textul No. XVII;

remarcabilă aferesă : *вот* (de 2 ori) pentru *авѣт*;

Фсгѣѣ, cu triplul genitiv : *Фсгѣѣи*, *Фсгѣѣѣ* și *а Фсгѣѣ*;

а лѣ Шерко;

pe lângă *лѣ фсѣтс* — *а фсѣтс*, precum și *а рѣмаѣо*;

(¹) *Cihac, Dict. d'étym.*, p. 182. — Pronumele nostru *o*, fie ca numerie, fie ca personal, a-decă având o dublă întrebuintare, dar fiind același în fond, provine din *ea*, după cum și din a treia persoană singulară a indicativului prezente *ea* poporul a făcut tot *o* : «*o* să fie» = «*ea* să fie», după cum din maghiarul «*eváros*» avem «*oraș*», din latinul *vel* prin forma română veche «*vare*» s'a născut «*orî*», etc. Este radicala pronominală ario-europeă *ea*, de unde de asemenea: zendicul *ava* «acela», slavicul *оѣа-оѣа*, greul *αὐ* = *ava* în *αὐτός* (cf. *Bopp, Gramm. comparée*, trad. Bréal, t. 2, p. 356) și albanesul *ai*, forma veche *avi* «acela» și «el» (cf. *Carmada, Saggio sulla lingua albanese*, Livorno, 1864, p. 209). E foarte interesant că primitivul *ava* a scăzut la *o* și *u* nu numai la Români, dar și 'n familia eranică : în dialectul huzvaretic *ô*, în dialectul parsic *ô* (= forma albanesă *ai*), în limba persiană modernă *ô*, în dialectul bucharic *u*, etc. (*Justi, Handbuch der Zendsprache*, p. 32). Mai pe scurt, pronominalul *o* este la Români un rest ante-roman.

reflexivul se distins de condiționalul să : *сх се чине* ;

cuvîntul slavic *втеци* prefăcut în *втеци*, — ôre prin vr'o etimolog poporană (de ex. *ostet* «luptător», dela *óste*) ? sau prin influința tenuel urmază (cf. *ascut*, *lespede*...) ?

pentru sintaxă : *ачесте ас фсѣтс тѣте а фсѣтс але фсгаѣ, ше а фсѣ де ваченх*, cu două repetițiuni demonstrative ;

numi bărbătesci : *Фсгаѣ*,¹ *Балаотх*, *Гикъ*, *Радомирс*, *Минескол*, *Шерс Берѣ*, *Фрѣциль*, *Каганх*, *Тифс*... ;

nume femeesc : *Ѧариска* ;

termini agricoli : *феѣ да ариѣ*, *фѣтхченх* (= *fătăcină* din *fătăciun* ca *mortăcină* din *mortăciune*), *вранеѣѣ* (= *pădure oprită de tăiat*) ;

вранеѣѣ din slavicul *вранити* «oprire», ca medio-latinul *parcus* «*parcere* și provențialul *deves* = «*bois défensable*» ;²

фсне, veđi texturile No. IX și XI.

(¹) Tot așa se chiăma un boier din Moldova la 1641 : «*Василѣ Фсгаѣ ворниксѣ Брладсѣ*», *Arch. Statului, m-rea Rachitosa X*.

(²) *Revue des langues romanes*, t. 4 (1873), p. 218.

XXVII
NOTIȚĂ DE CUMPĂRĂTURE.

CUREȘCIȚ SAU BOGATA (DISTR. ILFOV), 1606, MAIU 8.

Originalul în Archivele Statului : episcopia Argeș No. LXXXIX.

În Conдика acestei episcopii nu s'a copiat.

Este scris pe o foiță de hârtie grosă și aspră, lungă de 32, lată de 21 centimetri, fără semn de fabrică, care se afla — probabilmente — pe foița ce lipsește.

Scrisoarea, cu cernelă neagră, cu litere drepte, nalte de 4 milimetri, și cu distanța între rînduri de 1 centimetru, prezintă ceva intermediar între cursiva zăpăselor și semi-unciala manuscrisurilor.

Este greu a distinge pe z de ѡ.

1. † Gz ce ѡіе кѡ... z^N пѡра^T ста^N добрикѡи^N пѡ^M нѡтѡри дела
2. негослава пѡмѡ^N тѡри. ѡі. ѡ^N тѡ тѡѡ кѡ пѡ. ѡ^P ѡ^N тѡ тѡ^A тѡ
3. кѡ^N пѡ дѡи^N ѡіеле Мѡи^N ѡи^N ѡѡ^A. дѡр^ѡ пѡѡ. ѡѡ. дѡ а^C пѡи дѡ а^P
4. ѡи^N тѡ. ѡи ѡ^P а^ѡ кѡ^N пѡра^T ста^N добрикѡи^N пѡ^P те ѡи сѡреѡ
5. тѡа^T кѡ^T се ѡа ѡеѡе(*) дѡ пѡ^C те тѡ^T ѡѡа^P ѡѡ. дѡи ѡа
6. ѡеменѡи^N пѡ^N ѡале пѡ^P кѡреѡи^N. ѡ^P а^ѡ кѡ^N пѡра^T дѡмѡтѡѡ пѡ^P тѡѡ
7. пѡ^P те ѡѡ пѡѡѡ ѡи ѡ ѡѡ кѡ^C тѡдѡи^N тѡа^T кѡ^T се ѡа ѡѡѡѡ
8. пѡ ѡ^ѡ ѡа ѡѡѡ^N дѡ кѡ. дѡ^N ѡи^N пѡ^N ѡи^N дѡ ѡа ѡеменѡи^N пѡѡѡ
9. ѡале пѡ^P кѡреѡиѡѡ^P дѡрепѡѡ ѡѡѡ. ѡѡѡ ѡи^N. ѡѡѡѡ кѡѡѡѡ кѡ^C дѡ

(*) Аci de asupra, cu aceeași mână și cernelă, e scris : дѡрѡ^N тѡ ѡѡ.

XXVIII

O DELIMITAȚIUNE

DISTRICTUL VÎLCEA, 1608, APRILE 15.

Originalul în Archivele Statului : Cozia II.

Seris pe o fâie de hârtie afumată, foarte stricată, lipsind un mare petec la mijloc, lungă de 29 $\frac{1}{2}$, lată de 20 centimetri, fără semn de fabrică.

Scrierea, cu cernăla galbuiă, e frumoasă, dreaptă și îndesată, cu litere nalte de 2 milimetri și cu o distanță de 5 milimetri între rânduri.

Cele șase peceti, întipărite prin fum, sînt foarte nedistinse : abia se mai poate recunoște pe una din ele un leu în picioare cu coada ridicată, adică cea-ce se chiamă «lion passant» în eraldică.

Actul s'a transcris la 1778 în condica cea veche a Coziei, fâia 59, pe cînd nu era încă rupt, ast-fel că această copie, deși foarte defectoasă ea-însăși, ne va înlesni totuși a completa, negreșit între parentesi, lacunele ce există în starea actuală a textului; din nenorocire însă, condicarul a uitat cu desăvîrșire de a copia rîndurile 15—16, tocmai cele mai stricate.

Sub raportul ortografic, acest act se caracterisă printr'o deosebită predilecție pentru i, pe care 'l pune în loc de î și chiar de и.

† скриса^М но^Н ѿ бога^Р карѣи а^М фотъ хота^Р ни^Ч ши токъмѣ^А ни^Ч
сфи^Н тен

мѣнѣсти^Р дела козѣа. ꙗко егѣме^Н аѿ фотъ пѣрѣнѣте^А пахомѣ
аѣ^Ч аѿ

авѣтъ пѣ^Р кѣ са^Р ки^З аѣ вѣжорани пѣ^{НТ} рѣ кѣ а^З авѣтъ са^Р ки^З ѡ^Ч-
нѣ депрѣ^Н

кѣ сѣхнѣта мѣнѣ^С тирѣ аѣ^Ч нѣѣ авѣтъ егѣменѣ^А аѣнѣпрѣнѣ кѣ
са^Р ки^З пре рѣѣашѣ до^М нещѣ^Н аѣ^Ч нон ꙗко а^М ме^Р сѣ пре кѣѣнѣтъ^А
до^М нѣ но^С трѣ аѣ^М кѣѣтѣтъ ши а^М кѣ^А кѣтъ ѡ^Ч на сѣѣѣѣ
бо^Г аѣнещѣи дела ѡ^А тѣ аѣ^М аѣлатѣ пре са^Р ки^З мошѣ^Н кѣ а^З
фотъ кѣ^М пѣра^Т са^Р ки^З ꙗко аѣ^Н зилѣѣ ми^Х неи бо^А ши ѣа^М кѣ-
ѣтѣтъ

ши кѣ^Р циѣ аѿ са^Р ки^З ѣѣ а^З авѣтъ аѣ мошѣ^Н аѣ^Ч нон ꙗко а^М
фѣкѣтъ ка^Р

тѣ дела мѣна [ноа]^С трѣ аѿ са^Р ки^З сѣ^Ш циѣ мошѣа пре кѣ^Р ци ѣѣ а^З
авѣт[ѣ]

ꙗко а^М хотѣ[рѣтъ] кѣ^М пѣ^А кѣ пѣѣрѣ аѣ а^М фѣкѣтъ ѡ^Ч на аѿ са^Р-
ки^З [ѣ]

кодѣи ѣ^Н [кодѣ пре] лѣ^Н [гѣ х]отѣрѣ^А кѣѣмѣнѣщѣло^Р ши а^М пѣ^С
п[ѣа]

трѣ [аѣн коѣѣ аѣ ѣѣѣ марѣ] ши сѣ мѣ^Р гѣ аѣ^А кодѣи аѣ^Н аѣ
ѡ^А тѣ[лѣи]

кѣ [пѣѣрѣ кѣ тотъ пѣнѣ ѣа х]отѣрѣ^А мѣѣѣщѣи ши ѣѣѣѣ^{АТ} кодѣи
пре..... щѣи ши прин пѣѣѣ пре сѣѣмѣ...

п..... ѣ пре мѣѣѣска пѣ^Н ѣа мѣѣи кѣ^Р нѣѣѣ...

аѣтѣрѣ... [пѣѣ]иѣѣѣска преѣѣѣ^Н аѣ^Н аѣ кѣтрѣ сѣѣиѣѣ

18. бо^ГА нещѣло^Р с[и]де по]го^Р калѣ карсашн дела рс^А. ши кс пздсрѣ
кс то^Т
19. пзнх ꙗ хотарс^А мсерециѣ. ка^Р селнцѣ сз w цѣ пре кс^М пзрхтс^Р
20. ши лѣс фо^Стз [алѣ]сз ма^Н денан^Н те врѣме де мошѣнѣн сѣтсашн
21. де сас цѣстз па^Ртѣ ваздсѣкскз чн а^М але^С сз цѣ са^Рки^С .в.
пз^Рци
22. ши кс вадс^А морѣн дн^Н селнше. ка^Р w па^Рте де селнше де^С пре
23. маас^А рошс алзтсрѣ кс валѣ ꙗ жо^С ка^Р па^Рте а^С фо^Ст а сире^Н
сз а^Н вх а
24. w цѣнѣ козѣнѣн дн^Ч нон дчеши ѿ кога^Р анс^М пз^Рвс^А лw^Г ѿ рсда
25. и фрх^Н кс^А ѿ потзроша^Н и а^Н ге^А ко^М ѿ сз^Рчинеши и преда ло^Г
ѿ вх^Рсе^Ц
26. и гѣвка ѿ сз^М боти^Н и хс^А ѿ дѣеши но^Н аша а^М але^С ши мз^Ртс-
риси^М
27. кс ссфлетеле ноа^С тре. ши пе^Н трс креди^Н ца нѣ^М пс^С ма^Н жо^С не
28. чеци^А ка сз^С крѣ^С пис мца апри^А еѣ^{АН} в^Аз /зрѣѣ
(L.S.) (L.S.) (L.S.) (L.S.) (L.S.) (L.S.)

T R A N S C R I P Ț I U N E A :

† scris'am noi 6 boiari carii am fostu hotarnici și tocămelnici sfintei mănăstiri dela Cozifa, însă egumen au fostu părinătele Pahomie; deci au avută păra cu Sarkiz de Bujorani pânătru că au avută Sarkiz ocină depreună cu sfânta mănăstire, deci néu lnatu egumenul denăpreună cu Sarkiz pre răvașe domnești, dici noi încă am mersu pre cuvântul domnu-nostru de am căutată și am călcatu ocina satului Bogdăneștii dela Oltu, dici am aflatu pre Sarkiz moșten, că au fostu cumpărat Sarkiz încă din zilele Mihnei vodă, și i-am oăutată și cărțile lu Sarkiz ce au avută de moșie,

dicî noi încă am făcută carté dela mîna [noa]stră lu Sarkiz să-ș¹ ție moșăia pre cărți ce au avut; însă am hotă[răt]u cîmpul cu păduré de am făcută ocîna lu Sarkiz 2 codri, un [codru pre] lăn-[gă ho]tarul Călimăneștilor, și am pus p[ia]tră [dincoace de valé mare] și să mērgă acel codru din apa Oltu[lui] cu [păduré cu tot] pînă la ho]tarul Muereștii, și cēla-l'alt codru pre [Muere]-știi și prin pădure pre slémé . . . p e pre Muerésca pană la merii Cărnului . . . alăturé [Plăv]icenésca pre decindé, și de cātră selișté Bogdăneștilor u[nde po]goră calé carului dela Ruda, și cu păduré cu tot, pînă în hotarul Muereștii, iar selișté să o ție pre cumpăraturⁱ, și lēu fostu [alé]să mai denainte vrēme de moștēnii satului de s'au știutū parté Vlăduțescă; ci am ales să ție Sarkiz 2 părți și cu vadul morii din seliște, iar o parte de seliște despre malul roșu, alăturé cu valé în jos, car^e parte au fost a Sirei, să aibă a o ținē Cozîtanii; dicî noi acești 6 boiarⁱ, anum^e Părvul logofăt w (dela) Ruda n (și) Frāncul w Potăroșanⁱ n Anghel comis(?) w Sărăcinești n Preda logofăt w Bărsești n Ghioca w Sămbotin n Hud w Dăești, noi așa am ales, și mărturisim cu sufletele noastre, și pentru credința nēm pus mai jos pecetile ca să sã créză, *мѣсѣца* (scris în luna) apri^{le} 15 дни (dile) елѣтъ 7116 (în anul 1608).

NOTANDA :

finalul *u* întreg : *мѣсѣс, фѣсѣс* (dar și *фѣсѣтѣ*), *кѣкѣтѣс*;

finalul *u* jumătățit fōrte des : *авѣтѣ* (= avută), *асѣтѣ* (= luată), *кѣсѣтѣтѣ* (= căutată), *Ѣѣтѣ*...;

un *ă*, vocală irrațională, ce-va ca *schwa* semitic, de 3 ori între *n* și *t* : *нѣрѣнѣтѣе* (= părinătele), *сѣрѣнѣтѣ* (= sfîndăta), *кѣсѣнѣтѣсѣ* (= cuvîndatul), și o dată între *k* și *m* : *тѣкѣмѣнѣнѣнѣ* (= tocămelnici), dintre cari cu forma cēstă din urmă cf. *тѣкѣмѣнѣнѣ* în textul publicat mai sus sub No. 1 și vocala irrațională între *c*—*m* la Romani în cuvinte împrumutate dela Greci : «*Algemeon*» din *Ἀλχημίων*, «*Alcumena*» din *Ἀλχημηνή*, «*drachuma*» din *δραχμή*, «*Tecumessa*» din *Τέκμησσα*, «*acume*» din *ἀκμή*, etc.,¹ ér pentru

(¹) Schuchardt, op. cit. II, p. 395, 408, 425.

CUMPĂRĂTURELE SPATARULUI MÎRZEA.

CIRCA 1608—1609.

Intre anii 1568—1577, sub Alexandru-vodă Mircea, se întîrî-
plase un proces scandalos, care nu este fără interes pentru istoria
socială a epocii.

Proprietar al satului Berilești din districtul Ilfov era un boier
de țără numit Șușan, după mórtea căruia averea 'i trebuia să trecă
la copiii sei, anume la trei fete: Stana, Nécșa și Rada, și la un
băiat: Dispot; cele două surori mai mari însă gonfau pe unicul lor
frate, sub cuvînt că el n'ar fi fost născut din Șușan, căci—diceau
ele: «ест кна прихвѣтила кацис им Шсшан по матерѣ Анпотов на нне
«Бонка злѣа хѣдѣа сѣс еднн Яцнганнн баѣа сѣтворнѣа, таж ѡна ест стѣкла
«понеж ест хотѣа Шсшан да ю заѣбент, а после Бонка ѡна ест родѣа тог
«сннѣ кнш рѣх Анпота ѡ под плетѣе ѡкож еднн копел, и рекѣа ест Бонка
«матерѣ Анпотов понеж ест кнѣа непразна ѡ Шсшан (tatăl lor Șușan
«prinsese pe muma lui Dispot, numită Voica, cu umblări rele, a-
«vînd ea a face cu un Țigan, și dinsa a și fugit atunci, fiind-că
«Șușan voia s'o ucidă, ér după aceia Voica a născut pe acel fiu
«mai sus đis Dispot pe sub garduri ca pe un bastard, și pretindea
«Voica, muma lui Dispot, cumcă a ramas ingreunată de Șușan)».

Acest proces *turpis causa*, care ne arată că la 1570 lumea nu
era mai bună decum, este astăzi, e descris pe larg într'un crison al
lui Mihné-vodă Alexandru din 11 februarie 1586, păstrat în
Archivele Statului: Mitropolia Bucuresci No. VIII.

Față cu cërta între copiii lui Șușan, divanul domnesc a acor-

dat lui Dispot dreptul de a-și dovedi legitima filiațiune prin 12 conjurători: «*дѣа естъ законъ дичиотокъ. кѣ. коакрѣ, да закаетъ како естъ*» «*пожженъ дичиотъ ѿ тѣлоу Илсинаносъ* (i-a dat lui Dispot lege 12 boieri, «ca să jure că este născut Dispot din corpul lui Șușan»), — ceia-ce s'a și făcut, conjurătorii jurând — nu se scie pe ce fel de temei — cumcă «Dispot a eșit din corpul lui Șușan», și atunci averea a fost adjudecată *pro indiviso* la câte-și-patru: Stana, Nécșa, Rada și Dispot: «*такъжъ да есѣетъ тѣмъ спѣтъ чѣкъ тѣхъ кнудеиченихъ есѣтрѣ А. спѣтіе*» «*непаздѣкаени* (ca să fie acel frate cu acele mai sus duse surori 4 frați «nedespărțiți»).

Stana, cea mai mare fătă a lui Șușan, era măritată după un boierinaș numit Preda, «*вѣтѣвъ ѿ Качалеѣ*», pe care de asemenea îl menționează crisovul lui Mihnea, ér mai pe larg un crisov dela Radu-vodă Mihné din 16 novembre 1620.

Tôte astea s'aun petrecut înainte de 1577; prin urmare, în cele două documente de mai jos noi avem a face cu nesce ómeni ce aparțin deplin secolului XVI.

Actele de mai sus, ca și cele-l'alte ce vor fi citate acum îndată, se conservă în același pachet No. VIII al Mitropoliei din Bucuresci.

Actorul principal în ele, cumpărătorul satului Berilesci dela familia lui Șușan, este un personagiú fôrte istoric: marele spatar Mirzea.

Cu ocasiunea texturilor precedinți noi am făcut deja cunoscință cu câți-va dintre cei mai remarcabili campioni ai lui Mihailu Vitézul: Banul Udrea, agă Fărcaș, logofătul Tudosie.

Nu mai puțin celebru este spatarul Mirzea.

În armata lui Mihailu-vodă erau doi căpitani cu acest nume, probabilmente frați, pe cari contimpurani îi deosebitău prin epitetele de «Mirzea cel mare» și «Mirzea cel mic».

Eroul nostru este «Mirzea cel mare», menționat mai adesea în faune istorice, ajuns la culmea ierarhiei boeresci și al cărui numele de botez era Vasilie,¹ pe când cel-l'alt Mirzea — numele lui de botez nu se scie — a jucat un rol relativamente neînsemnat și de o durată fôrte scurtă.

(¹) Bethlen, op. cit. t. 5, p. 147.

XXIX—XXX.

CUMPĂRĂTURELE SPATARULUI MÎRZEA.

CIRCA 1608—1609.

Intre anii 1568—1577, sub Alexandru-vodă Mircea, se întâmplase un proces scandalos, care nu este fără interes pentru istoria socială a epocii.

Proprietar al satului Berilești din districtul Ilfov era un boier de țară numit Șușan, după mórtea căruia averea 'i trebuia să treacă la copiii sei, anume la trei fete: Stana, Nécșa și Rada, și la un băiat: Dispot; cele două surori mai mari însă gonfiau pe unicul lor frate, sub cuvînt că el n'ar fi fost născut din Șușan, căci—diceau ele: «ест киа прихвата кацис им Шшшан по матерз Диспоторе на им «Вонка зааа хваца сзс еднн Яциганин баба сзтеорнаа, таж киа ест стекал «понеж ест хот'ка Шшшан да ю загсент, а после Вонка киа ест родила тн «синз кнш р'ѣх Диспод ѿ под плетіе какож еднн копел, и рекаа ест Вонка «матерз Диспоторе понеж ест киаа непразна ѿ Шшшан (tatăl lor Șușan «prinsese pe muma lui Dispot, numită Voica, cu umblări rele, a- «când ea a face cu un Țigan, și dînsa a și fugit atunci, fiindcă «Șușan voia s'o ucidă, ér după aceia Voica a născut pe acel pîi «mai sus dis Dispot pe sub garduri ca pe un bastard, și pretindea «Voica, muma lui Dispot, cumcă a remas ingreunată de Șușan»).

Acest proces *turpis causa*, care ne arată că la 1570 lumea nu era mai bună decum este astăzi, e descris pe larg într'un crison al lui Mihné-vodă Alexandru din 11 februarie 1586, păstrat în Archivele Statului: Mitropolia Bucuresci No. VIII.

Față cu cërta între copiii lui Șușan, divanul domnesc a scot-

Să revenim însă asupra celor două texturi, publicate mai la-
rile.

Datul cronologic lipsește, dar nu este greu de a-l lămurii prin-
tr'un crîsov dela Alexandru-vodă Iliș din 1 iunie 1617, aflător în
același pachet și unde se țice că cumpărăturele făcute prin actele
de mai jos au fost confirmate la timpul lor printr'un crîsov al
lui Radu Șerban, care crîsov însă: «ЗАКОННА ИХЪ ВЪСЕХЪ КНИГЪ ИМЪ ЗА
«ВЪННІСЪ КЪДА ЕСТЬ ИЗЪЗНА РАДОУА-ВОДЪ ИШЕРАИ ѿ ЗАЕ ѿ ЗЕМАЕ КЪ МОЛАДАСКОЕ
«КОГДАЖЪ ИЗЪЗНА ГА ЕСТЬ БАТРА ГАРЪ (a perit cu toate crîsovele de moșia
«atunci când a fugit Radu-vodă Șerban de aici din țară în Moldo-
«va, fiind gonit de Bator Gabor).»

Se știe că alungarea lui Șerban-vodă de către Gabriel Bathori
se întâmplase la 1610.¹

Trebuie să admitem dară, că cumpărarea moșiei, anterioară con-
firmațiunii domnului, care și acesta este anterioară invasiunii lui
Bathori, avusese loc cam între 1608 — 1609.

O dată acest punct stabilit, mai este un altul, și anume că tex-
tul No. XXIX s'a scris când mai trăia încă vătavul Preda, ăr textul
No. XXX deja un timp 6re-care după m6rtea lui, când jupăneșă
Sana a ramas văduvă.

Deci: dacă textul No. XXX dat6ză circa 1609, textul No.
MIX este neapărat circa 1608.

1608 și 1609 sînt aci două daturi extreme, mai jos de cari nu
este permis a ne pogori; dar nimic nu împedecă, din contra, ca
ambele texturi să fie cu cinci sau șese ani mai vechi, adecă de
pe la 1603 — 1604.

Crîsovul dela Alexandru-vodă Iliș, cărui îi datorim această lă-
murire cronologică, ne arată tot-o-dată, că la 1617 Mirzea nu se
mai afla în Moldova, ci s'a re'ntors deja în Ț6ra-Romăneșcă, unde
a luat din nou postul de mare-spatar.

Toate actele moșiei Berilesei sînt transcrise, nu pr6 exact, în
condica cea veche a Mitropoliei din București, t. 2, încep6nd
dela f6ia 115.

(¹) Engel, I, p. 277.

XXIX

NOTIȚĂ DE CUMPARĂTURE

(BERILESCI, DISTR. ILFOV, CIRCA 1608)

Scriș pe o fôia de hărtiă, puțin gălbuiă, lungă de 33, lată de 21 centimetri, cu un semn de fabrică reu determinat : ce-va ca un scut oval înflorit pe la mărgini.

Scrișoarea, cu cernelă rădăciniă, e frumôsă, cu elegante codițe și aruncături d'asupra, cu litere mai mici de 2 și o distanță între rînduri de 8—9 milimetri.

Din cele trei pecetîi, rătunde, întipărite cu fum, numai cea din mijloc, de 16 milimetri în diametru, este mai clară, avînd scris pe ea în gîur cu slove mari: † ПРѢДѦ БѢТѦХ,  r în mijloc o mică figură nedistinsă.

Prin formă literele   și   se confundă.

1. † сѣ се ѿіе кѣ аѣ кѣ^М пѣра^Т жѣпа^Н мѣ^Р зѣ^Б вѣ^А спа^Т ѿчи^Н   бѣ
рѣлѣ^Ш дѣла прѣда  сѣ дѣ па^Рте аѣ шѣша^Н а па^Тра
2. па^Рте шѣ кѣ вечина^Ш аѣме бѣла^Н и мѣхѣи^А и дра^Гми^Р и ѿ^Р
вѣ^А. шѣ ѿ^Р аѣ кѣ^М пѣра^Т ѿчи^Н   берилѣ (sic)
3. ѿ^Р дѣла прѣда дѣ  тра патра па^Рте а патра па^Рте дѣла дѣ ѿ^А
ѿ^Р дѣ   па^Рте аѣ шѣша^Н
ѿ^Ш аѣме дѣце и ра^А ѿ^Н и ста^Н  сѣ  прѣв^Н аѣ ѿ^Т
скри^С мошѣ   а^С при ѿ^Ш

5. † шь^р ѿ^р аѡ^м пьра^т вчи^н ꙗ^р бериле^ц ѿ^р дела преда ꙗ^сз де ꙗ^р
па^рте вл^а ѿ^а чн^н че па^рте шь^к кѡ^н вчн^н
6. анѡме тх^с и мѡша^т и манѣ ꙗ^с то^т ꙗ^ртраче^с тѡ^ц чѣе ман
сѡ^с скри^с
7. † ѿ^р аѡ^м пьра^т вчи^н ꙗ^р бериле^ц дела марїа фата вл^а ѿ^а к
фѡни дере^н тѡ^с а^с при ѿ^а шь^к кѡ^н
8. ѡ^н рѡмъ^н анѡ (sic) шь^р аѡ^н дѡ^т де а^р лѡ^н вѡ^н вѡе шь^а а^н дѡмъ-
ша^р анѡме аѡра^м по^с и ѡефѡ^а по^с
9. и ко^с та^н ти^н фр^ателе аѡ дѡнишѡ^р лѡ^г де вѡзѡѡ^н и вѡла^н и ми-
хѡи^а и тх^с и дѡ^ц и дра^г ми^р
10. и вл^а ѿ^а де аѡле де са^т де бериле^ц ѿ^р аче шѡ^н тѡи ман сѡ^с скри^с
вчи^н се^м неле и сѡ^н тѡ ꙗ^р аѡгѡ де ꙗ^р дрѡмъ^а
11. аѡ ко^н чакѡ пѡ^н ꙗ^р ма^т ка сѡпѡтѡрин сѡтѡ ко^с та аѡнѡи шь^а ꙗ^р лѡтѡ
де ꙗ^р хѡтарѡ^а
12. ге^р гѡцен с н пѡнѡ ꙗ^р хѡтарѡ^а неѡеѡиѡло^р

(L. S.) (L. S.) (L. S.)

TRANSCRIPTIUNEA:

† să se știe că au cumpărat jupan Mărzé велики (mare) spat^{ar} o-
n^ă în Berileștⁱ dela Preda, însă de parte lu Șușan a patra parte
cu vecinașⁱ anume Bălan и (și) Mihăil и Drag^omir и Părvul; să
au cumpărat ocin^ă în Berile[ști] iar dela Preda deintr'a patra
arte a patra parte dela Dispod, însă iar de în parté lu Șușan să
vecinașⁱ anume Dușe и Ra^dul и Stan, însă împreun^ă au plăt^ă a-
stă mai sus scris^ă moșăe în aspri 6700; † să iar au cumpărat
în^ă în Berileștⁱ iar dela Preda, însă de în parte Vla^dulⁿⁱ a cince
arte să cu vecin^ă anume Tihul и Mușat и Mané, însă tot într'a-
stu pref^ă eie mai sus scris; † iar au cumpărat ocin^ă în Berileștⁱ

dela Mariia fata Vla^ul^u 2 funi dereptu aspri 9000 şă cu u rum^u
 ahu^u Şarb; au vândut de a lor bun^u voe; şă aldămăşar^u anum^u
 Avram pos^{telnic} u Şteful pos^{telnic} u Costantin fratele lu Dănişor log-
 de Buzău u Bălan u Mihăil u Duş^u u Drag^umir u Vla^ul de acolo
 sat de Berileşt; iar aceştii măi sūs scris^u ocin^u semnele i şăntu :
 lugu — de in drumul lu Concăcu pân^u in matca sapăturii sutu c
 sta Lupiei, şă in latu de in hotarul Gherghiței... s... u până in h
 tarul Netezeștilor.

NOTA D A :

finalul u întreg : ачестъ, адептъ, сѣтъ (=suptu), сѣнтъ (=sunt)
 асгъ, латъ, кончакъ;

u vocalizat : асгъ (=lungu), 's (=un), ае in loc de аен (: ае парт
 ас шшан), cf. mai sus textul No. XXVII;

нт asimilat in т : сѣтъ (=suptu);

е pentru к : ачестъ мошъе (=această...), семнеа (пу : сѣмнеа), а чинъ
 партъ (=ă cînce...);

z pentru i după g : мошъе, шъ şi шъ — nicăiri im;

z pentru e după g : Шъръ (=Şerb);

o pentru oa : коста (=côsta);

«a plăti în...» : ас платит а аспри...;

genitivo-dativ femeesc : ачештѣн (=acestei), съпътрѣн, dar şi cu ei
 Гергицен, Аспѣн;

genitivo-dativ bărbătesc : ас Шшан, ас Дзнишор, ас Кончакъ;

substantiv nearticulat de naintea genitivului : партъ ас Шшан, dar ş
 партъ ас Шшан;

ае-ан;

чѣе = «ce este» : иреѣн іе маи.сѣс;

prepoziţiunea repetată de trei ori : ае аcole ае сат ае Берилецѣн;

reflexivul se distins de condiţionalul сѣ : сѣ се шѣе;

фшн, veđi texturile No. IX etc.;

алдәмъшари, veđi textul No. XI;

pentru sintaxă : ачештинъ маи сѣсъ скрѣсе шѣине семнеле и (=и) сѣитѣ;

бечинаши și рсманъ, de o potrivă = «clăcaș»;

sub raportul juridic, e ciudat de a vedea ca *aldămășari* în textul de față numai pe cei vinduți ca clăcași : Бѣланъ, Мѣхъна etc., cari astfel beau pentru propria lor robire, și acesta de 'mpreună cu nesce boierinași ca «Аграмъ постелницъ», «Șteful postelnic» și «fratele lui Danișor logofăt», ceea ce probază că clăcășia, — condițiunea de бечинаши și рсмани — era departe de a fi fost robia în sensul ordinar al cuvintului;

numi personale : Бѣланъ, Драгомиръ, Пѣрѣса, Дѣлодъ, Дѣсе, Тѣхъса (cf. Тѣхъса în textul No. XXVI, adică $f=h$), Мѣшатъ, Мѣнкъ, Шѣркъ, Дѣнишоръ, Кончакъ;

рпсманъ ас Кончакъ, termen topografic încă din 'epoca dominațiunii Cumanilor în România, cf. «Кончакъ ему слѣдъ править (Končakū il urmăresce)» în antica poemă rusă despre expedițiunea lui Igor, unde Končak este numele unui celebru principe cuman, același din Cronica rusă de la Kiev, în care pe la anii 1169—70 el este menționat în următorul mod la un loc cu tribul tătăresc al Berendeilor : «Половци дѣкѣнъ, Кончакъ съ родомъ своимъ и съ вои и Берендичи (salbategii Cumanii : Končakū cu nămni seși și cu ăstea și Berendci)»¹, de unde la noi de asemenea numele personal *Berendciū* și mai multe numi locale : *Berendciū*, *Berendēsa*, *Berendesci* etc.;²

genitivo-dativul Лѣнѣнъ dela «Лѣпѣа», nume de sat, astăzi *Lipia*, cu trecerea inițialului *lu* în *li*, cf. latinesce *lubet* = *libet* etc.;

вѣтахъ, pe pebetea lui Preda, = «vătav», din forma primitivă *svr̥ar*, de unde actualul deminativ «vătăjel» (cf. polonul *wataśka*), adică $g=v$.

(¹) Карамзинъ, ed. Einering, t. 3, nota 3; cf. ibid. notele 58, 60, 67, 68 etc.

(²) Despre importanța elementului cumanic în România, vezi studiul meu *Originile Craiovei*, §§. 12—15.

XXX.
O SCRISÓRE DE FEMEIA.

(BERILESCI, DISTR. ILFOV, CIRCA 1609).

După ce am dat două-deci și nouă texturi bărbătești, vom reproduce acum unul femeiesc; unul singur, dar dintre cele mai remarcabile.

Este scris pe o foiță de hârtie subțire, gălbuiă, lungă de 31¹/₂, lată de 21 centimetri, cu un semn de fabrică puțin distins, astfel că ne-a fost anevoe de a-l copia.

Jos, în loc de pecete, este placată o bucățică de ceară galbenă, rătăndă, de 12 milimetri în diametru.

Scrisórea, cu cernelă neagră, e mărunță și îndesată, slovele fiind mai mici de 2 milimetri la înălțime, iar distanța între rinduri de vr'o 7 milimetri.

Literele sînt : unele pré-plecate în dreapta, altele verticale. O sémă pré-plecate în stînga, cea-ce peste tot le dă un aspect disgrațios.

S'ar putea bănuî că actul s'a scris de o mână de femeie, adică de cătră însăși jupăneșa Stana, care însă în orî-ce caz, chiar de nu l'a scris, cel puțin l'a dictat, după datina femeielor agra-

re.

confușiunea lui *a* lung (*aa* = *ă*), prin confușiunea între *o* și
'ul *e* în *ă* (= *ie*) și trecerea lui în *i*, precum și prin
fórtă interesante pentru vocalismul român.

est text rivaliséază cu cele publicate mai sus sub NNo. VI și XXVI,
sub raportul sintaxei — le și le întrece.

1. † скри^с е⁸ стана пж^н ла а^а но^с трѣ чи^с ти^т ши днрегзтѣ^р жѣпа^н
мрззѣ
2. марелѣ спа^т мѣ^а тѣ сѣнзтате тремѣцѣ дѣ^м ннтале. ши мѣ^н —
ки^н кѣ ка^п ѣ^а
3. ла пжмѣ^н тѣ. ла дѣ^м ннтаа ши ла жѣпжнѣсаа дѣ^м ннтале. кѣ^м цѣ^ш
фо^с тѣ мнлз
4. маи дѣ^ннаитѣ врѣмѣ дѣ^а вкѣшѣ^а предаа. аша сѣ ци фие мнлз
дѣ^м ннтале ши
5. дѣ^а капѣ^а ми⁸ кѣ е⁸ астѣзи сѣ^н тѣ^а ѣ полаа дѣ^м ннтале. ши ми^н
нѣдѣждѣ^н нѣ
6. маи при дѣ^м нижи⁸ ши пре дѣ^м ннтаа. марѣ нон кѣм⁸ амѣ грзнтѣ
маи дѣ^ннаи
7. тѣ врѣмѣ. дѣ^а саа^т дѣ^а вѣрелѣще. сѣ фїн даа^т дѣ^а нон сѣ фїн
дѣ^м ннталѣ мѣши^н
8. ши кѣкѣнилѣрѣ до^м ннтале ши нипоцилѣ^р ши стринипоцилѣ^р. ши
ла даа^т
9. вкѣшѣ^а вѣрелѣщи^н ши ла мѣ^р тѣ^а лѣ^н. сѣ фїн а ж^н па^н мрззѣ
мареле спа^т. ши
10. мѣ^р тѣри^н а пѣ^с. дѣ^а ѣ какалеце ра^а ѣ^а нипо^т сѣ^ш ши жипа^н жипа^н
ѣ^ш вѣзѣ⁸. и влѣ^а ѣ^а
11. по^ст дѣ^а пожирѣще. ши игомѣнѣ^а ѣ^н пи^н аномѣ харитаа. и драгнѣ
вѣзѣианѣ^а
12. и нѣкѣла жѣднѣѣ^а. и фѣ^р ка^ш ю^з ѣа^ш и лѣпѣ^а ю^з ѣа^ш. марѣ дѣ^м —
ннтале сѣ ци фїн

13. мнѣзъ дѣ капсѣ ми⁸ ши дѣ шмѣни^н ми^н арзъ чини сѣ ба аѣлѣ-

ааа дѣ дѣ ксѣзъ тѣ

14. чи а грѣи ксѣ дѣ нитаа wre до нитаа wre нон сѣ фѣи бах-

сѣ тимаа тѣ тѣи

15. шѣзъ чи бѣ ники аѣкѣ ни ро м дѣ нитаа ши жипѣи.... дѣ

нитааѣ ши

16. ши кокосѣ дѣ нитаа ши дѣ ниѣи сѣ бѣ ааааа зѣлѣ ши а

до ниѣаѣ тѣ аминѣ

17. ши сѣ мѣ ца ю аѣи еѣ аѣнѣ

(L. S.)

TRANSCRIPTIUNEA

† scris eu Stana pân la al nostru cistit și diregatur jupan
Mrăze marele spat^{ar} multă sănătate tremetu dumpitale și mă in-
chin cu capul la pământu la dumnitaa și la jupănăsaa dumnitale;
cum țeo fostu milă mai dēnaitē vrémē dē ochēșu/ Predna, așa să
ți fie milă dumnitale și dē capul miu, că eu astăzi sântu in polaa
dumpitale, și mi-i nēdējde numai pri Dumniziu și pre dumnitaa,
iară noi cumu amū grăitu mai dēnaitē vrémē dē saat dē Băre-
lēște, să fii daat dē noi să fii dumnitalē mușii și cucuniluru dom-
nitale și nipoțilur și strinipoțilur, și l'a daat ochēșu/ Bărelēști și
la murtē lui să fii a jipan Mrăze marele spat^{ar}, și mărturie a pus:
dē in Cacaletē Radul nipot^a-săo și jipan Jipa w (delā) Buzău n (și)
Vladul post^{olnic} dē Pojirēște și igomānu/ w Pin anomē Haritaa.
n Draghila Buzufanul n Năcula judițu/ n Farcas iuebaș n Lupul
iuebaș; iară dumnitale să ți fii milă dē capul miu și dē omēni mi,
ară cini să va lēpădaa dē in cuvāntu ei amū grăit cu dumnitaa,
ore domnitaa ore noi, să fii blăstimaat 318 wrau (părinți) ci
bѣ Никии (in Nicea); acēia ni rog^amu dumnital^e și jipān[ēsei] dum-
nitalē și și cōconu dumnital^e, și Dumniziu să vā adaog^a zelē și
ai domnitavostā, amin, mic mѣцаа (seris in luna) iul^o 15 аааа (dē)

NOTANDA

finalul *u* întreg : *ksms*, *ksksniasp*, *grznts*, *csnts* (sum), *foct*, *ps-*
mxnts, *trēm'čy*, *rogzms*;

finalul *u* jumătătit : *kszsnts* (=cuvânt);

finalul *u* întreg și jumătătit : *ams* și *amz*;

finalul *i* întreg chiar în actuzi;

u pentru *o* : *msini* (=moșie), *niņociasr* (=nepoților), *striņiņoci-*
asr, *diregztsr* (=diregător);

o pentru *u* : *čkw foct* (=ți-am...), *rogzms* (=rugămu), *wk'čwsl*
(=unchesul), *igomčnsa* (=igumănu), *anomk* (=anume), *čkw* (=său);

u pentru *oa* : *mspt'k* (moartea);

u și *o* în același cuvânt : *ksksniasp* (=cocaniloru) și *kokčns* (=co-
conului), *dsminitalē* și *domnitalē*, *dsminital* și *domnital*;

o pentru *oa* : *voctz* (=voastră), *wm'čnini* (=oamenii);

k pentru *e* : *zēak* (=zile), *anomk* (=anume), *dsminital'k* (dar și *dsmin-*
italē), *marēak* (dar și *marēle*), *čk* (=de), *wm'čnini* (=omenii);

i pentru *e* : *niņociasr* (=nepoților), *striņiņociasr*, *niņocts-čkw*, *čn*
(=ce : *kszsnts* *čn* *ams grznt*, și *w'čz* *čn'č vč* *čnikin*), *čini* (=cine),
čazstimalat, *čwdičsa* (=județul), *msini* (=moșie), *čw-čw* (=fie, de
5 ori), *ini* (=pe : *ni rogzms*), *mis* (=meu), *miņ* (=mie), *dsminizis* (=
dumnezeu, de 2 ori);

z pentru *e* în cuvinte străine : *čksla*, *w'čz*;

i pentru *ă* : *striņiņociasr* (=stră...);

e pentru *i* : *čwčir'čw* (=și), *čwreč'čw* (și *čwreč'čwini*), *čwalečw*
(=și), *zēak* (=zile);

confusiunea între *e* și *i* : *pre* și *pri*;

confusiunea între *u* și *i* : *čwpan* și *čwini* (de 3 ori);

confusiunea între *u* și *a* : *čwz* și *čwz*;

u vocalizat : *ani* (=ani), *wk'čwsl* (=unchesul, de 2 ori), *čk'čwinte*
(=dénainte, de 2 ori), *čwintit* (=cinstit);

13. МИАЗ ДѢ КАРЪ А МИ 8 ШИ ДѢ УЛѢНН Н АМ Н ДРЪ ЧИМ СЪ М ІЗЪ

ААА ДѢ Р КВРЪ Н ТЪ

14. ЧИ А М8 Т К8 Д8 НИТАА УРЕ Д8 НИТАА УРЕ НОМ СЪ ФИ ЕМ

С ТИМАА Т ТИ

15. УТЪ ЧИ ВЪ НИКИ АЧКА НИ РО М Д8 НИТАА ШИ ЖИПЪН... Д8

НИТААЪ ШИ

16. ШИ КОКОН8 Д8 НИТАА ШИ Д8 НИЗИ СЪ ВЪ АДАУ ЗЕЛЪ ШИ

Д8 НИВАО ТЪ АМИ Н

17. НИ С М ЦА Ю АМ ЕІ А АНЪ

(L. S.)

TRANSCRIPTIUNEA

† scris eu Stana pân la al nostru cistit și diregătur jupan
Mrăze marele spat^{ar} multă sănătate tremētu dumnitale și mă la-
chin cu capul la pământu la dumnitaa și la jupănésaa dumnitale;
cum țeo fostu milă mai dênăitē vrémē dé ochéșu/ Predaa, așa și
ți fie milă dumnitale și dé capul mîu, că en astăzi sântu în polaa
dumnitale, și mi-i nédéjdé numai pri Dumniziu și pre dumnitaa.
Iară noi cumu amū grăitu mai dênaitē vrémē dé saat dé Băre-
lēște, să fii daat dé noi să fii dumnitalē mușii și cucunilurn dom-
nitalē și nipoțilur și strinipoțilur, și l'a daat ochéșu/ Băreléști și
la murté lui să fii a jipan Mrăze marele spat^{ar}, și mărturii a pus:

în Căcalețe Radul nipot^u-săo și jipan Jipa w (dela) Buzău n (și)
poș^u dé Pojirește și igomănu/ w Pin anomé Haritaa.
în Buzufanu/ n Năcula judițu/ n Farcaș Iuzbaș n Lupul
iară dumnitale să ți fii milă dé capul mîu și dé oménii mîi.
să va lepădaa dé în cuvântu ei amū grăit cu dumnitaa.
umnitaa ore noi, să fii blăstimaat 318 утху (părinți) ci's
n (în Nicea); acéla ni rog^u mu dumnital^u și jipăn[ései] dum-
l și ocooiné dumnital^u, și Dumniziu să vă adaog^u zelé și
dăvostă, amin, нис мѣцаца (scris în luqa) Іуліѣ 15 ААНЪ (di).

N O T A N D - u

finalul *u* întreg : кѣмѣ, кѣкѣниаѣрѣ, грѣитѣ, сѣнтѣ (sum), фостѣ, пѣмѣнтѣ, трѣмѣцѣ, роуѣмѣ;

finalul *u* jumătătit : кѣвѣнтѣ (=cuvânt);

finalul *u* întreg și jumătătit : аѣмѣ și аѣмѣ;

finalul *i* întreg chiar în аѣтѣхѣ;

u pentru *o* : мѣшинѣ (=moșie), ниѣоциаѣрѣ (=nepoților), стриниѣоциаѣрѣ, дирѣгѣтѣрѣ (=diregător);

o pentru *u* : цѣкѣ фостѣ (=ți-ai...), роуѣмѣ (=rugămu), ѣкѣшѣа (=unchesul), игѣмѣнѣа (=igamănul), аѣномѣ (=anume), сѣмѣ (=săm);

u pentru *oa* : мѣртѣ (=moartea);

u și *o* în același cuvânt : кѣкѣниаѣрѣ (=cocoșilor) și кѣкѣнѣа (=conuții), аѣмѣнитѣаѣ și аѣмѣнитѣаѣ, аѣмѣнитѣаѣ și аѣмѣнитѣаѣ;

o pentru *oa* : вѣстѣ (=voastră), ѣмѣнѣи (=oamenii);

ѣ pentru *e* : зѣлѣ (=zile), аѣномѣ (=anume), аѣмѣнитѣаѣ (dar și аѣмѣнитѣаѣ), мѣрѣлѣ (dar și мѣрѣлѣ), аѣ (=de), ѣмѣнѣи (=omenii);

i pentru *e* : ниѣоциаѣрѣ (=nepoților), стриниѣоциаѣрѣ, ниѣотѣ-сѣаѣ, чи (=ce : кѣвѣнтѣ чи аѣмѣ грѣитѣ, și ѣтѣаѣ чи сѣаѣ Никѣи), чѣиѣ (=ține), ѣлѣстѣмѣаѣтѣ, жѣдѣиѣаѣ (=județul); мѣшинѣ (=moșie), сѣ-фѣиѣ (=fie, de 5 ori), ни (=ne : ни роуѣмѣ), мѣиѣ (=meu), мѣиѣ (=mei), аѣмѣниѣиѣ (=dumnezeu, de 2 ori);

ѣ pentru *e* în cuvinte străine : Нѣкѣаѣ, ѣтѣаѣ;

i pentru *ă* : стриниѣоциаѣрѣ (=stră...);

e pentru *i* : Пожѣрѣѣѣ (=ști), Бѣрѣлѣѣѣ (și Бѣрѣлѣѣѣѣѣ), Кѣкѣлѣѣѣ (=ți), зѣлѣ (=zile);-

confusiunea între *e* și *i* : прѣ și при;

confusiunea între *u* și *i* : жѣпанѣ și жипанѣ (de 3 ori);

confusiunea între *u* și *a* : арѣаѣ și арѣаѣ;

u vocalisat : аѣи (=ani), ѣкѣшѣа (=unchesul, de 2 ori), аѣѣнѣаѣтѣ (=dénainte, de 2 ori), чѣистѣтѣ (=cinstit);

XXXI

CATASTIHUL AVERII MĂNĂSTIRII GALATA

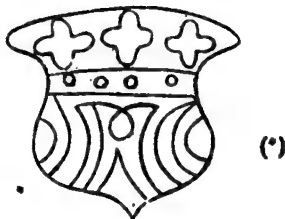
(Iași), 1588, NOEMBRE 4—25.

Publicațiunea de față era deja foarte înaintată, când pre-stimatul nostru amic și coleg d. D. A. Sturdza, ale căruia vaste cunoștințe și prețioase colecțiuni alérgă tot-d'a-una cu rîvnă înaintea aceloră ce brăzduesc câmpul istoriei naționale, ne-a comunicat documentul de mai jos, cel mai lung în limba română din secolul XVI și cel mai interesant sub raportul lexic.

D. Sturdza a însoțit textul de o notiță, din care extragem următoarele :

«Documentul acesta aparținea reposatului Eudoxiū Hurmuzachi, și a venit în «proprietatea mea prin donațiunea ce mî-a făcut venerabilul meu amic George «Hurmuzachi.

«El forméază o condicuță, scrisă pe foițe lungi de 33, late numai de 10 centimetri, pe hârtiă galbuiă grósă, cu semnul de fabrică dela Brașov, și anume :

(*) Cf. mai sus texturile No. XV și XVIII.

«Scrisoarea, cu cernelă neagră bună, e mare și frumoasă.

«Condicuța cuprinde peste tot 18 foi, din cari 27 pagine sînt scrise de aceeași mână de gramatic, ultimele 2 sînt lăsate albe, ér pe cea d'întăit este o apostilă făcută de însăși mîna Domnului moldovenesc Petru Schiopul, precum e lesne constata alăturând'o cu fac-similul publicat de d. B. P. Hasdeu.¹

«Acest catastih al mănăstirii Galata s'a scris cu ocaziunea dării de sémă, cîr egumenul Anastasie a predat totă averea mănăstirică în mîinile dîchiului Gevasie în presința comisarului domnesc Caraghiuzăle stolnic, cea ce s'a întîmplat la 4 noembrie 1588, ér la 15 noembrie s'a pus apoi apostila princiară.

«Averea mănăstirii este compusă din :

«1. 16 moșie și anume :

Vălcescii, Teșorii, Hrișcanii, Plopii,
Belcescii, Pizdenii, Sadna, Tămășani,
Șivița, Mihăilescii, Vorovescii,
Minjescii, Pétrescii, Minzescii, Făl-
foescii, Drăgănescii;

«2. 4 heleştee;

«3. 21 mori;

«4. 6 piue;

«5. 2 vultori;

«6. 1 pod umblător;

«7. 164 fîlci vie;

«8. 19 sălase de Țigani;

«9. 1 povarnă;

«10. vite : 192 cornute,

« 109 cai,

« 1128 oi,

« 140 porci,

« 484 stapi;

«11. «bucate» anume :

« 32 buți de vin,

« 52 putine de brînză,

« 1 putină de unt,

« 1100 drobi de sare,

« 1 majă de morun,

« 1 majă de crap,

« 1 berbență de rinze,

« 1 bute și 12 jumătăți de miere,

« 2 putine de pome murate,

« 1 cant făină,

« 280 stoguri fin,

« 1 stog bob,

« 10 stoguri grâu,

« 4½ stoguri ovăș,

« 4 stoguri orđ,

« 3 stoguri mazere,

« 3 stoguri săcară.

« 3 stoguri hrișcă,

« 52 stoguri mălaiu,

« 80 mierțe grâu,

« 300 mierțe «sirjiță»,

« 21 mierțe hrișcă,

« 60 mierțe slad,

« 60 mierțe mălaiu;

«12. obiecte de gospodăria :

« 1 car,

« 2 cocii,

« 2 cuțite cu mănere,

« 27 «pecerpele»,

« 444 «bucși de fîntăna»,

« 52 sape,

« 25 covore,

« 2 odéluri,

« 1 cergă,

« 1 «pilotă»,

« 1 față de perină,

« 4 peșchire,

« 6 mese,

« 56 tipsii,

« 87 talere,

« 27 căldări,

« 4 gratii,

(¹) Veđi mai sus textul No. VII.

2 pirostii,	« 1 tipsia,
6 sfredele,	« 3 cruci,
4 hirlate,	« 1 iconostas,
9 fiere de ferestre,	« 1 inel,
4 cuie de car,	« 7 cupe,
4 cuie mici,	« 16 lingure,
2 carlige de maghernita,	« 1 medelnita,
3 securi,	« 1 umivalnita,
1 tigae,	« 1 scafa,
1 «sinie»;	« 1 ibric,
esginte bisericesti :	« 1 sticla,
6 zavese,	« 32 oa de strug si de lemn,
18 pole de icone,	« 1 steg,
14 dvere,	« 12 faclii scumpe,
14 patrafire,	« 50 petele de aur;
7 orare,	15. carti :
11 «naraclete»,	« 4 tetravangele,
1 aer,	« 1 praxa,
14 procovețe,	« 1 «angarete»,
2 tetrapode,	« 2 triode,
6 «șirince»,	« 3 psaltiri,
9 brăe,	« 12 minee,
1 caftan,	« 1 tipic,
17 felone,	« 1 ceslov,
18 stihare,	« 1 molitvelnic,
1 antimins,	« 7 liturgie,
2 grobnice;	« 2 carti de cantare,
doare :	« 1 praznic,
2 chivote,	« 1 «zlatoust»,
2 cadelnite,	« 1 «lesvita»,
2 potire,	« 1 bibliă;
4 sfeșnice,	«16. 12 urice;
63 icone ferecate și neferecate,	«17. bani : 9000 aspri bani gata,
1 taler,	7000 dăruții aspri,
1 canaf de policandru,	16000 aspri a se mai da.»

tră notița d-lui Sturdza, vom adăuga următoarele.

năstirea Galata a fost întemeiată de vodă Petru Șchiopul
 la rinduri : de'ntăiu la 1576, într'o vale, unde — dice cro-
 ul — «nu după multă vreme s'a risipit»¹; apoi a doua oră
etopisețe ed. Cogăln. I, t. 1, p. 200.

pe dél, la 1583 : «dacă s'a aședat Petru-vodă la domniă, n'a lăsat în deșert pomana sa mănăstirea Galata, care o zidise întâiu în vale și se risipise, ci cu totă nevoința a silit de a zidit Galata den dél, care trăesce și pînă astăzi.»¹

Catastihul de față s'a scris, prin urmare, peste vr'o cinci ani după fundarea mănăstirii.

Muntén de origine, dar Domn al Moldovei, Petru-vodă a reușit a înavuți Galata prin donațiuni nu numai dela Moldoveni, dar și dela Munteni tot-o-dată ; astfel, printre donatorii menționați în catastih, Dragomir vornicul, Pătru banul, Mitrea vornicul, pôte și Radul etășnic — numele «Radul» fiind foarte rar în Moldova — au fost boieri munteni.

Din cele-l'alte personaje concurse la fundațiunea Galatei, pe «vlădica Agafton» noi l'am întâlnit deja în textul No. XIII din 1597 ca episcop de Roman, ér «logofătul cel mare» nu este alt cineva decât celebrul Stroici, subscris mai sus în textul No. VII din 1583 și a căruia remarcabilă personalitate, ca bărbat de Stat și ca cel de'ntăiu ce s'a încercat a scrie românesc cu litere latine, noi am descris'o aluri.²

Nu putem trece însă înainte fără a ne opri o clipă asupra a doi donatorii, menționați de asemenea în catastih, cari ambiți, Arnauți de viță, ajunseseră în Moldova sub Petru Schiopul la culmea puterii și au câștigat chiar, pînă la un punct, o reputațiune europeană.

Aceștia sînt : Brut postelnicul și Zota spătarul.

Bartolomeu Brutti, rudă cu vestitul vizir Sinan-pașă, fusese cît-va timp agent diplomatic al Veneției la Constantinopole;³ după acela a ramas tot acolo în serviciul ambasadei spaniole și a concurs mult pe lingă Pórta Otomană la trimiterea lui Petru-vodă ca Domn al Moldovei; din recunoștință, acesta l'a chîamat în țeră, l'a făcut boier mare și l'a acoperit cu averi.⁴

(¹) *Letopis*. t. 1, p. 203.

(²) Hasdeu, *Viața și scrierile lui Luca Stroici*, București, 1864, in-16.

(³) *Bulengerus, Historia sui temporis*, Lugduni, 1619, p. 283. — *Maurocenus, Historia Veneta*, Venetiis, 1623, lib. XIV, an. 1591.

(⁴) Un raport al lui Germigny din 1580 în *Charrière, Négociations de la France dans le Levant*, t. 3, Paris, 1853, p. 913.

Sub Iancu-vodă Sasul, în intervalul dintre cele două domniri ale lui Petru Schiopul, Brutti se bucură de aceeași înaltă pozițiune.

Catolic gelos, dînsul a făcut tot ce l-a stat în putință pentru a răspîndi catolicismul în Moldova, și isbutise chiar de a introduce la noi pe jesuiți;¹ cu toate acestea, pe când cerea dela Curtea Papală epitetul de «patron al bisericei apostolice în România», el nu se sîfîia de a figura în acelaș timp între donatorii mănăstirilor ortodoxe dela Galata!

Brutti era și ostaș între cele-l'alte; așa mai sus, în introducerea la textul No. VIII, noi l'am vețut învingînd la 1580, împreună cu vornicul Bucium, o revoltă a Basarabenilor contra lui Iancu-vodă.

Avuțiile cele mari au pierdut însă pe agerul Albanes: pe când Aron-vodă era încă particular, Brutti îi împrumutase o sumă însemnată de bani; ajungînd apoi la Domniă și neputînd să-i plătească, acest principe a descoperit un alt mijloc de a se răfui, și anume a poruncit armașilor la 1591 ca să inee pe bietul creditor în Nistru.²

Acesta a fost tragicul sfîrșit al postelnicului Brutti.

Cel-l'alt Albanes, spătarul Zota, este un personagiu nu mai puțin interesant.

Porecla lui era Tzigara, ér Zota, sau mai bine Zotu, numele său de botez: Ζώτος ó Τζιγάρης.

Născut dintr'o familie albanesă din Ianina, el avea frați Apostol Tzigara și Panoson Tzigara.

Venit nu se știe cum în grația lui Petru Schiopul, Zota a ajuns, în vîrsta numai de 37 ani, mare-spatar în Moldova și ginere al lui vodă, luând în căsătoria pe domnița Maria.

La urcarea pe tron al lui Aron-vodă, Zota fusese de'ntăiu bine vețut de către acest principe;³ mai în urmă însă, cădut pe semne

(¹) Vețî despre acesta o mulțime de acte în Thelner, *Monumenta Poloniae*, t. 3, p. 5 și ștele, unde Brutti țîi dă titlul de «Gran Camarier di Moldavia et Capitano di Lapusna.»

(²) Bielski, *Kronika polska od 1597 do 1598*, Warszawa, 1851, p. 164.—Mai vețî despre Brutti, C. Esareu, *Archivle Veneției*, în *Columna lui Traian 1876*, p. 280; — Hasdeu, *istoria toleranței religioase în România*, ed. 2, Buc. 1865, etc.

(³) *Zetopsis*, t. 1, p. 209.

în prepus din cauza înruderii sale cu Petru Șchtopul, a fost silit a emigra și a murit la 1599 în Veneția, lăsând un lung testament italianesce, din care rezultă că avea mai mulți copii, băieți și fete.¹

O ramură din familia Tzigara există pînă astăzi în Tera-Românească, unii în Vlașca, alții peste Olt, în districtul Dolj, dacă nu mă înșelă memoria.

Apostol Tzigara, fratele eroului nostru, dând la lumină pe la 1630 o istorie universală în limba greacă, scrisă de mitropolitul Doroteu de Monembasia și al cărei manuscris fusese oarecând în posesiunea lui Zota,² a publicat acolo și portretul acestuia reproduc apoi în celelalte edițiuni ale cărții.³

În giurul portretului este scris : Εἰκὼν τοῦ λαμπροτάτου κυρίου Λεω τοῦ Τζιγαρά τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων, πρωτοσπαθarioy καὶ γαμβροῦ τοῦ γαληνοῦ ἡγεμόνος πάσης Μολδοβλαχίας κυρίου κυρίου Πέτροο Βοιβέδα (icóna luminetului domn Zota Tzigara din Ianina, marele spatar și ginere serenisimului principe a toată Moldovlachia, domnului domnului Petru-voevod), ér la drépta imaginii : ἐτῶν λζ (de ani 37).

Acest portret e foarte interesant pentru noi, mai cu deosebire prin aceea că ne arată portul unui mare-spatar moldovenesc al secolului XVI : acea căciulă de blană, din care ese sus și se lasă pînă pe spate o lungă codă, probabilmente de catifea ; acea detelă la git ; acele scumpe stofe înflorate ale șubei și ale haturii pumnarului etc.

Și altmintea, sub raportul curat artistic, portretul spatarii Zota nu este fără importanță, de vreme-ce a eșit din mîna unei celebrități : a lui Antonio Bosio, atât de cunoscut prin opera sa postumă despre catacombele Romei.⁴

Acest portret, iată 'l :

(¹) Veđi acest testament în Sathas, *Μεσαιωνική βιβλιοθήκη*, t. 3, Veneția, 1872, XCv—Cī.

(²) Această istorie universală s'a tradus din grecesce în romînesce de către un Ion Polcarăi din Brașov în a doua jumătate din secolul XVII. Manuscrisul romînesc se află în Mănăstirea Hohenzollern din Sigmaringen, unde l'a descoperit Schuchardt. Veđi Gröber, *Zeitschrift für romanische Philologie*, t. I, 1877, p. 484.

(³) Despre diferitele edițiuni ale acestei cărți, veđi Sathas, *Νεοελληνική γυβλιόθηκη*, Atena, 1868, p. 222—4.

(⁴) Antonio Bosio, *Roma sotterranea, opera postuma publicata da C. Aldobrandini*, Roma, 1632, fol. — Cf. Beldetti, *Osservazioni sopra i cimieri*, Roma, 1720, fol.

Să revenim la catastihul de mai la vale.

Particularitățile sale linguistice vor fi studiate mai jos în Notă; chiar aci însă vom atrage atențiunea asupra unui fenomen grafic, care ni se pare a fi de o mare însemnătate fonetică și în privința cărui se cere o dezvoltare ce-va mai pe larg.

Autorul, sa-și mai corect scriitorul catastihului, deosebesce două feluri de *z*, adică *z* și *s*.

Cu *z* sint scrise :

la începutul cuvîntului :

Зота (nume propriu),
Зарба (nume de stofă),
Златостъ (nume propriu),
Завѣкъ,
Зиле,
Залог;

la mijlocul cuvîntului :

Карагюзѣле (nume propriu),
Зѣкъъ,
празниче,
лоазе,
Пиздени (nume de sat);

la sfîrșitul cuvîntului :

вѣразъ,
атлазъ,
връзъ,
мъзъри.

Cu *s* sint scrise :

la începutul cuvîntului :

Зѣкъъ;

la mijlocul cuvîntului:

вѣри,
трѣтѣи,
рѣнѣ,
брънѣжъ,
масарѣ;

la sfîrșitul cuvîntului:

în prepus din cauza înrudirii sale cu Petru Șchopul, a fost silit a emigra și a murit la 1599 în Veneția, lăsând un lung testament italianesce, din care rezultă că avea mai mulți copii, băieți și fete.¹

O ramură din familia Tzigara există pînă astăzi în Țara-Românească, unii în Vlașca, alții peste Olt, în districtul Dolj, dar nu mă înșelă memoria.

Apostol Tzigara, fratele eroului nostru, dănd la lumină pe la 1630 o istorie universală în limba greacă, scrisă de mitropolitul Doroteu de Monembasia și al cărei manuscris fusese oarecând în posesiunea lui Zota,² a publicat acolo și portretul acestuia, reprodus apoi în celelalte edițiuni ale cărții.³

În giurul portretului este scris : Εἰκὼν τοῦ λαμπροτάτου κυρίου πατρὸς τοῦ Τζιγαρά τοῦ ἐκ Ἰωαννίνων, πρωτοσπαθαρίου καὶ γαμβροῦ τοῦ ταγματῆρος ἡγεμόνος πάσης Μολδοβλαχίας κυρίου κυρίου Πέτρου Βοιβόδα (icôna luminatului domn Zota Tzigara din Ianina, marele spatar și ginerele serenisimului principe a totă Moldovlachia, domnului domnului Petru-voevod), ér la dreapta imaginii : ἐτῶν λζ (de ani 37).

Acest portret e foarte interesant pentru noi, mai cu deosebire prin aceea că ne arată portul unui mare-spatar moldovenesc în secolul XVI : cea căciulă de blană, din care ese sus și se lasă pînă pe spate o lungă codă, probabilmente de catifea ; cea detelă la gît ; acele scumpe stofe înflorate ale șubei și ale hainei pumnarului etc.

Și altmintea, sub raportul curat artistic, portretul spatarului Zota nu este fără importanță, de vreme-ce a eșit din mîna unei celebrități : a lui Antonio Bosio, atât de cunoscut prin opera sa postumă despre catacombele Romei.⁴

Acest portret, iată 'l :

(¹) Vezi acest testament în Sathas, *Μορμανικὴ βιβλιοθήκη*, t. 3, Veneția, 1872, p. XCIV—CI.

(²) Această istorie universală s'a tradus din grecesce în românește de către un Ion Babușă din Bragov în a doua jumătate din secolul XVII. Manuscrisul românesc se află în Muzeele Hohenollern din Sigmaringen, unde l'a descoperit Schuchardt. Vezi Grüber, *Zeitschrift für romanische Philologie*, t. 1, 1877, p. 484.

(³) Despre diferitele edițiuni ale acestei cărți, vezi Sathas, *Νεοελληνικὴ φιλολογία*, Atena, 1868, p. 322—4.

(⁴) Antonio Bosio, *Roma sotterranea*, opera postuma publicată de C. Aldobrandini, Roma, 1632, fol. — Cf. Baldetti, *Osservazioni sopra i cimiteri*, Roma, 1720, fol.

55. † КГ ДЕ КЗАДЖРЕ
 56. † А ГРАТІЕ
 57. † В ПИРОСТІН
 58. † А КЗАДАРЕ МАРЕ ДЕ БЕРЕ

59. † А ТО^К КЪ ВІ. ТА^АЦЕРЕ ДЕ
 60. ЛА ЛОГОФЖТЪА ЧЕЛ МАРЕ —
 61. † В. СВРЪДЕ^А
 62. † А ХЖРАКЦЕ
 63. † А. ФІЕРЕ ДИ ФЕРЕСТРЕ
 64. † В. КЪЕ МАРЕ ДЕ КА^Р,
 65. † А. МАН МНЧІН
 66. † В. КЪРАНЦЕ ДЕ МАГЕ^Р НН^Ц
 67. † Г. САНЪРЕ
 68. † А ТИГАН
 69. † А СІНІЕ МАРЕ (*)

70. ЧИЧЪ ДЪ ВЪШМИНТЪ БЪСЪРЪЧЪ^Н
 71. ШИ ДЪ КІРЦІН
 72. † А ТЕТРЪБАГГЕ^А ФЕРЕ
 73. КАТЕ — :

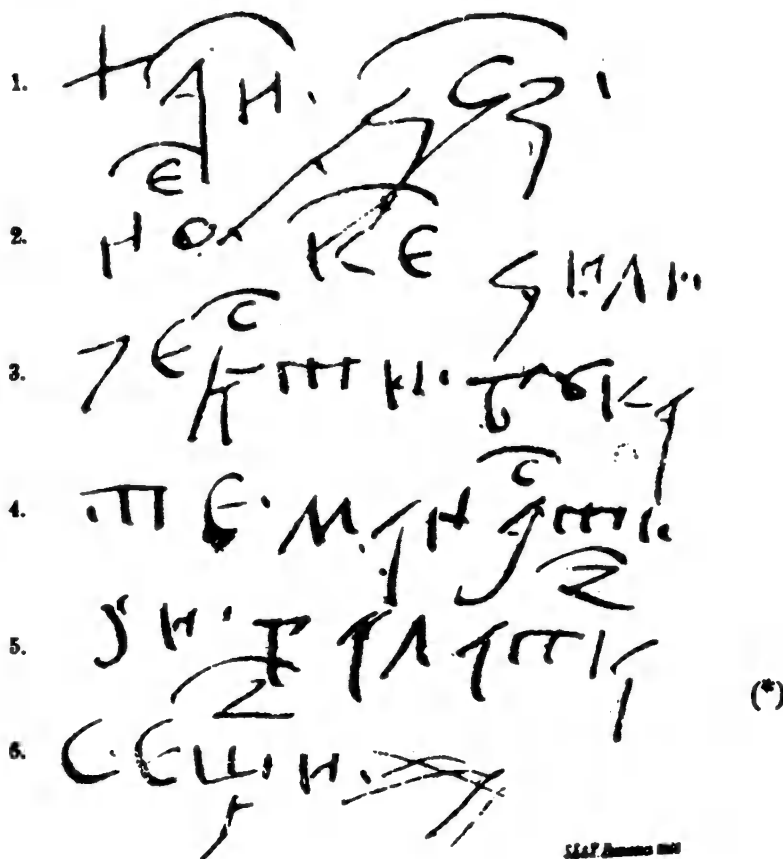
74. † В. КИВОТЕ ДЕ А^РУН^Н ТЪ
 75. † В. КЪДЕАНИЦЕ ДЖ^РУН^Н ТЪ
 76. † Н. КЪЦІН КЪ КЖНАФН ШИ КЪ

(*) Архивна линкa este după original.

Sub raportul ortografic, catastihul nostru se mai distinge prin deșă întrebuințare a literei κ , foarte rară în celelalte texturi din colecțiunea de față, prin puținătatea aruncăturilor d'asupra, și prin acela că consóna finală apare de o mulțime de ori neînsoțită de ς , α sau λ , deși e scrisă în rînd, ér nu d'asupra rîndului, — lucru aprópe fără exemplu în grafica română de pe atunci.

Scrișórea de mână a lui Petru-vodă Șchiópol o reproducem în fac-simile.

. Iată-o :

(*) După acésti apostilă domnescă, pusă în fruntea paginei I, urmész apoi 1^{1/2} fólii ne-scrișă. Textul se începe dela pagina 5.

7. † вато м^с ца ное^в а
8. † чиче кат^са ти^х дела мана^стире
9. дела галата. сж сж цине де веш
10. минтеле бесеречен. ши де аржи^н
11. т⁸ ши де ковоаре. ши де банїи
12. ши де кан^н ши де карж ши де т^т
13. добиток^а ши де тоате еккате
14. ле кзнд⁸ а⁸ фост⁸ ег⁸мен⁸
15. анастасіе де шав да^т сама ла
16. карагюз^а столник⁸ ши тоа^{те}
17. ааст^а сав да^т ла мзна а^н гервастіе
18. декїюл⁸и — :
19. † вї. ковоаре де дем⁸а^т
20. † в. пзреци ар⁸а де дем⁸а^т
21. † а. ковоаре скѣмпе ноаа — :
22. † в. а^а бе ши доав рошїи
23. † вї. ковоаре дела боевод⁸ — :
24. а. ково^р рошїи дела драгоми^{р⁸}
25. двѣрника — :

-
26. † а. ковор а^а б⁸ дела ми^тр^а дво^рни^к
 27. † а. ково^р верде дела 8н⁸ ча⁸ш⁸
 28. † а. ковор га^а б^н дела хе^тма^н
 29. † а. ковор дела брзлздан^а
 30. † а. ковор а^а б⁸ дела ко^рцїи^нз

мѣтрафирь де сръма. кѣ

вѣ настѣри ши кѣ в. ка

нафи

† а. аѡра^р де сѣрма кѣ а. ка

130. нафи

131. † а. пѣрѣке де нѣра^к леце.

132. де сръма ши кѣ вѣразе

133. † а. поале де иконе де за^рба

134. пре марѣине кѣрши

135. никѣ негрѣ

136. † г. дѣре де за^рба а^аба^стре

137. ши кѣ ротеле де аѣрь

138. † а. заѣсѣ де за^рба ши кѣ фло

139. риле а^абе де фир

140. † в. заѣсе че сѣнтѣ маи пре

141. сѣсѣ де пра^зниче ши де

142. моленѣи де чѣ^тма рошѣи

143. ши кѣ ротеле де фи^р

144. † а. проковецѣ де тратапо^{аѣ}

145. де зарба. а^абѣ ши кѣ

146. флоре ши пре ма^рѣине

147. адамаскѣ вѣрде

55. † КГ ДЕ КЗАДЖРЕ
 56. † А ГРАТІЕ
 57. † В ПИРОСТІН
 58. † А КЗАДАРЕ МАРЕ ДЕ БЕРЕ

59. † А ТО^К КВ ВІ. ТА^А ЦЕРЕ ДЕ
 60. ЛА ЛОГОФЖТВА ЧЕЛ МАРЕ —
 61. † В. СВРЪДЕ^А
 62. † А ХЖРАЦЕ
 63. † О. ФІЕРЕ ДЕ ФЕРЕСТРЕ
 64. † В. КВЕ МАРЕ ДЕ КА^Р,
 65. † А. МАИ МИЧІН
 66. † В. КЗРЛИЦЕ ДЕ МАГЕ^РНИ^Ц
 67. † Г. САКВРЕ
 68. † А ТИГАН
 69. † А СІНІЕ МАРЕ (*)

70. ЧИЧВ ДВ ВЪШМИНТЪ БЪСЪРВЧВ^И
 71. ШИ ДВ КЛРЦІИ
 72. † А ТЕТРЪВАГГЕ^А ФЕРЕ
 73. КАТЕ — :

74. † В. КИВОТЕ ДЕ А^РЦИ^НТЪ
 75. † В. КЗДЕЛНИЦЕ ДЖ^РЦИ^НТЪ
 76. † В. КЗЦИ КВ КЖНАФИ ШИ КВ

(*) Această liniă este după original.

173. ниче де адамаскѣ рошѣ
 174. † [—] а. завѣсѣ де та ^Ф тѣ а ^А ба
 175. стрѣ
 176. † [—] а. тратапо ^А де адама
 177. скѣ галѣзна кѣ фло
 178. ре албе
 179. † [—] а. проковѣце де адама
 180. скѣ фѣра канафѣи
 181. [—] в. проковѣце де а ^Т ла ^З а ^А
 182. бастрѣ
 183. [—] а. ширинче де та ^Ф тѣ
 184. албастрѣ пестре
 185. икоане
 186. † [—] г. дѣри де беникѣ рошѣи
 187. ши кѣ цинте де аѣрѣ

-
188. [—] а. поале де адамаскѣ га ^А
 189. бени ши кѣ флоре а ^А
 190. бе ши пре марѣине а ^Т
 191. лазѣ мѣшкѣи
 192. † [—] а. проковѣць де че ^Т ма ро
 193. шѣи ши кѣ флоре ши пре
 194. марѣине а ^Т ла ^З а ^А ба ^С
 195. трѣ — :

(*)

(*) Liniă din original.

196. † ЧИЧЕ КЕШМНИТЕЛЕ ПРЕЦЕ

197. ЦИИ

† Г. ФЕЛWАНЕ ДЕ АДАМАСКЪ

А БЕ

† А. ФЕЛОНЪ ДЕ А^Т ЛА^З РОШИН

† А. ФЕЛОНЪ ДЕ АДАМАСКЪ

202. АЛБАСТРЪ

† А. ФЕЛОН ДЕ АДАМАСКЪ

МО^ХРЪТЪ

5. † А. ФЕЛОН. ДЕ АДАМАСКЪ

6. ВЪРДЕ ДЕЛА РОСТА^Н АГА

† А. ФЕЛОН. ДЕ ЗАРБА ДЕ

208. ЛА СТО^А НИКЪА КОСТА^Н

209. ДИНЪ

210. † Г. СТИХАРЕ ДЕ АДАМАСКЪ

211. КЪ ВЕРАЗЕ ШИ КЪ ФЛО

212. РЕ —

213. † В. СТИХАРЕ ВЕРСИ ДЕ А^Т ЛА^З

214. † А. СТИХАР ДЕ АДАМАСКЪ

215. ГАЛЕЗНА

216. † А. СТИХАР ДЕ АДАМАСКЪ

217. КЪ ВЕРАЗЕ АЛБЕ ШИ

218. МОХОРЪТЪ

219. † А. СТИХА^Р ДЕ А^Т ЛА^З НЪГРЪ

220. ДЕЛА ВЛАДИКА. АГА
 221. ФТОНЬ
 222. † А. ФЕЛОАНЕ ДЕ КВ^ТНИ МО^Х
 223. РЗТЪ
 224. † Г. СТИХА^Р ДЕ КВ^ТНИ МО^Х
 225. РЗТЪ
 226. † В. ФЕЛОАНЕ ДЕ КВ^ТНЕ
 227. АЛБЕ
 228. † А. СТИХА^Р ДЕ КВ^ТНИ
 229. А^ΛБЪ — :

230. † А. АНТИМИСЬ ДЕ А^ТЛА^З
 231. РОШІИ КВ СЛОВЕ ДЕ А
 232. ВРЬ —
 233. † А. ГРВЕНИКЪ ДЕ АДА
 234. МАСКЪ МО^ХРЗТЪ
 235. † А. ГРОВНИКЪ ДЕ В^РШИ
 236. НИ^К РОШІИ ДАТЬ
 237. ДЕ ДРАГОМИРИ
 238. † А. ФЕЛОАНЕ ДЕ БОГАСІИЪ
 239. † В. СТИХАРЕ А^ΛБЕ ДЕ БОГАСИ^Р
 240. † А. ПАТРАФИРЕ ДЕ ЗА^РБА
 241. КЗТЕ КВ В. КЗНА^Ф
 242. † А. ПАТРАФИРЬ ДЕ АДА
 243. МАСКЪ ВЪРДЕ КВ В

148. † а. проковецъ де иванггелѣ де
 149. ачелашъ вигъ ши пре марѣи
 150. не адамаскз вѣрде ши кѣ
 151. а кзнафи
 152. † а. проковеци де зарба ши
 153. кѣ флориде алби ши пре
 154. марѣине. де а^т ласъ мѣш
 155. ки кѣ па^т рѣ кзнафи
 156. † в. проковецъ де зарба де^н
 157. трачелашъ вигъ пре ма^р
 158. ѣине ѣршиникиѣ негрѣ
 159. ши кѣ вптѣ канафи
 160. † а. двере маре че стѣ дѣтре
 161. стѣлпи де чѣ^т ма рошѣ
 162. кѣ ротеле
 163. † в. поале че стаѣ^н тѣ^н дѣ дѣтре
 164. стѣлпи де адѣмѣ^с кѣ кѣ
 165. вѣраѣе
 166. † в. поале де чѣ^т ма рошѣ кѣ цѣ^н
 167. те де фирѣ — :
 168. † а. поале де икоане де адама
 169. скѣ рошѣ че сѣнтѣ^т дѣ то
 170. дѣте зиле —
 171. † г. двери де адамаскз рошѣ
 172. † в. завеси ма^н пре сѣсѣ де пра^с

268. ꙗпреѹ^р кѡ а^т ла^з рош^н

269. † а. поале ꙗрѡши ꙗ^т ра

270. челашь ѡбра^з

271. † а. тратѡ^а ꙗрѡ ꙗ

272. трачеле ѡбра^зе

273. † а. проковѣце ꙗра

274. ꙗтрачеле ѡбра^з

275. † а. стиха^р де богасѡ

276. а^а бѡ дела ко^с та^н дѡ^н

277. † в. ширинче бѡне скѡ

278. мпе

279. † а. ка^ф та^н кѡ дѡ^с на^с

280. тѡре дела медеа

(*)

281. † чиче арѡинтѡа дат дела пѡ

282. трѡ боевѡаѡ

283. † в. кѡпе да^р ѡи^н тѡ кѡ лѡа

284. зѣ полѡите

285. † а. кѡпа маи мика

286. † вѡ. лингѡре да^р ѡинтѡ

287. † а. мѡдеаница де арама

288. † а ѡмивааницѡ

289. † а. иври^к полѡнтѡ

(*) Liniă după original.

196. † чнче вешминтеле превѣ
 197. — ши
 198. † г. фелване де адамаскѣ
 199. — ^а бе
 200. † а. фелонъ де а^т ла^з рошѣи
 201. † а. фелонъ де адамаскѣ
 202. — албастръ
 203. † а. фелон де адамаскѣ
 204. — мо^х рѣтъ
 205. † а. фелон. де адамаскѣ
 206. — вѣрде дела роста^н ага
 207. † а. фелон. де зарба де
 208. — ла сто^а никѣа коста^н
 209. — динѣ

210. † г. стихаре де адамаскѣ
 211. — кѣ вѣразѣ ши кѣ фло
 212. — ре —
 213. † в. стихаре верѣи де а^т ла^з
 214. † а. стихар де адамаскѣ
 215. — галѣзна
 216. † а. стихар де адамаскѣ
 217. — кѣ вѣразѣ алѣе ши
 218. — мо^х рѣтъ
 219. † а. стиха^р де а^т ла^з нѣгрѣ

313. ТЖТИНЕСЖШ ШИ
 314. АРЕ А ДА ДІ А С ПРИ
 315. † А. КВПЖ ДА^РЦИНТЪ
 316. ДЕЛА ДРАГОМИРИ
 317. † А. СКАФА ДА^РЦИ^НТЪ А
 318. РЕ ДЕЛА ДРАГОМИ^Р
 319. † А. ЛИНГВРЕ ДАРЦИНИ^(*)
 320. ТЪ АРА ДЕЛА АРА
 321. ГОМИРЬ —
 322. ЧИЧЕ ИКОАНЕЛЕ БЕСЪРЕЧЕН^(**)
 323. † А. ИКОАНЕ МАРЕ —
 324. † ЗІ. ИКОАНЕ МОЛЕНІЕ

325. † ЗІ. ПРА^ЗНИЧЕ
 326. † АІ. ИКОНИЦИ Л ГОРЖ
 327. И Л ПОЛИГАНДРЪ
 328. † АВ. ДЕ ВАЖ ШИ ДЕ
 329. СТРЪЦЬ ШИ ДЕ
 330. ЛЕМНЪ
 331. † А. СТЪ^Г КЪ КРЪЧЕ
 332. ДЕ АРАМЕ
 333. † ВІ. ФЖКЛЗИ СКЪМ
 334. ПЕ

^(***)

(*) Ultimul и e șters apoi de o altă mână.

(**) Liniă după original.

(***). Idem.

CHVE KSKATELE SH

KHNSA SH DE ANTE

KACE

† A. MAKE DE MOF^N

9. † A. KCPENHE DE PHN
SE

† A. MAKE DE KPA^N

† A. KOTE DE MIERE

43. † A. KEMATATE DE MI

344. EPE CTPEDE

345. † AI. KEMATEHE DE MIH

346. PE DEN BAZHEPH

347. † E. PSTHNE DE POAME

348. M8PATE

349. † NI. CTOPPE DE PHN

350. † A. KANTH DE FANINA

351. † A. KA^P MARE DE A.

352. KAH^O

353. † E. KOYIH

354. † E. K8CITE K8 M8

355. H8PE

356. † K8. DE PECHPELE DE AS^T

357. † 8MA. DE B8KSH DE PH^N

358. THNA DE WCEA8

268. ꙗпреѹ^р кѡ а^т ла^з рош^н.

269. † а. поале ꙗрѡши ꙗ^т ра

270. челашь ѡбра^з

271. † а. тратпо^а ꙗрѡ ꙗ

272. трачеле ѡбразе

273. † а. проковече ꙗра

274. ꙗтрачеле ѡбра^з

275. † а. стиха^р де богасиѡ

276. а^л бѡ дела ко^с та^н ди^н

277. † б. ширинче бѡне скѡ

278. мпе

279. † а. ка^ф та^н кѡ дї^н на^с

280. тѡре дела медеа (*)

281. † чиче аруинтѡа дат дела пѡ

282. трѡ боевоѡѡ

283. † б. кѡпе да^р ѡи^н тѡ кѡ лоа

284. зе полѡите

285. † а. кѡпа маи мика

286. † вї. лингѡре да^р ѡинтѡ

287. † а. мѡѡелница де арама

288. † а ѡмѡвалница

289. † а. ѡбри^к полентѡ

(*) Liniā dupā original.

426. † 3а. СТОГ8РЕ ДЕ ФХНС

427. † А. СТОГ8 ДЕ МАЛАЮ

42. † НА. СТОГ8РЕ ДЕ ФХ^Н

ДЕЛА ХРИКАНИ

† 3. СТОГ8РЕ ЛА ПЕ^Т РЕ^Ш

ДЕ ФХНС

z. † 3. ДЕ СТ8ПИ (*)

ЧИЧЕ ДЕЛА СА^АНА

434. † П. ДЕ СТ8ПИ

435. † К. ДЕ ПОРЧІИ

436. † В. СТОГ8РЕ ДЕ СА

437. КАРЖ

438. † А. СТО^Г ДЕ ХРИ^ШКА

439. † А. СТО^Г ДЕ МАВА^РИ

440. † Н. МИ^РЦЕ ДЕ МАЛАЮ

441. † W ПОВААРНЕ К8 БАСЕ

442. † Н. СТОГ8РЕ ДЕ ФХНС

443. † А. СТО^Г ШИ ЦЮМАТА^{ТЕ}

444. ДЕ WBXCS ЛА ТЖ

445. МЖШАНИ (**)

446. † ЧИЧЕ САТЕЛЕ

447. † ВЖЛЧЕШИ К8 Е МОРИ

448. ШИ К8 Д. ПІW ШИ

(*) Liniă după original.

(**) Idem.

449. кѢ ѡ ѡлтоаре.
 450. † теишори кѢ халжѣѡ^и
 451. † хришкани
 452. † плопи кѢ в хжлѣѣ^и
 453. † бе^ачеѡи кѢ моара
 454. † пи^здени кѢ а моарѣ
 455. † са^ана кѢ а мори ши
 456. кѢ доѡ пѣѡ ши кѢ ѡ вѡ^а
 457. торе ши кѢ подѡ^а дмла
 458. тор

459. † тѣмжшанѣи
 460. † миѣилѣѡи кѢ г мо^р^и
 461. † ворѡѡѡѡи
 462. † мѣнжѣѡи кѢ а мо^р
 463. † ижтреѡи
 464. † мѣнѡѡѡи
 465. † фж^афѡѡѡи
 466. † драганѡѡи кѢ мѣѡри
 467. † шинѡѡѡ кѢ ѡ мори
 468. ши кѢ р порѣи
 469. † ѡѣ. салаши де ѡи
 470. гани
 471. † ѣ. фѣлѣ де вѣѣ ла
 472. ко^т нарю
 473. † ѣ. фѣ^аѣ де вѣѣ ла во

335. ЧИЧЕ БСКАТЕЛЕ ШИ

336. ВИНБА ШИ ДЕ ААТЕ

7. БААСЕ

† А. МАЖЕ ДЕ МОРВ^Н

† А. БЕРБЕНЦЕ ДЕ РЪН

ДЕ

† А. МАЖЕ ДЕ КРА^П

† А. БСТЕ ДЕ МІЕРЕ

† А. ЖЪМАТАТЕ ДЕ МІ

344. ЕРЕ СТРЕДЕ

345. † АІ. ЖЪМАТЕЦЕ ДЕ МІЕ

РЕ ДЕН ВЪЗЧЕШИ

347. † В. ПЪТИНЕ ДЕ ПОДМЕ

348. МЪРАТЕ

349. † НІ. СТОГВРЕ ДЕ ФЪН

350. † А. КАНТЬ ДЕ ФАНИНА

351. † А. КА^Р МАРЕ ДЕ Д.

352. КАИ^О

353. † В. КОЧІН

354. † В. КЪЦИТЕ КЪ МЪ

355. НЪРЕ

356. † КЪ. ДЕ ПЕЧЕРПЕЛЕ ДЕ ЛЪ^Т

357. † МД. ДЕ БЪКШИ ДЕ ФЪ^Н

358. ТЪНА ДЕ ШЦЕАЪ

359. † [—]ар. дрвѣн дѣ сарѣ

360. † [—]нв. дѣ сапѣ

361. † [—]кн. дѣ вѣци дѣ вин

362. дѣла котнар

363. † [—]д. вѣци дѣла воро

364. вѣци

365. † [—]и. пѣтине дѣ бр[†]

366. нѣж

367. † [—]в. фѣн вѣжнѣж

368. дѣ шн

369. † [—]а. пѣтине дѣ с^н^т
(*)

370. чичѣ пѣжнѣ шн фѣжнѣ шн

371. довитокѣла. дѣла

372. плопѣн

373. † [—]е. стогѣри дѣ грж⁸

374. дѣ е^с тимпѣ

375. † [—]г. стогѣре дѣ гржѣ

376. дѣ анѣ

377. † [—]г. стогѣре дѣ w^pзѣ

378. † [—]а. сто^г дѣ сака^p

379. † [—]а. стогѣ дѣ малаю

380. † [—]м. стогѣре дѣ фѣжнѣ

(*) Liniă după original.

- † ЛН. ДЕ БОИ МАРЕ
 382. † МА. ДЕ ВАЧІН МАРЕ
 † КГ. ДЕ ТРЕТИ^Н ВАЧІ^Н
 † КА. ВАЧІН ДТЕРЦІН
 † З. ВВХАЮ^Н
 † КВ. ДЕ ВИЦЕ^А
 † НІ. ДЕ ВИЦЕН
 † ВІ. БОБЛЕЦН ДТЕ^РЦН
 † Д. БОБЛЕН ТРЕТИ^Н

рчв

(*)

- † І. КАИ ПАТРАРН
 † Е. КА^Н ТРЕТИНЕ

383. † Е. КААВШЕН СТРИЖИ

384. ДЧН

385. † Е. АПЕ СТРИЖИ

386. ДЧІН

387. † ВІ. АПЕ ТРЕТИНЕ

388. † ВІ. АПЕ МАРЕ СТЕ^Р

389. ПЕ

400. † ЛН. АПЕ МАРЕ ДСЗ

401. пз к8 армасарю^А

(**)

402. † ПЗВ. ДЕ УН

(*) Intocmai așa în original.

(**) Idem.

† сѣи. вербечѣи

АА *

† і. кай^а телѣгаре

† в. кай негри ла вѣ^а

чеѣи

† а. кай арг

чиче вѣкателе дела вѣз

чеѣи

† п. мирце де грѣз

† г. мирце де сѣ,жицѣ

† ка. мирце де хри^ш ка

† з. мирце де сла^а

† і. мирце де малаю

† в. стогѣре де маваре

† а. сто^г де воев

† г. стѣгѣре де вѣз^с

† а. сто^г де хришка

† а. сто^г де врѣз^{**}

† чд. де стѣпѣи

† чи. де ви

† к. де порчѣи

чиче дѣла тѣишорѣ

за в original.

вр е scris в monogramă.

426. † [—]3а. [—]СТОГ8РЕ ДЕ ФХН8

427. † а. [—]СТОГ8 ДЕ МААЮ

† на. [—]СТОГ8РЕ ДЕ ФХ^н

ДЕЛА ХРИКАНИ

† 3. [—]СТОГ8РЕ АА ПЕ^т РЕ^ш

ДЕ ФХН8

† 3. [—]ДЕ СТ8ПИ

(*)

ЧИЧЕ ДЕАА СА^АНА

34. † п. [—]ДЕ СТ8ПИ

435. † к. [—]ДЕ ПОРЧІИ

41. † в. [—]СТОГ8РЕ ДЕ СА

КАРЖ

438. † а. [—]СТО^Г ДЕ ХРИ^шКА

439. † а. [—]СТО^Г ДЕ МАВА^р^н

440. † н. [—]МИ^рЦЕ ДЕ МААЮ

441. † w [—]ПОВААРНЕ К8 ВАСЕ

442. † н. [—]СТОГ8РЕ ДЕ ФХН8

443. † а. [—]СТО^Г ШИ РЮМАТА^{те}

444. [—]ДЕ ВЕЖС8 АА ТЖ

445. [—]МЖШАНИ

(**)

446. † ЧИЧЕ САТЕЛЕ

447. † ВЖЛЧЕШИ К8 Е МОРИ

448. [—]ШИ К8 А. ПЇW ШИ

(*) Linia după original.

(**) Idem.

449. кѢ ѡ ѡтоаре.
 450. † теишори кѢ халжѡѡ^н
 451. † хришкани
 452. † плопи кѢ в халѡѡ^н
 453. † бѣ^ачеѡи кѢ моара
 454. † пи^здени кѢ а моарѡ
 455. † са^ана кѢ а мори ши
 456. кѢ доѡ пѣѡ ши кѢ ѡ вѡ^а
 457. торе ши кѢ подѡ^а дмла
 458. тор

459. † тѡмѡшанѡи
 460. † миханѡѡи кѢ г мо^р^н
 461. † ворѡѡѡѡи
 462. † мѡнѡѡѡи кѢ а мо^р
 463. † пѡтрѡѡи
 464. † мѡнѡѡѡи
 465. † фѡ^афѡѡѡи
 466. † драганѡѡи кѢ мѡѡри
 467. † шивѡѡѡ кѢ ѡ мори
 468. ши кѢ р порѡѡи
 469. † ѡѡ. салаши де ѡи
 470. гани
 471. † ѡ. фѡѡѡ де бѡѡ ла
 472. ко^т нарю
 473. † е. фѡ^аѡѡ де бѡѡ ла ѡѡ

474. РОВЕЩИ

475. † А. ФА^АЧЕ ШИ ЦЮМАТАТЕ
 476. ЛА ИШИ
 477. † С. СТЪПИ ЛА КЪРНЪ^А ТЪДО^Р
 478. ДЕСЪТИНЪ ДЕЛА ВАСЪ^Н
 479. ЛСЖ ИЪМАН АС ФОСТЪ
 480. Р. ДАЦИ ДЕ ДЕСЪТИНЪ
 481. АРЖ А^К МЪ СЪНТЪ ДО
 482. АЖ
 483. † И ДЕ СТЪПИ ЛА БРАНИ
 484. ЩА
 485. ТЪДО^Р КЖЛВГЖРЪ^А СЪС
 486. ДА^Т КЪ ПРИСАКА ШИ КЪ
 487. СТЪПИ ШИ КЪ ТО^Т ДОБИ
 488. ТОКЪ^А ШИ ДЕ ВА ЛТОРЧЕ
 489. АМИНТРИЛЪ СЕ ФІЕ ЛЕПЖ
 490. ДА^Т ДЕ ЛЪЖЕ

TRANSCRIȚIUNEA:

ai 7097 (1588) noe^{rie} 25 zili; ce iasti bucate manastiri Galatai se ști.

† въ лѣто (în anul) 7097 (1588) мѣсѣца (luna) noe^{rie} 4.

† cice catastih dela manastire dela Galata, sã sã știe de veșmintele beserecei și de arjintu și de covoare și de banii și de cai și de carã și de tot dobitocul și de toate bucatele, cându au fostu egumenу Anastasie de ș'au dat sama la Caraghizel^u stolnicу, și toate alaste s'au dat la mâna lui Ghervasie dechitului :

† 12 covoare de demultu; † 2 păreți iarla de demult^u; † 4 covoare scumpe noala. † 2 albe și doao roșii; † 16 covoare dela voevodă; † 1 covoru roșii dela Dragomir дѣвника (vornicului); † 1 covor albu dela Mitre дѣвник; † 1 covor verde dela unū căușu; † 1 covor galban dela hetman; † 1 covor dela Brălădanu; † 1 covor albu dela Corștină; † 1 covoru albu dela Slav Tig^{anul} ^(?); † 1 covor roșiu dela Costandin stolnicu; † 1 covor roșiu Brut postełniculū; † 9 covoare dela boiarii; † 1 otghel de zarba dela stolnicul Costandinu; † 1 otghel dela Dragomirū; † 1 pilota petrița dela Dragomirū; † 1 fața de perina iaré dela Dragomir; † 1 cerga vānat^a dela Dragomir; † 3 peșchir dela коєєоді; † 1 peșchir dela Rustam; † 1 masa dela Rostam iare; † 5 mese dela коєєоді iaré; † 52 tepsie dela voevoda; † 4 tepsie dela Dragomiru; † 25 talgere cu doaa tocure de rame dela voevodă; † 8 talgere de plum dela Costantin stolni[cul]; † 23 de căldăre; † 4 gratie; † 2 pirosii; † 4 căldare mare de bere; † 1 toc cu 12 talgere dela logofătul cel mare; † 6 svrédel^a; † 4 hărléte; † 9 fiere de ferestre; † 2 cue mare de car; † 4 mai micii; † 2 cărlige de magherniț^a; † 3 sacure; † 1 tigai; † 1 sinie mare.

Cice de veșminte besérecei și de cărții : † 1 tetrévarrel ferecate; † 2 chivote de argintu; † 2 cădelnițe d'argintu; † 2 căți cu cănași și cu mähreme albi; † 1 potir de argintu cu discos, cu zvézdă și cu lingure de'argintu; † 2 svéșnice de argintu; † 1 panaghifar de arg'untu; † 1 talgir de pethlébi de'rgin^t; † 1 icona pantocrator ferecat^a; † 1 icoana săpată și ferecate; † 1 canași mare ce iaste sup policandru, scumpu și cu margaritar; † 1 tepsie de argintu de coliva; † 1 cruce ferecate și sapate; † 1 cruce gălbăna, numai la codița ferecate; † 1 cruce albă neferecată; † 1 icona moschicescu ce iaste asupra dverei царска (impărătescă); † 1 icona moschiăscă și foa[r]te frumoase précista; † 1 icoana précista și cu finl; † 1 iconostasū; † 2 svéșnice mare de areme; † 1 praxeu; † 1 anghirfate; † 1 triod митар (vameșul) fariseiu; † 1 triod penticostar; † 3 psaltire; † 12 minée; † 1 tipicū; † 1 căsloveți; † 1 molitāvnic; † 7 lutirghi; † 2 cărți de cântare; † 1 carte a praznicului; † 2 tetruvarrel^{ari} neferecate; † 1 aeru tot sārma; † 1 tetruvarrel puținel ferecat, dela Brălădan; † 1 златосць сфетін (gură de aur sântul) Feodor; † 1 lesviță și сьати (sântul) Ifrim; † 1 biblei.

† Veșmintele besérecei : † 1 царска (impărătesca) cosută cu sārma; † 2 poale de srāma la icoane și cu 50 de canași; † 1 patrafirū de srāma

... + 1 suror de sârma cu 4 canafi; + 1 pînă
... + 1 poale de icoane de zarba, pre mar-
... + 1 icoan de zarba albastră și cu roțile de aur;
... + 2 zarve. ce sîntu mai pu-
... de cîrma, roșii și cu roțile de fir; + 1 pro-
... și cu floare și pre margine adamască
... de același vîg și pre margine ad-
... + 1 procoveți de zarba și cu florile albi și pre
... + 2 procoveți de zarba deotr'a-
... și cu optu canafi; + 1 dvere mare
... + 2 poale ce stau în tîm
... + 2 poale de cîrma, roșii cu ținte de
... adamască roșii ce sîntu în toate zile; + 3 dveri
... + 1 tratapod de adamască galbăna cu
... + 2 procovețe de adamască fără canafii; + 2 procovețe de aflaz
... + 3 dveri de benică,
... + 4 poale de adamască, galbeni și cu floare albe
... + 1 procoveți de cîrma roșii și cu floare și
... albastru.

... prețuști : + 3 feloane de adamască albe; + 1 felon
... + 1 felon de adamască albastră; + 1 felon de adamască
... + 1 felon de adamască verde dela Rostan-aga; + 1 felon de zarba
... + 3 stihare de adamască, cu obaze și cu floare;
... + 1 stihar de adamască galbăna; + 1 stihar de
... + 1 stihar de aflaz negru dela vla-
... + 4 feloane de cuțni moh'rătă; + 3 stihar de cuțni mo-
... + 1 stihar de cuțni albu; + 1 antimist
... + 1 grobnicu de adamască moh'rătă;
... + 4 feloane de bogasiu;
... + 4 patrafire de zarba căte cu 6 căna; +
... + 1 patrafir de adamască
... + 3 aorar de zarba căte cu patru canafi; + 5 pe-
... + 4 brăe prostă;
... + 7 patrafir de adamască albastră, și roșii, și negre;
... + 5 pereche de nareclețe; + 1 procoveți de zarba,

împreg'ur cu orșinieu négru, dela Zota spătaru; † 3 dvere de adamască verde și cu firu, împreg'ur cu ațlax roși[i]; † 4 poale iarăși într'acelașu obraz; † 1 tratapod iară într'acele obraze; † 1 procovețe iară într'acele obraze; † 1 stihar de bogasiu albu dela Costandin; † 2 șirince bune scumpe; † 1 caftan cu 14 nasture dela Medela.

† Cice argintul dat dela Pătru voevodă : † 2 cupe d'argintu cu loaze poluite; † 1 cupa mai mica; † 12 lingure d'argintu; † 1 médelnița de arama; † 1 umivalniță; † 1 ibric poleitū; † 1 sticla cu mur; † 11 urice pren satele manastirei; † 19,000 aspri bani gata; † 1 uric pusu zalog derepū 3,000 aspri; † 50 de trătăzi de petele de aurū leșescū; † 1 potir d'argintu dela Radul cășnic; † 1 cupa mică dela Coste; † 1 cupocū d'argintu dela Costandin stolnic; † 1 inelū de aur iară dela Costantin stolnic; † 1 cupa d'argintu iară dela Rostam; † 6,000 aspri ce au dat Banul Pătru dreptu sufletul tătine-său, și are a da 14,000 aspri; † 1 cupă d'argintu dela Dragomiri; † 1 srafa d'argintu tare dela Dragomir; † 4 lingure d'argintu iară dela Dragomirū.

Cice icoanele besérecei : † 4 icoane mare; † 17 icoane MOAENIE (rugăciune); † 17 praznice; † 19 iconiți în ropk (sus) și în poligandru; † 32 de oaa, și de struțū și de lemnū; † 1 stég cu cruce de arame; † 12 făclăi scumpe.

Cice bucatele și vinul și de alte vaase : † 1 maje de morun; † 1 berbente de rânze; † 1 maje de crap; † 1 bute de miere; † 1 jumătate de miere strede; † 11 jumătețe de miere den Vlăcești; † 2 putine de poame murate; † 18 stogure de fân; † 1 cantū de fanina; † 1 car mare de 4 cai; † 2 cocii; † 2 cuțite cu mânăre; † 27 de pecerpele de lut; † 444 de bucsi de fântăna, de oțelū; † 1,100 drobi de sare; † 52 de sape; † 28 de buți de vin dela Cotnar; † 4 buți dela Vorovești; † 8 putine de brânză; † 2 foi brânză de oi; † 1 putine de un'.

Cice pâne și fânul și dobitocul dela Plopii : † 5 stoguri de grâu de estimpu; † 3 stogure de grân de anu; † 3 stogure de orzu; † 1 stog de sacar^ă; † 1 stogu de malaiu; † 40 stogure de fânū; † 38 de boi mare; † 44 de vacii mare; † 23 de tretin^a vaci; † 21 vacii interții; † 7 buhalui; † 22 de vițel^ă; † 18 de viței; † 12 bouleți interuți; † 9 boulenⁱ tretinⁱ; [peste tot :] 192; † 10 cai patrari; † 5 cai tretine; † 5 calușei strijiaci; † 5 iape strijiacii; † 12 iape tretine; † 12 iape mare sterpe; † 38 iape mare, însă cu armasariul; [peste tot :] 87; † 762 de oi; † 268 berbecii;

[peste tot :] 1030; † 10 cai telégare; † 2 cai negri la Valcești; † 9 cai iară.

Cice bucatele dela Vlăcești : † 80 mirțe de grâu; † 300 mirțe de sărjiță; † 21 mirțe de hrișca; † 60 mirțe de slăd; † 10 mirțe de malau; † 2 stogure de mazare; † 1 stog de bobu; † 3 stogure de ovăs; † 1 stog de hrișca; † 1 stog de orzu; † 94 de stupii; † 98 de oi; † 20 de porcii.

Cice dela Teișoru : † 61 stogure de fân; † 1 stogu de malau; † 51 stogure de fân dela Hri[s]cani; † 60 stogure la Petrești de fân; † 60 de stupi.

Cice dela Sadna : † 80 de stupi; † 20 de porcii; † 2 stogure de sacară; † 1 stog de hrișca; † 1 stog de mazară; † 50 mirțe de malau; † o povaarne cu vase; † 80 stogure de fân; † 1 stog și găumatate de ovăsu la Tămășani.

† Cice satele : † Valcești cu 5 mori și cu 4 pio și cu o ultoare; † Teișori cu halășteu-i; † Hrișcani; † Plopi cu 2 hăleștei; † Belcești cu moara; † Pizdeni cu 1 moară; † Sadna cu 4 mori și cu dou pio și cu o vultore și cu podul înmlator; † Tămășanii; † Mihailești cu 3 mori; † Vorovești; † Mănăști cu 1 mori; † Pătrești; † Mânzești; † Fălfoești; † Drăganești cu iazuri; † Șivița cu 6 mori și cu 100 porcii; † 19 salași de Țigani; † 10 falce de vie la Coțnariu; † 5 falce de vie la Vorovești; † 1 falce și găumatate la Îași, † 200 stupi la Cărnul Tudor, desetină dela Vaslui, însă numai au fostu 100 dați de desetină, iară acmu sântu doaa; † 50 de stupi la branișta.

† Tudoru călugărul s'au dat cu prisaca și cu stupi și cu toț dobitoac; și de va întorce amintrilă, se fie lepădat de lăje.

N O T A N D A :

finalul *u* întreg : кѣндѣ, фостѣ, демсѣтѣ, арѣинѣтѣ, аакѣ, роинѣ, сѣсѣмѣ, аерѣ, сѣитѣ (sunt), сѣсѣ, тратѣпѣдѣ, енгѣ, шѣтѣ, фирѣ, атааѣсѣ, сѣятѣрѣ, врѣшникѣ, пѣсѣ, аемнѣ, тимпѣ, анѣ, врѣсѣ, малаю, стѣгѣ, фѣнѣ, бѣсѣ, Тѣшѣрѣ, вѣзѣсѣ, Тѣдорѣ, ковѣрѣ, Драгомѣрѣ;

finalul *u* jumătățit : егѣменѣ, стѣоинѣ, Кѣстандинѣ, Драгомѣрѣ, сѣнѣчѣшѣ, постѣаникѣлѣ, икѣностѣсѣ, Зѣлатѣвѣсѣ, патѣрѣфирѣ, кѣникѣ, Иѣсѣфѣтѣвѣ, дѣтѣ, полѣнтѣ, кѣрѣокѣ, канѣтѣ, инѣлѣ, стрѣщѣ, шѣцѣлѣ;

finalul *u* despărut sau negles cu desăvârșire, deși consôna finală nu e

aruncată d'asupra rîndului : *wtгѣла*, *ковор*, *Костандин*, *пешкир*, *фелон*, *до-битокѣла*, *енинѣла*, *столиник*, *арѣинтѣла*, *стихар*, *Котнар* (dar și *Котнарю*), *дат*, *хетман*, *чел*, *логофѣтѣла*, *сѣп*, *пентикостар*, *фир*, *ѡпреѡср*, *фѣн*;

finalul *и* întreg și jumătătit în aceleași cuvinte, sau chiar despărut : *асрс* și *асръ*, *гровникѣс* și *гровникъ*, *дерептѣс* și *дерепъ*, *Драгомирѣс*—*Драгомиръ*—*Драгомир*, *коворѣс* și *коворъ*, *фѣнс* și *фѣн*;

finalul *ѣ* întreg : *верѣн*, *пѣреци*, *тратѣн*, *вѣци*, *ковѣлѣн*, *преѣцѣн*, *данѣн*, *кѣрѣци*...;

finalul *ѣ* conservat în *ѣрѣци*, dar perdut în *ачѣлашъ*;

neaccentatul *а* conservat clar, fără a trece în vocală obscură : *жѣматѣ-ѣюматѣ-жѣматѣѣ*, *манастирѣ* (genitivo-dativ : *манастири* și *манастиренѣ*), *Галата* (genitivo-dativ : *Галатаи*), *санѣтѣ* (dar și *сѣпатѣ*), *канафи* (dar și *кѣнафи*), *патрафир*, *зѣлог*, *фѣнина*, *мѣлаю* (de 4 ori), *патрари*, *калѣшенѣ*, *армасарюѣ*, *ѣмѣлѣтор*, *Драганѣци*, *сѣлаши*, *хѣлѣцѣс*, *вѣлѣдика*, *мѣтѣсѣ* (= ital. *malassa* = gr. *μεταξα*), *мѣсарѣ*;

conservarea neaccentatului *о* : *кѣсѣтѣ* (= *cusută*);

vocalism străin conservat intact : *хетман* (= polonul *hetman*), *пантокрѣтор*, *маргаритѣр* etc.;

фѣерѣ, *мѣерѣ*, din 3 silabe, precum dovedește strămutărea : *мѣ-ерѣ*;

parasiticul *ѣ* între *и* și *ѣ* : *арѣинитѣс*, cf. textul No. XXVIII;

parasiticul *и* după *ѣ* : *ѣтерѣци*=interțѣ;

ѣн trecut în *ин* : *ѣжѣтинѣ-сѣжѣс*;

а pentru *ѣ* : *Брѣлѣдѣнѣла* (= *Brălădénul*), *мѣса* (plur. *мѣсѣс*), *краниѣца* pentru *краниѣѣѣ* (cf. mai sus textul No. XXVI);

а pentru *е* : *сѣкѣрѣ* (secure ?), *патрафирѣ* (= slav. *петрахиѣла* = gr. *ἐπιτραχήλιον*), *тратѣноѣлѣ*=*тетраπόδιον*, *сѣкарѣ* (= lat. *secale*) de 2 ori;

а pentru *ѣ* : *кѣрѣци* (= *cărți*) dar și *кѣрѣци*, *вѣнатѣ* (= *vândătă*), *фѣра* = *fără* : *фѣра канаѣтинѣ*;

е pentru *ѣ* : *ачѣлѣ* (nu *ачѣлѣ*), *пѣчерпѣлѣ* (nu *пѣчерпѣлѣ*);

е pentru *о* : *пѣчерпѣлѣ*=slav. *почѣрпѣло*;

ѣ pentru *ѣ* : *прѣстѣѣ* (= *pröste*), *нѣгрѣѣ* (= *negre*), *тѣлѣгѣрѣ* (= *telegari*);

finalul în pentru simplul n : 4 (кѣ) маи мицѣи, де карѣи (=«carfi»), дела коарѣи (=bofagi), фхра канафѣи (=canafi), 21 саѣи (=vaci), 20 де порѣи, 94 де стѣи (dar mai jos de 2 ori : де стѣи), 100 порѣи, мѣи и мѣи...;

finalul în patru e : махеме аавін, апе стрижачін;

finalul în pentru is : poșis, dar de 5 ori poșin (ковос poșin, проко-
вель poșin, атаас poșin, шпинник poșin), богасис și богасин сай богасінс;

finalul $\varepsilon = n$: кан третине (= tretini), кан телеграфе (= telegari), 5 фалче (= falci), калдаре (= cǎldǎri), мѣнѣре (= mǎndǎri), 4 гратиѣ (= gratii);

vocalizarea inițialului *v* : satoape, lingă care însă și ssatoape;

asocierare din «altmintrile»;

1 trecut în r: πατραφίρη din πατραρχία, πολικανδρ8 = πολικάνδηλον, ωρ-
ωνικ88 = ital. oloserico;

c trecent în *q* : поликандрs și полиграндрs;

h trecut în f : πατραφύρα din πατραχίλι;

в trecut în а : нараклице = slav. наръквица «mânăuşă», cf. slocoz din slocoz- şi срѣкаш din срѣкъство prin forma intermediară срѣсех;

A trecut în *g* : *aurs* (de 2 ori) ca sinonim cu *впраг*, din slav. *внѣхъ* «formă sași «chip», cf. *ucig* pentru *ucid*, *putregașu* din *putred*, *muce-gău* din *muced* etc.:

A trecut în *tg* : *wtrka* (plapomă) din slavicul *wd'ka*;

т trecut în я : фанина = *farina*, вршиникс = it. *oloserico*;

м = ас : поленѣ, dar la plural поленѣ;

nb asimilat în *nm* : *инмлятор* (=inmlator) din *инблатор* (=inblator);

confuziunea între у și ж : аржинтс și арґинтс, жсматате și ґсматате, аґже pentru аґже:

confuziunea între finalul *m* și *n* în numele propriu : Ροϰταν, Ρωϰταν și Ρϰταν, — cf. Ροϰϣαν și Ροϰϣαν în textul No. XXIII;

vocalizarea lui *n* : *ans*, la plural *an*=*ani*;

кред (de 3 ori) pentru actualul «brăne»;

perdere a lui *b* după *m* : пѣсм = *plumb*;

nt asimilat în *n* : сѣн;

талѣир, plur. талѣере = germ. *Teller* cu *lg'* din *tl*, ca la Italiani în dialectele venete : *familgia* din *familia*, *elgi* din *ille* etc.;¹

хѣрлѣце, plural dela *härlet*, din slav. рыльце, cu o remarcabilă protestă a lui *h* atras de inițialul *r*, întocmai ca în *hrăpesc* din *răpesc* = lat. *rapio*, lingă care, printr'un fenomen fonetic analog, greul *ἀράζω* = *harp*;²

metatesa : лѣтирги pentru лѣтѣрги, молитѣвник din молитѣвникъ, бѣлен pentru бѣлане;

metatesa lui *r* : Брѣхданѣ (dela Брѣлд = Брѣлд), сѣрма și сѣрма, тратѣподѣ = τετραπόδιον, пѣстре = «preste», тѣтѣвѣ = τετάρδια, пѣтрица = τετάρβιον, проковѣцѣ = slav. покровѣцѣ;

metatesa lui *l* : Блѣчѣши și Блѣчѣшии;

pluralul cu *-ure* : токѣре, настѣре (dar și настѣри), линѣре, стогѣре (dar și стогѣри);

pluralul cu *-ră* pentru *-re* : карѣ, патѣфѣрѣ (dar și патѣфѣре);

pluralul мѣхѣреме dela «măhramă», astăzi «năframă» prin *m* = *n* și *h* = *f*, din turcul *makhramâ*, neogr. μαхраμάς, serb. махрама și марама etc.;

dela «floare» pluralul nearticulat флоре, cel articulat флориле;

dela «pio» pluralul tot așa: 4 пѣw, 2 пѣw;

articularea anormală : де адамаскѣ галѣзна (аșa de 3 ori). кѣпа миника, мѣделница де арама, бѣкши де фѣнтѣзна, кѣсче гѣлѣзна, фаца де перина, тепѣе де коливѣ, аѣрѣ де сѣрма, мирѣ де хѣришкѣ, канѣ де фѣнинѣ...;

condiționalul să nedistins de reflexivul *se* : сѣ сѣ шѣе, dar în apostila dominéscă : сѣ шѣи, și la finea textului : сѣ фѣе;

neconcordanță sintactică prin elipsă : коворѣ (din cele) рошѣи, 1 тетѣрѣ-ваггѣл (patru-evangelie) фѣрекатѣ, 1 кѣсче фѣрекатѣ ши (cu slove sau chi-

(¹) Blondelli, *Saggio sui dialetti gallo-italici*, Milano, 1853, p. 16, și *Studi linguistici*, Milano, 1856, p. 254.

(²) Cf. același fenomen în dialecte germanice : *herbernde*, *herkenne*, *herdacht*, *herhaben* etc. în Kuhn, *Zeitschr.* t. 14, p. 450, precum și franțuzesce în *hermine*, *herse*, *hérisson*...

purî) сапате, 1 крече... нсман ла кодица (din cele) ферекате, 1 икона (lucru) москическ, 1 икона москичаскз ши (din cele) фодрте фрсмолсе, ковор рошѣс (dela) Брст постеаникскъ, toate acestea provenind din cauza dictării catastihului, scriitorul omițând ceea-ce nu i se părea a fi esențial, dar scriind restul întocmai;

tot din cauza dictării provin neconcordanțele : 1 истине (dictat : puține una), 2 проковецъ (dictat : procoveț doă), 3 пешкир (dictat : peschir trei), 1 канафи, 5 флаче, 4 кладаче, 1 полле...;

adjectivul mare (magnus) întrebuințat fără schimbare la ambele numere, întocmai după cum poporul întrebuințează chiar astăzi pronumele care : кладаче маре..., ксе маре..., кзнафи маре..., свѣшнице маре...; икоане маре..., кон маре..., вачѣн маре..., апе маре..., nicăiri марѣ;

твт доентокса, тоате ескатеде, dar ꝑ тоате зиле, пу зилеле (cf. franc. *toujours*, ital. *tuttodì* etc.);

prepozițiunea repetată : дела манастире дела Галаата;

întrebuințarea partitivă a prepozițiunei де : ескатеде ши винса ши де лате ваасе (cf. les céréales et le vin et d'autres ustensiles);

contractiunea : шас дат (= și-au...), дървинтс-дървинтс-дървинтс lângă де арвинтс, часловеци din часословецъ, к'сршинникс = кс сршинникс;

genitivo-dativ : Галаатан; манастирен și манастири;

лси Гервасіе, пу лс;

ден, прен, акмс...;

чиче «aice», de 11 ori, din punct în punct italianul *quici* «aice», întrebuințat numai în Dante și în compusul *quiciritta* în loc de *quiritta*;

cuvinte grecesci : катастих (=κατάστιχον), манастире, декїно (=δείκναι), икоана (=εἰκών, neogr. εἰκόνα), егсмень (=ἡγούμενος), стихар (=στικάριον), сїніе (=serb. синија = грес. σινίον), тетрѣкаггел (=тетраευαγγέλιον), кивот (=κιβωτός), дискос (=δίσκος), потир (=ποτήριον), панагіар (=slav. панагїаръ din гр. παναγία), пантократор (=παντοκράτωρ), поликандрс (=πολικάνδηλον), маргаритар (=mediogr. μαργαριτάρι), колива (=slav. коливо = гр. κόλυβον), иконостасъ (=εικονοστάσιον), праѣс (=πράξις-πράξεως), ангираде (=ἐνχειρίδιον?), триѡд (=τριώδιον), пентикостар (=πεντηκοστήριον), тигникъ (=τιγικόν), лстирги (=λαειτουργία), аерс (=ἀήρ, cu amestecul lati-

puului *aēr*), сѣрма (=сѣрма), патрафиръ (=ἐπιτραχήλιον, neogr. *πιτραχήλι*), фелонъ (=φελώνιον), антимисъ (=ἀντιμίσσιον), трѣтази (=τρετάζια), скафа (=σκάφη), магеринцъ (μαγειρείον), минѣ (=μηνᾶιον), пилота (=πιλωτόν), петрица (=πετρίτιον), мѣр (=μῆρον), авраp (=ὠράριον=lat. *orarium*), пѣкле (=slav. *пѣтала*=gr. *πετάλιον*), аспри etc.;

flexiunea slavică intercalată în fraza română : дела Драгомира Дворника (slavonesce ar fi : *ŵ* Драгомира Дворника), дела боевоѣ (slav. : *ŵ* боевоѣ);

тааѣр де пѣтхлѣкн = slav. *пѣтъ хлѣкъ* «cinci pâni», alusiune la miracolul celor cinci pâni din Evangeliu;

царска în 2 accepțiuni : 1. ușa cea mare a altarului : *дверен царска*, 2. dalmatică : 1 царска *костѣ*;

alte slavisme curat bisericesci : празник, Златѣсть (Crisostom), свѣзда (stea), свѣтъ и свѣти (sânt), митар (vameș), *застѣка* (la plural *застѣки* și *завѣси*), *моленіи* (ruge), горѣ (partea «de sus» a bisericei), *лѣкница* (=лѣстница, cartea bisericească *Κλημάξ*), *гробникъ*, *десѣтникъ* (desăcălă) etc.;

сѣржицъ, ce să fie și de unde ? pusă între *грѣхъ* și *хришка*, este învederat o cereală, dar ce fel anume ? ca deminutiv din *сѣрѣхъ*, nu pôte fi, credem, decât medio-latin *surgum* și *suricum*, ital. *surgo* «blé de Turquie», despre care într'un text italic din 1122 : «fuit valida fames, ita «quod surgum valuit solidos XL», ér într'un alt text : «de ordeo, «spelta, aveno et surico — nihil — persolvant»;¹

самѣлаициъ = slav. *о҃҃мыивальница* «pelvis» saŭ «malluvium»;

лоазѣ, aci în sens de «urechile păharului», literalmente «vîțe» = slav. *лоза*;

мѣделница, de unde și boieria de «medelnicer» = slav. *мѣдѣлница* «pelvis», cu epenteticul *l* ca și 'n «molitveľnic» din *молитѣлникъ*;

бѣхакъ moldovenesce «bivol» = polon. *buhaj*, cf. turc *bugha* «taur»;

миере стредѣ = slav. *стрѣдь* «miere», boh. *stred*, vechiul polon *stredz* etc.;

(¹) Du Cange, *Gloss. med. Lat.* ed. Carpent., t. 6, p. 459.

ѢСКИШІ ДѢ ФХИТЪНА ДѢ ВЦЕАѢ = polon. *buksa* «boîte de fer ou d'airain au moyen de la roue», «frette», «virole» = medio-lat. *buxis*;

КЪНОКЪ, diminutiv din КЪНЪ «păhar», cf. polon *kubek*;

КЪЦИ (la singular : КЪЦЪ ?) după sens «lădiță» : 2 КЪЦИ КЪ КЪНАФНІ ШІ КЪ МЪХРЕМЕ ААБІН, — gr. *κίστη*? ori germ. *Kasten*? în ambele cazuri *ц* = *st*;

КАНАФ, învederat în sens de «cîncur» (КЪ 12 НАСТЪРН ШІ КЪ 6 КАНАФНІ, саѡ : КАНАФНІ — СЪН ПОЛКАНАРЪ) = germ. *Knauf*, cu epentesa lui *a* din cauza imposibilității la Români a grupului inițial *kn*;

pentru actualul *aramă*, la plural *arămî* și *arămuri*, textul de față prezintă patru forme divergînti : РАМЕ (cf. ital. *rame*), АРЕМЕ (cf. vechiu franc. *araim*), АРАМА (cf. portug. *arame*, provenț. *aram*), și АРАМЕ (cf. lat. *aeramen*);

САКСРЕ... pentru «securi»? ori pentru «sacuri» în loc de «saci»?

ПЪРЕЦНІ, cu sens de tapeturi murale;

ЗАРБА, stofă aurită, pers. *zarbat* «genus panni auro aliave re intertextum»;¹

БЕНИКЪ = turc. *benek* «espèce de riche étoffe»;²

ЧЪТМА = turc. *ématma* «du velours brodé»;³

ШИРИНЧЕ (de 2 ori), la colonia grăcă din Mariupol în Rusia pînă astăzi *schirinka* înseamnă «basma», «Handtuch», cela-ce Grigorovici derivă din grecul *χίρς*,⁴ dar în realitate cuvîntul e luat dela Turci sași dela Tătari : turcesce *şehreng* «étoffe persane»;⁵

КЪТНЕ саѡ КЪТНН = turc. *quthni* «espèce d'étoffe de coton et de soie»,⁶ din arabul *quthn* «bumbac», de unde și francesul *coton*;

КОРАСНЪ, transilvanesce astăzi *bogăzie* = ung. *bagazia* «toile lustrée», derivă direct, cu conservarea lui *s* și a genului masculin, din medio-lat. *bocassinus* «teli species ex gossypio vel lino», de exemplu într'un text

(¹) Vullers, *Lexicon persico-latinum*, Bonnae, 1864, t. 2, p. 126.

(²) Hammer, *Hist. de l'emp. Ottoman*, trad. Hellert, t. 17, p. 221.

(³) Ibid. p. 243.

(⁴) Blau, în *Zeitschr. d. deutsch. morgenländ. Gesellschaft*, t. 28 (1874), p. 573.

(⁵) Hammer, l. c. p. 238.

(⁶) Mallouf, *Dict. turc-français*, t. 2 (1867), p. 1010.

din 1259 : «de tela livida ac nigri coloris sive bocassino»,¹ mai într'un altul din 1434 : «pluviale nostrum de serico albo foderatum de bocassino albo»,² de unde se trag de asemenea spaniolul *bocaci* și vechiul frances *boucassin*, bună oră într'un text din 1388 : «un pourpoint de blanc boucassin»;³

НАСТЪРЪ ДЕЛА М Е Д Е А... că să fie ?

МШУКИ = turc. *dimikî*, neogr. *δυλίκιον* «satin de Damas», cu afera a primei silabe;

КОСАЦИ ТЕРЦІИ, ВАЧІИ ТЕРЦІИ = boi și vaci de 2 ani, cf. «anterf» = cu 2 ani înainte, și franc. dialectic *terçon* «boi de 2 ani»;⁴

КОСАНИ ТРЕТИИ, ТРЕТИИ ВАЧІИ, КАИ ТРЕТИИ, АПЕ ТРЕТИИ = boi, vaci, cai, iepe de trei ani, cu sufixul după analogia lui *нѣтин* (= *annotinus*) «miel de 1 an», cf. serb. *третјак* «cal de trei ani»;

КАИ ПАТРАИ = cai de 4 ani;

dela КОС, primul deminutiv КОСАЦ, al doilea — КОСАТЪ;

КААШЕН СТРИЖАЧІИ, АПЕ СТРИЖАЧІИ, la singular стрижак = cal de 1 an, la care s'a tuns căma, cf. rusul *стригунъ* «cal de 1 an»,⁵ dela slav. *стригати* «tund», în flexiune стриж-;

pentru sintaxă : нѣман ас фостъ 100 даци...;

particularitate juridică : un călugăr *se dă de bună voe* mănăstirii «кѣ присака ши кѣ стѣпи ши кѣ тот дожитокѣ»;

дѣ естимѣс = «din anul curent»;

дѣ анѣс = «din anul trecut».

(¹) Du Cange, *Gloss. med. Lat.* ed. Carpent. p. 707.

(²) Ibid.

(³) Ib. p. 745.—Cf. Littré, *Dict.* t. 1, p. 379.

Remalch, op. cit. t. 1, p. 630.

МѢСЯЦНОЕ СЛОВОЕД. ed. Acad. Petersb. t. 4, 1848, p. 236.

XXXII.
P O R U N C Ă D O M N Ă S C Ă .

FĂRĂ LOC, 30 IUNIŢ 1621.

Maî sus, în introducerea la crisóvele lui Simeon Movilă, am promis a reproduce în Apendice un act dela văduva acestui principe.

Originalul se află în Archivul Statului : episcopia Argeş
XXXVIII.

E scris pe o fôia de frumósă hărtiă turcésă lustruită, lungă de 31 1/2, lată de 22 centimetri, cu caractere fôrte elegante, cu cernelă rădăciniă.

E greŭ a distinge pe x de k.

Pecetea, întipărită în hărtiă, s'a deslipit.

În iuniŭ 1621 — datul documentului — domnia în Těra-Romănescă Gavrilă-vodă, fiul lui Simeon Movilă; se vede însă din actul de maî jos, cumcă măria-sa numai domnia, pe când cărmuirea cea de fapt se afla în mânele ambiţiosei sale mume, care poruncia autorităţilor ţerei cu aerul unei adevărate autocrate.

1. † їw г^сп^ажа маргита. г^сп^ажа поконнаго їw сїмew^н боево^а. скриса^м
до^м нїа м^к
2. картѣ до^м нїи м^кле. све^н тен ш^н до^м незеєцїи м^к сти^р че се зиче
арѣешъ. к^с
3. кас ав^т св^н та м^к сти^ре нице морн. че се к^км^к морнле де жо^с.
де^ч л^кс фо^с лки^с

18. ПН. МЦА. Ю. Л. ДНЫ. Л'БТУМ. /ЗРКА: —

TRANSCRIPTIUNE:

† Iwannah gospođa Marghita gospođa pokojnago Iwanna Simeon-
voda (Ion Dómnă Marghita, Dómnă reposatului Ion Simeon-
voda), scris'am domniŭa-mé carté domnii-méle sventei și dumne-
zeștiŭi măn^{stir} ce se zice Argeșŭ, cumc'au avut svânta măn^{stire}
niște mori ce se chémă morile de jos, dec' léu fos' închis orășani
cu grădinile de n'au avut cale să mérgă cu carulŭ la moară, dec'
sêu plânsŭ călugării de în svânta măn^{stire} că n'au cale să mérgă
cu cari^{le} la moară, iar domniŭa-mé amŭ căutat și amŭ aflat de-

reptaté, și amă judecat depreună cu boiari cum să aibă svânta mănstire cale să s^e mérgă cu carul la moară, și amă măn^{at} pre sluga domnii-méle pre Stancul vătahul cum să facă cale, dec' au tăiat gardurile grădinilor ș'au făcut cale să poată mérge cu carul svânta mănstire la moară, cumau fos' și mai de nainte vréme, și léu lăsat și lor locu destul să le fie de hrană; dec' într'altă chip să nu fie preste cuvântul domnii-méle. ГАМА РЕЧЕ ГОСПОДСТВОМИ (însăși a poruncit domnia-mea), ПИС МѢСАЦА (scris în luna) ЮНІА 30 АНЫ (dile), ЛѢТУМ (în anul) 7129 (1621).

N O T A N D A :

siglul cirilic Іw=Іwаnнz ajungând a fi un atribut al tronului la Român, după ce fusese mai întâi deja în imperiul româno-bulgar al Asanilor¹ din cauza celebrului Ionițiu Asén (cf. *Augustus, Caesar*=germ. *Kaiser, Karl*=slav. *краль* etc.), gramaticul nu se sfiesce a comite absurditatea de a face pe Dómnă Marghită : «Ion Dómnă»!

свѣнта, la genitiv-dativ : свѣнтен;

genitiv-dativ cu -ei : свѣнтен, dar și cu -ii : аѡмнѣзѣецѣи;

nicăiri finalul *u* întreg;

finalul *u* jumătățit : Яруешъ, алтъ, локъ, карѡлъ, пазнсь, амь (de 4 ori), dar se vede că se audă bine în pronunțiaune, de oră ce пазнсь este împărțit în două șiruri : пазн—сь;

кѣмъ, nu кіамъ;

ж scris numai la finea cuvintului : моарж, мѣргж (dar кѣмъ), поатж, депреснж, хранж, анѣж, факж, afară de cuvintul грядинилъ, care însă e scris și cu з : грядиниле;

сѣс=se-au;

pluralul cu -ure : гарѡре-ле;

dela карѡлъ, pluralul : кариле;

condiționalul să distins de reflexivul se : сѣ мѣргж, сѣ анѣж, сѣ факж, dar се зиче, се кѣмъ;

(¹) Cf. Априловъ, Болгарскія грамоты, Odessa, 1845, p. 87 și fac-simile după p. 102.

дѣтѣ;

дѣрѣптатѣ;

contractiunea : и'ас (=și au), ксмк'ас (=cumcă au);

взтахса;

«a mână» nu în privința animalilor, ci a oamenilor : амь мѣнат пре

«cum să» în sens de «ca să» : ксм сѣ амѣж, ксм сѣ факж;

prepozițiunea repetată : пре сѣсга домнѣи мѣле пре Станчюл.

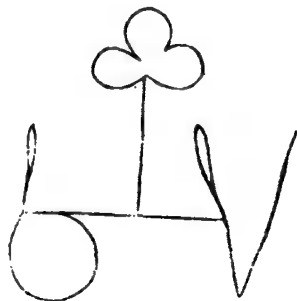
XXXIII.
ZAPIS DE VÎNDARE.

STOIAN LOGOFĂTUL, CORBII-DE-PIATRĂ, 14 NOEMBRU 1636.

Originalul se află în Archivele Statului : mitropolia din Bucuresci XCVIII.

Nu l'am putut cunoșce pînă acuma, căci era depus mai mult timp la Administrațiunea Domenelor.

Este scris pe un pătrat de hârtie grosă, solidă, mai mult albă, lungă de 21, lată de 15¹/₄ centimetri, cu următorul semn de fabrică :

Acest text confirmă într'un mod decisiv, sub raportul fonetismului, tot ce am spus noi mai sus în introducerea la textul No. XVII.

Și textul cela-l'alt, scris de Ivan din Bresci în satul Beleții pe la anul 1600, și textul de față, scris de logofătul Stoian la 1636 în Corbii-de-pétra, ambele reproduc limba vorbită a țeranului din același district al Muscelului, deși din două arondi-

smente diferite : unul este în plasa Podgoria, cel-l'alt în platul Nucşóra.

La Corbiu-de-pétra, caşi la Beleşti, am puté dar díce că la Muscelenî în genere, existau pe atunci vocale aspirate, saú — mai corect — vocale lungite prin aspiraţiune, pe care gramaticii sâtesci, scriind cu cirilica, nu puteau să le exprime altfel decât prin *ax*, *ex*, *ux*.

Texturile dela Beleşti ne-au procurat : *гатах, афаах, мапех, мѣмх, нѣмех, Гтонках, мѣх, кѣмпизрѣтоарех, зивах*; textul dela Corbiu-de-pétra ne mai dá acuma pe acelaşi *h* în *гатах*, apoi nu numai la finea cuvintelor : *Коршорих, ципех, ах [фрацїаор] менх, валех*, dar şi la mijloc în *пѣахтрѣ* şi *зѣтахфѣа*; ba încă ce-va mai semnificativ, alături cu *Коршорих* el pune forma *Коршорѣ*, adică *-их* = *-ie*, ceea-ce probă şi mai limpede, cumcă aspiraţiunea lungă în adevăr pe vocala ce 'i precede.

Cât se atinge de paraleluri străine ale unui asemenea *h*, apoi pe lângă acelea ce le-am adus deja în introducerea la textul No. XVII, vom mai oferi aci una, dintre cele mai interesante.

Intr'un manuscris latin din secolul IX, póte chiar şi mai vechiu, care cuprinde o odă la serbătórea sântilor Petru şi Pavel, găsim pe un *h* absolutamente identic, bună-óră :

	Preclara celi duo luminaria <i>h</i> ..
saú :	Custos <i>h</i> ovilis et doctor ecclesie <i>h</i> ...
saú :	Et quod resolvit in terris arbitrio <i>h</i> ...
saú :	Ehlecoihonis templum sacratissimum...
saú :	Apostolorum prepollet <i>h</i> alacriter...
saú :	Petrus beahtus, etc. ¹

Texturile dela Muscel, ce-i dreptul, nu posedă pe iniţialul *h* ca în *hovilis* saú în *halacriter*, dar nu mai puţin finalul *h* în *ecclesie*h** saú în *luminaria*h** nu se deosebesce de loc de acela în *saax* (= *valeh*) saú în *гатах* (= *gatah*), precum nici cel medial în *beahtus* nu diferă de al nostru în *пѣахтрѣ* (*peāhtră*).

¹ *Annales des langues romanes*, t. 7 (1875), p. 10—11.

Și fiind-că textul de față s'a scris în satul Corbiî-de-pétră din Muscel, vom da aci o particularitate istorică foarte interesantă, care nu s'a observat încă.

Unul din cei mai celebri bărbați de Stat ai Ungariei în prima jumătate a secolului XVI a fost Nicolae Olah, adică «Românul», ajuns arhiepiscop-primat și mare cancelar al regatului sub împăratul Ferdinand I.

Tatăl acestuia, Stefan, era din familia Basarabilor, rudă cu faimosul Tepeș, de gróza căruia a trebuit să fugă din țară, stabilindu-se în Transilvania, unde familia lui n'a întârziat de a îmbrățișa catolicismul, deși conserva cu mândrie tradițiunea originii sale domnesci din România.¹

Ei bine, această ramură a Basarabilor era anume din satul Corbiî-de-pétră.

Eraü boierii Corbeni.

Ion List, episcopul unguresc de Vesprim, în notele sale manuscrise din 1568 asupra croniciei lui Bonfinius, dice limpede :

«*Piatru de Corvo, castellum in Transalpina, Hollo Kew dictum, quod majores Nicolai Olahi Archiepiscopi Strigoniensis possederunt.*»²

1. † скриса^М е⁸ wnpт^А а^А фзтсас^Н ѿ ко^Р шорн^Х ачз^С тз а^А мїес
2. запн^С. кс^М сз фїе де маре креде^Н цѣ. ла мѣна ло^Г фстс^Н нѡ^Н
3. шн а^А фрзцїнзсзс пхтрс. кс^М сз^С цїе кз а^М взндс^Т грз
4. анна ш^Н кс локс^А дѣ пз валє^Х хсзїе. ла крхнгсрїе. ш^Н ме а⁸
5. да^Т. бани гата^Х. а^С. ѿ. шн кзндс а^М взндс^Т кс цїере^Х
6. с^Н кимзс. лс негое. ш^Н кс а^Х фрацїло^Р мен^Х. шн кс цїере^Х мамє^Н
7. шн кз а⁸ а^М фзкс^Т ача^С тз то^К малз а⁸ фо^С мс^А цї wменїе
8. кснн. ѿ крз^С тзне^Ц. ансме юга ш^Н барєс^А ш^Н ста^Н роєс^А

(¹) *Slucei*, t. 2, p. 187—90.

(²) *Kovachich, Scriptores rerum Hungaricarum minores*, Budae, 1798, t. 1, p. 335. — Despre unul din acești străbuni ai lui Nicolae Oláh, boierul Mogoș dela Corbiî-de-pétră din 1456, cf. a mea *Arhivă istorică*, t. 1, part. 1, p. 142.

9. Ш^н де ко^рен. попа негое ш^н пх^т трв вѣта^х фс^а ш^н шо^а мо^н п^р
 10. кѣлабс^а. ш^н негое а^а фнанп ш^н стоа^н фечо^р ш^н че^а ѿ ко^ршѣ.
 11. юга. ш^н горѣнѣ. ш^н ачѣ^с тѣ запн^с са^с скри^с ꙗ са^т ꙗ ко^рѣ де
 12. пѣа^х трѣ. ꙗ каса пѣркѣлабс^а ш^н че. ш^н а^м скри^с е^с стое^н ло^гфѣ^с
 13. † пн^с м^с а. ноеврѣ днн дѣ.
 14. вѣле^т ѿзрѣе.
 15. ш^н пх^т рѣ креде^н ца мелнѣсѣ деѣнтс^а
 16. по^н негое. пѣтрѣ.¹ ш^н че пѣркѣлабс^а. барѣ^с
 17. шо^а монѣ пѣркѣлабс^а

TRANȘCRIȚIUNEA:

† scris'am eu Opré al Fătului ѿ (dela) Corșorih acăstă a' meu
 zapis, cum să fie de mare credență la mâna log^ofutui Ion și al fră-
 țină-său Pătru, cum să știe că am vândut grădina și cu locul
 dé pă valeh Huzie la crângurie, și me au dat bani gatah as^{pn} 1000:
 și cându am vândut, cu ștereh achi-măn lu Negoe și cu ah fra-
 ților mei, și cu ștereh mamei: și cându am făcut acăstă tocma-
 lă, au fos' mulți omenie buni ѿ Crăstănești, anume: Iuga și Bar-
 bul și Stan Iobul, și de Corbi popa Negoe și Pătru vătăhful și Șol-
 mon părcălabul și Negoe al Filip și Stoian fecor Once ѿ Corșo-
 rie, Iuga și Gorun; și acăstă zapis s'au scris în sat în Corbie
 de péahtră, în casa părcălabuⁿⁱ Once, și am scris eu Stoen log^ofu-
 tul. — ннѣ мѣкаца (scris în luna) ноеврѣ днн (дѣле) 14, вѣлет (în
 anul) 7145 (1636); și pătru creleță mampusu degitul: pop Ne-
 goe, Pătru, Once părcălabul, Barbul, Șolmonu părcălabul.

(¹) Numai acest martur a subscris cu mâna sa. Grupurile пх și тр sunt unite fie-care în monogramă.

pluralul cu *-urie* pentru *-ure* : крзнгспіє ;

lungul \bar{a} : пѣхтрѣ (=peaahtră=peāhtră);

perderea silabei interne neaccentate -bi-: Коршоріе, nume de sat, din Коршори;

vocalisarea lui п: пѣтрѣ=pāntru;

prepozițiunea repetată: ꙗ сѣт ꙗ Коренѣ;

numi personale: Юга, Ёпрѣ, Фѣтѣа, Барѣа, Стан, Стоян, Шоамѣнс, Ёнчѣ, Горѣнс;

neorganicul ѣ în: Коршорнѣ. гѣтѣх, цѣрѣх, ах фрацмаор менѣ, пѣхтрѣ, кѣлѣх, сѣтѣхфѣа, vezi introducerea la textul de față.

II

G L O S S E

GLOSSAR I

1536—1589.

Nemuritorul Diez se plângea, că nimeni nu extrage cuvintele române, sau cel puțin numile propriie, intercalate în documentele móstre cele scrise în limba slavică.¹

Cea de'ntăi încercare de acéstă natură am făcut'o eu, sint acum 10 ani, analisând un șir de elemente lingvistice și onomastice din graiul Românilor de peste Dunăre, cuprinse într'un crișov al țzarului serbesc Ștefan Dușan de pe la 1348, precum : сур-доула (=surdulă), опаритоула (=oparitulă), брадель (=bradelă, diminutiv din *brad*), балань (=balană), фечорь (=fečoră), нова вака (=nova-vaca, macedo-romănesce pentru «juncă»), винишор (=vinișor), милишора (=milișora «mîelușea») etc.²

De atunci am reușit a aduna un mare număr de asemenea glosse

(¹) Diez, *Gramm. d. romanischen Sprachen*, ed. 3, t. I, p. 142.

(²) Hasdeu, *Archiva istorică*, t. 3 (1867), p. 178—191.

3.

RADU-VV. SCRITOR НЕРСУТ, TIRGOVIȘTE, 20 IUN. 1537.

(pergam., Arch. St., M-reă Govora XII)

frăsinetul : $\text{wчннс } \text{с } \text{ф } \text{р } \text{з } \text{чнн } \text{ет } \text{са}$, ca nume de sat;moștén în sens de «proprietar» : $\text{мечташомн } \text{и } \text{моу } \text{ч } \text{н } \text{ом}$;măgură în sens de «movilă» : $\text{w } \text{м } \text{з } \text{г } \text{с } \text{ра } \text{Ѡрс } \text{аов}$, și apoi mai jos despre aceeași localitate : $\text{до } \text{моу } \text{ч } \text{н } \text{а } \text{с } \text{Ѡрс } \text{аов}$;numi proprie bărbătească : $\text{Ѡрс } \text{а}, \text{да } \text{ае}, \text{ф } \text{а } \text{оре}, \text{НЕРСУТ}$;*réde*, articulat *redé* = «pădurice», astă-dî moldovenesce *rediu* sau *rădiu*¹ : $\text{wчннс } \text{с } \text{р } \text{Ѡ } \text{д } \text{е } \text{ф } \text{а } \text{оре}$..., $\text{до } \text{д } \text{Ѡ } \text{ма } \text{р } \text{Ѡ } \text{д } \text{е } \text{ма } \text{по}$ - $\text{меж } \text{а } \text{с } \text{а } \text{го } \text{ре } \text{и } \text{до } \text{ле}$..., и $\text{w } \text{в } \text{а } \text{н } \text{ка } \text{р } \text{Ѡ } \text{д } \text{Ѡ } \text{на } \text{д } \text{ва } \text{н } \text{м } \text{Ѡ } \text{Ѡ } \text{Ѡ$...*réde* se pronunța tot o dată și *réze*, prin nesiguranță între *d* și *z* : $\text{wчннс } \text{с } \text{р } \text{Ѡ } \text{д } \text{е } \text{ф } \text{а } \text{оре}$, ér mai jos : $\text{wчннс } \text{р } \text{Ѡ } \text{з } \text{е } \text{е } \text{ф } \text{а } \text{оре } \text{н}$;²duplul *ee* = *ē* la desinința genitivo-dativului singular femeiesc : $\text{р } \text{Ѡ } \text{з } \text{е } \text{е } \text{ф } \text{а } \text{оре } \text{н}$.

4.

RADU-VV., SCRITOR ѠнрѠ, TIRGOVIȘTE, 14 DEC. 1537.

(hârtiă, Arch. St., M-reă Govora XII)

redé «pădurice», după cum am văzut în documentul precedinte, se pronunța și *răd é*, cu vocala obscură după *r* (cf. moldovenesce *rediu* și *rădiu*), căci fiind vorba despre aceeași localitate, *ia* : $\text{р } \text{Ѡ } \text{д } \text{Ѡ } \text{ф } \text{а } \text{оре}$..., *Scrierile* ed. Sococ, t. 2, p. 98:„Adio, *рăd і urі*,”

„Codri umbroși,”

„Livezi frumoase...”

ranta analogă între *d* și *z* în limba persiană, vezi *Arendt, Phonétique* 1, *Beiträge*, t. 2, p. 431.

5.

RADU-VV., SCRITOR DAN, BUCUREȘCI, 10 FEBR. 1541.

(pergam., Arch. St., M-reă Brincoveni XXVIII)

piscul: пискъа вонвоа8...:

buciumișul, cu m. nu «bucinișul»: и сѧ бѣчюмишѧ вѣс...

6.

RADU-VV., DATUL ȘI LOCUL RUPT.

(perg., Arch. St., episc. Buză XVI)

numi proprie: Зортѣ, Прѣнчѣ, Болдѣ, Бѣладр;

» nemulțat între doi i: Sibiniu = actualul Sibiu (=ung. *Szeben*): ѿ Сибиню дворник;

numirile varietăților de cai turcesci:

1. sang'acul: три кони тѣрски, един санѣакѧ = turc. *sang'ac* «stég»;

2. roman: третога кон роман = ?

7.

MIRCEA-VV., SCRITOR HAN DEBEA (cel slab), BUCUREȘCI, 1 IUN. 1545.

(perg., Arch. St., M-reă Bistrița-oltână I)

pluralul cu -ure: рѣка цю се зовѣт крѣнгѣре (riul ce se cheamă *crângure*);mușcelul, contracțiune din *munticelul*, cu trecerea *nti* = *ș*: мѣшчѣаѧ вѣс (*mușcelul* tot);pârăul: и пѣрѣаѧ вѣс (și *pârăul* tot);fataciunile: поле — покѣде ест ѣнаѣ фѣтѣч юниѣѣ вѣдѣ-страном (câmpul pînă unde au fost *fataciunile* Vădăstrenilor):*fataciune* este ceea-ce se dice franțuzesce *binage*, adică «donner une seconde façon aux terres». ideia pe care Românul a expres'o ea mai multă energie: «pămîntul a *fătat*», deși sorgintea actual termin se află deja în latinul «ager *fetus*», «regio *feta*» etc.;

neaccentatul *a*, de 2 ori, conservat fără a trece în vocală obscură: *ΦΑΤΑΥΙΟΥΝΗΑΕ*;

de asemenea în *Βαδαστραν* = Vădăstran, adică: din satul Vădăstra;

din «mal», două numiri de sate diferite: *Μαλῆνιν* și *Μαλαρῆνιν*. dintre cari cel de 'ntăiu dela *μαλ*, ér cel-l'alt dintr'o formă *μαλαρ* după analogia sinonimului *μαρμαρ*, cf. mai jos documentul No. 32;

Srăbul = «Sărbul»: *Ημερ Γρηελα*:

gura în sens topografic de «intrare»: *Γρηε Κομμισηανον*;

numi proprie de Țiganî: *Βορδῆ, Κερκιν, Ημερ Γρηελα, Ρινα, Λενη, Μινα, Καλεβα, Κορσηγα, Γοβαντζα*.

8.

ΜΙΡΕΚΑ-ΥΥ., ΒΡΑΤΣΑ Ὡ ΝΕΥΕΥΗ, 8 ΜΑΙΟΥ 1549.

(pergam., proprietatea moșnenilor din Pescéna în Mehedinți)

suffixul *-oane* nemulat încă în *-oae*: *Λυποανε* = actualul «Lupóe» (*ΜΕΣΤΟ ΕΠΙ ΤΕ ΣΟΒΕΤ ΜΑΤΚΑ ΛΥΠΟΑΝΕΣ*), cf. alban. *uikónje* feminin dela *uik* «lup», gr. *λύκαινα* = *λύκανια* dela *λύκος* «lup» și lit. *wilkēnē* = *wilkenia* dela *wilkas* «lup», pe când latina n'are *luponia* sau ceva analog, după cum n'au nici cele-l'alte dialecte romanice. În cari suffixul *-oni-*, generalmente foarte rar¹, nu servă nici o dată la formațiunea femininului, ba nici a augmentativului ca la noi în *bărbatoiu*, *ghețoiu* (cf. sanscr. *himāni* «ghețoiu» din *hima* «ghiață») etc.;²

genitivo-dativ singular femeiesc cu *-iei*: *ΕΞΗΕΙ*;

genitivo-dativ singular femeesc cu *-eei* (= *ēi*): *ΧΟΤΑΡΣΑ ΓΤΡΕΗ ΕΕΕΗ*;

¹) Despre antipatia limbei latine pentru *-onia*, cf. Leo Meyer, *Vergl. Gramm. d. griech. u. latein. Sprache*, Berlin, 1865, t. 2, p. 144 și passim.

²) Cf. Benfey, *Orient und Occident*, t. 1, p. 268 sqq. — Acésta probăză îndestul căruia lui Miklosich, *Albanische Forschungen* I, Wien, 1870, p. 15, unde crede că suffixul albanez *-onyā* ar fi slavice, fără a mai vorbi că la Slavi suffixul omogen *-bini* nu se aplică nici la animale.

confusiune între *o* și *u*, între *a* și *ă*: Божорцини, ca nume de sat, ér mai jos : Божоращи ;

хотарѣа б р з д е т ѣ л ѣ и ;

numi personale: Минцикъ, Лаш (=negru?), Бѣачю, Индреа (cf. în documentul următor forma fără nasală : Ідрѣ), Татѣа, Неделко, Фрѣцилъ, Братѣа... ;

numele unei ape: пѣрѣау п л о п и л о р (по потоку П л о п и л о р).

9.

MIRCEA-VV., SCRIPTOR Гѣпрѣ Галкенѣша, 1 апр. 1551, FĂRĂ LOC.

(perg., Arch. St., M-rea Govora III)

g l o d u l «noroiu» ca nume de sat: Г л о д ѣ л ;

alt nume de sat: Хинѣа ;

т ѣ п е ѣ «cel ce întѣрѣа» : вѣ дѣи владѣа воевода Цѣпеш ;

numi personale: Гѣнѣ, Ялѣа, Бѣачю, Бѣачанѣа, Ідрѣ, Татѣа, Фрѣцилъ... ;

poreclă: Галкенѣша ;

a și *e* neaccentate fără a trece în vocală obscură: Галкенѣша (= «galbenușă» pentru «gălibănușă»).

10.

PĂTRAȘCU-VV., TÎRGOVIȘTE, 8 апр. 1556.

(hărtiă, Arch. St., M-rea Bistrița-olténă I)

finalul *u* întreg: хотарѣау ;

pluralul cu -*ă* pentru -*re*: хотарѣау-ау (=*hotară...*) ;

кѣнѣа вѣхтѣрѣаѣи, cu metatesa lui *l* și trecerea lui *u* în *ă*: вѣхтѣр- (= *vultur-*) ;

м ѣ г у р ѣ : сѣ сѣме до м ѣ г ѣ р ѣ бѣа (tôte délurile pină la *măgura* cea albă) ;

вѣрѣа мѣгѣриу ;

кхришоара (de 2 ori) în sens de *suiș treptat* al
све паша дорн с кхришоара;

паша;

asimilat în *p*: дорн с п стог (= *supt stog*), cf. mai sus
XXXI;

în *ă* «terre végétale»: дорн до х с м ъ, а ѡ х с м ъ.

trece, în accepțiune de *movilă ori petra*: а ѡ х с м ъ

камен каров (ér dela *humă* tot până la *férecé* până la *p*
cuvint cunoscut, cu accentul pe prima silabă, *uma*
de plantă = lat. *filix* = it. *felce* etc.;

кхтсра магес ш с а с н.... = ?

маша Мехединцаор....;

сакмк маачнаор...., cf. serb. *маака* «terra ubi aqua prosilit»

nominativ: *сакк*, genitivo-dativ: *сакен* (nu *сзени*) cu *a* clar
uiat, dar la plural *сзенаор* (nu *сакнаор*);

nominativ *неграе* în sens de «negriciosă», la genitivo-dativ:
гран: *сакк неграе*, *сакен неграи*.

11.

PĂTRAȘCO-VV., FĂRĂ LOC, 17 APR. 1556.

(hărtiă, Arch. St., M-reș Govora IX)

паша, ca nume de sat;

dela numele râului «*Vedea*», genitivo-dativ *Veziiei*: а
водс *Беззени*;

patru dativo-genitive singulare femeiesci:

1. cu *-iei*: *Veziiei* (с водс *Беззени*);

2. cu *-ii*: *fetii* (дорн с matka *Фетии*) și *vălceluși*
сста в зачелшнии),

3. cu *-ei*: *firatei* (вехрише *Фиратен*), *săcnitei* (дорн
Схкснитеи) și *топанеи* (пэт *Топанѐи*),

4. cu *-ăi*: *corăcăi* (matka *Чорзккн*);

genitivo-dative singulare bărbătești: *boului* (ѡ матка Бѡ С-
АШ), *vițelului* (ѡ нѣтѣ Бѣ ЦЕА С А Ш, și *хотарѣ Бѣ ЦЕА С А Ш*),
cireșului (С матка Ч и р е ш С А Ш), *mitimonului* (Сѣта М и-
т и м о н С А Ш), și *internișatului* (ѡ матка А н т е р н и ц а-
т С А Ш);

numiri de riulețe, din cari nici una nu e de origine slavică:
Boul, *Fata*, *Cireșul*, *Firata*, *Săcuța*, *Mitimonul*, *Internișatul*,
Corăca;

ore ce să însemneze *firata*, *internișatul* și *mitimonul*?

corăca, deminutiv dela «cióră»?

nume personal: Брѣкан;

metatesa lui *r*: Брѣкан și Бѣркан;

bunget: брѣг е с н ѣ т С матка Ч и р е ш С А Ш (prin *bunget* pînă
la matca *Cireșului*), cuvînt foarte remarcabil, întrebuițat pînă
acum la Munteni în sens de «pădure veche și dîsă»¹ și care în-
semnă dintîiu «codru de stejari», fiind format prin sufixul *-et*
(=lat. *etum*) ca în *frăsin-et*, *făg-et*, *nuc-et* etc. din *bung*
«stejar», vorbă conservată astăzi numai la Albanesi: *bungh*
«stejar»²;

sub raportul morfologic, pentru formațiunea ibridă *esnѣt* din
nelatinul *bung* și latinul *-etum*, compară din punct în punct
спзает, din relativul *brad* (=alban. *breth—bredzi*) + *etum*, în
documentul de mai sus No. 8.

12.

PETRU-VV., SCRITOR ГРОЕ, FĂRĂ LOC, 14 MAIU 1560.

(bărtiă, Arch. St., ep. Argeș XIX)

dela «gemen», feminin *gémăna*, întrebuițat ca nume de lo-
calitate: Гѣмѣна;

dela «brînză», augmentativ *brânzoae*, întrebuițat ca nume
de localitate: Брѣнѣзоае.

(¹) Cf. Aurellan. *Județul Prahova*, în *Revista științifică* 1872, p. 300: «călătorul stră-
bate în timp de 4 și 5 ore *bungetul*, păduri de mai multe ori seculare». — Acest pre-
țios cuvînt nu se găsește pus nici într'un dicționar-român!

(²) Rosal, *Vocabolario della lingua epirotica*, Roma, 1875, p. 95.

oa: cкзришоара (de 2 ori) în sens de suis treptat al unui dël:
све паяа дори с cкзришоара;

паяа;

pt asimilat în p: дори с п етот (=supt stog), cf. mai sus textul No. XXXI;

h u m ă «terre végétale»: дори до х с м ъ, а ѡ х с м ъ...;

f é r e cé, în accepciune de movilă ori pétră: а ѡ х с м ъ све до ф ѣ-
р е ч ѣ до камен етот (ér dela humă tot pînă la *férecé* pînă la pétra
babei), cuvînt cunoscut, cu accentul pe prima silabă, numai ca
nume de plantă = lat. *filix* = it. *felce* etc.;

кспмзтсра магесшсашн... = ?

дрсмсѧ Мехединцилор....;

сѧкѧк ѧлѧчилор..., cf. serb. ѧлѧка «terra ubi aqua prosilit»;

nominativ: ѧлѧк, genitivo-dativ: ѧлѧн (nu ѧзин) cu а clar și cu
і nemulțat, dar la plural ѧзилор (nu ѧлѧлор);

nominativ неграѧ în sens de «negricioasă», la genitivo-dativ: не-
гран: ѧлѧк неграѧ, ѧлѧн неграѧ.

11.

PĂTRAȘCO-VV., FĂRĂ LOC, 17 APR. 1556.

(hărtiă, Arch. St., M-reă Govora IX)

пѧлѧѧ, ca nume de sat;

dela numele riului «V e d e a», genitivo-dativ V e z i e i: дори с
водс В е з и е н;

patru dativo-genitive singulare femeiesci:

1. cu -iei: V e z i e i (с водс В е з и е н);

2. cu -ii: f e t i i (дори с matka Ф е т и н) și v â l c e l u ș i i (до
сѧта вѧчѧсшнн),

3. cu -ei: f i r a t e i (вѧхрише Ф и р а т е н), s â c u i t e i (дори сѧт
сѧхснтен) și t o r а n e i (пѧт Т о п а н ѧн),

4. cu -ăi: ô o r â c â i (matka Ч о р ѧ ѧ ѧн);

Teleormanéni în sens de «județul Teleormanului»: Τελορ-
μηνίκη, adică pluralul dela numele poporului întrebuințat ca
nume de țară, cf. fenomen analog în sanscrita, vechea germană,
polonă, etc.;¹

nume de sat: Χρυσεῖν;

ВІЕЗУНІЕ, ЛАКША ВІЕЗУНІАОР, adică lacul unde sint viezu-
nii, astăzi pronunțat mai mult *vizunie* «caverne, grotte, ta-
nière, terrier», literalmente «terrier de blaireau, Dachslösch», dela
vezune «blaireau, Dachs, ursus meles», animal pe care Buffon îl
definia: «paresseux, déshant, solitaire, qui se retire dans les
«lieux les plus écartés, dans les bois les plus sombres, et qui s'y
«creuse une demeure souterraine»;²

derivațiunea *vezunie* dela *vezune*, care se găsește deja în Mol-
nar,³ a scăpat din vederea tuturor celor-l'alți din două cauze: 1. va-
riantul *vizuină* lângă *vizunie*,⁴ 2. variantele *iezine*, *iezune* și *iezure*⁵
în loc de *vezune*, așa că era foarte greu de a ghici, bună-ora, legă-
tura între *iezure* și *vizuină*;

forma româno-albanesă — ca să nu dicem tracică — a cuvîn-
tului *vezune* «blaireau» este *viedula*, de unde apoi albanesul
βιέδολă (citesce: *viedzulă*) «blaireau»⁶ și românul *viezure* «blai-
reau», ВІЕЗУРЕ după cum vom vedea scris în Glossar II, trecut la
viezune prin *r=n* ca în *suspin*=lat. *suspirium*, și în fine la *ie-
zune* prin pierderea inițialului *v* ca în *vin*=*vin*;⁷

variantul *vizuină* lângă *vizuniă* provine din prototipul ro-
mâno-albanes *viedu*, din care *viedula* este diminutiv, prin sufi-

(¹) Lassen, *Zeitschr. f. Kunde d. Morgenlandes*, t. 1, p. 346. — Despre originea nume-
lui «Teleorman», vezi scrierea mea *Originile Craiovei*, p. 31.

(²) Ap. Littré, *Dict. v. blaireau*.

(³) Molnar, *Wörterbüchlein deutsch und wallachisches*, Hermannstadt, 1822, p. 127:
«Dachs — vezune. Dachslösch — vezunie.»

(⁴) *Lexic. Budan*, p. 759. — Pontbriant, *Dict.* p. 783, scrie greșit *visuină*, ér la p. 780
pune *viesură* și explică prin «porc-épic», sens despre care cf. mai jos Glossar II.

(⁵) *Lex. Bud.* p. 273.

(⁶) Stier, *Die albanesischen Thiernamen*, în Kuhn, *Zeitschr.* t. XI, p. 140.

(⁷) Cipariu, *Gramat.* t. 1, p. 74. — Despre un fenomen analog foarte interesant la Neogrecii
cf. Chalkiopoulos în Curtius, *Studien*, t. 5, p. 360.

xul -ină întocmai ca în *mîezu-ină* «Zwischenraum»¹ din *mîezu-medium*;

prototipul româno-albanes *riedu* prezintă o remarcabilă analogie, poate numai de azard, cu vechiul frances *bedou* «blaireau», pentru care se bănuiesc o origine celtică.²

16.

PETRU VV., 22 OCTOBRE 1563.

(perg., Arch. St., M-rea Govora IX)

sînt repetate mai t te localit tile men ionate mai sus in documentul No. 11, ast-fel insă că unele variante fonetice prezint particularit ti interesante, si anume :

genitivo-dativ singular femeiesc cu *-ciei* pentru *-căi* : Чорзвн.
nu Чорзкзн;

e pentru i în $\Delta_{\text{INTERNECAT8A}}$, nu $\Delta_{\text{INTERNICAT8A}}$;

un în-, și e pentru i în ЛФЕРАТЕН, nu ФиратЕН;

de la «Vedea» genitivo-dativul este tot cu -ziei, ba încă de
2 ori : BEZIEŢI şi BEZIEŢI;

numi de arbori : плонда, стежар (de 2 ori), ж8гастр8, сорб:

вврзана Изклучнасти;

ПОТЕКА ПЪКЪЛЪНЪЛЪН:

oa : върхшина Ърсоден, și върхшина Ноа̀тен8л8й cu accentul
pe a și pe i;

confusiune între *oa* și *o* : *ASHOAE* și *ASHOE*, nu însă *ASHOANE* ca în documentul No. 8;

БҮЧИН, КҮЧИНГАДИ, ПУ КҮЧЮМ...

epenteticul *i* : КЖИНЕЛЭИ, de 2 ori;

numi caracteristice de ape : БҮТЕ[i], БОУА[ui], ПЯКАЛ'ЕНСАШ, ПО-
ТЕНСАШ, ЛШНОДЕ[i], БСЧИНСАШ, ФКТЕ[j] și ФЕТИЦЕ[i], КЗИНЕАШ, ШРСОДЕН...;

(¹) Molnar, op. cit. p. 181.

(*) Pletet, *Origines*, t. 1, p. 44 L. — Nemnich, op. cit. t. 2, p. 1531, aduce și o formă fra-
ză dialectică *badoneau*.

numi personale : Бзркан, Пана;

o particularitate fonetică dintre cele mai remarcabile, anume un dublu *rr* inițial de 3 ori în cuvântul «рѣжлѣцѣн» :

прѣше ррѣжлѣцѣн,
имали ррѣжлѣцѣн,
всташе ррѣжлѣцѣн,

ast-fel că nu pôte fi îndoelă despre pronunția *rr*, care există în adevăr la Albanesi : *rrraig* «trăesc», *rrotă* «rôtă», *rrenă* «minciună», *rrală* «rar» etc.¹, așa că și la Români cată a se fi pronunțat pe alocuri : *rrôtă*, *rrar* și altele, după cum se și găsesc urme în vechile noastre tipăriture și manuscrise, bună oră — cât se atinge de Moldova — în Cazania mitropolitului Varlam din 1643 :

part. I, f. 365 : стрикжчюна ѣсте в боалж ррѣ...

part. I, f. 273 : легжтрѣн, ѣкисорѣн, морци ррѣлѣ...

part. II, f. 372 : ѣсте фолрте сѣргѣнтоаре ка о апѣ ррѣпѣдѣ...

apoi pentru Muntenia, într'un manuscris din timpul lui Mateiu Basarab, conservat în Biblioteca Centrală din București :

pag. 28 : ррѣвинѣ,

p. 203 : ррѣпѣ,

p. 70 și 390 : ррѣсрѣжѣ,

p. 118 : рроасѣ,

p. 235 : ррѣдѣ (rîdea),

p. 387 : ррѣсрѣн,

p. 333 : ррѣжѣлѣ,²

în fine la Macedo-români în *rrău* «rîu», *rrădăfină* «rădăcină», *rrănie* «rîie», *rrună* «rană», *rroșiu* «roșu» etc.;³

dintre Neo-latini, afară de vechea limbă română, care împărtășește această particularitate cu Albanesi, adecă posteritatea directă a Tracilor, dublul *r*, cel môle și cel dur, există numai la Spanioli, cari îl împărtășesc cu Bascii, adecă posteritatea directă

(¹) Hahn, *Alban. Stud.* passim. — Acest *r* dur este expres prin *rr* în toate transcripțiile limbei albanese afară de a lui Leake, cf. Miklosich, *Albanische Forschungen* I, p. 14.

(²) Asupra acestui manuscris și particularităților sale mî-a atras atențiunea tinărul meu elev d. Bianu, înzestrat cu o remarcabilă aptitudine pentru studii lingvistice.

(³) Καβαλλιώτου Πρωτοπειρία, Veneția, 1770, passim.

a Iberilor, ér în Asia ambii *r* se găsesc, între cele-l' menî : «a common *r*» şi «a strong double *r*»:¹

za trecut în жa : ррѣжаещи pentru рѣзаещи «separa! devălmaşi»² =slav. разанъ «diversus».

17.

MITROPOLITUL AXANIA. SCRIITOR БАЗКА СТАР (cel bătrîn) ѿ Пои ресѣ, 2 IULIU 1564.

(hărtă, Arch. St., ep. Argeş XIX)

pluralul cu *-ure* : граждѣре:

fréngghi, nume de stofă preţioasă : стѣхар ѿ фрѣнгар har din *fréngghi* négră) =pers. *frenghi* «pannus aure rum»³, cf. mai jos Glosar II;

particularitate istorică : nepotul mitropolitului Ana mla Dragomir şi era din Tîrşor : Драгомнр ѿ Трѣшор ;

numi bărbăteşti : БАЗКА, БѢВНОКА.

18.

ALEXANDRU-VV.. PĂRĂ LOC, 8 IAN. 1568.

(pergam., Arch. St., ep. Argeş XXII)

gorgan : дорн до горган ;

gru'm azul în sens de rădicătura délului : по грѣм зешор (pe *grumazul* Brânzeşului);

din «brândă» format numele Брѣнзеш, cu care co sus în documentul No. 12 : Брѣнзое, şi mai jos în c No. 22 : Брѣнзѣ-бѣке.

(¹) Lepsius, *Standard alphabet*, ed. 2, p. 135.

(²) Cf. Alexandri, *Poesii populare*, ed. 2, p. 379 :

„Frunţă verde pădureţ.

„Oiiello, frate rădăţ.

„Ce nu vii să ne mai vezi ?

„Că de când te-ai rădăleşti, etc.”

(³) Vallery, op. cit. t. 2, p. 667.

19.

ALEXANDRU-VV., FĂRĂ LOC, SCRITOR СТЪНИАЗ, BUCUREȘCI, 3 AUG. 1571.

(pergam., Arch. St., M-rea Hurezu XVI)

dela «vâlcea», articulat vălceóa (вълчѣа корѣа), la genitivo-dativ nu «vălceleî» (cf. mai sus documentul No. 15), ci vălceói (до впаши вълчѣи);

oa : комваръ;

goruni, plural dela «gorun», o varietate de stejar : писка-
съ горъни (piscul cu *goruni*);

numi bărbătești : Коцофан, Ницъг, Кица, Петриман, Бобола, Асафа,
СТЪНИАЗ.

20.

ALEXANDRU VV., SCRITOR НѢКОЕ, BUCUREȘCI, 1572.

(pergam., Arch. St., M-rea Câmpulung XXXVII)

gaura, ca numele unui munte : планине еж се зовет — г а р а;

finalul *u* întreg : кинтешъ, numire de haină = polonul *kontusz*,
rutenul *kuntysz*, ung. *köntös* etc., cu o formă apropiată de cea
ungurească, toate din vechiul persic *κάνδος*, menționat în Xenofont;¹

gure în sens de «guler» : две ризе добре съ г р е ѿ фио (doă haine
bune cu *gure* de fir), cf. medio-lat. «*gula mantelli*» adus ca sino-
nim cu *gulerum*, sau în vechia franceză :

«Si que les goules de son pelison gris

«En sont mouillies...»²;

giurè, cu accentul pe ultima silabă : нѢКОЕ ѱ ю р е (nesce *giurè*)
= pers. *giurè* «păreche»³, la noi «pantaloni», cf. mai jos Glos-
sar II la cuvintul *giurule*;

(¹) Cf. Matzenauer, op cit. p. 45.

(²) Du Cange, *Gloss. med. lat.* ed. Carpent. t. 3, p. 594, ér despre *gulerum* = «guler» tot a-
colo un text din 1134 : „invenit introitus capucii, qui *gulerum* vulgariter gallice appella-
tur”.

(³) Vullers, op. cit., t. 1, p. 538, observă că Persianiî au împrumutat această vorbă din hin-
dustani, unde ea însemnă între altele: „a pair of shoes” și „a suit of clothes”.

particularitate economică : prețul unui «kinteș» 500 aspri, al unui «giurè» 300 aspri de argint (аспри среб);

numi bărbătești : ЛЬСАДЪ, ЯЛЕСА ПААЛЕСА (?)...

21.

ALEXANDRU VV., SCRITOR БЗЦЮ, BUCURESCÏ, 13 MAIU 1573.

(pergam. Arch. St., M-rea Bistrița-oltână LII)

codrul : Ѡ КОДР СЛ ЕЖ СЕ ЗОВЕТ КЪКАТА;

oo=ō : СЕЛИЩЮВАРА (=Seliștōara), nume de sat, scris însă și numai cu oa : СЕЛИЩЮАРА;

alt oa : ПОТКОЛЕХ;

confusiune între x și ж : СТАВХР și СТАВЖР;

conservarea duplului nn din 'Ιωνωνης : ИННЮ, dar și cu un singur n : ИНЮ;

mare bogăția de numi personale dintre cele mai remarcabile : МАРЕШ, БРАТЕШ, ДРЪГОЮ, НЕНЧЮЛ, СТАНЧЮЛ, ГРАДЪ, ПОБИРКС, СТАВХР, КОИЪ, ДРАГСА, БОКЕ, ДРЪГАН, БОДЪ, БАН, БАЗДІМИР, ЯЛЕС, ІНЕШ, ШЕРБ, ДРЪГИНА, ТЪРТЕШ, КЪЗАН, МЪША, НЕНКА, ПОТКОЛЕХ, КРЪЛОМАН, ГОРКЪ, КРЪЧЮН, МАНЪ, СТАНЧЮКСА, БЪЛАН, ГАГО, ДАНЧЮЛ, БЕНЪ, СТОЕНЕЛ, МИРЛАН, ЦАНБАЛЕ, ЧЕРНАТ, БАДЮЛ, БЕРЧА, ВИНТИЛЪ, СТАНКО, БЗЦЮ..., dintre cari un singur nume, Драг bună-ôră, diferențiat în: ДРАГСА, ДРЪГОЮ, ДРЪГАН și ДРЪГИНА.

22.

ALEXANDRU VV., SCRITOR НЕКСАА, BUCURESCÏ, 4 SEPT. 1573.

(perg. Arch. St., ep. Argeș L)

brânză vécne, ca poreclă de om : СЪС ВРАТИЕМСИ ПО ИМЕ БРЪНЗЪ ВЪКЕ И ОНРЪ (cu frații sei anume Brânză-vécne și Opré);

alte numi personale : ЛЕПЗДАТ, БАНЧЮЛ, БОЛЕБОРЕ, КАРАПЧЕ;

curmezișul : СЪС ЖА С КЪРМЕЗИШСА УЧИНЕВ (cu funea în curmeziș).

23.

ALEXANDRU VV., SCRITOR БАДѢ, BUCURESCŢI, 9 IAN. 1576.

(perg., Arch. St., M-rea Glavaciog IV)

finalul *u* întreg : rătundu, ca numele unui loc : 8 ПРАВЪ ЛАНЪЛОВ
РЪТЪНАДЪ;

Цигънъш, deminutiv dela «Tigan», ca nume personal;

alt nume personal : Церъа;

оа : комоаръ, бѣтишоаръ;

numi locale : Нѣгра (sat al căruia locuitorii: Негрѣни), ланъа Бѣ-
те[i], Бѣтишоаръ (cf. mai sus documentul No. 15), Пъркърѣни...;

nume de arbore : на стъжарюа Крецълов (la stăjarul Crețului).

24.

МИНѢА-VV., SCRITOR Дара, BUCURESCŢI, 21 IUNIŢ 1579.

(pergam., Arch. St., M-rea Hurez XVI)

finalul *u* întreg : крънъс (de 2 ori);

pluralul cu *-ure* : крънъсуре;

călinet=«pădure de călini» : крънъс ѿ кѣлинет (crângu din
călinet);

genitivo-dativ cu *-ăi* : Дан сѣс Лѣкѣи (Dan fiul Lucăi);

numi bărbătesci : Жагале, Дара.

25.

МИНѢА-VV., SCRITOR Шеркан ѿ Надрецѣи, BUCURESCŢI, 10 NOV. 1579.

(pergam., Arch. St., M-rea Cotroceni LXXXVI)

o frază întreagă semi-română : ѿкъ кѣрмѣтѣрѣ ѿ сѣта Кѣтѣ-
лѣюлѣвѣ прѣдѣнкоада Шровѣлѣи и приѣи Шѣвѣита на великаѣ
гринѣлѣи приѣлѣлѣ Манѣи=delă curmătură delă gurele Că-
tăluful[ui] pre în coada Іаровului și prin Șuvăita la
grindul cel mare la privalul Manei;

numi de Țigani : Боешикиса, Флорк, Гонцс, Таталак, Воинк, Пшкниѣ, Кска, Ынгсрксиса, Хрьс, Ылакн, Копач, Цсра, Фера..

(pergam., Arch. St., M-rea Cotroceni LIX)

crȳsa, astă-dî stuful «jone», cu $h=f$.

(pergam., Arch. St., M-rea Cotroceni LIX.)

în pentru oa : КЗУЧЮРЕ, acolo unde în documentul precedente :
КЗУЧЮРЕ;

κ8ρλζτ8ρζ;

săldușul, ca în documentul precedent, luat în sens de «loc mlăstinos»: χοταρσα ὠκζ Κορνάμεια πο βλατὸς κα εχλαδισθα εχζ ετδχθα η πρεζ ποιο... (hotarul dela Cornățel pe baltă spre *săldușul* cel cu stulul și peste câmp), cuvînt foarte interesant care, ca deminutiv dintr'un *saldu* «baltă», ne explică enigmaticul nume de Σαλδῆνσιοι, *Saldensii*, pe care Ptolemeu îl dă acelor Daci ce locuiau tocmai în partea de jos sau cea «băltosă» a Olteniei,¹ numită «blatniță», încă pe timpul lui Mircea cel Mare² și de unde si vîntul dela sud

(2) Венедикъ, Влахо-Болгарскія Граматы, Petersb., 1840, p. 56: «И БЛАТНИЧКО СЪДСТВО КЪМАНСКИ БРОДЪ...».

se cheamă la noi pină astă-dî «băltăreț», ast-fel că *Saldensii* ar însemna «Daci dela baltă»:

cu *Saldensii* lui Ptolemeu și cu românul *saldu* «baltă» se află într'o intimă legătură numele eșit din us al unui sat din județul Oltului: *Săldenii*, astă-dî Isvorul-de-sus,¹ adecă aprópe o traducere a terminului celui vechiu (*isvor* = apă, *saldu* = apă), ér din antica nomenclatură geografică a țărelor învecinate cu Dacia: localitatea *Salda* sau *Saldum* în Pannonia, menționată pe Tabla Peutingeriană și 'n Geograful Ravennat, și Σάλαρα în Mesia, la Teofilact;²

cu acéstă ocasiune, încă o numire etnică din Dacia lui Ptolemeu: alături cu *Saldensii*, el pune, locuind pe ambele maluri ale Oltului, pe Daci *Potulatensii*, Ποτολατῆνσιοι, nume compus din prepozițiunea *pot* «lingă» (cf. grecul *poti* sau *ποτ*,³ zendul *paiti*, arménul *pat*, latinul *pot* în *pos-sideo*) și din numele *Ulatu* = *Aluta*, adecă *Pot-ulatensii* «Daci de lingă Olt».

28.

MIHNEA-VV., SCRIITOR ΗΕΚΣΑΑ, ΤΙΕΓΟΒΙΣΤΕ, 27 AUG. 1582.

(hărtiă, Arch. St., M-rea Câmpulung XXVIII)

relativ la zestrea unei fete de boier, acest document presintă termîni fórte interesanți de stofe și podóbe femeiesci, precum :

țoașe, 2 la număr, una de zarba (cf. mai sus textul XXXI) alta de grana (vedî mai jos), ambele cu nasturi de argint
 100111E 2 EANA W̃ ΣΑΡΕΑΧ Α ΔΡΩΓΑ ΖΑ ΓΡΑΝΑΧ ΕΤΕ ΕΧΕ ΠΩΝ ΤΡΕΚΡΑΝΗ
 la singular 100111E = medio-grecul *εζόχα*, un fel de mantă : «indumenta ex panno laneo ad talos usque demissa»⁴ = la Albaneșii
 pină astă-dî *tzogă* : «La zoga è una sopratunica a mille pieghe, che le donne Albanesi vestono quando si recano in Chiesa, e nelle
 «visite per nozze e lutti; le vedove la portano in tutto il tempo della vedovanza; è un abito di grave dignità proprio delle maritate»⁵ = serb. 100111E, diminutiv 100111E «postav», — cf. mai 100111E
 Glosar II;

(¹) *Frunescu, Dict. topografic al României*, Buc. 1872, p. 249, 416.

(²) Cf. *Forbiger, Handb. d. alten Geogr.*, t. 3, p. 481, 1100.

(³) *Baunack, in Curtius, Studien z. griech. u. lat. Gramm.*, t. 10 (1877), p. 108.

(⁴) *Du Cange, Gloss. med. Graec.* p. 1576.

(⁵) *Dorsa, in De Rada, Rapsodie d'un poema albanese*, Firenze, 1866, p. 40.

fluturi : корци 2 една със кисер а друга със флостри = medio-
germ. *borte* «starkes Band aus Seide mit Gold gestickt, als jung-
«fräulicher Haarschmuck» = vechiul frances *borte* «ruban fort d'or
«et de soie»,² mai pe scurt un fel de îmbrăcăminte la cap;

φαστήρι, ca. ornement femeiesc la cap, cf. franc. *papillon* «partie d'une coiffe qui va en s'élargissant comme les ailes d'un papillon»;

bucile de mǎrgăritar la cercei : зѣвниці сѣс бѣчили сѣс висер,
cf. franc. *boucle* [d'oreille]=lat. *buccula*, pe cānd forma română
vine d'a-dreptul din lat. *bucca*;

cîngători : 2 чингхтори за кофтирје;

soφrnpie, stofă din care se făceau cingătorile femeiesci, vezi mai sus documentul No. 1;

frău l : кон добръ всѣданъ и всѣданъ ехъ фрѣза сребъ (cal bun înse-
nat și înfrănat cu frău l de argint);

neorganicul *h* la finea cuvintelor : *запах, граны*, fenomen foarte important, despre care vezi mai sus texturile XVII și XXXIII;

granah=medic-lat. *granata*=polon. *granat*, un fel de postav scump⁴, cf. mai jos documentul No. 30.

29.

MIHNE-VV., SCRITOR IGAHKO, BUCURESCI, 17 IAN. 1588.

(perg., Arch. St., episc. Rimnic XXXIV)

gruîul în sens de «dél»: виноград по ррѣкѣ Божораним (vîia pe gruîul Bojoranilor), cuvînt în aceeaşi strînsă legătură etimologică cu *grumaz*=alban. *gurmaz*, în care este lătinesc *collis* cu *collum*.

30.

MIHNE-VV., SCRITOR GAK. BUCURESCI, 6 MARTIU 1588.

(pergam., Arch. St., M-rea Brâncoveni IX)

finalul α întreg : шокрхатс;

(²) Ziemann, *Mittelhochdeutsches Wörterb.*, Quedlinburg, 1837, p. 41.

(²) Bezou, op. cit., t. 1, p. 168—91. — Cf. Matzenauer, op. cit. p. 271.

(*) Littre, Dict., t. 3, p. 929.

(*) Golembowski, op. cit., p. 156.

ДѢЛА ФОЛОСѢА ЧЕЛВРЪ ЧЕ ВЪРЪ ВРѢ
А ДѢЗЦА ЛЕМБѢ РѢСЛСКЪ ШИ МОЛ-
ДОВЕНѢСКЪ.

Печатано въ Мѣссахъ, протопопомъ Мол-
давскимъ, Волоскимъ, и Бессаравскимъ,
Михаиломъ Стрибѣцкимъ, въ содѣйстви-
иной своей типографіи. 1789. Года.

La 1789, Moldova fiind ocupată de armata rusescă, preutul Mihail Strilbetzki, carele își dă pomposul epitet de «protopop moldovenesc, muntenesc și besarabian», și-a înființat în Iași o tipografiă, unde a dat la lumină acest mic vocabular, promițând în prefață și o carte cu dialoguri: «карте а ворелвръ, карте аа десевр-шнтъ правна лембелвръ молдовенеци шн рѣсеци ба кени».

Peste tot sînt vr'o 1500 de cuvinte, dispuse după rubricile de: «Dumneșu și duhuri», «lumea și stihile», «vremi și sărbători» etc.

Înainte de acest vocabular nu sînt decît dicționare române manuscrise, dintre cari noi cunoșcem, mai mult sau mai puțin, următoarele cîne:

1. În Biblioteca Centrală din București, sub No. V. 5., un mare volum în-folio, intitulat «Păcurariul său lexiconul păcurariului slavono-romănesc», compus în București de un ieromonah Macarie la 1778.¹

Îl studiază actualmente d. I. C. Bianu, care 'l va descrie peste puțin în «Columna lui Traian».

2. În Biblioteca Societății Archeologice din Moscva, sub No. 240 MS. Slavica, un manuscris intitulat: СЛОВАРЬ РУССКАГО ЯЗЫКА (Dicționarul limbii române), fără dat și fără numele autorului, 282 foi in-12.²

3. Tot la Moscva, fosta bibliotecă a contelui Teodor Tolstoy posedă la 1825, sub No. 74 in-4, un СЛОВАРЬ РУССКО-МОЛДАВСКІЙ

(¹) Gărléau, *Catalogul Bibliotecii Centrale*, Buc. 865, p. 55.

(²) Библиотека Общества Исторіи, Moscva, 1845, p. 113.

Dicționar slavo-moldovenesc), compus cam pe la 1695 și scris cu cursivă pe 100 fol.¹

După o indicațiune din partea repozatului meu părinte Alexandru P. Hasdeu, Societatea Academică Română a însărcinat de curând pe d. Gr. G. Tocilescu, plecat în Rusia, de a urmări aceste două interesante dicționare.

4. În biblioteca Universității din Pesta, între manuscrisele celebrului istoric unguresc Pray, mi s'a întâmplat a descoperi o cărticică în-16 intitulată: *Dictionarium Valachico-Latinum*, compusă înainte de 1743, fiindcă la finea volumului sînt scrise în acel an nesce notițe de o altă mână.

Autorul cătă să fi fost din Banat, căci conservă nemulțat pe *n* în cuvintele *banye* (=bale), *kuny* (=cuin), *vine* (=vile) etc.²

Îl vom cita mai jos în Glossar sub prescurtarea de *Lex. MS. Pray*.

5. Dar cel mai prețios dicționar manuscris român este, fără îndoială, acela ce aparține d-lui Dim. A. Sturdza.

La 1740 manuscrisul era deja stricat, fără început și fără sfîrșit, astfel că nemerind în mânele unui cărturar, acesta l'a sporit cu vr'o câte-va fol și, punînd ca titlu :

акт /зсми (anul 1740)

ЛѢЗНИКЪ СЛАВЕНСКОЙ (Lexicon slavice),

s'a apucat a-l completa.

Manuscrisul întreg, în-4 mic, cuprinde 282 fol, dintre care ultimele 261 — 282 sînt nescrise, ăr primele 1 — 39 sînt pline de adnotațiuni, mai ales lexice, de pe la finea secolului trecut, scrise de diferite mâni în Moldova.

La 1757 manuscrisul aparținea «dascalului Nikitâ», care îl numea ЛѢЗНИХОН din ЛѢЗНИКОН, cu *ps* din *cs* întocmai ca în *cópsă* = *coxa*, ăr la 1797 îl vedem în mâinile unuia ce subscriea franțuzesce : «Mr. Jean de Talmatzy».

(¹) Калайдовичъ-Строевъ, Описание рукописей Толстова, Москва, 1825, 265.

(²) Cf. *Revue de linguistique*, t. 5, p. 241. — Această particularitate fonetică se observă însă la Hațeg în Transilvania, cf. *Lex. Bud.*, Orthogr. p. 34.

Óre-care din aceştia pare a se fi îngrijit de a lega volumul, adăugând la început şi la sfârşit mai multe foi albe.

Partea cea veche a manuscrisului cuprinde un dicţionar slavo-român între foile 41—215, cu intervale nescrise sau completate de altă mână posterioară, şi o gramatică slavică, de o parte slavonescă şi de cea-l'altă romănescă, între foile 216—253, după care urmează apoi nescrise socoteli aritmetice şi astronomice, reţete medicale etc.

Manuscrisul d-lui Sturdza merită a fi studiat cu d'amăruntul în toate părţile sale şi chiar de a fi publicat întreg, ceea-ce nu intră în cadrul lucrării de faţă.

Ne-am mărginit dară de a-l examina numai în porţiunea cea veche a dicţionarului.

Dăm mai jos şi un fac-simile de pe foia 205 retro.

Tóte literele iniţiale sînt făcute cu roşu.

Cernéla e gălbuiă.

După indicii paleografice, acest dicţionar e scris fără contestaţiune în prima jumătate a secolului XVII.

Autorul a fost Muntén, căci întrebuiţeză cuvintele *barză*, *rónichi* şi altele, necunoscute pe atunci, ér pe *Ban* îl explică prin «Domn», ceea-ce ar fi fost peste putinţă în Moldova, unde boieria de Ban n'a fost nici odată quasi-principiară ca în Téra-Romănescă, ba nici că a existat măcar în tot cursul secolului XVII.

Cuprinsul dicţionarului presintă o asemenare surprindătoare cu cel de'ntăiu dicţionar tipărit al limbei paleo-slavice, scris de către călugărul Pamba Berindă şi publicat în prima ediţiune la Kiev în 1627 sub titlul de : *ЛѢЗНИКОНЪ СЛАВЕНОРОССКІЙ*, — carte de o raritate extremă chiar în Russia¹ şi pe care totuşi o posedă la noi biblioteca Seminariului din Bucuresci.

Dar cine a fost Pamba Berindă ?

Archeologul rus Sacharov schiţeză biografia acestui lexicograf în următorul mod :

«Pamba Berindă s'a născut în Moldova din părinţi ortodocşi în secolul XVI. Calătorind de tinăr pe la locuri sfinte, el s'a călu-

(¹) Hanka, *Dobrowsky's Slavin*, Prag, 1834, p. 258 : «äusserst selten».

agărit în Ierusalim și a ocupat acolo diferite funcțiuni. Chiâmându-l apoi la sine episcopul de Lemberg Gedeon Balaban, l-a încredințat corectura cărților și priveghierea asupra tipăririi lor la tipografiile din Sniatin și din Krilos. Aci Berindă a început compozițiunea Dicționarului său. După mórtea lui Gedeon Balaban, rudele acestuia vindând tipografia la Kiev, a trecut tot la Kiev și Berindă etc.»

El a murit în noua sa reședință la 1632.¹

Să observăm că numele de mirén al lui Berindă a fost Pavel și că el era nu numai lexicograf, dar și un excelenț zugrav bisericesc tot-o-dată, autor al renumitelor *Ephemerides effigiatæ Papbrochii*.²

E curios că un Slavon a tipărit cea de'ntăiu gramatică a limbii italiene,³ pe când un Român a făcut cel de'ntăiu dicționar al limbii slave.

Așa dară între manuscrisul d-lui Sturdza și lexiconul lui Berindă asemenarea e mare; mai mult decât atât, ea este așa de mare încât ar fi dispus ori-cine de a admite, că unul dintre ele a fost cunoscut autorului celui-l'alt.

Însă care pe care?

Dacă lexiconul lui Berindă ar fi fost cunoscut lexicografului muntén, ar urmă că acesta a scris după anul 1627.

Dacă Berindă, din contra, se va fi servit el de dicționarul nostru, atunci rezultă că acesta trebuie să fie cu mult timp anterior anului 1627.

El bine, sint multe temefuri de a crede, cumcă în adevăr Berindă va fi fost acela care a utilizat lucrarea cea muntenească.

Ne vom mărgini de a indica vr'o două-trei.

În lexiconul lui Berindă sint aședate în ordine alfabetică unele articole cari se află împrăștiate fără nici o ordine în manuscrisul d-lui Sturdza.

Așa la noi avem la f. 42 : Яманіа порка Домнсанн, și apoi la f.

(¹) Cf. Сахаровъ, Сказанія русскаго народа, Petersb. 1849, t. 2, part. 5, p. 6.—
Zegota Pauli, *Staroszytnosci Galicyjskie*, Lwów, 1840, p. 43.

(²) Martinov, *Annus ecclesiasticus graeco-slavicus*, Bruxellis, 1863, p. 40.

(³) Diez, *Gramm.* t. 1, p. 80.

44 éraşi: ЯНАІА МОРА ДОМИСАШ, pe când la Berindă numai o dată la p. 342 : ЯНАІА ВЕЛААКЪ ГОСПОДЕНЬ.

Este lucru firesc, că aşezarea în ordine trebui să fie posterioară desordinii.

Alt ceva.

În unele locuri manuscrisul oferă un pasagiū cōmplet acolo unde în Berindă îl găsim scurtat.

Aşa la noi avem la f. 46 : КИШАСА СЪ КИЧМИ СЪ О Н М И ДАЖЕ ДО ПРОАИТІА КРЪБЕ СВОЕА, pe când în Berindă, la p. 5, citim: КИШАСА СЪ КИЧМИ ДО ПРОАИТНА КРЪБЕ СВОЕА, adică своими este omis.

De asemenea într'un alt pasagiū, manuscrisul pune la f. 34: ПОИДЕМЪ НА СЕАО И НАПРАВИМЪ ВОДОВАЖДА НАПААТИ ПОИІЮ СЕАО, pe când în Berindă, la p. 24, lipseşte cu totul începutul: ПОИДЕМЪ НА СЕАО И.

E lucru firesc, că redacţiunea cea scurtată trebuie să fie posterioară celei complete.

În fine, ortografia manuscrisului este mai arhaică, mai paleoslavică, mai grea decât a lui Berindă, de exemplu chiar în pasagiul de mai sus: КРЪБЕ СВОЕА, acolo unde cel-l'alt modernisează: КРЪБЕ СВОЕА.

E lucru firesc, că o ortografiă mai veche denotă şi un exemplar mai vechiu.

S'ar puté dară crede că manuscrisul d-lui Sturdza, deşi scris în Muntenia, totuşi va fi căzut, cu mult înainte de 1627, în posesiunea lui Berindă în Moldova, unde a şi ramas de atunci.

Limba dicţionarului nostru ar concurge a întări această concluziune, înfăţişând unele diceri ce par a nu se mai fi întrebuinţat nicăiri la Români dela 1600 încôce, cel puţin în România danubiană, de oră-ce nu le găsim de loc în numeroasele tipăriture şi manuscrise din epoca lui Mateiu Basarab şi Vasile Lupul.

Veđi mai jos la cuvintele: *auă*, *zgarbură*, *funicel* etc.

Cu toate acestea, noi nu afirmăm cu o deplină siguranţă cumcă Berindă ar fi avut la mână anume manuscrisul d-lui Sturdza, şi éta de ce.

Afară de dilema propusă mai sus: unul din doi a cunoscut pe cel-l'alt, mai este posibilitatea unei a treia ipoteze.

De ce ôre Berindă pe de o parte și autorul dicționarului nostru pe de alta, trăiând amîndoi cam în același interval, n'ar fi putut consulta, fie-care în deosebje, una și același fântină lexică anterioară, adevă vre-o încercare manuscrisă de dicționar slavie, mai veche, remasă necunoscută, pe care unul din ei a explicat'o apoi rusesce sau mai bine rutenesce, ér cel-l'alt romănesce?

Ce-a-ce ar milita ôre-cum pentru această ipotesă, este împrejurarea că 'n manuscris se află multe cuvinte serbe sau din dialectul sloven modern, pe cari autorul se vede a le fi adaus dela sine cîtră fântina cea anterioară, căci nu le găsim în Berindă.

Mai este apoi și o altă considerațiune: călugărul moldoven de la Kiev citéză într'o mulțime de locuri cărțile bisericesci unde se citesc cuvintele pe cari le explică, pe când dicționarul nostru a creșut de cuviință a suprimi fôrte adesea asemeni indicațiuni bibliografice.

Din cauza tuturor acestor puncturi de controversă, noi am pus ca dat aproximativ lungul interval dintre anii 1600—1630, deși criteriile interne și externe ne fac a bănuî, că el se aprôpiă mai mult de cea de'ntăiu decăt de cea din urmă din aceste două cifre extreme.

Reproducem mai jos din manuscris vr'o două-sute de cuvinte.

Acolo unde vorba paleo-slavică nu e destul de clară, noi completăm sensul între [] prin sinonime neo-slavice din Berindă, uneori și din contimpuranul seu Mikalja.¹

Am profitat de această ocaziune pentru a oferi tot-o-dată un specimen de dicționar etimologic al limbei române, cea-ce ne lipsește cu desăvîrșire, căci lucrarea cea mai bună existentă, «Dictionnaire d'etymologie daco-romane» al d-lui Cihac, are în vedere numai elementele latine, ș'apoi și 'n privința acestora păcătușce la tot pasul prin neajunsul de metodă științifică, neajuns ce se urcă adesea la *non-plus-ultra*.

Pe lingă exemple aduse altă dată² despre nemetodismul d-lui

⁽¹⁾ Mikalja, *Thesaurus linguae illyricae*, Lavretî, 1649, in-16.

⁽²⁾ *Columna lui Traian*, 1876, p. 17—32, 179—186, 285.

Cihac, vom mai cita aci unul singur, de o dimensiune așa ~~de~~ ^{de} piramidală.

D-lui derivă (p. 322) cuvîntul *zestre* dintr'un : «type latin *ex-staura* = *ecs-staura*, transposé et assimilé en *secstra-sestra*, d'un «primitif latin *staura* du grec *σταυρός* pieu».

Ca fonetică și ca logică, d. Cihac trăește el ore în secolul lui Bopp și Ascoli ?

Nu se află în lume nici un silogism și nici o metatesă sau asimilațiune posibilă, cari să conducă pe un om serios dela «par-pînă la «averea miresel» și dela un *exstaura*, imaginar și el pe lingă cele-l'alte, pînă la *zestre* !

O singură etimologie de această natura — și la d. Cihac sînt cam multe — compromite o carte întrégă.

Acum câte-va observațiuni asupra unor particularități fonologice și morfologice, cari n'aû putut intra în corpul Glosarului.

Autorul distinge imperfectul verbilor cu *-ire* de al verbilor cu *-ere*, cel de 'ntăiu fiind cu *-ia*, cel-l'alt cu *-t*, precum la f. 115 : *cu кѣвѣнѣа* (=cuvéniea dela «cuvénire») și *cu кѣдѣт* (=cădea dela «cădere»); de asemenea la f. 94 : *рѣтѣчѣа* (=rătăciea dela «rătăcîre») *ши нѣ нѣстѣ* (putea dela «putere»).

Imperativul negativ se formeză din infinitivul întreg cu *-re*, precum la f. 108 : *нѣ дареци сѣзѣнта кѣинилор, нѣ лѣпѣ дареци*.

Perfectul simplu dela «dare» este : *дѣде* (f. 114), *дѣдерѣ* (f. 118); dela «punere» : *нѣшѣ* (f. 119); dela «prindere» : *принѣшѣ* (f. 175).

Pluralul cu *-ure* : *лѣкрѣре* (f. 178).

Dela «aducere» participiū present femeiesc : *лѣсѣзѣтоаре* (f. 120). *пи лѣсѣзѣтоаре*.

Plusquamperfectul conjunctiv : *vreaî băga* = «aî fi băgat» : *дѣ вѣѣѣ ѣзѣга фѣе-чѣѣѣм ѣтрѣнѣсѣлѣ* (нѣѣѣ кѣсѣ), *рѣтѣчѣа ши нѣ нѣстѣ сѣ нѣсѣ афарѣ дѣн пѣлѣ* (f. 94).

Fôrte des *ă* pentru *i* de'naintea lui *n* : *ѣмпѣнѣѣ* (f. 56), *ѣтрѣмѣнѣ* (slav. во мнѣ, f. 60), *мѣнѣ* (f. 55) etc., o particularitate care — lucru fôrte semnificativ — ne întîmpină și în iscălitura

lui Berindă: БЕРИНДА în loc de БЕРИИДА, nume românesc despre care cf. mai sus Notanda la textul No. XXIX.

Alături pe aceeași fôia 213: $p\delta ncece$ și $p\delta mcece$, cel de'ntăiu prin asimilațiunea regresivă $mp=p$, cel-l'alt prin asimilațiunea progresivă $mp=m$.

Un *u* pentru *i*: НЕГРИЖАНЕ (f. 106).

Metatesa lui *r*: шопрзла = *șopârla*, și altele.

1. *accept* (j'attends, j'espère) : ЧАЮ ВЪСПРІАТИ, А ЧЕ П Т А АСА. 170. — ЧАЕТЪ, А ЧѢ П ТЪ. 171.

Forma *accept* alături cu *aștept* indică un compromis de etimologieă poporană între *accepto* și *adspecto* (de unde ital. *aspetto*).

2. *acûare* (refuge, abri) : СКИТАНІЕ, А Ч С А Р Е. 149.

Lat. *acquieo*, formă primitivă pentru *acquiesco*, conservată în simplul *quieo*. Din *acquieo* a ramas posteritate numai la Români, căci vechiul frances *aquoisier* «a liniști» vine prin *ad-quietiare* din adjectivul *quietus*. Tot din *quietus* ital. *cheto*, span. *quedo* etc., precum și al nostru [in]cet, [in]cetes. In Lex. MS. Pray : «acsuedzu-me (АЧСЕЗУ-МЪ) contegor».

3. *agimă* (échalotte, allium ascalonicum) : ВЛАШЕЦ, А Ч И М А. 208.

Ung. *hagyma*.—Este de observat că Polonii în *szalotka* și Germanii în *Schlotte* numesc această plantă franțuzesce : *échalotte*, ér Serbii și Croații în скалонѣ а numesc italianesce : *scalogno*.

4. *aimintré* (autrement, de travers) : ВЪЗНАКЪ, ПРЕ ДОСЪ, А И МИ Н Т Р Ѣ. 54.

Cf. mai sus în textul No. XXXI : АМИНТРИАКЪ.

5. *alăută nemțescă* (harpe) : Г8САЪ, А А Х С ТЪ НЕМЦѢСКЪ [Berinda : гарфа, цитра]. 64.

Deși protesa lui *a* înainte de *l* este evidente în moldovenescul *alămie*=*lămie* =ngr. λαμόνι, totuși inițialul *a* în *alăută* ar putea fi organic, de oră-ce cuvîntul derivă din arabul *alūd*, de unde portugezul *alaud*, pe lângă care Portugesii posedă și forma *laude*, întocmai ca noi *lăută*, de unde *lăutar* «musicant țigan». Cu toate astea, *t* în loc de *d* în *lăută*, *alăută*, ar indica mai curînd provenința din germanul *Lautc*, venit la rîndul seî din provențalul *laut*. În adevăr, *d* nu s'ar fi urcat românesc la *t* cu atât mai mult, cu cît l'ar fi mîntînit analogia în *laud*, *laudă*, *lăudă*. — Cf. și turc. *lavut*, *lavutha* «espèce de luth».

6. *albugine* (certaine maladie des yeux): воровль [гр. βόρβορος?], а л-
к с џ и н е. 176. — воровл, а л к с џ и н е. 188.

O conservatiune poporană foarte semnificativă a termenului medical latin *albuginem*, pe care Francesii, din contra, l'au căpătat numai în timpii moderni pe calea științifică, mântinându-î forma nominativă *albugo* și nesciind de ce gen să'l facă: masculin ori feminin (Littre).

7. *alcă* (jeu de bagues, espèce de tournoi oriental): триџинице, а л к
а л р г с а с џ и д е а л к р г з а а а л а. 151.

Turcul *halqa* «inel». Cf. în balada poporană «Sărb-sărac»:

Turcii mergea câte doi
Ca să jöce la *halcă*,
Sus în Haidar-pagă,
Și d'o dată toți plecă..
Iar Sărbul se tot ducea,
De *halcă* s'apropiă
Și din fugă astărlă
Geridul seü chlar prin ea...

ceia-ce d. Alexandri adnotéză: «jocul consista întru a se repeđi călare în par-
«tea unde se găsia halcaoa spîndurată, și a svîrli geridul ast-fel încât să trecă prin
«cercul ei.»

8. *aleg cu cugetul* (je réfléchis): размышляю, сембеск, а л е г к с к џ
у е т с а. 131.

9. *amu* (déjà, donc, voici): оу же, а м с с а с и а т з. — оу бо, а р з, а м с, а-
д е к з. 199.

Cuvînt care trebui separat cu desăvîrșire de *acmu* sau *acum* (à présent), fiind
sub toate privințele = lat. *modo*, cu posteriorul *a* (=ad) ca în *a-prope*, *a-tot*, *a-
tunc* etc. Pentru perderea finalului *do*, cf. *cum*=*quomodo*. În Lex. MS. Pray:
«*acmu*—hunc, *amú* — jam».

10. *armaș* (bourreau): радинк, гз де, а р м а ш. 134. — палничник, а л-
чюкаш, а р м а ш. 112.

Cf. Notanda la textul No. XX.

11. *oaă* (raisin): гроздз, а с а, с т р с г с р с а. 209. — грезновение, с т р с г с р с а,
а с а. 63.

Din latinul *uva* «strugur», de unde: 1. *oaă* prin -uv==oa- ca în «ploae» din
«pluvies»; 2. apoi *oaă* prin epenteticul *u* pentru a înlătura hiatul, ca în «rouă»

(¹) Alexandri, *Poesii poporale*, ed. 2, p. 109.—O descriere pe larg a acestui joc, veđi în
Караџиџ, *Lexic.*, p. 802.

ea» etc.; 3. în fine *auă* prin confuziunea inițialului *o* cu articolul nedefinit *o* \rightarrow *auă* \rightarrow *o auă*, perdut de aceia ca în *strachină* \rightarrow *o strachină* din *δοτράκινα*.
 dară afera unu *o*, ér nici decum protesa unu *a*, precum credea d. Cipar.
 edo-românii numesc pînă astăzi strugurul *auă*. La noi însă cuvîntul se găse-
 numai în limba secolului XVI, mai ales în Coresi, căci în exemplul din seco-
 XVII pe care 'l citéză d. Cipar : «*α8 κοητ α8 α*» din Noul Testament dela
 grad din 1648 (Apocal. XIV, 18), venerabilul canonic a uitat a ne spune¹ că
 argine se află acolo explicațiunea : «*ατρ8ρ8ρ8α*», negreșit nu în vederea sino-
 cei, ci pentru că editorul sciea că lectorii nu vor mai înțelege pe archai-
 α8α.

balegă (fiente, braisin) : *μοηλα, βαλεγα* [*Berinda* : *гной, лай-
а*]. 97.

la Serbî *βαλεγα*. Este una din vorbele lăsate la Dunăre prin invasiunile po-
 lor turanice din vécul de mijloc. În diferitele dialecte tătare se dice pînă astăzi :
bas, balhas, balgaș etc.²; cf. mai jos la vorba *colun*.

barbat la gură (éloquent, littéralement : homme quant à
 bouche) : *рѣчистый, баркат ла гурз, чел гикзтор*. 133.

se observe claritatea neaccentatului *a* : *barbat*.

barďă (cigogne) : *чапаа, барзх*. 171. — *барк, барзх*. 204.
 cuvînt necunoscut în Moldova și în Transilvania. Are afiliațiuni sigure numai
 limbile celtice. În unele dialecte franceze o varietate de *barďă* (ardea garzetta,
chreihier) se chiamă pînă astăzi *bardet*, diminutiv dintr'un *bard* «*barďă*».³ De-
 vechii Galli, Turnebiu ne spune că la dinșii cîntăreții se numiaŭ *bardi*,
 cîocărlia *bardaea* sau *bardala*.⁴ Să nu uităm că și numele latin al berdei : *ci-
 gna*, în dialectul prenestin *conia*, înseamnă de asemenea «cîntătoare», dela ra-
 ala *can*.⁵ Să mai amintim că la Celți cuvîntul *bard-* presintă o formă armo-
 nă asibilată *barz*,⁶ deși acéastă transițiune, negreșit, este nedependinte de cea
 nănescă.⁷

¹) Cipar, *Principie de limbă*, p. 90.

²) Castrén, *Nordische Reisen und Forschungen*, t. II (1857), p. 138, 156.

³) Dieffenbach, *Origines Europae*, Frankfurt, 1861, p. 241.

⁴) Ibid. — Cf. Stokes în Kuhn, *Beiträge*, t. 5, p. 446.

⁵) Corssen, *Ausspr.*, t. 2, p. 248.

⁶) Belloguet, *Glossaire gaulois*, Paris, 1872, p. 111.

⁷) Cf. observațiunea mea mai sus p. 190, nota 5. — Despre *d=* chiar la vechii Galli, veđi
 kes în Kuhn, *Beiträge*, t. 7, p. 55. — Oare nu cum-va dintr'un celtic *barza* se va fi nă-
 actualul spaniol *garza* (portuges *garça*) «*barďă*», pătruns apoi și 'n Italia? Că pentru
 erea inițialului *b* în *g* la Spanioli, cf. *guro* din franc. *bourreau*, *gorracho* pentru *borra-
 din ebriacus* etc.

15. *bāsău* (violence, passion) : рвеніе, хітервенцѣхъ, бхсхс. 196.

Cf. mai sus textul No. 1.

16. *bāsăuri*, plur. (haines, jalousie) : завиды, бхсхсрн. 189.

17. *băsăos* (envieux, haineux) : ревниен, бхсхсшн. 196.

Băsău, *băsăuri*, *băsăos*, adică radicala lor *bās* cu sensul general de «ceva reu», pare la prima vedere a avea multe rude în familia ario-europeă. Vom indica numai pe litv. *baisus* «gróznic», germ. *böse* «reu», slav. бѣсъ «demon», celto-bretonul *bos* «ciumă» etc., cari însă toate, deși se împacă pe calea consonantică printr'un prototip cu *bh*, totuși prezintă dificultăți vocalice și ar putea să se fi născut din nise tulpine diferite. Românul *băsău*, în orî-ce cas, nu este împrumutat de nicăiri, ci cată să fie la noi o moștenire ante-romană. Cuvîntul se mai aude pe alocuri în Moldova și 'n Transilvania. În Lex. MS. Pray : «beseu—injuria».

18. *bișug* (abundance) : оубоженіе, бишсг. 62. — изаншество, бишсг. 80. — вебане, бишсг, саціс, дендестл. 164.

Ung. *bőség*, cu trecerea normală a finalului *ég* la Români în *ug*, ca și 'n *mester-ség*=*mestșug*, *betegség*=*beteșug* etc. Astăzi se dice *belșug* sau *bișug*, cu imrganicul *l*.

19. *blem*, v. imper. (allous ! marchons !) : поидем на село, блеммкхмп. 54.

După cum a observat-o deja Lexiconul Budan (p. 58), este o remarcabilă conservare a conjunctivului latin *ambulemus*. Aferesa primei silabe e întocmai ca în *buric*=*umbilicus*.

20. *blénde* (émérillon, falco aesalon) : ветршукъ, блѣндѣ [Mikalja : vitruscja, smeriglio]. 211.

D. Pontbriant (p. 78) aduce forma *bléndă* cu semnificațiunea de «épervier», adică «falco nisus», ceia-ce nu este exact. Francesul *émérillon*=engl. *merlin*=germ. *Schmerl* etc. vine din lat. *merula* «micrlă». Cu această ocaziune Littré (t. 2, p. 1344) observă : «le nom des animaux passant très-facilement d'une espèce à une autre». Tot așa românul *blénde* «émérillon» înseamnă propriamente «porumbel», în limba litvană *balādis*=*balādias*, de gen feminin, adică întocmai ca a noastră *blénde* din *balānde*. Cuvîntul însă există și 'n familia eranică. În limba osetică *balon*, *balan*, cu pierderea dentalei finale, se numesce un porumbel de «varietate mare, probabilmente «pigeon culbutant».' Semnificațiunea fundamentală a *blendei* «pigeon culbutant» cată să fi fost «pasere ce sboră foarte sus», cf. pers. *bala* «sus», *baland* «nalt», în dialectul mazanderanic *balandē*, în dialectul

(¹) Fr. Müller, în Kuhn, *Beiträge*, t. 5, p. 256.

bilanic *buland*¹, la Curdi *belind* și *băllandî*.² În adevăr, această pasere e prin nalțimea sborului pe toate celelalte varietăți columbine: «erhebt öher als irgend eine andere Taube». In Glossar I No. 25, am vedut deja că asibilată a cuvîntului: *blénse*.

bobou (sarreau, espèce de manteau grossier): портъ, бобос, кѣе. 116.

Lexiconul Budan (p. 68): *bubău* «sarecă». Din ung. *guba* prin asimilațiune antică regresivă peste silabă: $g+b=b+b$. Cf. românul *bumb*=ung. *gomb*.

bogasiu (espèce d'étoffe): балаганица, бсашс богасіс, бзгзс дс мсак. 113.

mai sus Notanda la textul No. XXXI.

bosnat (sombre, morose): посьнаен, посоморзт, боснат, ꙗн-с. 117.

Cihac (p. 27) derivă vorba *bosumflat* din *bot-îmflat*. Atunci și *bosnat* ar fi et. În *botnat*=*bosnat* trecerea lui *t* în *s* s'ar justifica prin influința lui *n*, *-sn-* fiind iubit la Români (cf. *dumesnic* din *domesticus*, *moșnen* din *moct.*). Dar cum ore să se explice trecerea lui *t* în *s* între vocale în *bosumflat*? redem dară că nu este *bot-îmflat*, ci *bot-suflat*, întocmai ca în francesul *bour=boud-soufflé* (Littre), de unde *bossuflat*=*bosuflat* prin asimilațiunea *ts=ss* și apoi *bosumflat* prin etimologia poporană din *umflat*.

boziu (gazon): стболоіе, покрива, бозіс а. 140.

Lexiconul Budan (p. 65) numai *bozu* «sambucus ebulus»=ung. *bodza*, serb. pol. *bez*, rus. бузина, etc. *Boziu* «gazon» este cu totul alt cuvînt. Cf. pentru medio-lat. *vazo*, valonicul *vazon*=franc. *gazon*, germ. *Wasen*, ér pentru serb. вѣс «gazon». Forma română pare a fi intermediară.

brănișor (cordon des chausses): вѣлет, брѣнишор. — гатник, хнишор. 205.

brăniște (forêt): шѣма, брѣнище. 211.

mai sus textul No. XXVI. — Cuvîntul mai există în Transilvania, de ce în Molnar (p. 165) se găsește: «Wald, кодрѣ, пхдрѣ, брѣнище.»

ăcăréză (boue, fange): граза, рѣною, тинз, кѣкѣрѣзѣ. 63.

Etimologia poporană foarte interesantă din slavicul граза «noroiu».

Belgounof, *Dialectes de Mazanderan et de Ghilan*, in Zeitschr. d. d. morg. u. Gesell. 1868, p. 198.

Erch, *Forschungen über die Kurden*, Petersburg, t. 2 (1858), p. 157.

Emmich, op. cit. t. 1, p. 1131.

28. *calo* (bourreau): МСЧИТЕА, ГХДЪ, МСЧИТОРЪА, К А Л О. 98. — ЛАТОР, К А Л О, ГХДЕ, ХЕГЕР. 147.

Astăzi *calău*, cu augmentativul *-ău*. Forma *calo* aruncă o neașteptată lumină asupra acestui cuvânt, înlăturând orî-ce etimologie ipotetică. Este din punct de vedere Țiganul *kalò* «negru», epitet pe care și 'l dau Țiganii ei înșiși¹. Prin urmare, o semnificațiune fundamentală, *calău* «bourreau» înseamnă «Țigan». Când o lăuă la noi a fost, în adevăr, mai tot-d'a-una dintre Țigani, vezi mai sus Ghic. I. Străbunii noștri pînă întru atîta nu erau în stare de a-și închipui că un calău poate fi alt-ceva decît Țigan, încât Cazania mitropolitului Varlam reprezintă pe un Țigan tăind capul sîntului Ion Botezătorul!²

29. *cățușă* (chatte): МЗЧКА, К З Т С Ш А. 207.

O posteritate probabilă din lat. *catus* «pisică», de unde *cățușă* ca diminutiv. Cf. provenț. *cat*, franc. *chat*, ér la Spano-portugesi și la Italiani cu scăderea lui *la g*: *gato* și *gatto*. Să nu se uite însă litv. *katas* «pisoiu», slav. котъ, *cat* etc. Actualul nostru *colotu* pôte să fie din *catoniă* prin asimilațiunea vocalei *a+o=o+o*, cf. *noroc* din slav. нарокъ.

30. *căvan* (plateau d'une balance): ШАКА, ТААРСА САС КХЕАІІ, КСМПЕНІІ. 172.

Nu este tot una cu *găvan* «saladier de bois» (Pontbriant), metatesă din «*gi* bulg. БАГАН «saladier de bois». A nu se confunda de asemenea cu *gavan* turc. *qavanos* «pot ou vase de terre». Talerul cumpenei fiind ferecat, cuvîntul *căvan* ar puté deriva din slav. КОБАНЪ «ferecat», dacă s'ar găsi unde-va și Slavii cu aceiași semnificațiune, căci alimintea etimologia nu va fi sigură.

31. *celar* (cellier): КАМАРА, Ч Е Л А Р. 206.

Lat. *cellarium*. Țiganii din Muntenia întrebuințază acest cuvînt pînă astăzi.

32. *chilălăesc* (hurler, glapir): СКОМЮ, КІАХАХЕСК, Spas. 137.

Onomatopeă. Românul *ki* presupunînd necesarmente pe primitivul *cl* (*cl* din *cl* = clarus, *cheie* = clavis, *inchis* = inclusum etc.), forma originală cată a fi *clalală* în care se unesc onomatopeia urlatului la Greci: *χλά[ζαν]*, *χλά[γαν]*, *χλά[γαν]*, cu acea la Romani: *ulula[re]*. Romanii însă aveau și ei pentru *clăie* o onomatopeă cu *cl*: *clatire*,³ de unde forma reduplicată este *clalati-re* = *chela*. Cuvîntul *chelălăi* se întrebuințază de asemenea numai pentru *clăie*. — Cf. în Lex. Bel. p. 617 forma: *снлхлхлхлхл* = *ex-clala*.

(¹) Pott, *Die Zigeuner*, t. 2, p. 107: „Kalo = Zigeuner”.

(²) Карте романистическа де фезухтсрх. Иш, 1643, part. 2, f. 113 recto.

(³) Wackernagel, *Voces variae animantium*, Basel, 1867, p. 27.

cînghirésă (danseuse, joueuse de harpe) : гѣселници, чингирѣсе, жѣхтоаре. 178.

ela leng, numele harpei orientale, mai ales persice, de unde *lenghi* «cântăreț».

c'ocotniță (parasite, écornifleur) : притрапезник, чокотница, чингатор, месар каре пзѣще маса. 123. — шепотник, чокотница, ааамст.

cocotniță mai avea la noi și o semnificațiune oficială : εχοχόνητες, ἐκείνοι παρώνουν τὰ ἀφεντικά τέλη (ceux qui perçoivent les impôts des horpodars), un glossar grec din epoca lui Mihail Vitézul. Înălăturând sufixul secundar *-tă* (cf. *clopot-niță* dela *clopot*), ne rămâne tema *ciocot-*, cu care se întâlnește cel rus чиготь «ministru»³, în alte fântine ruso-slavice чиготъ «calău».⁴ Semnificațiunea fundamentală a cuvîntului este «curtesan», de unde pe de o parte «ționar», pe de alta «parasit» sau «lingușitor», ca și în ital. *cortigiano*, fr. *çisan*. La noi, ca și la Ruși, cuvîntul pare a fi de origine tătară.

ceriu, *cerșut* (je demande, demandé) : проиш, черю ес; проси, чѣре; просиш, ам черишт; просите, чѣрец; просиша, черишрз. 127.

Lat. *quaero*. Desvoltarea formei *cerșut-cerșură* din *ceriu*, de unde apoi *cerșese*, *cer* etc., pe cari toate d. Cihac (p. 49) nu le-a înțeles, este fenomenul fonetic remarcabil al trecerii lui *ri* (*ry* sau *ry*) în *rs*, după cum îl vedem în unele slavice și la Greci în cel tzaconic. Cf. mai jos la cuvîntul *măciucaș*.

ciocae (métal, bronze) : ідеа взрѣат де аршинт саș де алтѣ ware-чѣиша, км ера лн зилеа веки. 83. — илектрон, чїоае. 84.

Țărl *cioc* și *acioc* (Pontbriant), mai mult în sens de bronz de clopote, «Gloțut» (Lex. Budan.). Vine direct din ital. *acciajo* «oțel» = *mediolat*, *aciarium*, *aium* (Du Cange).

čovlică (chouette) : cosa, вѣхница, хѣхѣрез, чоловіка. 185.

Cuvîntul provenind necontestabil din diminutivul slav *čovnik* dela *cosa* «niță», ne procură două băgări de seamă : 1. trecerea inițialului *s* în *č* (ч); 2. eșea lui *l* : *čovlică* în loc de *čovică*, ca și mai sus în *bișug* din *bișug*, *moșnic* din *моливенникъ* etc.

³Vezi imaginea acestei harpe în Lane, *Thousand and one nights*, t. I, p. 228.

⁴Légrand, *Poèmes historiques en grec vulgaire*, Paris, 1877, p. 26.

⁵Азбуковникъ în Сахаровъ, Сказанія, t. 2, cart. 5, p. 190.

⁶Miklosich, *Lex.* p. 1116. — Cf. Matzenauer, p. 138 : «чиготъ, lictor, satelles, optimatus, consiliarius principis, — за јистѣ еизѣв.

ăstă (sorte de sac ou de besace) : *сакъница, а р х с т а*. 208.

cuvîntul ce urmează.

îrștină (cilice, sac, habit grossier) : *в р е т и ц е , с а к д е п х р , а х р - ц о л*. 55.

архера prin sufixul *-ină* (cf. *fol-ină* din *folă*). Veđi mai jos cuvîntul *tai-*

de (mais! laissez donc!) : *но, д е х*. 107.

ries de a găsi aceiași exclamațiune cu același sens în limba sanscrită : *धिक्* «Ausruf der Unzufriedenheit, des Vorwurfs, der Geringschätzung», de unde al *धिक्कर* (dhikkar), ceva ca «a dehăi», «seinen Unwillen zu erkennen ge-Albanesul *deh*, identic cu al nostru prin formă, și certamente moștenit dela substrat ante-roman al populațiunii balcanice, nu măi are sensul cel ne-interjecțiunii sanscrite, devenind «interjeziona di preghiera».² E cu to-altă natură serbul *де!* «wohlan, age»,² care vine prin scurtare din *рајаде*, reul *de* în : *de imdi! de baqalim!* etc. Afară de Români și Albanesi, inter-a sanscrită nu s'a conservat intactă nici într'o limbă europeană. Latinul *fi*, cu lungă în Plaut, a suferit obicinuita trecere italică a lui *dh* în *f*, ca în *=fumus* etc., și a perdut guturala finală.

reg (je dirige) : *направи, д е р к у е*. 215.

arul cas, în care ni s'a întâmplat a găsi acest cuvînt cu sensul propriu al *dirigo*. Pentru cele-l'alte semnificațiuni, veđi Cihac (p. 81—83), unde a amestecă pe *ridic* și pe *diredic*, cari n'au a face de loc, nici imediat, diat, cu *dirigo*.

gauc, descanc (je germe, je pousse, je commence a poin-
); *изгницаю, десфак, д е з г а с к*. 191. — *разкоткнѣ, д е з г а с к а р е ,*
а с е д е з к а с к а м с г е р а. 130.

învederat de același origine cu *găocă* sau *ghiocă* «cosse, écaille, conque», care însă tocmai de acela nu se pôte deriva din lat. *cochlea*, după cum Cihac (p. 109) admitînd un tip intermediar *cleoca*. Formele verbale *gauc* pe cari ni le procură glossa de față, departe de a indica vre-un *l* muțat, ne esarmente ca prototip un *cauca*, care se și găsesce, în adevăr, la Albanesi

Hartlingk-Roth, t. 3, p. 959. — Cf. Gubernatis, *Piccola enciclopedia indiana*, Tom. 7, p. 395 : «dhik, interiezione di malcontento, di chi è contrariato, di abborrimento, zzo.»

ssI, op. cit. p. 254.

арацитј, Lex., p. 174.

cu același înțeles : *kafka* «Hirnschädel, Gehäuse der Schnecken, Muschelthiere und Schildkröten»¹. Albanesi mai posedă și o formă contrasă *koka*. Glossa însă ne arată tot-o dată că, înainte de scăderea definitivă a lui *k* la *g*, se întrebuintă o potrivă ambele forme : *cauc* și *gauc*.

51. *dezgrăesc* (je nie, je renonce) : НЕ ВТРЫЦАЙСЯ, НС ТЕ ЛЕПЗА, ТЕ ДЕЗГРЪН. 109.

Cu compozițiune, cf. ital. *disdico*, fr. *dédis* etc., dar și slav. ВТ-РЦАТИ.

52. *dezvoalbere* (art. habileté, adresse) : ИЗВЕНТІЕ, ДЕЗВОАЛБЕРЕ МЪЕСТРІЕ; — ИЗВЕНТІЕ ПРИТЧЮ, ДЕЗВОАЛБЕРЕ А ПИЛАЕ, ЛЕГЪТЪРЪ А ВЕНТЕ ФРЪМОАСЕ. 89.

O admirabilă păreche logică și etimologică (*dis*+*[in]*+*volvo*) pentru italiană *disinvoltura*, pe care Francesii, neavându-l a-casă, au fost siliți să-l ia pe de tregal din Italia.

53. *dichis* (instrument, ustensile) : ВРЪДІЕ, ДИКИС, СКАЗЪ ДЕ СКАЗЪ ШИДЪТЪ. 167.

Dela Români cuvîntul a retăcit și 'ntr'un manuscris paleoslavice : ДИКИС ИМАМЪ, ceea ce Miklosich (Lex. 161) a tradus pe ghicite : «ἐφόδιον, viaticum», dăgând însă : «vox dubia». După analogia : *inchis* (= *inclusum*), *deschis* (= *elusum*) etc., *dichis*, mai corect *dechis*, adică *chis* cu *de* ca în «*de* făcută de dres» etc., pare a fi latinul *clusum* = ital. *chiuso* «gard, ogradă» = franc. *clous* indicând ast-fel instrumente de construcțiune, cu sensul primitiv al latinului *strumentum* sau *strumentum* din *struo*, pe când instrumentul în genere, pe orî-ce fel de lucru, era ШИДЪТЪ, întrebuintată de 'ntăiu, probabilmente, numai plural : ШИДЪТЕ = *unealte*, o compozițiune curat românească din *une*-*alte*, adică «de toate». Etimologia propusă de d. Cihac (p. 299) : «*uncalta* = *utensilia*, unde «*posé* cu *unellia* avec syncope de *si*» este foneticesc tot ce pôte fi mai imposibil. Astăzi *dichis* se întrebuintează mai mult în sens de «*bonă rînduieală*» : a *dichis* «*ordnen im Hause*», «*Zucht halten*» (Molnar p. 97).

54. *dodiesc* (je vexe, je tracasse, je taquine) : ПАКОУСЪ, СЪНАРЪ, ПАКОСТЕ, ДОДІЕСК. 112.

Cf. paleo-slav. ДОДЪКАТИ «*molestum fieri*», pe care însă Miklosich nu l-a ridicat prin dialectele slavice moderne. Brugman constată în sanscrita vedică radicală reduplicată *dhudhu* cu același sens de «*superare*», de unde derivate *dhitas*, *dudhis* etc.²

55. *dracilă* (plante épineuse) : ДРАЧІЕ, МЪЧЕШНА САС ДРАЧНАХ. 66.

Cf. *drocila*, numele dacic al plantei «*quinquefolium*», conservat în Apulejus,

(¹) Hahn, op. cit. Lex. p. 44.

(²) In Curtius, *Studien*, t. 7, p. 191, 210.

nul lui Traian.¹ Identitatea sufixului e cu atât mai remarcabilă, cu cât multe numiri dacice de plante, în Apulejus și 'n Dioscorid, prezintă acele -la sau chiar -ila : *dochela*, *stirsozila*, *diodela*, *πριαδ-ηλα*, *τοολβ-ηλα*, *καροπιθ-λα* etc. La Slavī cuvîntul *дравѣ*, nici o dată cu sufixul -la sau unoscult numai celor meridionali și n'are nici o etimologie slavică. Astăzi a noi mai mult *dracina*, cu finalul -la trecut în -nă întocmai ca în *séimilo* sau în transilvanul *nicovană*=*nicovală*² =slav. *наковало*.

drob de om (entrailles) : *сробица, дроб де ом*. 205.

Esant specimen român de o dublă etimologie poporană. Din paleoslavicul «intestine», Serbii și Bulgarii, printr'o etimologie poporană, au făcut Români! avea! deja mai de 'nainte pe *дрок*, tot dela Slavī, în sens de «arunt», dela *дрокити* = [s]*drobi*. Luând acum dela Serbi sau dela Bulgarii «intestine», Români! au observat că el se confundă cu *drob*'ul cel de sare alt-ceva, și etă că ei s'au grăbit a'l traduce curat romănesce, dar literalmente, «aruntate, adică prin cea-ce d. Cihac (p. 159) în desert pune într'o le-logică cu latinul *minutalia* «bagatelles», care nu se aplică nici o dată la om sau animal. Al nostru *măruntate* «entrailles», latin numai ca maste sub raportul logic o etimologie poporană română din *drob*'ul cel provenit din etimologie poporană serbo-bulgară dela paleo-slavicul *дрокъ*. *Drob* «entrailles» are însă și el în limba română, dar aplicându-se mai ales la intestinalele alor, «tripailles, frissure», astfel că etimologia poporană cea dublă a dat și la o diferențiere logică.⁴

trudă (tuyau, tube) : *трутка, цѣвѣе cas d s d a*. 55.

truda, serb. *дсда* etc. (Matzenauer).

trumesc, *dumestică* (apprivoisé, appartenant à la maison) : *д д к а с з, д с м ѣ с т и к з*. 98. — *д р х з п и д о н с к ѝ н, д р х д с м ѣ с т е к*. 67. *domesticum*. Astăzi se dice *dumesnic*, *dumésnică*, cu trecerea *st*=*sn*, analogă cu aceea în *moșnen* din *moșten*.

Wilm, *Gesch. d. deutschen Spr.*, t. 2, p. 806.

«*Bud*. p. 447.—Există și o formă *nocovană* (Molnar, p. 6), cu asimilațiunea *voce* = *o + o*.

Безсоновъ, Болгарскія пѣсни, part. 3, p. 92 : «*дробъ, печень, внуости*».

Andresen, *Ueber deutsche Volksetymologie*, Heilbronn, 1877, p. 4—5, distinge următoarele categorii de etimologie poporană : «Auf der höchsten Stufe stehn Bildungen, formelle Verdunkelung mit einer Aenderung der Bedeutung verknüpft ist, Darnach Wörter, die zwar ebenfalls und in nicht geringerm Grade entstellt sind, aber den ursprünglichen Begriff festgehalten haben. Eine andre Klasse begreift solche Formen, welche ohne Widerspruch der Bedeutung lediglich durch den Einfluss eines äusserlich naheliegenden bekannten Wortes gestaltet haben. Endlich lässt sich eine Anzahl Wörter unterscheiden, deren volkstümliche Deutung auf einem Misgriff zwischen zwei Homonymen beruht». Casul de mai sus reprezintă ultimele două categorii, și chiar ceva mai mult.

59. *duvalmă* (étalon) : АКИНАР, ДСВАМХ, 205.

Neînțelegând cuvîntul pretins slav *ААКИМАР*, n'am scî cu precizie ce sî
semneze românul *duvalmă*, dacă nu ne-ar veni în ajutor, din fericire, mai
considerațiunii foarte convingătoare. Mai întălu,        fac-simile tipo-fotografice
tr  ga f     205 verso,    care figur  z   cuv  ntul *duvalmă*, precum    mai multe
arcaisme române, reproduse    Glossarul de fa   :

[illegible]

dară *duvalma* este pus în lexicon între cai: *пастух—арматар, кобнаа—предсе—мзиха, лакније—пхастрх* (vezi acest cuvânt mai jos), *лакниар—мама*. Miklosich (Lex. 154) a găsit în două manuscrise slavice cuvântul *ama* cu sens de «domitor equorum» și de «equorum pastor». Celebrul slavist Viena n'a descoperit însă nici o vorbă analogă în vre-o limbă slavie. Este evident românul *duvalma*, care înseamnă prin urmare «étalon», după eum și nesce *stadnik*, literalmente «turmaș», înseamnă în același timp «étalon» și «con-eur de chevaux». Tot așa vom vedea mai jos că *prăstură*, pusă lângă *duvalma*, să dică «épă de prăsilă». Dar de unde se trage vorba? Iată o cestiune foarte. Medialul *v* între vocale nefiind nici o dată original în cuvintele române cele, căci tot-d'a-una se vocalizează¹, trebui să admitem că 'n *duvalma* el n'a nît medial decât numai prin unirea posterioară a două vorbe separate. Noi îl mpunem dară în prepozițiunea *de* și numele *valmă*. Prin influința labială ce 'i ză, *de-* a trecut în *du-*, ca în *dimic=dumic* sau în *dupre=depre*. Vom avea un cal «de valmă», în analogia cu cal *de-ham*, *de-olac*, *de-jold*, *de-fugă*. Mai rămâne de cercetat originea elementului constitutiv *valmă*. Este al no-*calmă* «împreună» (cf. *de-avălmaș* «co-propritaire» sau «associé»), de unde *lmă* «cal de împreunat» adică «étalon». *Valma* putea să fi avut și înțele-le «turmă»=*ensemble d'animaux*. Atunci *duvalmă*, ca și polonul *stadnik* on» dela *stado* «troupeau», ar însemna «cal de-turmă». În ori-ce cas, este opozițiune din *de* și *valmă*. *Duvalmă* diferă de *armasar*, ca și *prăstură* de prin aceeași nuanță ca italianesce *stallone*, *guaragno* și *emissario*, franțu-*cavale* și *jument*, polon. *ogier* și *stadnik* etc. Vom vedea mai jos la cuvîn-*prăstură*, că *duvalmă* și *prăstură* se aplică numai la rasa cea mai superioară, «măiestri».

ipănge (espèce de manteau militaire): *χλεμης, επανηκ* [*Be-nda*: *полнѣрская шата*]. 60.

ce. *ipăng'e*, de unde serb. *јаншце*, neo-gr. *γιαποντες*, rus. *опанча* etc.

famen (eunuque, châtré): *σκοпец, фламен са*. 137.

Corect *fēmen*, cu *a* din *e* ca în *fata=fēta*. Cuvînt foarte remarcabil, care pre-e un tip latin *feminus*, format din *femina* ca *viduus* din *vidua*, cu sens de at ca femeie». Să se observe în trecăt, că dela *femina* n'a ramas în Dacia lui a nici o posteritate, căci *femela* nu derivă din *femina*, de unde am avea *fēmenă*, cum este la Macedo-români (cf. *gēmenă* din *gemina*), și nici din *femella*, de am avea *femē* (cf. *stē* din *stella*, *purcē* din *porcella* etc.), ci vine din adject-«[pars] feminea», după cum Românul dăce pînă astăzi «parte femeiască»=*femina*. Pentru perderea substantivului, cf. în toate limbile romanice: *tērnă*, *verno*,

¹ipar, *Gramm.* t. I, p. 82.

²Iatzenauer, p. 400.

invierno, hiver, etc. din «[tempus] *hibernum*», *fântină*, *fontana*, *fontaine* etc. din «[aqua] *fontana*», *albină* din «[musca] *albina*» și altele. Intocmai ca la noi *femea*=*feminea*, tot așa la Serbi adjectivul *женска*, literalmente «femească», însemnează «femea», — o analogie foarte instructivă.

62. *făr' lucru* (en vain, sans profit) : *кошю, фзр аскрв [Berinda : надаремне]*. 49.

Lucru a conservat aci sensul său latin de *lucrum* «profit».

63. *fărtat* (ami, compagnon) : *дпр, соц, фзр тат*. 67.

Veđi asupra acestui cuvînt notița mea în *Columna lui Traian*, 1876, p. 466-8.

64. *fericesc* (je rends heureux quelqu'un) : *сладжю, ферическ*. 47.

65. *fericez* (je suis heureux) : *сладженствю, феричез*. 47.

O interesantă diferențiere logică prin diferențierea sufixelor verbale : *-esc* pentru sensul transitiv și *-ez* pentru cel netransitiv. E curios că aceiași diferențiere se făcea și 'n modul diametralmente opus, adică cu *-ez* pentru cele transitive și *-esc* pentru cele netransitive, judecând după exemplul adus de d. Cipar : *меседез* «sărăcesc pre altul» și *меседеск* «sărăcesc eu». ¹ În orî-ce cas, poporul utiliza pentru scopul logic diferența între *-esc* și *-ez*.

66. *foisor* (salon, chambre de réception) : *полата, касз де днван, фоншор*. 115.

Deminutiv din *foiș* «multe foi», cf. *frundiș* «multe frunze». Același sens, ca și același origine din lat. *folium-folia*, aveau în vécul de mijloc în Occident cuvintele *foleia*, *folleia*, *foleya*, *folia*,² de unde Littré (III, 712) bănuiesce că derivă și modernul frances *folie* «maison de plaisance» : «on y voit d'ordinaire le mot *folie*, mais cela devient douteux quand on trouve dans des textes du moyen âge : *foleia quae erat ante domum*, et *domum foleyae*, et *folia Johannis Morelli*; le soupçon naît qu'on a là une altération du mot *feuillie* ou *feuillée*.» ³ D. Pontbriant (p. 270) dă ca sens al cuvîntului *foisor* numai : «pavillon, parvis, gallerie, tourelle», adică medievalul «foleia ante domum». De asemenea Lexiconul Budan (p. 222). În cronicile noastre *foisor* apare întocmai cu accepțiunea francesului *folie* «maison de plaisance» : «s'au pornit cu toți [împotriva lui Ștefan-vodă] și într'un foisor sus în cetate unde odihnilă aū risipit ușa și, neștiind Ștefan-vodă nemică de-acesta, s'a sculat etc.» ⁴ D. Cihac a uitat de a pune acest cuvînt între elementele latine ale limbei române, deși pune ca latin (p. 196) numele propriu *Părvu*=slav. *Пръз* «Primus»!

(¹) Cipar, *Principia de limbă*, p. 4.

(²) Du Cange, *Gloss. med. lat.*, t. 3, p. 338—9.

(³) Cf. Scheler, op. cit. p. 196.

(⁴) *Letopis*. ed. Cogăln. I, t. I, p. 167.

67. *fringhie* (sorte d'étoffe précieuse): порфира, фрингѣа [Berinda : шарлат]. 125.

Veđi mai sus Glossar I No. 17.

68. *funicel* (ulcération): болачка, фсннчел. 176 și 187.

Maî sus, în textul No. 1. același bôlă ne apare la plural sub forma de фсннчен, adecă la singular фсннчел. Fie-care variant a-parte ar fi etimologicesce inexplicabil; ambele însă alăturate ne dau prototipul фсннчел, de unde фсннчел (= *funghicel* = *fugghicel*) și фсннчел (= *funghicel* = *funnicel*) prin cele două feluri de asimilațiune: regresivă și progresivă. După cum *bunicel* ne duce la *bunic* și apoi la *bun*, tot așa *funghicel* revine prin intermediarul *funghic* la originalul *fung* = lat. *fungus*, care înseamnă în adevăr: «végétation charnue, mollasse, spongieuse, «en forme de champignon, qui se développe souvent à la surface des plaies ou des «ulcères» (Littre-Robin). Iată un alt termen latin medical, conservat la Români pe calea poporană, pe când Francesii au căpătat numai prin cărți *fongus*; cf. mai sus la cuvîntul *albugine*. Italianesce *fungo*, spaniolesce *hongo*. Afară de textul No. I și de manuscrisul d-lui Sturdza, фсннчел sau фсннчел nu se găsește nicăiri — dacă nu mă înșelă memoria — în tipăriturile române din secolii XVI și XVII.

69. *găde* (bourreau): радник, гзде, армаш. 134. — сасга народнын, сасга народашн, гзда'к. 137. — спеклатор, кало, гзде, хегер. 147. — мсчнтел, гзда'к, мсчннторюа. 98. — гнбел, цлазз, гзде, цлаат. 177.

Veđi mai sus Glossar I No. 2.

70. *gaică* (geai, corvus glandarius): сонка, гаика. 212.

Gaică, diminutiv din *gaîu* sau *gae*, termen romanic dintre cele mai remarcabile. Este medio-latinul *gaius* și *gaia*, cuvînt necunoscut clasicității romane; vechiul frances *gay*, de exemplu într'un act din 1389: «l'esbatement du nit du gay»¹; actualul frances *geai*, provenț. *gai* și *jai*, picardul și normandul *gai*; spaniolul *gayo*, portugezul *gaio*. Cuvîntul român distruge etimologia cea propusă de unii din vechiul german *gahi* «îute» sau «vioiu»², căci vechi germanisme nu există n i c î u n u l în limba română. Nu pôte fi decât un arcaism latin vulgar, colonizat în Spania, în Galia și 'n Dacia tot o dată. Olandesul *gaay* sau *gaey* este un împrumut vechiu dela Francesi, ér englesul *jay* un împrumut modern tot de acolo. Din vechia germană, dar nu din *gahi*, ci din *agalstra* «corvus glandarius», provin italianul *gazza* sau *gassera* și francesul *agace*, fără nici o legătură etimologică cu *gaia*. În dicționarele române *gaică* nu se găsește.

(¹) Du Cange, *Gloss. med. lat.*, t. 3, p. 458.

(²) Scheler, p. 209.

71. *gămălioară* (calice de fleurs): крпѡлѣгъ, гъмъливаръ. 208.

Deminutiv din *gămălia* «tête d'épingle» = ung. *gomoly*. D. Pontbriant (p. 279) derivă cuvîntul din gr. γαμήλια «présents de noces»!

72. *genuchiu* (genou): прекланяю колаѣни, плекъ ченскіе лѣ, ꙗн ꙗе-нскіи.

D. Cihac (p. 108) cunoştee numai forma nasalisată *genu-n-chiu*. Al nostru *genuchiu* vine direct din lat. *genuculum*, ital. *ginocchio* etc. E interesant şi pluralul ченскіе = lat. *genucula*, în loc de actualul «genu[n]chi».

73. *gherdan* (collier, chaîne d'or): моннѣгъ, гердан. 191. — гривна злата, ланцъ де аспъ етас гердан. 63.

Turc. *gherdan* (Pontbriant). Cuvîntul a petruş şi la Ruşi, sub forma de ерданъ, într'un act din 1690.¹

74. *ghidinac* (sorte de pâtisserie): токмири ксамъ е конфетсрнѣ, гиндн-н дк. дсавец. 123.

Mai corect годинак, o curioasă slavisare a «plăcintei», pe care Românii — negreşit — o derivaş prin etimologia poporană din «plăcere», fără a visă că lat. *placenta* era un împrumut din gr. πλακοῦς-πλακοῦντος «gâteau», fără nici o înrudire cu *placere*. Годинак «plăcintă» e format prin sufixul -ac (cf. *cozonac*) din slav. годѣхъ «plăcut». Vechii cofetari români se conformaş, se vede, modei de atunci de a slavisa, după cum cei de astă-zi franciseză. Cată să mărturisim însă că, în acelaşi timp, ei aş introdus d'a-dreptul din Occident конфетсрнѣ = ital. *confetto*.

75. *ghinde* (gland): жеса, гинде. 209.

Lat. *glandem*, cu conservarea lui *e*. D. Cihac (p. 109) cunoştee numai forma *ghindă*, adecă cu vocala obscură.

76. *ghionoae* (pivert, picus): д'ктеа, гѣвноаа. 68. — гѣвноаа. пасарѣ че скобеск ꙗн лемн.

Nemnich (II, 962) scrie *geunoæ*. De asemenea Molnar (p. 124): геѡноæ, mai adaugând că masculinul геѡноу înseamnă «dăltiţă» (p. 125) şi «ciocan de piatră» (127), astfel că semnificaţiunea fundamentală a tuturor acestor cuvinte ar fi: «acel ce bate saş scobesce». *Ghionou* şi *ghionœ* fiind augmentative, presupun un prototip *ghion-*. În limba litvană acelaşi pasere se chiamă *genys*. Între ambii termişi, atât de apropiaţi prin sens şi prin formă, să fie ôre o înrudire genetică?

(¹) Археологическій словарь, p. 36, în Древности, Москва, 1865—7, т. I.

77. *giurule* (pantalon) : *партѣ* [polon. *portki*, *portasy*], *уе р-а* E. 212.

Cf. mai sus Glossar I No. 20.

78. *gligan* (sanglier) : *вепръ, порк славатеъ, ганган, макср*. 60. 177.

Din *grigan*, de unde *gligan* ca *Gligorie* din *Grigorie*. Cu acest *grigan* cf. onomatopoeticul *γρῶ* sau *γρῷ* «grognelement du cochon», de unde *γρῶζω* «grogne», *γρόλλος* «cochon» etc. Onomatopeia română este *grig*, reduplicațiune infractă (gebrochene Reduplikation) din *grigri*; de asemenea și onomatopeia greacă este *γρογ-*, de vreme ce *γρῶζω* = *γρογῶ* (cf. *γρογτόν*, *γρογτέον*), pe când onomatopeia latină (*grunnio*, forma mai veche *grundio*) și acea germană (*grunzen*, engl. *grunt*) este *ghrund*.¹ *Grig-an* prezintă sufixul *-an* tot așa ca în poporanul *miorl-an* «pisică» din onomatopoeticul *miorlăi*. În același mod numele de familie *Blehan* s'a format prin sufixul *-an* din onomatopoeticul *blehăi*. Tot din onomatopeia *gri-*, *er* nu dintr'o radicală abstractă, derivă scandinavul *gris*, *gris*, *griis* «purcel» și sansc. *ghriṣvi* «pore».

79. *gorgan* (colline, tumulus) : *холмъ, горган*. 160.

Generalmente se pune în legătură cu rusul *курганъ*, care înseamnă de asemenea «tumulus». Celebrul Schafarik credea că *курганъ* ar fi ramas Rușilor dela vechii Sarmati, comparându-l cu persianul *kurkhane*,² dar persianul *kurkhane*, o compozițiune relativamente modernă : *gūr-khanē* «casă de mormint», nu pōte fi din epoca Sarmatilor. Dacă al nostru *gorgan* și rusul *курганъ* sînt identice, atunci ambele trebuî să fie dela Cumanî,³ în limba cărora, în adevăr, au fost o mulțime de persianisme.⁴ În orî-ce cas, cf. celticul *galgal* «movilă»,⁵ de unde românul *gorgan* ar puté deriva prin dissimilațiunea *r+r=r+n*, trecînd finalul *l* în *n* ca în *sēmen*=*similis* etc., deși ar mai rămăne o dificultate vocalică, căci din *galgal* noi am avé *gārgan*, nu *gorgan*. Amicul meu, cunoscutul antropolog Dr. I. Kopernicki din Cracovia, într'o epistolă din 30 apr. 1873, îmi scrie că locuitorii din Galiția, în regiunea mai apropiată de Bucovina, numesc munții foarte înalți (*góry bardzo wysokie*) : *gorgany* sau *giergany*, *er* piclōrele de o formă ôre-care deosebită ale acelor munți (*odnogi pewnego ksztaltu*) : *kiczory* sau *kiczery*. *Kiczor*, moldovenesce *kictor*=*pictor*, fiind o vorbă învaderat română, rezultă că și *gorgan*

(¹) Cf. Ascoli, *Studj critici*, t. 2, Torino, 1877, p. 160.

(²) Šafarjĭk, *Slowanské starožitnosti*, Praha, 1837, p. 294.

(³) Cf. al meu studiu : *Originile Craiovei*, p. 41.

(⁴) *Vocabulaire coman*, în Klaproth, *Mémoires*, t. 3, passim.

(⁵) Littré, *Dict.* t. 2, p. 1822 : «Galgal, monceau de pierres de 10 à 12 mètres de longueur sur 5 à 8 de largeur et 5 à 6 de hauteur qu'on trouve dans différents endroits de la France. On suppose que ce sont des tombeaux antiques élevés à la mémoire des guerriers gaulois ou romains etc.»

a petruns în Galiția dela Români. Când însă? Astăzi în Moldova *gorgan* nu se mai aude.

80. *graîu deschis* (éloquence, volubilité) : *клагорѣчїе, воренїе кѣнѣ, граю дешкис* [*Berinda* : *вѣроятност адыка, добраа кѣмова*]. 47.

Serb. *гpaжати* «a vorbi», *гpaжа* «vorbă». În limba paleo-slavică *гpaй* înseamnă numai «cântec».

81. *grangur* (merle doré, galbulus) : *всга, гpaнгср*. 207.

După Meier, în Besarabia *gangur* ar fi însemnând pe «parus pendulinus», o păsărică numită franțusește «mésange». În orî-ce cas, *gangur* și *grangur* este același nume de pasere. D. Cihac (p. 110), cunoscînd numai forma cu *gr-*, o trage din lat. *gulgulus* «merle doré» prin intermediarul *gargur* = *gragur*. Noi credem că e mai corect de a deriva pe *grangur* = *gangur* din latinul *graculus*, lîngă care există și o formă vulgară fără *r* : *gagulus*.² Prin simpla nasalisare, *graculus* = *grangur* și *gagulus* = *gangur*. Sub raportul curat zoologic, după cum «grangur» este «merle doré», tot așa două varietăți de «graculus» se chiamă «merle chauve» și «merula sinensis cristata» (Nemnich). Despre confusiunea între numi de paseri, cf. mai sus la cuvîntul *blénde*.

82. *gropilă* (trou) : *ныра, гpaпнaз*. 107.

De observat sufixul deminutiv *-ilă*, ca în *rot-ilă*, *Zor-ilă*, *Murg-ilă* și alte douătrei vorbe, toate de formațiunea specifică română, nu latină.³—Cf. mai sus *dracilă*.

83. *gurguială* (enflure ou tumeur sur les mains) : *ствердѣли, шпгсргселе че се фак ла мѣнѣ аша сѣ кѣамѣ* [*Berinda* : *гсзгы на рсках*]. 140.

Förte bine dezvoltat în d. Cihac (p. 113), cu observațiunea numai că *gurgutu* nu pöte veni din forma latină clasică *gurgulio*, ci trebuî să fie dintr'un tip latin vulgar *gurgullus*, cf. *putu* = *pullus* etc.

84. *g'alău, g'alat* (bourreau) : *гнбел, џалазс, гзде, џалаат*. 177.

Turc. *g'elad*.

85. *hegher, hingher* (bourreau) : *спексатор, гзде, хегер*. 147.—*мсчител, хингер*. 98.

Germ. *Hänger*.

86. *hierbențelă* (violence) : *рвенїе, вѣсѣс, хїербенцѣах*. 196.

Dela *ferbinte* = lat. *ferventem*, prin sufixul *-ală*. De observat : disilabismul

¹ *ѡкеръ*, op. cit. p. 188.

² *Cange, Gloss. med. Lat.*, t. 3, p. 458 : «gagula, graculus».

³ *Quintescu, De deminutivis linguae rumanicae*, Berolini, 1867, p. 13.

хїер- = *fer-*, și *-en* = *-in-* din lat. *-en-*. *H* din *f* nu este aci o trecere, ci numai o șovăială fonetică, de vreme ce în același manuscris la f. 251 citim: фїеркенте, ȳrăși cu disilabicul фїер- și cu *-en* = *-in-*, dar nu cu *h*, ci cu *f*. Cf. cuvântul ce urmează.

87. *hiäre* (fiel) : жєлчь, хїєрѣ. 205.

Lat. *fellem*, ital. *fiel*, span. *hiel*. De observat, ca și în cuvântul precedent : disilabismul хїєр- = *fe*, și șovăirea între *f* și *h*, căci la f. 180 din același manuscris se citește : фїєрє, adecă cu *f*, nu cu *h*.

88. *hition* (vaurien, imbécile) : хїднхъ, де нимик, проци, хитишнн. 199.

Ung. *hitvány*.

89. *incindere* (incendier, embraser, attiser) : раждеженїє, ѱнчиндєрє, априндерє. — раздражаю, ѱнчинз, ѱнтэрт. 130. cf. 132.

Lat. *incendere*.

90. *intort, intortare* (entêté, obstination) : разврацїенїє, ѱнтортаре, ѱндэртннїє. — разврацїеннн, чел ѱнторт, ѱндэртннн. 130. cf. 141.

Lat. *intortus*. A se adăuga la numeroasele derivate române din lat. *torqueo*, adunate de d. Cihac (p. 282-3), unde el lipsesce, ca și cuvântul ce precede și cel ce urmează.

91. *invincere* (vaincre, victoire) : препрѣнїє, ѱнвынчєрє; препрѣша, ѱнвынсерз; препрю, вою ѱнвынчє. 120. — препрати, а ѱнвынчє. — оудолѣю, вою ѱнвынчє, вою кирши. 154. — одолѣ, ас ѱнвынс, ас киршит. 166. — побѣдителное, ѱнвынкхтоаре, пакхтоаре сас киршитoare. 114. — препрѣн, оубѣцан, ѱнвынс. 196.

Lat. *in-vincere* cu intensivul *in*.

92. *inzalud, inzaludul* (en vain) : вохма, ѱнзалад. 49. — тше, ѱнзалад. 151. cf. 58. 152.

Serb. szalad «degřaba», literalmente «in-pentru-prost», din slav. лоудъ «stultus».

93. *jăhuesc* (je ravis, je dépouille) : разхицаю, шспек, жххсек. — разхищенїє, рхпирє, жххсирє. 131.

Maї sînt formele *jăfuesc* și *jăcuese* (Lex. Bud.), cu șovăirea între *k*, *f* și *h*. Din

ung. *zsákolni* «a prădă» = ital. *sacco*, *saccheggiare*. Ung. *zsákmány* «pradă» vine din medio-lat. *saccommannus*, vechiu franc. *saquement*.

94. *jold*, *şold* (hanche) : истеса, армбри, жолдсри. 83. — ладѣа, шолдсри. 94. — кскови, шолдсри. 205.

Şovăirea între *s* şi *j* : *şold* şi *jold*, e fonetică interesantă. Şi mai instructivă este etimologia cuvintului. El se aplică dintru'ntăiu numai la porc, derivând din medio-germ. *schulter* (=vechiu germ. *scultirra*), de unde au provenit de asemenea polon. *szoldra* «cuisse de cochon», slovac. *šoldra* şi ung. *sódar* «jambon», în cari toate, ca şi la Români, germanul *t* a trecut în *d* şi *u* în *o*. La Români de peste Carpaţi şunca se chiamă pînă astăzi «şold de porc» (Lex. Bud. p. 654). Cuvintul, prin urmare, nu pòte fi fòrte vechiu în limba română, şi totuşi—introdus probabilmente prin cîrnăţarii germani pe la finea evului mediu—el a reuşit a se generalisa, răspîndindu-se apoi atât de mult, încît ar fi anevoie de a crede în exotismul său, dacă nu l-ar întări formele polonă, slovacă şi maghiară. Şi 'n limba polonă această vorbă a căpătat, pe lîngă semnificaţiunea sa primitivă, o altă posterioară, pe care n'o avusese la Germani, anume cea de «om de nimica», de unde prin împrumut dela Poloni litvan. *szaldras* «homo vagus.» *Şold* a început a face să se pîdă din limba română termenul indigen *armu*=lat. *armus*.

95. *jăşiu* (fauteuil) : престол, жашіс, кашн. 121.

Germ. *Sitz* (Pontbriant). Forma *jîşu* (Lex. Bud.) prezintă epentesa lui *i* ca în *bîşug*, *cîovlică* etc.

96. *jude* (prince) : княз, ждаеле. 179.

Apocopă din *judice*=lat. *judicem*.

97. *judec* (prince) : княз, ждек. 210.

Judec pe lîngă *judice* din lat. *judicem*, întocmai ca *şorce* şi *şorcee* din *soricem* sau ca *berbec* şi *berbece* din *vervicens*, prin influinţa pluralului *judeci*, *şorcei*, *berbeci*, a căroră -ci făcea pe popor a crede, după falsă analogie, că la singular trebui să fie -e tot aşa ca în *volnic-volnici*, *papuc-papuci*, *sărac-săraci*, *mic-mici*, etc.

98. *judet* (maire) : ананат, ждец [*Berinda* : староста, намѣстник ксп-мистроз]. 42. — епарх, домн, кан, ждец. 72.

Etimologia poporană din serb. судец. Cf. mai sus Notanda la textul No. IX.

99. *junice* (génisse) : юница, жниче. 206.

D. Cihac (p. 135) indică numai forma *juncă*=lat. *juvenca*. *Junice* este din punct în punct latinul *junicem*, cu *i* lung, de unde şi franc. *génisse*, provenit. *ju-ega*. Italianii şi Spaniolii n'au această formă.

(?) Cf. Matzenauer, op. cit. p. 329.

100. *lăptucă-de-pădure* (laiteron, sonchus oleraceus) : лѣтканица.
лѣптѣкѣ дѣ пѣдѣ сѣ сѣсѣю. 73.

Veđi mai jos la cuvîntul *susatu*.

101. *lostun* (rat) : мигдан. лостун [Berinda : ирѣок]. 99. — ирѣк, лостун. 172.

Dintr'un cuvînt român pierdut *lost* «gaură», care se regăsește în alban. *loș* «loc sub pămînt unde se ascunde animalul». În același mod sanscr. *cușira* «chițcan» vine din *cușā* «gaură» (Pictet). Pentru sufixul *-un*, cf. *gărgă-un* «frelon» (Pontbriant). *Lostun* nu figurează nici într'un dicționar român. Chiar în secolul XVII nu mai era în us, căci în manuscrisul d-lui Sturdza o mână de atunci îl explică la margine prin sinonime : рѣган, кичоран, шѣриче марѣ.

102. *luminarea putului* (corde d'un puits, à laquelle on attache le seau, littéralement : «bougie du puits») : кодовѣжа, четѣра
пѣсѣсан сѣ асманѣрѣк пѣсѣсан. 54.

103. *luom, luo, luotor* (prenoms, il a pris, preneur) : сѣ асѣм а-
мѣнтѣ. 55. — примми, асѣ. 124. 183. 184. — асѣтор дѣ камѣтѣ. 98.

O în «luo», pentru care astă-dî — după analogia celor-l'alți verbi cu *-are* — se dice *luā*, nu pōte fi decăt latinul *-va-* în *levamus, levavit, levator*. Așa dară și medialul *-va-* tinde în limba română a deveni *-o-*, ca și inițialul *va*. Cf. mai sus Notanda la textul No. XXVI nota.

104. *măciucaș* (bourreau, littéralement : «celui qui assomme avec la massue») : мамичник, мѣчюкаш, армаш. 112.

Filiațiunile cuvîntului *măciucă* sînt foarte bine indicate de d. Cihac (p. 152) : «vieux portug. *massuca, massua*; fr. *massue*, picard *machuque*; néogr. *ματσοῦκα*; «néosl. et serbe *мачуга*, pol. *maczuga, maczuka*» etc., tōte din lat. *matea* «prie-mitif perdu de *mateola*, instrument pour enfoncer en terre (Plin. 17, 18, 29)». Cătră paralelurile aduse de d. Cihac, s'ar mai putē adăuga numai dōră medio-lat. *mazuca* și *mazuca*, de exemplu în Ordericus Vitalis din secolul XII : «Quidam e-
«normis staturae ferens ingentem m a z u c a m», saū în Chronicon Casauriense din același secol : «cum m a z u c a uno ictu confregit tempora mea». ¹ Tōte acestea nu arată, negreșit, modul introducerii cuvîntului la Români : prin moștenire ? ori prin împrumut ? și dacā prin împrumut, atunci cānd ? și dela cine ? *Maciuc-aș* vine dela *măciucă* după analogia de *arm-aș* dela *armă*, *arc-aș* dela *arc*, *suliț-aș* dela *suliță* etc. Acest sufix *aș*, acolo unde nu este nici deminutiv (de ex. *degeț-aș*), nici de origine ungurēscă (de ex. *or-aș*), nu provine din latinul *-accus*, precum se cre-

(¹) Du Cange, *Gloss. med. Lat.*, t. 4, p. 330.

de în genere,¹ ci una din două : ori că reproduce forma cea arcaică *-asius* a latinului *-arius*,² sau că presintă trecerea lui *-ri-* prin *ri=rj=rș* în *ș*, ca în dialectul tzaconic³ și în mai multe dialecte slavice.⁴ Despre faza fonetică intermediară *ri=rj* la Români vezi un indice mai sus la cuvântul *ceru* - *cerșut*. În ori-ce caz, aș sufix *aș* este un variant al lui *artu=arius*, cu care coincide perfectamente prin semnificațiune. Al nostru *arc-aș*, bună oră, nu poate fi alt ceva decât fr. *arch-er*, ital. *arci-ero*, sp. *arqu-ero*, lat. *arcu-arius*. *Arcaș* și *arcariu*, ca și *sul-țas* lingii *săgetariu* sau moldo-munténul *lawariu* lingă transilvanul *ceteraș*, sînt simple dublete sufixale. Un prototip *arcuaceus* ar fi tot așa de monstruos ca și un prototip *sagittaceus*!

105. *măgură* (montagne) : гора, мзгсрз, мѣнте. — горы, мѣну, мзгсрн. 63. cf. 64.

În Glossarul I. No. 3, 10 și 14, noi am vădut deja *măgură* «movilă». Derivațiunea propusă de d. Cihac (p. 152) dela lat. *macula* «pétă» este inadmisibilă. Românul *măgură* e pur și simplu albanesul *măgulă* «λόφος, collis, cōteau». ⁵ Bohemul *ma-hura* «măgură», neavînd nici o afiliațiune în cele-lalte dialecte slavice, este un împrumut dela Români, probabilmente prin intermediul așa numiților Valachi de Moravia. ⁶ Prin radicala *mag-*, nu însă și prin duplul sufix *-la* sau *-ra*, *măgura* pare a fi înrudită : pe de o parte cu slavicul *мор-наа* «movilă», pe de alta cu spaniolul *mogote* «montagne isolée», vechiul portugez *mogo* «pétră de hotar», ambele acestea de o provenință ne-latină. ⁷

106. *măiu* (je passe la nuit) : ночевая, мзю. 107.

Lat. *maneo*, ca *remăiu=remaneo*. Cf. Cihac, p. 154.

107. *mal* (précipice, bord escarpé) : стремнина, мала, рзпз [*Berinda* : прикрый берегъ албо скала или дѣрз]. 140.

Profesorul Hirschfeld admite dacismul acestui cuvînt, explicînd prin el pe «Dacia *Maluensis*» și colonia *Maluese ex Dacia* din monumente epigrafice. ⁸ În acei

(¹) Diez, *Gramm.*, t. 2, p. 316.

(²) Cf. Aufrecht, în Kuhn, *Zeitschr.* t. I, p. 89. — Mommsen, *Die unteritalische Dialecte*, Leipzig, 1850, p. 254. — etc.

(³) Deville, *Etude du dialecte tzaconien*, Paris, 1866, p. 89. — M. Schmidt în *Carlini Studien*, t. 3, p. 355.

(⁴) Miklosich, *Lautl.*, p. 493, 507. — Polonul *rz* din *ri* se pronunță de asemenea adesea ca simplul *ș*.

(⁵) Reinhold, *Noctes Pelasgicae*, Athenis, 1855, p. 32.

(⁶) Cf. Jireček, *Entstehen christlicher Reiche im Gebiete d. österr. Kaiserstaates*, Wien, 1865, p. 225.

(⁷) Cf. Diez, *Etymol. Wörterb.*, t. 2, p. 152.

(⁸) Hirschfeld, *Epigraphische Nachlese zum Corpus Inscriptionum*, în *Sitzungsber. Wiener Akad.*, phil.-hist. Cl., t. 77, p. 375.

forma dacică a fost *malva*. Sufixul *-va* s'a vocalisat la Români prin întâlnirea cu finalul bărbătesc *u*, ca și 'n *molid* = *molidou* (vezi mai jos). Având intenția de a urmări pe larg, într'o monografie, istoria cuvântului *mal* în întreaga faună ario-europeă, ne vom mărgini aci de a aduce un argument de tot nou despre icoșitatea *malu*'lui în regiunea Carpaților. La intrarea Ungurilor în Panonia, ei găsit acolo această vorbă anume în sens de «munte». De aci o mulțime de aī locale cu finalul *-mal*, cari ne întăresc în documentele maghiare din secolele XIII, XIV, XV, tot-d'a-una în privința localităților m u n t o s e, adică întocmai ca finalul *-berg* la Germani sau *-gora* la Slavi. Iată câte-va specimene, cu indicațiunea anilor în parentes: *mons Baros-mal* (1275),¹ *Buch-mala* (1257),² *mons Iulla-mal* (1275),³ vinea *Eleu-mal* (1269),⁴ *Hormus-mal* (1430),⁵ *mons Kis-mal* (1275),⁶ *Megyes-mal* (1275),⁷ *Hurus-mal* (1264),⁸ *Irugh-mal* (1252),⁹ *mon-dus Kerek-mali* (1299),¹⁰ *Nyr-mal* (1326),¹¹ vinea *Pop-mal* sau *Pyspük-mal* (1269),¹² *Pruthek-mal* (1410),¹³ *promontorium Rezz-mal* (1394),¹⁴ *Tere-malia* (125),¹⁵ *promontorium Uj-mal* (1295, 1329),¹⁶ *promontorium Zeg-mal* (1335),¹⁷ *mons Zevlev-mal* (1219),¹⁸ vinea *Tusman-mal* (1276),¹⁹ *berch Seleu-mal* (1295),²⁰ *promontorium Wy-mal* (1295),²¹ *mons Mezes-mal* (1281),²² etc. Într'un singur document din 1275 acest final *-mal* se repetă de șase ori: «in monte qui dicitur Keyk-mal... ad locum qui dicitur Eleu-mal... ad promontorium quod vocatur Arnyk-mal... in loco qui dicitur Medyes-mal... eundo in monte Bowoz mal... ascendendo in montem qui dicitur Gadula-mal...»²³ E peste puțină

¹) Fejér, *Codex diplom. Hung.*, t. 6, vol. 3, p. 287.

²) Ib. t. 4, vol. 2, p. 442.

³) Ib. t. 5, vol. 2, p. 288.

⁴) Ib. t. 4, vol. 3, p. 497.

⁵) Ib. t. 10, vol. 7, p. 307.

⁶) Ib. t. 5, vol. 2, p. 287.

⁷) Ib.

⁸) Ib. t. 4, vol. 3, p. 208.

⁹) Ib. t. 4, vol. 2, p. 161.

¹⁰) Ib. t. 4, vol. 2, p. 41.

¹¹) Ib. t. 8, vol. 3, p. 108.

¹²) Ib. t. 4, vol. 3, p. 497.

¹³) Ib. t. 10, vol. 5, p. 856.

¹⁴) Ib. t. 10, vol. 2, p. 252.

¹⁵) Ib. t. 3, vol. 2, p. 67.

¹⁶) Ib. t. 7, vol. 2, p. 251. — t. 8, vol. 3, p. 386.

¹⁷) Ib. t. 8, vol. 4, p. 121.

¹⁸) Wenzel, *Codex Arpadianus continuatus*, t. II, p. 402.

¹⁹) Ibid. t. 17, p. 146.

²⁰) Ib. t. 18, p. 202.

²¹) Ib. p. 205.

²²) Ib. t. 22, p. 350.

²³) Ib. p. 145 și 154 5.

de a nu recunoaște în toate acestea *mal*, *mala*, *malis* sensul de «munte»: «loc rădăcit», cu atât mai viros că cele mai multe sînt însoțite de lin «mont», «promontorium», «vinea» (Weinberg). În limba maghiară cuvîntul este dară un vechi termen orografic, găsit de cătră Unguri în Pădăreaș precum Românii glăiseră în învecinată Daciă pe *malva*. Și să serve că Ungurii au dat peste el tocmai în acea parte a Panoniei pe unde fusese o dată Români, bună oră pe la Strigonia sau pe lângă Buda. panonică pōte să fi avut, ca și cea dacică, sufixul *-va*, judecând după li «*monticulus Mollucis*» și «*monticulus Molva*» într'un act din 1214.¹ Alinaș pe dacicul *malva*, pe românul *mal* și pe panonicul *mal* sau *malva* cunoscut *malis* «munte», rezultă dela sine un prototip pan-tracic *malva* «munte» și se regăsește, probabilmente, în anticul nume de oraș illiric *Dimallum*, pomenit deja în Tit-Liviū (XXXI, 27) și pe care albanigii îl descompun în *dë-mall* «dof-munți»,² românesce «dof-maluri». În asemenea caz, duplul îl fiind o senzațiune normală pentru *lv*, *Dimallum* = *Di-maleum*. În fine, mîrginindu-se a urmări numai tipul *mal-va*, să amintim glossa hesychiană despre unul din Laconia: «Μάλεον δὲ ἀκρωτήριον τῆς Λακωνικῆς.»³ *Málov*, cu pierderea *mei*, este pentru *Málovon* = *Malava*. În adevăr, muntele în cestiu se numea pînă astăzi în dialectul tzaconic Μαλαβό.⁴ Conchidem : d. Hirschfeld are drept în acest sens, că «Dacia *Malvensis*» însemnă «Dacia m u n t o s ă», er «*Malvese*» — «colonia de munte».

108. *mamue* (épouvantail): ΜΑΜΕ ΚΑΡΕ ΣΠΑΣ ΠΑΡΑΝΑ

Cf. medio-lat. *momus* și *momium*, germ. *Mumme*, *Mummerei*, fran. *merie*, bohem. *mumraj* etc. Astăzi se dice mai mult *momde*, pe care d. briant (p. 447) traduce prin : «signe, signal, marque, estampille, enseigne vîntul, în toate limbile, este de o origine copilărească, fără ca să urmeze părăt trecerea dintr'o limbă în alta. Cf. ingenioasă observațiune a lui G. Gabelentz : «Mein kleiner Neffe pflegte alle runden Dinger mit einsyllbigen Vokalen zu benennen, die aus *m-m* und einem dazwischen stehenden Vocale bestanden, welcher um so tiefer war, je grösser die Sache. *Mum* nannte er ein gross des Bild, *Mom* den Mond oder eine Taschenuhr, *Mim-mim-mim-mim* die (plural durch Reduplication!)»⁵. Prin sens de «épouvantail», românul *ma* apropiă mai cu seamă de hesychianul : «μομῶ. ὁ ἡμεῖς μομῶ φάμεν, το φάμεν τοῖς παιδίοις.»⁶

(¹) Fejér, t. 3, vol. I, p. 155—472.

(²) Hahn, *Alban. Stud.* I p. 243.

(³) Hesych., ed. M. Schmidt, t. 2, p. 548, verbo Κόθρηρα.

(⁴) Deville, op. cit. p. 54.

(⁵) Steinthal-Lazarus, *Zeitschr. f. Völkpsychologie*, t. 8 (1875), p. 304.

(⁶) Hesych., t. 3, p. 118.

9. *mangăr* (espèce de monnaie): ассагін, банса, мангзр. 43. —
 мекла, бан, мангзр, фнакр. 110.

Turc. *mangur*, ung. *mángor*, serb. мангсра.

10. *mînz* (poulain): жредке, мзнг. 205.

Edi mai sus introducerea la textul No. XXXI. Pe lângă paralelurile aduse a-
 , vom mai cita *manda* «vițel» în dialectul perso-ghilanie.¹

11. *mățele corăbiei* (анкре): анкира, мзцелекорзкїенче аршнкз
 кн маре кс фшнле ши цин корабїа. 42.

A sens, este o imitațiune din slavicul котра, котница, dela котз «pisoiu», în
 ctul neo-sloven și serbesc chiar мачка «pisiță» și «ancoră», cuvînt înrudit
 nostru *măță*, bohem. *macek*, unguresce *matska*, la Cumanî *maci*, dar și
 esce *Micze*, ital. *mucia*, span. *miza*, fr. *matou*, vechiu frances *miton* (cf. al
 tu *motan*), astfel că este mai probabil că Slavii, la cari cuvîntul nu e nici
 Tu, nici general, l'aŭ împrumutat din limbile romanice. Cf. și alban. *mață*,
 «pisiță», *macior* «pisoiu» (Rossi).

12. *mazăre* (pois verts): грах, маззаре. 209.

Dr. Budan. (p. 382) însoțesc cuvîntul *mazere* (scris cu *-ze-*, nu *-ză-*) de ur-
 rea interesantă notiță: «Mulți înțeleg prin *mazere* «fasolea», și ca totuși să
 Descă una de cătră alta, numesc fasolea *mazere de grădină*, *mazere de par*,
 aci arătata *mazere* (pisum) o numesc [*mazere*] *bumbulă*, [*mazere*] *rătundă*,
mazere] *de câmp*, [*mazere*] *de călată* etc.» Dintru 'ntăiŭ cuvîntul cată să se
 licat la mai multe feluri de legume, mai ales însă la «pois verts», căci și al-
 sce *măzula* înseamnă «pisum» (Hahn), la Macedo-românî *ματζαρε* (Kaval-
 s). Afară de paralelul celtic, pe care l'am dat mai sus în introducerea la tex-
 No. XXXI, vom mai adăuga aci că 'n argotul hoților din Grecia, în care sînt
 e elemente române, de ex. Νόμνιζος «dieu» (= *Dumnezeu*) în loc de Θεός,
 e brană în genere se chiamă *ματζαράκι*,² cf. diminutivul român *măzărica*
 s *sauvage*» (Pontbriant). Nu scim dacă cuvîntul trebui pus în legătură—ne
 im — cu tzaconicul *Ματζαράκι*³ și albanesul *Mazaraki*,⁴ cari figurează numai
 umi proprie de localități.

13. *melciu* (tortue): желез, броскз цестоскз, мелчю. 73. — *желези*,
мелчю. 75.

Forma obicinuită a cuvîntului este *melc*, ér sensul obicinuit nu e «tortue», ci

¹ Chodzko, *Popular poetry of Persia*, London, 1842, p. 554.

² Francisque Michel, *Dictionnaire d'argot*, Paris, 1856, p. 483.

³ Deville, op. cit. p. 54.

⁴ Hahn, *Alt. St.*, I p. 31.

«limaçon». *Melciu* din *melc* s'a născut prin asimilațiune cu pluralul «tocmai ca moldovenesce *cârnaș* în loc de forma muntenescă cea corect (=lat. *carnatum*)¹ prin asimilațiune cu pluralul *cârnași*. Aceiași formă lată o au și Macedo-românii : *smeltsu* = *smelciu*,² în care inițialul *s*,³ în loc de o origine prepozițională, joacă același rol ca în *s-gripsor*, *s-gripșor* = gr. γρόψ—γροπός. Istoria cuvintului *melc* noi am făcut-o pe la altă ocaziune.⁴ Este zendicul *mūraka* «melc» și celticul *melc'hueden* «melc» bând această etimologie, Schuchardt mai adaugă pe lat. *murax* «seolcă»,⁵ perfectă coincidință cu forma cea zendică, ca și perfectă coincidință a formărilor cu cea celtică, e foarte remarcabilă. Transițiunea logică dela «seolă» «brăscă testosă» ne întîmpină și în latinul *testudo*. Paleo-slavicul *ѡмѣна*, *omēna*, posedă ambele semnificațiuni (Miklosich).

114. *mene* (moi) : *мне мене*. 100.

115. *mentire* (mensonge) : *маніе. менцире*. 94.

Ital. *mentire*. Cf. mai sus *cuvinte* (la *desvoalbere*) și *mene*, *er* mai jos *care*. În fapt este o sovăire între *e* și *i*, căci și mai adesea ne întîmpină formele *mine*, *mințire*, *cuvinte*, *vindecare* etc. Cumcă *e* în asemenea cazuri este o transițiune vocalismului primitiv, *er* nu o reîntorcere posterioară la acel vocalism decât nu o «vocalizațiune întîrziată» — întrebîndu-se fericitul termen interlingvistic,⁶ probă acuzativul *tine*, care ar fi devenit *чине*, dacă *i* nu s'ar fi mișcat prin continuitatea formei *tene* alături cu *tine*.

116. *mesc*, *mescător* (je puise, celui qui puise) : *почерпает мекъ ана*. 83. — *виночерпаник, мекъатор де вино*. 54.

Nu se găsește nici într'un dicționar. Astăzi limba română nu are vre-un termen propriu pentru ideea de «puiser, haurire». *Mesc* este exactamente = lat. «*ca tac* din *taceo*, *fac* din *facio* etc. Deja la Romani *misceo* avea semnificația de «dați de beut» : «qui alteri misceat mulsum» (Ovid. Metam. I. 147 unde transițiunea directă la «puiser». În celelalte limbi romanice lat. *miscere* s'a conservat decât numai prin forma intermediară *misculare*, de unde it. *misciare*, span. *mesclar*, fr. *mêler* etc. Românul *mesc* = *misceo* este dară cu atât mai interesant. Românii din Istria posedă inchoativul *miscesc* = *miscesco*, dar nu cu sensul de «amestec».⁷

117. *méser* (pauvre) : *чръчекъ ес, чрътъ м'ксер*. 107.

Lat. *miserum*, it. *misero*, sp. *misero* etc. D. Cipar a atras de-mulț și

(¹) Necunoscînd această formă, d. Cihac, p. 44, crează pentru moldovenescul *cârnaș* totip latin *carnaceus*.

(²) Thunmann, p. 228.

(³) Hasdeu, *Principie de filologie comparativă*, t. I, p. 88—99.

(⁴) În Gröber's *Zeitschr. f. roman. Philol.*, t. I, p. 482.

(⁵) *Podmladjena vokalizacija*, Zagreb, 1869.

(⁶) I. Maiorescu, *Itinerar în Istria*, Iași, 1874, p. 104.

le rinduri atențiunea asupra acestui cuvânt, destul de des în vechile tipărituri
ane. De ce dară l'a uitat d. Cihac, punând (p. 168) numai pe deminutivul
l=miscellum?

. *mestecăn* (bouleau) : РЕПЕЗА, МЕСТѢКЪН. 176. 186.

avint de formațiune curat romanescă, deși din elemente latine. Vine din *mes-*
-lat. mastico, prin sufixul *-in* după analogia lui *carpen=carp-inum, frasin*
ax-inum etc. (cf. mai jos la cuvântul *mojren*). Finalul *-cinum* a trecut în
întocmai ca în *cér-cân=cir-cinum*. Mugurii mestecănelui fiind dulci, țeranii
ni din unele locuri, bună oră din Gorj în Oltenia, îi mestecă în gură, de
și numele arborelui.

. *mihalț* (barbotte, gadus lota) : ТСАКЪ, МИХАЛЦ. 211.

bg. *menyhal*, cu sufixul deminutival *-t=ut*.

. *misurcă* (casque, heaume) : ШАЕМЪ, КОМФ, МНЕСРКА. 172.

polonesce *misiorka* și *misiurka* «coif», cea-ce Matzenauer (p. 255) derivă din
visière «partie antérieure du casque». Etimologia de tot greșită. Sensul fun-
damental al *misurcât* este : «coif oriental», dela arabo-turecul *Miçir* «Egipt». Tot
arabesce *miçiri* «Egipten» se cheamă un fel de sabie, *ér miçiri mâr* o lance
(lers). La Poloni cuvântul a petruns prin intermediul Românilor.

. *mocan* (paysan, imbécile) : СЕЛНИК, МОКАН. 136. — НЕВѢЛАС,
РОСТ, МОКАН. 104.

ital. *macù* «orfan» în Brescia, *măcan* «băiat» în Val-Tellina = celtic.
makan «fecior».¹

. *mojren* (frêne, fraxinus) : ЕСЕНОВО ДРЕВО, МОЖРЕН. 209.

bohem. *modrjn* (citesce : modrjin), un fel de brad : «pinus larix», polonesce
ziew. Cu toate astea, românul *mojren* este format întocmai ca *palt-en, fras-*
carp-en, mestec-in, curp-en etc. În dicționare nu se găsește.

. *molidru* (mélèze, pinus larix) : ПИТИС, МОЛИДЕСА. 126.

tădî *molifu*, *molid* și *molif* (Lex. Bud.), prin diferite modalități de asimila-
din prototipul comun *molidru* (*dv=dd=d; dv=ff=ff=f*). În partea ra-
i, pôte și în sufix (*d=z* la Români și la Celți), se întâlnește cu franc. *mélèze*,
lectul languedocian *melc*, termen isolat în limbile romanice, pe care Diez îl
din *mel-lerce* (= *mel-larix*, quasi «brad dulce» sau «brad de mîiere»)², eti-
giă mai mult decât problematică prin sine însăși, care devină însă chiar im-

Blondelli, *Dialecti gallo-italici*, Milano, 1853, p. 71.

Ap. Scheler, p. 196.¹

posibilă în comparațiune cu termenul român, unde *mol-* nu poate veni din lat. *ad*. Trebuie să admitem o origine celtică. Cf. pedemontanul *malés*, *maléso* «măla» (Biondelli).

124. *moștén* (indigène, originaire du pays) : *тоземец, моштен, та де цѣрх. 150.*

Cf. mai sus textul XXVIII etc., unde *moștén* apare ca «proprietar». E puțin puțină a 'l separa de *moș* «bunic», de unde *moșid* «proprietate» (literalmente: «cavitum»), și de *moșnéy* «bătrîn». Acest din urmă cuvînt, în care sufixul *-ég* este peiorativ ca în *dulc-ég*, *drum-ég*, *pătu-ég*, *șomo-ég* etc., și 'n care *-șm-* provine din *șt* ca și 'n actualul *moșnéu* din *moștén* (cf. mai sus la cuvîntul *duméstec*), revenind adevărat la *moștég* = *moșt-ég*, probază că 'n *moș* s'a pierdut finalul *t*. Tot comună în *moșt-én*, *moș-tég* și *moș[t]* este *moșt*, pe care o găsim, în adevăr, în albanesul *moș-im* «bătrîn», propriamente «annosus», dela *moš* «an». Forme române corecte ar fi *moșu*, *moșén*, *moșég*, în care însă a ocurs metatasa *t* = *p* din cauza cunoscutelor predilecțiuni a limbei noastre pentru grupul *șt*.

125. *mozavir*, *mozaviresc* (dénonciateur, hypocrite, je calomnie):

наветник, мозавир. 101. — порещи, а пороки, а мозавири, а пир. 116. — притворник, префкхтор, хикаѣн, мозавир. 123. cf. 124.

Karagić (Lex. 375) aduce *мѢСЕВЕДА* «calumnia», *мѢСЕВЕДНИ* «inique accuser», *мѢСЕВЕДНИЈА* «calumniator», pe care le indică ca de proveniență turcă.

126. *mugur* (bourgeon, germe, jet) : *вершѣ дѣнагѣ, мѣгѣр де ер пач. 187. — разбѣтѣнѣ, дѣгѣжкарѣ, кѣнѣ се дѣжкарѣ мѣгѣр сѣ. 130.*

D. Cihac (p. 170) îl derivă din lat. *muculus*, deminutiv din *mucus* «muc». Etimologie radicalmente greșită. Este albanesul *mugul* «germoglio, innesso, piccolo ramicello che si taglia da un arbore per innestarlo in un altro» (Rossi). Accentul în *mugur* = *mugul* este de o potrivă pe prima silabă. Pentru corespundința regulată a finalului român *r* cu albanesul *l*, cf. la cuvintele *măgură*, *mădrit*, *viezurc*. Cf. sanscr. *mukula* «bourgeon, bouton» (Böhtlingk-Roth).

127. *mursec* (je dévore, je mange comme les bêtes sauvages):

зѣкроадинѣ, мѣрсекѣт, мѣнкарѣ де хѣарѣ.

D. Cihac (p. 174) derivă din lat. *morsicare* (cf. ital. *morsecciare*) pe al nostru *mușcare*, fără a cunoaște forma *mursec*, care singură corespunde din punct în punct prototipului lat. *morsico*. Cât pentru *mușc*, el provine din forma latină colaterală *mordico*, în care licuida + dentala *-rd-* de 'naintea lui *c* au trecut în *ș* în tocmă așa ca licuida + dentala *-nt-* în *mușcel* = *monticellum*. Un fenomen analog al trecerii grupului licuida + nasală în *ș* ne prezintă limba zendică¹: *pešu* = *perdu*.

(¹) Fr. Müller, în Kuhn, Beiträge, t. 5, p. 382, și în Sitzungsberichte d. Wiener Akad. hist.-phil. Cl., t. 66 (1870), p. 370. — Cf. Schleicher, Compend², t. 3, p. 197.

=*partu*, așa=*areta*=*arta*, *antavahista*=*așavahista* etc. În acest mod, Românii au conservat ambele forme latine *morsico* și *morāico*. În popor cuvântul *mursec* există pînă astăzi, deși în dicționarele române nu figurează.

128. *naljosul*, *nalsusul* (de hant en bas, de bas en haut) : илжар-ао, налжосса. — илжардо, налсссса. 211.

În dicționare lipsește.

129. *nișchițel* (un petit peu) : цѣгало, нишкнцѣл, нѣщннѣл. 142.

Astăzi se întrebuințează — și acesta numai în Muntenia — forma contrasă *nițel*, pe care un excentric, necunoscînd pe *nișchițel*, o derivă prin afereso-metatesă din *puținel* = *punițel* = *nițel*! *Nișchițel* «puținel» este deminutiv din *neșcăt* «puțin», cuvînt foarte des în Psaltirea lui Coresi (Ps. 8, 16, 36, 54, 104, 106 etc.) și care provine din *nu-sciū-căt*=*nescio-quantum* tot așa ca *neștine* din *nu-sciū-cine*=*nescio-quinam* sau *nescare* din *nu-sciū-care*=*nescio-qualem*.¹

130. *noian* (océan, profondeurs de la mer) : нѣчина, лѣчѣса мзрѣн, лѣзнкѣл, нѣанѣл. 125.

Etimologia propusă de d. Cihac (p. 180) din *oceanum* «avec prothèse d'un n et syncope du c: *okeanus-ocean-nocan*» este absolutamente imposibilă, căci numai latinul *g* între vocale, dintre care cea de a doua trebuie să fie mîle, pîte să dispară la Români, de ex. *mai*=*magis*, nici o dată însă nu dispare *c* sau *k*. Afară de aceasta, nu este corect de a vorbi despre «prothèse d'un n» în limba română, fiindcă în *nalt* sau în *nălbesc* — însuși d. Cihac o știe — *n* nu este protetic, ci prepositional: *nalt*=*înalt*, *nălbesc*=*înălbesc*, ér în macedo-românul *număr*=*umăr* el este pronominal: *un-umăr*=*unumăr*=*număr*. Tot prepositional, dacă nu pronominal, nici decum însă protetic, este *n* și 'n *noian*=*în-olan*, ca și 'n sinonimul italian *nabisso*=*în-abisso*. De unde însă derivă *olan*? Este albanesul *ulana* «ocean» dela *ul* «apă». ²

131. *olele!* (hélas) : оуфѣ, ѡлѣлѣ, нѣроѣ, оуоу. 159.

Interjecțiune de durere cu *l*, comună aprîce tuturor limbilor și care ar fi de ajuns chiar ea singură — fie dis în parentesă — pentru a resturna faimîsa teoriă a lui Fick despre neprimittivitatea sonului *l* la Ario-europei.

132. *omide* (chenille) : рѣсеница, ѡмидѣ. 64. 178.

Grec. ὀμίδα. Este foarte interesant că articolul grec a ramas încorporat în forma română, negreșit pentru a da mai mult volum disilabei, pe cînd în *strachină*=ὄστράκινα, vorbă de două ori mai lungă, a perit, din contra, chiar organicul *o*, confundându-se cu articolul nedefinit român.

(¹) Cf. Hasdeu, *Principie de filologia comparativă*, t. 1, p. 39.

(²) G. de Rada, *Antichità della nazione albanese*, Napoli, 1864, p. 7.

133. *omuşor* (lobe ou portion saillante au cou d'un animal) : *ω-περελῆς, ωμσσηρσαλην γρημας*. 166.

Trebuî să fie rezultatul unei etimologie poporane; dar din care altă vorbă amme, nu şcim.

134. *păinichiu* (céréales en général, surtout une espèce de millet) : *пыро, пзиникю, грас, секарз, мхлан*. 125.

Lat. *paniculum*, diminutiv din *panicum* «un fel de meiu». Tot din diminutivul *paniculum* vine şi spaniolul *panol*. Din pozitivul *panicum* derivă românul *parinc* «panicum miliaceum» (Lex. Budan.), prin trecerea lui *n* în *r* şi nasalizarea sufixului *icum* (Cihac). Forma română *păinichiu* atât de interesantă, a fost pînă acum necunoscută.

135. *pépene curcubenos* (melon d'eau, cucurbita citrullus) : *пепене, пкпене ксркскенос*. 208.

Pépene curcubenos = lat. *peponem cucurbitosum*. Să se noteze însă că al nostru *pépene*, macedo-românul *pépine* şi albanesul *piepân*, toate cu accentul pe prima silabă, nu pot deriva din latinul *peponem*, de unde italianul *pepône*, ci provin dintr'un tip latin ne-clasic *pèpinem*. Cât priveşte pe *curcubenos*, forma *curcubetă* = lat. *cucurbita* existând pînă astăzi (Cihac p. 65), trecerea finalului *-as* (*curcubetos*) în *-nos* (*curcubenos*) se explică numai dîră prin asimilaţiunea sufixală cu *-ne* din *pépene*. De observat, în fine, metatesa *curcu* = *cucur*, pe care o găsim şi 'n macedo-românul *curcubetă* (Kavalliotès).

136. *pespe* (au delà de, au dessus de) : *песпе нсткпе*. 112. — *песпе фппе*. 119. — *през, песпе*. 119.

Cf. mai sus Notanda la texturile XVIII, XIX. În manuscrisul d-lui Sturdza se găseşte însă şi forma *peste*, de ex. la f. 43 : *песте мхнхстпн, песте wqm...*

137. *pestire* (lenteur, retard) : *мсаденіе, пестире* [*Berindă : ω-мешкане*]. 98.

Lat. *postire* «a merge după alţi» = «a întârzia». Tot prin *o* = *e* vine al nostru *ghem*, macedo-românul *glem*, din lat. *glomus*, ital. *ghiamo*. Deja în latina rustică a putut exista o formă *pestire* alături cu *postire*, ca *retundus* din *rotundus* şi mai ales *compes* lingă *compos*, unde este în joc toemai silaba *pos* = *pes*. Spaniolul *hermoso* vine din lat. *fermosus* = *formosus*, spaniolul *nemon* din *gnomon*, şi nimic nu ne împedecă, prin urmare, în spaniolul *pestoreja* = *pest-oreja* = *post-auriculam* «cerbice», literalmente «după ureche», de a vedé pe vulgarul latin *pest* din *post*. O analogie perfectă cu românul *pestire* = lat. *postire* ne presintă alban. *pemmă* = lat. *poma*.¹ Cuvîntul lipseşte în dicţionarele române, dar nu e rar în vechile cărţi tipăriture.

(¹) Cf. Schuchardt, *Vokalismus*, t. 2, p. 211—217.

138. *pin* (pin sauvage, pinus sylvestris) : пинис, цзена, пинса. 125.

Lat. *pinus*. D. Cihac (p. 205) greșește dară, când crede că *pin* nu este la Români un «terme populaire». La Macedo-români *kinu* (Kavalliotēs).

139. *plătică* (gardon, cyprinus rutilus) : лациз, пазтикз [*Berindă* : лациз, рикѣ сѣ има естъ]. 94. — ластика, пазтика. 211.

Polon. *plotka, plocica, plocicka*. Cf. germ. *Plötze*.

140. *plocad* (couverture) : рсер, поклад, плаклад. 206.

Metatesă din slav. покладз, literalmente «pus peste ceva».

141. *plumăni* (poumons) : лажкѣ, ласмжнѣ. 205.

Lat. *pulmonem*. Astăzi se întrebuintează numai forma cu vocala obscură : *plămină*, ér la Macedo-români : *pălmună*.

142. *polegniță* (verglas) : голотз, полегницз [*Berindă* : серенз, вжеледница, гололедница]. 62.

Același cuvânt, la f. 213 : поледница, după cum și este forma serbo-bulgară dela paleo-slav. поледити «glacie tegere» (Miklosich). Trecerea lui *d* în *gn* este numai aparinte. În realitate, sufixul *-iță* a fost înlocuit prin sufixul *-niță*, adică *poledniță*, de unde apoi *dn=gn*.

143. *porâmb, porumboae* (pigeon, colombe) : голсез, порзнеса. — голзенце, порзмбоа. 207.

Lat. *palumbum*, ital. *palombo* etc. (Cihac). În glossa de față e remarcabilă forma bărbătească cu *-âmb-* în loc de primitivul *-umb-*, pe care 'l conservă forma cea femeiască. Scăderea inițialului *pa-* la *po-* este proprie dialectului român nordic, căci Macedo-români dic *părumbu* (Kavalliotēs), tranzițiune normală din lat. *palumbum*.

144. *povară* (charge, fardeau) : бремена, сарчинз, поварз. 49.

Paleoslav. повора «brancard», de unde român. *povară* prin intermediarul *po-voară*. Cuvântul paleo-slavic însă, după Matzenauer (p. 405), vine la rîndul său din gr. ἀποφορά «apport». Termin eminent românesc este *sarcină* = lat. *sarcina*, pe care nu l'aș moștenit nici Francesii, nici chiar Italianii.

145. *prăstură* (jument) : лажимѣ, прзстсра. 205.

Cf. mai sus la cuvîntul *duvalmă*. Pentru înțelegerea quasi-slavicului лажимѣ, servă o glossă în Miklosich (Lex. 331) : лакинний конь воиничьскыхъ ѿгълеихъ ἔπει εἰς ἄρματα, de unde ar urma că *prăstură* este «cavale de guerre». Însemnând epă, cuvîntul *prăstură* = *prăsitură* vine învederat din *prăsesc* «engendre», termin aplicabil la vite în genere, deși la început el avea înțelesul de tot

restrîns de «a fălă porcei» = serb. *прасити* «ferkeln, porcos pario» (Karagich) de paleo-slav. *паса* «pore». Miklosich a uitat această vorbă între slavismele limbii române. Sub raportul economic, generalizarea cuvîntului *prăsesc* asupra tuturor vitelor, probăză că crescerea porcilor juca un rol foarte important la Români în evul-mediu, după cum este pînă astăzi în Oltenia.

146. *prund* (littoral maritime) : *поморіе, цярмориае мзрїѣ, прсе-а с р н. 115.*

Sensul ordinar al cuvîntului este «năsip» dela slav. *прѣзъ*, ung. *porond*.

147. *a răduce, răducător* (être semblable, pareil) : *подобник, прѣсказтор. 195. — приклада, рѣдчерѣ. 196.*

Cf. în Cantemir : «Нѣмтор адркѣнѣ пре тѣхър ѣннантѣ са шѣнѣ-тѣнѣс-ѣ тѣнѣрецилор ши мзримїѣ кипѣсѣѣ, аѣ ѣнчѣнѣст а-а логѣн аѣ шѣнѣ-сѣк нѣс кѣмѣа фїѣ вре шѣсѣа дин непоцїѣ аѣѣ чїѣ лѣпѣдацїѣ, кѣчїѣ ши аѣ фѣнѣ-«фоарте ш'ас фост рѣдѣсѣкѣнѣ кѣс ѣнѣсѣа». ¹ Este o aplicațiune improprietă a latinului *readduco* = ital. *radduco*. În dicționarele române nu se găsește. Astăzi se mai întrebuintează cu sensul analog numai simplul *aduce* în locuțiunea : *cam aduce* «se asemănă».

148. *răfrec, răfrecătură* (chiffon) : *рѣѣ, рѣфрѣкѣсѣа. 205. — ѣнѣѣ, тѣѣѣнѣ, рѣфрѣкѣтѣсѣрѣ. 133.*

Din lat. *refrico* «re'noesc», de unde apoi sensul de «cărpesc». Astăzi necunoscut.

149. *a se răškira și a se răshira* (étendre les ailes) : *разкрѣста, рѣшкѣрѣс-мѣ, рѣсѣхѣрѣс-мѣ, арѣнѣѣсѣ-мѣ. 131.*

Un neașteptat paralel românesc pentru cunoscutul fenomen grec al mutării depirațiunii, bună-ură : *χύτρα=κύθρη, Θελοῦσα=Τελφοῦσα, τάφος=θάψος* și altele, adică *chyt=cyth, thelp=telph, taph=thap* etc. În adevăr, cele două forme care ni le dă glossa de față : *рѣшкѣ* (*răsho*) = *рѣсѣхѣ* (*răsch*) ne prezintă aspirațiunea mutându-se dela *s* la *c* sau vice-versa, astfel încât să formeze cu consonaanta aliată un singur son intim : *sh* și *ch*, lăsând de tot pure pe consonele care desaliate, întocmai ca în fonetica grăcă. Cu toate acestea, nici *c*, nici *h*, au fost aici originale, ci provin din *f*, cuvîntul sunând propriamente *răsfir*, o compozițiune din particula prefixă *răś*—fie slavicul *разъ*, fie latinul *re-ex*—ital. *rā-* și din *fir*—lat. *filum*—ital. *filo* (în dialectul milanese *fir*)—span. *hilo*—franc. și ital. *file* și Italianii în *fila* au o formațiune colaterală din pluralul latin *fila*. *Răsfir*, ca sens fundamental, înseamnă : «desfac ca firul». Lexiconul de

(¹) Cantemir, *Chronicul*, ed. Iași, 1835, t. 1, p. 76.

O. răscumpăr (je me venge) : мѣща, рѣща мѣщѣ wareкѣм пен-
тѣрѣ рѣстѣтѣ ѣ ас фѣкѣт. 96.

Rösler, *Romänische Studien*, p. 351.

sel», opusul seî *posomorît* «ne-vesel» este compus necesarmente din *sămărit* preces de particula negativă *po-*; satî mai bine dicînd, *sămărit* şi *posomorît* sînd forme participiale, verbul *sămări* cu sens de «veseliă» este opusul verbului *po-somorî* cu sens de «ne-veseliă», adecă e preces de *po* = «ne». În adevăr, *pa* este particula de negaţiune în limba albanesă, care intră tot-d'a-una în cuvînte compuse: *pa-bessă* «ne-credincîos», *pa-mundună* «ne-putincîos», *pa-ştatşm* «ne-corporal» etc. Tot aşa este în *pa-sămări*, de unde scăderea vocalică *posomo-* prin acţiunea celor două labiale, dintre cari iniţialul *po* = *pa* îşi are părechea în *porumb* = *pa-lumbum*. Pentru pozitivul *sămări* noi nu găsim vre-un paralel în limba albanesă actuală intru cât ne este cunoscută, dar acesta nu atinge intru nimic rigurositatea concluziunii de mai sus, fie că un asemenea paralel se va afla mai tîrziu, fie că se va fi pierdut. Să observăm numai că în *sămări* partea radicală este *sam*, de unde *săm-or* şi 'n fine *să-mor-esc* întocmai ca din *jos* formaţiunea secundară *jos-or* şi formaţiunea terţiară *jos-or-esc* (cf. Cihac p. 134). Faptul preţios este constatarea şi 'n limba română a particulei negative albanese *pa* = sanscr. *apa*.

156. *săpşoră* (houe, hoyau) : *рылец, с х п ш о р х*. 134.

Sinonim pentru *hărlăţ* = slav. *рылацъ*, despre care veđi mai sus Notanda la textul No. XXXI. Deminutiv din *sapă* «houe», care — existînd în unele dialecte slavice numai ca vorbă împrumutată (Matzenauer p. 303) — este medio-lat. *sapea* «houe», adus ca termen latin rustic sub forma de *sappa* deja în Isidor de Sevilla din secolul VI, franc. *sape* cu deminutivul *sapeau*, ital. *sappa*, span. *sapa* cu trecerea *s* = *z* ca în *symphonia* = it. *zampogna* = sp. *zampoña* (la noi *cîmpotu* cu iniţialul é din *s*, cf. mai sus la cuvîntul *cîvolică*).

157. *săvai* (quoique, bien que, au moins) : *и оуко, мзкар, с х ван*, 84. — *поне, лнканле, мзкар, с х ван*. 116.

Din *să-va* «dacă vrea» (si libet), de unde *săvai* prin analogiă cu *încal*, *mai*, *numai* etc. În dicţionarele române nu se găseşte şi din limba literară a despărut de-mult, dar poporul dela ţeră îl mai păstrează pe a-locuri. În vechile noastre tipăriture nu e rar. D. Cihac nu-l cunoşce.

158. *a se scarandivi* (être dégoûté, répugner) : *шмражаюса, мзкарандивеск саş скрхвеск*. — *шмраженіе, скарандивире, спзре, скрхвире*. 166.

În dicţionarele române nu se găseşte. Sub raportul vocalic, este interesantă trecerea în vocală obscură a celor doi *a* neaccentaţi : *scaran-*. În privinţa etimologică, este paleo-slav. *скарадовати-ца* (= *skarendovati-*) «répugner» din *скараѣ* (= *skarendu*) «puant».

159. *scovardă* (sorte de gâteau) : *сковрадникъ, сковардъ*. 137.

Paleo-slav. *сковрада*, cu trecerea lui *pa* în *ar* după cum a trecut *aa* în *ai* în

lă = *лѣто* și 'n *daltă* = *дѣто*, toate acestea deja prin fonetism românesc, ră a fi trebuință de a alerga la formele proto-slavice **SAAT*- și **AAAT*-.

30. *scumpăr, scumpărătoriu* (je me venge, vengeur, vindicatif) :

МЕСТЬ, КСМНХРАРЕ. — МЕСТИКЪ, КСМНХРТОЮ. 96. 98.

Cf. mai sus *răscumpăr*. *Scumpăr* = *ex-comparo* și *răscumpăr* = *re-ex-comparo* înseamnă literalmente «je rachète». Cu acest sens, cuvântul lipsește în d. Cihac (p. 13). Resbunarea considerată ca «rachat» este consecința instituțiilor juridice medievale, când rudele ucisului se împacău cu ucigașul pentru o plată oarecare hotărâtă. Tot de atunci datăză vorba: *resbunare* = *re-ex-bonum*-, adică «îmbunătățirea» reului celui comis. Sensul *răscumpărare* «vengeance» = «rachat» apare limpede mai cu seamă în Pravila lui Vasile Lupul, de ex. : «ДѢ ВѢ ТРКЧЕ СДААМА ШИ АА ААТЬ ВБРАЗЪ, АТОНЧЕ АЧЕЛА АА ТРЕН ВБРАЗЪ ПОАТЕ СЪ КІЕ СЪ СХРАСКЪ АА ЮДЕЦЪ, ШИ СЪН РЪКСМ ПЕРЕ ЮДЕЦЪ, КСМЪ САРЕ ОНЧЕ ВѢ СДАШ НЕЩИНЕ ПРЕ КРЕШЪ КОПНАШ ШИ СДААМА НЪ РЪМЪНЕ АСНРА КОПНАШАШ, ЧЕ ТРКЧЕ АА ТАТЪСЪ, АТОНЧЕ МАКАРЪ КЪШН ПРІНАТКІЕ СДААМА, ІОРЪ ТА- ТАТЪСЪ ПОАТЕ СЪ КІЕ АА ЮДЕЦЪ ШИ СЪШ ЧАРЪ РЪКСМНХРАРЕ». ¹

161. *selbedesc* (je pâlis) : ПОРАДЪКАА, СЕЛКЕЗІА. 193.

Cuvânt foarte remarcabil. Este denominativ dela *salbed* «pâle» = latin. *subalbidum* cu vocalizarea lui *b* între vocale ca în *sebum* = *seă*, *subulam* = *sulă* etc., adică *subalbidum* = *salbidum* = *salbed* (cf. *putridum* = *putred*, *rancidum* = *rinceă*, *fracidum* = *frageă* etc.). Astăzi se dice mai mult *sarbed*, conservând însă sensul de «pâle», pe lângă care s'au mai dezvoltat accepțiunile de «fade, insipide, âpre, acre, revêche, hâve». Necunoscând forma *salbed* = *subalbidum*, d. Cihac (p. 241) derivă pe *sarbed* din latinul *in-sapidus* prin aferea lui *in*, epentesa lui *r* și trecerea lui *p* în *b*!

162. *semuesc* (réfléchir) : РАЗМЫШЛАЮ, РАЭСЖДАЮ, СЕМШЕСК, АЛЕГ КС КШЕТСА, ЖШДЕК, СОКОТЕСК. 131.

Frumoasă grupare de patru sinonime române pentru «réfléchir». *Semuesc* nu se află în dicționarele române. Probabilmente vine dela *sēmă* (= *samă* = ung. *szám*?), cf. «a da samă», «a băga samă» etc., prin sufixul verbal *-ui-*, care servă în limba română a formă denominative, fie din vorbe moștenite, fie din cele împrumutate, vechi sau noue. Acest punct — vom profita de ocasiunea ce ni se prezintă — merită din parte-ne o parentesă. Pentru sufixul nostru verbal denominativ *-ui-* în cuvinte de origine latină, cf. *căpăt-uesc*, *ghem-uesc*, *jur-uesc*, *legi-uesc*, *păcă-t-uesc*, *pesc-uesc*, *spic-uesc* etc. Acest sufix *-ui-* corespunde pe deplin sufixului albanes *-ue-* din 1^{ea} și 2da conjugățiunii active după gramatica lui Lecce, de ex. : a *pesc-ui* = me *peșk-ue-*, a *plumb-ui* = me *plumb-ue-*, a *invăd-ui* = me *im-*

[(1) Cartea românească de învățătură, Iași, 1646, f. 125 verso.

văi-ue-, a *răfui-* = me *răfue-* etc. Vocala intercalată *u*, prin care se distinge acest *-ui-* sau *-ue-*, este identică cu grecul *ο* în *ἰατρε-ῶ-ειν*, *δοολε-ῶ-ειν*, *θεμετε-ῶ-ειν* (=legi-u-i), *ἀμφιπολε-ῶ-ειν* (=sîrg-u-i) etc. și cu slavicul *o* în *кѣно-ѡ-ати*, *ѡ-је-ѡ-ати*, *сѡѣтѡ-ѡ-ати* (=sfăt-u-i = *βολε-ῶ-ειν* = măs-u-e) etc., unde *ο* și *o* prezintă la Elini și la Slavi aceeași natură denominativă.¹ Remâne a se cerceta și parte originea acestui *-u-*, modul său de distribuire în conjugățiunea fiecărui din cele patru limbi, urmele sale posibile în cele-lalte grațuri ario-europene, mai ales în cele eranice începând dela zendica,² etc. Ne mărginim aci a constata importanța fenomenului.³ Ce e mai curios decât toate, este că d. Cipar se prefăce și nu cunoște existența verbilor cu *-ui-* în limba română. Iată pînă unde împinge hotărîrea sistematică de a nu vedea la noi decît numai și numai elemente latine!

163. *slomnu* (vestibule de l'église) : *σληννῶτα*, *сломнѡ*. 207.

Astăzi în limba poporană *slon* «barrière», pe care Miklosich (Lex. 858) îl derivă din paleo-slav. *сломнѡти* «appuyer». Atunci însă ar trebui explicat *m* în forma *slomnu*.

164. *sluga norodului* (bourreau) : *сѡсѡга народныхъ*, *сѡсѡга народѡсѡсѡ*, *сѡсѡгѡ*. 137.

Dicerea română este o simplă localizare din slavicul *сѡсѡга народныхъ*, care rîndul său este o pură imitațiune din grecul *δῆμος* «calău» dela *δῆμος* «popor». Și la Români, și la Slavi, pare a fi fost numai o locuțiune savantă, nu poporană. Merită a fi menționată ca specimen de obișnuitul pedantism al începuturilor literare, la noi ca și la ori-ce alt popor.

165. *solzi*, *zolzi* (écaille) : *чешѡ*, *солзѡ*. 171. — *скрѡннѡ*, *зѡнѡ*. 211.

Șovăire între inițialul *s* și *z*, prin care se justifică trecerea definitivă *ser* = *serum*, *сахар* = *saccharum* etc. și care este analoagă cu șovăirea între *ș* și *j*, semnalată la cuvîntul *jold*. Singularul *solz* este pentru *sold* prin influința pluralului *solzi* ca mai sus *melcu* din *mele* prin influința pluralului *melci*, cu atât mai mult că *solz* la singular se întrebuintează foarte rar. Acest *sold* nu pôte fi decît latinul *solidum*, «partea cea tare a ori-cărui lucru», de unde scurtul *i* a despărțit deja la Români, bună oră *soldum* pentru *solidum* în Horațiu (Sat. 1, 2, 113. 2, 5, 65). Din verbul lat. *soldare* derivă span. *soldar*, franc. *souder* etc. cu sensul de «a uni strîns părțile unui lucru». În medio-latina se numia *solđa* drojdia, ca «partea cea mai tare a vinului» (Du Cange).

(¹) Schleicher, *Formenlehre d. kirchenslawischen Sprache*, Bonn, 1852, p. 196—197.

(²) Vezi în această privință indicii foarte prețioase în Kraushaar, *De radicibus quarundam indo-germanicarum variatione quae dicitur*, Marburg, 1869, p. 41—49 : De radicibus quae ex consona et u vocali compositae videntur.

(³) Cf. Dlez, *Gramm.*, II, p. 406.

166. *spato* (glăveț) : *срѣдъ, срѣдѣ, срѣдѣ*. 96.

Lat. *spatia*, de unde lat. *spatio*, span. *espacio*, port. *espaço*, fran. *espace*, *espèce* etc., dintre mai alte însă forma română e cea mai bine conservată. Faptul că cuvântul se găsește adesea în vechile tipărituri române, nu împiedică de-aici să spunem d. Cihac, pândit în lucrul (p. 256) pe grupul, pe care tot un timp lăsa să-l dădă : *umara*.

167. *stănar* (ștălar) : *става, ставъ, ставъ*. 110.

Pe lângă *stănar* și *stălar*, al treilea sinonim român pentru «ștălar». Literalmente «cheval de larm», de la *stăd* «larm», *stăder*, *stăder*, *stăder*, cuvânt care se mai întâlnește în Transilvania (Mălar p. 107, 131). Lat. *stall* (p. 868) ne dă tot de acolo și pe *stălar*, însă numai cu sensul de «păstor ecvile», cu care cf. mai sus cele două accepțiuni ale cuvântului *stălar* : «păstor ecvile» și «equus administrans». Miklosich (Lex. 879) derivă pe *stălar* din paleoslav. *stara, stari*, care însă, înseamnă «articul», «compag», și «păstor», nu pot avea nimic comun cu «chevalul de larm». *Stăd* vine din medio-lat. *stalla*, ital. *stalla* «grajd», de unde ital. *stallone*, franc. *stalon* = «stălar» etc. Trezirea finalului -la în -ar, se încheie, se prin intermediul unui «, este întocmai ca în *medăd* din lat. *medalla*. Cf. însă și alban. *stard* «mulțime» (Hahn).

168. *străc* (cigogne) : *сѣрка, сѣрка*. 149.

Paleo-slav. *сѣрка*, lit. *starkas*, serb. *штрк*, ung. *csaterog* etc. de o parte, vechi-germ. *stornak*, scandinav. *stork*, n.-germ. *Storch* etc. pe de altă, ne arată acest termen ca propriu azonei ramurii slavo-germanice din familia ario-europ. Plecând de la frumoasă analogia gr. γέρων «grue» = γέρων «vieux», Pictet află pe slavo-germ. *сѣрка-stornak* «cigogne» cu slav. *сѣрк* «vieux» (germ. *starnak* «fort»)*. Forma moldovenească *cucostărc* este interesantă prin alipirea lui *stare* de *cuco* = *cucor* din lat. *cicon* (cf. *cucută* [alban. *kukuta*] = lat. *cicuta*). Alban. *starktok* să nu fie oare aceeași compoziție cu termenii intervertiți, adică *stark-tok* = *starc-cucor*?

169. *surată* (amie, compagne) : *дѣрина, соацъ, сѣратъ*. 67. 70.

Surată din *soră* ca *fărtat* = *frătat* din *frate*, formațiunii quasi-participiale, analoge cu slav. *повертѣнъ* și *повертѣнѣ*. Cf. mai sus la cuvântul *fărtat*.

170. *susău* (laiteron, sonchus oleraceus) : *жѣтканѣца, лѣтскѣ дѣ пѣдрѣ сѣ сѣ сѣ*. 73.

Cf. alban. *șușalë* «Rübe des Maiskolbens» (Hahn).

171. *a se svi* (reculer, se délier) : *оукалѣтѣца, сѣ се сѣ сѣ сѣ*. 199.

— *нѣвтрѣчѣнѣнѣца, дѣ нѣ те вен сѣ сѣ дѣ мѣнѣ*. 192.

* Cf. Schuchardt, *Albanisches und Romanisches*, in *Kuhn, Zeitschr.*, t. 20, p. 298 nota.

* *Origines indo-europ.*, t. 1, p. 491.

Paleo-slav. *сѣвнѣ* «convolvere», *сѣвнѣ-ца* «a se strînge în sine». Astfel se dice *sfîi*. S'a uîtat de cîtră Miklosich între slavismele limbei române.

172. *șaizeci, saizute* (soixante, six cents) : шестъдесятъ, шашъста. — шестъ сотъ, шашъстѣ. 172.

Contractiunea *șaizeci*=*șase-zeci* și *șai-sute*=*șase-sute*, adică *s=I*, nu m mai vede, cu un rînd mai jos, în *шашемън*, cea-ce probăză că ea se datorește numai tendinței eufonice de a înlătura succesiunea a trei sibilante : *ș+s+z* și *ș+s+s*. Este foarte remarcabil, că același procediment ne întîmpină și la Macedo-români în *șaidedži* (Bojadži), *шашевѣдѣѣ* (Kavallioties). Ce-va de o altă natură este contractiunea poporană *paisprezeci* pentru *patru-spre-deci*. Un fenomen analog este dacă nu ne înșelăm, ne întîmpină în *maică* (serb. *majka*)=*matcă* și 'n *taică*=*tata*.

173. *șes* (plaine) : *шешъ*, *шешъ*, *шешъ*. 130.

Forma obișnuită e *șes* = alban. *șes*, pe cari d. Cihac (p. 273) le derivă de la *sessum*.¹ E interesant *z* pentru *s*, cu care cf. mai sus la cuvîntul *solzi*.

174. *șupesc* (je ravis, je déponille) : *шешъпешъ*, *шешъпешъ*, *шешъпешъ*. 131. — *шешъпешъ*, *шешъпешъ*, *шешъпешъ*. 184.

Lex. Bud. (p. 687) are numai cuvîntul *șupariu* «sauvage, violent», care ne pare în d. Pontbriant (p. 716) sub forma de *șupatu* «mièvre, espiègle, folâtre».

175. *taistră, traistră* (havresac) : *шашъ*, *шашъ*. 113. — *шашъ*, *шашъ*. 139. — *шашъ*, *шашъ*, *шашъ*. 150.

Trebuî înlăturată comparațiunea cu germ. *Tornister*, cuvînt de tot nou, necunoscut în vechia germană și nici chiar în germana mediă. Modernul german *Tornister* este un împrumut din bohemul *tanistra*, care la rîndul său provine din *tal canestra* cu schimbarea inițialului *c* în *t* întocmai ca în bohem. *tarnet* din *tal carniere*. Tot dela Bohemi, deja prin intermediul Germanilor, aî luat cuvîntul Ungurii, prefăcîndu-l în *tarisnya* sau *tariszenya*. Românul *taistră*, de unde prin împrumut și polonul *tajstra*, necunoscut celor-lalte dialecte slavice, formează totu o altă familie lexică, proprie numai Românilor și Albanesilor, cari însă o posedă în toate dialectele lor, pînă și 'n cele mai depărtate de orî-ce contact cu Bohemi, cu Germanii sau cu Ungurii. Glossa de față ne procură două forme române : *taistră* și *traistră*, pe lingă cari trebuî să mai adăugăm formele transilvane *straija*¹ și *straiță*,² forma macedo-română *trastur*, pe care o scim dela d. profesor Caragiu, și forma cea cu dentala mediă, cuprinsă într'o glossă de mai sus : *drastă*. În lim-

(¹) Această etimologie, pe care noi o considerăm ca provisoriă, o primesce și Schuehardt în *Kuhn, Zeitschr.*, t. 20, p. 251.

(²) *Lex. Budan*, p. 675.

(³) *Bobb, Dictionariu rumanese*, Cluj, 1823, t. 2, p. 404.

ba albanesă avem o serie completă de variante analoge. Hahn (Lex. 132) aduce formele *trastă* și *trase* (=rom. *traistă*); în Camarda (Gramm. 326, 340) aflăm forma *dragă* (=rom. *drăstă*), pe care o întrebuintează Albanesi din Sicilia; în fine Rossi (Vocab. 1212) ne procură forma *ștreiță* (=rom. *straiță*) «sacchetto di pelo di capra o d'altro, dove si mette la biada da dare al cavallo». Alăturându-se variantele, se capătă un prototip comun româno-albanes *staristra*, de unde, prin diferite accidente fonetice, decurg toate formele cele derivate. În *staristra* oricine va distinge din capul locului sufixul de instrumentalitate *-tra*, unul din cele mai bine conservate în toate limbele ario-europene, afară numai dăru de Slavi, la cari, prin intermediarul *-dlo*, el a scăzut la simplul *-lo*. Sufixul *-tra* joacă aci același rol ca în gr. *μάχ-τρα* «vase pour broyer», *φάχ-τρα* «jatte pour le lait», *φέρε-τρον* «brancard», *καλύπ-τρα* «enveloppe», lat. *mulc-tra* «sceau pour traiter» etc. Numai prin acest sufix româno-albanesul *staris-tra* se întâlnește cu ital. *canes-tra*=boh. *tanis-tra*=germ. *Tornis-ter*. Separând sufixul, rămâne de explicat tema *staris-*, de unde variantul albanes *trase* ar putea deriva chiar direct, fără sufixul *-tra*, referindu-se către variantele cu *-tra* ca gr. *καλαμῖς* (*καλαμῖδ-*) «instrument de roscău» către lat. *calamis-trum*=*calamid-trum*.

176. *tămbar* (espèce de vêtement) : οὐτρερονίε, τζαμπαρσα [*Berinda* : шата доугаа неекстаа, шска]. 157.

Medio-gr. *ταμπάριον* «chlamydis vel sagi militaris species» (Du Cange), ital. *tabarro*, medio-lat. *tabardum*, franc. *tabard* etc. La Serbi din Montenegro *тамакарна*. Originea primitivă a cuvîntului pare a fi arabă, deși nu sîntem în stare de a o verifica în momentul de față.

177. *tar* (charge, fardeau) : времеа, сарчинз, поварз, таp. 49.

Din paleo-slav. *токарз* *merchandise* = serb. *товар* «fardeau», de unde de asemenea, prin același fel de contracțiune (cf. *cal* = lat. *cavallus*) vine cu sensul cel vechiu ung. *tár* «magasin». Tot de acolo, prin sufixul *-niță*, româno-transilvanul *tarniță* «selle de charge» (Miklosich).

178. *tivénă* (chiffon) : ρεσηψε, тивѣнз, рзфрекзтсрх. 133.

Nu se poate trage din verbul *tivi* «ourler, broder», căci atunci ar trebui să fie *tivēlă*, afară numai dăru de cazul trecerii lui *l* în *n* (cf. la cuvîntul *dracilă*). Derivațiunea cea mai plausibilă este din medio-gr. *τήβεννα*, medio-lat. *tebennum* «toga, aliquod genus vestimenti» (Du Cange). Cât pentru scăderea sensului, cf. românul *buléndră* «chiffon» (Pontbriant) = medio-lat. *balandrana* = franc. *balandras* = sp. *balandran* = ital. *palandrana* «espèce de manteau».

179. *tolbă* (sacchoche) : тоболец, пшга, танстра, тзала. 150.

Serb. *торба*, polon. și bohem. *torba* etc. Pentru trecerea lui *r* în *l*, vezi mai jos la cuvîntul *tulbă*.

180. *trămbiță* (je sonne de la trompette): ТРѢМБѢЦА, МѢЦА ТРѢМБѢЦА. 151.

Astă-dî se întrebuintează forma cu *t* assibilat: *trămbiș, trămbișar* (Pontbriant), deși Lex. Budan mai indică alături și pe *trimbis*. La noi vine dela Slavi: paleoslav. *трѣба, трѣбати*, sloven. *trombeta*, serb. *трѣмбета* etc., ér la Slavi parte de la Germani, parte dela popórele romanice occidentale (Matzenauer). E remarcabil tot-o-dată în glossa de față forma *сѣсѣтѣхъ* cu *-un-*.

181. *tulbă* (carquois) : Т8АХ, Т8АБХ ДЕ САХАНДАНЕ. 151.

Paleo-slav. *traz* «carquois», cătră care Românii au adăus sufixul *-ba* prin confuziune cu *torbă*, ér acesta la rîndul seú a suferit urmarea confuziunii prin trecerea lui *r* în *l*: *tolbă* (veđi la acest cuvînt). Exemple de o asemenea acțiune reciprocă a doă vorbe diferite una asupra alteia sînt în lingvistică dintre cele mai instructive.

182. *řarmure, řarmuri* (rivage) : креп, цзрмѣре. 50. — поморѣ,
цзрмѣрилѣ мзрѣй, прѣндѣри. 115.

După accent, vine din lat. *terminem*; după vocalism însă, din arhaicul *termo-*
nem; în ambele cazuri cu trecerea lui *n* în *r*. Provenința din *termonem* cu urca-
rea accentului este mai probabilă.

183. *ſeră, ſeran* (pays, paysan) : иноплеменник, дентраатъ цѣрх,
стрѣин, де аат иѣм. 82. — тогемец, моуѣн, вѣм де цѣрх. 150.
— селанинъ, цѣран. 136.

Lat. *terram*. Conservatiunea lui e clar este remarcabilă.

184. *șintar* (jeu des dés) : ТАРАЇЕЛЕ, ОШУОАРЕЛЕ ЧЪЛЕ ДЕ ЖСКАТ САС ЦИН-
ТАР. 152.

Dela *fiutla* «point de mire», care vine la rîndul său din paleo-slav. *уата* (= tzentă) «monnaie, denier», mai târziu numai «fiche, jeton».¹

185. *petit-lait* (petit-lait) : ссротка, цичеюл. 206.

Negreșit un derivat dela *filă* «mamelles». Nu l'am găsit nicăiri în dicționare.

186. *fohă* (sorte de vêtement de femme): *взихъ цохъ, рощѣ цохъ, ерде цохъ, гаагнъ цохъ, цохъ моуоръхъ*. 212.

Vedī Glossar I No. 28. Vom mai adăuga numai la cele spuse acolo, că Birant-

(¹) Cf. Dobrowsky, *Institutiones linguae slavicae*, Vindob., 1822, p. 99.

(*) Pentru paraleluri etimologice și analogie logice, cf. Dieffenbach, *Vergl. Wörterb.*, t. 2, p. 608—9, unde însă, după obiceiul, nu scrii cum să alegi binele din rău.

ni, dela cari a trecut cuvintul la Români și la Albanesi, îl căpătaseră ei-înși din Orient, prefăcând — ca tot-d'a-una — pe *é* în *ts* : persian *c'ûkhâ* «vêtement de laine», curdic *c'ôkha* «drap», osetic *êuka* etc., de unde și la Turci *c'ôha*. Serbul *чoха* vine dela Turci, nu dela Bizantinii.

187. *fol* (cilice, habit grossier) : вpетнцнe, как де пзр, дзрцнннз, цо л. 55.

Se întrebuințează nu mai puțin forma femeiască *fôlă*, o cărî primitivitate se probează prin derivatul său *folină* «femme malpropre» (Pontbriant), pe când din bărbătescul *fol* nu avem nici un derivat. A căuta originea acestui cuvînt în turcul *êul* sau *g'ul* «housse, couverture d'un cheval» s'ar potrivi sub raportul sensului, dar nu și sub al formei, căci turcul inițial *é* sau *g'*, ba nici măcar din vre-o altă limbă, nu trece la Români dela Dunăre în *f*. Admițendu-se ca formă primitivă femeiescul *fôlă*, cuvîntul ar fi=lat. *stola* «haînă de asupra», mai ales «haînă femeiască», de unde chiar la vechii Romani această vorbă căpătase înțelesul secundar de «femeiă», bună-ôră în Statius (Silv. I, 2, 235) : «hic juvenum coetu *stola* mixta», adică nu departe de a noastră *folină*. Pentru trecerea lui *st* prin metatesa *ts* în *f*, pe care la finea cuvîntului am vădut'o deja mai sus în *straiță* = *straistă*, la începutul cuvîntului o găsim, pentru a nu cita decât exemple de o perfectă certitudine, la Macedo-Români în *țupu*=*stuppa* (Kavalliotès), unde — pe de asupra — femininul a trecut în masculin ca și la noi în forma *fol*. Tot așa ital. *solla* (citesce *folla*) a derivat din vechiul german *skolla* prin intermediul *stolla*=*tsolla*.¹ Cu toate acestea, o obiecțiune fonetică foarte serioasă împedecă de a deriva pe al nostru *fôlă* d' a-d-*r e p t u l* din latinul *stola*, căci în vorbele latine moștenite finalul *-la* ar fi devenit necesarmente *-ră*, ca în *môră*=*mola* sau în *viôră*=*viola*. Resultă dară că *stola* a pătruns la Români deja în evul-mediu, fie prin intermediul Bizantinilor, fie prin al Italianilor, cu sensul obicînit de «haînă lungă». Pentru scăderea acestui sens la acela de «chiffon», cf. mai sus la cuvîntul *tivénă*.

188. *urdin* (je viens, j'accours) : приходити, а срдина. 195.

Lex. Budan (p. 736) arată două accepțiuni ale cuvîntului *urdin* : 1. «umblare desă la cine-va sau la care-va loc»; 2. «scursóre, fără sânge sau cu sânge». Din cauza primei din aceste accepțiuni, gaura stupului s'a numit *urdiș*, căci «albinele intră și es adesea-orî». Sub raportul formei, *urdin* este amplificat din *urd*, ca *scarp-in* din *scarp*=lat. *scalpo* (Cihac). Sub raportul sensului, accepțiunea de a «umbla» s'a născut din acea de a «curge», ca rom. *merg*=lat. *mergo* «mă cufund în apă», franc. *arriver*=lat. *adripare* «a sosi la mal», și franc. *aller* (vechiu *aner*), provenț. și catal. *anar*, ital. *andar* etc. din lat. *adnare*, *an-nare* «a înnota». Din această semnificațiune fundamentală de «curgere» au ramas sensul *urdinare* «scursóre» (cf. franc. «cours de ventre»), apoi *urdóre* sau *urdorî*

(¹) Ronsch în Gröber, Zeitschr. f. roman. Phil., t. 1, p. 420.

(²) Brachet, Grammaire historique de la langue française, 4e éd., p. 224, și Dictionnaire étymologique de la langue française, éd. 1, p. 42.

«curgerea ochilor», în fine *urdă* «fromage blanc», cf. lat. *serum* «zer» = sla-
 чиръ «brinză» = sanscr. *saram* «apă» dela $\sqrt{\text{sar}}$ «curgere». Cât pentru *urdor* =
 cuvîntul pöte să derive și d'a-dreptul din *urdă*, întocmai ca germanul *Augenbutte* =
 «urdore» din *Butter* «unt», ca macedo-românul *ŭalpă* «urdore» (cu *ŭ* din
 după consonantismul macedo-român) = alban. *ghialpă* «unt», saŭ ca — după Grand-
 gagnage — francesul *chassie* «urdore» din lat. *caseus* «brinză». ¹ Pe *urda*, Ungurii,
 Serbii și Slovaciŭ au luat'o dela Români, după cum o recunöște însuși Matzenauer, ²
 Schafarik atribue originea cuvîntului anume Dacilor. ³ Macedo-românii au și
urdă, tot așa ca și Româniŭ dela Dunăre. ⁴ Dela dinșii orŭ dela noi, una din doă,
 au căpătat'o și Bulgarii. ⁵ Odată ajunși aci, noi găsim acastă vorbă și la Albanesiŭ,
 dar tocmai la cei din Sicilia, sub forma de *udös* «il formaggio» (Camarda). Corn-
 parând pe românul *urd-* cu albanesul *ud-*, rezultă un prototip comun *und-*. Alba-
 nesii au perdut nasala, ér Româniŭ au trecut'o în *r* ca în *mormint* = lat. *monu-*
mentum și 'n atâtea alte. Sensul de «brânzet» dintre derivatele radicaleŭ *und* este
 propriu numai Româno-albanesilor; cu un înțeles apropiat însă, ba chiar cu con-
 servarea nasaleŭ, posedă un dialect persic cuvîntul *unda* «Buttermilch, lait de
 beurre». ⁶ Românul *urdă*, albanesul *udos* și persicul *unda* forméză o strînsă fa-
 miliă lexică.

189. *usturoiu* (ail, oignon) : БѢЛЪ АСК, 8. С Т С П О К А. 212.

D. Cihac (p. 303) îl derivă din *ustur* = lat. *ustulo*, de unde *usturonlu* = *ustu-*
rotu. Trebuia adăugat, că se întrebuintéză și forma *ustunoiu* (Lex. Bud.), cu tre-
 cerea lui *r* în *n* prin asimilațiunea regresivă cu vechiul sufix *-onlu* : *usturonlu* =
ustunonlu = *ustunolu* (cf. *cunună* din *coronă*, *fănină* din *fărină*, *senin* din *se-*
rin = *serenum* etc., adecă *r + n = n + n*). Ca analogie logice pentru *usturotu* din
 ideia de «usturime», cf. slavicul ВЕЧУРКА «ail» în legătură cu ВЕЧАТИ-КА «ustură».
 $\sqrt{\text{us}}$ «ardere», de unde vechiul latin *uso* = *uro* cu derivatul seŭ *us-tulo* «us-

(¹) Grandgagnage, *Dictionnaire étymologique de la langue wallonne*, Liège, 1845, p. 88.
 Acastă etimologiă a cuvîntului *chassie*, primită și de Hippeau în *Dictionnaire de la langue*
française au XII—XIII siècle, este controversată de Littré, Scheler etc., dar nu distorsă
 prin vre-o altă mai bună. Argumentul în contraŭ a d-lui Le Héricher în *Revue de lingui-*
stique, t. 9 (1870), p. 206 : „la forme populaire *chiasse* et *chiasseux*” este de tot slab, căci
chiasse și *chiasseux* au rezultat pe calea etimologieŭ poporane, bună-öră ca la noi în glossa de
 mai sus *căcărégă* din slav. *ррѣжѣ*.

(²) *Op. cit.* p. 366 : „z rumunského.”

(³) *Slowanské starožitnosti*, p. 380 : „w slowanŭině některa slova ne p o c h y b n ě z e sta-
 rogetického gazyka pošla, jako buitar (opilio inferior), urda (caseus secundarius), brinza etc.”

(⁴) Cuvîntul lipsesce în *Kavalliotēs*, dar se află în *Daniel*, Δέξιλον τετραγλωσσον, apud
 Martin-Leake, *Researches in Greece*, London, 1814, p. 385.

(⁵) *Ibidem*.

(⁶) Gabelentz în *Zeitschr. d. deutsch. morg. Ges.*, t. 20 (1866), p. 330, unde eminentul o-
 rientalist nu găsește pentru acest cuvînt nici un paralel în cele-lalte limbi învecinate.

ture», a mai produs — după Pictet — pe latinul rustic *unio* «oignon»¹ cu lungul *u* în loc de *usnio* (pentru *un* = *usn* cf. *pruna* = *prusna* $\sqrt{\text{pruș}}$). În loc de toate aceste paraleluri atât de interesante, d. Cihac (p. 15) compară cu *usturoiu* numai pe al nostru *ardetu* «poivre rouge», pe care 'l derivă necorect dela un prototip latin *ardivum*; dic «necorect», căci din *ardivum* noi n'am avut *ardetu*, ci *argiū*, întocmai ca din *tardivum* — *târghiū*. *Ardetu* ar pute deriva numai d'ora dintr'un *ardiliūm*, ca *meu* din lat. *milium* sau *teu* din lat. *tilium* (nu *tilia*, cf. it. *tiglio*); dar mai probabil este de o formațiune curat românească modernă, cu sufixul *eu* ca mai sus în *țigău*.

190. *uture* (chat-huant, chouette, noctua) : $\epsilon\epsilon\eta$, $\sigma\tau\delta\rho\epsilon$. 207.

Este necontestabil de aceeași origine cu serb. $\sigma\tau\eta\eta\alpha$ «chouette (Karađić) și cu bulg. $\sigma\tau\epsilon\alpha$ «chouette»,² cari însă nu pot deriva una din alta și se separă câte-trele de paleo-slav. $\alpha\tau\eta\iota$ (= *antu*) «canard» = rus. $\gamma\tau\epsilon\alpha$ = serb. $\sigma\tau\epsilon\alpha$ etc. Nu poate fi nici greul $\acute{\omega}\tau\acute{o}\varsigma$ (de unde lat. *otus*), căci lungul ω n'ar fi trecut în *u*, mai cu seamă când în toate variantele accentul se află tocmai pe prima silabă, împedcând ast-fel scăderea vocalică. Afară de acesta, $\acute{\omega}\tau\acute{o}\varsigma$ se dicea numai despre varietatea cea urechiată a bufniței, «*Ohreule*», «*long-eared owl*», «*chat-huant cornu*», fiind o formațiune specifică grăcă din tema $\acute{\omega}\tau$ - «oreille». Propriu Românilor, Serbilor și Bulgarilor, *ut* «bufniță» se găsește și la Albanesi, ba încă sub forma cea mai simplă : *ut* «guffo, uccello notturno di rapina» (Rossi). E peste putință dară de a nu recunoște originea eminentă tracică a acestui cuvânt, pe care nu 'l găsim nicăiri afară din teritoriul dela Carpați pînă la Epir. Dintre vechile numi locale tracice, cf. orașul *Ulidava* în Dacia și orașul *Utus* (Tab. Peutling.) sau Οὐτῶς (Procop.) lingă rîul de același nume în Mesia. Cuvîntul român *uture* nu se află în dicționarele noastre și a perit, poate, chiar din limbă, lăsând însă și el o urmă topografică în numele lacului *Uturina* din districtul Dolj, cu sufixul *-in*, favorit la Olteni în numiri locale și personale, ca : *Dobrot-in*, *Cam-med-in*, *Flor-in*, *Tudor-in*, *Robot-ina*, *Marot-in*, *Rod-ina*, *Cioclov-ina*, *Stup-ina*, *Vert-ina* etc.³ Serbul $\sigma\tau\eta\eta\alpha$ și bulgarul $\sigma\tau\epsilon\alpha$ sînt foarte rare, abia mai conservându-se pe ici-colea ca arcaisme poetice. La Albanesi *ut* se mai păstrează într'un singur dialect, ast-fel că nu l'a cunoscut Hahn și nu 'l menționează nici Stier în excelentul său studiu despre nomenclatura zoologică albanesă. Acesta este un specimen despre modul, cum elementele linguistice autoctone, adică ante-romane, au despărut și despar treptat din graiurile balcanice ! Vom mai observa că forma română *uture* presupune o formă albanesă *utulă*, întocmai ca rom. *vișure* = alban. *viđzulă* sau ca rom. *sîmbure* = alb. *sîmbulă* «bôbă».⁴ O asemenea formă nu se găsește ôre în vre-un dialect albanes ?

(¹) Columella, XII, 10, 1 : «coepam, quam vocant unionem rustici».

(²) Миладиновци, Български народни пѣсни, Zagreb, 1861, p. 537.

(³) Cf. Hasdeu, Istoria critică, t. 1, ed. 2, p. 88--9, și Frunzăscu, op. cit., passim.

(⁴) Martin-Leake, op. cit., p. 323.

191. *văduu*, *văduă* (veuf, veuve) : вдовѣхъ, ѡмъ вѣдѣхъ, la plural :

вѣдѣхъ и мѣдѣхъ. — вдова, вѣдѣхъ. 53.

Lat. *viduus*, *vidua*. D. Cihac (p. 304) cunoșce numai forma *văduu-văduă* cu propagațiunea lui *v* în sufix ca și ital. *vedovo-vedova*, fr. *veuf-veuve* etc. Mai este, bună-ori în Psaltirea lui Coresi ps. 108, și forma artieulată *вѣдѣхъ*, alcătuită deja din *văduva* prin aceeași tranzițiune *o* = *va*, despre care veți mai sîla cuvîntul *luo*.

192. *vendecare* (guérison) : аѣкѣа, вѣндѣкаре. 93.

Sub raportul vocalismului, cf. mai sus la cuvîntul *mențire*. Este lat. *vendico* «je sauve» = ital. *vendico* etc. Paralelurile romanice sînt adunate de d. Cihac (p. 315), care nu cunoșce însă semnificațiunea românească cea veche de «a cîntărișă» și chiar în genere : «a astupa». Astfel în mitropolitul Dosofteiu : «сѣс вѣндѣкаре тѣмъ мѣхъ прѣстѣ аѣкѣа»,¹ sau : вѣндѣкаре прѣстѣ вѣндѣкаре тѣмъ прѣстѣ аѣкѣа.² Așa dară lat. *vendico* «scap» a trecut la Români, națiune eminamente belicîsă, de 'ntăi cu sensul de «scap de rănile dobândite în bătăi» și deja după aceea a ajuns la accepțiunea actuală de «scap de ori-ce bătă.»

193. *viezure* (blaireau, ursus meles) : вѣзѣа, вѣзѣсприае. 207. —

dar și cu sensul de «hérisson» : хирогриа, вѣзѣспре, арив. 161.

Veți mai sus Glossar I No. 15. Confusiunea de sensuri «blaireau» și «hérisson» nu ne întîmpină nici într'o altă limbă, și prin urmare trebui să aibă vre-o cauză specifică română. Noi credem de a o pute descoperi. Forma *tezine* (Lex. Bod.) pentru *viezure* se aprîpă pînă și prin sufix de arménul *ozni* «ariciu», care — ca tranzițiunea fonetică normală *χ* (gh) = *s* în toate limbile eranice — corespunde foarte aprîpe grecului *ἐχινος* «ariciu». Slavi și Litvani au acest cuvînt cu *i* pentru *s* și fără sufixul *-n-* : paleo-slav. *ѣжъ*, = litv. *ežis* etc.³ Forma albanesă actuală *eşk* este un împrumut din slavicul deminutiv *ѣжъкъ*, după cum și alba. *iriki* este éráși prin împrumut latinul *ericium*, terminul curat albanes perină. Așa dară Românii cată să fi avut pentru «ariciu» un termen ante-roman *tezine*, care confundându-se cu *viezure*, a rezultat pentru acesta din urmă dupla semnificațiune «blaireau» și «hérisson». Cît se atinge de *ariciu* = lat. *ericium* = sp. *erizo* = port. *ericio* etc. (Cihac), este de observat trecerea inițialului *er* în *ar* întocmi ca în *argat* = gr. *ἀργάτης*, *Ardél* = ung. *Erdély*, *Arminden* = serb. și bulg. *Јереминдан* «diua sf. Ieremia»⁴ etc.

(¹) *Synazar*, Iași, 1683, t. 1, f. 125 retro.

(²) *Ibid.* f. 219 verso.

(³) Cf. Huebschmann, *Die Stellung des Armenischen*, in *Kuhn, Zeitschr.*, t. 23, p. 25, unde pentru forma arménă restabilește prototipul *aghania* (mai bine *aghinîa*), ér pentru forma leto-slavică : *aghia*. Pentru forma grécă prototipul ar fi *aghina*. De Lagarde, *Arménische Studien*, Göttingen, 1877, p. 119, citéză o formă arménă *kozni* în loc de *ozni*. De unde însă inițialul *k*?

(⁴) Despre un fenomen analog — nu identic — în cele-lalte limbi ario-europoe, veți Brag-

194. *vîpt* (céréales) : жѣтѣ, грѣса, вѣптѣ, секара. 74.

Lat. *victum*. Cf. Cihac p. 318, unde însă a scăpat din vedere forma macedo-română *ghiptu* (Daniel), care are tocmai sensul de «céréales». Să se mai noteze în această glossă, ca și mai sus la *păinichiu*, claritatea neaccentatului *e* în секара = lat. *secale*, cuvînt în care — d. Cihac (p. 252) a uîtat s'o spună — numai Românii, din toate popoarele romanice, au conservat accentul latin pe a doua silabă, căci ital. *sègale*, franc. *seigle*, catalanul *sègol*, retorom. *sègal* etc., chiar albanesul *thëkërë* (cu *th=s* ca în *thi-u=gr.* *σῆς* și *thikë=lat.* *sica*), toate fără excepțiune, afară de forma română, au mutat accentul din latinul *secūle*.

195. *vizonie* (terrier de blaireau) : вѣзѣнна, вѣзоніе. 173.

Vedî mai sus Glossar I No. 25. De observat însă *o* : vizonie, în loc de obicînuitul *u* : vizunie.

196. *zăbală* (mors, frein) : жѣала, зѣбала. 210.

Ung. *zabola* din bohem. *zabadlo* «frenum» dela paleo-slav. зѣбѣз «dinte» cu sufixul instrumental *-dlo = -tra*. Dacă Românii ar fi luat din paleo-slavica, ar ave *zămbală* cu conservățiunea vocalei nasale.

197. *zăgan* (un grand vautour) : харадѣи, зѣган. 185.

Se află și 'n Lex. Budan (p. 766), care 'l dă ca sinonim cu *sorliță*, traducînd pe acéști din urmă (p. 657) prin «vultur percnopterus, Geyeradler». La noi cuvîntul mai trăsese în unele numiri locale, bună-ôră muntele Pétra-Zăgan în Prahova, și'n numele de familiă Zăgănescu, care prin sens nu diferă de *Vulturescu*. Ca etimologie pare a fi de origine turanică; cf. turc. *doğan* și *thoghan* «faucon» și ostiacul *khar-dzagan* «faucon» (Castrén). Sinonimul *sorliță*, diminutiv din *sor* cu epentesa lui *l* întocmai ca mai sus în *clovlică* (cf. *diu-l-ică* în loc de *diu-ică*), nu pôte fi decât cumanicul *sar* «vultur» (Klaproth), ceia-ce ne face a bănuî că ambele cuvinte au pătruns la Români dela Cumanii, în aceiași epocă medievală în care noi am luat dela Maghiarii, pentru alte varietăți de păseri rapaci, pe *șoim* = ung. *sólyom*, pe *uliă* = ung. *ölyv*, pe *corolu* = ung. *karoly*, pe *cate* = ung. *kánya* etc. Acéști coincidență este fôrte instructivă.

198. *zechie* (sarrau, sorte de manteau grossier) : портѣ, кокош, зѣкѣ. — портѣице, зѣкѣ, сѣкѣ. 116.

În Lex. Bud. (p. 769) : *zéche*. Forma actuală mai obicînuită este *zeghie*. Și Ungurii au *zeke*, mai ales însă Săculii din Transilvania¹, ceia-ce tocmai ne face a crede

man, *Zur Physiologie der R-Laute*, în *Curtius, Studien*, t. 5 (1872), p. 318—20, 325 etc. — Cf. Schuchardt, *Vokalismus*, t. 1, p. 210 : „Zwischen *r* und *a* besteht eine enge Wahlverwandschaft. Wir finden Bethätigungen derselben in den semitischen, in den germanischen, in den romanischen Sprachen.“

(¹) Pray, *Dissertationes historico-criticae*, Vindobonae, 1775, p. 42.

că au împrumutat-o dela Români. La Cumanî *saga* (după ortografia genoveză *zaga*) se numia o haină de piele: «cuirasse»; şi fiindcă Klaproth n'a indicat pentru acest termen nici un paralel în celelalte limbe turco-tătare², s'ar pute bănui că şi Cumanii, locuind pe la noi în curs de secolii, îl vor fi luat dela Români. Cu toate astea, în limba mingrelică din Caucas *saga* înseamnă «pele».³ Să fie ôre un împrumut dela Cumanî? Pentru originea latină a *zechie* — renunţând la etimologia *zechia* = lat. *sagulum*, căci *ek* din *ag* n'ar pute fi justificat — ni se presintă o ipotesă. *Zechia* la Români, ca şi *seke* la Săcuî, nu se face nici o dată din piele, ci tot-d'a-una din pîslă, «feutre», «bourre», adică din ceia-ce se dicea lătineste *seta*. *Seta* însemna la Români nu numai pîr de animal, dar şi lucrurile confecţionate din el. La deminutiv era *setula*. Acest *setula* nu putea trece la Români decât sub forma de *seche*, mai corect *č'kkie*. Intocmai după cum din *setula* noi am căpătat *veche*, în tipăriturile din secolii XVI-XVII: *č'kkie*. Cu trecerea iniţialului *s* în *z* ca în *zer* = lat. *serum*, avem dară *č'kkie*, *seche*, de unde apoi cu scăderea lui *k* la *g* prin acomodăţiune cu *z* din prima silabă (cf. mai jos la cuvîntul *zgarbură*): *zéghe*, *zeghe*, *zeghe*. Pentru verificarea acestei ipoteze — o dăm aci numai ca ipotesă — ar trebui găsită posteritatea latinului *setula* cu sens de haină în vre-un alt dialect romanic. Italianul *secchia* vine din lat. *silula*, avînd prin urmare cu totul un alt înţeles; dar şi din *setula* italianesce ar fi eşit tot *secchia*, ca din *vetula* — *vecchia*. Există ôre vre-o urmă?

199. *zgarbură* (botte): *скорпи, згарбсри*. 205.

Ne aducem aminte de a fi dat peste acest cuvînt numai în Psaltirea lui Coresi, de ex. în ps. LIX: «*спре ИАМЕН ТИИЗЪ ЗГАРБСРА МЪ*», acolo unde slave-nesce este: «*сапогъ монъ*», ér în Vulgata: «*calceamentum meum*», cf. şi ps. CVII. Accentul este indicat pe prima silabă. D. Cihac (p. 245) cunoşce numai forma *scarpă* «*soulier de femme, surtout escarpin*». *Zgarbură* este ital. *scarpola*, a cărui *p* a trecut de asemenea în *b* la Slovaci în *škarbala* «*calceamentum rustiorum amplum et latum*» (Matzenauer). La Români trecerea lui *p* în *b* a fost provocată prin acomodăţiune progresivă de trecerea analógă din tenue în mediă a lui *c* în *g* din prima silabă, care la rîndul seü a fost datorită iniţialului *z* din *s*, întocmai ca în *zgarbă* = lat. *scabies* = ital. *scabbia*.

200. *zilesc* (je passe la vie): *зилеск ене, трзеск ене*. 46.

Imitaţiune din paleo-slav. *клаго-дѣнствѣмъ*, care şi el imităză pe gr. *εὐ-τυχία*.

(¹) Despre elemente linguistice române la Unguri şi mai ales la Săcuî, veđi Edelsbacher, *Rumun elemek a magyar nyelvben*, Buda-pest, 1875, scriere pe care — din nefericire — ni o cunoşcem numai după recensiuinea în *Ujfalvy, Revue de philologie et d'ethnographie*, t. I (1876), p. 221 — 2.

(²) *Vocabulaire coman*, în Klaproth, *Mémoires*, t. 3, p. 242.

(³) Klaproth-Güldenstädt, *Beschreibung der kaukasischen Länder*, Berlin, 1834, p. 193.

III.

CRONICA

LUI

MIHAIL MOXA.

— OLTENIA —

1620.

conica, pe care o publicăm mai la vale, a fost găsită și
 parată în Bucuresci de către reposatul profesor rus V.
 Gregorovič, care a și publicat o mică parte din ea, anume
 al începând dela cuvintele: ДЕЧИ АН ФОСТ ПЗНАЖ АА МН-
 ФІЮА ДСКЖЕН 6613 (veđi mai jos p. 399), într'o cărti-
 a sa, astă-đi foarte rară, intitulată: О Сербіи въ ея отно-
 яхъ къ сосѣднимъ державамъ, Казань, 1859, pag. 5—45.
 După mórtea lui Gregorovič în Odessa la 1877, prețiosul
 scris a trecut la Museul Rumiantzov dela Moscva, de unde
 apiat sînt acum câte-va lune d. Gr. Tocilescu și a bine-
 de a ni-l pune la dispozițiune, comunicându-ne tot-o-dată
 este în-8, fiind scris pe 101 foi nepaginate și avînd câte
 rînduri pe fie-care pagină, ér pe scórța legăturii de lemn,
 acate cu pele négră, se află mai multe însemnări, cari
 tată că manuscrisul aparținuse o dată mănăstirii Bistrița
 ueste Olt.

utorul ne spune însuși că se chiamă 'Moxa Mihail,, că
 călugăr, că a scris la 1620, că s'a apucat de lucru din
 mnul episcopului Teofil dela Rîmnice și că a compilat cro-
 sa din diferite 'cărți slovenesci, și 'alte izvóde,.

. Tocilescu prepară un studiū a-parte asupra fântînelor lui
 a și asupra locului ce i se cuvine în vechia literatură i-
 că a Românilor; în asteptarea cercetărilor, tot-d'a-una atât
 olide, ale junelui nostru amic, ne vom mărgini dară de
 nstata—ceia-ce făcuse deja și Gregorovič—cum-că între
 rele călugărului oltén trebuia să fi fost o traducere slavičă

Sau:

Tinerel, mândru fecior,
Cum e bradul cōdrilor
Sus pe vârful mîntîlîr...

(Inelul și năframa)

Ei bine, genitivo-dativede -*lui* și -*lor* sînt pretutind
doă ori accentate în manuscrisul lui Moxa, de ex.: *нес*
станѣннаѡ'ра, *аппра'тсашѣ*, *ком'пнаѡ'ра* etc., cu aceea diferi
între ambele desinîțe, că silaba -*lui* e tot-d'a-una l
er silaba -*lor* oxitonă.

Cele-l'alte—mai jos în Notanda.

este de a studia limba vorbită a străbunilor noștri din secolul XVI, numai limba cea vorbită, înlăturând cu desăvîrșire acele texturi traduse, în care—ca în Coresi mai cu seamă—influența literară străină întunecă sintaxa română și uneori chiar morfologia.

Moxa aparține secolului XVI, căci la 1620 el trebuia să fi fost cel puțin de 30—40 de ani; dar cartea sa nu pecătuiesce ore și ea prin străinismul limbei, deși nu se poate numi traducere în sensul strict al cuvîntului?

Compilând din slavonesce, călugărul oltén întrebuintează câte o dată slavisme neîmpămîntenite, de ex.: *благодареніе* (p. 361), *благодареніе* (388), *чюдесе* (358), *царь* (369), *вмѣненіе* (370), *сметн* (359) sau *сметн* (366), *сметан* (364), *заатаст* (366), *а вродѣ* (350) sau *вродникъ* (360), *а пожеди* (357) etc., după cum căsăi—pentru a arăta că scie carte—el scrie într'un loc *аменіе* (p. 554), deși pe aluri ultă etimologia dela *Ἀμεν* și pune curat românesc *тѣменіе* (p. 356, 385); generalmente însă stilul lui Moxa este foarte românesc, abundând în vorbe și întorseture poporane *кѣтъ фрузѣ ши изѣм*, (p. 392), *nervos*, înflorit și elegant tot-o-dată, după cum se pôte judeca din următoarele câte-va specimene în transcripțiune:

‘Colfurele, segôtele, sulitele, platoșele, tôte armele, lui era ‘mai dragi decât mese tinse pline de veselie și de vin dulce; ‘sunetele armelor și răsuna córdelor de arc, mai iubia decât ‘glas de alăute, (p. 395).

‘Nu iubia sunete de sabil și bucline sémne de răzbóe, nice ‘chiote de glóte, nice glas de óste, ce numai ce bé și mânca ‘cu mueri frumóse și cu fluere și cu alăute, jucări și cantece..., (p. 395).

‘Biruisse răul pre bine și acoperise strămbătățile pre de- ‘reptăți, (p. 372).

‘Cela ce avea cerbice țapănă și trufă întă și cu limbă a- ‘scuțită, elu se mué ca bou de jug, (p. 372).

‘O, pizmă! de început vrăjmașe, fiară cumplită, tâlhariu, ‘scorpie veninosă, șarpe mușcătoriū, segétă fără fier, sulită a-

ЗНА КЪ АЛТЪ АТРС ААДА КНН АЪС ФАПЪ ШН СЪ КСНОДСКЪ ШНН
 ЕРЕМИЕ АНАУР. ПСЕ ПРЕ КРОНЪ МАН ССЪ, АА ДОМАЕ ЗЕВСЪ, ШН И
 ТРЕНЛЕ ЯРИСЪ, АА ПАТРСА СОДРЕЛЕ ДЕ АСМННЪЗЪ АСМТЕН, АА ЧИНОУ
 ЯФРОДИТЬ, АА ШАСЕЛЕ БРМІА, ШН АБНА МАН ЖУСЪ, ШН ЯЕАА И
 ПЪРЖСИТЬ, АСНЪ ЗИСА АНН АСМННЕСЪ, КАРЪШЪ Я РЪНДАА ЕН.

Д чинча зѣ: дечи пѣхъ а чинча зѣ нѣ ера пре пѣмзѣнть нѣ
w ентѣ, нѣче дтр'апѣ, нѣче д вззѣхъ а зѣбра, шѣ зѣсе дѣмѣнъ
апеаор, дѣ фѣчерѣ пѣши дѣ тот фѣлаба, сѣ лѣ фѣе сѣфлетѣи
хрѣна дѣнт'апѣ, шѣ дѣнт'апѣ еши родѣа пасерѣлауѣ чѣ зѣоа
ѣрѣ дѣ д пѣмзѣнть тоатѣ доѣнтоауѣчѣлѣ, шѣ фѣерѣнаѣ, гдѣнѣи
тоатѣ гѣдѣнѣиѣлѣ кѣтѣ дѣмѣлѣ пре пѣмзѣнть.

А шакѣ ги фѣче дѣмнезес раѡа кѣ тоатѣ помѣтеле ши ѣ
фрѣмоасѣ мѡризмѡ, ши кѣ дѣлацѡ дѣсфѣтѡтѡ, кѣ фѣцѡтѡ
сфинѣиѣн аѣи; ши ѡ мѡжаокѡ раѡаѣи рѡссѡи дѣмнезес помѡ и
пречѣпѣт ѡѣ пѡстѣ ѡннѣ ши рѡѣ, ши аѡѡ кѣрѡтоѡре ѡ мѡжѡѣ
раѡаѣи дѣ ѣдѡ помѣѣи, ши дѣ аѡѡѡ сѣ аѡартѣ ѡ патѣр дѣѡ
ѡ аѡмѣ, ѡ нѣмѣ гѣѡнѣ, ши нѡаѡа, ши ѡфратѡѡ, ши тѡѡѣ.

ФѢКЪ ДСМНЕЗЕЪ УМЪА КЪ МЪНА АШ, ДЕ АШ, ДЕ СЪВЪРШИТИ-
ФѢЧЕ, КЪ СЪФЛЕТ ВЪС, ШІ-И ДЗРШ МИНТЕ СЛОБОДЪ ШИ ПРЕЧЕ-
ТОАРЕ, ПРЕ КИПЪА ВЪРЪЗЪАШ СЪХ, ШИ-А НОСЕ СЪ СЕ СЪАЪШЪАШ
Ъ ЕДЕМЪ, ШДЕ Е ХРАНЪ ДЕ РАЮ, ШИ ФЪ АЛЪА АШМЕ, АШМЕ КЪ ФУ-
ЛЕПЧЮНЕ ДЕ ПАИНЫ; ШИ-А ЛЪЗЦЪА КЪ ТОТ БИНЕЛЕ РАЮАШ СЪ СЕ РА-
ЧАСКЪ, ІАРЪ ДЕ ПОМЪА ПРЕЧЕПЪШЪАШ СЪ СЕ ФЕРЪСЪА, НИЧЕ КЪ МЪН
СЪ НО СЕ АТИНГЪ.

ЯТНСЧЕ АДСЕ АСМНЕСЕВ КЪТЪРЪ ЯДАМЪ ТОАТЕ КИТЕЛЕ ШИ ТОАТЪ
ФІЕРНАЕ ШИ ГАДНЕНЕЛ КЪТЕ АМЕАЪ ПРЕ ПЪМЪНТЬ, ШИ ТОАТЕ ПЪ-
СЕРНАЕ КЪТЕ ЗБОАРЪ ДЕ ПРЕ ПЪМЪНТЬ А СЪСЪ, ДЕ СЕ АКИНІРА ШИ
ЯДАМЪ, КА НИЩЕ РОБИ ДОМНЪ-СЪЗЪ, ШИ АЕ ПЪСЕ НЪМЕ ЯДАМЪ ТЪТЪ-
РОРА, КЪРІАШЪ ПРЕ ПОДОБАЕ ЕИ; КЪ ПЪНЪ АЧІА РЪМЪТЪЦИ ХІТЪМЪ
А НИИМА АШ НЪ ЕРА.

ЛѢДЕРМН ЛѢДАМЪ СОМНѦ ЧЕЛѢ АМАРЬ, ЛЧЕПЪТЪРА КЪДЕРІЕН, ШИ
АТИНСЕ ЗИДИТОРИА КЪТЪРЪ КОЛСТЕАЕ АБИ ШИ АБЪ ОЩ ДЕ-И ФЪЧЕ СЪ
ШИ СЕ ДЕЩЕПЪТЪ ЛѢДАМЪ ДЕ W ВЪЗЪ, ШІ-И ЗИСЕ ВЪЗЪ, ЧЕ СЕ КІАМЪ
ВІАЦЪ, ІАРЪ ЛѢДАМЪ СЕ КІАМЪ ПЪМЪНТЬ РОШІЪ.

А шаптѣ зи дѣмнезѣс, дѣка сзѣрзши тоатѣ лѣкрѣриѣ еѣ
аѣ лѣи, а шаптѣ зи вѣнѣи де тоатѣ, ши лѣ пѣсѣ лѣѣ аѣ
де лѣ зисѣ: w! дон лѣзю нѣксѣи де лѣ пѣмжнѣ ши аѣ лѣ
ѣмѣтнѣи: аѣстѣ тоатѣ сзѣнѣ аѣсѣ пѣнтѣс трѣка вѣлѣстѣ! а
тоатѣ сз вѣ лѣлѣи де сѣцѣс, нѣмѣи чѣ вѣ фѣрицѣи де пѣ
пѣчѣпѣстѣи, кѣ лѣ чѣс чѣ вѣри мѣлѣка кѣ амѣрѣ вѣцѣи мѣсѣи, шѣ
де вѣ вѣцѣи фѣри вѣѣцѣ нѣсѣсѣрзшнѣтѣ фѣрѣ грижѣ вѣцѣи мѣсѣи

Ирж ен се спърѣрж де ксвзнтъ, ши се ферѣа де ачел помъ ка де 8нъ вржжмаш.

Ирж дѣвола възс вѣаца лвр атр'атзта бине а раю ка джерѣн, че нс пѣтс рѣба, че арѣркж брѣе спр'иншѣн кс пизмж, ши-шь а-флж хитленѣа лѣи шарпеле ка 8нъ васъ, де се апропѣ де аромѣ пре стржмоаша, де-и аржтж поамеле фрѣмоасе ла ведѣре ши дѣачи ла гѣстаре, ши минци атжю де-и шопти: мжржци, зисе, ка веци фи ка дѣмнезес, де веци цѣи бинеле ши рѣа. Ирж дѣка лѣзи ачѣста бѣва, нѣман кзт се противѣ сфатѣаши шарпелѣи че фс рѣзжцѣтѣ де сатана, дѣчи гѣстж, ши дѣде ши лс йдама де мжн-жж, карж нѣман кзт се възсрж голи ши се рѣшинарж 8нѣа де латъ. О маринкж неаскѣатаре! ѡ нжпрасникж кздѣре! кз рѣзжцж-гѣра а прѣ ржжжжжжжж дѣмнезес зидиторѣа нс лс аскѣататъ, арж сфатѣа чѣлѣи джерѣ кззжт л'ас лѣатъ. Дѣчѣа-ши акоперирж ѣшинѣа кс фрѣнзе, ши се аскѣсерж сѣптѣ десиме де тѣртѣае; арж дѣмнезес цѣѣс ачѣста, ши лѣ поносѣи пентрѣ неаскѣатара лвр, шѣ-и скоасе де а раю, де-и пѣдѣси кс ѡстенитѣ ши кс гимпѣ ѣе аповѣжъ, ши кс трѣдѣ ши кс дѣрѣи сѣ се хрѣнѣскж ши кс бѣдѣи сѣ аскрѣзе пжмжнтѣа; ши бѣва грижа бѣрѣатѣаши-шь ши рѣа нжкѣтѣаши сѣ-лѣ поарте; шѣ-и рѣзжскс а пѣи де трѣпъ, де лѣкѣа ржнѣнтѣ ражашѣи ши пжнѣа немжржжжѣтѣ. Дѣчѣа-ш кс-жжжжс мѣара, ши нжжс пре йбѣл ши пре Клинъ. Де атѣнѣе атрж лѣвѣстѣа а лѣмѣ, кз се сѣржж Клинъ де бѣнѣе пре фратѣ-сѣз йбѣл. Дѣчѣа се лѣмѣацѣрж ѡлменѣи пре пжмжнт апреѣнж кс рж-ѣтжциае. Ши тржн йдама 230 де ан; карж нжжс ши пре Сѣаѣ; арж де тот тржн йдама 932.

Сѣаѣ гжси де нѣмеле лѣи дѣмнезес, ши пѣсе нѣме стѣлѣлвр ши тоатж философѣа, ши нжжс пре Бнос, ши тржн де тот 912 н. Бнос нжжс пре Каннѣнъ, ши тржн 905 ан. Каннѣнъ нжжс пре Маѣсѣаъ, ши тржн 715 ан; ши Маѣсѣаъ нжжс пре Малѣ-енѣаъ, ши тржн 740 ан. Малѣенѣаъ нжжс пре Йрѣдъ, ши тржн 395 ан. Йрѣдъ нжжс пре Бнох, ши тржн 962 де ан. Бнох нжжс пре Мѣтѣсѣаъ, ши тржн 690 де ан, ши се мѣтж, нс мѣри. Мѣтѣсѣаъ нжжс пре Лѣмѣх, ши тржн 782. Лѣмѣх нжжс пре Ное, ши тржн 755 де ан. Ное, кзидѣ фс де 160 де ан, нжжс пре йнѣа ши Хама ши йфѣта.

Йтѣнѣе се алас лѣмѣ де рѣжтжци: сѣтарж пре дѣмнезес пре еѣа че ѡс фжжжт, ши се лѣкинѣа солѣаши ши лѣнѣен ши стѣ-еллвр, ши се мѣстѣкарж а лѣкрѣри фжрж де лѣѣе.

Нѣман че ера де а рѣдѣ лѣи Сѣа дѣрѣптѣ Ное ла дѣнѣе дѣпж йдама. де се ферѣа де мѣстѣжтѣра чѣ ра, ши мѣатѣ рѣзжца пре

ТОЦИ СЪ СЕ ПАРЖЕСЪКЪ ДЕ РЪНЪ, ЧЕ НИМЕ НЪ—А ДСКЪАТЪ: ДЕЧН—А ДЪНЪ
ДЪМНЕЗЕН СЪ ФАКЪ КОРАБІЕ, ШИ ШЪ ГЪТН: ДЕЧН СЛОБОЗН ДЪМНЕЗЕН
СЛОАТА ЧЕРЮАШН. ШИ СЕ ВРЪСАРЪ ПЛОИ ДЕ АКОПЕРИРЪ ПЪМЪНЪ.
НОЕ ДЪРЪ ДЪ КОРАБІЕ КЪ ФЕЧОРІН ШИ КЪ НЪРЪНЪ. ШИ ТРИМЪ ДЪ
НЕЗЕН ДЕ ЧЪЛЕ ДЕ ПРЕ ПЪМЪНЪ ДЕ ТОАТЕ ВИТЕЛЕ, ШИ ФІЕРН Ш
ПАСЕРН, ДЕ СЕ АЧЪАРЪ КЪ—НЪС ДЪ КОРАБІЕ: ДЪЧІА ДЪНЪАЦЪ АПЪ КЪ
РАБІА ШИ ЕН СЕ МЪНЪСІРЪ, ПЪРЪ АЛААЦИ ТОЦИ СЕ НЕКАРЪ.

ДЪНЪЧЕПЪТЪА ДЪМІЕН ПЪНЪ АА ПОТОПЪ 2242 ДЕ АН. ВЪНЪ
СТЪТЪ ПЛОА ШИ СЪЖЪРЪ АПЕЛЕ, ЕШН НОЕ ДЕ ДЪ КОРАБІЕ КЪ ТОПЪ
СЪФЛЕТЕЛЕ ШИ ДЪХАНІНЪ КЪТЕ ЕРА ДЪ КОРАБІЕ, ШИ ПЪРЪ СЕ ДЪ
МЪАЦНМЕ А ТОАТЕ СЪФЛЕТЕЛЕ. ДЕЧН ДЪНЪ ПОТОПЪ СІМЪ НЪСЪ
ДЪРЪАДЪ, ШИ ТРЪН 500 ДЕ АН. ДЪРЪАДЪ НЪСЪ ПРЕ КІННА, Ш
ТРЪН 420 ДЕ АН. КІННА НЪСЪ ПРЕ СЛАА, ШИ ТРЪН 405 Д
СЛАА НЪСЪ ПРЕ ВЪЕРЪ, ШИ ТРЪН 330 ДЕ АН. ВЪЕРЪ НЪСЪ
ФАЛЕКЪ, ШИ ТРЪН 133 ДЕ АН. ФАЛЕКЪ НЪСЪ ПРЕ РАГАВЪ, ШИ ТРЪН
123 ДЕ АН. ДЪ ЗІЛЕЛЕ АС ФАЛЕКЪ СЪС ДЪЧЕПЪТЪА СЪАЗПЪА:

ДЪПЪРЪЦІА ДЪН НЪВРОДЪ.

ВЪ СЕ СЪБЪА ДЕ ДЪРЪА ДЪН СІМЪ ВЪНЪ ВЪМЪ. АНЪМЕ НЪВРОДЪ. Ш
СЕ ПЪСЕ ДЪТЪН ДЪМНЪ ПРЕ ПЪМЪНЪ, ШИ ЗІСЕ КЪ АПЪСЪ ЧІНСТАН
ДЪМНЕЗЕН ДЕ Ш ПЪСЕ СПРЕ ЕАЪ КЪ ПЪСТЕ ДЪМНЕЗЕН, ШИ МЪСЪ
ПЪМЪНЪА. ШИ НЪВОН ВЪМЕНІН СЪ ФАКЪ [СЪАЗПЪА], ДЕЧН ДЪЧЕПЪА
АКЪРА ПЪНЪ ДЪ 40 ДЕ АН: ТОТЪ—А ДЪНЪАЦЪ, ПЪЦІНЪ НЪ АЖЪ
КЪРЪГЪА ДЪНІЕН. ЛІМБЪА ДЕ ЕРА ТОТЪ ЕНЪ. ШИ ЕРА ПЪШН 72 ДЕ ДЕРЕЖ
ТОРН. ДЕЧН ДЪМНЕЗЕН ДЕ ВЪЗЪ НЕВЪНІА ШИ ОСТЕНЪА ДЪ ДЪШЕРЪ
ДЪЧІН ДЕ ДЪПЪРЪЦІА ЛІМБІЛЕ ПРЕ ДЕРЕЖТОРН, НЪМІН ВЪЕРЪ ЧЕ—Ш ЦІЕ
ЛІМБЪА КЪ ЧАТЪ—Ш. ДЕАА ПОТОПЪ ПЪНЪ АА СЪАЗПЪ 600 ДЕ АН.

ДЪЧІА СЕ РЪСФІРЪРЪ ЛІМБІЛЕ ПРЕСТЕ ТОАТЪ ДЪМЪ. ШИ ДЪА
СЪАЗПЪ РАГАВЪ НЪСЪ ПРЕ СЕРЪХЪ ШИ ТРЪН 135 ДЕ АН. ДЪЧЕПЪ
СЕРЪХЪ ДЪЧЕПЪ ДЪТЪН А ФАЧЕ ДЪМНЕЗЕН, ДЕЧН ДЪЧЕПЪРЪ ВЪМЕНІН
СЕ ДЪКІННЪ БОЗНАВЪ ШИ ВЪТАРЪ КЪ ТОТЪА ПРЕ ДЪМНЕЗЕН, ШИ
ДЪМЪСЪ ДЪМЪ ДЕ РЪМЪТЪЦІН, ШИ—Ш ФЪЧЪА ЧЕТАЦІН, КАРІН ЕНДЕ ДЪСЪ
ЛЕКА. МЪНІЕН ШИ ЦЕРРЪ. КАРІН ПРЕ РЪДЪ. ДЕ ДЪ РЪДЪ АС ДЪФЪ
ТРОАНА ФЪЧЕ ТРОАДА: ДЪСЪРДІНЪ, РЪДЪ АС СІМЪ. ФЪЧЕ ВЪВЪАВЪ
ЧЕ СЕ КІАМЪ ДЪСЪРДІА: МЕСРЕМЪ. ДЕН РЪДЪ ДЪН ХАМЪ. ФЪЧЕ МІСЪ
АНЪМЕ ВЪГЪПЪТЪА:

ДЪПЪРЪЦІА ВЪГЪПЪТЪА ДЪН.

ДЪКА СЕ МЪАЦІРЪ ЛІМБІЛЕ ПРЕ ПЪМЪНЪ. ДЪТЪН СЕ СЪБЪА ДЪ
ПЪРЪЦІА ДЕ ВЪГЪПЪТЪ. ШИ ДЪЧЕПЪРЪ А АЪА БІРЪ ДЕ ПРЕ АА ДЪНЪ

ши фзча рзв мсатъ, рззкоде, жафъри, фъртъшагъри, кървѣи, в-чидери; маи рзв ера кз се ркина бознаур: де врѣ иждери чинева чева пре лъме, ен-лъ фзча кз е дъмнезев ши-а скріа икоанъ де и се ркина; ши ас цинст рпзржціа вгуптѣни 1663 де ан.

РПЗРЖЦІА ЯСУРІИЛСР.

Сервх нжскъ пре Нахоръ, ши трзи 137 де ан; Нахоръ нжскъ пре Фара, ши трзи 209 де ан; Фара нжскъ пре Авраамъ, ши трзи 200 де ан. Де рпзрцира лимбилур пзхъ ла Авраамъ 1072, таръ дела Ядамъ пзхъ ла Авраамъ 3320 де ан. Авраамъ кзндъ фсѣи дела Авимелехъ, рпзратъа вгупетъави, ртръ Ясиріа, атъиче се рждикъ домнъа Ясиріилур, Билъ чедъ маре ши таре, де-лъ ава ши-а чинстїа ка пре дъмнезев, ачела дожди рпзржціа де ла вгуптѣны, ши ас цинст рпзржціа Ясиріанїи 1300 де ан, пзхъ ла Сарданпал.

РПЗРЖЦІА ЛЪ СОСТРІВЪ ВГУПТѢН.

Мсате церъ ши вжреаци вѣни лдвсе Состріе, ши пврчѣсе де рбелъ маи тоатъ лѣмѣ, ши кирси; дѣчіа невона пре тоци сѣ-и дѣ биръ; токма рбелъ зѣче ан, ши се ртоарсе кс мсатъ дождидъ; ши вѣори ши рпзржціа Ясиріилур. Дѣка мѣри Состріе, таръ крескъ рпзржціа Ясиріилур. Авраамъ нжскъ пре Ісаакъ, таръ Ісаакъ нжскъ пре Шквѣ, Шквѣ нжскъ пре Левіе, Левіе нжскъ пре Каол, Каол нжскъ пре Ярамъ, Ярамъ нжскъ пре Мвуси. Кзндъ фс Мвуси де 85 де ан, атъиче скодсе пре рѣда ввретскъ де р ровїа лъ Фаравнъ де р вгупет, шї-и трека мара рошїе кс пѣтѣра лъ дъмнезев пре вскатъ, ши ас тржитъ р пѣстїе 40 де ан, ши ас мзлкатъ манъ сфзнтъ. Де р анъа де ртзю а лъи Авраамъ пзхъ кзндъ лъ ешитъ вѣрѣни де р вгупет 505 ан, таръ дела потопъ 3689. Двпъ моартѣ лъ Мвуси стзтв Ісвсъ Навїинъ, шї-и вжгъ дъмнезев р цара чѣа че ле фзгждѣсе лъ Авраамъ, ши домни 27 де ан. Бжтрзи анъме жѣдѣце 23 де ан, Годвнѣна 40 де ан, Стринїе 50 де ан, Меовавд 80 де ан, Девора ши Варакъ 20 де ан, Стринїе 20 де ан, Мадинее 7 ан, Гедеунъ 40 де ан, Авимелехъ 6 ан, Фвла 20 де ан, Яиръ 10 ан, Манїте 18 ан, Вѣде 6 ан, Монъ 7 ан, Вавмъ 10 ан, Лавдѣи 8, Стринїе 40 де ан, Самѣунъ чедъ таре 20 де ан, Попа Иїа 20 де ан. Де нчепѣтѣа лъ Самонъ кс Саба пзхъ ла Давидъ 40 де ан.

тоци сѣ се пармѣскѣ де рѣс, че нѣме нѣ-а дѣкѣта; дѣчи-а дѣхѣ дѣмнѣсѣ сѣ факѣ корабѣ, ши w гѣти; дѣчи слокози дѣмнѣсѣ слоата чѣрѣаѣи, ши се врѣсарѣ пѣли де акоперирѣ пѣмѣнтѣ. Ное атрѣ а корабѣ кѣ фѣчорѣи ши кѣ нѣрорилѣ, ши триамѣсѣ дѣмнѣсѣ де чѣле де пре пѣмѣнтѣ де тоате вѣтеле, ши фѣри ши пасѣри, де се ачѣарѣ кѣ-нѣс а корабѣ; дѣчѣа дѣхѣцѣ апѣ корабѣа ши ен се мѣнтѣирѣ, гарѣ алаѣци тоци се некарѣ.

Дѣнѣчѣпѣтѣа аѣмѣен пѣнѣа аѣ потопѣ 2242 де аѣ. Кѣндѣ стѣтѣ пѣла ши сѣмѣсѣрѣ апѣле, еши Ное де а корабѣ кѣ тоате сѣфлетѣле ши дѣхѣнѣилѣ кѣте ера а корабѣ, ши гарѣ се дѣде мѣлѣциме а тоате сѣфлетѣле. Дѣчи дѣпѣ потопѣ Симѣ нѣскѣ пре Ярѣаѣаѣ, ши трѣи 500 де аѣ. Ярѣаѣаѣ нѣскѣ пре Каннѣа, ши трѣи 420 де аѣ. Каннѣа нѣскѣ пре Сѣлаѣ, ши трѣи 405 аѣ. Сѣлаѣ нѣскѣ пре Вѣверѣ, ши трѣи 330 де аѣ. Вѣверѣ нѣскѣ пре Фѣлѣкѣ, ши трѣи 133 де аѣ. Фѣлѣкѣ нѣскѣ пре Рагаѣ, ши трѣи 123 де аѣ. А зѣлѣле аѣ Фѣлѣкѣ сѣс дѣчѣпѣтѣ стѣлѣпѣлѣ:

АПѢРѢЦІА ЛѢИ НѢВРОД.

Кѣ се сѣѣлѣ де а рѣда аѣи Симѣ нѣнѣ wмѣ, аѣнѣме Нѣврод, ши се пѣсе атѣю дѣмнѣ пре пѣмѣнтѣ, ши зѣсе кѣ апѣкѣ чѣнѣста аѣи дѣмнѣсѣ де w пѣсе спрѣ еѣ кѣ пѣсте дѣмнѣсѣ, ши мѣсѣрѣ пѣмѣнтѣа, ши нѣвѣи wаменѣи сѣ факѣ [стѣлѣпѣлѣ], дѣчи дѣчѣпѣрѣ а аѣкѣра пѣнѣа а 40 де аѣ: тотѣ-а дѣнѣаѣарѣ, пѣцинѣ нѣс аѣжѣнѣсѣ кѣрѣгѣа аѣнѣен. Аѣмѣа ле ера тотѣ нѣлѣ, ши ера пѣши 72 де дѣрегѣжѣторѣи. Дѣчи дѣмнѣсѣ ле вѣзѣ нѣкѣнѣа ши остѣнѣла а дѣшѣртѣ, дѣчѣи ле апѣрѣци аѣмѣнѣле пре дѣрегѣжѣторѣи, нѣмѣи Вѣверѣ че-шѣ цѣнѣ аѣмѣа кѣ чѣтѣ-шѣ. Дѣла потопѣ пѣнѣа аѣ стѣлѣпѣ 600 де аѣ.

Дѣчѣа се рѣсѣфирѣрѣ аѣмѣнѣле прѣсте тоатѣ аѣмѣ, ши дѣпѣ стѣлѣпѣ Рагаѣ нѣскѣ пре Сѣрѣхѣ ши трѣи 135 де аѣ. Аѣчѣстѣ Сѣрѣхѣ дѣчѣпѣсѣ атѣю а фѣлѣе дѣмнѣсѣи, дѣчи дѣчѣпѣрѣа wаменѣи а се дѣкинѣа кѣзнѣлѣр ши зѣтарѣ кѣ тотѣа пре дѣмнѣсѣ, ши се дѣмѣлѣсѣ аѣмѣ де рѣштѣци, ши-шѣ фѣчѣа чѣтаѣи, кѣрѣи нѣде дѣскѣ-лѣка, wчѣнѣе ши цѣрѣкѣ, кѣрѣи пре рѣдѣ. Де а рѣда аѣ Яфѣтѣ Троѣанѣ фѣчѣе Троѣаѣ; Ясѣрѣдинѣ, рѣда аѣ Симѣ, фѣчѣе Бѣлѣуѣнѣа, че се кѣаѣмѣ Ясѣрѣа; Мѣсѣремѣ, дѣн рѣда аѣи Хѣамѣ, фѣчѣе Мѣсѣрѣи аѣнѣме Вѣгѣпѣтѣа:

АПѢРѢЦІА ВѢГѢПѢТѢЛѢИ.

Дѣкѣ се мѣлѣцирѣ аѣмѣнѣле пре пѣмѣнтѣ, атѣю се сѣѣлѣ аѣпѣрѣцѣа де Вѣгѣпѣтѣ, ши дѣчѣпѣрѣа а аѣа вѣрѣ де пре аѣ аѣнѣи.

ши фзча рѣс мѣтъ, рѣзкоде, жафѣри, фѣртѣшагѣри, кѣреѣн, 8-чидѣри; мѣн рѣс ера кѣ се рѣнна кознавр: де врѣ иждѣри чинѣва чѣва пре лѣме, еи-лѣ фзча кѣ е дѣмнезѣс ши-л скрѣа икоднѣ де и се рѣнна; ши аѣ цинѣт рѣзрѣцѣа Вгуптѣнѣи 1663 де ан.

РѣЗРѣЦѣА ЛѣСУРѣИЛѢР.

Серѣх ижскѣ пре Нахорѣ, ши трѣи 137 де ан; Нахорѣ ижскѣ пре Фара, ши трѣи 209 де ан; Фара ижскѣ пре Явраамѣ, ши трѣи 200 де ан. Де рѣзрѣцѣа анмѣнавр пѣнѣ лѣ Явраамѣ 1072, тарѣ дела Ядамѣ пѣнѣ лѣ Явраамѣ 3320 де ан. Явраамѣ кѣндѣ фѣсѣи дела Явимелехѣ, рѣзрѣтѣа Вгуптѣваши, рѣтрѣ Ясирѣа, атѣнче се рѣдикѣ дѣмнѣа Ясирѣнавр, Винаѣ чѣл марѣ ши тарѣ, де-лѣ аѣа ши-л чинѣстѣа кѣа пре дѣмнезѣс, ачѣла дѣвѣнѣи рѣзрѣцѣа де лѣ Вгуптѣнѣи, ши аѣ цинѣт рѣзрѣцѣа Ясирѣанѣи 1300 де ан, пѣнѣ лѣ Сарданапѣа.

РѣЗРѣЦѣА Лѣ СОСТРѣВ ВГУПТѢН.

Мѣате церѣ ши кѣрѣаци кѣни аѣвѣе Сострѣе, ши пѣрѣѣсе де дѣаѣ мѣн тоатѣ лѣмѣ, ши кѣрѣи; дѣчѣа нѣвѣна пре тоѣи сѣ-и дѣ кѣрѣ; токѣа дѣаѣ зѣчѣе ан, ши се рѣтоарѣе кѣ мѣатѣ дѣвѣнѣи; ши шѣори ши рѣзрѣцѣа Лѣсурѣнавр. Дѣка мѣри Сострѣе, тарѣ крѣскѣ рѣзрѣцѣа Лѣсурѣнавр. Явраамѣ ижскѣ пре Ісаакѣ, тарѣ Ісаакѣ ижскѣ пре Шкѣвѣ, Шкѣвѣ ижскѣ пре Левѣе, Левѣе ижскѣ пре Кааѣ, Кааѣ ижскѣ пре Ярамѣ, Ярамѣ ижскѣ пре Мѣвѣси. Кѣндѣ фѣс Мѣвѣси де 85 де ан, атѣнче скоѣсе пре рѣдѣа шѣрѣаскѣ де рѣ роѣѣа лѣ Фараѣнѣи де рѣ Вгуптѣ, шѣ-и трѣкѣ марѣ роѣѣе кѣ пѣстѣра лѣ дѣмнезѣс пре рѣкатѣ, ши аѣ трѣнѣтѣ рѣ пѣстѣе 40 де ан, ши аѣ мѣрѣкат мѣнѣ сѣфѣнтѣ. Де рѣ анѣа де рѣтѣю а лѣи Явраамѣ пѣнѣ кѣндѣ аѣ ешѣт Шѣрѣи де рѣ Вгуптѣ 505 ан, тарѣ дела потоѣпѣ 3689. Дѣпѣ моарѣтѣ лѣ Мѣвѣси стѣтѣ Ісѣсѣ Навѣинѣи, шѣ-и кѣгѣ дѣмнезѣс рѣ цара чѣа чѣе лѣ фѣгѣдѣнѣсе лѣ Явраамѣ, ши дѣмнѣи 27 де ан. Бѣтрѣи анѣме пѣдѣѣе 23 де ан, Годѣнѣна 40 де ан, Стрѣнѣе 50 де ан, Меѣаѣаѣ 80 де ан, Дѣвѣра ши Барѣкѣ 20 де ан, Стрѣнѣе 20 де ан, Мѣдинѣе 7 ан, Гѣдѣшнѣи 40 де ан, Явимелехѣ 6 ан, Фѣла 20 де ан, Яирѣ 10 ан, Мѣнѣи 18 ан. Вѣѣе 6 ан, Мѣнѣ 7 ан, Вѣаѣмѣ 10 ан, Лѣвѣдѣи 8, Стрѣнѣе 40 де ан, Сѣмѣѣшнѣи чѣл тарѣ 20 де ан, Поѣа Нѣѣа 20 де ан. Дѣнѣчѣпѣстѣа лѣ Сѣмонѣ кѣ Сѣа пѣнѣ лѣ Дѣвѣдѣ 40 де ан.

АТЪРЖЦІА ДЪИ ЛЕВЪЯНДРЪ МАКИДОН.

ДІТЯРИЦА ДИ ПОТОЛОМЪИ ВПЪРЪ.

Пре Вѣгпета ши пре Ялезандріа дѣтѣ стѣхъ Потоломен Вѣ-
гпета, ачеста се рѣдникъ ши прихди свѣтъ мѣна аѣи цѣри мѣате,
ши пре ачѣле докѣри къ тотѣль, ши аѣѣ комоарѣ мѣатѣ, ши
дѣхрѣци 40 де аи; ши юѣѣ ши аѣѣи сѣ-и кѣѣме Потоломен
мѣѣ. Потоломен Брата 38 де аи, ачеста неѣѣи пре Ѣѣѣѣ де
скоѣсѣѣ кѣѣѣѣ аѣѣ тоѣте де ѣ ѣѣѣѣи грѣѣѣѣѣ. Потоломен
Вѣгпета 25 де аи, Янтѣѣѣ Вѣпѣѣѣ 4 аи, Потоломен Фѣѣѣѣѣ-
ѣѣѣ 25 де аи, Потоломен фѣѣѣ аѣѣ 20 де аи, Потоломен фѣѣѣѣѣ
17 аи, Потоломен Ялезандѣѣ 10 аи, Потоломен фѣѣѣѣѣѣѣѣ 8 аи,

Потоломен Дішнис 30 де ан, Потоломен Патрь 22 де ан, Клеу-патра дпзратѣса ас цинствъ дпзрѣціа Вгупетваси, ши с'ас мѣнат дела Потоломен Впифанъ пѣнж ла Клеупатра 300 де ан. Де атѣнче се азрѣа пре аѣме дпзрѣціа Римѣаси; ачѣстѣ кѣм не фѣстѣра нон скрисем.

ДПЗРѢЦІА ТРОШНИЛОР.

Сз дѣпемъ де акѣм арѣта ши де дпзрѣціа Римѣнилар дѣнчепѣтѣла лоръ. Пре врѣме че дпзрѣціа Давидъ Іеросалимѣла, тарѣ д Троада домнѣа Прѣамъ ши аѣа доамнѣ ши нѣскѣрѣ дѣнтрѣнскѣ фечори мѣаци, де-и кемѣ кавра(?), тарѣ Прѣамъ възѣс атѣнче ѣн висѣ, пѣрѣ-и кѣ възѣс ѣн тѣчюне апринѣс ешинѣ деи трѣпѣла мѣерѣи лѣи ши дѣде де о парте вѣнтѣ де арсе четата тоатѣ; ши спѣсе ачѣста философиарѣ, ен рѣспѣнсерѣ кѣ: арѣ фи ман ениѣ че ба наѣе сѣ-а арѣни д фок; тарѣ кѣрѣнѣ нѣскѣ анѣме Ілезандрѣ, коконѣ фромошел, шѣ-и фѣ мнѣа а-а пѣарѣра, че-а лѣпѣдѣ дтрѣн кѣмпѣ, ши-лѣ афларѣ неѣе пѣсторѣ де-м лѣарѣ шѣ-и пѣсерѣ нѣме кѣм кемѣ ачѣл кѣмпѣ: Парѣе. Дѣчи дѣка крескѣ конникѣ, елѣ фѣ кѣноскѣт де Прѣамъ; дѣчи-а лѣш ла динѣс. кѣ-и пѣрѣ кѣ аѣ скѣпатѣ де пѣкостѣ; че че пѣсте сѣ фѣе нѣ сѣ поате трѣче. Дѣчѣа фѣрѣ пѣстѣлѣ Ілезандрѣ Парѣе, елѣ-шѣ ѣчѣнсе ѣн фратѣ ши приѣѣи д Спартѣ, ѣнде е цара грѣчѣскѣ, м Менелѣи; елѣ-а прѣимѣ ла динѣсѣ кѣ чинствѣ, ши-а цина ка прѣ ѣнѣ фечорѣ де домнѣ; Парѣе възѣс пре ѣлена мѣтѣра лѣ Менелѣи, прѣ фѣрѣмодѣш ши аѣѣѣ, дѣчи о прѣ дѣрѣѣи, ши пѣсе оѣи хѣтѣѣни спрѣнѣса, ши аѣѣптѣ пѣнж кѣнѣ се дѣсе Менелѣи ѣарѣ-ѣнде, атѣнче се скѣлѣ Ілезандрѣ, дѣчи апѣкѣ пре ѣлена кѣ тоатѣ лѣѣѣѣа лѣ Менелѣи ши дтрѣ д корѣѣѣ сѣ фѣгѣ пре марѣ м Троада; тарѣ фортѣна-и ѣмѣчи де-и сколѣс д гѣра Нѣлѣаси, м ѣнѣ лок анѣме Кановикѣла, тарѣ соѣи лѣи де грѣс-а пѣзрѣрѣ кѣтрѣ Протѣвѣс, дпзратѣ Вгупетваси, шѣ-и спѣсерѣ кѣм аѣ апѣкат ачѣ мѣтѣре кѣ ѣнѣѣтѣта тоатѣ а лѣ Менелѣи, тарѣ Протѣвѣс и дпѣ-тѣ кѣ амѣрѣ, дѣчѣа-а гонѣ ши опрѣ пре ѣлена кѣ тоатѣ лѣѣѣѣа, пѣнж ба вѣни домнѣ-сѣѣ ла динѣсѣ.

Дѣка се дѣтарѣс Менелѣи де д кѣлѣ ши нѣ-ши гѣѣи мѣтѣрѣ, нѣче ѣнѣѣтѣта, пѣсе скѣѣѣлѣ марѣ, ши-ши дѣрѣа фаѣа, ши-ши рѣмпѣ хѣинилѣ, кѣ Дѣрѣе сокѣрѣ-сѣѣ, ши аѣѣнѣ Грѣчѣи тоѣи чѣи мѣи марѣ, ши лѣ спѣсе де пѣтимѣш ши лѣ се рѣгѣ фѣлѣрте кѣ сѣ батѣ кѣ Троѣанѣи пѣнтрѣ ел; ен се ѣѣрѣрѣ тоѣи сѣ-ши пѣѣ капѣтелѣ дѣрѣптѣ динѣса; ши ѣатѣ мѣаци се скѣларѣ де пре

сваде ши дделадгж вѣме ен се борь днхца пре лате лимен,
 ши зиди четата ддгж ши ддгж, ш'латж четате анѣме Лешн.
 Ши дс авѣтъ свадж мѣатъ кѣ домиѣ латинескъ кѣ Латин, Фавно,
 ши Тѣриуѣ Славитѣл, ши кѣ аци домин де дпрежѣр, ши тотѣ-и
 еѣта Ыѣл. Ипои се дплжкарж ши дпзрцирж лок де царж. Дѣка
 мѣри Ыѣл, еѣ статѣ домиѣ фѣю-сѣс Ясканѣ, нѣскѣт де д Кресѣ
 фата лѣи Прѣамъ краю; дспанѣсѣ статѣ фѣю-сѣс Теверь, ши ерл
 мжидѣрѣ ши витѣзѣ, ши мѣри некатѣ. Дѣчѣи ржмасерж дои фе-
 чори, Немиторѣ ши Ямѣлѣ; Немиторѣ лѣш домиѣ, Ямѣлѣ авѣ-
 цѣ, ши се скѣлж Немиторѣ де зчнсе фечорѣи лѣ Ямѣлѣ тоци,
 ларж пре ш фатж еѣ ш пѣсе попж, ши пѣсе лѣцѣ: фѣтеле че
 борь фи попи сѣ нѣ се мжрнте; ларж лѣ се амѣстекѣсе кѣ шаре-
 чинѣ: дѣка лѣзи Немиторѣ кѣ е грѣ, пѣсе де ш пѣзѣл пѣжж
 нжидѣ нѣскѣрж дои цѣмени; дѣчѣи пре денѣ ш бѣгарж д тем-
 ницѣ, ларж пре коконѣи ш-лѣпздарж кѣ знѣ чинѣ пре апа Тиверѣи
 сѣ шарж; ларж дѣмнезѣш ш-крѣцѣ, кѣ-и гжш знѣ поркарѣ анѣме
 Фѣстѣл, ши фѣче кинѣ кѣ-и дѣсе л кѣж-ши, ларж мѣларѣ лѣи
 Лѣпа нѣскѣсе знѣ коконѣ мѣртѣ, кѣ фѣ воѣ лѣ дѣмнезѣш, дѣчѣи
 ш-пѣсе сѣгашн д локѣ де фечори. Дѣчѣи лѣ зчнсе нѣме: Рѣм ши
 Ромил. Дѣка крескѣрж, лорѣ лѣ ерл вѣлѣ кѣ поркарѣи, де пѣцѣ
 тѣрме ши фѣрл. Кѣ нецѣстѣл стрикарж тѣрмѣ лѣ Ямѣлѣ, че лѣ
 ерл мошѣ: тѣтѣ мжнѣ-сѣ. Дѣчѣи-и принсерж шѣ-и дѣсерж лѣ Ямѣлѣ,
 еѣш-и вѣзѣс воиничи ши фрѣмоши, ши афлж кѣ-и сѣмѣ непоци,
 ши адѣнарж глаѣте де скоѣсерж пре Немиторѣ де д домиѣ ши
 дѣдерж лѣ Ямѣлѣ домиѣ, ларж Ямѣлѣ дѣде авѣцѣ мѣатж не-
 поцилорѣ, де рждикарж оци ши довжидирж мѣате домиѣи ши
 цѣрѣ. Дѣпж лѣчѣ зиди Ромил четате прѣ марѣ ши фрѣмоѣсж,
 дѣл Ядѣмъ пѣжж сѣс фѣкѣт Рѣмѣл 4708 де ан, ши кѣ гѣлѣ де
 вѣчинѣ зрѣ: сѣ аскѣате тоѣтѣ лѣмѣ де четата че ш се пѣсе нѣ-
 мѣе Рѣмѣ; дѣчѣи кѣци еѣ де аѣола ен се кѣамж Рѣмжнн.

ДПЪРЖЦІА Лѣ РОМИЛ Чѣ Лѣ ДПЪРЖЦИТѣ ДТѣЮ Д РѣМѣ.

Дѣка мѣри мошѣ лѣ Ромил, Ямѣлѣ, атѣнѣ се рждикж дпж-
 рѣтѣ Ромил, ши адѣнж шѣмени мѣаци де дпрежѣр де-и вѣгж
 сѣ лѣкѣсѣсж д Рѣм, ши фѣ дтѣю дпжрѣтѣ Рѣмѣлѣи Ромил,
 шн-ши токми боѣри свѣтннчн, тотѣ дцѣлѣци, ши мѣате цѣрѣ
 пѣкж сѣит снѣ, ши дпжрѣци Ромил, 48 де ан. Помѣнѣ Пом-
 ѣилѣнѣ статѣ домиѣ дѣпж Ромил, ачѣста токми 12 лѣни дтѣс
 анѣ, анѣме Генѣларѣи ши Феврѣларѣи, ши лѣте кѣнѣтѣци мѣате

рѣдичарѣ парѣ, ши вѣзѣрѣ Гречѣн атѣиче мѣрсерѣ ши принсерѣ порцилае, ши лтрарѣ л четате: дѣчѣа ашл докѣндирѣ Гречѣн Троада. Дечи жѣнѣ пре боевози пре ман мари, ши кѣ дерентѣ зинѣндѣ: де л вѣвѣаци пѣнѣ л мѣери, ши коконѣн фѣрѣ мѣла ера бѣиши, шѣ-и рѣтеза ка кѣ сѣчера спичеле некрѣцѣтѣ. Ши дѣка се сѣтерарѣ де жѣфѣит ши де тѣзѣтѣ, апринсерѣ ши четате де арсе пѣнѣ л ѣемелѣе. Дѣчѣа се скѣлѣ Менелѣи дѣнѣ спартѣ Троаде де лѣ кинѣит пре маре ши лѣ рѣтѣжитѣ: ши дѣка-ши лфѣлѣ мѣлѣра Бѣнна л Бѣнѣетѣ л четате л Мемфа, ши лѣс оспѣцѣ дела Претѣс лѣкрѣтѣ, ши сѣлѣ мѣнѣтѣ де тотѣ 8 лѣ дѣнѣ рѣсипитѣ Троаде пѣнѣ че лѣ венитѣ Менелѣи л кѣсѣ ши л Спартѣ, лѣтѣ се сѣрѣши повѣста де Троади, ка л сѣкрѣт депѣнѣнѣ, нѣлм скрѣсѣ ка Омирѣ, кѣ елѣ лѣ лѣстѣ лѣмѣлѣ дѣмѣ де лѣс фѣстѣ драгѣ а подѣви повѣстѣлае.

Дѣ лѣчѣпѣстѣл рѣмѣнѣнѣлор.

Сѣ лѣчѣпѣмѣ а скрѣе де лѣсѣм тѣрѣа ши пѣтѣра Рѣмѣнѣнѣорѣ, де шде сѣлѣ лѣчѣпѣстѣ ши лѣс цѣнѣстѣ пѣмѣнѣтѣа тотѣ ши цѣрѣ. Дечи дѣнѣ прѣаа Троаде, Бѣнѣа цѣнереле лѣс Прѣлѣмѣ крѣло сѣс скѣпѣтѣ, сѣс-л де слѣбѣозѣсе оцѣнѣнѣ, елѣ се мѣтѣ кѣс тоатѣ рѣдѣ лѣнѣ, кѣ кѣци скѣпѣсе, л цѣра Рѣнѣцѣен. Дечи Бѣнѣа кѣ кѣци пѣ-тѣсе кѣс нѣнѣсѣа фѣчѣерѣ вѣрѣе ши лѣарѣ пѣлѣзѣитѣ, кѣ де зѣсе скрѣптѣ: сѣ подѣе де аколѣ спре лѣсѣ пѣнѣ вор сѣси лѣ шѣ кѣмпѣ ши лѣ се вѣ сѣмпѣа масѣ лѣрѣ де хрѣнѣ, аколѣ сѣ дѣс-клѣче цѣрѣ, лѣрѣ шде вѣ мѣри о вѣтѣ фѣсѣнѣдѣ де остѣнѣтѣ аколѣ сѣ фѣкѣ четате. Ши лѣарѣ лѣчѣстѣ пѣлѣзѣ, дечи сѣсѣрѣа лѣчѣлѣ кѣмпѣ ши фѣчѣерѣ колѣки. Яколѣ ера лѣрѣлѣ, де лѣ кѣнѣ сѣлѣнѣлѣ, мѣатѣ; ши прѣнѣнѣдѣ ен, шѣсѣлѣ гѣстѣ сѣлѣнѣлѣ, дѣчѣа шѣлѣтѣа ши шѣлѣтѣа, атѣиче стрѣгарѣ: лѣсѣм нѣ се лѣмпѣлѣ пѣлѣ-зѣитѣа кѣс мѣселе. Дечи вѣсѣрѣ сѣ фѣкѣ сѣлѣрѣ, кѣс скрѣофѣа гѣсѣлѣ, лѣрѣ лѣ се зѣмѣчи де лѣ мѣнѣа Бѣнѣен; елѣ лѣ гѣнѣ токлѣ 4 мѣнѣ пѣнѣлѣ шѣтѣнѣ, ши скрѣофѣа шѣсѣнѣ де кѣзѣс, ши нѣзѣсѣрѣа шѣдѣтѣ 30 де пѣрѣчен. Бѣнѣа лѣцѣлѣсе кѣс се ворѣ мѣлѣнѣ пре аколѣ, ши лѣсѣу гѣлѣс де-и зѣсе сѣ зѣнѣдѣскѣа аколѣ четате. Дѣка лѣчѣпѣс а зѣнѣдѣ, тѣмѣпѣлѣ-се де вѣзѣс фѣкѣ дѣнѣтрѣс лѣчѣа лѣкѣ, ши кѣнѣи шѣлѣ лѣсѣ де лѣ пѣдѣре ши пѣртѣ гѣтѣжѣнѣ де вѣлѣа лѣ фѣкѣ, лѣрѣа шѣ вѣлатѣрѣа бѣтѣ кѣс арѣнѣлае ши лѣдѣчѣа вѣнѣтѣ де-лѣа ацѣнѣа, лѣрѣа шѣ вѣлатѣе хѣнтѣнѣлѣ немерѣ де-ши лѣдѣа колѣдѣа лѣа лѣлѣ ши сѣсѣтѣрѣа прѣ фѣкѣ де вѣрѣ сѣ-лѣа стѣнѣлѣ: ен-лѣа лѣпрѣнѣдѣкѣ, лѣрѣа лѣа стѣнѣнѣа; лѣсѣа лѣнѣи кѣрѣнѣрѣа ен, лѣрѣа лѣа фѣсѣнѣ: дечи прѣчѣпѣс Бѣнѣа, кѣ кѣс мѣатѣ

седе ши феларгж крѣме ен се борь рѣхца пре лате анмеи,
 ши зиди четата лаж ши ларгж, ш'латж четате анме Левн.
 Ши аз дестъ свадж мѣате кс домиѣ латинеск кс Латин, Фабно,
 ши Териусъ Свалитѣа, ши кс аци домини де дпретѣр, ши тотъ-и
 елта Бнѣа. Ипсн се рѣхкарж ши рѣхцирж лок де царж. Дѣка
 мѣри Бнѣа, елѣ стѣтѣ домиѣ фѣю-сѣс Исканѣе, нѣскѣт де д Кресѣ
 фѣта лѣи Иріамѣ краю; дѣпх'нѣсѣ стѣтѣ фѣю-сѣс Теверь, ши ерѣ
 мандѣрѣ ши ентѣжъ, ши мѣри некѣтѣ. Дѣчѣи рѣмасерж дои фе-
 чори. Немиторѣ ши Ямѣаѣ; Немиторѣ лѣш домиѣа, Ямѣаѣ лѣш-
 ѣе, ши се скѣлж Немиторѣ де нѣисѣ фечорѣи лѣ Ямѣаѣ тоци,
 прѣ пре ш фѣтж елѣ ш нѣсе попж, ши нѣсе лѣчѣ: фѣтеле че
 перѣ фи попн сѣ нѣ се мѣрѣте; ларж ѣа се аместекѣсѣ кс вѣре-
 чинѣ; дѣка лѣш Немиторѣ кѣ е грѣ. нѣсе де ш пѣжѣа пѣжж
 кѣндѣ нѣскѣрж дои вѣмени; дѣчн пре денѣа ш вѣгарж д тем-
 ницж, ларж пре коконѣи н-лѣпхдарж кс нѣн чинѣ пре лѣа Тиверѣи
 сѣ парж; ларж дѣмнѣсѣсѣ н-крѣцж, кѣ-и рѣшн нѣн поркарѣ анме
 фѣстѣа, ши фѣче кинѣ кѣ-и дѣсе а касж-ши, ларж мѣарѣ лѣи
 лѣпа нѣскѣсѣ нѣн коконѣ мортѣ, кѣ фѣс воѣа лѣ дѣмнѣсѣсѣ, дѣчѣа
 н-нѣсе сѣгашн д локѣ де фечори. Дѣчѣа лѣ зисѣ нѣме: Рѣм ши
 Рѣмѣа. Дѣка крескѣрѣ, лорѣ лѣ ерѣ вѣаца кс поркарѣи, де нѣцѣа
 тѣрме ши фѣрѣа. Кс нѣцѣтѣа стрѣкарж тѣрѣа лѣ Ямѣаѣ, че лѣ
 ерѣ мошѣ: тѣтж мѣни-сѣ. Дѣчѣ-и принсерж шѣ-и дѣсерж лѣ Ямѣаѣ,
 лѣш-и вѣзѣсѣ конничи ши фрѣмоши, ши афѣж кѣ-и сѣмѣтѣ непоци,
 ши лѣшнарж гѣлатѣ де скоасерж пре Немиторѣ де д домиѣе ши
 дѣдерж лѣ Ямѣаѣ домиѣа, ларж Ямѣаѣ дѣде лѣшѣе мѣатж не-
 поцилорѣ, де рѣдѣкарж оци ши довлѣндирж мѣате домиѣи ши
 пѣрѣрѣ. Дѣпж лѣчѣа зиди Рѣмѣа четате прѣ марѣ ши фрѣмоасж,
 дѣла Ядамѣ пѣжж сѣсѣ фѣкѣст Рѣмѣа 4708 де лѣ, ши кс гѣлѣ де
 бѣчѣнѣсѣ сѣрж: сѣ аскѣате тоатѣ лѣмѣ де четата че н се нѣсе нѣ-
 мѣе Рѣмѣа; дѣчн кѣци есѣ де акола ен се кѣламѣ Рѣмѣани.

ЛѢПѢРЖЦѢА ЛѢ РОМѢА ЧѢ ЛѢ ЛѢПѢРЖЦѢИТѢ ЛѢТѢЮ д РѢМѢ.

Дѣка мѣри мошѣа лѣ Рѣмѣа, Ямѣаѣ, атѣнѣе се рѣдѣкж рѣх-
 рѣтѣ Рѣмѣа, ши лѣшнѣ шѣмени мѣаци де дпретѣрѣ де-и кѣжж
 сѣ лѣкѣвѣскѣа д Рѣм, ши фѣс лѣтѣю рѣхрѣтѣ Рѣмѣани Рѣмѣа,
 ши-ши токми коѣари сѣвѣтиничн, тотѣ дѣцѣлѣпѣи, ши мѣате цѣрѣрѣ
 пѣекж сѣпѣт сѣнѣ, ши лѣпѣржѣи Рѣмѣа, 48 де лѣ. Нѣманѣ Нѣм-
 ѣнѣлѣнѣсѣ стѣтѣ домиѣ дѣпж Рѣмѣа, ачѣста токми 12 лѣшн лѣтрѣ
 ѣрѣ, анме Генѣларѣе ши Фѣкрѣарѣе, ши лѣте кѣнѣтѣци мѣате

рѣдникарь нарѣ, ши вѣзсрѣ Гречѣи атѣиче мѣрсерѣ ши происерѣ порциале, ши лтрарѣ л четате: дѣчѣа аша довѣндирѣ Гречѣи Троада. Дечи жѣнгѣ пре воевози пре маи мари, ши кс дерентѣ зинѣндѣ: де л брѣвацѣ пѣнѣ л мѣери, ши коконѣи фѣрѣ анал ера сѣиши, шѣ-и рѣтеза ка кс сѣчера спичеле некрѣцѣть. Ши дѣка се сѣтѣрарѣ де жѣфѣнт ши де тѣмѣть, апринсерѣ ши четате де арсе пѣнѣ л демеѣе. Дѣчѣа се ксѣлѣ Менелѣи дѣпѣ спартѣ Троадеи де ас кинѣнт пре маре ши ас рѣтѣчѣтъ: ши дѣка-ши афѣл мѣара Вѣнна л Вѣгупетѣ л четате л Мемфа, ши ас оспѣцѣ дела Претѣс лѣхратѣ, ши с'ас мѣнатѣ де тотѣ 8 л дѣпѣ рѣспитѣ Троадеи пѣнѣ че ас венѣтъ Менелѣи л кѣс ши л Спартѣ, лѣтѣ се сѣрѣши повѣста де Троадинѣ, ка л сѣкрѣ депѣнѣ, н'ам скрѣсѣ ка Омирь, кѣ елѣ ас лѣстѣ анмѣл дѣачѣ де лѣс фостѣ драгѣ а подоки повѣстѣле.

АС ЛЧѢНѢТѢЛ РѢМЛѢНИЛОР.

Сѣ лчѣпѣмѣ а скрѣ де акѣм тѣрѣа ши пѣтѣра Рѣмѣнѣилорѣ, де ѣнде с'ас лчѣпѣстѣ ши ас цинѣстѣ пѣмѣнтѣа тотѣ ши цѣрѣ. Дечи дѣпѣа прада Троадеи, Вѣлѣа финереле ас Прѣамѣ краю с'ас сѣлѣпѣтъ, сѣс-а де слокѣнѣсе оцѣнѣи, елѣ се мѣтѣ кс тоатѣ рѣмѣ ашѣ, кс кѣци сѣлѣпѣсе, л царѣ Венецѣи. Дечи Вѣел кс кѣци пѣтѣсе кс нѣсѣла фѣчѣерѣ браже ши асарѣ пѣлѣсѣнт, кѣ ле зѣсѣ скрѣпѣтъ: сѣа нѣлѣте де акола спре ашѣсѣ пѣнѣ кор сосѣ ал дѣс кѣмпѣ ши ле се ел ѣмпѣла маса лорѣ де хрѣнѣ, аколо сѣа дес-кѣлѣче царѣ, ларѣ ѣнде ел мѣри о витѣ фѣсѣгѣндѣ де остѣнтѣа акола сѣа фѣкѣ четате. Ши асарѣ ачѣстѣ пѣлѣзѣ, дечи сѣспѣрѣ а лчѣлѣ кѣмпѣ ши фѣчѣерѣ колѣнки. Аколо ера лѣрѣлѣ, де л кѣмѣ сѣлѣнѣлѣ, мѣатѣ: ши пѣхѣнѣндѣ ен, ѣнѣлѣ гѣстѣ сѣлѣнѣлѣ. Дѣчѣа ш'алѣтѣа ши ш'алѣтѣа, атѣиче стрѣгарѣ: акѣм ни се лѣмпѣлѣ пѣлѣзѣнтѣа кс мѣселе. Дечи вѣрѣрѣ сѣа фѣкѣ сѣларѣ, кс скрѣафѣа гѣлѣ ларѣ лѣ се зѣмѣчи де л мѣна Вѣнѣи: елѣ л гѣни токал 4 мѣлѣ пѣнѣ вѣтѣни, ши скрѣафа лѣросѣ де кѣзѣ, ши нѣскѣсрѣа лѣдѣа 30 де пѣрѣен. Вѣлѣа лѣцѣлѣсѣ кѣ се корѣ мѣлѣци пре аколо, ши асѣа гѣлѣс де-и зѣсѣ сѣа зѣндѣсѣкѣа акола четате. Дѣка лчѣпѣс а зѣндѣ, тѣмѣлѣж-се де вѣзѣс фѣкѣ дѣнтѣс лчѣл лѣкѣ, ши вѣни дѣнѣ асѣа де л пѣдѣсѣе ши пѣрѣта гѣтѣжѣи де кѣлѣа л фѣкѣ, ларѣ шѣа вѣватѣрѣ вѣлѣтѣ кс арепѣле ши асѣча вѣнтѣ де-а лѣ ациѣа, ларѣ лѣ вѣапе хѣтѣлѣнѣ немерѣи де-ши сѣа коада л ашѣ ши сѣкѣтѣрѣа пѣа фѣк де вѣрѣ сѣа-лѣ стѣнгѣ: ен-лѣ апрѣндѣлѣ, ларѣ лѣ стѣнѣлѣа; лѣа алои кѣрѣшѣрѣ ен, ларѣ лѣ фѣци: дечи прѣчѣнѣс Вѣлѣа, кѣ кс мѣлѣ

СЕДЕ ШИ РДЕЛЪРГЪ КРЪМЕ ЕИ СЕ ВОРЪ РИЖАЦА ПРЕ АЛТЕ АИМЕН,
ШИ ЗИДИ ЧЕТАТА АЛЪЖ ШИ АСРГЪ, Ш'АЛТЪ ЧЕТАТЕ АИМЕ ЛЕУИ.
ШИ АС АБЪТЪ СВАДЪ МЪАТЪ КЪ ДОМИНА ЛАТИНЕСКЪ КЪ ЛАТИН, ФАВНО,
ШИ ТЕРНУСЪ САВАНТЪА, ШИ КЪ АЛЦИ ДОМИИ ДЕ АПРЕЖЪР, ШИ ТОГЪ-И
ЕЖТА БИЛА. ИПОИ СЕ АРЖКАРЪ ШИ АРЖЦИРЪ ЛОК ДЕ ЦАРЪ. ДЪКА
МЪРИ БИЛА, ЕЛЪ СТАТЪ ДОМИЪ ФЮ-СЪС ИСКАНИЕ, ИЗСКЪТ ДЕ А КРЕСЛА
ФАТА АСИ ПРІАМЪ КРАЮ; ДНОУ'НСА СТАТЪ ФЮ-СЪС ТЕВЕРЪ, ШИ ЕРА
МЪНДРЪ ШИ ВИТЪЗЪ, ШИ МЪРИ НЕКАТЪ. ДЪЧІИ РЪМАСЕРЪ ДОН ФЕ-
ЧОРИ, НЕМИТОРЪ ШИ ЯМСАІЕ; НЕМИТОРЪ АСЪ ДОМИА, ЯМСАІЕ АБЪ-
ЦІЕ, ШИ СЕ СКЪЛЪ НЕМИТОРЪ ДЕ БУИСЕ ФЕЧОРИН АС ЯМСАІЕ ТОЦИ,
ІАРЪ ПРЕ В ФАТЪ ЕЛЪ В ПЪСЕ ПОПЪ, ШИ ПЪСЕ ЛЪЦІ; ФЪТЕЛЕ ЧЕ
ВОРЪ ФИ ПОПИ СЪ НЪ СЕ МЪРИТЕ; ІАРЪ ІА СЕ АМЕСТЕКАСЕ КЪ МЪРЕ-
ЧИНЕ; ДЪКА АСЪИ НЕМИТОРЪ КЪ Е ГРЪ, ПЪСЕ ДЕ В ПЪЗІА ПЪЖЪ
КЪИДЪ ИЗСКЪРЪ ДОН УЪМЕННИ; ДЕЧІ ПРЕ ДЕНСА В БЪЖАРЪ А ТЕМ-
НИЦЪ, ІАРЪ ПРЕ КОКОНІИ И-АЕПХДЪРЪ КЪ БИ ЧИНЪ ПРЕ АПА ТИВЕРІЕН
СЪ ПАРЪ; ІАРЪ ДЪМНЕЗЪС И-КРЪЦЪ, КЪ-И ГЪСИ БИ ПОРКАРЮ АИМЕ
ФЕСТЪА, ШИ ФЪЧЕ БИНЕ КЪ-И ДЪСЕ А КАСЪ-ШИ, ІАРЪ МЪІАРЪ АСИ
АЕПА ИЗСКЪСЕ БИ КОКОНЪ МОРЪ, КЪ ФЪ ВОІА АС ДЪМНЕЗЪС, ДЪЧІА
И-ПЪСЕ СЪГЪШИ А ЛОКЪ ДЕ ФЕЧОРИ. ДЪЧІА ЛЕ ЗИСЕ НЪМЕ: РЪМ ШИ
РОМИА. ДЪКА КРЕСКЪРЪ, ЛОРЪ ЛЕ ЕРА ВІАЦА КЪ ПОРКАРИН, ДЕ ПЪЦІА
ТЪРМЕ ШИ ФЪРА. КЪ НЕЦІІСТЪА СТРИКАРЪ ТЪРМА АС ЯМСАІЕ, ЧЕ ЛЕ
ЕРА МОШЪ: ТАТЪ МЪНИ-СА. ДЪЧІ-И ПРИНСЕРЪ ШІ-И ДЪСЕРЪ АС ЯМСАІЕ,
ЕЛЪ-И ЕЖЪС ВОИНИЧИ ШИ ФЪРМОШИ, ШИ АФЪЖ КЪ-И СЪМЪ НЕПОЦИ,
ШИ АДЪНАРЪ ГЛОАТЕ ДЕ СКОДСЕРЪ ПРЕ НЕМИТОРЪ ДЕ А ДОМИЕ ШИ
ДЪДЕРЪ АС ЯМСАІЕ ДОМИА, ІАРЪ ЯМСАІЕ ДЪДЕ АБЪЦІЕ МЪАТЪ НЕ-
ПОЦИЛОРЪ, ДЕ РЪДИКАРЪ ОШИ ШИ ДОБЪИДИРЪ МЪАТЕ ДОМИИ ШИ
ЦЪРЪ. ДЪПЪ АЧКА ЗИДИ РОМИА ЧЕТАТЕ ПРЪ МАРЕ ШИ ФЪРМОАСЪ,
ДЕЛА ЯДАМЪ ПЪЖЪ СЪС ФЪКЪТ РЪМЪА 4708 ДЕ АИ, ШИ КЪ ГАЛЪ ДЕ
БЪЧИНЪ БРЪ: СЪ АСКЪАТЕ ТОЛЪТЪ АСМЪ ДЕ ЧЕТАТА ЧЕ И СЕ ПЪСЕ НЪ-
МЕЛЕ РЪМЪ; ДЕЧІ КЪЦИ ЕСЪ ДЕ АКОЛА ЕИ СЕ КІАМЪ РЪМЪИИ.

АПЪРЖЦІА АС РОМИА ЧЪ ЯЪ АПЪРЖЦИТЪ АТЪЮ А РЪМЪ.

ДЪКА МЪРИ МОШЪ АС РОМИА, ЯМСАІЕ, АТЪЧЕ СЕ РЪДИКАРЪ АПЪ-
РАТЪ РОМИА, ШИ АДЪИЖЪ МЪМЕНІ МЪАЦИ ДЕ АПРЕЖЪРЪ ДЕ-И БЪГЪ
СЪ АЛЕКСІАСКА А РЪМ, ШИ ФЪ АТЪЮ АПЪРАТЪ РЪМЪАИ РОМИА,
ШИ-ШИ ТОКМИ КОІАРИ СВЪТИНИ, ТОТЪ АЦЕЛЕНЦИ, ШИ МЪАТЕ ЦЪРЪ
ПЪКЪ СЪОТ СИНЕ, ШИ АПЪРЖЦИ РОМИА, 48 ДЕ АИ. ПОМАНЪ ПОМ-
ЕНАІЧНЪ СТАТЪ ДОМИЪ ДЪПЪ РОМИА, АЧЕСТА ТОКМИ 12 АСИ АТЪС
АИ, АИМЕ ГЕНЪАРІЕ ШИ ФЕВЪРАРІЕ, ШИ АЛТЕ БЪИЖЪЦИ МЪАТЕ

ДПЪРЖЦІА ЛЪИ ТИТЬ ФІЮЛ ЛЪИ СПАСІАНЪ.

Ласъ ши домніа фію-сзъ лъи Титъ, шмъ дѣмнезена прѣ воинникъ бѣнь, ши шгодникъ, ши фодрте дѣбржторъ ши мникъ, ши-а юѣа бодарін ши тоци цзранін дѣ пре д тоатѣ мѣ. Ічѣста мѣатъ брѣзѣціѣ арзтѣ, кзтѣ дѣ брѣ фи ш'аатѣ мѣ алзтѣра, дѣстоинникъ арз фи фостѣ а ш цина ши а ш дѣрѣ ши зича тоци: пзнѣ нѣ вомъ веда фаци дпзрлтълѣи сѣ ш дѣорчѣмъ дтрисаціи ши мзхунци; чѣ-а апѣкѣ моарта мѣтѣ дѣ брѣмѣ, нѣман чѣ домни дон ан.

ДПЪРЖЦІА ЛЪИ ДОМЕНТІАНЪ.

Мѣтѣ-сѣ парта дѣ домніѣ лъи Доментіанъ, парѣ-чѣ кз нѣ-ѣра фратѣ ши дѣнтр'ѣн сзѣѣ кѣ Титъ, кѣ похтѣа лѣбѣи лѣрѣ ши арцинтѣ, дѣ кѣрчмѣрѣа бѣнитѣрлѣе ши адѣшѣа шмѣ, брѣса сзѣѣ фѣрѣ дѣ мѣлѣ, ши прѣдѣа шамѣнѣи. Ічѣстѣа сѣ-ѣнѣ филозофѣ: кѣм ши кѣндѣ ва мѣри, ши чѣнѣ ва домни дѣ-ѣнѣ; елѣ-а кѣмъ апрѣпѣ дѣ елѣ дѣ-лѣ дтрѣкѣ: дѣрѣ тѣ, сѣ-ѣ кѣм ши кѣндѣ-ци ва фи сѣрѣшѣнѣа? ел сѣѣсѣ адѣвѣрѣ, шрѣ дѣ-ратѣа брѣ сѣ-лѣ ласѣ д менчѣнѣ, ши зѣсѣ сѣ-лѣ арзѣ дѣ ши атѣнчѣш кѣзѣа пѣлѣе мѣрѣ дѣ стѣнѣсѣ фокѣа, ши рѣмѣ-нѣшѣ кѣнѣи лѣгѣтѣрлѣе дѣ-лѣ слѣбѣзѣнѣ, ши фѣ кѣм зѣсѣ фѣ-лѣосѣфѣа. Ічѣст Доментіанъ мѣатѣ рѣзѣ фѣчѣа чѣлѣорѣ чѣ крѣдѣа дѣ Хс., ши трѣмѣсѣ дѣ адѣсѣрѣ непѣціи лъи Іѣкѣвѣ ши ан Іѣдѣ фѣраціи лъи Хс. трѣпѣшѣ дѣ дѣ рѣдѣа лъи Дѣвѣндѣ, шѣ-н дтрѣкѣа дпзрлтълѣа лъи Хс. ѣндѣ-н ши кѣндѣ ва фи; еи рѣспѣнѣсѣрѣ кѣа фи лѣ сѣрѣшѣнѣа вѣкѣлѣи, ши нѣ е дѣ пре чѣстѣа лѣмѣ дпзрлтълѣа лъи Хс.: елѣ-н лѣсѣ, нѣ-н мѣи дѣвѣлѣи, ши порѣнчѣи сѣ нѣ лѣ мѣнчѣсѣкѣ пре крѣціишѣи: ши домни 15 ан; рѣзѣ фѣ, рѣзѣ сѣ сѣрѣшѣ.

ДПЪРЖЦІА ЛЪИ НѢРѢѢ.

Кѣндѣ-ши дѣдѣа чѣстѣа сѣфлѣтѣлѣ кѣ нѣвѣѣ, Нѣрѣѣ дѣпѣлѣа дѣвѣнѣи домніа. Шмѣ бѣнѣ ши мѣлѣстѣнѣ, ши нѣ юѣа сѣ-ѣлѣтѣцилѣ (sic). нѣчѣ слѣтѣа пре нѣлѣ, чѣ домни 1 ан, ш-н патрѣ лѣнѣ.

ДПЪРЖЦІА ЛЪ ТРАІАНЪ КѢСѢРѢ.

Нѣсѣсѣа дѣ скѣлѣнѣ дѣ дпзрлтълѣа Траіанъ, воинникъ ши брѣстѣ-вѣтѣзѣ ши рѣдѣдѣрѣнѣа дтрѣ ж'дѣкѣтѣ, ши дѣрѣптѣ ши нѣ-

ЛІТЪРЖЦІА ЛѢ КЛАДІЕ КѢСАРЬ.

ВѢЖЖ КЛАДІЕ ДОМНІА, ШИ ЕРА ВЛАДНЖ ШИ ФРИКОС, ДЕЧИ КАНДЪ
ВІІА ЧИНЕБА АЛ ДНІСЪ. МАНИТЕ—А ЧЕРКА СЖ НС ФІЕ АРМЪ АСКНІСЖ.
А ЗНАЕАЕ АЧЕСТСА ФС ФРАМЕТЕ МАРЕ ПРЕСПРЕ ТОЛТЪ АСМЪ; ШИ
АД ДОМИНТЬ 13 АН ШИ 9 АСНМ.

ЛІТЪРЖЦІА ЛѢ НѢРОНЪ КѢСАРЬ.

СТАТС ШИ НѢРОНЪ, ШИ ЕРА ФХРЖ РШІНІЕ ШИ ПАІНЪ ДЕ КѢР—
ІЕ, ФЖЧА—ШЪ КОА ТРШСАШ ШИ ПРЕ ВОА ПЖНТЕЧЕЛШ, МЖКА ШИ
ЕЪ ФХРЖ РЖНДЪ ШИ ЕРА ТОТЪ КЪТЪ ДЕ ВІНЪ. АЧЕСТА—ШЪ СЧІСЕ
ПРЕ МСМЖ—СА, ШИ РАСТІГНІИ ПРЕ СВЕТИ ПЕТРЪ, ШИ ТЪЕ КАПСА АС СВЕТИ
ПАВЕЛЪ АПОСТОЛЪ, ШИ МЧАТЬ РЪС ФЖЧЕ ЧЕЛОРА ЧЕ МЖРТСНІА НЪ—
МЕА АС Хс. КЪ Е ФІЮА АС АСМІЕЗЕЪ. ДЖКА—И ВЪЗСРЖ РУМАКІІН
ІІАЦА ПОРЧКСКЖ, АТИНАТЪ ШИ АПСЦІТЪ, ЕА ЕРА СРХТЪ ТЪТЪРОРЪ
ШИ—А ПАРЖСІРЖ, ШИ СЕ СПЪРЕ ДЕ СЕ ПЪРЖЕ АСІШІ; ШИ АС ДОМ—
НИТЬ 13 АН. ІСТСАІЕ 8 АСНМ. ШИ СЕМІЖ ШЪ НЕМЖРХАТОРЮ ДЕ
ЕТКЛЕ ЧАСА КАНДЪ ВА МЪРН ШИ ФС АША. ПАВНЪ 3 АСНІИ ШИ
МЪРН СЧІСЪ ДЕ ШЪ СПАСІАНЪ (sic).

ЛІТЪРЖЦІА ЛѢ ЖВСПАСІАНЪ КѢСАРЬ.

ВЕНІИ РЖНДЪА АЛ ЖВСПАСІАНЪ ДЕ ДОМНІЕ, КЪ—А АЛКСЕ СФАТСА ШИ
ВІІАЕ, ПЕНТРЪ КЪ ЕРА АЦЕЛЕНТЬ ШИ ВХРЕЛЪТЪ ВІНЪ ШИ КС НЖРОКЪ.
АЧЕСТА МШАТЕ АПХРЖЦІИ АС ВІРВІТЬ ШИ МШАТЪ АБІЦІЕ АДШЖ, ШИ
СЕ АТОДРЕ А РУМЪ ПРЕ МАРЕ, ІАРЖ ПРЕ ТИТЬ ФІЮ—СЖС А АСЖ
А ІЕРОСАІІМЪ КС ВІІІИ СЖ—И ПАКЧЕ КЪ СЕ ЛЕПЖДАСЕ ДЕ А ФІРА
СНОТ РУМАКІІН. ДЕЧИ С'АС АКІСЪ А ЧЕТАТЕ МШАЦІИ СЪВРЪІИ ФХРЖ
ДЕ НЕМЖРЪ, ІАРЖ ТИТЬ АС ВКОАНТЬ КС ВІІІАЕ ЧЕТАТА ШИ W АС
КАТСЪ ДОИ АН, ПАІНЖ ІАС ФАЖМЖІЗІТЬ ШИ АС РАХІПІТЬ ЧЕТАТЪ,
ШИ АЖС АРСК КЕСКРЕКА. АЖІА АС ПЕРІТЬ ШІІИ ДЕ ФРАМЕ, АЦІІИ
ВІІІІИ, ТОКМА W МІЕ ДЕ МІІИ, ШИ ШИ—АС АШАТЬ РОВІИ 207 ДЕ МІІИ;
АША ПАЦІА РЪС МАРЕ ШИ ФРАМЕ, КЪТЪ ШІІИ—ШЪ МЖКА ФЕЧОРІІИ,
КЪ—И АЖІІСКСЕ АТІІІІИ ПЕДЕНСА АС Іс. КСМ ЖІІСКСЕ КЪ; НС СЕ ВА ЦІІІІЪ
ІІАТРЪ ПРЕ ІІАТРЪ КА СЖ НС СЕ РАХІІІСКСКЖ ЧЕТАТА КС КЕСКРЕКА
ШИ АОРЪ ПЕРІРЕ. АЧКСТА ФСРЖ ДЖКА ТРЕКСРЖ 40 ДЕ АН АСПЖ
АЖАЦАТСА АСН Хс. А ЧЕРЪ. ЖВСПАСІАНЪ АС ДОМИНТЬ 10 АН, ШИ
АС МЪРНІТЪ ВЪТЪРІАНЪ.

МЕНЕ КЪМЪ, ШИ-Н ЕРА ДРАУН ДЖЕЛЕНЦИМ ШИ КЪРТАРИ, И
ПРО ДДВЪРТОРУ ШИ ДДРИНКА. СПЪСЕРЪ КЪ ИЛЕХАНРЪ КЪРЖАМИ И
ИШ ВЪШ СПРЕ ЦАРЪ РЪМЪЗАН ДЕ В ПРЪДА, ШИ МЪ АСЪ М
АБА КАНН СЪ РЪДИЧЕ ВЪШ, ЧЕ СКОАСЕ ТЪАТЕ ФЕРЕКТОРЪМЪ
ТЕШИ, КЪТЕ ЕРА ДЕ АБЪ ШИ КЪТЕ ЕРА ДЕ АРУННЪ, СЪБАЕ, КЪ
РИТАРЪ, КЪОАНЕ, СТИМЕ ШИ ВЕШМЕНТЕАЕ ДЪПЪРЪТЪКЪСЕН, М
ЛЕ СКОАСЕ ДЕ КЪМЪПЪРА КЪН ТРЕКЪНА, ШИ СТРЕМЪСЕ АСЪНЪ; ДЪ
ДИКЪ ВЪШ ШИ ВЪОРН ТОЦИ КЪРЖАМИШ СЪПЪ САРЪА АЪН, ШИ
ТАЛЕРЕ ДЕ АБЪ ШИ ДЕ АРУННЪ АДЪСЕ, ШИ ДЕ ААТЕ АСЪНЪ,
СТРИГЪ: ЧИНЕ ЕА ВРЪ ДЕ ВОА АЪН СЪ А ГЛАКЕНН ШИ СЪ ДЪНЪ
АЪ КЪМЪПЪРАТЪ, НОН ВОМ АЪ, КЪРЪ ДЕ НЪ ЕА ВРЪ, ДЪ ВОА И
ФЪЕ. ПЪША ЕРА ВЪАЦА АЧЕСТЪН ДЪПЪРЪТЪ КЪНЪ, КЪ ПРЕ СЪМЪ
КЪРЪСНАЕ НЪ-Н АСЪПЪРЪ; ШИ ДОМЪН 20 ДЕ АН; ШИ ПЕНТЪРЪ КЪ
КЪНЪ ШИ МНАОСТНЪЕ, АСЪ И ФЪС МОАРЪТЪ КА СЪНЪ СОМЪНЪ ДЕ Ч
АНЪЕ.

ДПЕРЖІА ЛЪ КОМОДЪ.

Мирс-мх кэмь нс-ш а рхдсче фечорь а пэринте, кз с
пардось, тнгрь, тоци факь пбѣи мзѣиѣшн, кэмь сѣнтс ш
длж ден шмь кбнъ кэм нс нзксъ кбнъ? кз фечорьса аш ѿ
Комодь, стѣтс дпзрать, че немикъ нс-шь сѣмзѣкь лл кѣм
тѣтх-сѣс, кз-н ерѣ вѣлцѣ кс хлѣпѣи шн кс ксрѣеѣ, кз ш
шѣ-н ерѣ гѣтѣ сѣѣѣ а тѣмрѣ д ѣомѣи шн ѣцелѣпѣи ш
нѣи. Дѣчн кѣмь-н фс вѣлцѣ, ашл-н фс шн молртѣ, кз ш
трѣнтѣ; шн домнн дон ан.

ЛПЪРЖЦІА ЛЪИ ПЪРТИНАЗЪ.

Душъ 'нса стѣтъ Пертинѣзъ, прѣ бѣтрѣнѣ, ши домни 81
Іванъ кѣмпѣнѣ (sic) дѣтрѣнѣ, че нѣ-и фѣ фолѣс дѣнѣ
сѣвѣ Сѣвѣрѣ дѣ-л тѣ: ши домни 9 лѣны.

ПІДПИСАВЪ ЛЕВЪ СЕВЕРЪ ЦАРЬ.

Личета Сегирь мвѣть аѣ жалат де аѣ докзидѣтъ ѿ
четъци, ши с'аѣ аѣс пре апа Нѣавашѣ фѣартѣ мѣвѣтъ, де
аѣ гѣжитѣ тоатѣ лѣѣс лѣитѣ. Шни сѣ спѣнемѣ де Нѣавѣ,
де н'тр'ѣд мѣнтѣ че-ѣ кѣвалѣ йтѣлѣнтѣ, аѣ ѣн лѣкѣ аѣмѣ
нѣтѣдѣ, спре аѣѣс аѣпроаѣ де ѣкѣлѣмѣ, шѣ-ѣ мѣѣн дѣлѣтъ

татка лѣн Галъ шѣ а проклатѣашъ лѣн Іовѣанъ, чѣмъ чѣ-нъ по-
лѣша. Шѣн дѣларадѣа Костѣа Ерѣтанѣа шѣн Галѣа шѣн Іовѣа
Мазентѣа цѣмѣ ашѣмѣ Румѣа шѣн Італѣа; шѣн дѣларадѣа Костѣа

ДѢЛА КРАЦІА ЛѢ КОСТАНТИНѢ МАРѢЛѢ ДѢЛА ДѢЛЮ ДѢ КРЕЩЕНІА

Дѣла стѣтѣ дѣларѣа Костантинѣа фѣчорѣа Костѣн (sic), шѣмѣ
дѣ дѣ сѣтѣа Ванѣа пре партѣ таталѣ-сѣа, кѣ ашѣмѣ се рѣшѣа
мѣмѣ пѣрѣн дѣларадѣа Румѣанѣ Мазентѣа ашѣа Румѣа, Сѣмѣ
ашѣа мѣмѣ, Мазентѣа ашѣа, мѣмѣмѣмѣа (sic) Галѣа; шѣн мѣ-
чѣа Румѣанѣ ашѣа Костантинѣа кѣ сѣ-н мѣмѣмѣа дѣ мѣмѣмѣа
ашѣмѣ рѣдѣа шѣн сѣмѣмѣа, шѣ-н се ашѣа кѣмѣа дѣн чѣн
фѣ кѣмѣа: Костантинѣа, кѣ ашѣа кѣмѣа кѣмѣа. Шѣн фѣмѣ сѣмѣ
кѣ кѣмѣа, дѣмѣ мѣмѣа шѣн кѣмѣа пре тошѣ шѣн фѣ ашѣа дѣмѣ
дѣмѣ кѣмѣа; шѣн ашѣа дѣ сѣмѣа, кѣмѣа мѣмѣа шѣн
сѣмѣа кѣмѣа шѣн мѣмѣа Ванѣа сѣмѣа дѣмѣа, шѣн се сѣмѣа
тошѣ сѣмѣа мѣмѣа, шѣн дѣмѣа кѣмѣа кѣмѣа кѣмѣа, шѣ
се ашѣа прѣмѣа тошѣ ашѣа. Кѣ кѣ шѣ кѣмѣа дѣ ашѣа мѣмѣа
дѣла мѣмѣа пѣмѣа шѣн дѣ мѣмѣа сѣ рѣмѣа кѣмѣа
дѣмѣа ашѣа Хс. Дѣла Хс. пѣмѣа ашѣа Костантинѣа, кѣмѣа ашѣа сѣмѣа
Нѣмѣа дѣ ашѣа ашѣа кѣмѣа, 318 ашѣа, мѣмѣа дѣмѣа
5836 дѣ ашѣа Костантинѣа дѣмѣа пре пѣмѣа ашѣа Папѣа Сѣ-
вестрѣа кѣ четѣа Румѣанѣ, шѣн кѣмѣа кѣмѣа фѣмѣа шѣн;
мѣмѣа-шѣн фѣмѣа четѣа дѣмѣа Царѣградѣа ашѣа Вѣмѣа, 388
дѣ ашѣа. Яшѣмѣ ашѣа Ванѣа кѣмѣа ашѣа Хс. Шѣн ашѣа дѣмѣа
Костантинѣа 32 дѣ ашѣа шѣ 11 ашѣа. Ашѣа мѣмѣа ашѣа шѣмѣа
пре партѣ рѣмѣа ашѣа дѣмѣа фѣмѣа Костантинѣа, мѣмѣа пре Костѣа
шѣн Костантинѣа мѣмѣа ашѣа ашѣа шѣн Галѣа; чѣ се шѣмѣа
кѣмѣа, шѣ ашѣа! кѣ се сѣмѣа ашѣа шѣн.

ДѢЛА КРАЦІА ЛѢ КОСТАНТИНѢ ФѢЧОРѢА ЛѢ КОСТАНТИНѢ

Вѣмѣа тошѣ дѣмѣа ашѣа Костантинѣа, шѣн шѣмѣа пре мѣмѣа
Галѣа фѣчорѣа ашѣа Костантинѣа сѣ фѣмѣа Кѣсарѣа. Дѣмѣа-а шѣмѣа
рѣмѣа сѣ фѣмѣа дѣмѣа, мѣмѣа-н тѣмѣа кѣмѣа, шѣн дѣмѣа се шѣмѣа
рѣмѣа. Шѣн дѣмѣа Костантинѣа 24 дѣ ашѣа.

ДѢЛА КРАЦІА ЛѢ ІОВѢАНѢ КѢМѣАТОРЮ ДѢ ЛѢДѢ

Шѣмѣа стѣтѣ шѣн ІовѣанѢ фратѣа ашѣа Галѣа, кѣ вѣмѣа дѣмѣа
пѣмѣа, дѣ фѣмѣа Кѣсарѣа; шѣн дѣмѣа мѣмѣа фратѣа-сѣа Галѣа, шѣн

Славріе, дѣчїи Млнорѣ, дспж'нсь Глнкеріе, дечи Непотіанѣ ши
Срестѣ, ши фїю-сѣс Ромилѣ. Атзю марѣ четате Рvмса w ас
лпзржцїть Ромилѣ, ши апон іарѣ ас лпзржцїть ши іас фостѣ
пернрѣ дела Ромилѣ. Дѣчїа w лварѣ стренїи, ши тоци воєвожїи,
пзркжлелїи, нїмѣрнїчїи, фсрѣ плакаци с'пть Індалы. Дечи де
аксѣ іарѣ сѣ лдерептѣмѣ пре повѣсте лнанїте ксѣ мѣрѣ.

Ксѣмѣ-шь лпзржцїа Февдосїе лпреснѣ кс соцѣ-сѣс лпзржтѣса
Фвдожїа, венїрѣ ши фракїи ен де'нтрѣ Іадана; іа ле зїсе: де нѣ
мѣ врѣци досзди, нѣ ашь фї астази лпзржтѣсѣ; ши фсрѣ пѣши
де лпзратѣл воарїи мари; че нїче знѣ бїне пре лѣме нѣ іасте
ка сѣ нѣ се амѣстече кс скрѣл ши кс мѣать амарѣ: солреле а-
коперѣ нѣврїи, аша ши пре бїне вѣржмшїи. Дечи че воѣмѣ сѣ
спїнемѣ? вїа бїне Февдосїе кс лпзржтѣса л тоате зїлеле л
лѣзмїерджїуне, дечи де нѣпраснѣ венїи ка знѣ вѣнтѣ кс вїворѣ
зржїуна, кѣ адѣсе варе-чїне лпзратѣлшїи знѣ мѣрѣ прѣ маре ши
фрѣмос, елѣ се мїрѣ ши-а тремїсе лпзржтѣсен, іа лѣк се мїрѣ
ши-а тремїсе лл Павлїнѣ нашѣ-сѣс; елѣ нѣ цїѣсе де мѣрѣ кѣ
ас фостѣ л мѣна лпзратѣлшїи, че н-лѣ дѣсе дѣрѣ; дѣкл-лѣ вѣзѣ,
елѣ-шь препѣсе кс гжїдѣ рѣс, ши тремѣсе атѣнче-шь де w кемѣ
ши w лтрѣлѣ: зїде е мѣрѣл? іарѣ а се жѣрѣ кѣ л'ас мѣрѣкѣтѣ;
елѣ атѣнче н аржтѣ мѣрѣл шї-и сколсе мїнчїона лн флѣж, дечи
пре вїетѣл Павлїнѣ н тѣе клѣл атѣнче-ши, іарѣ пре лпзржтѣса
w гонїи дела дїнѣс. Іа се дѣсе лл Іеросалїмѣ ши мѣатѣ мїлостенїе
лпзрци мѣнѣстїрїлорѣ ши мїшенлорѣ, ши се сфѣршїи аколо.
Ічестѣл Февдосїе н се аржтѣ 7 коконїи, де л сомнѣ адормїци де л
зїлеле лѣ Дѣкен, асквншїи лл четатѣ Фесѣлшїи де фрікл мѣн-
чїлорѣ ши лѣ дормїтѣ 372 де ани. Ічестѣ лпзратѣ фѣ аро-
мїтѣ де знѣ скопїтѣ анѣме Хрїсѣфїе, де-шь гонїи сорѣ-сѣ дела
дїнѣс Полхерїа, кѣ ера wмѣ хїтѣлїнѣ ши рѣс; апон w кемѣ іа-
ржшѣ лпзратѣл лл дїнѣс. Февдосїе лѣ домнїтѣ 42 де ани.

ЛПЪРЖЦІА ЛѢ МІРКІЯНѢ.

Ржмѣсе лпзржцїа лл сорѣ-сѣ Полхерїа дспж молртѣ лѣ Фев-
досїе, ши ера прѣ лцелѣптѣ, дечи вѣзѣ кѣ нѣ поате фї Царї-
градѣл фѣрѣ лпзратѣ, кѣ фечорїи лѣ Февдосїе нѣ трѣнрѣ; дечи
алѣсе іа пре знѣ wмѣ вѣнѣ анѣме Маркїанѣ ши манїте-лѣ жѣрѣ
кѣ w вѣ лѣса сѣ-шь цїе фетїа кѣмѣ с'ас фѣгждїтѣ лшїи лѣм-
незѣс ден тїнерѣце, атѣнче-лѣ вѣншїнѣ лпзратѣ. Ічестѣ Мар-
кїанѣ ера де рѣдѣ мѣсерѣ, че ера кѣ нѣравѣ вѣнѣ ши лцелептѣ,
дечи лтрѣсе а сѣлжїи л кѣрте. Слѣре-кжїдѣ лтр'о влѣсте ешїсе

НЕВОИ ДЕ СКОАСЕ ПРЕ СВЕТЫ ІВАННЪ ЗАЛТАСТ ДЕ Ꙗ ИПАХІЕ, ПЕНТРЪ
КЪ-И ꙖВХЦА ПРЕ БИНЕЛЕ ЛОРЬ СЪ ЛЕ ФІЕ ДЕ СПЪСЕНІЕ. ІРКАДІЕ ДОМИ
14 АНН.

ꙖПЪРЖЦІА ЛЪН ФЕВДОСІЕ ЧЪЛ МИКЪ.

ДѢКА МЪРИ ІРКАДІЕ, ЛЪСЪ ШИ КЪНЪНА ШИ СКАВНЪА ФІЮ-СЪС ЛЪН
ФЕВДОСІЕ, НЪСКЪТЪ ДЕ Ꙗ БУДОЗІА; ІАРЪ ЕА ЕРА ТИННЕРЕЛЬ ДЕ 7 АНН,
ЕЛЪ-А ꙖВХЦА СОРЪ-СА ПОЛУХІРІА ТОАТЪ ꙖЦЕЛЕНЧЮНЪ; ШИ НЪ-И КЪТЕЗІ
НИМЕНА, ПЕНТРЪ ФРИКА ЛЪН НЪДИГЕРДЪ, ДОМИЪА ТЪРЧЕСКЪ, КЪ-АЪ РЪГАСЕ
ІРКАДІЕ СЪ-И ФІЕ ПРІАТИНЪ ФЕЧОРЪАВН, ПЕНТРЪ АЧА ТРЕМИСЕ ЗНЪ БОА-
РИНЪ А ЛЪН СОКОТИТОРЪ ШИ СКРИСЕ АА БОАРИ: КАРЕЛЕ НЪ СЕ ВЪ ПЛЕКА, ЕЪ
ВОЮ ВЕНИ ДЕ ВОЮ ФАЧЕ НЪЖИДЪ КОКОИЪАВН. ДЕЧН ДѢКА ВЕНИ Ꙗ ВЪЗЪТЪ
ДЕ ꙖСЪРАТЪ, СОРЪ-СА ПОЛУХІРІА ГРИЖІА СЪ-И АФАЕ СОЦЪ. БРА ꙖНТРЪ
ІАІНА ЗНЪ УМЪ АНЪМЕ ЛЕОНТІЕ, ШИ ЦІА ТОТЪ НЪМЪРЪА СТЪАЕ-
ЛОРЬ, ШИ АВЪ ДОИ ФЕЧОРИ ШИ ВЪ ФАТЪ АНЪМЕ ІАІНА, ДЕ ЕРА
ПРЪКЪ ФРЪМОАСЪ; ДѢЧІА АА МОАРТЪ АЪН, ЛЕВИНТІЕ ЕА ꙖПЪРЦИ ТОАТЪ
АВЪЦІА ФЕЧОРИЛОРЬ, КЪ ЕРА БОГАТЪ, ІАРЪ ФЪТЕН ЛЪСЪ НЪМЪН 100
ДЕ ГАЛБЕНИ ШІ-И ЗИСЕ: СОКОТЪШЕ-ЦИ АТЪТА ШИ ФРЪМЪСЕЦИЛЕ: КЪ-И
КЪНОЦІА Ꙗ СТЪАЕ ЧЕ ВЪ ФИ; ІАРЪ ФРАЦІН, ДЪНЪ МОАРТЪ ТЪТЪНЪ-
СЪС, НИЧЕ АТЪТА НЪ-И ДѢДЕРЪ. ІД СЕ СВЪАЪ КЪ ВЪ МЪТЪШЕ А ЕН
СОРЪ ТЪТЪНЪ-СЪС, ДЕ СЕ ДЪСЕ Ꙗ ЦАРИГРАДЪ ШИ-ШЪ ПЪЖИЦА СТЪА-
ВЪАТЪКЪ ꙖНЛИНТЪ ПОЛУХІРЕЕН; ІА ВЪ КЪЗЪ АША ТИНЪРЪ ШИ ФРЪ-
МОАСЪ ШИ СЕ МИРЪ ДЕ ꙖЦЕЛЕНЧЮНЪ ЕН, ШИ ЦІЪ КЪ Е ФАТЪ КЪ-
РАТЪ ШИ ꙖКЪ НЪ ЕРА КРЕЦИНЪ, ШИ ВЪ ДѢДЕ АА ПАВАНЪ ЛОГОФЕ-
ТЪА ДЕ ВЪ КОТЕЗЪ, ШІ-И ПЪСЕРЪ НЪМЕЛЕ БУДОЗІА. ДѢЧІН ФЪЧЕРЪ
НЪНТЪ ШИ ВЪ КЪНЪНАРЪ, ДЕ ФЪ ꙖПЪРЖТЪАСЪ ШИ НЪКЪ ШИ ВЪ ФАТЪ
ДЕ ФЪ АПОИ ДАТЪ ДЕ ФЕВДОСІЕ ДЪНЪ ВАЛЕНТІАНЪ ꙖПЪРАТЪА ДЕ РЪМЪ.
СЪ СЪНЪЕМЪ ПЪЦИНЕАЪ ДЕ РЪМАЪНЫ, ЧЕ АН СЪАЪ ТЪМЪАТЪ.

БРА Ꙗ РЪМЪ ЗНЪ БОАРИНЪ МАРЕ, АНЪМЕ МЪЗИМЪ, ШИ АВЪ ВЪ МЪМЪРИ
ПРЪКЪ ФРЪМОАСЪ; ШИ ВЪ ПРЪКЪ ꙖДЪРЖИ ꙖПЪРАТЪА, ШИ МЕЦІЕРШЪГЕН ДЕ
ДОБЪНДИ ИНЕАЪ АЪ МЪЗИМЪ; ШИ-А ТРЕМЪСЕ АА МЪМЪРЕ-И ДЕ ВЪ КЕМА
КЪ НЪМЕЛЕ АЪ МЪЗИМЪ, ІА КРЕЗЪ ШИ МЪРСЕ АА АЦІЕРНЪТ. ꙖПЪРА-
ТЪА ВЪ ПРИНСЕ ДЕ ВЪ РЪШИНЪ; ДѢКА АЪЗН МЪЗИМЪ, ФОАРТЕ СЕ МАШІ
ШИ РЪДИКЪ СЪАДЪ РЪКЪ ПРЕ ꙖПЪРАТЪА, ДЕ СЪВЪРЪШІНЪ И ТЪМЪА
КАПЪА ШИ РЪШИНЪ ШИ ꙖПЪРЖТЪА: ІАРЪ ІА ДЕ СКЪРЪБЪ ТРЕМЪСЕ
АА ГЕЗЕРІХЪ ДОМИЪА ІНДААЪАВН, ШИ СЕ СВЪАЪ КЪ УЦІН, БИНЕ ДЕ АЪ
РЪМЪА ШИ РОКИ АЪ МЪЗИМЪ МЪМЪРА ШИ ФАТА. ПЪНЪ АТЪНЧЕ СЪАЪ
ЦИНЪТЪ ДЕ РЪМЪНН РЪМЪА, ДѢЧІА ꙖКЪПЪРЪ БАНДААІН, КЪ СТАТЪ
ꙖПЪРАТЪ МЪЗИМЪ, ЧЕЛА ЧЕ ФЪЧЕ АТЪНЧЕ РЪЗЪМИРИЦА, ШИ ДЪНЪ НЪ

Саверіг, джѣн Маноръ, дѣлѣсь Ганкеріе. дечи Непотіанъ ши
Сврьстѣ, ши фію-схс Ромилъ. Атзю марѣ четате Румса в ас
дѣлѣщитѣ Ромилъ, ши апон іарѣ ас дѣлѣщитѣ ши іас фостѣ
перирѣ дела Ромилъ. Джѣла в асарѣ стренійн, ши тоци воегозійн,
пзрижалеїн, нимѣринїїн, фѣрѣ плекаци сїгтѣ Яндаам. Дечи де
аксѣ іарѣ сѣ дѣрентѣмъ пре повѣсте дѣланїте кѣм мѣрѣ.

Кѣмѣ-шь дѣлѣщїа Февдосїе дѣрентѣ кѣ соцѣ-схс дѣлѣщїа
Бвдоїа, венірѣ ши фѣрацїи ен деїтрѣ Ядана; іа ле зисе: де нѣ
мѣ вѣрѣци досхди, нѣ ашь фї астази дѣлѣщїа; ши фѣрѣ пѣши
де дѣлѣщїа коіари мари; че нїче ѣнѣ кїне пре аѣме нѣ іасте
ка сѣ нѣ се амѣстече кѣ скрѣла ши кѣ мѣсѣ амарѣ: содреле а-
коперѣ нѣшрїн, ашь ши пре кїне вѣлѣмїїн. Дечи че вомѣ сѣ
спїнемѣ? вїа кїне Февдосїе кѣ дѣлѣщїа а толате зїаеле а
дѣлѣщїа, дечи де нѣлѣсїа вени ка ѣнѣ кїнѣ кѣ вїворѣ
вѣлѣмїа, кѣ аѣсе вѣре-чїне дѣлѣщїа ѣнѣ мѣрѣ прѣ мѣре ши
фѣрѣмос, елѣ се мїрѣ ши-а тремїсе дѣлѣщїа, іа дѣк се мїрѣ
ши-а тремїсе а Пѣланїн нѣшѣ-схс; елѣ нѣ цїїсе де мѣрѣ кѣ
ас фостѣ а мѣла дѣлѣщїа, че н-аѣ аѣсе дѣрѣ; дѣк-аѣ кѣзѣ,
елѣ-шь прѣпѣсе кѣ гѣндѣ рѣс, ши тремїсе атѣнче-шь де в кемѣ
ши в атѣрѣ: ѣнде е мѣрѣ? іарѣ а се жѣрѣ кѣ аѣс мѣлѣкѣтѣ;
елѣ атѣнче н арѣтѣ мѣрѣ шї-н скоасе мїнїюна дѣ фѣцѣ, дечи
пре кїетѣ Пѣланїн н тѣе кѣпѣ атѣнче-ши, іарѣ пре дѣлѣщїа
в гонї дела дїнѣ. Іа се аѣсе а Іеросалїмѣ ши мѣсѣ мїлостенїе
дѣлѣщїа мїлїстїрїлорѣ ши мїшенлорѣ, ши се сѣлѣрїн аколо.
Ічестѣ Февдосїе н се арѣтѣ 7 коконї, де а сомнѣ адормїцїи де а
зїаеле ас Дѣкен, аскѣнїн а четатѣ Бѣфеслѣн де фѣрка мѣн-
їлорѣ ши ас дормїтѣ 372 де ани. Ічестѣ дѣлѣщїа фѣ ар-
мїтѣ де ѣнѣ скопїтѣ аѣме Хрїсѣфїе, де-шь гонї сорѣ-са дела
дїнѣ Полхерїа, кѣ ерѣ вѣмѣ хїтѣлїн ши рѣс; апон в кемѣ іа-
рѣшь дѣлѣщїа а дїнѣ. Февдосїе ас дормїтѣ 42 де ани.

Дѣлѣщїа ас мѣрѣїанѣ.

Рѣмѣсе дѣлѣщїа ас сорѣ-са Полхерїа асѣлѣ молртѣ ас Фев-
досїе, ши ерѣ прѣ дѣлѣщїа, дечи вѣхѣ кѣ нѣ поате фї Царї-
градѣ фѣрѣ дѣлѣщїа, кѣ фѣчорїн ас Февдосїе нѣ трѣнїа; дечи
аѣсе іа пре ѣнѣ вѣмѣ кѣнѣ аѣме Маркїанѣ ши мїнїте-аѣ жѣрѣ
кѣ в ел аѣса сѣ-шь цїе фетїа кѣмѣ сѣс фѣлѣдїнѣ асн дѣм-
нѣзѣс ден тїнерѣце, атѣнче-аѣ кѣнѣ дѣлѣщїа. Ічестѣ Мар-
кїанѣ ерѣ де рѣдѣ мѣсѣрѣ, че ерѣ кѣ нѣрѣвѣ кѣнѣ ши дѣлѣщїа,
дечи атѣрасе а сѣлѣжїн а кѣрѣте. Сѣре-кѣндѣ атѣрѣ вѣсте ешїсе

рзв-а вхзв. дечи цѣс тхзатъ де ꙗ вѣцк 15 ани, ши-а расе де ꙗ хрѣтїе. дѣчїи се фолрте мххни, ши мсри ксрхндъ де тѣнѣ ши де фсѣцерь, ши фс дгронѣтъ; престе псцине зналъ ель стрѣга се-лъ дегроупе ши се рѣга кс вмиленїе дела нинмѣ, парѣ прегиторїи рхспнсерѣ кз домиѣце алтѣа, ши нс-а дескоперїа; псцинѣ вѣме трекс, фс дескоперїтъ, ши-а гасирѣ кз-шь мѣдѣ тотѣ: ши пашмѣцїи, ши мѣстїи, ши брацѣе ка де стрїини. Нс ер де тотѣ рзв йнастѣе, че ера ши вѣнѣ, кз де нс вѣк фи ꙗтѣнекатъ ш ача вхзколѣче де фхча рзв православиичлорѣ, анментрѣ ель ер вѣнѣ, кз ер семнѣтъ снѣ лскрѣ рзв ꙗ царѣ грѣчѣскѣ ши роднїи полмѣ рѣ ши юте, ши нс алтѣ че ера принѣ вѣнѣ нхравѣ рзв де тоци вмиенїи ши де мсери ши де копїи ши де тоци кзци се скрїнѣвѣскѣ ши се пише, пхнѣ ꙗ роки ши'м мишен, нс ера се дѣ вїрѣ ла анѣа снѣ флоринѣ де арцїнѣтъ, ксѣм се зиче 12 аспїи дерѣпѣтъ снѣ вѣмѣ, дечи тоци пхнѣ ши ꙗ кокони, парѣ дерѣпѣ вїтѣ де тоѣте кхте 6 мѣнѣгѣрѣ, де ла ꙗ вїстѣрѣл ꙗпхратѣскѣ парѣ йнастѣе фс рѣгатѣ де нече пхрїнци кхлѣсѣгѣри де зїндѣ де ꙗ рзджчїнѣ ача довѣндѣ ꙗпѣцитѣ ши де вѣкара алторѣ цѣрѣ йнастѣе ас доминѣтъ 27 ани.

ꙗПѢРѢЦІА ЛѢ ІХСТІАНѢ ꙗТѢЮ.

Йчѣстѣа Іхстїанѣ се гхзѣце кз н-аѣ дѣтъ ймантїе, снѣ коврїи, авсцїе мсѣтѣ, ка сѣ нземѣскѣ чѣте де конїичїи сѣ рхдиче ꙗпхратѣ пре снѣ фѣчорѣ а ас ймантїе, ансѣе фѣкрїтѣ, парѣ ѣстїи кс авсцїа алтора довѣндїи ши ель ꙗпхрѣцїа, ши ерл вѣнѣ ши ꙗцѣлепѣтъ, ши скоѣсе ересѣ ден царѣ а Манихѣнлорѣ. йтѣнче се крецїннѣ йлаамѣндѣрѣ, доминѣа Тѣрчїлорѣ. Мѣрсерѣ ла дїнѣ ачїи еретичїи Манихѣи де вѣк сѣ-а скоѣце дѣнѣ кредїннѣца дерѣпѣтъ а ересѣ, де зичѣа кз ас кїнѣвїтъ Хс. пре крѣче кз трѣспѣа ши сї дѣмнѣзѣнѣра; ель врс сѣ ле дрѣте мѣнчїонїле, дечи пѣсе де-и шоптїи влѣре-чїнїе ла сѣрѣке, дѣчїи се фѣче мѣхнїтѣ, еретичїи-а ꙗтѣварѣ, ель ле рхспнсе: венн-м вѣсте кз ас мсрїтѣ архѣггѣель Мѣхѣнѣлѣ; ен зїсерѣ: нз крѣде, кз нс морѣ ꙗверїи; де морѣ ꙗверїи, ннче дѣмнѣзѣнѣра н'аѣ кїнѣвїтъ ꙗпревнѣ кз трѣспѣа; ен се дѣсїа рѣшїнѣацїи. Іхстїанѣ ас доминѣтъ 9 ани.

ꙗПѢРѢЦІА ЛѢИ ІХСТІНІАНѢ ЧѢЛѢИ МАРѢ.

дѣка-шь дѣде Іхстїанѣ дѣторїа дѣторнїксѣаши ши аннїи асѣа де цѣрѣннѣ, ель статѣ ꙗпхратѣ фратѣ-сѣв Іхстїнїанѣ чѣл мѣрѣ.

ши се ловирѣ де фацѣ, ши бирѣи Іракаіе, ши мѣаци Тѣрчи-
рирѣ, ши боевожѣи ас Хозрое, ши рѣда аси кѣ тотѣ; 6000 де ас
ера кѣрѣса содрѣаши кѣндѣ ас дѣлатѣ спата грѣчаскѣ пре а
тѣрчаскѣ; ачѣстѣ с'ас тѣмплатѣ; апон іарѣ кѣндѣ ера дѣк Іракаіе
а Персѣда, Хозрое адѣнасе де дѣрежѣрь тоате цѣриле асѣра Ца-
риградѣаши, іарѣ а мижаокѣ се трѣдѣа четатѣ ка ш кѣрѣби и
вааѣре а мижаокѣ де маре, ши де тоате пѣрѣциле ера непре-
пѣци; дѣсѣ-и апѣра брацѣа чел таре ши малѣ, де-шѣ тѣно
мѣна дѣреѣнѣ кѣ мѣнѣе ши скорѣи вѣнѣ кѣ биворѣ ши по-
паон кѣ грѣнѣдине; чен де пре апѣ некѣ, іарѣ чен де пре сѣла
ка шѣ прахѣ-и рѣсипи, іарѣ а четате кѣнтѣ: „чѣа че ери
бирѣитоаре дѣкѣтѣ воинѣи Цариградѣаши“ чен де бирѣире Іра-
каіе ас домѣнѣ 31 де ани.

АПѢРЖЦІА ДѢИ КОСТЯНТИНѢ ФІОЛ ЛѢ ІРАКЛІЕ.

Черш-а пѣмѣнтѣа аа Іракаіе дѣремѣстѣа ши-а дѣде; пре ерма-и
аѣсѣ апѣржѣіа фію-сѣс ас Костянтинѣ, че домѣи нѣман шѣ ас
ши нѣ апѣкѣ сѣ факѣ чеѣа ка сѣ се кѣнодѣскѣ, кѣ-а отѣри
мѣцѣхѣ-сѣс Мартинѣ.

АПѢРЖЦІА ЛѢ ІРАКЛОНѢ ФРѢЦИНІ-СѢѢ.

Дѣпѣ Костянтинѣ апѣкѣ Мартинѣ домѣіа кѣ фію-сѣс Іраклонѣ,
че пѣцинѣеа ле трѣи, кѣ аѣрѣ кѣрѣндѣ рѣскѣмпѣраре дѣла дѣ-
неѣс, пѣнтѣс кѣ нѣман че се арѣтѣ рѣс, ас ІраклонѢ и таѣи
наѣа, іарѣ ас Мартинѣ лимѣа, шѣ-и скоѣсѣрѣ кѣ рѣшѣне.

АПѢРЖЦІА ЛѢ КОНСТА ФІОЛ ЛѢ КОСТЯНТИНѢ.

Стѣтѣс Конѣта апѣратѣ, непотѣа Іракаіен, ши аѣѣ дѣтѣс шѣи
де дѣтѣю ши кѣрѣдинѣ рѣа, кѣ ера еретѣкѣ ши дѣхѣаши рѣтѣ
православѣничи; ши фѣ а зѣлѣе аѣи аа шѣсѣле сѣѣорѣ ден тоѣа
аѣмѣ адѣнатѣ а Цариградѣ 170 де пѣрѣинѣи сѣфинѣи. Иѣтѣи
нѣи пре аѣме Махѣметѣ чѣла че ас токѣмѣтѣ аѣѣе Тѣрѣчилорѣ, шѣ
нѣхѣзѣсе мѣѣациме де Сѣрѣжѣни аа Цариградѣ ка сѣ-аѣ дѣѣѣндѣтѣа
че-и вѣтѣс Конѣта шѣ-и гѣни кѣ рѣшѣне рѣа. Иѣѣѣѣа вѣрѣ сѣ аѣѣ
скѣѣѣѣа Цариградѣаши сѣпѣтѣ четатѣ Рѣмѣѣаши, че шѣде нѣ кѣ
аѣѣѣѣе дѣмѣнеѣс, а дѣѣѣѣѣѣ се неѣѣѣѣѣѣ ниѣѣѣѣѣѣ, кѣ кѣс аѣ
пѣхѣрѣа кѣмпѣнтѣ де моѣрте; ши ас домѣнѣ 17 ани.

ЛПЪРЖЦІА ЛЪ КОСТЯНТИНЪ БЪРВОСЪЛ ФЪЧОРЪЛ КОНСТЪН.

Дѣка пери Конста, ель се рѣдикъ ден Сикила снѣ шмѣ анѣме Мизигіа, че кърхидѣ се сврѣши, кѣ се скѣлѣ Костантинъ бѣрво-
сѣл кѣ шѣи спре Сикила ши пре тоци врѣжмашѣи тѣтѣне-сѣл
Констен кѣ дерептѣл пѣрдѣл лпреѣнѣл кѣ Мизигіа. Лчѣста кѣндѣ
лврѣтѣсе л вастѣ ерѣ тинерѣлѣ, лрѣл кѣндѣ кѣни ерѣ кѣрѣосѣ. Л
зилѣлѣ лчѣстѣл лпѣрѣтѣл трѣкѣрѣл Шѣѣин Дѣнѣрѣл ши лѣарѣл царѣл
лѣѣтѣл дѣлѣ Грѣчи; лчѣл царѣл ш кѣмѣ лѣинтѣ Мисіа. Ши лѣ дом-
интѣ Костантинъ 10 лни.

ЛПЪРЖЦІА ЛЪ ІВСТІАНИНЪ.

Дѣсе-сѣ ши Костантинъ дѣпре лѣмѣ дѣлѣл лѣлѣлѣ, ши-шѣ лѣсѣл
лпѣрѣлѣлѣ фію-сѣл лѣ Івстѣанинъ; че нѣ-л ѣкѣл ѣѣлрѣи, нѣче ѣѣ-
лѣи, пѣнтрѣс кѣ ерѣ рѣл, ѣѣѣтѣлѣнѣ(sic), сѣрѣлѣл, сѣнѣлѣлѣ, пѣлнѣ дѣ
нѣѣнѣлѣ, нѣче лѣѣл шмѣ дерептѣ сѣнѣ, нѣче сѣлѣтѣ лтрѣкѣ дѣ нѣмѣ,
че сѣ ѣнѣлѣ лѣсѣлн кѣ е прѣл лѣѣлѣлѣ; пѣнтрѣс лчѣл-л чѣртѣл
лѣмѣлѣлѣ, кѣ сѣ скѣлѣлѣ Шѣѣин, Срѣѣлн ши Рѣмѣлнн лѣнѣтѣлнн
дѣ лѣ лѣарѣл царѣ дѣ кѣтрѣл Дѣнѣрѣл токѣмѣ лѣнѣл лѣ Дрѣчѣл, ши
Івстѣанинъ лѣкѣ пери рѣл; ши лѣ доминѣл 6 лни.

ЛПЪРЖЦІА ЛЪ ЛѢВѢНТИЪ ЦАРѢ.

Кѣ сѣ скѣлѣ снѣ ѣѣлрѣинѣ дѣн кѣртѣ анѣмѣ Лѣвѣнтѣл ши кѣ
лѣлѣи лѣѣлѣтѣл, ши принсѣрѣл пре Івстѣанинъ дѣ-н тѣлѣрѣл нѣсѣл ши-л
трѣмѣсѣрѣл л Хѣрсѣнѣл прѣспрѣ лѣрѣл Пѣнтѣлѣлн. Лѣсѣл ѣѣлѣл дерептѣ
лѣ вѣдѣ тоѣтѣ, дѣчѣн чѣнѣ че фѣчѣ лѣн фѣчѣ, кѣ сѣ рѣдикѣрѣл
нѣѣлѣ тѣлѣлѣлн кѣ Тѣрѣчѣн ши кѣ Карѣлмѣлнн дѣ прѣдѣ Іѣфрикѣл ши
цѣрѣл пре лѣлѣлѣлѣ лѣрѣ, лѣл трѣмѣсѣлѣ ѣѣлрѣи кѣ шѣи дѣ сѣ лѣѣлрѣл
ш дѣтѣл кѣ дѣнѣлнн шѣ-н ѣнѣлрѣлѣ, Тѣрѣчѣн лѣкѣ сѣ лѣн лѣлѣлѣлѣлѣлѣ,
лѣѣлн сѣ лѣѣлрѣл ш лѣлѣл дѣтѣл ши ѣнѣлрѣлѣ лѣтѣнѣл пре Грѣчи ши
лѣ лѣарѣл ш чѣтѣтѣл: Карѣлѣдонѣл; Грѣчѣн нѣл пѣтѣлрѣл рѣѣдѣ рѣлннѣл
ши дѣсѣдѣл, че сѣ лѣлѣнѣрѣл тоци лѣн лѣрѣи дѣ сѣлѣтѣлрѣлѣ, ши лѣ-
лѣсѣлрѣл пре снѣл прѣлѣѣлѣ дѣ-лѣ кѣмѣ Тѣвѣрѣлѣ Іѣѣлмѣлрѣл, ши-лѣ
рѣдикѣрѣл лпѣрѣлѣтѣл. Лѣвѣнтѣл лѣсѣ доминѣл 3 лни.

ЛПЪРЖЦІА ЛЪ ТѢВѢРІЪ ЛѢѢМѢЛРѢ.

Дѣѣлн кѣни Іѣѣлмѣлрѣл ши дѣѣлѣлн Цѣлрѣлѣлѣлѣлѣл ши принсѣл пре
Лѣвѣнтѣл дѣ-н тѣлѣ нѣсѣл ши-л ѣлѣлѣ лѣ тѣмнѣлѣлѣ. Дѣѣлн фѣс лпѣ-

аѣфа воиничаоръ; пентрѣ ачѣа тоци тѣнжѣа ши прѣтѣтиндина ера кѣѣте; ши невопа пре воевода Рарда сѣа ле фѣе дѣхратъ; еас се дѣсе аа ѣнѣ пѣринте сѣхнѣ дѣ пѣстѣе де-и сѣсѣе вѣлѣриае ши-и сѣсѣе кѣмѣ а'ас рѣгата сѣа ле фѣе дѣхратъ, ши-а дѣтрекѣ: фѣи-ва? еаѣ ѡпри де-и зѣсе: дѣтрѣ неминка сѣа нѣ се вѣде кѣ-шѣ вѣ пѣарде ѡкѣн, ѣрѣ ден чеѣи трен че аѣ венитъ кѣ тѣне—ле зѣсе—Лев вѣа фѣи дѣтѣ дѣхратъ, дѣпѣ'исѣа Михана, Тома ааѣ трѣнае, че нѣ вѣа дѣхрѣа, нѣмаи че-шѣ вѣа пѣне нѣме ши вѣа перѣ. дѣтѣнче се рѣдикѣ Некѣфорѣ дѣхратъ кѣ ѡѣи мари спре Шкѣи азѣнѣ дѣнѣре, ши се ловѣрѣ фѣцишѣ кѣ Крѣм доминѣа аорѣ, ши фѣрѣ кирѣици дѣтѣнче Грѣчѣи ши Никѣфорѣ, ши фѣрѣ маѣкаре сѣвѣи ши хрѣнѣ армѣаорѣ; дѣчи фѣрекѣ Крѣмѣ цѣстѣа капѣаши аѣ Никѣфор кѣ аѣрѣ ши дѣѣе тѣтѣрѣрѣ де вѣѣ винѣ дѣнтрѣ'исѣа. Ши аѣ доминѣ Никѣфорѣ 8 ани ши 9 аѣны. Ставрикѣ фѣю-сѣа аѣскѣ стѣѣѣа, че перѣ кѣрѣнѣ дѣтрѣ'ачѣаши рѣзѣѡу де ачѣаа сѣаице.

ДѣПѣРѣЖѣЦѣА ДѣИ МИХАИЛ РѣГЯВѣИ.

Михана Рѣгявѣи ера ѡннѣре аѣи Никѣфорѣ. вѣзѣс дѣтѣнче вѣнѣан-тѣа зѣи кѣнѣ ши слѡбѡдѣ пѣнѣ фѣс Михана дѣхратъ, кѣ ера ѡмѣ кѣнѣ ши цѣлѣпѣтѣ(sic), вѣлѣнѣа ши аниѣ, вѣѣсѣа, рѣѣдѣрѣѣс, неаѣкомѣ, ниѣе се вѣкѣрѣа де сѣаидааа аатѣа, ниѣе се грѣѣѣа кѣ моартѣѣ кѣнѣа, ниѣе аѣспрѣѣа пре сѣрѣаи кѣ кирѣриае, прѣѡѣѣи чѣнѣстѣа, рѣѣжѣторѣи мѣаѣѣа; дѣтѣнче пѣцинѣа вѣѣме вѣзѣс царѣ грѣчѣаскѣа маѣре рѣпѣѡѣ ши мѣбатѣа пѣае ши ааниатѣа вѣѣцѣа фѣрѣа вѣаѣри; че де нѣзпрѣснѣа лѡви вѣнѣтѣ кѣ фѣортѣнѣа, кѣ се сѣѣаѣа ѣрѣа Крѣмѣ дѣхратъ кѣ Шѣкѣи де фѣѣе рѣзѣѡу кѣ Михана дѣхратъ аѣрѣа ѡдѣрѣѡ ши-а кирѣи, ши перѣрѣа мѣаици Грѣчи, дѣхратѣа дѣѣа дѣѣа сѣѣпѣа, ши тоатѣа аѣѣѣѣа дѣхратѣѣскѣа ши грѣчѣаскѣа ѡ аѣскаѣа Шкѣи. Ши дѣѣѣѣа фѣрѣа пѣстѣѣаѣ се сѣѣаѣа чѣа нѣме ши кѣ нѣзравѣ де Лѣс, че маѣѣа кѣриѣѣ ѡнѣорѣ аѣс Хѣс., ѣрѣа Михана дѣѣа вѣзѣс кѣ винѣ аѣѣаѣа чѣа кѣ нѣзравѣ де фѣѣрѣа, се дѣсе де вѡе-ши ши аѣѣа сѣаѣиѣа чѣаѣи че-и кѣтѣа мѣаици пѣзѣмѣа мѣниѣитѣорѣаѣи; фѣѣи де се дѣсе де нѣ-а ѡѣѣс ниѣе че се фѣѣе; ши домини 2 ани.

ДѣПѣРѣЖѣЦѣА ДѣИ Дѣѣѣ ЯРМѣѣНѣА Ши ДѣПѣТѣЖѣТОРѣѡА НКОЛНѣДЛОРѣ.

ѣѣѣѣѣа Лѣс ера рѣдѣа де Ярѣѣѣнѣ, ши ѣрѣа нѣи аѣѣѣѣа маѣ-рѣѣѣиѣи дѣгѣмѣѡѣи ши ѡдѣѣѣѣа маи аѣѣѣѣѣици дѣѣѣѣѣа дѣтѣа де

ла Цариградъ; елѣ-и рѣспѣсе: кѣтрѣнъ еши, нѣ те вѣтѣи, че
вою вени еѣ ла тине кѣ сѣнтъ тѣнѣрѣ. Дѣчѣи еширѣнъ снѣ ла шѣ
кѣ шѣи, че нѣ се лѣвирѣ, кѣ се спѣрѣрѣ Шѣѣни де фѣиѣ.
Лѣтрачѣа вѣѣме сѣпѣ снѣ шѣ ла снѣ зидѣ, елѣ гѣси снѣ вѣр-
мѣнтѣ де мармѣре ши снѣ мѣртѣ лѣтрѣнѣ ши слѣве сѣрѣи и
зичѣ: Хс. ва наѣ де лѣ фѣтѣ ши крѣзѣ, лѣрѣ лѣ зѣвѣе лѣ Кѣ-
стантинѣ лѣлѣратѣ ши лѣ Ірѣнен лѣр мѣ ва вѣдѣ солѣре. Лѣрѣ
Ірѣна вѣтѣ сѣ фѣ лѣсѣши крѣмитѣоре, дѣчѣи афѣлѣ неѣе вѣмѣи
хѣлѣи де-и лѣдемиѣ: кѣндѣ дѣрмѣа лѣлѣратѣа амѣлѣзѣи, ен лѣтраѣ
ши-лѣ принсѣрѣ де-лѣ вѣрѣрѣ, ши дѣчѣа фѣ Ірѣна лѣсѣши лѣ-
рѣтѣсѣ. Лѣтрѣ вѣѣма ачѣа мѣри пѣпа Індѣіанѣ де лѣ Рѣмѣ шѣ
стѣтѣ лѣ скасѣнъ Лѣвѣнтѣ, лѣрѣ рѣда лѣ Індѣіанѣ сколѣсѣрѣ лѣ
Лѣвѣнтѣ де лѣ Рѣмѣ кѣ рѣшѣиѣ; елѣ черѣиѣ аѣжѣсторѣ ла Ірѣна сѣ-
фѣлѣсѣсѣсѣ, ла нѣ-и дѣде; Лѣвѣнтѣ трѣмѣсѣ ла Карѣа лѣ Шѣиѣ
де вени кѣ шѣи ши лѣкѣпѣ лѣ Рѣмѣ ши дѣде скасѣнѣа лѣ Лѣвѣнтѣ.
елѣ се скасѣ лѣ вѣлагѣслѣви лѣрѣ Карѣа сѣ фѣ лѣлѣратѣ Рѣмѣиѣ
ши Вѣнеѣїѣн; лѣрѣ дѣнѣ мѣартѣа лѣ Лѣвѣнтѣ елѣ стѣтѣ пѣпа
снѣа че венисѣ кѣ Карѣа де лѣ Шѣанѣа де-лѣ кѣма Фѣормѣсѣ, лѣ-
чѣла сколѣсѣ лѣтѣю ерѣса лѣтинѣасѣсѣ ши де лѣтѣнѣче сѣлѣ лѣпѣдѣи
Грѣчѣи де Рѣмѣѣни, ши дѣчѣи лѣ дѣстѣ свѣдѣ мѣлѣтѣ мѣнѣа лѣ
фѣла де лѣ лѣтрѣ лѣтрѣ лѣлѣ сабѣа де сѣлѣ лѣлѣлѣрѣнтѣ ши сѣ
тѣлѣтѣ. Лѣрѣ лѣлѣрѣтѣсѣ Ірѣна дѣнѣ че-шѣ вѣрѣи лѣрѣ фѣю-сѣлѣ нѣлѣ
сѣ кѣна ши мѣлѣтѣ мѣлѣостѣнѣе лѣ сѣрѣчѣилѣрѣ, кѣ сѣ лѣлѣтѣ сѣрѣ
мѣнѣа лѣ дѣмнѣзѣсѣ дѣла дѣнѣсѣ, че шѣкѣа че вѣде толѣтѣ (sic) ши
лѣдѣкѣ нѣнѣмѣлѣ шѣменѣиѣ, елѣ се мѣнѣи ши пѣсѣ сѣрѣчѣиѣе, шѣ-
трѣи пѣцѣиѣ пѣтѣрѣа ши вѣсѣ пѣхѣрѣ амѣрѣ ши пѣлѣнѣатѣ; шѣ
домнѣрѣ де тотѣ кѣ фѣю-сѣлѣ 14 ани.

ЛѣПѣРѣЖѣїА Лѣ НИКУФѣРѣ ГѣНИКѣА.

Кѣ се скасѣ спѣрѣнѣа снѣа де лѣ кѣртѣ де чѣи вѣстѣиѣи, лѣнѣ
Нѣкуфѣрѣ, дѣ шѣ сколѣсѣ дѣнѣ домнѣе, дѣчи шѣ трѣмѣсѣ де фѣ цѣрѣкѣ
мѣсѣрѣ ши де нѣмѣиѣ: лѣ вѣла ен нѣ-и аѣжѣнѣа, че се хѣлѣиѣ
кѣ шѣ еѣдѣшѣ сѣрѣкѣ лѣрѣ ла снѣлѣ лѣлѣрѣ. Іѣшѣ лѣлѣтѣѣѣе дѣмнѣзѣсѣ
кѣи нѣ шѣе хѣрѣ де кѣнѣ че-и дѣ. Дѣчѣи лѣвѣрѣтѣнѣдѣсѣ рѣлѣа лѣ
мѣнѣиѣ лѣрѣжѣрѣ, лѣлѣлѣцѣ лѣрѣ Нѣкуфѣрѣ де сѣпѣрѣ, шѣмѣ рѣсѣ, сѣнѣ-
гѣшѣ, кѣ нѣрѣлѣвѣ рѣсѣ, ювѣнѣторѣ ла лѣрѣ, лѣкѣсѣ ла кѣсѣлѣнтѣе; вѣ-
рѣилѣ нѣ лѣ дѣ вѣннѣчѣилѣрѣ пѣнѣтрѣ сѣлѣжѣе, че лѣ вѣнѣдѣ лѣрѣ
гѣрѣа лѣи ерѣ тотѣ лѣрѣ ши кѣтѣкѣа лѣи, лѣрѣ аѣмѣла лѣи ерѣ лѣ
вѣсѣ; ши де лѣлѣ ерѣ мѣхѣнѣнтѣ, лѣрѣ де вѣрѣ лѣдѣнѣче чѣнѣе-лѣ лѣрѣ
лѣтѣнѣче ерѣ вѣсѣлѣ; ши лѣрѣлѣкѣ лѣрѣ тоѣи дѣжѣдѣ гѣрѣлѣе; тѣе шѣ

акмъ? аша е ши мѣнка Марѣа, ашиждѣра ши лѣте мѣври. Дѣчи ши лѣте мѣвѣте вѣржѣмѣша дѣфжѣмѣ. Чѣ вомѣ повѣсти мѣи мѣвѣте дѣиѣсѣа? дѣнтрѣи кѣне нѣскѣ ѣи фѣчорѣ дѣ кѣне, дѣчи фѣча тотѣ кѣнѣѣѣ! Ячѣста спѣркатѣ ѣмори прѣ свѣти Стѣфанѣ новѣи, ши лѣвѣ вѣлѣѣѣ ѣдѣлѣѣѣѣ, ши нѣ лѣвѣ рѣжѣлѣ кѣ стрѣнѣиѣ, чѣ нѣман кѣ капѣтелѣ лѣуѣи крѣѣнѣнѣиѣ, ши прѣ кѣлѣѣѣѣи нѣ юѣѣа нѣчѣ ѣ ѣѣи сѣ-ѣи вѣѣѣ. Ячѣста дѣрѣ моѣѣѣѣ сѣѣнѣтѣи мѣѣѣнѣѣѣѣ ѣѣнѣѣѣѣ: кѣ ѣѣсѣ дѣ вѣтѣѣ ши дѣ кѣнѣ лѣ мѣстѣкѣ ши лѣ дѣпрѣнсѣ. Ши дѣмѣи 30 дѣ аѣи.

ԱՄԵՐԻՈՒՆԻ ԼՁ ԼԵՃ ՓՈՒԼ ԿՇՓՃՐԻՏԵԼԵՆ.

ЛѢПѢДЖ-ШНІ ВАРѢ-КЪНДѢ ШНІ АЧЕСТА СЪФРАЕТѢА, АЗ ЛЕС ФІЮ-СЪВ
АВЪСЖ-НІ СТѢГѢА, ШНІ ДОМННІ І АНЪ НЕМАН.

МІРЖИЦА ЛЕ КОСТЯНТИНЪ ФІОЛ ЛЕ ЛЕХ ШИ
МАЙКЪ-СЯ ІРІНД.

ЛѢТ ТРЕКЪ КЪРХИДЪ ДЕН ЛѢМЕ; ІРІНА СОЦА АСИ ШИ ФІЮ—СЪЗ КО-
СТАНТИНЪ, ИСКЪТЪ ДЕНТЪРЪИСА, АХСМ—И ДИХЪРЪЦІА; ДИСЖ ЕЛ ЕРА А-
ТЪНЧЕ ТИИЕРЕАХЪ, ДЕЧИ ПЪРТА ІРІНА КЪРХА. ИЧЕСТА АДЪИЖ ДЕ ПРЕТЪ-
ТИИДИНЪ СЪБОРЪ, АА ШАПТЕЛЕ СЪБОРЪ А ТОАТЪ ЛѢМЪ. А ПИКЕЮ 318
ДЕ ПЪРИНЦИ СФИНЦИ; ДЕЧИ МЪРЪЖИНИИ ЧЕА ЧЕ ДЪРІА СФИНТЕЛЕ ИКОИЕ
ДЕ А РЪДЖИНИХЪ—И ЗМЪСАСЕРЪ, ШИ НОИРЪ ПЪМЪИТЪСА ЦЕЛЕНИТЪ, ШИ
АРЪЖКАРЪ СЪМЪИЦА ДЕ ПРАВОСЛАВІЕ ШИ КРЕЦІА МЪРЕ ДЪТЪ ИНИМА А
БЪИИ КРЕЦИНИИ. ШРЪ ДЪКА РЪСЪРІА ЛЪСТЪАЦЪ КОКОНЪАШИ, АТЪНЧЕ
СЕ АПРОПІАРЪ ДИЪНСА НЪЦІЕ АРЪМИТОРИ ХИТАЪНЫ ШИ—А МЪГАНІСЪРЪ
ДЕ—ШЪ ГОНИ ПРЕ МЪМЪ—СА ДИХЪРЪТЪСА ДЕЛА ДИНСЪ ДЕ АШЪ ЕАХЪ
КЪРХА ДЕ ДИХЪРЪЦІЕ. ДЪЧІИ СЕ АТОАРСЕ А АСКРЪРЕ НЕПОТЪРЪКЕНИЧЕ,
ШИ—ШЪ КЪАДЪГЪРИ МЪІРА ШИ СЕ АМЕСТЕКЪ КЪ АЛТА, КЪМЪ СЕ ЗИЧЕ:
ПИКЪТЪРА ДЕ ВА ПИКА ДЕ ПЪРЪРЪКЪ ПРЕ ПІАТРЪ, АРЪА Ш ПЪТЪРНДЕ,
АША ШИ АМЪЦІА ПРЕ ВАМЕНИ КЪАДЪНЕ; ДИСЖ СЕ ДЕШЕПЪТЪ КА ТРЪХЪІСЪ,
ДЪКА СЕ СЪТЪРЪ ДЕ ВОА АСИ, ШИ АРЪШИ КЕМЪ ПРЕ МЪМЪ—СА
СА АДЪЕРЕПЪТЪЗЕ ТОКЪМЪЛЕЛЕ ДИХЪРЪТЕШИ; ДЕЧИ ПЕТРЕЧА ФІЮА КЪ
МЪИЖЪ—СА А ТОТЪ КИНЕЛЕ ДЕ ПРЕВЪИ. ИТЪНЧЕ ВЕНИРЪ МЪАЦИ ШКІИ
ДЕ ПЪЖДА РЪМЕЛЕ, ШИ ЕШИ ДИХЪРЪТЪСА ДЕ СЕ КЪАТЪ КЪ ДИИШІИ, ШИ—А
ВИРЪИРЪ ШИ ПЕРИРЪ МЪАЦИ ГРЕЧИ ШИ КОАРИ; ДЪЧІИ СЕ ЛОВИРЪ
ГРЕЧІИ КЪ ІРМЪНИИ ШІ—И ВИРЪИРЪ ШИ ПРИНСЕРЪ МЪАЦИ ІРМЪНИИ;
ШИ КЪ ІРАВАЪНЫ АРЪА АС ФАКЪТЪ ЛЪПЪТЪ ШІ—И ВИРЪИРЪ. ШРЪ
КАРДАНЪ ДОИИВА ШКІЕНЕСЪ ТРЕМЪКЪСЕ АА ДИХЪРЪТЪСА ДЕ—И ЗИСЕ: КЪРХИДЪ
СА—М ТРЕМИНИИ ХЪРАЧЮ, САЪ ВОЮ ВЕНИ ДЕ ВОЮ ПЪЖДА ЦАРА ПЪИЖЪ

ла Цариградъ; елѣ-и рѣспѣнсе: вѣтрѣнь ещи, нѣ те вѣтени, че вою вени еѣ ла тине кѣ сѣнт тѣнѣрь. Дѣчѣи еширѣ ѣнѣи ла лалѣи кѣ ѡщи, че нѣ се лѡвирѣ, кѣ се спѣрѣрѣ Шкѣни де фѣуирѣ. Атрачѣа вѣѣме сѣпа ѣнѣ ѡмѣ ла ѣнѣ зидѣ, елѣ гѣси ѣнѣ мор-мѣнтѣ де мармѣре ши ѣнѣ морѣ атрачѣи ши слѡве скрисе де зичѣ: Хс. ва наѣе де а фатѣ ши крѣзѣ, тарѣ а зилѣе лѣ Ко-стантинѣ апазѣтѣ ши а Ірѣнен тар мѣ ва вѣдѣ солреле. Ирѣ Ірѣна вѣтѣ сѣ фѣе лѣсѣши крѣмитоаре, дѣчѣи афѣлѣ неѣе ѡаменѣ хлѣпи де-и лѣдемиѣ: кѣнѣ дѣрмѣа апазѣтѣа амѣлѣжѣи, ен атрачѣи ши-а принсерѣ де-лѣ ѡрѣирѣ, ши дѣчѣа фѣ Ірѣна лѣсѣши апа-рѣтѣсѣ. Атраѣ вѣѣма ачѣа мѣри папа Індѣрѣанѣ де а Рѣмѣ ши стѣтѣ а сѣаѣнѣ Лѣвѣнтѣ, тарѣ рѣда лѣ Індѣрѣанѣ сколсерѣ пре Лѣвѣнтѣ де а Рѣмѣ кѣ рѣшинѣ; елѣ черѣш ѣжѣторѣ ла Ірѣна сѣ-и фѡлѡсѣскѣ, ла нѣ-и дѣде; Лѣвѣнтѣ трѣмѣсе ла Карѣа а Шпанѣа де вени кѣ ѡщи ши лѣкѣпѣ а Рѣмѣ ши дѣде сѣаѣнѣа лѣ Лѣвѣнтѣ, елѣ се сѣаѣ де вѣлѡслѡви пре Карѣа сѣ фѣе апазѣтѣ Рѣмѣанѣ ши Венеѣен; тарѣ дѣпѣ моарѣа лѣ Лѣвѣнтѣ елѣ стѣтѣ папа ѣнѣа че венисе кѣ Карѣа де а Шпанѣа де-лѣ кѣма Фѡрмѡсѣ, а-чѣла сколсе атраѣ ерѣса лѣтинѣасѣкѣ ши де атѣнѣе сѣаѣ лѣпѣдѣтѣ Грѣчѣи де Рѣмѣѣни, ши дѣчѣи лѣ аѣвѣтѣ сѣаѣдѣ мѣатѣ маѣка кѣ фѣта де лѣ атраѣ атраѣ лѣе сѣаѣа де сѣаѣ апазѣцитѣ ши сѣаѣ тѣаѣтѣ. Ирѣ апазѣтѣсѣ Ірѣна дѣпѣ че-ш ѡрѣи пре фѣю-сѣаѣ мѣатѣ се кѣна ши мѣатѣ мѣлѡстенѣе да сѣрѣчѣлѡрѣ, ка сѣ полѣтѣ ѣри мѣнѣа лѣ дѣмѣнезѣсѣ дѣла дѣнѣсѣ, че ѡкѣл че вѣде толѣтѣ (sic) ши жѣдѣкѣ инѣмѣлѣ ѡменѣши, елѣ се мѣнѣе ши пѣсе ѣрѣчѣиѣе, шѣ-и тѣри пѣциѣнѣ пѣтѣра ши ѣсѣ пѣхѣрѣ амѣрѣ ши пѣлиѣнѣтѣ; ши доминѣрѣ де тотѣ кѣ фѣю-сѣаѣ 14 ани.

АПАТѢРѢЦІА Лѣ НИКУФѢРѣ ГѢНИКѢ.

Кѣ се сѣаѣлѣ спѣрѣнѣса ѣнѣа де а кѣрѣе де чѣн вѣстинѣи, анѣме НѣкуфѢрѣ, дѣ ѡ сколсе дѣн доминѣе, дѣчѣи ѡ трѣмѣсе де фѣ ѣзѣрѣдѣ мѣсерѣ ши де немѣкѣ: а вѣаѣа ен нѣ-и ѣжѣнѣа, че се хрѣнѣа ка ѡ вѣдѣ ѡ сѣрѣкѣ пре ла ѣнѣлѣе лѣторѣа. Аѣла пѣжѣтѣѣе дѣмѣнезѣсѣ кѣи нѣ ѡѣе хѣрѣ де вѣнѣе че-и дѣ. Дѣчѣи лѣвѣрѣтѣнѣдѣ-се рѡлѣа де мѣнѣе лѣпрежѣрѣ, лѣжѣлѣцѣ пре НѣкуфѢрѣ де сѣпѣрѣа, ѡмѣ рѣзѣ, ѣчи-гѣшѣ, кѣ нѣрѣлѣвѣ рѣзѣ, ѡвѣнѣторѣа ла лѣрѣ, лѣкѣсѣ ла кѣвѣнѣтѣе; вѣе-рѣнѣлѣ нѣ лѣ да вѣнѣнѣчѣлѡрѣ пѣнѣтрѣ сѣаѣжѣе, че лѣ вѣнѣдѣ пре лѣрѣ; гѣра лѣнѣ ерѣ тотѣ лѣрѣ ши кѣтѣла лѣнѣ, тарѣ анѣмѣа лѣнѣ ерѣ де вѡѣ; ши де лѣте ерѣ мѣхѣнѣтѣ, тарѣ де вѣрѣ лѣдѣче чѣнѣе-ка лѣрѣ, атѣнѣе ерѣ вѣсѣлѣ; ши арѣлѣкѣ пре тоѣи дѣжѣдѣи гѣѣаѣ; тѣе ши

дѣчинѣ ача ересѣ а челоуѣ аспѣтѣтори де нколане, ши се сѣмѣнѣ
православїа, ши слобозн доамна тоци де прен тоате легѣтѣриле,
ши се смерн лорѣ де фѣчерѣ рѣгѣ дерепѣ Февѣна, невои—се ши
адевери кѣ а'ас ертатѣ дѣмнезес; ши дѣде тарѣ скѣсна де па-
трїершїе аси Меовдїе, тарѣ пре Іванѣ ль сколсе кѣ ера еретикѣ;
ель пѣсе пизмѣ де лдеминѣ ш'алцїи рзи ка ши ель де пѣрѣ
пре Меовдїе кѣ ас кѣрвнтѣ кѣ в мѣаре, ши се адеинѣ сѣборѣ
де ачѣа: мѣара ста де фацѣ де-а вздїа, тарѣ пѣрнителе се голи
лїанїта тѣтѣрора де-а вззѣ сѣборѣа кѣ-и ера веѣежїте мѣ-
нїнтаеле де нѣман че ачѣ де вдатѣ; дечи се рѣшинарѣ ка неѣе
кѣни пѣрлшїи, ши мѣара лѣкѣ спѣсе пизма лорѣ, апон адеврѣ.
Лѣтрѣ знаеле аси Мїхана с'ас креѣинатѣ Шкѣни, кѣ принѣсе
Гречїи лѣтр'о васте в сорѣ а домнѣаши Шкїенескѣ, дечи в лѣвѣ-
царѣ карте ши в креѣинарѣ, апон в скѣмпѣрѣ фрате—сѣс дела
Гречїи; іа вотеѣж ши пре фрате—сѣс креѣинїѣѣе; кѣндѣ цїѣрѣ
алци Шкѣи, ен сѣрїрѣ спре домнѣ—сѣс сѣ-ль вчїгѣ; елѣ-и вїрѣи,
дѣчїи скрїсе ла Мїхана де-и тремѣсе ень [пѣ]рїнте мїтрополїтѣ
де-и вотеѣж пре тоци, вїїи де вое, алцїи де невоє; ачїнче ас
фостѣ дела Ідама ани 6352. Мїханалѣ пѣнѣ фѣ сѣпѣ аскѣатарѣ
мѣне—сѣ, ел ера вѣнїшорѣ, ши пѣрта кѣрѣа Февдора кѣ мѣре чїнѣте;
тарѣ дѣка кѣскѣ Мїханалѣ ши вени лѣ врѣстѣ, ел лїпи пре лѣлѣ
ель нїѣе хлѣпи ши смѣзїи, ши влѣкѣшѣ фрате мѣне—сѣ де 'ль
кема Варда, пѣнѣ де тоате хїталенїае, де пѣрта пре лѣлѣратѣа
кѣмѣс-и ера аси воа, ши-а фѣче де-ши гонї пре мѣмѣ—сѣ дела
дїнѣсѣ; тарѣ іа, кѣндѣ врѣ сѣ се аѣкѣ, адеинѣ тоци воярїи, дечи
лѣсѣ лѣ мѣна фїю—сѣс лѣлѣратѣаши 1200 де кїндїнаре де аѣрѣ,
ень кїндїнарѣ іасте 150 де лїтре, ши 3000 де кїндїнаре де ар-
цїнїтѣ, ши алѣ фереѣѣтѣри мѣате, ши еши ден кѣрте. Дѣка се
вззѣ Мїхана волинїкѣ, ель кѣрѣндѣ рѣсїпи ачѣ аѣѣїе тоатѣ кѣм
нѣ се кѣдѣ каламѣцїаорѣ, хоцїаорѣ, мѣскѣрїчїаорѣ; ши кѣ мѣате
рѣлѣтѣци лдеминѣ Варда пре лѣлѣратѣа де жѣлѣ пре Февкїстѣ
логѣфѣтѣа, вѣмѣ вѣнѣ ши прїнѣторїю лѣлѣратѣаши. Февдора и вѣлѣ-
стемѣ ши лѣмѣндон сѣ пѣцѣ ка Февкїстѣ. Мїханалѣ се лѣде-
летнїа кѣ жокѣрїае, фѣчѣ врѣтѣлїнїцѣ ши се фѣчѣ сеѣїаши де
лѣла кѣ кѣрѣа кѣ 4 кїи, прїндѣ кѣмѣтѣри, вотеѣа фїнїи, кѣнѣна,
пѣнѣ свѣрѣши ши лѣсѣ вїстѣрїю пѣстїю, вѣ де се лѣжѣта, дѣчїа
се фѣчѣ патрїархѣ де вѣлѣ мѣцїарю лѣтр'їи потїрѣ ши кѣменѣка
воярїи, кѣнтѣри кѣ кѣрвеле де ювосте скорнїа; дечи лѣлѣндѣ аша
ши рѣсїпїндѣ, Варда тотѣ-ль лдеминѣ спре рѣс, де стрїкѣ ень
кѣпачѣ де аѣрѣ, че ера фѣкѣтѣ де Лес прѣ лѣцелептѣа ши ера
токмїте пасерї прїи стаѣлѣри де кѣнтѣ кѣрѣшѣ лѣ кїпѣа ен, ши

дон аен тотъ де асрь, ши дон стързи ш'аате аскрѣре мѣате де асрь, фжкѣте де дпзраци бѣтрѣни де ле скота кѣндѣ венѣа сооп дела ааци дпзраци, сѣ се мире; елѣ ле топи ши фѣче галбени ши дѣрѣи фѣиѣи ши мѣскѣричѣи; чен коари бѣни ши бѣтрѣни, ѣиѣи мѣрирѣ. Геси ши Варда Кесарѣ, дѣчѣи фѣча рѣс кѣмс—и ера воа, ка ши дпзратѣа, нѣ нѣмаи ка пѣнѣ ачѣа, че дѣкѣ нече спѣркѣчюни рѣле фѣча, кѣ дѣкѣ кѣрѣѣа кѣ ѣнѣ фѣлѣстрѣ—ши кѣ кѣ мѣарѣ аѣи, ши цѣа врѣшѣа маи тотъ, аѣзи ши Игнатѣ патрѣархѣа, дѣчи—а дѣвѣца ши—а дѣроѣѣа кѣ мѣнѣале вѣчѣиловѣ; че ера адеврѣа пѣада аѣи Соломонѣи: чрѣтарѣ небѣнѣаѣи фѣаер ѣастѣ. Дѣчѣа арѣдѣкѣ пѣзмѣ кѣ врѣжмѣшѣе Варда пре пѣринѣтеле дѣ аокѣ де благадарѣиѣе, дѣчи вѣни вѣдатѣ сѣ се кѣминѣче кѣ ааци, Игнатѣ аѣ вѣвѣди шѣ—и зѣисѣ: нѣ ва аѣа басѣа спѣркѣа мѣрѣ сфѣнтѣ; елѣ се мѣнѣе де—аѣ скоасѣ ден скѣѣнѣ ши пѣсѣ пре фотѣе, дѣчѣа фѣче рѣс мѣатѣ аѣи Игнатѣе; че кѣрѣндѣ се вѣжѣидѣ, кѣ пѣрѣчѣсѣ дпзратѣа дѣ вѣастѣ сѣ се батѣ кѣ Тѣрѣчѣи, Варда бѣта сѣ фѣе дпзратѣ ши пѣзѣѣа де дѣ зѣи дѣ зѣи ка сѣ—аѣ поатѣ пѣарѣа, Михаилѣ шѣс ши зѣисѣ аѣ Василѣе Македонѣ де—аѣ жѣрѣге мерѣгѣидѣа дѣ вѣастѣ.

Сѣ спѣнемѣ пѣцинеа де Василѣе, кѣ ера де дѣ Македонѣѣа, фѣчѣра де вѣмени мѣѣсѣри, ши фѣсрѣ ровѣици де Шѣкѣи, елѣ сѣѣа цѣцѣ атѣнѣче, ши сѣчѣра мѣма аѣи дѣ кѣмпѣс(sic) стѣпѣжѣиловѣ, коконѣа зѣча пре мирѣиѣе ши вѣнѣа ѣнѣ вѣзѣтѣрѣ де—аѣ ѣмѣрѣѣа, мѣмѣж—сѣ 'а гонѣа, елѣ ѣарѣ вѣнѣа, аѣон—а аѣсѣж, кѣ прѣчѣпѣс кѣ е семѣнѣ ѣѣнѣ: дѣка сосѣи дѣ врѣстѣж, елѣ—шѣ пѣрѣжѣи маѣнѣж—сѣ де се аѣсѣ дѣ Царѣиградѣ ши се нѣжѣи пре аѣ вѣамѣни де се хрѣнѣѣа; нѣопѣта дѣрмѣѣа аѣ вѣсѣѣрѣкѣ аѣнѣме свѣти Мокѣе, атѣнѣче вѣни сфѣнтѣа де грѣзи прѣвѣтѣаѣи: че дѣрмѣи де нѣ те скоаи сѣ каѣи пре дпзратѣа дѣ кѣсѣ? елѣ се скѣаѣ ши мѣѣрѣсѣ аѣ вѣсѣѣрѣкѣ де вѣзѣс ѣнѣ вѣмѣ спрѣжѣигоѣсѣ кѣ нече мѣнѣи грѣлѣсѣ дѣрмѣинѣа пре пѣжмѣжѣнтѣа гѣаѣ; аѣи и пѣрѣс вѣ вѣдѣѣре, дѣчи се тѣрѣнѣж; аѣи и вѣни пѣнѣа а тѣрѣа вѣарѣж, шѣ—и спѣсѣ аѣонѣ: чѣнѣе дѣармѣе ачѣа елѣ ва фѣи дпзратѣа атѣнѣче мѣѣрѣсѣ де—а дѣцѣпѣнтѣж ши—а аѣсѣ дѣ кѣсѣж—ш кѣ чѣнѣсѣ(sic) мѣрѣ; ши аѣвѣ прѣвѣтѣа ѣнѣ фрѣате де сѣвѣжѣѣа аѣ ѣнѣ коарѣинѣ мѣре де—аѣ кѣма Фѣвѣфианѣцѣ, дѣчѣи дѣѣдѣрѣж аѣ коарѣинѣ, елѣ—аѣ пѣсѣ коѣнѣкѣ; атѣнѣче аѣдѣсѣрѣж аѣи Михаилѣ ѣнѣ вѣидѣвѣѣс прѣѣ ѣѣнѣ дѣрѣа де дѣ Мѣисѣрѣ, ши нѣ се аѣфѣа нѣме сѣ—аѣ поатѣ дѣкѣзѣлека, ѣарѣ Фѣвѣфианѣцѣ спѣсѣ кѣ аѣре вѣ сѣвѣжѣ вѣзѣкѣатѣж, ши фѣс атѣнѣчѣешѣ кѣмѣаѣ Василѣе, дѣчи пѣринѣсѣ кѣаѣа де фрѣзѣ ши—а ши дѣкѣзѣлека ши аѣлѣрѣгѣж кѣтѣс—и фѣс воа; атѣнѣче—а пѣсѣ коѣнѣсѣ мѣре ши кѣрѣндѣа сосѣи ши постѣѣлѣнѣкѣ мѣре, ши—а фѣолѣрте ѣѣѣа дпзратѣа, ши дѣчѣа

дчепъ а сри пре Варда. Михана еас-шь пхзїа жоксриле ши ес-
риле ши мзлжзриле; атснче кени снъ вѣстникъ де-и спссе лпж-
ратсашн кз-и прадж Кзржиммїи цара; еаъ, дерептъ сз нс се спде
копарїи ши сз нс пзржсѣскж жокса, алергж де сфзримж w шганидж
че ера фжкстж де снъ философъ, дечи кзтъ врѣи кзста лтр'жисї
тс врѣи кснѡаще, фїе ден че латери а тоатж лжмѣ сз се врѣ
рздика шши. Ѡ, некснїе, кзтж п-гсбж фѣче Гречнлорь!

йтснчѣ дѣде Михана w неовникж а лши дспж Василїе, ансме
Будокїа, ши w ксншнж лсшн, ши-шь дѣде ксншна де лпзржцїе
ас Василїе сз фїе лпзратъ. Ѡ датж жжж тоатж зѣа, сара вес де
се лжжтж; шаре-чнне ансме Василанкинъ лзсдж пре лпзратѣа кз:
жбжшн кнне асззъ ши врзтежншн кнне кааѣа ла ака; еаъ
ера кѣтъ де се ксжсрж ши-а дзршн пре ачелл кс пашмзцїи лшн,
ши-а пссе сз фїе лпзратъ; Василїе ста де привїа, ши кзстж
лпзратѣа кс амарь ас Василїе; атснче се спзре ши лдвнж чатж
ши се рздикрж лтр'ача нѡапте де счисерж пре Михана, кз-лъ
афаарж махмѣр де кннъ ла ащериштъ, дечи нс се пстѣ апжра,
че фс жбжгѣтъ аколѣ. Ши ас домнїтъ Михана лпревнж кс мѣмж-
са 14 ани, ларж лсшн 11 ани, ши-а лпропарж ла мзнжстире
че w кема Хрисополи, лзлгж мсмаж-са; аша ера а лшн Миханъ
вїаца: нсман че вѣ ши мзнка ши жбжа.

ЛПЪРЖЦІА ЛШН ВАСИЛІЕ МАКЕДѢНЦІНЪ.

Ичестъ Василїе, дѣка стзтс лпзратъ, сколсе пре Фотїе де л
кесѣрекж ши дѣде скавнѣаь ларж лшн Игнатїе; черкж вистѣреме
ши нс афлж немика, кз врѣ сз дѣ лѣафз ксрцїен ши нс авѣ
де бнде, че тремѣсе пре бнде афла авсцїе лпзржтѣскж рзснїнтж
де Миханъ де w стрзисерж ши ксржндъ лпав вистерїле; ши
фѣче 3 фечори: Костантинъ ши Лзвъ ши Ілезандрѣ. Фѣче васте
лтржю Василїе ла Каримани, ши-а бирѣирж де перирж Гречн мѣаци,
ши псцинь де нс пери ши лпзратѣаь; дспж лчѣа тремѣсе пре
циннере-сзс Хрисофоръ ши биршн пре Ігарѣни; ши ларж се скблж
лсшн лпзратѣаь кс шши де трежс ла рзѣаь Вфрадѣашн ши фѣче
рззбою кс Тврчїи ши кс Манхейи ши кс лате анмен, шї-и биршн
Василїе. Дѣчїи доблжнїи четзциае чѣле тари ши панине де вѣнж-
тате, ши се тсрїлж кс мѣатж авсцїе; ши де мѣате шри с'ас кѣтѣтъ
кс царь де пре лпрежсрѣ, ши тотс-и биршн Василїе. Ітснче се
тзмплж де фс кстремѣр мїре, кзтс се рзснїїа кесѣречнїе; лпз-
ратѣа ле рздика, ши мѣаци Ѡверѣи крецинїж. Ши васте w царж маре,
че се кїлмж Рѣсы, спре мїазж-нѡапте, дечи токмирж паче вѣнж

ЛПЪРЖЦІА ЛЪИ ВАСИЛІЕ ФІЮЛ ЛЪИ РОМАНЪ.

Паниъ кзидъ Лпържци Фока ши Димисхи, ен крескърж воиничи Василіе ши Костантинь Л ршеникъ нзсквцин, фечорін лъи Романъ Лпърать; дѣчін шезъ Василіе Л скзвнъ ши се дрзтж Лпърать столбурелоръ; дечи Василіе Лтръ тотъ се невоиа сз-шь самене мошъ-сзъ Македонѣнзави, кз гвстзриле нъ-ле юбѣа фзрж врѣме, ниче-шь да вѣцїен вдихнж, че пѣрта арме грѣле Л тотъ часъа прежсрѣ ель, ши павецелѣ(sic), конфсрелѣ, сеццателѣ, сѣлицелѣ, плато-шелѣ ши тоатѣ армелѣ лъи ера мли драци декзтъ мѣсе тинсе панине де веселіе ши де винъ дѣлче; сѣнетелѣ армелоръ ши рз-сѣнзъ коарделоръ де аркъ мли юбѣа декзтъ гласъ де лззѣте. Мѣате рззбоае аѣ фзжзтъ Василіе ши мѣате цзрѣ аѣ киврнть, ши мѣаци вразмашн аѣ пѣсѣ сѣптъ савѣа лъи ши лъз плекать: Срзкѣн, Ярежнашїн, Фрзичїн, Нверїн, Кхрзиманїн; ши пре Шкѣн и смѣри кѣ тотѣа ши ле слзкѣ пѣтѣра, кз принсе аа рззбоаю вїн 15,000, фзрж кзци перисе, шї-и врѣи пре тоци, нѣман че лззѣ дентр'о сѣтж знѣа кѣ знѣа вкю ка сз трагж пре ааааацн Л цара лоръ : кзте пре 99 орѣи; ши скоасе тоатѣ четзциле ши тоатѣ вчинелѣ че лзасе манїте де Шкѣн дела Грѣчи. Ши аѣ домнїтъ Василіе 30 де ани.

ЛПЪРЖЦІА ЛЪИ КОСТАНИНЪ ФРАТЕЛЪ ЛЪИ ВАСИЛІЕ.

Мѣри Василіе кѣтрзнь, ши шезъ Л скзвнъ фрзте-сзъ Костантинь; че немикж нъ-шь семзхнж фрзцине-сзъ, че кѣм чинстѣа Василіе пре чеа че ера кзрваци бѣни ши цинѣ кан бѣни ши арме, атзта Костантинь нъ юбѣа сѣнете де савѣи ши бѣчине сѣмне де рззбоае, ниче кїѣте де глазте, ниче гласъ де вастѣ, че нѣман че бѣ ши мзржа кѣ мѣери фрзмоасе ши кѣ флаверѣ ши кѣ лззѣте, жѣкзри ши кзнтѣче кѣрвѣци де юкостѣ. Ши ера кѣтрзнь ши кзрѣнть, ши ера фрїкосъ ши влзхнж ши препш-торю, кз цїѣа дентрѣа вѣре-чїне пре Романъ, знѣа де Л кѣрте кз-и вл фїи пре зрмж Лпърать, дечи-шь дѣде фїе-са Зѣе депж нсѣа. Ши домни Костантинь 2 ани ши 11 лѣни.

ЛПЪРЖЦІА ЛЪ РОМАНЪ ЯРГЪРОПОДСКОЕ.

Романъ фѣ Лпърать, цїнерелѣ лъи Костантинь, вмѣ прѣ лце-лѣптѣ, ши авѣ фрїка лъи дѣмнезѣс, ши се лѣзца пѣрѣрѣ Л сѣнетелѣ кзрци, ши ста пре рѣгж толтж нѣаптѣ, ши зидѣа бесѣрѣчи Лтрѣ

лѣда лѣи дѣмнезѣв; тарж лѣзрѣтѣсен и лѣлорѣа тинерѣцелѣ ши
w догорѣа похтѣлѣ; ведѣ пре Романъ кѣ вѣлѣж кѣратж ши ѳсеви
дорминдѣ днѣса, тарж іа лѣчепѣ а кѣцѣта рѣз, кѣ ера ѣнѣ воиникѣ
фрѣмосѣ ши кипешѣ, анѣме Михаилъ де лѣ Пѣфлагинѣ де рѣдѣ,
де слѣжѣа лѣ кѣрте, тарж Зое фолрте—лѣ юѣа кѣ рѣвне ши тре-
митѣ кѣвинте кѣ пилѣе пѣжѣ кѣндѣ сѣ местекларж ѣнѣа кѣ актѣ
де преѣнѣ. Дѣчѣи сѣзѣтѣирж рѣз пре Романъ, дѣчѣи токмирж пре
неѣе фѣкѣтори де рѣвтѣци: кѣндѣ се скѣлда Романъ лѣ блѣ-
ен—лѣ сѣгрѣмарж де мѣри. Ши лѣ домнитѣ Романъ 5 ани.

ЛѢПЪРЖЦІА ЛѢИ МИХАИЛ ПѢФЛАГѢНѢ.

Стѣтѣ Михаилъ лѣзратѣ; ачѣста платж лѣw пентрѣ лѣкрѣ де
кѣрѣе, чѣ елѣ кѣм ера де фрѣмосѣ ши кѣ кипѣ трѣпескѣ, лѣш
ера ши сѣфлетескѣ фрѣмосѣ, кѣ лѣцелѣсе де лѣ кѣтж сѣзѣчѣе се
лѣзлѣж лѣзратѣ, дѣчи ера wмѣ бѣнѣ ши смѣренѣ, шѣ—и ера
милѣ де мишен, ши мѣзлѣж пре чѣа чѣ пѣцѣа рѣз, нѣче се грѣѣа
кѣ пѣардѣра wмѣлѣн, ши сѣзѣчѣи и милѣа, прѣвѣчѣи чинстѣа, бѣ-
сѣрѣчѣилѣ лѣтѣрѣа, копарѣи и дѣрѣнѣа, воиничѣи и милѣнѣа, кѣ дерѣптѣа
зѣкѣндѣ: нѣме нѣ се дѣчѣа дѣла дѣнѣсѣ кѣ wкѣи лѣжрѣжмоши, сѣш
чѣнѣ—лѣ прѣ рѣга нѣ се вѣрѣ лѣтодрѣе мѣжѣнѣтѣ; чѣ авѣ w бѣтѣе
рѣ кѣ дѣхѣ некѣратѣ, дѣчи пѣцѣа рѣз де мѣлатѣ ѣри; кѣндѣ се
трѣзѣѣа, елѣ мѣи вѣзѣтѣсѣ невѣна де ста пре рѣгж; ши авѣ неѣе
фѣаци рѣн, поркарѣи, вѣкарѣи, некѣнѣи, нѣлѣцелѣпѣи, кѣ нѣзравѣ рѣз,
пѣкѣрѣи, дѣчи лѣла некѣнѣѣе ши лѣзѣлѣа царѣ пѣжѣ чѣ трѣкѣ
ши Михаилъ дѣпѣа алаѣци. Ши домни 7 ани.

ЛѢПЪРЖЦІА ЛѢИ МИХАИЛ КѢЛѢФѢТИНѢ.

Сѣимѣж—се домнѣа ши лѣ ачѣста Михаилъ, wмѣ рѣз, кѣ мѣнтѣ
де вѣтж, мѣндѣрѣ, мѣнѣнѣсѣ, фѣзж сѣлѣтѣ; ши лѣпѣи де елѣ неѣе
тинѣри; гѣни пре Зѣа лѣзрѣтѣсѣа ши пре ѳѣвѣдора лѣтрѣнѣ вѣстрѣѣ
де лѣ тѣнѣсе; дѣчи се рѣдикж гѣзѣчѣавѣ мѣре лѣтрѣ копарѣи ши лѣ
бѣевожѣи, кѣ—шѣ адѣчѣа аминтѣ де пѣринѣчѣи Зѣеѣи кѣтѣ бѣнѣ лѣ
авѣтѣ, ши кѣм w лѣ тѣнѣсѣ фѣзж вѣе, дѣчи царѣ лѣпѣзѣжѣѣен w
сѣгѣ неѣе некѣнѣи, пѣзѣтори де порчѣи; дѣчи се лѣлотѣирж ши се
рѣдикѣарж сѣпрѣнѣшѣи, пѣжѣж—и сколѣсѣрж кѣ рѣшѣнѣе рѣѣ, ши тарж лѣ-
дѣсѣрж пре Зѣа лѣ скѣлѣнѣлѣ мошѣларѣ де лѣпѣзѣжѣѣе. Ши домни
Михаилъ 1 ани.

ЛПЪРЖЦІА ЛЪИ КОСТЯНТИНЪ МОНАМАХЪ.

Зол лпържѣса нсрѣра похѣмъ сѣ се кѣме манкѣ а фѣю нѣ-
скѣтъ ден трѣпѣлъ ен; дѣчѣи се адѣпа ден дон грѣдинари ка ѣнѣ
пометь: ѣнѣа кемѣ Костянтинъ Монамахъ, ѡмѣ ѣнѣ ши воиникъ
ши прѣ милоствѣ, дечн-ши нсѣ де-и ера ѣзрѣать. Яша се го-
нѣще ѣнѣле кѣ рѣдѣлъ, ка ѡ ролѣ че лмѣлѣ лпрежѣрь: ши л
сѣсъ ши л жосѣ. Ячѣста Монамахъ ла рѣзѣою нѣ цѣла рѣндѣлъ,
ларѣ ла алѣате ла тотѣ ера ѣнѣ ши лцѣлѣпѣ ши дариникъ, ши
лдрѣжторю ла мишен, ши четѣа мѣать ла скриптѣри, ши фѣартѣ-л
юѣа тоци кѣ жѣдека кѣ дерѣптѣа пре тоци фѣрѣ фѣцѣрѣе, ши
тоци ши мишѣни де прѣтѣтиндинѣа мѣать ѣнѣ лаа дѣнтрѣ мѣ-
ниле лѣи; ши чинѣ ва ерѣ сѣ се лдѣверѣѣе а мѣре крѣдинцѣ че
лѣѣ: ѣсѣкрѣкѣ прѣ фрѣмѣлѣкѣ зидѣ лѣ свети Гѣѡргѣе, ши алѣте
мѣате фѣчѣа кѣ клѣдѣ инимѣ кѣтрѣ дѣмнѣзѣѣ ѣнѣжѣцѣи; че тотѣ
ѡлѣа де пѣчѣлѣре, пѣнтрѣ ачѣа мѣаци де мѣате ѡри се рѣзѣика
ѡрѣжмѣши спрѣнѣсѣа; че кѣи нѣ пѣсте дѣлѣ де сѣсъ, лдѣшѣртѣ се
нѣспѣтѣѣе, кѣ перѣрѣ ка прѣхѣа нанѣтѣ ѣнѣи ѡнѣтъ, ларѣ пѣн-
трѣ мѣре дерѣптѣа лѣи нѣмѣ немѣка нѣ-и пѣтѣ стрѣка, нѣман
лѣѣ ѡлѣа че-л дѣсѣдѣа ши ѣнтрѣ ачѣа се сѣрѣши. Ши дѣмнѣ
13 лѣи.

ЛПЪРЖЦІА ФѢѢДОРѢИ Л ѢРШѢНИКЪ НѣСКѢТѢ.

Рѣмѣсе дѣмнѣа ла ФѣѢдора, кѣ Зол сорѣ-сѣ мѣрѣсе манѣте;
ши ера юѣѣцѣ ла фѣѣшѣе ѣзрѣать, дечн ѡ цѣна ѣнѣ ѣжѣрѣнѣ
лѣмѣ Мѣхѣанѣ; ши цѣнѣа ла дѣмнѣа лѣсѣши ѣнѣ лѣнѣ, лѣѣнѣе се
сѣрѣширѣ тоци де рѣда лѣ Пѣсѣлѣе Мѣкѣдонѣ.

ЛПЪРЖЦІА ЛЪИ МѢХѢАН.

Лѣнѣе лѣ фѣстѣ нѣмѣрѣа лѣлѣрѣ 6513 [1005]. Нѣман че лѣѣ
ФѣѢдора рѣдѣ де пре молѣе-сѣ, фѣлѣ лѣ Ромѣнѣ лпѣзрѣать сѣкрѣа лѣ
Костянтинѣ фѣѣорѣа лѣи Лѣѣѣ, де-лѣ кемѣ Исѣкѣе, дечн нѣман че
се кемѣ кѣ нѣмѣле Ромѣнѣ лпѣзрѣать, ларѣ пѣнтрѣ кѣ ера прѣ
ѣжѣрѣнѣ ши ера лѣгѣтъ жѣрѣжмѣнѣтъ лѣфрикѣѣшѣтъ ФѣѢдора, лѣѣ
пѣртѣа рѣндѣа ши крѣжа [?]. Исѣкѣе Комнѣинѣ ера ѣзрѣать ѣнѣ ши
кѣнѣ [?] кѣ ѡнѣле, дечн ѡрѣ сѣ-лѣ скѣлѣцѣ ши дѣн скѣѣнѣ ши фѣ
сѣфѣдѣ мѣре лѣтрѣ ен, дечн-шѣ пѣнѣишѣа сѣѣлѣцѣле Грѣчѣи спрѣ Грѣчѣи
ши-шѣ рѣзѣика лрѣме пре алѣте лрѣме, лѣкѣ тотѣ [лѣсѣа пре ?]
тѣтиндинѣ ѣирѣи Исѣкѣе, ши дѣѣжѣнѣи лпѣзрѣцѣа.

ДІТЯРИЦА ЛЕ КОСТАНТИНЪ ДЪКА.

ДІТЯРИЦА ЛЕВ РОМАНЪ ДІОГЕНЪ.

ДѢКА СЕ ВЪЗЪ РОМАНЬ СОСИТЬ ДѢРСЪ АТЪТА МХРІЕ ДЕ ДѢРСЪ
МѢАТЪ КЪРЕНІЕ ДРЪТЪ, КЪ КЪ МѢАТЕ ЦЪРН СЕ АНѢТЪ ШН МѢА

лимеи ас бирѣтъ; маи вѣзътъ къ Тѣрчин ас лѣтъ де мѣате при
фадѣ, ши тотѣ маи вѣзътъ, ши фѣрѣ нѣмѣрѣ мѣациме де Тѣрчин
ас тѣзѣтъ; дѣчи лѣ арѣтъ ель кѣтъ вѣрѣжѣе ас Грѣчин ши сѣтъ
нѣтъѣжи лѣ рѣзѣю; че е маи хѣрѣоарѣ вѣрѣюна ши пѣзма, пѣнтрѣ
сѣ ерѣ Ромѣнѣ вѣзътъ. Принсерѣ а фѣрѣ, дѣчин сѣ спѣрѣрѣ
толарѣе ши фѣ принсѣ лѣпѣратѣе де Тѣрчин; ши лѣкѣ фѣрѣ
лѣдѣѣде доминѣе тѣрѣескѣ ерѣтъ пре лѣпѣратѣе де сѣ дѣсе лѣ
дѣрѣ-ши, че нѣ нѣтъ лѣкѣпѣ, кѣ маи сѣрѣвѣрѣ де принсерѣ порѣ
нѣе лѣ тѣтѣрѣорѣ четѣцилѣорѣ. Ши ас доминѣе Ромѣнѣ дѣвѣгенѣ
3 лѣи ши 6 лѣи.

ЛѣПѣРѣЖѣА Лѣ МИХАИЛ ФѣЮЛ ДѣКѣЖЕН.

Лѣтѣнѣе вѣнѣсе лѣ вѣзѣтъ Миѣхѣил, фѣчѣорѣе ас Кѣстѣнтѣнѣ, ши
рѣ рѣдѣнѣкѣ лѣпѣратѣе; дѣчи-шѣ скоасѣ пре мѣмѣж-сѣ фѣрѣ вѣоѣ
и де вѣ тѣнѣе кѣлѣвѣжѣрѣиѣ; лѣвѣи лѣрѣ де Ромѣнѣ кѣ сѣ рѣдѣнѣкѣ
лѣпѣратѣе, дѣчи трѣмѣсе шѣи ши-лѣ принсѣ; лѣтъ рѣс нѣ-и фѣѣче,
лѣ-и лѣдѣе четѣтѣѣ вѣфѣсѣлѣи кѣ тотѣ вѣнѣтѣе, дѣчи шѣдѣ аколѣ
де вѣѣ ши мѣзѣкѣ ши-шѣ рѣпѣосѣ вѣтрѣнѣѣцѣе лѣнѣж лѣ молѣрте.
Ши ас доминѣе Миѣхѣил лѣе Дѣкѣжен 6 лѣи. Дѣчи ас фѣст лѣнѣж
лѣ Миѣхѣил фѣюл Дѣкѣжен 6613 [1105].

Лѣнѣж лѣчѣа сѣас сѣосѣ дѣнтрѣлѣе кѣрѣи словѣнѣи пре лѣмѣа
ноастрѣ вѣецилѣе ши пѣтрѣѣчѣрилѣ лѣпѣрѣжѣеи че ас фѣстѣ де
лѣчѣнѣстѣе лѣмѣеи лѣнѣж лѣ Миѣхѣил фѣчѣорѣе Дѣкѣжен: лѣтѣнѣе ас
фѣстѣ нѣмѣрѣеа лѣлѣор 6613; че кѣм нѣ поѣи лѣжѣнѣе лѣлѣтѣе чѣ-
рѣюлѣи, нѣче лѣдѣнѣкѣ лѣмѣжѣнтѣеаи, нѣче лѣрѣнѣнѣѣ лѣмѣиен, ши кѣм
нѣ сѣ потѣ нѣмѣзѣа стѣлѣе чѣрѣюлѣи, нѣче нѣсѣпѣа лѣрѣиен, ашѣ
нѣ сѣ лѣлѣе афѣа лѣдѣнѣкѣа сѣрѣптѣрѣилѣорѣ; кѣ шѣи де чѣи сѣфинѣи
лѣрѣиѣи лѣѣтопѣсеѣ ас сѣрѣсѣ де шѣелѣе, лѣѣи де лѣтелѣе, шѣи
пре шѣе лѣокѣри ши де шѣи лѣпѣрѣжѣи ас лѣмѣацинѣт (sic), лѣѣи ас
сѣрѣс лѣи сѣѣртѣе, лѣрѣ лѣчѣа сѣас лѣдѣнѣтѣе кѣ лѣ сѣѣртѣе ши кѣ
лѣ де тотѣ. Ши лѣтѣе шѣеа сѣфинѣиен тѣлѣе, вѣ прѣ лѣѣелѣпѣте лѣ-
рѣиѣте кѣрѣ Фѣѣлѣил, епѣскопѣеа де Рѣвѣнѣкѣ! лѣтѣ ши ес рѣѣѣлѣе
сѣфинѣиен тѣлѣе, лѣи мѣкѣеа ши лѣи лѣпѣи де тоѣи ши тѣнѣлѣосѣа,
кѣлѣвѣжѣрѣеа Моѣа Миѣхѣил, кѣтѣ мѣс (sic) фѣстѣ шѣиѣнѣа ши лѣм
лѣчѣнѣстѣе ес, лѣм нѣвѣнтѣе де лѣм сѣрѣсѣ. Дѣчи сѣ кѣ[де сѣ] лѣнѣмѣе
ши нѣи лѣнѣхѣнѣ кѣндѣюлѣи, кѣ шѣе трѣжѣзѣторѣе вѣнѣсѣа, кѣ шѣрѣе

вѣшилѣ, а по н крѣпирѣж Тѣрчин, ши пери ѿгледѣши ши Влѣкашиноу ла
валѣ Марица, ани 6879 [1371], ши асарѣж Тѣрчин пакѣнь мѣать
де-ль дѣсерѣж ла Кааиноуи. Атсиче атснечѣ соареле атр'о амѣажен,
кзтѣ се ведѣ стѣлеле. Атсиче мѣри Илѣзандрѣ, домнѣа Трзновѣаши.
шѣ-н фѣ р докѣ Шшшманѣ; ши тремн[се] Мсратѣ де-н черш
пре сорѣ-са, ель де невое в дѣде сѣ-н фѣе доамнѣ; дѣчѣн се
сксѣж Мсратѣ кѣ Тѣрчин де асарѣж Трзновѣа ши амте четѣи
мѣате ши цара Шкѣнаорѣ. Вѣс-ши дѣзрѣжѣа Кѣлоѣманѣ р Цѣ-
риградѣ; Тѣрчин кѣакарѣж жѣрѣжмѣнтѣа; дѣчѣ че дождѣдѣа тотѣ пѣмѣ
дѣпрежѣрѣа Кааиноуѣаши, асарѣж ши Македѣмѣа кѣ тотѣа. Атсиче
мѣри Кѣлоѣманѣ дѣжратѣль, ани 6880 [1372]; ши домнѣ 33
де ани.

ДПЪРЖЦІА ДЪИ МАНОИ ПАЛЕОЛОГЪ.

[illegible]

бжчїе, дечи дженсрж а w кате кс тѣнѣри, ши шѣориа змїцїи четзцїен, ашра пзтрѣнда ши пзрѣцїи; дечи кзтѣ стрїка Тѣрчїи зсѣа, ноаптѣ зїдїа Фрзичїи; ши се мїра Тѣрчїи кз w бѣдѣ дїмзїнѣца дтрѣгж; дечи нѣ-ш фолрте гзїдїа, кз-и дпрочка ши Фрзичїи ден четате кс тѣнѣриле де-и дѣлшїга департе. Аск а датж нзвзлїрж Тѣрчїи ши дтрарж сѣптѣ четате, атѣнче се сїарѣрж Фрзичїи, че грзкїрж Грѣчїи дѣнѣ (sic) Царїграда де-и дїзрарж. Дечи ашл ажѣта зїнїи латора ши се спрѣженїа зїнїи прїацїи де кзтрж врзжмашїи токма 6 анї; ши ле адѣча ден Трзпѣзїнда ши ден Кїфа бѣкате ши арме ши ажѣторѣ, ши де прїтоате штролвеле кзте нѣ ера лѣате де Тѣрчїи; ши де д Венецїа дкз венїа де ле адѣча хрїанж; ши се сїнїа Грѣчїи ши Фрзичїи прїи тѣрїнїрїле четзцїлорѣ де-и дїржїїа пре департе пре Тѣрчїи кс сїнїїѣце, кс сакалжше ши кс тѣнѣре; ши сїпарж прїдї пзлїлїтѣ гадрж де ешїа ноаптѣ ден четате ши зїндѣ мѣлїи Тѣрчїи. Дѣн вхзс Блзгїтѣ дтрѣ атѣта врѣме кз нѣ-и спорѣцїе немїкж, че нѣмїи кзтѣ-и пїерѣ воїнїїїи, елѣ се рзджкж мзїнїѣсѣ ши кс рѣшїнї рѣ де се дѣсе лл локж-шѣ. Атѣнче се сїсїлж Темермїкнѣ доїнїа тзтжрзскѣ де рзджкж шїїи лѣспра лѣ Блзгїтѣ, ши-л кїрїш, шї перї Блзгїтѣ дтрѣчїла рззкою, анї 6910 [1402]; іарж Грѣчїи дѣдерж атѣнче ладѣл лшї дїмнѣзѣс кз-и нїзжїи де врзжмашїи. Шрж д локж лѣ Блзгїтѣ стзтѣ Цаллїе Мѣсїаманѣ; ши'и ан 16 анѣ де доїнїа лшї фс іарїж прѣ маре ши рѣ. Шї анї 6916 [1408] мѣрїи кѣнѣ крецїнїи дїзрзтѣ Каллїѣлїнѣ, непотѣлж лѣ Манонїа дїзрзтѣ. Пре ачѣа врѣме се рзджкж Мѣсїа кс Рѣмзїїи ши кс Шкѣнїи, ши Стефанѣ дїспотѣ кс Срзвїїи, де се дѣсїрл лл Царїграда сз се ловаскж кс Цаллїе сж доїнїа дѣскж Царїградѣа, ши фѣчїерж рззкою маре ден афрж де четате лл Космїдїи ши фс кїрїнїтѣ Цаллїе, ши мѣлїи Тѣрчїи перїрж кс дїнїсїа. Шї дѣпж ачѣа а (sic) фостѣ анї 6918 [1410] жѣнїге Мѣсїа прї Блзкнѣ ши пре Лазарѣ, юлїе 6. Анї 6921 [1413] пѣрѣкж Мѣсїа де доїнїа (sic) Брздо; ши елѣ дкж перї лл Іскрѣ дтрѣчїи анѣ, шї-и фс д локж Мѣрлѣ. Анї 6926 [1418] [мѣрїи] Мїрѣ воеводѣ доїнїа рѣмжїнїескж. Анї 6934 [1426] прїдїж Мѣрлѣ цїрї срзвїаскж, ши лл анѣа мѣрїи Стефанѣ доїнїа срзвїескж. Анї 6946 [1438] доїнїа Мѣрлѣ Смедеровѣ, авгїстѣ 27, ши сколсе прї Грїгорѣ ши пре Томѣ ши прїнїсе Степанѣ де-и лѣгж шї-и бїлж д темнїцїа. Анї 6950 [1442] зїнїсе Шїкѣа воеводѣ пре Мїзїтѣ-бегѣ д цара рѣмжїнїескж; ши іарж лл доїнїе анѣ с'лѣс лѣнїтѣ Шїкѣа воеводѣ кс Тѣрчїи д цара рѣмжїнїескж лл Шлѣвнїїцж, шї-и кїрїи, ши перїрж атѣнче Тѣрчїи мѣлїи фзрж нїмжрѣ. Атѣнче се рзджкж

Гевургіе диспоть кѣ Ыргѣрѣи ши кѣ Срѣкѣи де трекурѣ Двигѣрѣ пре ла Гаатинѣ ши бжтѣрѣ пре Тѣрчи, ши лѣарѣ іарѣш Смедерова Срѣкѣи. Дѣчѣи се скѣлѣ Тавдѣ-кегѣ кѣ Тѣрчи де бжтѣ вастѣ срѣкѣскѣ ла Ситинѣцѣ. Яни 6953 [1444] се рѣдикѣ Балдиславѣ кѣ шѣи мѣри ла Тѣрчи де се ловирѣ де фѣциш, ши кирѣирѣ Тѣрчѣи атѣнѣ, дѣчи перѣ Балдиславѣ ла Барѣа. Яни 6956 [1448] пѣрѣѣсе Мѣратѣ-кегѣ кѣ Тѣрчѣи де се ловѣ кѣ Тома домѣла Боснеен, ши-л вѣрѣирѣ, ши лѣарѣ атѣнѣ Тѣрчѣи Босна; ши ла анѣа се ловѣ Мѣратѣ (sic) кѣ Шѣкѣа коеводѣ ла Косова, ши перѣ Шѣкѣа, дѣчи довѣндѣирѣ Тѣрчѣи Косовѣа; ши'и ла доилѣ анѣ мѣри Мѣратѣ-кегѣ лѣ февруарѣ лѣ 4 зилѣ.

ЛѢПѢРѢЦѢА ЛѢ МАХМЕТЬ ФѢЮЛ ЛѢ МѢРЯТѢ.

Кѣндѣ стѣтѣ Махаметѣ лѣпѣратѣ, елѣ ерѣ нѣмѣрѣа аилорѣ 6960 [1452]. Дѣчи адѣсе тоѣи Тѣрчѣи де прѣтѣтинѣинѣ ши пѣрѣѣсерѣ мѣаци фѣрѣ нѣмѣрѣ спре Царѣиградѣ ка сѣ-лѣ довѣндѣскѣ; ши лѣ шѣолѣтѣ лѣтѣю Галата де шѣ лѣ ежтѣтѣ, пѣнѣ че шѣ лѣ до-вѣндѣтѣ; ши дѣчѣи се лѣгарѣ де Царѣиградѣ кѣ толатѣ мѣшерѣш-гѣрѣилѣ лорѣ ши кѣ толатѣ брѣжѣцѣилѣ ши пѣтѣрѣ лорѣ, ши дѣнѣ нѣвоинѣцѣ ши врѣсарѣ де сѣнѣе еи лѣкѣпѣрѣ лѣ Царѣиградѣ.

ДѢ ЦАРИГРАДѢ.

Яни 6961 [1453] довѣнди Махаметѣ Царѣиградѣа, лѣ аѣна лѣи маи 29, лѣтрѣо зѣи де винѣри. Чинѣ лѣ зидѣтѣ лѣтѣю Царѣиградѣа, елѣ лѣ'лѣ кемат Костантинѣ мѣрѣелѣ лѣпѣратѣ, фѢЮЛ Костѣи ши ла Валинѣен. Ши кѣндѣ лѣ лѣватѣ Тѣрчѣи Царѣиградѣа, чинѣ лѣ фѣстѣ лѣпѣратѣ, іарѣ лѣ'лѣ кематѣ Костантинѣ. Фѣстѣ'лѣ делѣ Ядамѣ пѣнѣж кѣндѣ лѣ гѣтѣтѣ Костантинѣ Царѣиградѣа ани 5836, іарѣ делѣ вѣцѣерѣ лѣи Христѣсѣ 318. Дѣчи делѣ Костантинѣ че лѣ зидѣтѣ четатѣ пѣнѣж кѣндѣ шѣ лѣ лѣватѣ Тѣрчѣи, еи лѣ трекурѣ 1125; іарѣ кѣндѣ вѣнѣирѣ лѣтѣю ла Валиполи, еи лѣ фѣстѣ ани 6867 [1359]. Ятѣнѣе сѣ'лѣ лѣчѣпѣтѣ лѣ се десѣжѣлека цара Молдовѣеен. Дѣчи дѣкѣ лѣарѣ Тѣрчѣи четатѣ делѣ Грѣчи, еи лѣ тѣмѣрѣ лѣпѣратѣа ши пре тоѣи коѣрѣи ши толатѣ капѣтелѣ, ши сѣзѣи толатѣ пѣтѣрѣ грѣчѣскѣ. Дѣчѣа скрѣсе Махаметѣ лѣ толатѣ лѣтѣрѣилѣ, пре ла краи, пре ла домѣи, пре ла коевозѣи, де се мѣртѣсрѣисѣ лѣпѣратѣ, кѣ пѣнѣж атѣнѣе се кемѣ кѣгѣ. Дѣчи де атѣнѣе тотѣ се сѣфѣдѣскѣ кѣ толатѣ цѣрѣилѣ ши нѣ лѣ рѣжѣнѣ, че тотѣ лѣрѣцѣскѣ де толатѣ пѣрѣцѣилѣ. Яни 6963 [1455] ежтѣ Махаметѣ пре Срѣкѣи ши лѣ лѣ шѣ шѣ

четате анѣме Брѣдо, ши Ситница, ши алте четѣци дпр ши дѣчѣн псрчѣсе Махаметь ла Беаграда кѣ сѣ-лъ добѣн ши се лови кѣ Шнкѣла, ши бирѣи Шнкѣла пре Махаметь к стошѣн, дечи се тернѣ Махаметь рѣшинатѣ. Дѣчѣла тремѣ хаметь ѣнѣ пашѣ де добѣнди тарѣ Смедерова ши ѡ четате Рѣшлава ши алте четѣци мѣате. Яни 6969 [1461] треке хаметь марѣ ла Янатолиѣ ши добѣнди ѡ четате анѣме С ши Трапезондаѣ, ши се бѣтѣ кѣ Юзѣмѣ Хасана ши-лъ ши'н алѣ тремѣ анѣ мѣрсе де добѣнди толѣж Босна. Яни [1466] прѣдѣ Махаметь пре Ярежнѣши ши мѣаци тѣ Скендира домнѣла скоасе ден царѣ, ши зидѣ аколо четате кемѣ Конюх; ши ла анѣл тарѣ псрчѣсе ла Ярежнѣши при кае ши прѣдѣ Томорница. Яни 6976 [1468] мѣрсе Ма ла Кѣрѣимѣни ши ле бѣтѣ ѡ четате анѣме Галова; алте мѣате кѣрѣимѣнѣши добѣнди, ши Негрипѣла. Яни 6981 [рѣдѣнкѣ-се Махаметь кѣ ѡши мари спре Изѣмѣ-Хасанѣ, пѣтѣ фолосѣ немѣкѣ, че-шѣ пѣрдѣ воевозѣн ши пѣшѣн ѡ ѡастѣ кѣ тотѣла ла валѣ Вѣрѣдѣлаѣн; аколо перѣи ши Мѣрѣтѣ пѣшѣла ден Ромѣниѣ. Яни 6983 [1475] тремѣсе Ма ѡши мари спре Стефанѣ воевода ла цара Молдовѣн, ши ѡ атѣнче Тѣрѣн мѣаци фѣрѣ ѣмѣрѣ; ши тарѣ ани 6984 [се скѣлѣ дѣсѣши Махаметь кѣ ѡши мари спре Молдова, ѡ ловѣрѣ де фѣцѣ ла Валѣ-лаѣѣ, ши бирѣирѣ атѣнче Тѣрѣн фѣчѣрѣ рѣѣ маре Молдовѣнѣлѣрѣ; ши кѣ Мисѣрѣнѣнѣ аѣ ф рѣѣѣѣѣѣ, че н'аѣ изѣѣнѣнѣнѣ; ши с'аѣ бѣтѣт кѣ Иѣерѣн. Кѣ фост ани 6989 [1481] Махаметь аѣ мѣрѣтѣ, ши аѣ стѣѣтѣтѣ. фѣю-сѣѣ Бѣлѣзѣтѣ, дечи се скѣлѣ Бѣлѣзѣтѣ дѣѣѣ ла Кѣлѣѣ Четѣтѣ-лаѣѣ де ле аѣѣ дѣла Стефанѣ воевода; ши се д Яѣвалѣнѣ ши ла Мисѣрѣнѣнѣ, че нѣ фолосѣ немѣкѣ, кѣ-шѣ вѣнѣнѣчѣн ши се дѣѣѣрсе рѣшинатѣ де аколо: вѣнѣ кѣ п вѣнѣнѣчѣн; ши кѣнѣѣ фѣрѣ ани 6997 [1489] тарѣ тремѣсе зѣтѣ ѡши прѣ мари пре Мисѣрѣнѣнѣ ши пре Яѣвалѣнѣнѣ, ши мѣаци перѣрѣ; ши д Цѣриградѣ дѣѣ се тѣѣпѣлѣ атѣнче ѣнѣ с кѣ тѣѣ кѣѣѣ фѣлѣѣѣрѣ ден черѣ де дѣпрѣнсе прѣѣѣѣ чѣлѣ де пѣ дечи рѣѣпѣнѣ кѣсе мѣате приѣ прѣѣѣѣрѣ, ши перѣрѣ мѣаци пѣѣѣѣнѣѣѣ дѣѣ се кѣѣтрѣмѣрѣ кѣѣѣ дѣѣѣѣѣѣѣ дѣѣ се сѣѣѣрѣ перѣ атѣнче.

NOTANDA

1. a) Finalul *u* e întreg foarte rar, aproape exclusivamente numai atunci când este urmat de un pronume personal enclitic sau de reflexivul *se*: *де свързашитѣ-а фѣче* (346), *тотѣ-а ѡнжа-црѣ* (348), *елѣ-шь ѡчисе* (352), *елѣ-а прѣими* (352), *тотѣ-и елта* (355, 373), *елѣ-и вѣзѣ* (355), *де'нтѣю-а кемѣ* (356), *кокониѡрѣ-шь* (356), *елѣ-а кемѣ* (360), *кѣндѣ-ци ва фи* (360), *елѣ-и азѣ* (360), *кѣндѣ-ши дѣде* (360), *де тотѣ-и сѣрѣши* (361), *елѣ-шь дѣде* (361, 373), *мѣлѣ се кѣтрѣмѣрѣ* (361), *рѣмѣ-и фѣ* (362), *кѣмѣ-и лѣвѣца* (363), *елѣ-ши фѣче* (364), *елѣ-и тѣе* (364), *кѣрѣндѣ-а жѣнгѣарѣ* (365), *елѣ се рѣзѣѡлѣ* (365, 368), *елѣ се амѣци* (369), *кѣмѣ-и ва фи* (369), *елѣ се рѣспѣнсе* (370), *елѣ-а лѣвѣца сорѣ-са* (366), *елѣ-шь прѣпѣсе* (367), *елѣ се дѣсе* (368, 383), *кѣмѣ се грѣѣше* (372), *лѣпѣ-латѣлѣ-и грѣи* (368), *кѣмѣ цѣм зѣс* (372), *елѣ се мѣе* (372), *кѣмѣ вѣ лѣатѣ* (372), *елѣ-ши чѣрѣшѣ* (374), *лѣпѣратѣлѣ-и вѣтѣ* (374), *лѣ ижѣлѡкѣ се трѣдѣа* (376), *ѣнѣ прѣхѣ-и рѣсѣпи* (376), *лѣ дешѣртѣ се чѣѡѡше* (376), *кѣрѣндѣ се свѣрѣши* (377), *елѣ се лѣкѣсе* (379), *елѣ ии се фѣгѣдѣи* (379), *елѣ се фѣгѣдѣи* (379), *кѣмѣ-а ворѣ лѣвѣца* (379), *елѣ-а гѡни* (380), *соцѣ се фѣче* (380), *кѣмѣ-и ерѣ* (380), *елѣ лѣ ижѣдрѣа* (380), *елѣ-и рѣспѣнсе* (382), *елѣ се кѣѣлѣ* (382, 388, 394), *мѣлѣ се кѣиѣ* (382), *елѣ се мѣнѣе* (382), *кѣмѣ лѣѣс рѣгатѣ* (383), *кѣмѣ лѣс прѣрѡчитѣ* (384), *елѣ-и вѣлѣѣа* (385), *елѣ-и вѣтѣ* (385), *елѣ-и вѣрѣи* (387), *кѣмѣ-и ерѣ ѡѡ* (387, 388), *тотѣ-лѣ лѣѣмѣна* (387), *елѣ лѣ топѣи* (388), *елѣ-шь пѣрѣи* (388), *елѣ-лѣ пѣсе* (388), *кѣтѣ-и фѣ ѡѡ* (388), *тотѣ-и вѣрѣиѣа* (389), *кѣтѣ се рѣсѣпѣа* (389), *елѣ-шь пѣзѣѣа*

(389), елс-лъ сколсе (391), елс се флчл (391), де елс-ш (392), кзндс-и пзра (392), елс-и принсе (392), ꙗ капс-ши (394), кс-рзндс-а ажснсерѣ (398), елс ши тснсе (398), елс се рзднкѣ (398), тотс лас елтѣтѣ (399), кзтс се редѣ (402), елс-ши ꙗнзрлѣ (402), кзтс се ꙗтснека (402), елс се рзссна (403), кзтс-и пѣрь (404), елс л'ас кемат (405), елс-и цинѣ (393), cu excepțiunii însă ca: елс се мирѣ (367), елс се мхнѣ (388);

b) două cazuri de finalul *u* întreg de 'nainteя conjuncțiunii și: ксмс ши се грзлѣе (371), сзмтс ши ен (362);

c) într'un mod independente de cuvintul ce urmează, finalul *u* întreg se află de 13 ori numai după consóna ș: счигашс (358, 374, 382), пизмашс (371), фзцишс (374, 383, 403), тзамшс (384), фсришс (386), сꙗкѣшс (387), секирашс (387), пшс (406), кипешс (396), cu câte-va excepțiuni ca: фзциш (353, 401, 405), счигашѣ (377);

d) într'un mod necondiționat, finalul *u* întreg ne întîmpîm în *domni*: Мнхана фс домнс ꙗ локѣ де легатѣ (384) și în: кзндс лс фзкѣтѣ (400).

2. Finalul *i* este scris întreg foarte des, mai tot-d'a-una, atunci acolo unde el se rostescе astă-đi jumătățit, bună oră: дечн мсшн воиничи=actualul *deci mulți voînici* (369), și se pöte đice cu certitudine că se și p r o n u n ț а întreg când era urmat de pronumele enclitice: кзркатсашн-шѣ (347, 394), дечн-а (348, 352, 368 etc.), ен-лъ флчл (349), лшн-а фѣче (350), ен-лъ априндѣ (354), шнн-шѣ мꙗꙗка (359), пзгжнн-а чинстескѣ (368), в соцнн-шѣ (368), еретичнн-а ꙗтрекарѣ (370), ашн-а лзсѣ (383), коконнн-ши (386), дечн-шѣ вхзс (390), ен-а ссгрсмарѣ (396), дечн-а вхзс (398).

3. a) ѣ reprezintă în textul nostru, ca în paleografia română în genere, pe *ă*: ссфлеть ксратѣ ши кс кипѣ фрсмосѣ (371)=*sufletă curată și cu chipă frumos*, lipsind numai atunci când ultima consónă e scrisă d'asupra rîndului (cf. mai sus p. 4, 20, 22, 40, 59, 117), dar conservă și valórea sa cirilică de *i* atunci când înlocuesce pe finalul *i* scurtat, de ex.: елсшѣ și елсшѣ =*elu-și*, цзрь și цзри=/*ări*, юбиторѣ și юбиторю=/*iubitoriu* etc.

b) з și ꙗ reprezintă de o potrivă pe *ă*, cel al doilea scriindu-se mai cu sémă la fineя cuvintului (cf. mai sus p. 110, 227), dar adesea și la mijloc, fără ca scriitorul să observe vreo deosebire sistematică între ambele semne, așa că pe același

дорминдъ ди'нса (396), гриже ди'нса (398), и фс мнлж
злх (358), вомъ повести ди'нса (381), се апропѣлж ди'нса
, пророчице ди'нши (384), аминте нс не асчеме де'нса
, кзтрз'нса, кзтрз'нса (385), кс нсс=ca ins (348) prin
tesa lui *n* și asimilațiunea vocalică progresivă, кс нснс
) prin ulterioara propagațiune a nasalei, кс'нснши (356,
etc.;

Între formele articulate ale lui *insu* și între cele nearti-
e nu este absolutamente nici o diferență de sens, pe a-
pagină fiind: лш лл динсх și cu trei șiruri mai jos: прѣми
нса, dar este o mare deosebire logică și poate etimologică
formele omofone: динсх=*dîns* 'ipse, =it. *desso* și динсх
нса=*de ins* 'de ipso, astă din urmă fiind combinată cu
posițiunea *de*, cea-laltă fiind compusă după d. Cihac (Dict.
din *id-ipse*, derivațiune însă de o cam dată nedemon-
strată, de vreme ce *de* în *dîns=ipsus* poate fi ca *d* în *dalb=*
s, adică tot prepozițiunea *de* întrebuințată intensivamente,
cu prepozițiunea *ad* se nasce o altă formațiune din *ins*:
s=ad ipsum=ital. adesso, pe care o găsim de asemenea
textul nostru :

и ама! кз се сфзтшрж адинсх ен-ши (364), literal-
ce: 'se certară chiar ei, unde *adins=ad ipsum*, cu sensul
desului *même=it. medesimo=metipsissimus*, presintă o nuan-
se semnificațiune necunoscută lexicografilor nostri, cari nu
să decât numai *în-adins* sau *într'adins* 'expres,.

a) *л=in* este întrebuințat ca un fel de nasală în inte-
l cuvintelor: мѣрка (346, 358, 359, 370, 383, 391,
399), мѣркѣть (349, 367), мѣнѣркѣ (de 2 ori la p.
, мѣркѣмъ (390), мѣркѣриѣ (389), мѣркѣци (347), мѣр-
(383), мѣркѣ (363, 374, 385), арѣркѣ (347, 380, 382,
390, 394), арѣркарѣ (374, 381), рѣрѣгѣ (347), анѣгѣ
, жѣрѣ (359, 387, 388), жѣрѣрѣ (384, 394), жѣрѣ
, 375, 378), жѣрѣра (375), жѣрѣтъ (378, 389), мѣрѣжа
, 396), немѣрѣмѣтъ (347), мѣрѣжюсъ (398), рѣлѣрѣж
, 381), аѣрѣ (365, 373), аѣрѣ (350), стѣрѣжѣ (363),
(377, 383, 386, 387, 389, 392, 393, 394), цѣрѣркѣ
, сѣркѣш (387), пѣлѣрѣжѣ (390), сѣ (350, 353, 362, 403),
жѣнѣриѣ (346), dar se serie și cu simplul *n*: мѣнѣж (347),
ка (358), мѣнка (353, 389), мѣнѣжѣриѣ (350), жѣнѣ

(404), жѣнгѣ (354), жѣнгѣтъ (358), дрѣннѣж (356, 357),
(383), дѣлѣнѣж (404), стѣннѣж (354), ѣнѣ etc.;

b) Moxa este singurul care aruncă o lumină decisivă asupra naturii acestui interior ɱ , căci în celelalte texturi, unde nimeni nu a observat încă acest fenomen, nomenul e generalmente foarte rar, noi îl găsim numai înaintea lui k și g , dar încă în $\kappa\alpha\pi\nu\sigma\alpha$, $\phi\rho\sigma\alpha\gamma\alpha$ (15), $\alpha\epsilon\zeta\alpha\alpha$ (20), $\epsilon\zeta\alpha\tau\omicron\mu\alpha\kappa\iota\varsigma$ (153) etc., adică de'naintea labialelor și a dentalelor, astfel că din cele puține exemple nu se poate trage nici o concluziune precisă, după cum n'am tras-o mai sus și-ne mai sus la p. 37, pe când în textul de față, afară de cuvântul $\delta\alpha = un$, sînt tocmai 66 cazuri de ɱ , toate existînd si vamente de'naintea guturalei, fie tenue sau medie, unde rezultă cu o deplină certitudine că interiorul ɱ este amănunțit nasala guturală, ca $\gamma\gamma$ sau γx la Greci: $m\acute{\alpha}\nu\eta\gamma\eta\acute{\alpha}$, $a\gamma\lambda\lambda\eta\gamma\eta\acute{\alpha}$, $l\eta\gamma\eta\acute{\alpha}$, $i\pi\upsilon\gamma\eta\acute{\alpha}$ etc.;

c) deși Moxa întrebuițează uneori pe « pentru », totuși simțea foarte bine diferența lor fonică, de vreme ce nu punea nicl o dată pe « de'naintea unei consone negaturale, în cuvîntul *супра*, după ce scrisese de'nțăit numai *с* și a adăus după acela pe « d'asupra lui »;

[illegible]

7. Prepozițiunile compuse cu **в**=*în* conservă generalmente pe acest **в**, scriindu-se, ca adesea și 'n cele-lalte texturi **в** (346, 347, 348, 349 etc.)=*din*, **пре в** (352—3, 365, 376 etc.) și **при в** (378, 404, 406)=*prin*, dar de orî și **ден, пен, при**, ér de două orî chiar **день** (370, 406)=*denă*, ceta-ce nu pôte fi decât o scăpare de condein.

8. a) Aferesa lui π prin dissimilațiune cu o nasală cede;
cede: с'нцелепть sau сн целепть (357) = *un înțelept*, *msate* ¹³

ржѣа Рѹмѣаши (364)=*multe părți în împărăția Rymului*,
ери ѡнѣ пзратѣ (384)=*un împărat*, рздикарѣ ѡнѣ пзратѣ
Фѣѡдоѣ (379); шаде ꙗ тѣнѣрекѣ (385)=*in întunérec*,
ѣа тоате ꙗ пзржѣа (386)=*in împărăția*, сѣ морн де бж-
ѣ ꙗ пзржѣе (379);

aferesa lui ꙗ fără dissimilațiune: ѡмѣ бѡнѣ ши целептѣ
)=*și înțelept*, лѣ пѣсрѣ (363)=*il înplură*, елѣ-н вѣлѣа=
lulia (cf. 360: ꙗвѣаши, 376, 384 și 403: ꙗвѣашиа), ѡ!
тѣасѣ (386)=*o! împărtésă*, сѣ тѣарсѣ ((378)=*se întorse*
351, 403, 406: сѣ ꙗтоарсѣ).

. a) Apocopa lui ꙗ prin dissimilațiune: де 'нчепѣтѣа лѣмѣи
ла потопѣ (348)=*den începutul...*, де ꙗпзрцирѣа лѣмѣи
ла ꙗвѣашиа (349)=*den împărțirea...*, де 'нчепѣтѣа лѣ
ѣа кѣа сѣа пѣнѣа лѣ ꙗвѣашиа (349), unde disparițiunea lui
де=деꙗ се probéază prin comparațiunea cu pasagele analóge
ꙗ ꙗ се conservă: деꙗ ешитѣа Израниашиа пѣнѣа лѣ ꙗвѣа
)=*dein eșitul...*, деꙗ аѣа де ꙗтѣю ꙗ лѣи ꙗвѣашиа пѣнѣа
ѣа (349)=*dein anul...*, апосора lui ꙗ fiind însă mai pu-
șigură în: де мѣрѣиша пѣмѣнтѣаши пѣнѣа ꙗ мѣрѣиши (361),
într'un alt loc este: деаа мѣрѣишѣа пѣмѣнтѣаши пѣнѣа ꙗ
иши (364);

апосора lui ꙗ fără dissimilațiune de 'nainteа consónei:
де бѣари (374)=*unii den boțari*, și арої: ꙗн 19 аѣа де
еп) домѣаа лѣи Тивѣрѣе (358),* ши 'н аа шаптѣле ѣнѣ
омѣаа лѣи (373), ꙗн аа трѣае аѣа де домѣаа лѣи (375),
'н аа 16 аѣа де домѣаа лѣи (404), unde disparițiunea lui
и деꙗ саѣа деи се constată prin alăturare cu pasagiul: аѣа
ѣа деи домѣаа лѣи Фѣѡдоѣе (365);

апосора lui ꙗ fără dissimilațiune de 'nainteа vocaleї: ѣ
(362)=ѣꙗ аѣа=*un an*, după cum ам май вѣдѣт в алте
иї май сус де'nainteа consónei: ѣ кѣиша (157)=*un cânpri*
рѣмѣи (169)=*un rumân*;

nasala în ꙗ саѣа ѣи ера атѣа де пуѣи симѣтѣа, аѣа сѣ-
сунѣа апропе са simplul ѣ, саѣа май bine са ѣ ѣ ѣ
де ѣ vocală nasalisată фѣрте сѣуртѣа, încѣа Мѣаа ꙗ luat
т аѣа ѣа indefinit пе ѣ саѣа ѣѣ в нѣмеle propriѣа ѣѣа-

Got așa пе аѣаșiа pagină pasagiul сѣа lacuna despre nascerea lui Crist tre-
completat: [ꙗн аа 30 аѣа] де ꙗпзржѣаа лѣ ꙗвѣашиа, unde însă
па оѣурге де'nainteа vocaleї prin dissimilațiune.

сѣанъ (358, 359)=Οὐεσπασιανός=*Vespasianus*, pe care'l scrie în două locuri: снъ Спасѣанъ (359), аснъ Спасѣанъ (360);

e) с мзгарю (372)=*un măgaru* poate să fie o apocopă a lui *м* ca în с анъ, dar se explică mai bine prin asimilațiune, după cum vom vedea îndată.

10. Confracțiunea: маинте (359, 360, 363, 367, 374, 377, 378, 390, 391 etc.)=маи *м*аинте, dar de multe ori și forma: маи *на*инте (356 etc.).

11. a) Acomodațiunea regresivă a finalului *м* cu inițiala cuvântului următor: дем прежсръ де бекрекж (380)=*den prejur* (cf. 355: дед прежср), labialul *p* acomodându-și pe *м* în labialul *m*;

b) asimilațiunea completă regresivă a finalului *м* cu inițiala cuvântului următor: шн'м мишен (370)=și în *mișei*, și tot așa pare a fi în: с мзгарю (372)=*un măgaru* prin forma intermediară см мзгарю;

c) acomodatiunea regresivă a inițialului *м*: смпла (354), dar pe același pagină: *м*мпа, pe aluri *м*мпае (368, 369), unde labialul *p* își acomodase pe *n* în labialul *m* deja în prototipul latin *impleo*=*inpleo*, ér la Români acomodatiunea s'a întins mai departe asupra elementului vocalic, prefăcându-l în labialul *u*, ca și la Catalanii: *umplir*.

12. a) *н* dispărut: флажмнде (358)=*flămânde* și стржебѣцие (360)=*strămbătăile*, poate numai din grăbirea condeiului, căci pe aluri vedem: флажмндъ (392), флажмнзгитъ (359), стржебѣтзцие (371), стржебѣтатѣ (366);

b) o disparițiune reală a lui *н* este în genitivo-dativul Костен (364, 405) alături cu nominativul Коста (363, 364)=*Constans*. Костантѣ. Костанѣ (364)=*Constantius* și Костантинъ (364, 405)=*Constantinus*, Românii pînă astăzi pronunțând *Costea*, *Costantin*, și pare a fi de asemenea reală în чисте (388)=*cinste*, pe aluri чинсте (352, 372), чинста (348), adică tot de'naintea grupului *st*, cu atât mai mult că prototipul slavice чьсть este fără nasală;

c) forma română nasalizată *cinstu* provine din fusiunea temei slavice: чьсть=чѣсть 'onore, cu o altă temă slavică: часть=чепсть 'parte,.

13. Moxa nu întrebuințează nici o dată formele actuale *innoc*,

înnot, înnoesc, înfrumusețez, rare-ori înmulțesc (347, 377, 399), singurele cunoscute d-lui Cihac (Dict. 98, 127, 172, 180), ci numai pe cele simple: *nec, not, noesc, mulțesc, frământez*: тоци се некарѣ, се мѣацирѣ лимбиле (348), сѣ-лъ нѣче (353), чен де пре лпѣ некѣ (376), поаме некѣчолсе (380), се ворѣ мѣацн пре аколо (354), мѣри некѣтъ (355, 363), ши-а фрѣмсецѣ дѣмнезес (346), нонрѣ пѣмѣнтѣлъ (381), нотлсе, сѣ нотате (354), нон ача спѣртѣрѣ (386), w нека (380) etc.

14. Șovăirea între *e* și *i* de'naintea lui *n*:

a) după *n* și înaintea lui *n*+consónă: менте (396), мента (345), менчюнѣ (360), менчюни (368), менчюниле (370), беш-ментеле (362), аменте (378), аментрѣ (370), dar și: минте (346, 372 etc.), аминте (388, 396), минчюна (367), аминтрѣ (385), минци (347);

b) după *p* și înaintea lui *n*+consónă: спентекарѣ, спентекѣтъ (357), dar și: спинтекѣ (402);

c) după *f* și înaintea lui *n*+consónă: сфентеле (379, 395), dar și: сфинтѣлорѣ (380), сфинтееи (381);

d) după *v* și înaintea lui *n*+consónă: вѣнсерѣ (403)=*in-vinseră*;

e) după *m* și înaintea lui *n*+vocală: мене (385), кѣменека (387) alături cu: сѣ се кѣминече (388);

f) prin urmare, această șovăire ocurge generalmente în cuvinte de origine latină după o labială (m. p, f, v) înaintea lui *n* urmat de o consónă, mai ales de *t*.

15. Șovăirea între *e* și *i* în cuvinte ne-latine fără acțiunea nasalei:

a) се лепи де дракѣл (365), се лепи де Яспарѣ (368), dar: ши липи лѣтѣл (370), ел липи (387), се липи де Фѣуфѣла (393) etc.;

b) нѣми (378), сѣ нѣмѣкѣкѣ (370), dar: нѣими (388);

c) привѣл (374, 389), dar: превѣл (385);

d) спрѣженѣл (404), dar спрѣжони (390), unde după *j* mai ocurge *o=e*, cuvintul derivând prin substantivul *sprijin* din slav. спрѣжѣнѣ *conjunctus*, cf. serb. спрѣжѣник *adjunctus*.

16. În премѣла (363) și примѣлѣ (361),=пре лѣла, пре лѣлѣ, șovăirea între *e* și *i* este identică cu aceea de mai sus de sub No. 7: преѣл și приѣл.

17. În strėnii (367) și strėinii (370, 381), strėinii (385) din *străin*=*extraneus* este acomodățiuinea și apoi asimilațiuinea regresivă a lui *a=e=i* cu învecinatul *i*.

18. Nasala se vocaliséză:

a) * aprópe tot-d'a-una în pluralul dela *an*: *кѣѣи аи* (345), *аѣ скѣи аи* (345), *времѣа аи аиѣ* (346), și așa aprópe pe fiecare pagină, adesea de mai multe ori, de exemplu de 30 de ori pe pagina 349, dar adesea se găsește și forma *аиѣ*, ce n conservat prin influința singularului *аи*;

b) m în ca trzgi8 (381)=*cam târziu*.

19. Epenteticul *i* se află numai în cuvîntul *căini*=*căni*, și acesta o singură dată: *нище кзини* (360), dar ce-va mai jos fără epentesă: *нище кзи* (363), cf. 381: *дентр'и кзи нзи* și *фечоръ де кзи, дечи фъча тотъ кзѣще*.

20. ДЕМАНТЦА (361, 384, 404), ДЕМАНТЦА (363), ~~ДЕМАНТЦА~~
ДЕМАНТЦА, ДЕМАНТЦА și cu atât mai puțin ДЕМАНТЦА.

21. Finalul n trecut în m: МЕДИУЛАМЬ (365)=Mediolan, în aceleași condițiuni ca mai sus în КРҮЧАМ=Крҫчан (133) și РСТАМ=Ростан (219).

22. Aferesa lui *i* de'naintea lui *u*: *Устинъ* și *Ісѣтинъ* (370) = *Justinus*, și *шворъ* (394) din vechiul *țușor*, conservat în formă verbală: *сѣ ле юшсѣтѣ мѣнѣтѣсѣ* (350), unde *i* este organic din lat. *lev* = *ieu* = *iu*.

23. Finalul *ă* trecut în *e* fără acomodare vocalică:

a) după ș: w мѣтѣше (366)=*mătușă*, пѣзѣмъ вѣрѣмѣше (371)=*vărămașă*, фѣрѣ вѣрѣмѣше (380), се пише (370)=*se pîdă*, кѣмѣше (394)=*cămașă*, моаше (397)=*moașă*;

b) după f: сѣ-а скоаце (370, dar 397, 398: сѣ-ль скоацѣ, сѣ w скоацѣ).

24. Medialul é (к) trece foarte des în а, nu numai în casurile obicnuite astă-dî în graiul vulgar, de ex. după ș (371 etc.: шаре, 346: ал шаселе, а шакѣ, а шаттѣ, 371: дешартѣ, 385: шадѣ etc.), după ț (350, 352 etc.: цара, 372: цанѣ, dar 350: цѣс лѣт, 370: цѣс тѣятѣ, 372: цѣм зис), după с (361 etc.: сара, dar 348: сѣс лѣнѣт), după v (363 etc.: вара, 364, 375: нѣжѣвасѣ, 378, 404: лѣвасѣ, 381 etc.: вѣзѣ), după б (402, 404: сѣвасѣ, dar 405: сѣвѣсѣ), după р (393:

моалж, ér pe aľurĩ chĩar cu vocala obscură: фрѣмсеѣа (345), фрѣмсеѣнае (366), фрѣмсеѣж (345);

б. dormить (367), адормици (367), адорминдѣ (396), dar др-мїа (382), аддрмире (362), дрмминдѣ (368, 388) etc.;

с. Ромѣнѣще (356), dar Рѣмѣни (354, 355), Рѣмѣни (377), рѣмѣнескѣ (402), рѣмѣнѣскѣ (403);

д. срѣирѣж (392), dar pe aľurĩ: wrѣирѣж (382);

е) wrѣениче (393), dar mai jos: srѣеникѣ (395, 397, 400) ér despre originea cuvĩntului cf. mai sus p. 219;

ф. арѣмитори (381), dar: аромисе (390), ароми (347), аро-мить (367);

г. негрѣцѣтори (379), dar негрѣцѣторѣци (386);

h) фортѣниж (383) фортѣна (352)=lat. *fortuna*, dar și фсп-тѣниж (398), фспртѣнацилорѣ (400), numai forma cu *u* fiind cunoscută de d. Cihac (Dict. 106), care observă: ‘l’acception ‘de *tempête* a dũ se développer en premier lieu de l’it. *correre* ‘*fortuna*, c.-à-d. *courir fortune sur mer, et de là subir une* ‘*tempête*, le mot roumain est pris du néogrec, comitẽnd—credem noi—doă erorĩ:

а. ca sens, *fortuna* a putut deveni ‘*tempête*, numai prin intermediul etimologiei poporane curat române dela *tunã*, și este remarcabil că tot etimologia poporană dela *tunã* pare a fi schimbat la noi pe *e* în *u* în *ĩntunerec*=*ĩntenėbricum*, unde trecerea lui *e* în *u* ĩntre *t* și *n* este foneticесce inexplicabilă, afară numai dacă vom admite un prototip metatetic *ĩntebnericum*;

б. urmėză dară că Grecĩ (φορτοϋνα), Turciĩ (*fortuna*) și Serbiĩ (фортѣна) аũ luat cuvĩntul, direct saũ indirect, dela Romãnĩ, după cum tot dela Romãnĩ—și acėsta n’o contestă nici d. Cihac—аũ luat ei pe *furcã*: ngr. φοϋρχα, bulg. фспрха etc.

30. *u* după altă vocală trece în *o*: рѣwtѣци (346, 348, 374, 387, 396), рѣwtѣциае (347, 365, 375), дрѣwѣиа (372), дрѣwtѣа, дрѣwtѣаши (388) дрѣwѣи (396, dar 371; дрѣwѣи), рѣ-пawѣсѣ (383, dar 391 și 399 prin acomodățiunea ambelor vo-cale: рѣпawѣса).

31. Conservățiunea lui *e* în derivatele dela *bėa*: кѣс кѣс кѣс-беле (350), кѣс ши ель (369), кѣс пѣхарѣ (382), кѣс де се дрѣжтѣж (389), кѣс аколо (376), кѣсндрѣ-ле сѣнѣеле (375), кѣс-

гсрж асаче (375), numai o dată cu vocala obscură: *кхс пх-*
арса (371).

32. *сржмолша* (347), dar *срженепотса* (351), în cazul întâi
conservându-se *đ* în *срж* (= *extra*) prin protecțiunea regresivă
a vocalei dure *oa*, în cazul al doilea scădând la *e* prin aco-
modațiunea regresivă cu următorul *e*.

33. *oa* se indică tot-d'a-una foarte exact, afară de *паом* (348,
iar 360: *паоде*) și *вете* (393, dar 395: *васте*) și afară de
recerea în *ua*: *тхатж асмѣ* (371), *се тхарсе* (378), *тхатж тхрѣа*
402), *ѣр адоарж* (393) este contractiunea din *адоа оарж*.

34. Conservațiunea duplului *rr* latin de patru ori în plu-
ralul dela *feră=terra*: *вчине шн церрь* (348), *домнѣ шн църрь*
(355), *мѣсте църрь* (355), *ас дохнѣнтѣ църрь* (362), dar pe
singuri cu un singur *r*: *мѣсте церь* (349), *църн кс четхци* (351) etc.

35. Confusiunea între *r* și *n*:

a) *r* trecut în *n* probabilmente numai printr'o scăpare de
condeiū, dacă nu sub influința nasalei din prima silabă: *кѣм-*
пѣж *пхржѣѣа* (362), dar pe acela-și pagină: *кѣмпѣрѣа*, *кѣм-*
пѣратѣ;

b) *n* trecut în *r*: *сх-а нѣре пххратѣ* (393) = "să-l *punie*,
(d. Cipariū, Principia p. 144) = actualul: "să-l *puie*).

36. Contractiunea finalului *va* (*vi*, *ra*) la *o*:

a) *luo=levavit*, nici o dată *luā*: *асw оск* (346), *асw аа дннск*
(352), *асw домнѣа* (355), *асw нре лскрнтѣа* (356) etc., cf. mai
sus p. 287;

b) *ден кхтрѣw лрдѣа* (375), *дѣр кхтрѣw венѣа* (373), *cdtruo=*
cdtrā-va (cf. *unde-va*, *când-va* etc.) cu contractiunea finalului
va în *o* și acomodațiunea de labialism a precedentului *đ* în *u*,
ѣr nu din *contra-ubi*, după cum crede d. Cihac (Dict. 47);

c) *w мѣсте вхдѣw* (372, 385), *w вхдѣw схрѣкж* (382), *rd-*
ѣw=rādura, cf. mai sus p. 310.

37. Confusiunea între *vāl-* și *vul-*: *вѣлтѣрь* (368) = lat. *vulturius*,
iar mai des: *вхлтѣрь* (380), *вхлтѣрь* (388), cf. p. 243 No. 10.

38. Metatesa:

a) *a* lui *r* este foarte desă, aprópe la fie-care pas: *врхтоск*
(345), *врхск* (353), *врхсарж* (348), *врхсарѣ* (353), *врхѣаци*,

46. *Plaveză* (375: КС ПАВЕЗЕЛЕ ИИ КС АРЧЕЛЕ)=actualul *pa-văză* 'bouclier, reprezintă cu metatesă forma italiană *pal-vese*, după cum *paveză* sau *paveță* (395: ПАВЕЦЕЛЕ, КОНФСРЕЛЕ, СЕУАТЕЛЕ) reproduce pe cea-laltă formă italiană *pavese*, de unde rezultă împrumutul cuvîntului sub ambele forme anume din Italia în cursul evului mediu.

47. Șovăirea între *ti* și *ki*: Маркінь (368) și pe același pagină același personajiu: Мартіань.

48. КСРА САНУЕ (356), КСРК САНУЕ (391), АПЖ КСРЖТОАРЕ (346), în loc de actualul *curgea*, *curgătoare*, unde *g* nu s'a format din *i* al unei forme latine ipotetice *currio*, după cum crede d. Cihac (Dict. 71), ci s'a furișat prin analogie cu *merg*, *mers*, cătră *cur*, *curs*=*curro*, *cursum*, dar vechea formă *a cure*=*currere* a influențat tot-o-dată la rîndul seî asupra lui *merg*, care în Transilvania se pronunță fără *g*: *mer*, *mere*.

49. КСЧИНЬ (355, 364, 386), КСЧИНЕ (395), cf. mai sus p. 248.

50. Forma АШИШЖДЕРА (364) alături cu АШИЖДЕРА (381, 403) modifică cele دیse mai sus la p. 90 în acest sens că cuvîntul român s'a format nu din *ași*+*ждера*, ci din *ași*+*ждера*, cu atât mai mult că 'n dialectul daco-român forma corectă *ași* pentru *așa*=*ași-a* nici că există, în adevăr, decât numai în compusul *ași-și*=*așa-și*, unde primul *i* se conservă prin protecțiunea asimilativă regresivă a finalului *i*.

51. КСРШУЖ КАСЕЛЕ ИДОАНОАРЬ (364)=actualul *surpă* pare a confirma etimologia propusă de d. Cihac (Dict. 271) din latinul ipotetic **subrupare*, deși n'ar fi peste puțină derivațiunea din cuvîntul latin existente *surrumpere*, cu perderea nasalei ca în simplul *rup*=*rumpo* și cu trecerea din conjugățiunea *-ere* în conjugățiunea *-are* ca în *născare* lingă *nascere*.

52. СФЖРИМЖ (389)=*sfărămă*.

53. Una din particularitățile cele mai interesante ale textului lui Moxa este întrebuintarea pleonastică a lui *el*:

a) înainte de un nume propriu: ЕЛЬ АНХРЖЦИ ЯХАВЬ (350), ЕЛЬ СТЖТС ДОМНЬ ФІЮ-СЖС ЯСКАНІЕ (355), ЕЛЬ СТЖТС Р ШРМА АШ СЕВАСТЬ ЯВГІСТЬ (357), ЕЛЬ СТЖТС ТИВЕРІЕ КЕСАРЬ Р РУМЬ (358), ЕЛЬ СТЖТС АНХРАТЬ ФРАТЕ-СЖС ІСТИНІАНЬ (370), ЕЛЬ СЕ РЖДНЖ ДЕН ГИКНІА ШНЬ УМЬ (377), ЕЛЬ СТЖТС ПАПЖ ШНА ЧЕ БЕНИСЕ

(382), ель ера 8нъ кзавгърь де фрѣмзка (390), ель грѣмъ 8нъ воиникъ де тѣе (390), ель нѣвзлн де ꙗ олтарь 8нъ 8мъ (391), ель зисе Лев ла молрте-шь (391), ель врѣ сз фїе ель Фока ꙗпзратъ (392), ель-и принсе Костантинъ (392), ел вѣзъ Катакозинъ (401), ель-ши ꙗпзрѣцїа Калоїванъ (402), ель л'ас кемѣт Костантинъ (405), ель ера 8нъ проклатъ де хадѣмъ (393), ель се скѣлѣ Свѣтъславъ (394), ель вени Цимисхи (394) ен крескѣрѣ воиничи Василе ши Костантинъ (395);

b) înainte de un nume comun: ель се рѣснѣ вѣздѣхѣа (403), ель ера нѣмѣрѣа аилоръ (405), ен аѣ трекѣтъ [аи] 1125 (405), ен аѣ фостъ ани 6867 (405), ель аѣ фостъ аи 5553 (400), ел аѣ фостъ нѣмѣрѣа аилоръ 400;

c) în urma numelui propriu: Парїе ель-шь 8чнсе 8н фрѣти (352), Врѣтъ ель се кїамѣ нѣвнъ (356), Траманъ ель-шь дѣде домнїа (361), Леонтїе ел ꙗпзрѣци тоатѣ авѣцїа (366), Мавринїе дѣка стѣтъ ꙗпзратъ ель-шь дѣде (373), дїрѣрилѣ тїлѣ пїлѣ не рѣкорескѣ (345), Иртемїе дѣка шїѣ ель се ꙗнсе (379), Февдосїе дѣка аѣзи ел фѣци (379), Мнѣхана ель-шь пѣзїа жокобрїлѣ (389), Костантинъ ель мѣри (390), Марко ель мѣдѣжа пре ꙗпзратѣа (391);

d) într'un sens neutru (=illud): ель венисе атѣнче врѣма Троїанилор де перитѣ (353);

e) o asemenea întrebuintare a persoanei a treia la nominativ e fără exemplu în texturile române vechi sau noue, ȳr din cele-lalte limbe romanice se pot indica numai ȳre-carї analogie de postpunere în vechea franceză și 'n spaniolă, nicїиr însă analogie de prepunere, nicї o dată adecă ce-va ca: 'el năvăli un om,, ci numai dȳră: 'un om el năvăli,, cf. în Diez (Gramm.°, III, 63 și urm.): 'e Berenger il fiert Astramaritz,, sau într'un text medio-latin din Spania: 'ipsam civitatem restauramus eam,,.

54. Pronumele pleonastic, ca cel de sub No. precedente, dar în casurї oblice și numai înainte de nume: сз-и фїе ꙗпзратинъ фечорѣлн (366), чершѣ-л нѣмѣнтѣа ла Іракаїе ꙗпзрѣмѣа (376), патѣ-и гонн Романъ аспїн (392), шї-и фѣ мнѣл аи аѣмнѣзѣс (375).

55. Pronumele repetat la acusativ și mai cu сѣмă la dativ: лоръ ле ера вїаца (355). лоръ аи се рѣспнсе (357), лѣи н фѣ молртѣ (362), лоръ ле дѣде (364), ле ннсе лѣѣе лоръ (346),

теен (385), кзшчоареен (385), носнеен (405), Молдовееен (405, dar 406: Молдовен), асмїеен (345, 399), ппзржїїеен (396), зоеен (396);

c) cu *dei* la numi bărbătești: Фоккен (374, 393, dar 392: Фокки), Дсккен (399, 400).

59. Genitivo-dativul bărbătesc prepus este generalmente *la*: ас Ядамь (347), ас Фалека (348), ас Яфеть (348), ас Сима (348), ас Фарлонь (349), ас асмнезес (349), ас Мувси (349), ас Явраамь, (349) etc., dar foarte des și *lui*: аси асмнезес (347), аси Сима (348), аси Явраамь (349) etc.

60. Concordarea articolului prepositiv *al*:

a) regulată la gen și la număr: аскрспиле кне але аси (346), непоци аси Іаковь ши аи Ісден (360), снх фечорь але мїес (368), мжестрїи але ас Ярхімидь (375), рзсипиторюль нкоанеаорь ши аа лецїен (384), а аси манкж (384), рѣле аскрспе але аси (380), але аорь мжестрїи (379);

b) neregulată, cu femininul singular pentru ambele genuri și numere: асла де дтхю а (=а) аси Явраамь (349), фечорь а ас Маркіань (356), котаринь а аси (366), фечорь а ппзра-тсаши (390), фечорь а аси Кесарь (368), фечорь а ас Ямантіе (370), нсмеле аси де ппзрать ши а фечориаорь (392), фечорь а аси Андроникь (391), фечорь а ас Тслаіе (356), п зилеле ас Костантинь ппзрать ши а (=але) Ірінен (382);

c) neregulată prin atracțiunea cuvintului precedente: пп-ржїа ас Михана фечорса аси Февфил ши аа (=а) Февдерїи (386, cf. 391).

61. Nearticularea normală:

a) a terminilor de înrudire construiți cu pronumele reflex absolute la singular: снкю-сзс (351), сокрс-сзс (352, 392), непотс-сзс (358, 364), фїю-сзс (359, 390, 401), уннере-сзс (361, 389), татж-сзс (362, 365), домнс-сзс (346, 352, 387), фра-те-сзс (364), манкж-са (357, 388, 381), сорс-са (366, 367, 402), нашс-сзс (367), ксминатс-сзс (368), соус-сзс (367), мшс-сзс (369, 393), мсмж-са (387, 388, 381), мапехс-сзс (376), домнж-са (398), фїе-са (395) etc. cu singura excepțiune: фїоа-сзс (350), forma nearticulată directă rămânând tot așa la cazul oblic, afară de: мзну-са саи мзне-са (355, 387, dar

71. Prepozițiunea *a* servind pentru formarea casurilor nearticulate:

a) la dativ: *а мѣлци фѣчѣ казне* (357), *сѣ-а дѣрѣнѣзе а сѣлѣ лорѣ* (379), *дѣдѣсе а неце тикѣици* (393), *рѣдѣче чорѣ а пѣринте* (362);

b) la genitiv: *а пѣцини дѣверѣ сѣлѣ* (378), *сѣ се дѣрѣзе а марѣ кредѣица* (397), *инѣма а бѣни кредѣици* (381), *мѣмѣла сѣлѣсѣи ши а пѣринци* (373), *мѣнѣж а мѣлци* (374);

c) la ablativ: *се лѣнѣж дѣ а-мѣнѣи* (392) = **dela mǎnǎi*.

72. Pluraluri archaice:

a) cu *-ǎ*: *нѣвоарѣ[лѣ]* (345), *[фѣмоасѣ] мѣриѣмѣ* (346), rîculat *Тѣтарѣи* (372, 375), *сеѣа-се* presupune nearticulatul *Тѣтарѣ*;

b) cu *-ure*: *столѣре* (353), *столѣрѣлорѣ* (395), *лѣкрѣре* (380, 381, 388, 391), *валѣре* (376), *конфѣрѣлѣ* (395), *тѣнѣре* (404);

c) *dela mǎmǎ* pluralul: *мѣмѣнилѣ* (357).

73. *Dela om* vocativul: *омѣ!* (357), *дарѣ тѣ оме!* (360).

74. Infinitivul întreg articulat: *шѣ-и фѣ мѣлѣ а-а пѣлѣрѣ* (352), *пѣрѣсѣѣ-те дѣ а мѣнѣира* (357), *се лѣпѣдѣсе дѣ а лѣрѣ* (359), *дѣ а-ши пѣкарѣ черѣиѣ* (361), *гѣта сѣлѣ а тѣрѣ а бѣири* (362), *дѣ а се дѣинѣрѣ иколѣлорѣ* (385).

75. *Dela verbe cu -ire* imperfectul păstrează tot-d'a-una pe: *се фѣрѣлѣ сѣлѣ се фѣрѣлѣ* (347), *невоѣлѣ* (349, 350), *мѣкрѣлѣ* (350), *фѣмѣлѣ* (350), *хѣлѣлѣ* (350), *юѣлѣ сѣлѣ юѣлѣ* (351, 360), *мѣлѣлѣ* (352), *мѣнѣлѣ* (357), *сокѣлѣ* (357), *венѣлѣ* (359), *пѣлѣлѣ* (359, 361), *сѣлѣлѣ* (360), *колѣлѣ* (361), *трѣкѣлѣ* (362), *мѣрѣлѣ* (373), *сѣлѣлѣ* (358), *мѣкорѣлѣ* (404) etc., întunecând une-orî pe *in a* după *r*, ca în *пѣрѣлѣ* (372, 374, 387) sѣлѣ *мѣкорѣлѣ* (384), pe cînd imperfectul verbelor cu *-ere* se formeză *replat* numai prin *а* sѣлѣ *ѣ=ea*: *дѣчѣлѣ*, *рѣдѣлѣ*, *зѣчѣлѣ*, *кредѣлѣ*, *пѣнѣлѣ* etc., ast-fel cǎ verbele cu *-ire* și cele cu *-ere* se confundă nici o datǎ la imperfect unele cu altele ca *grăul* de astădѣ, iatǎ de ex. o frasǎ: *и пѣрѣ* (=pǎrea) *рѣсѣ* (=pǎșea) *чеѣлѣ* (=pǎșea) *рѣсѣ ши-а дѣрѣ* (=durea) *инѣма дѣ а че колѣлѣ* (=bolica) (361), cf. mai sus p. 266.

76. Gerundiul cu *-und-*: *бѣнѣдѣ-лѣ сѣнѣлѣ* (375). *кѣрѣнѣдѣ*

кѣмѣ-и ера лѣи вода (387), лѣи и пѣрѣ (388), лѣи и вѣни (388), дѣ-лѣ кѣмѣ при 'нѣлѣ (393), елѣ-лѣ лѣвѣца (366) etc.

56. Preposițiunea repetată :

a) жѣнѣ пре боевожи пре маи маи (354), вѣтарѣ пре дѣм-нѣжѣ пре чѣла чѣ лѣ фѣжѣт (347);

b) лѣ чѣтѣтѣ лѣ Мѣмѣфа (354);

c) кѣ домнѣ лѣтинѣскѣ кѣ Латин (355), арда кѣ касѣ кѣ тотѣ (378);

d) лѣ домнѣ Шкѣнѣскѣ лѣ Тервѣлѣ (378), лѣ лѣлѣтѣ лѣ тотѣ (397).

57. Articolarea pleonastică anormală :

a) în construcțiunea nominativului cu genitivul: лѣ патрѣлѣ сѣборѣ лѣ тоатѣ лѣмѣ (368), цѣра лѣ Мѣнихѣнлѣрѣ (370), лѣ вѣцѣжѣтѣрѣ лѣ прѣ лѣлѣцѣтѣлѣи (347);

b) în construcțiunea adjectivului cu numele personal la genitiv: лѣ проклѣтѣлѣи лѣ лѣлѣнѣ (364);

c) în construcțiunea numelui personal la cazul oblic cu ter-
minii de înrudire contrași cu pronumele reflexiv: домнѣ фѣю-сѣлѣ лѣи Тѣтѣ (360), сѣи лѣлѣжѣцѣа тѣтѣжѣнѣ-сѣлѣ лѣи лѣндрѣнѣи (401), лѣсѣ лѣлѣжѣцѣа фѣю-сѣлѣ лѣ Кѣстѣнѣнѣи (376), лѣсѣ лѣ-лѣжѣцѣа фѣю-сѣлѣ лѣ лѣстѣнѣнѣи (377), дѣдѣ кѣнѣнѣа фѣю-сѣлѣ лѣи Мѣхѣлѣнѣи (386), лѣсѣ лѣлѣжѣцѣа фѣжѣнѣнѣ-сѣлѣ лѣи лѣлѣзѣндрѣи шѣ фѣю-сѣлѣ лѣи Кѣстѣнѣнѣи (391), дѣдѣ лѣлѣжѣцѣа нѣпотѣ-сѣлѣ лѣ лѣстѣнѣи (371) etc.;

d) Рѣмѣнѣи мѣнтѣнѣи (377)=*Rumânii munteni*.

58. Genitivo-dativul femeiesc :

a) сѣ -іѣи: лѣмѣи (345, 346, 348, 351, 399), вѣцѣи (384), кѣдѣрѣи (346), лѣнѣи (347, 348), вѣсѣрѣчѣи (350, 356), мѣрѣи (352, 357 393), чѣтѣцѣи (356, 375, 386, 403), нѣлѣжѣстѣи (371), вѣцѣи лѣмѣи (373), кѣжѣи (373), Иракѣи (376), лѣцѣи (381, 384), пѣцѣрѣи (386), Фѣлѣдорѣи (386, 397), Фѣлѣфанѣи 393), кѣрѣи (389), нѣнѣмѣи (392, 403), цѣрѣи (392), мѣрѣи;

b) сѣ -ѣи: Полѣхѣрѣи (366), лѣцѣлѣнѣчѣнѣи (368), Вѣжѣкѣи (369), тѣрѣи (369), пѣжѣи (de doă ori la p. 371), Фѣ-чѣлѣрѣи шѣи мѣлѣи (375), лѣлѣжѣтѣсѣи (373, 386, 398), нѣлѣ лѣспѣдѣи нѣполѣлѣрѣи нѣлѣжѣи (379), сѣлѣнѣи (381), дѣрѣи-

‘le dîse în scris, dar se găsește mai adesea substantivul derivat *scriptură*, cu sensul actualului ‘scrisoare, : ꙗ скриптура знача (357), sau ‘scriere, : лѣхнѣла скриптуралор (380, 399), шї-и ерл драгъ а четн ла скриптурн (386);

d) dela *trimitе* (=lat. *transmitere*) sînt două forme de perfect simplu: тримисе sau тремисе (350, 356, 360, 366 etc.) și тремѣсе (366, 367, 371 etc.);

e) forma organică pentru prima persoană plurală a perfectului simplu e conservată în: ном скрисем (352) și: не сѣмнѣмъ ни нон де сѣмнѣмъ (373), adică *scrisem*=*scripsimus* și *semnā*=*signavimus*, în locul actualei forme *scriserăm*, *semnārām*, *scăparām*, unde -ră- s’a introdus numai prin analogiă cu a treia persoană plurală: *scriseră*=*scripserunt*, *semnāră*=*signaverunt* etc., ér provincialismul bucurescén, printr’o nouă bizarerie, mai adaugă pe acest ră chiar la toate persoanele perfectului compus *am făcută*=‘am făcut, etc.

84. Participiul trecut întrebuințat ca substantiv nu e despartea Троаден, рхсипнтса Троаден (354), ꙗжацатса лѣи Христо (359), грѣла нѣскѣтѣлѣи сѣ-лъ поарте (347), кѣ нещѣтѣлѣи стрикарѣ тѣрма (355), mai interesant *dată* cu sens de ‘sorte, кѣи нѣ пасте датѣ де сѣс (397).

85. Dela *cerșu* perfectul tot-d’a-una *cerșu*, nici o dată *cerșu*: чершѣ ажѣторю (353, 382), чершѣ ла Тавтаніе (353), чершѣ лѣрѣ (379), чершѣ-л пѣмѣнтѣла (376), чершѣ лича (374), чершѣрѣ пѣче (403), cf. mai sus p. 273 No. 35.

86. Șovăirea între *preste* și *prespre*: прѣспре 40 де зѣм (358), прѣспре тоатѣ лѣмѣ (359, 361), прѣспре марѣ Понтѣ (377), даг: прѣсте лѣѣе (361), прѣсте тоатѣ лѣмѣ (364), прѣсте пѣцине зѣле (370).

87. лича=*aicé*, de 2 ori la p. 399, cf. mai sus p. 221.

88. кѣче кѣ (380, 392), cf. mai sus p. 114.

89. Particularități sintactice mai remarcabile:

a) concordarea pluralului cu singularul: лѣмѣте атѣта (= atâte) оѣи (353), докѣнѣи Рѣмѣла чѣл ѣѣтрѣнѣ шн лѣ (=și) принсе домнѣла (371), пре карѣи ворѣ ѣѣнѣи пре сѣрѣчи кѣ стрѣбѣлѣ, еѣ сѣ-л (=să-i) черѣ (372), ꙗ чѣс чѣ верн (=veți) мѣнѣлѣ

357 381: мѣнѣ-са), тѣмѣ-сѣ (366, 377), фрѣнѣ-сѣ (391);

b) a substantivului în genere construit cu pronumele reflexiv enclitic la singular: клѣ-ши (355, 388), слѣ-шь (368), вое-ши (383), мѣре-ши (394), фѣлѣ-ши (388), мѣрте-ши (373), фѣтѣ-шь (392), лѣсѣ-шь (386), лѣсѣ-шь (404), cu singura excepțiune чѣлѣ-ш (348), ér la plural: очѣ-ш (351), apoi pe acela-și pagină 378 ne întîmpină nearticulatul клѣ-ши și articulatul мѣрилѣ-шь, de asemenea e articulat соѣнѣ-шь (361, 368), precum și tot-da-una la casurile oblice: вѣрѣ-кѣлѣ-шь (347), кѣлѣ-шь (356).

62. Nearticularea anormală:

a) грѣи кѣтрѣ вѣмѣ (=boiari) лѣи (403);

b) дѣ кѣмѣ (=câmpul) стѣлѣ-шь (388);

c) мѣрѣ краѣ пре вѣсѣ (=craiul) (403), вѣрѣ краѣ скѣлѣ (403), дѣи краѣ кѣ кѣтрѣ вѣлѣ вѣнѣ (403), dar mai sus: краѣлѣ;

d) фѣте (=fratele) мѣне-са (387).

63. Articularea foarte corectă a ordinaletor: лѣ патѣ (346), лѣ патѣ (368)=*patru-lă*, articulat ca *omu-lă*, nu лѣ патѣ, născut prin analogiă cu: лѣ дѣне, лѣ тѣне, лѣ чѣнѣ, лѣ шѣлѣ (346)=*șese-le*, articulat ca *părinte-le*, aceste din urmă tot-d'a-una fără amplificativul *a*, adecă nică o dată лѣ дѣнѣ=*doi-le-a*.

64. Întrebuințarea lui *cel* de'naintea substantivului într'un mod apropiat de al articolului definit prepositiv: вѣнѣ пре чѣи кѣлѣи дѣлѣи (369), тѣе атѣне 35 дѣ мѣи дѣ чѣи вѣлѣмѣи чѣлѣи (371), се вѣи атѣнѣи чѣ стѣ комѣи кѣ вѣ сѣлѣ (374), чѣи вѣмѣи вѣи шѣ вѣтрѣи (388).

65. Întrebuințarea improprie a pronumelui reflexiv:

a) сѣи în loc de lui: Зѣнѣ, тѣлѣ сѣ Лѣнѣ, нѣ ерѣ вѣрѣлѣ (369)=*Zinon, tatăl lui Leont...*;

b) сѣи în loc de lor: лѣ ерѣ мѣи, тѣлѣ мѣи-са (355)=*tatal lui lor*, шѣи чѣлѣ тѣлѣ-сѣ (365)=*tatal lor*.

66. лѣлѣи тоѣи се некарѣ (348), лѣлѣи пре лѣлѣи (369), лѣлѣ-се дѣлѣ лѣлѣи (377), елѣлѣи шѣи лѣ лѣлѣи сѣ лѣлѣи (382, cf. 371: лѣлѣи lîngă 372: лѣ лѣлѣи), сѣ траѣ пре лѣ

gresivă cu 'lumea, și 'ovreesci, prin atracțiune regresivă cu 'toate,;

h) a domni și a împărăți se construie direct cu acusativul: чине ва домини Румаѣни (357), пре Оврѣи и домини Ирва (358), Рума домини Оморіе, карѣ фрате-сѣс Иркідіе Цариграда (365), вомѣ домини раскрита (373), дикрациѣ Конста Бретаніа (364), мѣрѣ четате Рума в ас дикрациѣ Ромниѣ (367).

90. De observat sub raportul semnificațiunii:

a) a cărcimări='a specula,; кѣрчмѣрѣа венитсриѣ (360);

b) a semna='a prevesti,; семнѣ снѣ немѣрзторю де стѣле часѣа кѣндѣ ва мѣри (359), кѣноскрѣа кѣ семнѣзѣа кѣ ва фѣ дикрѣа (368), cf. аѣа семнѣ дѣа фѣ кѣ нѣскѣ в мѣаре в фѣаѣ че нѣче аѣа вѣи (374), пречепѣа кѣ е семнѣ кѣнѣ (388), dar și cu un alt sens: еѣа семнѣа снѣ аскрѣа рѣс дѣа цѣа гре-чѣскѣа ши родѣе в нѣамѣа рѣа (370), unde însă семнѣа рѣеа fi o eróre de condei în loc de: семнѣаѣа;

c) a abate='a se apuca,; аѣаѣа де сѣрѣаѣа кѣселе нѣоѣаѣаѣа (364), Фѣвѣаѣа аѣаѣе аѣаѣа де нѣа кѣаѣа сѣа рѣамѣа че-ва (386);

d) a bate='a dori,; ѣаѣаа кѣаѣа сѣа фѣе дикрѣаѣа (388), дѣнтрѣа дѣзѣаѣаа нѣнѣмѣи аѣаѣа еѣа кѣаѣа сѣа фѣе дикрѣаѣа (392);

e) a imple='a realiza,; дѣмѣа-мѣа че аѣа фѣаѣаѣаѣаѣа (368), dar a imple reā='a căde într-o nenorocire: ши-а кѣаѣаѣаа мѣаѣа де фѣаѣа сѣа дѣмѣаа рѣс (369);

f) вѣзѣоѣаѣаа (369), вѣзѣоѣаѣаѣе (370) în aplicațiune la cei îngropați de vii, ceia ce, după Manassis, s'ar fi întâmplat împăraților Zenone și Anastasiu: фѣа дѣскоперѣаѣа ши-а гѣсѣаѣа кѣ-шиѣа мѣѣаѣаа тотѣа, ши пѣшмѣаѣи ши мѣстѣи ши кѣаѣеѣа (370);

g) dela pizmă, afară de verbul a pizmi: Коментѣаѣаѣаа пѣзѣмѣа дикрѣаѣаѣаѣа (374), trei locuțiuni caracteristice:

α) a pune pizmă: се дѣристѣаѣа ши пѣсѣрѣа пѣзѣмѣа (353), еѣа пѣсе пѣзѣмѣа де дѣемнѣа ш'аѣаѣи (387);

β) a arunca pizmă: аѣестѣа аѣнѣаѣа пѣзѣмѣа Тѣаѣе де-ѣаѣаѣа (356), ши-и аѣѣаѣаѣа пѣзѣмѣа тоѣи (374), аѣѣаѣа пѣзѣмѣа вѣа вѣзѣмѣаѣаѣе (388);

γ) a bate pizmă: чѣаѣа че-и вѣаѣа мѣаѣа пѣзѣмѣа (383);

h) nuanțele de semnificațiune ale lui дерепѣа='drept,;

α) кѣа дерепѣаа зѣаѣаѣа (354);

r) *a sci se întrebuintéază* forte des cu sensul de ‘a afla ce-va,, ‘sciscitare,, дѣла цѣс ынъ философъ, зисе (356), дѣ-ка-л цѣс кѣ се рѣдикѣ (364), цѣс кѣ е фатѣ кѣратѣ (366), цѣс кѣ тасте негоцѣлъ дѣхрѣтѣсееи (385), кѣндѣ цѣсрѣ лѣци Шкѣи, ен сѣхрѣж (387), Мѣхана цѣс ши зисе (388), цѣс дѣн-трѣ вѣре-чине (395), ен цѣсрѣ, дѣчи-ши вѣрки фѣчорѣи (401) etc.;

s) *a-și semena* = ‘a se asemena,, ынѣа кѣ лѣтъ нѣ ш’ас сѣ-мѣнѣтъ (345), нѣ-шѣ сѣмѣнѣ лѣ нѣравѣ кѣ тѣтѣ-сѣѣ (362), сѣ-шѣ сѣмѣне мошѣ-сѣѣ (395), нѣ-шѣ сѣмѣнѣ фѣрѣчине-сѣѣ (395), și cu același sens *a-și răduce* (cf. mai sus p. 298 No. 147); нѣ-шѣ лѣ рѣдѣче фѣчорѣ лѣ пѣринѣте (362);

t) *turtea* = ‘arbust, copăcel,, се аскѣнсерѣ сѣпѣ дѣснѣе мѣ-тѣртѣлѣ (347);

u) *a se mîna* = ‘a trece un interval de timp,, с’ас мѣнѣтъ дѣла Кѣрѣ дѣ лѣтѣю пѣнѣ лѣ дѣрѣе (351), с’ас мѣнѣтъ дѣ тотѣ 8 лѣи (354), с’ас мѣнѣтъ дѣла Тѣлѣе пѣнѣ лѣ Кѣсарѣ (357), dar *a mîna* = ‘a trimite,, фѣс мѣнѣтъ кѣ шѣинаѣ лѣ Сѣрѣа (393);

v) *a se ucide* = ‘a se lovi,, трѣмѣсе вонничѣи тоци ши вон-рѣи сѣ се ынѣж кѣ Тѣрѣи (379);

x) *a dibui*, după d. Pontbriant (p. 219): ‘tâtonner, hésiter, balancer, être indécis,, figurează în Moxa cu sensul de ‘a căuta ocasiunea,, те дѣнѣшѣе сѣ те пѣрѣжѣ кѣ сѣ-ци мѣ лѣпѣрѣѣа (390), mai fiind de observat că astă-đi se pronunță mai mult *ghibui*, cu inițialul *g* = *d*;

z) *gustare* = ‘ospăț,, гѣстѣриѣе нѣ лѣ ѣѣѣа фѣрѣ вѣѣмѣ (395), de aci *gustăreț* ‘gourmand,, гѣстѣреѣѣ, ѣѣивѣ, мѣреѣѣ (374);

aa) *răzbun* = ‘odihnă,, се сѣрѣдѣсѣ кѣ тоѣте цѣриѣе ши ѣ-лѣ рѣзѣнѣ (405);

bb) *a-și scumpăra mînia* = ‘a-și resbuna,, ши-ши сѣѣмпѣрѣ мѣнѣа пѣнѣ лѣ лѣ патѣ рѣдѣнѣе дѣ сѣмѣнѣѣѣ (374), сѣ-шѣ сѣѣмѣ-пѣре мѣнѣа дѣ пре Ромѣнѣ (398), dar simplul *a scumpăra* = ‘a rescumpăra,, w сѣѣмпѣрѣ фѣратѣ-сѣѣ (387), pe când *răscum-părare* = ‘pedepsă,, лѣлѣж кѣрѣндѣ рѣсѣѣмпѣрѣ дѣла дѣѣмѣѣѣѣѣѣ (376), cf. mai sus p. 301 No. 160;

cc) *méser* cu sensul latinului *miser*: дѣ рѣдѣ мѣѣсерѣ (367, 379), фѣс цѣрѣлѣж мѣѣсерѣ (382), фѣчорѣ дѣ вѣмѣнѣи мѣѣсерѣ

(388), și tot așa *mišel*=lat. *misellus*: нѣ пѣтъ еши дѣсь аѣ мѣшенъ ши аѣ сѣрачѣ (371), тотъ дѣхриѣ мѣшенѣор (373), дѣрѣкторю аѣ мѣшенъ (397), мѣшени дѣ прѣстѣтинѣнна мѣатъ кинѣ аѣ дѣнтрѣ мѣинѣ аѣн (397) etc., dar *meserere*=lat. *miserevere*, prin aceiași tranzițiune logică ca în slavicul *slujba* din *sluga*, se întrebuintează numai cu sens de ‘funcțiune’,: маи на-мѣнѣ дѣ аѣцѣн дѣжнѣн мѣсерѣре брѣтъ (356), сѣ фѣе дѣ вѣрѣме мѣатъ прѣ мѣсерѣре (358), дѣ комѣи ши дѣ мѣсерѣри (368), cf. mai sus p. 129;

dd) *mānuntae* numai cu sensul de ‘genitalia’: се голѣ дѣ-манѣнта тѣтѣрѣ дѣ-а вѣзѣ сѣкорѣа кѣ-и ера вѣщѣмѣ мѣнѣн-тѣе дѣ нѣман чѣ аѣѣ дѣ вѣатъ (387), ceea-ce confirmă opi-niunea noastră de mai sus (p. 277 No. 56) cumcă semnifica-țiunea de *mānuntae*=‘intestine, este posteriōră;

ee) *a se lăuda cu reā* și simplu *a se lăuda cuī-va*=‘a a-menința’,: и чертѣ тѣтѣ-сѣс сѣ асѣватѣ дѣ дѣсѣаѣ, ен се аѣвѣа кѣ рѣз кѣнѣа вѣрѣ фѣи дѣхѣрацѣ (365), нѣман чѣ аѣ порѣнѣа ши аѣ се аѣвѣа шѣ-и дѣрозѣа кѣ кѣвѣнѣа (372);

ff) *a scorni* tot-d’a-una cu o nuanță pessimistă: скорѣнѣ мѣатъ кѣ вѣворѣ (376), кѣнтѣри кѣ кѣрѣе дѣ юбѣстѣ скорѣнѣа (387), се скорѣни нѣсѣрѣ дѣтѣнѣкатѣ (369), și chiar în: скорѣни мѣнѣ (393)=‘făcu o armată din nemica saū pe neașteptate’;

gg) *a aromi*, tradus de d. Pontbriant (Dict. p. 46) prin: ‘assoupir, engourdir, endormir à demi’, are în Moxa tot-d’a-una sensul de ‘a îndemna la ce-va prin seducțiune’,: се а-прѣнѣрѣ дѣнѣсѣа нѣщѣ аѣвѣнѣторѣ хѣтѣѣнѣ ши-а мѣганѣсѣрѣ дѣ-шѣ гѣни прѣ мѣмѣ-сѣ (381), дѣвѣаѣ... се аѣрѣнѣ дѣ аромѣ прѣ стрѣмѣоашѣ (347), дѣчѣнѣ-аѣ аромѣсѣ сѣ полѣрте хѣнѣѣрѣ прѣ ас-ѣсѣсѣ (390), фѣ аромѣнѣ дѣ вѣнѣ скорѣнѣ аѣнѣме Хѣрисѣфѣе дѣ-шѣ гѣни сорѣ-сѣ (367);

hh) *foisor*: прѣвѣа прѣ маѣре дѣнтрѣнѣа фѣишѣрѣ (385), cf. mai sus p. 280 No. 66;

ii) *bogat*=‘mult’,: фѣѣѣ богѣтѣ рѣз (358);

kk) *rudā* cu sens de ‘gens’,: рѣдѣ аѣн Сѣа (347), рѣдѣ аѣ дѣѣѣ etc. (348), рѣдѣ вѣрѣмѣскѣ (349), рѣдѣ Пѣрсѣлѣор (350) etc.;

ll) нѣ-мѣи вѣгѣѣ вѣе нѣмѣнѣкѣ (372)=‘nu mă ascultă,’;

mm) a se *înfătăși* = 'a se face frați de cruce', de unde urmieză că *fărat* înseamnă anume 'frate de cruce, sau mai corect *frate pre cruce*: ce дѣлѣхъ крестъ — ера дѣлѣхъ пре крестъ (368);

nn) *măgură* cu sens de 'munte', : ce снѣгомъ дѣ нмалъ и паче дѣлѣхъ мнѣте чѣ-а кѣмъ дѣлѣхъ — шї-е ман дѣлѣхъ и тоате мѣлѣхъ а тоате лѣмѣ (362), cf. mai sus p. 288 No. 105.

92. *hiltén* = *viclén* cu derivatele sale: умѣ хитѣнѣ шн рѣ (367), вѣлѣ хитѣнѣ (356), хитѣнѣ (347, 353), хитѣнѣ (353, 371) etc. suscită următoarele observații:

a) *хитѣн* derivă din slavicul хитѣнѣ 'artificialis, callidus', cu sensul conservat în polonul *chitry* 'astutus, = russ. хитѣнѣ etc. și cu forma serbului хитѣнѣ , dialectic хитѣнѣ 'properus, (Karadzicz), pe când din același slav. хитѣнѣ fără schimbarea formei și a semnificației provine românul poporan *hitr* 'artificialis, callidus,;

b) actualul *viclén* din *хитѣн* cuprinde interesantele tranziții fonetice a inițialului *hi-* în *vi-* și a medialului *-tl-* în *-cl-*;

c) sufixul unguresc *-şug* = *ség* (cf. mai sus p. 270 No. 14) s'a adaus către tema slavică *hiltén* — întocmai după cum s'a adaus și către tema slavică прѣлѣхъ ;

d) pierderea nasalei de 'nainte a lui *ş* în actualul *viclesug* din хитѣнѣ este identică cu pierderea nasalei de 'nainte a lui *ş* în actualul *prieşug* din прѣлѣхъ (în Moxa însă, 392. cu un alt sufix: прѣлѣхъ) sau cu pierderea lui *r* în actualul *mestşug* = мѣлѣхъ (366 etc.) = ung. *mesterség*, a lui *g* în *betşug* = ung. *betegség* și altele, consóna fiind conservată totuși în бѣлѣхъ (386).

93. Cuvinte formate din fusiunea a două teme:

a) *vizellén* = 'perfid, : ера рѣ , вѣлѣхъ , сѣлѣхъ , сѣлѣхъ (377), compus din *Vizentén* = slav. вѣлѣхъ 'Bizantiu, (cf. *gracca fides* etc.) prin pierderea nasalei de 'nainte a lui *l* (cf. *cál* = *quantum* etc.) și prin imitațiunea finalului din sinonimul *hiltén*, adică вѣлѣхъ = вѣлѣхъ + (хитѣнѣ), deși s'ar pute primi și o altă explicațiune, considerând pe finalul лѣхъ ca adaus către numele de oraș вѣлѣхъ 'Bizantiu, prin analogia formei slave рѣ-лѣхъ 'Roman, dela рѣмѣ 'Roma,

dar sinonimitatea *vizellén—hittén* și presința grupului *-tl-* în ambele vorbesc mai mult în favoarea primei derivațiuni.

b) *măscornicie*: *кѣ дѣхѣте шн кѣ мѣскѣрничѣи* (358) în loc de *măscărniciă* (356: *весеаѣ кѣ мѣскѣрничѣи*) sub influința cuvintului *scornă* (cf. No. 91 *ß*), adică *мѣскѣрничѣи+скѣрниче*, căci nu se poate admite că *мѣскѣрничѣи* ar fi o eróre grafică sau o modificare fonică în loc de *мѣскѣрничѣи*, de vreme ce paleografește *ж* nu se confundă nici o dată cu *о*, ér foneticesce nu există în cuvint nici un motiv asimilativ sau acomodativ pentru trecerea lui *ж* în *о*;

c) *platoșă* ‘cuirasă’: *сѣанцѣе, платошѣе шн тоѣте армеѣе* (395), *шн тоѣте армѣе, аплѣтошѣи, полѣнци* (403)=medio-lat. *plata* ‘cuirasă’, modificat—ni se pare—după *cămașă*, căci ‘cuirasă’, se numla și *cămașă de fer*, adică *platoșă=plata+(къма)шж*;

d) *furtuna* din lat. *fortuna+tună*, veđi mai sus No. 29 *h*;

e) *nestimate*, veđi mai jos No. 146.

94. *mașteh*=‘tată vitreg’: *кѣ-а отъжѣи маѣтеж-сѣс Мар-тинѣ* (376), masculin format după femininul *maștehă* ‘mumă vitregă’, fără considerațiune că slav. *маѣтеж* este o simplă dezvoltare din *мати* ‘mumă’, cf. mai sus p. 279 No. 61 fenomenul analog de masculinul *famen* din *foemina*, sau slav. *къмѣтра*=rom. *cumătru* din *къмѣтра*=lat. *commater*.

95. Masculinul *soț* în privința femeiei: *дѣка кѣи а вѣстѣ де асѣратѣ, сорѣ-сѣ Полхирѣа грижѣа сѣ-и афѣе соѣж* (366), *кѣ соѣж-сѣс ахѣрѣтѣкѣа Бѣдоѣа* (367), dar și: *Ірѣна соѣца ашн* (381).

96. Tot-d’a-una *sor*=lat. *soror*, nici o dată actualul *sóră*: *дѣде в сорѣ дѣнѣ Филиппѣ* (373), *в сорѣ а доминѣи Шкѣенѣскѣ* (387) etc.

97. *moru*=lat. *mori*, nu *mor*: *вѣжн кѣ морѣ шн фѣю-мѣс мѣтѣ жѣнѣ* (400), dar a treia persoană plurală *mor*: *морѣ аѣерѣи* (370).

98. *mițutel*: *ѣра коконѣ мѣтѣутѣа* (386), o formațiune foarte interesantă din *mic*: *мѣкс-т-ѣа*, de unde apoi *k* trecut în *t* prin asimilațiunea regresivă *k+t=t+t* și *u* mulat în *iu* prin acomodațiunea progresivă: *i+u=i+iu*, rămânând însă de explicat sufixul primar *-t*, cătră care s’a adaus sufixul secundar *-el* și pe care ni’l presintă de asemenea în același combinațiune sinonimul *puțin-t-el=puținu-t-el*, ast-fel încât se pot restabili cu certitudine două forme române perdute: *micut* și *puținut*, cf. *Grecotelu* ‘Graeculus’, = *Grecu-t-eiu*.

şip- cu un alt sufix: *şipot* ‘goulet de fontaine, trou d'où sort l'eau, (Pontbriant).

109. *alca*: *връхтежиши бине кааса аз аака* (389), cf. mai sus p. 268 No. 7.

110. *mahmur de vin*=‘ameţit de beutură, : *снсеръ пре Мухана кз-лъ афларъ махмъръ де бинъ аз аперистъ* (389), din turc. *mahmur* ‘celui qui éprouve la prostration succédant à l'ivresse, *mahmurluq* ‘étourdissement résultant de l'ivresse, (Mallouf), fiind cîdat că şi o altă vorbă relativă la beţiă: *kief* ‘veseliă după beutură, Români au luat-o tot dela Turci, că- rora Alkuranul le interdice întrebuinţarea vinului.

111. *mest*=turc. *mest* ‘chaussure, : *пашмацѣи ши мѣстѣи* (370), astă-đi *meş* ‘chaussure, pantoufle, (Pontbriant) cu perderea fi- nalului *t* după *ş*, cf. mai sus p. 294 No. 124, şi de aceiaşi proveninţă turcă este şi cel-l'alt cuvînt *paşmañi*, mai menţio- nat şi 'n pasagiul: *ахрѣи пре ачела кс пашмацѣи аѣи* (389), fiind de observat că deja Bizantinii luaseră de acolo: *παζμακίζης* =*paşmakgi* ‘calceorum feminarum confector, (Du Cange).

112. *culvie*: *ера w пасере атр'о ксарѣе де асѣи афаръ жнѣи пал.ргжидъ пре Леву, пасерѣ ден ксарѣе ахъ стрига* (390)=slav. *кашениа* din gr. *κλωβός* ‘cavea avium, forma română actuală *coliciă* provenind din variantul slavic *кшльениа*=*cultiviia* (Miklo- sich).

113. *blasnă*, plural *blasne*, invariabil la masculin şi la fe- minin : *wмъ кааѣжъ ши нѣ цѣа рѣндѣа* (379), *амзѣѣа пре wa- мени кааѣне* (381), *е кааѣжъ ши фрикосъ* (384), *ера фрикосъ ши кааѣжъ* (395), în Lexiconul Budan (p. 58): *blasnă* ‘om mişel, nebăgat în seamă, şi ‘lucru blăsnit, stricat sau reu lu- erat, =slav. *кааѣжъ* ‘error, scandalum, (Miklosich).

114. *hlap*: *кс хлапѣи ши кс ксрвеле* (362), *хитѣѣнѣи ши хлапѣи* (372), *афлѣ неѣе wамени хлапѣи* (382), *неѣе хлапѣи* (387)=slav. *хлапѣ* ‘servus, rusticus,.

115. *smărd*: *ниѣе хлапѣи ши смрѣжѣи* (387)=slav. *смрѣжъ* ‘plebeius, rusticus,.

116. *aoré*=‘unc-ori, : *авра кирѣна Гречѣи пре Троѣни, авра Троѣниѣи пре Гречѣи* (353), *авра пѣтрѣнда ши пѣреѣи* (404), а-

decă *a-ôre*==*ad-horas* cu amplificativul *-a*, o formațiune din *ôra* necunoscută d-lui Cihac (p. 183).

117. *a scripi*==actualul *a scripi* cu trecerea lui *ri* în *li* (cf. mai sus p. 283 No. 78): поленици ши скрипиа де-ць пэра к рхсаре соареле (403).

118. *a ijderi*, *a ijdări*, *a ijdări*==‘a inventa’, де ерѣ иждери чине-ка че-ка (349), бѣнѣтѣци мѣате иждѣри (356), мѣестрѣи але лѣ архимидѣ Румѣнѣла де иждѣрѣсе кѣндѣ бѣтѣ Румѣнѣи (375), мѣнчи пре лѣме елѣ ле иждѣрѣа (380).

119. *сирѣпъ* (374, 376), dar de asemenea: *свирѣпъ* (378, 379)=slav. *сверѣпъ* ‘ferus’, (Miklosich), ér la verb: се сирѣпи (398).

120. *мнѣ кѣстѣци* (369), *мни сѣ спѣнемѣ* (362), forma *tam* apropiându-se mai mult de gr. ἤνι decât de lat. *en*.

121. *sechirașu*: се фѣча секирашѣ де фѣла кѣ карѣа кѣ 4 кѣ (387)=ungur. *szekeres* ‘vizeteu, căruțaș’.

122. *sacalăș* saŭ *săcalăș*: кѣ пѣшчѣле ши кѣ сѣкалѣшеле (403), кѣ сакалѣше ши кѣ тѣнѣре (404)=ungur. *szakallás* ‘eine Art Kanone, (Ballagi).

123. *cristoș*: кѣрѣи Іѣнкѣа пре Махѣметѣ кѣ кристошѣи (406)=ungur. *keresztes* ‘ostaș însemnat cu crucea, ?

124. *svineță*, un fel de armă de foc: *пѣрѣциѣа* пре депѣте пре Тѣрчи кѣ свѣнѣце (404)=slav. *свинѣць* ‘plumb’, de unde la Moldoveni pînă astă-đi pușca se chiamă în popor *svineță*, cu si=сви-, ca mai sus la No. 119.

125. *bidiviă*: адысерѣ лѣи Михѣанѣ бѣи бѣдивѣи прѣ сѣмѣ дарѣ де фѣ Мисирѣ ши нѣ се афѣа нѣме сѣ-лѣ поатѣ фѣзѣка (388)=serb. *бедевија* ‘cal arabesc, =turc. și arab. *bedevi* ‘beduin, locuitor din deșerturi, fără nici o legătură cu sanscr. *baḍavā* ‘jument, cu care-l înrudia Pictet (Origines I, p. 350).

126. *sprätigos*: *шѣмѣ спрѣтигосѣ* кѣ неѣе мѣни гроасѣ (388)=?

127. *taras* saŭ *taras*: се фѣделѣтѣнѣиѣа кѣ шѣ.ри, кѣ тарѣи, кѣ шонѣи, де гонѣа фѣѣри (393)=un băț ferecat pentru vîntătoare, cf. frances. ‘la chasse au pieu,.

128. *prociă*, *a înprociă*: лѣлѣ сѣѣѣтѣть фѣ прочѣкѣ (375),

из-и апрокна ши Франчин ден четате (404)=serb. прочкати 'a străpunge,.

129. а picni: тоци комарин шь пикниа локоре де лэквиць (403)=serb. пикнети 'a pretinde cine-va să apuce cel de'ntăiu un lucru óre-care, (Karadzicz, v. пик et пикнети).

130. trábăcie: се принсерж де дтэю де Галата сь в доезн-дтэска ши псесерж трэбэчье (403)=medio-lat. *trebuchitum* sau *trabucha* (Du Cange), ital. *trabocchetto*, span. *trabuquete*, franc. *trébuchet*, 'machine de guerre qui lançait des pierres, (Littré).

131. hrăbor: мваци внтэжи хрэбори (353), е мин хрэборарь врэчюна ши пизма (399)=slav. хрэбрх, хрэбрх 'luptător,.

132. cin=în Manassis σάβη, 'albiă, : пре коконин и аспиз-дарь нэ энэ чинь пре апа Тиверіен (355), cf. serb. чинз 'for-тэ,.

133. plévníř: арсе асквнсь дтр'о пэвницж (363)=slav. пэвн-ниця 'receptaculum palearum, (Miklosich).

134. Шкѣн, Шкѣни, Шкѣлорь, Шкѣнескь (373 și urm.) d'a-una despre Bulgari=ital. *Schiavo*, *Schiavone*, cf. mai p. 238 No. 1.

135. șerb=lat. *servus*: Сербіе, парж ромжнѣще шеревь (356).

136. Numi locale sub forma lor slavică neasimilată: Рэвникь (399) dela рыка 'pesce, , рыкельнэ 'pescos, =romănesce *Râmnic* prin acomodățiunea regresivă de nasalizare: $b+n=m+n$, și Млосницж (404) dela млова 'stérpă, =romănesce *Ialomniță* prin același acomodățiune $v+n=m+n$, apoi *Ialomniță* prin asimilățiune progresivă.

137. Contracțiunea мѣс (399)=mi-аѣ.

138. Confusiunea între sufixul -iă=lat. -ivus (cf. *tărdiă*=*tardivus*) și sufixul -iv=slav. нвз (cf. *milostiv* etc.): рэвдэврѣс (383), dar și: рэвдэвривз (360).

139. brudiă='nevărășnic, : коконин-ши пре фэришс и дэзца сь се дкине, дэрепче кэ ера брэдін нэ ле зича икоане, че ле зича нэлэши (386).

140. ши-ши дхрѣа фаца ши-ши рѣмпа ханниле (352), дхрѣа фонтеле икоане (381)=slav. держ, дхрати 'scindo, dilacero,

(Miklosich), de unde probabilmente, cu trecerea inițialului *d* în *g* (cf. mai sus *dibui*=*ghibui*) provine *sgăriu* 'égratigner, écorcher, râcler, (Pontbriant)=*s-dăriu*, ér pentru *s=ex* prepus la o vorbă slavică, exemplul cel mai apropiat este *sdrénj* și *drénja*=polon. *drance* 'chiffon', tot dela slav. дръати.

141. eu-a cερρσμαρκ де м'ри (396), *a sugruma*=actualul *zugrumă*, încă o probă sigură de trecerea în *z* a inițialului *s* urmat de vocală, pe lingă *zer*=*serum*, *zăhar*=*saccharum*, *zaron*=σάβανον și pôte *zeche*=*seche*, cf. mai sus p. 312; ér cât se atinge de etimologieă, sinonimul *a sugușă* (Lexic. Budan.)='(a apuca) *sub gușă*, vorbesce decisiv pentru: '(a apuca) *sub grumaz*.

142. *hadim*: снѣ прок'ать де х'аджмъ (393)=turc. *khadim* 'eunuc.

143. *țărînă* în loc de *țarină*: сѧ ле рѧсип'еккѧ вр'аша сѧ-м факѧ цѧринѧ де аратъ (378).

144. *u* parasitic după *i* urmat de o vocală accentată: мѧ-гжюуѧсь (398)=*măngăiuos* pentru мѧгжюуѧсь=*măngăios*.

145. *cărtulariu*: кѧртсѧр'ин жидовеци (358, cf. 362), *паранецъ* ши кѧртсѧрю (379, cf. 363)=medio-gr. χαρτουλάριος, astă-đl *cărturar* prin asimilațiunea regresivă *lar*=*rar*.

146. *stimă*=*'lucru prețios*, : мѧргжритарю, кѧдане, стимѧ (362)=gr. στέμμα 'cunună, la plural στέμματα, de unde cu același înțeles cuvîntul *nestimate*, întrebuintat mai ales în basmele năstre poporane și avînd aerul unui participiū român, cea-ce i-a și atras адаул lui *ne-* prin analogiă cu *neprefăi*, adecă *nestimate*=*ne(prefăi)*+στέμματα.

147. *a pridădi*=*'a supune*, : приѧди сѧпть мѧнѧ аѧи цѧри мѧте (351), приѧди *Παζανδρѧ Μακεδωνѧ* тоѧтѧ аѧмѧ (356), аѧѧ роѧнтѧ ши аѧѧ приѧдѧнтѧ (400), coincidă foneticесce cu forma slavică reduplicată прѧдады, прѧдадѧхѧ, прѧдади dela прѧдати 'a trăda, dar cu o remarcabilă modicare a semnificațiunii.

148. *a se orăndi*=*'a urma unul după altul*, : ши аѧѧи сѧѧ орѧндѧтъ (351), чѧи орѧндѧнци (356) 'consuliі аѧuali аѧ Romei,=slav. спѧдѧ 'ordine, спѧдѧти 'a pune în ordine.

149. Fôrte des *a se turna* în loc de *a se întôrce*: аѧѧ четѧтѧ ши се тѧрнѧ (375), аѧѧи пре домнѧ Шѧѧилорѧ сѧи

ши се тѣриж (378), дечи се тѣриж (388), се тѣриж кѣ мѣатж
авѣцїе (389), тѣриж-се Никифоръ (393).

150. Particularităţi economice:

a) мангаръ (370), cf. mai sus p. 291 139 No.;

b) перперъ (374)=gr. *ὑπέρπερον*;

c) знь флоринтъ де арѣинтъ кѣм се зиче 12 аспри (370).

FINEA TOMULUI I.

CUPRINSUL.

	<u>Pagina.</u>
PARTEA I: ACTE ȘI FRAGMENTE:	
I. Cel mai vechiu text biblic (1560)	5
II. Notiță pe o carte (1571).	18
III. Memorandum despre facerea unui iaz de mără (1573)	21
IV. Zapis de vânzare (1577)	25
V. Idem	28
VI. O sentință (1583—5)	31
VII. O subscriere domnască (1583)	43
VIII. O sentință (1588).	49
IX. Istoria unui proces (1591).	55
X. Zapis de vânzare (1595).	63
XI. Idem (1596)	65
XII. Idem (1596)	70
XIII. Zapis de schimb (1597)	76
XIV. Zapis de cumpărătoare (1597)	79
XV. Zapis de daniă (1599).	82
XVI. Testament (1600)	92
XVII. Zapis de vânzare (1600)	97
III-XXIII Crisóve dela Simeon Movilă (1601—2):	
XVIII. Intărire domnască	107
XIX. Idem.	112
XX. Poruncă domnască.	115
XXI. Idem	119
XXII. Idem	126
XXIII. Zapis de zălog (1603)	130
XXIV. Zapis de vânzare (1604).	134
XXV. Idem (1605—8)	139
XXVI. O mărturie (1606)	148
XXVII. Notiță de cumpărătoare (1606)	155
XXVIII. O delimitațiune (1608)	158

Pagina:	Rîndul:	Tipărit:	Citesce:
304	3	saisute	şaisute
307	nota 1	Ronsch	Rönsch
309	nota 3	Fruuḑescu	Fruḑescu
310	5	articulată	nearticulată
311	11	25	15
345	21	рск нѣриле	р сѣнѣриле
348	7	ракіа	біа
350	17	пре Іеросалимь	спре Іеросалимь
,	21	лпзржци, йхавь,	лпзржци йхавь
352	8	лврь	лврь
353	28	бирѣа	бирѣа
,	36	лтрѣ-л	лтрѣл
354	12	Спартъ, патъ	Спартъ. Патъ
355	1	лделѣлгж	л делѣлгж
356	8	нжскѣсе	нжскѣ-се
358	31	рѣшинна	[се] рѣшинна
360	2	лзсж ши	лзсж-ши
,	34	пѣсѣе	пѣсѣ-се
361	5	милѣа	милѣа
,	6	лтрѣа	лтрѣа
,	18	рѣа	рѣа
364	8	лпзржціа	л пзржціа
,	36	лтрѣче	лтрѣче-
370	24	лѣкѣлди ши	лѣкѣлди-ши
,	32	лѣрѣ	[нѣ] лѣрѣ
371	24	милѣа	милѣа
374	17	М ннте	Млннте
,	33	лрѣ	лрѣ
376	16	нѣмѣл	нѣмѣл
,	22	лѣлѣрѣ	лѣлѣрѣ
,	26	лтрѣю ши	лтрѣю-ши
379	23	лнншѣл	лнншѣл
381	2	лрѣжл шѣа	лрѣжлшѣа
383	23	лнлѣа	лнлѣа
,	24	лннлѣлѣ	лннлѣлѣ
384	5	лѣлѣлѣа	лѣлѣлѣа
388	21	лмѣлн	лмѣлн
395	30	лѣрѣ	лѣрѣ,
396	8	лѣ	лѣ,
,	16	лнлѣа	лнлѣа.

B. PETRICEICU-HASDEU.

LIMBA ROMANA VORBITA

ÎN TRE

1550—1600.

TOMUL I. — SUPLEMENT.

Handwritten text in a cursive script, possibly a signature or a note, located to the right of the large initial 'H'.

SUPPLEMENT

LA

TOMUL I:

- I. Conspectul controverselor : Schuchardt, Bariț, Gaster, Cihac etc.
- II. Schuchardt : Über B. P. Hasdeu's altrumänische Texte und Glossen.
- III. Bariț : «Cuvente den bătrâni» de B. P. Hasdeu.
- IV. Gaster : Cihac's «Sur les études roumaines de Mr. Hasdeu».
- V. Hasdeu : Addenda et corrigenda : 1. la Schuchardt; 2. la Bariț; 3. la Gaster; 4. alia (Cihac etc.).
- VI. Indicele bibliografic și indicele paleografico-istoric.

LEIPZIG.

OTTO HARNASSOWITZ

BUCURESCI.

DIRECTIUNEA ARHIVELOR STATULUI

TIPOGRAFIA ACADEMIEI ROMÂNE

No. 19. — Strada Academiei, — No. 19.

1880

CONSPECT :

SCHUCHARDT. — BARIT. — GASTER. — CIHAC. — INDICELE PROBLEMELOR REVEDUTE.

Suplementul de față verifică părțile cele controversabile sau controversate ale tomului I, dintre cari cele mai multe capătă astfel, printr'un control riguros, adesea chiar repetit, o valoare definitivă.

Studiul lui Schuchardt *Über B. P. Hasdeu's altrumänische Texte und Glossen* ocupă aci cu tot dreptul locul de frunte. El fusese menit de'ntâi a figura ca introducere la cartea întreagă (pag. VII). Ceta-ce ne-a silit a amâna publicarea lui, a fost tocmai scrupulositatea adevărat științifică, cu care Schuchardt și-a înțeles sarcina. În loc de a se mărgini într'o sferă generală, bună-ora ca Littré sau ca Egger în introducerile lor la Brachet, Schuchardt a supus lucrarea noastră unei critice în totă puterea cuvintului, unei critice atât de solide și atât de amănunțite, încât ne era peste putință de a o lăsa fără răspuns, parte pentru a recunoște și a rectifica puncturile unde el are o deplină dreptate, parte pentru a limpedi acelea unde expozițiunea noastră nu era destul de clară sau argumentațiunea destul de convingătoare, parte pentru a îndrepta unele scăpări din vedere ale lui Schuchardt, mai pe scurt — pentru a trece o mulțime de cestiuni printr'o revisiune radicală. În acest mod, nu mai putea fi o introducere, de vreme ce provocă polemică din partea autorului. Și cu atât mai bine ! Introducerea lui Schuchardt ar fi fost numai măgulitoare pentru noi ; critica lui este ce-va mai mult : ea ne-a luminat, ne-a deșteptat asupra unor goluri sau neajunsuri, ne-a îndrăgostit la o a doua muncă, a făcut să câștige însăși știința printr'o nouă cernere a problemelor.

După studiul lui Schuchardt, am crezut de cuviință a reproduce în acest Suplement raportul, citit de d. Bariț în Academia Română în numele comisiunii însărcinate a defige, pentru premiul Năsturel, cea mai bună carte eșită în limba română în cursul anului 1878. D. Bariț nu este linguist; dar stima personală, adinca venerațiune, pe care o resimțesc, ca Român și ca om de carte, pentru acest veteran al literaturii române și al mișcării noastre naționale, mi-a impus datoria de a nu neglege observațiunile sale.

Restul Suplementului cere o lămurire mai pe larg.

D. Cihac ne-a consacrat în *Romanische Studien* un lung articol. Intitulat : « Sur les études roumaines de Mr. Hajdëu ».

Sînt acum vr'o patru ani, răspundînd în *Columna lui Traian* la ce-va analog, publicat atunci de cătră d. Cihac în *Convorbiri literare*, noi ne-am permis de a'i da următoarele dece consilii, întretesute cu două-deci și cinci de exemple, de cari speram că se va grăbi a trage cu recunoscînță un folos în lucrările sale ulterioare :

« I. « *Misiunea științei* — dice ilustrul Curtius — *nu este de a îndestula curiozitatea sa și de a da sbor unor presupuneri mai mult sa și mai puțin spirituale, ci de a mări sfera adevărului și de a restrînge pe aceea a erorii.* »¹

« Exemplu (No. 1). D. Cihac comite o ereză cînd, numai și numai pentru a'și da aerul de a fi explicat tôte, derivă pe *purura* din *perpetuus*, pe *măgură* din *macula*, pe *mistreț* din *moestus* etc. etc. și apoi, nesciind cum să'și mai apere această colecțiune de rătăcirî, declară în fața unei juste critice că : « a emis opinia sa ».

« În știință o « opinie » nedemonstrată, un simplu « eă cred », fără probă, este un act de copilărie.

« II. *Originea unui cuvînt sau a unei forme se pôte afirma numai atunci, după ce s'a comparat mai întăi în tôte limbile în cari există.*

« Exemplu (No. 2). D. Cihac comite o ereză, cînd persistă în derivațiunea românului *traistă* din maghiarul *tarisnya*, prefăcîndu-se că nu vede pe albanesul *trase* și pe macedonénul *trastur*.

« Alt exemplu (No. 3). D. Cihac comite o ereză, cînd trage pe al nostru *mălaiu* « o varietate de mei » din slavicul *mlieti* « măcinare », lăsând cu totul la o parte pe grecul *μαλιν* și pe litvanul *malna*, cari însemnă și ele « o varietate de mei ».

« Precum francesul *millet* « mei » este un deminutiv din *mil* « mei », tot așa românul *mălaiu* este un deminutiv din *malan*, de unde

(¹) Curtius, *Griech. Etymol.* ², p. 44.

« *mălanii* = *mălaii*, întocmai ca din *balan* « blond » deminutivul *bă-lanii* = *bălaii*.

« În limba noastră cea veche *mălaii* înseamnă tot-d'a-una o varietate de mei, nici o dată « pâine », precum pretinde d. Cihac.

« Ast-fel mitropolitul Dosoftei, când ține despre sântul Iulian « că « mânca pâine de mălatu »¹, adevă « pâine de mei », d. Cihac « ar trebui să traducă : « pâine de pâine de mei » !

« Alt exemplu (No. 4). D. Cihac comite o erezie, când crede că « *ravac* « must » este de provenință otomană numai și numai pentru că finalul *ak* e exclusiv turc.

« Acest sufix, primitivamente *a-ka*, de unde *ak* prin pierderea vocalei scurte dela sfârșit, este foarte răspândit la Slavi, în greacă, în latină, în sanscrită, mai ales însă în limbile persice.²

« III. *Cuvintele, cari ne întâmpină în vechile monumente ale unei limbi, nu se pot elude cu ușurință, ci ori-ce contestațiune cată să fie argumentată.*

« Exemplu (No. 5). D. Cihac comite o erezie, când declară că « vorbele române din Psaltirea scrisă de diaconul Coresi în secolul XVI și din Pravila lui Vasile Lupul redactată în secolul XVII « de logofetul Eustratie n'au nici o valoare, de oră-ce Coresi și Eustratie, ca Greci de origine, nu puteau ști românește.

« Pe o asemenea basă, latinistii ar avea dreptul de a respinge prețioasele arcaisme din anticul poet Ennii, fiind-că și acela era Grec.

« Cum de se întâmplă însă, că însuși d. Cihac pretinde a ști românește, deși e Ungur ?

« Faptul este, că d-sa vorbește despre vechile tipărituri române « fără a le cunoaște, măcar că : « lea libertatea de a spune că le-a citit poate înainte de d. Hasdeu. »

« Dacă le-a citit, de ce atunci, nu mai departe decât la 1870, « cunoștea numai cele două psaltiri ale mitropolitului Dosoftei și o edițiune neexistente a lui Coresi din 1560³, iar despre « Divanul lumii al lui Cantemir, Invățătura lui Varlam, Sinaxarul lui Dosoftei și atâtea altele — nici o vorbă.

(¹) Dosoftei, *Synaxar*, la 17 ian.

(²) Cf. Budenz, *Das Suffix -ak im Griechischen*, Göttingen, 1858, passim. — Bopp, *Vergl. Grammat.*, § 949, 951. — Vullers, *Institutiones linguae persicae*, p. 233-5. — Fr. Müller, *Zur Worthildungslehre d. armen. Sprache*, in Benfey, *Orient und Occident*, t. 3 p. 435. — Fr. Müller, *Das Suffix -ka (ak, ag, êh) im Iranischen*, in Kuhn, *Beiträge*, t. 3, p. 481-83—etc.

(³) Cihac, *Dict. d'étymol. daco-romane*, p. 328, 330.

[De atunci s'a constatat însă, că d. Cihac nici chiar cele două psaltiri ale lui Dosoftei nu le-a citit, deși le citează. Vezi mai jos pag. XCI, No. 88].

« Se vede că și aceștia vor fi fost Greci !

« IV. O *transițiune fonetică legitimă într-o limbă ore-care nu urmează încă a fi legitimă în toate limbile, ci pentru ori-ce graiuri trebui să se dea o demonstrațiune separată.*

« Exemplu (No. 6). D. Cihac comite o ereză, când crede că din grupul *zd*, în cuvinte împrumutate dela Slavi, se poate perde *z* la Români, fiind-că se poate perde la Poloni.

« Fonologia română nu este tot una cu fonologia polonă.

« Alt exemplu (No. 7). D. Cihac comite o ereză, când dice că din turcul *gıll* sau *çull* « cergă de cal » s'a putut face la Români *țol*, precum tot de acolo a provenit la Neo-greci *τζουλι*.

« Grecii, fie vechii sau noul, neavând sonul *ç*, îl pot înlocui prin *ț* în vorbele luate dela Turci sau de aliori; acesta însă nu se aplică la Români, cari au, din contra, o predilecțiune marcată pentru sonul *ç*, mai ales la începutul cuvintelor.

« D. Cihac să ne dea un singur termen turc. al cărui inițial *ç* sau *gi* să fi trecut la Români în *ț*.

« Alt exemplu (No. 8). D. Cihac comite o ereză, când ne spune « că Românii au putut suprima pe finalul *n* din slavicul *črănŭ* « ne-gru », prefăcându-l în *cloră*, fiind-că acel *n* lipsește și la Slavi în *čort* « drac ».

« Din acea împregiurare că Slavi, prin două sufixe cu totul diferite *-n-* și *-t-*, au format din aceiași radicală pe *črănŭ* și pe *čort*, nu rezultă nici într'un mod posibilitatea supresiunii lui *n* după *r* la Români.

« Sînt două fenomene fără cea mai mică legătură unul cu altul.

« Chiar dacă *n* după *r* ar pute să dispară la Slavi, cela-ce nu este în cazul citat de d. Cihac, totuși acesta n'ar trage după sine nici o consecință pentru fonologia română.

« Admițînd la Români nesce transițiuni fonetice nejustificabile, precum disparițiunea lui *z* din grupul *zd* și a lui *n* după *r* în vorbe împrumutate dela Slavi, perderea lui *c* între vocale etc., d. Cihac negă în același timp trecerea inițialului *s* în *ç* în cuvintele *claci* = lat. *socci* « papuci » și *cloră* = alb. *sorră* « cloră ».¹

« Pré-multă ușurință în admitere și pré-puțină cumpănire în respingere !

« Despre inițialul *s* = *ç* la Români, probă mai mult decît decisivă este cuvîntul nostru *clorchină* « grappe de raisin ».

(¹) [Acuma, *Diet.* II, p. 716, însuși d. Cihac recunoște că *cloră* este alb. *sorră*, dar se ferește de a menționa măcar că combătuse această etimologie, care este a noastră.

« Reposatul Săulescu a găsit în Moldova pronunția *sorpin* alături cu *ciorchin*.¹

« Dacă vorba e împrumutată dela Otomanii, după cum se va grăbi, « pôte, de a exclama d. Cihac, atunci cată să observe că forma turcă este *salqum*, adecă éráși cu inițialul s.

« Îl desfid a eși din acéstă dilemă între *sorpin* și *salqum*.²

« V. « *Une étymologie* — dice Meunier, resumând admirabila metodă a reposatului Corssen — *n'est admissible qu'autant qu'elle rend compte de tous les éléments du mot qu'elle prétend expliquer, sans en omettre un seul. Toute étymologie, qui suppose une modification vocale, doit avoir pour soi au moins un exemple d'une modification vocale, bien identique à celle qu'elle suppose; sinon, tant que l'on n'en peut citer aucun, le rapprochement tenté est sans valeur scientifique.* »³

« Exemplu (No. 9). D. Cihac comite o eresă, când trage pe bohemul *žincica* « jintiță » din bohemul *žiné* « pēr de cal », dicēnd « cu despreț că puțin îl împōrtă că în limbile slavice nu se află sufixul *čita*, *tița* sau *tița*.

« Dacă un asemenea sufix nu se află, atunci din *žiné* nu se pôte nasce *žincica*.

« Alt exemplu (No. 10). D. Cihac comite o eresă, când scōte pe al nostru *malaiu* din slavicul *mlieti* « măcinare », fără a cita în limba română o singură analogie de tranzițiunea vocalică *mlie* « = mal.

« Alt exemplu (No. 11). D. Cihac comite o eresă, când stăruiesce în originea *strugurului* din slavicul *strugati* « radere », fără a ne spune măcar o vorbă despre finalul *ur*.

« Alt exemplu (No. 12). D. Cihac comite o eresă, când mănține filiațiunea între *rânză* « stomah » și *rânsă* « flōre de alun ». « sub pretext că ambele, stomahul și flōrea de alun, ar fi « încrețite », ba încă mă muștră că « nu m'am ocupat cu anatomia dobitoacelor », și tot-o-dată, cufundat exclusivamente în acea anatomie, scapă din vedere de a cita o singură limbă, în care stomahul să se fi numit după vre-un fel de încrețitură.

« VI. *Trecerea unui cuvînt dintr-o limbă în alta prin împrumut este supusă unor reguli de altă natură decât cea prin moștenire, dar aprōpe tot atît de precise, excepțiunile în ambele cazuri trebuind a fi justificate.*

⁽¹⁾ *Archiva Albinei Romănesce*, Suplement, 1845, nr. 11.

⁽²⁾ [In *Dict.* II p. 53, d. Cihac a eșit din acéstă dilemă, asigurându-ne că *ciorchinul* « grappe de raisin » este de același origine cu *ciocă* « corneille », fiind-că serbesce se numesce *kavka* « sorte de raisin noir » !]

⁽³⁾ *Revue critique*, 1867, t. 2, p. 82.

« Exemplu (No. 13). D. Cihac comite o eresiă, când ne asigură
« că » pentru cuvinte împrumutate nu putem statornici nesce re-
« gule fixe ».

« Cu acest principiu înscris pe drapel, d-sa n'ar avé decât a'si în-
« chipui că o limbă óre-care e compusă în mare parte din im-
« prumuturi, și apoi, scutit de regule fixe, fluturând în dreapta și'n
« stânga după năluca asemenării exterioare, ține-mi-te !

« Îi recomandăm scrierea lui Miklosich despre latinisme la Alba-
« nesl¹, articolul lui Malinowski despre germanisme la Poloni², o-
« puscolul lui Wackernagel despre străinisme la Germani³, capitolul
« lui Corssen despre grecisme la vechii Romani⁴ etc., pentru ca să
« se convingă o dată pentru tot-d'a-una, cât de « fixe » sînt regulele
« de tranzițiune fonetică și'n privința cuvintelor împrumutate.

« VII. O analogiă, care se aduce pentru a face probabilă schimbarea
« fonetică a unui cuvînt prin trecerea lui dintr'o limbă în alta, trebuie să
« fie exactă, adică să aibe în vedere acelea-și sunuri din acelea-și limbi.

« Exemplu (No. 14). D. Cihac comite o eresiă când, la obiecțiu-
« nea noastră că în vorbe împrumutate Românul nu preface gru-
« pul inițial *le* în *ie*, citează pe *lubi* și *lute* din slavicele *liubiti* și *litu*.

« Aci este *liu*=*lu*, iar nu *le*=*ie*.

« Alt exemplu (No. 15). D. Cihac comite o eresiă, când ne spune
« că *lunec* a putut să derive din *lubrico* prin perderea lui *b*, de vreme
« ce — țice d-sa — *b* s'a perdut în *bé*, *cal*, *iert*, *seu*, *soc*.

« În *bé* din *bibere*, *cal* din *caballus*, *iert* din *liberto*, *seu* din *sebum* și
« *soc* din *sabucus*, *b* s'a perdut între două vocale, cea-ce nu este în
« *lunec* din *lubrico*, în care d. Cihac mai adaugă trecerea lui *r* în *n*.

« Nu există în fonologia română nici o analogiă pentru *br*=*n*.

« Alt exemplu (No. 16). D. Cihac comite o eresiă, când susține
« că *ademenesc* derivă din prepozițiunea latină *ad* și din slavicul *ma-*
« *niti* « amăgire », sub pretext că acel *ad* figuréază în *adun* și *ad-*
« *umbresc*.

« Ambele părți constitutive în *adun* și *adumbresc* sînt latine, cea
« ce nu se potrivește cu pretinsa provenință mixtă latino-slavică a
« lui *ademenesc*.

« D. Cihac era dator să demonstreze, că Românii nu perduseră
« încă pe *d* din prepozițiunea latină *ad* în momentul când s'a în-
« tîlnit pentru prima óră cu Slavii.

(¹) Miklosich, *Die romanischen Elemente im Albanischen*, Wien, 1871, p. 73—87.

(²) Malinowski, *Zur Lautlehre der Lehnwörter in der polnischen Sprache*, in *Kuhn. Beiträge*, t. 6, p. 277—300.

(³) Wackernagel, *Die Umdeutschung fremder Wörter*, Basel, 1863, passim.

(⁴) Corssen, *Ueber Ausspr.*, t. 2, p. 817—19.

« Alt exemplu (No. 17). D. Cihac comite o ereziă, când dice că « *sdrumec* s'a putut forma din *ex-de-mico* prin intercalarea unui *r*, precum s'a intercalat un *r* în *arcer* din latinul *acies* și'n *arțar* din latinul *acer*.

« Chiar dacă ambele aceste derivațiuni ar fi corecte, totuși *ac* = « *arc*, care figurează în ele, nu este o analogie pentru *sdrumec* din « *ex-de-mico*.

« VIII. Numai acele dicționare au o valoare științifică, în cari vorbele, « sub raportul formei și al sensului, sînt justificate prin exemple din « monumente literare; la cas de a lipsi această condițiune, linguistul este « dator a completa el-însuși lacuna, din dată ce un cuvînt ore-care, citat « de către dînsul, ar fi contestat.

« Exemplu (No. 18). D. Cihac comite o ereziă, când aduce la Po- « loni *wila* sau *wyla* cu înțeles de « țină antică a Slavilor », basân- « du-se pe nesce dicționare, pe cari se sfiesce a le cita anume, unde « cuvîntul, dacă figurează, nu s'a furișat decât prin traducțiuni mo- « derne din poesia poporană serbă.

« Îl desfidem a ne indica un singur text cu *wil* sau *wyla* « țină » « din cîntece și basme propriamente polone.

« Alt exemplu (No. 19). D. Cihac comite o ereziă, când afirmă « că a găsit tot prin dicționare polone, pe cari érași nu le citéză a- « nume, vorba *dolow* ca « denumirea unui căne de vînat, de hăituit, « unei halțe », mai adăogînd că puțin îl pasă, dacă această vorbă se « găsesce sau nu se găsesce în « monografiile polone despre vi- « nătore ».

« *Dolow* « căne », ca și *wila* sau *wyla* « țină », este o vorbă polonă « inventată.

« Alt exemplu (No. 20). D. Cihac comite o ereziă, când voesce a « justifica originea turcă a *ciobanului*, deși se întrebuintéză în toate « provinciile române fără distincțiune, prin vorba turcă *alaiu*, care « — dice d-sa — se întrebuintéză de asemenea în toate provinciile « române fără distincțiune, de vreme ce o găsim în Dicționarul de- « la Buda.

« Dicționarele necontrolate prin texturi omórá pe d. Cihac !

« Cel dela Buda are nu numai *alaiu*, dar și pe *beizadé* desfigurat « în *vzerdé*¹, de unde însă nimeni nu va trage conclusiunea, că a- « cestă vorbă « se întrebuintéză în toate provinciile din Dacia lui « Tralan. »

« Petru Maior și colegii sei dela acel Dicționar adunaú cuvinte « de pretutindení, ast-fel că *alaiu*, deși se află acolo, nu încetéză to- « tuși de a fi propriu numai regiunilor române limitrofe cu Turcia.

(¹) *Lexic. Budan.* p. 754.

« IX. Vorbind despre mai multe semnificațiuni ale unui cuvânt, să căutăm cu stăruință a stabili mai întâiu genealogia lor, ferindu-ne a lua o semnificațiune derivată drept semnificațiune fundamentală.

« Exemplu (No. 21). D. Cihac comite o eresă, când crede că semnificațiunea fundamentală a *tuleiului* nu este « trunchi », ci « pînă », întemeiându-se pe expresiunea « pui cu tulele ».

« Dar atunci ar trebui să admitem de asemenea, că semnificațiunea fundamentală a *coltului* nu este « dinte », ci « germe », fiindcă se dice : « erba incolțesce » în sens de « germinază ».

« În regula generală, ale cărei excepțiuni, când se întâmplă, trebuie explicate, semnificațiunile, ca și sonurile, tind a se pogori, a scăde, a se micșora, încât *tulei* « trunchi » și *colt* « dinte » sînt mai vechi decît *tulei* « pînă » și *colt* « germe ».

« După d. Cihac, francesul *tige* « trunchi » cată să aibă și el sensul primitiv de « pînă », de oră-ce se dice *tige d'une plume*.

« Un « trunchi » se pôte subția pînă la « pînă », dar o « pînă » nu se îngroșă pînă la « trunchi ».

« Modul, în care d. Cihac tratéază semnificațiunile vorbelor, ne remintesc o glumă a celebrului linguist A. W. Schlegel, care dicea « că ar fi fôrte comie un dicționar, unde înțelesurile cuvintului *culpe* s'ar interverti în următórea ordine : « 1. *Fulpe*, nume propriu personal ; 2. *culpe*, om viclen și perfid ; 3. *culpe*, animal carnivor cu patru picioare etc. »¹

« El bine, cam tot așa face d. Cihac !

« X. În *linguistică*, ca în orî-re altă sciință și chiar în *viața practică*, o citațiune inexactă, desnaturală, e neonestă.

« Exemplu (No. 22). D. Cihac comite o eresă... nu ; un act de neonestitate sciințifică, când atribue din noș lui Diez aserțiunea « cumcă în limba română « l nu se móiă înainte a unei vocale », citând acum nu pagina 222 ca altă-dată, ci pagina 224 și 181 din tomul 1 al gramaticii ilustrului romanist după edițiunea III.

« La pagina 224 Diez vorbește despre *r*, nu despre *l*.

« La pagina 181 Diez aduce anume cuvintele române *ai* din *alium*, *fóia* din *folium* etc., în carl tóte *l* s'a mulat și *cătră* carl ar mai fi putut adăuga pe *teiu*, din *tília* *païu* din *palea*, *meïu* din *mi-lium* și altele.

« Mai pe scurt, Diez dice pentru -- și d. Cihac îl citéază contra.

« O asemenea falsificațiune înfioréază.

« Cele noș puncturi de mai sus — despre cel al decelca ne e ru-

(¹) Schlegel, *Œuvres écrites en français*, Leipzig, 1846, t. 3, p. 136.

• şine de a mai vorbi — au în vedere nesce erori comune, în care
• ar pute să cadă, mai mult sau mai puţin, ori-ce începător în
• filologia comparativă.

• D. Cihac însă ne mai spune unele lucruri, care îi aparţin într-un
• mod exclusiv, precum bună oră :

• (No. 23). În privinţa vorbeii *tărîm* din poveştile populare ro-
• mâne, d-sa dice că : « nu poate fi decât francesul *terrain* români-
• zat cu o finală turcescă », afară de un singur basm, în care acelaşi
• *tărîm* « vine d'a-dreptul dela maghiarul *terem* sală mare. »

• Un premiu, pentru cine va descurca această cimilitură de ma-
• ghiaro-franţusisme românitate turcesce! ¹

• (No. 24). În privinţa vorbeii *mosoc*, d. Cihac dice : « ştiu că for-
• marea cuvîntului din slavul şi chiar de-a dreptul din germanul
• *mops* este după toate regulile şi după geniul limbii române, lepă-
• dînd pe *p* şi aninînd sufixul *oc*. »

• Ne aşteptăm, « după toate regulile şi după geniul limbii româ-
• ne », ca d. Cihac să ştergă pe *p* din grupul *ps* în cuvintele *lipsă*,
• *ghips*, *côpsă*, *sgrîpsor*, *capsă*, *tipsiă*, *rupse*, *fripse*, *înfipse* etc., şi să
• mai acafe apoi cătră toate acestea câte un *oc*, căci altminterlea *mo-*
• *soc* din *mops* va rămîne inexplicabil.

• (No. 25). În privinţa vorbeii *stejar*, d. Cihac dice că : « a mai
• intra în desbatere cu d. Hasdeu, ar fi mai mult decât timp pierdut. »

• Iată o argumentaţiune foarte expeditivă, pe care ar fi trebuit s'o
• generalizeze, căci atunci prin tăcere ar fi scăpat de un minimum
• de două-deci şi cinci de eresie pe un maximum de opt pagini. »

Consiliile noastre au fost mai pedagogice, dar nu mai aspre în
fond, decât cea-ce dice Schuchardt mai jos la pag. XVII : « Pe de o
• parte, Cihac a admis diferite tranziţiuni fonetice, pentru care nu
• există nici o umbră de probabilitate, ba încă a căror grupare pre-
• sintă pe ici pe colea monstruosităţi de soiul *Lexiconului Budan* ;
• pe de altă parte, el a trecut cu vederea multe indicii importante ;
• apoi mă surprinde mai cu seamă, cum de a utilizat atât de puţin
• dialectul macedo-român. »

Acestea sînt rostite despre tomul I din « *Dicţionarul etimologic* »
al d-lui Cihac, unde se află totuşi multe lucruri bune. Ce să dică
însă Schuchardt acum în privinţa tomului II, apărut abia de vîo
câte-va luni, în faţa căruia, vedînd eresie peste eresie grămădite
pe 800 pagini, nu poate să nu se îngrozescă ori-ce lingvist metodic ?

(¹) [Acuma, *Dict.* II p. 532, d. Cihac pune : « *tărîm*, halle, salle ». Ce înseamnă *tărîm* româneşte, vezi la noi t. 2, p. 714.]

În loc de a se drege, profitând cu înțelepciune de nesce observațiunilor foarte obiective, d. Cihac și-a făcut o datorie de vendettă de a călca din ce în ce mai mult cele dește consilii ale noastre, cari ar fi trebuit să-l serve ca un fel de decalog. Pentru d-sa nu mai există nici un cuvânt inexplicabil; nici o trecere fonetică imposibilă când îl vine la socotélă, sau posibilă când nu-l convine; nici o analiză morfologică necesară; nici un criteriū de tranzițiune semasiologică; nici un text vechiū; nici o demonstrațiune științifică. Totul se reduce: ca material, la o adunătură necontrolată de dicționare; ca critică, la gôla afirmațiune că: « așa este » sau « nu este așa »; ca expositiune, la un ton de suficiență, de despreț, chiar de inectivă, cari sînt, în cazul cel mai bun, un trist indice patologic.

Articulul d-lui Cihac din *Romanische Studien* a fost supus unei aprecieri foarte temelnice de către d. Gaster în *Zeitschrift für romanische Philologie*.

Tôte câte am spus noi d-lui Cihac, tôte câte l-a spus Schuchardt, fi mai spune acum d. Gaster, fie-care ajungînd printr'un studiū obiectiv, pe o cale independente, aprôpe la același conclusiune. Noi mai cu sémă am fost în privința l cu o sinceră durere de inimă, căci — ori-cum să fie — d-sa pretinde a fi Român, ha chiar mai Român decât diaconul Coresi și logofetul Eustratie.

Reproducem mai jos întreaga recensiuie a d-lui Gaster, asupra cărîl facem tot-o-dată o sémă de observațiunilor, acolo unde vederile junelui linguist nu coincidă pe deplin cu ale noastre proprie, sau acolo unde sîntem fericiți că ele ne rectifică. Cu d. Gaster polemica nu pôte a nu fi plăcută și roditoare, căci în ori-ce cas ea este metodică.

Însuși d. Cihac ne-a făcut un însemnat serviciū, pe care ne grăbim a l recunósce. Contestând și negând într'un mod categoric tot ce i s'a părut că se găsește numai în manuscrite, d-sa ne-a silit a-l da aceleași cuvinte, aceleași forme, aceleași arcaisme de tot felul, după vechile cărți române tipărite, a căror existență îl este cu atât mai străină, cu cât d-sa — *infandum!* — nu cunósce nici măcar extractele din « Crestomatia » d-lui Cipar. În acest chip, rubrica IV din *Addenda et corrigenda*, intitulată « Cihac etc. » (pag. LXXIV-XCVI), a devenit în mare parte un prețios repertoriū de contexturi tipărite la glosse manuscrite, adecă tocmai cea-ce dooresce Schuchardt mai jos la pag. IX.

Nu ne măgulim cătu-și de puțin de a crede, că tôte acestea vor fi de vre-un folos d-lui Cihac. D-sa nu le va înțelege, căci nu primesce

nemic din cea-ce trece peste capitalul cel primitiv al cunoștințelor d-sale. Până la ce grad de fossilificare a ajuns d. Cihac, o probăză mai cu deosebire cuvântul *fărtat*. D-sa scie că *fărtat* este în privința bărbaților întocmai cea-ce'i *surată* între femei; d-sa scie în același timp, că *surată* derivă din *soră*; și totuși d-sa nu vrea să scie că *fărtat* vine din *frate*, ci și mănține cu împetrire, fără nici un raționament, etimologia dela *foederatus*. Când cine-va e atât de cerbicos, nu există nici o probă în lume, care să 'l mai urnescă. Noi am puté să-l cităm, bună oră, din *Pravila* dela Govora din 1640, f. 22 v., cfr. ibid. f. 86-7 : « ф р т а т с - т а с с о р с - т а ц з н с w а, « н и н е ф р а т е - т а с п р е с о р а ф р т а т с - т а с ц з н с с е а, к з с е г р з е с к ъ ф р а ц и « с ѳ а е т ѳ и и, ч е - ш ѳ с ѳ и т ѳ п р е с ѳ ѳ н т а е в а н г е л ѳ и и п р е ч и н с т ѳ т а к р с ч е », unde apare forma organică *frătat* pe lângă cea metatetică *fărtat* și de unde rezultă tot-o-dată că un *fărtat* nu este alt ce-va decât « frate de cruce ». D. Cihac va citi acésta, dar o va citi cu țépēna hotărîre de a n'o înțelege, și ne va răspunde apoi de sus : « nous n' hésitons pas à soutenir encore notre étymologie du latin *foederatus* » (*Roman. Studien* IV pag. 175). Ideă fixă!

Noi ne adresăm dară nu la d. Cihac, ci la știință.

Dintre numeroasele cestiuări controlate astfel prin Suplementul de față, ne vom mărgini de a indica aci numai unele mai importante :

I. Pe terenul fonetic :

Duplicitatea lui *r* în limba română : « *r* môle » și « *rr* dur », v. pg. 250, XV, LXXIII No. 3, LXXXVI No. 71;

Duplicitatea analógă a lui *n* : « *n* môle » și « *nn* dur », v. pg. 37, XIII, LXXV No. 11;

Valórea vocalo-consonantică și originea grafică a lui *п*, v. pg. 37, 411—12 No. 6, XI-XII, LXXIV No. 11;

Distincțiunea între *z* și *dz*, v. pg. 187—8, XIV, cfr. tom. 2 p. 6 și 726;

Genesea lui *o* din *va*, v. pg. 419 No. 36, LXIII No. 67, LXIX No. 131, LXXVII No. 29;

Inorganicul *h*, v. pg. 230, XIII, LXXV No. 12, cfr. tom. 2 pagina 239; etc.

II. Pe terenul morfologic :

Elementul constitutiv *-u-i-* în verbele române denominative, v. pg. 301 No. 162, XXI, LXVII No. 12;

Resturile *-t-*, *-t-* și *-l-* din sufixe deminutive primare *-ut*, *-uț*,

-ul, scădute în parte prin concurența unor sufixe deminutivale secundare, v. pg. 293 No. 119, 437 No. 98, LXIV No. 80, XXXIII.

Compozițiunea cuvintelor din amalgamarea parțială a două sinonime : *coderiște* = *codă* + [topo] *riște*, *așijdere* = *așiș* + [tako] *jdere*, *judet* = *jude* + [cș] *Δευσ.* *stuf* = *stuh* + *tufă*, *furtună* = *for!una* + *tunet*, *czellén* = *vizantin* + *hittén*, *platoșă* = *platu* + [cămé] *șă* etc., v. pg. 61. 90 nota, 271 No. 27, 274 No. 38, 286 No. 98, 418, 421 No. 50, 437 No. 93, 442 No. 146, XXIV, XXIX, LVIII No. 17 etc.

III. Etimologia :

acinare, aciere, acire. 267 No. 2, 438, XXIV, LIX No. 20.

ană. 268 No. 11, XXVII, LXIX, LXXV No. 14.

barză. 269 No. 14, XXIII, LIX No. 23, LXXVII No. 30, LXXX No. 41.

blénde. 254, 255, 270 No. 20, XXII, LIX No. 25.

bosumflat. 271 No. 23, XXIII, LIX No. 26.

braniste. 154, 271 No. 26, LXXXIV No. 59.

brânză. 190, 245, 250, 252, LXXIII No. 2.

bréslă. 219, LXXXIX No. 80.

buléndră. 305 No. 178, LX XXVII No. 75.

hunget. 245, XIX.

calău. 272, XXIII, LIX No. 29.

canaf. 223, LXXXV No. 64.

cătiă. 223, LXXXVII, No. 76.

căvan. 272 No. 30, LXXXVI No. 65.

céur. 438 No. 103, XCH No. 95.

cice, acice. 221, 430, XXXII, LXXVI No. 24, LXXXIV No. 57
cfr. tom. 2 p. 134 No. 58, 165 No. 62, 296 No. 52.

cinghiu, cinghiasă, cinghirésă. 273 No. 33, LXXXVI No. 66.

cioae, acioae. 273 No. 36, XXXII, LX No. 37, LXXVI No. 26
cfr. tom. 2 p. 235 No. 47.

ciobolă. 53, LXXXIX No. 81.

ciocotniță. 273 No. 34, LIX No. 35, LXXX No. 42.

codru. 163, 252, XLI, LXXVII No. 30, cfr. tom. 2 p. 198 No. 31

coteu, cotarlă. 274 No. 43, XIX, LXXIII No. 6, XC No. 84, cfr.
tom. 2 p. 184 și 734.

creț. 111, 253, XXVI, LVIII No. 2, LXXIX No. 39.

crieri, crieri. 274, No. 44, XX, LX No. 41, LXXX No. 43.

dichis. 276 No. 53, XXIV, LXXIV No. 8.

dracilă. 276 No. 55, XXII.

drob. 277 No. 56, 435 litt. *dd.* XXIX, LXXVI No. 22.

dumestec. 277 No. 58, XXVIII, LXI No. 47, LXXXIV No. 58.

duvalmă, duvalm. 278 No. 59. LXXXV No. 63.
famen. 279 No. 61. 437 No. 94. XXXII. LXI No. 49.
fărtat. 280 No. 63. 436 litt. mm. XXX. LXVIII No. 118. cfr. tom. 2 p. 235 No. 42.
fătăciune. 154. 241 No. 7. LXXXVII No. 72.
femece. 279 No. 61. XXXII. LXXVI No. 25. LXXXVII No. 73.
Filma. XXXIII. LXXXV No. 63.
foisor. 280 No. 66. XXXI. XCIII No. 97.
funicel, fughicel, funincel. 16. 281 No. 68. XXXI. LXXXVII No. 74.
găde. 239. 281 No. 69. XXII. LXI No. 52. LXXXI No. 45.
găcă. 281 No. 70. XXXII.
gangur, grangur. 284 No. 81. LXII No. 59.
găvan. 272 No. 30. LXXXVI No. 65.
gavanos. 272 No. 30. LXXXVI No. 65.
ghiocă, găocă, dezgauc. 275 No. 50. XX. LX No. 44. LXXVI No. 18. LXXXI No. 44.
ghidinac, godinac. 282 No. 74. XXX. LXI No. 54. LXXXI No. 46.
ghionoc. 282 No. 76. LXI No. 55.
gigan. 283 No. 78. LXI No. 57. LXXXI No. 47.
gorgan. 250. 254. 255. 283 No. 79. LXII No. 58.
grău. 257 No. 29. LXXXIX No. 79.
grumaz. 250 No. 18. 257 No. 29. XIX. cfr. 442 No. 141.
gurguu. 284 No. 83. XXV. LXXVI No. 20.
hitlén, viclén. 436 No. 92. XCII No. 94.
încindere. 285 No. 89. LXII No. 60. cfr. tom. 2 p. 487 No. 70.
întort, întortare. 285 No. 90. LXII No. 61.
întunec. 418 No. 29. XX. LX No. 41. LXXIV No. 10. LXXX No. 43.
învincere. 285 No. 91. LXII No. 62. cfr. t. 2 p. 133 No. 49.
jăt, jilt. 286 No. 95. XXXIII. LXIII No. 64.
junice. 286 No. 99. XXV. LXIII No. 65.
lostun. 287 No. 101. XIX. LXIII No. 66. LXXXI No. 48.
lunec. XX. LXXX No. 43.
măciucă. 287 No. 104. XXXII. LXIII No. 68.
măgură. 240. 243. 246. 288 No. 105. 436. XIX. LXIII No. 69. LXXV No. 17.
mal. 242. 288 No. 107. XXII. LXIII No. 70.
mamue. 290 No. 108. LXIII No. 71.
mânz. 190. 291 No. 110. LXXIII No. 2.
mătele corăbiei. 291 No. 111. XXIX. LXIV No. 74. LXXXI No. 49.

mazăre. 190. 291 No. 112. XIX. LXIV No. 75. LXXIII No. 2.
melc, melciu. 291 No. 113. XXII. LXIV No. 76. LXXVIII No. 32.
meser. 292 No. 117. 434 litt. cc. LXIV No. 78.
meserere. 129. 435 litt. cc. XCI No. 90. cfr. t. 2 p. 166 No. 67.
 220 No. 23. 235 No. 50.
mestécân. 293 No. 118. XXXII. LXXVI No. 23.
mihalt. 293 No. 119. LXIV No. 80.
mocan. 293 No. 121. XXIII. LXXVIII No. 31.
molidvu, molid, molif, molete. 293 No. 123. XXIV. LXIV No. 84.
 LXXXI No. 50.
moș, moșid, moșten, moșneg. 294 No. 124. XIX. XXVIII. LXV
 No. 85. LXXXII No. 51. XCII No. 91.
mugur. 294 No. 126. XXIX. LXV No. 86.
mursec } 294 No. 127. XXVI. LXV No. 87. LXXVIII No. 34.
muşc }
naljosul, nalsusul. 295 No. 128. LXXXVI No. 68.
narachită. 219. LXXXIX No. 80.
neșcăț, nișchitel, nițel, nițică. 295 No. 129. XXXI. LXV No. 89.
 LXXXII No. 52.
noian. 295 No. 130. XIX.
o «una». 153. XXXIII sqq. LXXVII No. 29.
o «illam». 153. XXXIII sqq. LXXVII No. 29.
omușor. 296 No. 133. XXIX. LXXVI No. 21.
orșinic, urșinic. 219. LVIII No. 6.
orî, ôre, vare. 153. LXIX. LXXXIII No. 56.
pespe, prespe, prespre, preste, peste, pestre. 111. 114. 220. 296
 No. 136. 430. XXVI. LXVI No. 95.
pestire. 296 No. 137. 438 No. 101. LXVI No. 96.
pilotă. 222. LVIII No. 8.
pin. 297 No. 138. LXVI No. 97.
platoșă. 437 No. 93 litt. c. XCII No. 92.
plaveză, paveză. 421 No. 46. XCII No. 93.
polegnită. 297 No. 142. LXVI No. 99.
posomorît, sămărit. 299 No. 155. XX.
prăsire. 297 No. 145. XXX. XC No. 83.
prăstură. 297 No. 145. 278 fac-simile. XXX. LXVI No. 101.
 XC No. 83.
pricoliciu, tricoliciu. 111. XXVI. XC No. 82.
răfrec, răfrecătură. 278 fac-simile. 298 No. 148. LXVI No. 101.
răscumpăr, scumpăr. 299 No. 150. 301 No. 160. 434 litt. bb.
 LXVI No. 101. XCI No. 88.

răşfir, răşhir, răşkir. 298 No. 149. 420 No. 41. XXVIII.
să «dacă». 299 No. 153. LXXXVIII No. 78.
sahaïdac. 299 No. 154. LXVII No. 107.
salbă. XCIV.
salbed, sarbed, selbezesc. 301 No. 161. XXVI. LXVII No. 111.
 LXXIV No. 10. LXXXVI. No. 69.
sălduş, Daci Saldensii. 254. 255. XXII.
sărjită. 222. LXXXV No. 62.
săva, săvaş, săveri. 300 No. 157. 438 No. 102. LXXXVIII No. 78.
 cfr. tom. 2 p. 62 No. 41.
şei «şese». 304 No. 172. XXVIII. LXXVII No. 27.
semuesc, samă. 301 No. 162. LXVII No. 112.
şimbure. 309 No. 190. XIX. LXVIII No. 130
sinetă, svinetă. 440 No. 124. XCIII No. 96.
şold, jold. 286 No. 94. XXXIII. LXII No. 63.
şolz, zolz. 254. 302 No. 165. XXIV. LXXXVII No. 77.
şopirlă. XC No. 84.
sorlită. 311 No. 197. XXXIII. XC No. 86.
spre. 111. XXVI. LXVI No. 95. LXXVII No. 28.
sprincenă. 111. XXVI. XXXVI. LXVI. No. 95.
stavă, stăvar. 303 No. 167. LXVII No. 116.
strachină. 269 No. 11. XXVII.
subred. LXXIV No. 10.
supesc. 304 No. 174. LXXXVI No. 70.
surată. 303 No. 169. XXX. LXVIII No. 118.
sviesc. 303 No. 171. LXVIII No. 120. cfr. t. 2 p. 431 No. 36.
tămbar. 305 No. 176. LXVIII No. 124.
ţărmure. 306 No. 182. XXVI. LXXXVIII No. 33.
tol, tolă, tolină. 307 No. 187. XXIX. LXVIII No. 127. LXXXIII
 No. 55.
traistă, drăstă, straită, straistă, drăştină. 275 No. 47. 304 No. 175.
 XXI. LXXV No. 13. XC No. 87.
uneltă. 276 No. 53. XXIV. LXXIV No. 8.
urdă, urdore, urdin. 307 No. 188. LXVIII No. 128.
usturoi. 308 No. 189. XXXI. XCI. 89.
uture. 309 No. 190. XIX.
vădui, văduă, văduo. 310 No. 191. 419 No. 36. XXIX. LXIX
 No. 131. LXXV No. 15.
viezune, viezure, viezunie, vizonie etc. 247. 310 No. 193. 311 No.
 195. XIX. LVIII No. 15.
vig. 219. LXXXVI No. 67.

zâgan. 311 No. 197. LXIX No. 193.
zechie. 311 No. 198. LXIX No. 134. LXXXII No. 53.
zestre. 266. LVIII No. 18. LXXX No. 40.
zgarbură. 278 fac-simile. 312 No. 199. XXXII.
zilesc. 312 No. 200. XC No 85; etc. etc.

Un Indice linguistic complet și sistematic la opera în-
trégă se va publica în tomul III. De o cam dată, am crezut de cu-
viință a da în acest Supplement un Indice bibliografic și un
Indice paleografico-istoric la tomul I.

ÜBER
B. P. HASDEU'S
«ALTRUMÄNISCHE TEXTE UND GLOSSEN»
VON
HUGO SCHUCHARDT.

Fast ebensoweit wie im Raume, liegt im Studium das Rumänische abseits von den andern romanischen Sprachen. Zwar verdankt es dem Auslande werthvolle Beiträge zu seiner Erforschung; aber wie sich dieselben auf einen viel grössern Kreis als den der eigentlichen Romanisten vertheilen, so findet sich wiederum unter den Letztern nicht einmal das leidlich rasche Verständniss rumänischer Texte allgemein oder nur häufig. Ich möchte diese Vernachlässigung des Rumänischen aus zwei Umständen herleiten, von denen gerade die entgegengesetzte Wirkung zu erwarten wäre. Den augenfälliger habe ich gleich mit den ersten Worten angedeutet. In einer weit vorgeschobenen, von der Hauptmacht vollständig abgeschnittenen und an sich sehr schwachen Stellung hat die lateinische Volkssprache sich viele Jahrhunderte hindurch tapfer und glücklich behauptet. Je fremdartiger und schwieriger das Ergebniss einer so gesonderten Entwicklung den Kennern der andern romanischen Mundarten vorkommt, um so grösseres Anrecht hat es auf ihre Aufmerksamkeit und ihre Bemühungen. Sodann zieht sich heutzutage durch die romanische Philologie gleichsam eine Heerstrasse, auf welcher sich die Meisten zusammendrängen, und von hier aus gesehen, spielen die interessantesten Fragen, welche mit dem Rumänischen verknüpft sind, die allgemeinen sowohl, zu deren Lösung es beiträgt, wie die besondern, auf deren Lösung es selbst harrt, sie spielen, sage ich, auf einer Gränzmark, deren Anbau man gern dem Historiker, dem Ethnographen, dem Geographen überlässt. Wenn es indessen ein wirklicher Fortschritt gewesen ist, die Litteratur innerhalb des gesammten Lebens zu betrachten, so wird est kein geringerer sein, das Gleiche mit der Sprache zu thun; denn nur so wird uns die Möglichkeit eröffnet, die zeitliche und räumliche Entwicklung derselben bloss zu erkennen, sondern auch zu erklären. Unter allen den äusser

flüssen, denen die Sprache ausgesetzt ist, müssen wiederum jene mittelbaren in erster Reihe geprüft werden, welche den Einfluss von Sprache auf Sprache veranlassen und regeln, mit andern Worten, es sind die Ursachen der mundartlichen Abgränzungen oder Abstufungen in der Geschichte des Verkehrs zu suchen, das Wort Verkehr im weitesten Sinne genommen. Was insbesondere die romanischen Mundarten anlangt, so handelt es sich zunächst um den Verkehr zwischen den alteingesessenen Bewohnern und den römischen Eroberern, um den auf so verschiedenartiger Grundlage so verschiedenartig sich vollziehenden Romanisierungsprozess, ferner um den Verkehr zwischen Romanen und Romanen seit frühester Zeit bis heute, wie er auf der orographischen und hydrographischen Bodenbeschaffenheit, auf den staatlichen und kirchlichen Abmarkungen, auf den leiblichen und geistigen Bedürfnissen beruht. Schon längst, z. B. von J. Valdes in der ersten Hälfte des 16. Jahrhunderts, war die Bedeutung eines oder des andern der bezeichneten Faktoren für die romanische Sprachgeschichte anerkannt worden, aber auch jetzt ist man darüber kaum hinausgekommen. Um anzuführen was mir gerade einfällt, so hat Ch. Nisard seiner Abhandlung über das Pariser Patois (1872) einen Ueberblick über den Handelsverkehr im mittelalterlichen Frankreich, über seine Wege und über seinen Einfluss auf die Sprache vorausgeschickt und Ch. de Tourtoulon und O. Bringuier, in ihrem ersten Berichte über die geographische Gränze der Langue d'oc und der Langue d'oïl (1876), versprechen uns, die Beziehungen, welche zwischen Land, Leuten und Sprache bestehen, sorgfältig zu erörtern. Im vorigen Jahre haben J. Jung und H. I. Bidermann in ihren Schriften: «Römer und Romanen in den Donauländern» und «Die Romanen und ihre Verbreitung in Oesterreich» einen reichen geschichtlichen und ethnographischen Stoff den romanischen Philologen zur Prüfung und Verwerthung vorgelegt. Die Mehrzahl derselben aber schenkt den Studien, welche in dieser Richtung liegen, wie gesagt, nur eine oberflächliche Theilnahme und vielleicht trägt daran eben jene so verbreitete Vorstellung von den Gränzgebieten einige Schuld, wie ja die richtige Auffassung der Dinge nicht selten durch bildliche Vergleiche getrübt wird. Denken wir uns die einzelnen wissenschaftlichen Disciplinen, statt als Felder einer Ebene, vielmehr als Zweige eines Baumes, so kann uns dies dahin führen, in dem, was uns erst minder wichtig erschien, das Wichtigste zu erblicken, nämlich den Mittelpunkt einer solchen Disciplin gerade da zu suchen, wo sie an eine andere ansetzt oder aus ihr herauswächst. Ohne Zweifel wird die ethnographische Seite der romanischen Philologie mehr und mehr von den Romanisten gewürdigt werden; in gleichem Masse muss aber auch das Rumänische in den Vordergrund treten.

Das Ethnographische nie einen Stich in's Politische bekommen
Gründe selbstverständlich und muss doch ausdrücklich hier

bemerkt werden, da die Untersuchungen über die Geschichte der rumänischen Sprache und Nationalität sich nicht immer von solchem Fehler frei gehalten haben. Desshalb diesen Gegenstand als einen unerquicklichen zu bezeichnen — ich habe ihn als einen solchen bezeichnen hören — dünkt mich durchaus ungerechtfertigt; aus einem ähnlichen Grunde könnte man sich um jene grossen Fragen nicht bekümmern wollen, welche die Wissenschaft von der belebten Natur heutzutage in ihrem tiefsten Grunde aufgeregt haben. Gelangen auf dem Kampfplatz ungehörige Waffen zum Vorschein, d. h. solche, die nicht aus dem Stoffe gefertigt sind, aus welchem die Werkzeuge der wissenschaftlichen Forschung gefertigt sein müssen, nun, so sind sie auch machtlos gegen die Ergebnisse der Forschung; nicht rascher und leichter zersplittern in der alten Volkssage die Schwerter, deren Spitzen auf die Erscheinungen aus einer jenseitigen Welt gerichtet sind. Es ist wahr, ihrerseits rufen manche wissenschaftlichen Feststellungen auf dem Gebiete der Praxis gewichtige und theilweise auch unangenehme Folgen hervor; allein die Entscheidung der Frage bezüglich der frühmittelalterlichen Wohnsitze der Rumänen wird meines Erachtens, wie sie auch ausfallen mag, nicht hierher gehören. Inwiefern kann die Gegenwart durch die Schatten einer so entlegenen Vergangenheit beeinflusst werden? einer Vergangenheit, welche nur das trostlose Hinundherwogen roher Gewalten aufweist, welche nicht durchleuchtet ward von jenem Streben nach einer allgemeinen friedesstiftenden Gesittung, das eben als schönstes Kennzeichen unserer Zeit gelten muss. Die Rumänen sind Jahrhunderte lang, nicht durch ihre Schuld, sondern durch die Ungunst des Schicksals, von der geistigen Arbeit der abendländischen Völker ausgeschlossen gewesen; aber nachdem es ihnen gelungen ist, sich daran zu betheiligen, haben sie alle Kräfte aufgeboten, um das Versäumte nachzuholen und sich dadurch Anspruch auf unsere warmen Sympathieen erworben. Und wenn sie in Manchem, was langsame, ausdauernde Arbeit erfordert, allzurash und feurig vorgehen, so dürfen wir darüber nicht streng mit ihnen rechten; sie stehen eben — um der deutschen Literaturgeschichte einen gewiss nicht unschmeichelhaften Ausdruck zu entlehnen — mitten in ihrer «Sturm- und Drangperiode», sie können sich frischer, blühender Kraft rühmen: was haben sie von den Enthüllungen über ihre Vergangenheit zu fürchten, was zu hoffen?

Es kommt sehr viel darauf an, das Verhältniss zwischen Wissenschaft und Patriotismus nicht zu verkennen, welches, trotz dem internationalen Charakter der erstern, ein freundliches und zum Theil inniges sein wird, so lange dem letztern es nicht beifällt, seine Befugnisse zu überschreiten. Die Liebe zu den vaterländischen Dingen darf der wissenschaftlichen Betrachtung derselben keine Marschrouten und keine Verhaltensmassregeln

vorschreiben; aber sie darf ihr Schwung, Kraft, Beharrlichkeit verleihen und vermag so ungemein glücklich auf sie zu wirken. In diesem Sinne gibt es keine patriotischere Wissenschaft als die, welche sich auf die Sprache des eigenen Volkes bezieht, und wie anderswo eine solche unter dem Einfluss des erwachenden und sich steigernden Nationalgefühles in's Leben getreten und herangewachsen ist, so auch bei den Rumänen. Nur zog hier anfangs der Patriotismus mit fliegenden Fahnen und klingendem Spiele voran und die Wissenschaft, indem sie ihm folgte, gerieth auf wunderbare Abwege. In einem Zwiegespräche, welches dem vor 50 Jahren erschienenen Ofener Wörterbuch vorgedruckt ist, belehrt ein unvernünftiger Onkel einen vernünftigen Neffen u. A. dahin, dass im Rumänischen die alte römische Volkssprache sich ziemlich rein erhalten habe¹, im Italienischen, Spanischen und Französischen aber durch Vermischung mit barbarischen Idiomen sehr entstellt sei. Diese Ansicht fand Beifall; da sie jedoch durch die kühnen Etymologien, welche man aufstellte, nicht hinlänglich gestützt schien, so versuchte man dem Glücke nachzuhelfen, indem man die Schreibung der Wörter möglichst latinisirte und indem man möglichst viele lateinischen Wörter in die Sprache neu einführte. Man hätte sich dafür auf die Franzosen berufen können, welche ja auch das Eine, wie das Andere gethan haben. Schreibweisen, wie *doigt* und *clair* für älteres *doit* und *der*, stehen in demselben Range, wie *intelectione* und *léua* für *intelepziune* und *iea*. Allein, wenn man bedenkt, wann, wie und von wem jene Veränderungen französischer Schreibweisen vorgenommen wurden, dann wird man zugeben müssen, dass sie keine Nachahmung verdienen. «Gelehrte» Wörter ferner sind in grosser Menge in's Französische eingedrungen, die meisten jedoch mit jenem gewaltigen Strome, der das ganze geistige Leben erfasste und auffrischte, unter Umständen also, die keine Nachahmung gestatten und von denen in der That die der rumänischen Sprachreinigung (nicht Sprachbereicherung!) ganz verschieden sind. Was die erwähnte wunderliche Theorie anlangt — der zufolge ja aus dem Studium der andern romanischen Sprachen für das des Rumänischen wenig zu gewinnen war —, so hat man sie glücklicher Weise längst überwunden. Die romanische Sprachwissenschaft, wie die vergleichende überhaupt, haben auf rumänischem Gebiet Eingang gefunden und ihre Förderung wird gewiss hier auch von allen einsichtigen Laien gewünscht; denn wer selbst einzig und allein die nationalen Interessen im Auge hätte, dem müsste doch einleuchten, dass die alte Schule trotz den besten Absichten das Band zwischen dem romanischen Osten und dem romanischen Westen lockerte, die neue aber

(¹) Der Neffe meint zwar, das Rumänische besitze einige Wörter, welche sich nicht im Lateinischen, noch im Spanischen, noch im Italienischen, noch im Französischen finden und welche die Vorfahren der Römer von den alten Bewohnern Dakiens entlehnt hätten; der Onkel aber bezeichnet dies als thörichte Vermuthungen, welche „keine erfrorene Zwiebel“ wert seien. Man macht jetzt erfolgreiche Anstrengungen, den Onkel Lügen zu strafen.

es festigt. Nicht so vollständig wie die Theorie selbst, hat man die aus ihr fließenden praktischen Folgen überwunden. Doch hat dem Etymologismus seine bisherige Gönnerin, die akademische Gesellschaft von Bukarest, durch einen vorjährigen Beschluss die Spitze abgebrochen; sie stellt nämlich nur die rumänische, nicht die lateinische Etymologie als Richtschnur für die Schreibung auf und widerruft die Verbannung der Häkchen und Schwänzchen. Auch in dem Vertilgungskriege gegen die slawischen Wörter hat man innegehalten. Jedenfalls aber haben jene Bestrebungen, welche darauf hinzielten, die Sprache in einem gewissen Sinne umzuformen, die gründliche Beobachtung und unbefangene Darstellung der sprachlichen Thatsachen in ihrer Gesamtheit verhindert; den Mangel an befriedigenden, ich sage nicht einmal erschöpfenden, Grammatiken und Wörterbüchern empfinden besonders wir auswärtigen Romanisten. Das Ofener Wörterbuch ist trotz seinen Unvollkommenheiten und Ungereimtheiten auch heute noch nicht entbehrlich und wir sehen uns überhaupt zu oft genöthigt, auf die etwas wirren Anfänge der rumänischen Philologie zurückzugreifen, die für uns doch nur einen geschichtlichen Werth haben sollten. Die angegebenen Lücken auszufüllen, sind die Rumänen uns Ausländern gegenüber verpflichtet; wir wiederum sind ihnen gegenüber verpflichtet, die in rumänischer Sprache erscheinenden Schriften mehr zu berücksichtigen, als bisher. Eine derartige gegenseitige Annäherung zu ermuntern, ist der Zweck dieser deutschen Vorrede zu einem rumänischen Buche. Mancher Andere wäre hierzu weit berufener gewesen, als ich; allein wer lässt es sich nicht gern gefallen, wenn die Gelegenheit die Stelle seiner Verdienste übernimmt? Herr Hasdeu hat mich gebeten, seinem vorliegenden Werke eine kurze Einleitung hinzuzufügen, und ich habe mich dessen um so weniger weigern wollen, als ich für seine rumänischen Studien, die sich auf breitester Grundlage bewegen, lebhaft Theilnahme immer gefühlt und mehrfach bekundet habe. Sollte es mir gelingen, Herrn Hasdeu einen Dienst zu erweisen, indem ich meine Fachgenossen zu eingehenderer Würdigung seiner wissenschaftlichen Thätigkeit veranlasse, so wird er mir keinen geringern Dienst erweisen, indem er mich durch einen liebenswürdigen Zwang auf ein Arbeitsfeld zurückführt, das ich seit einigen Jahren wider Gebühr vernachlässigt habe. Denn in die Zahl der Romanisten, welche ich anklage, sich allzuwenig um das Rumänische zu bekümmern, schliesse ich mich selbst ein; was meine Anklage dadurch an Autorität verliert, wird sie hoffentlich an überzeugender Kraft gewinnen.

Hinlänglich bekannt ist die ausserordentlich geringe Differenzirung, welche wir an dem Rumänischen in Raum und Zeit wahrnehmen. Denn trotz seinem grossen und vielfach durchbrochenen und zerrissenen Gebiete besitzt es keine eigentlichen Mundarten, wenn wir nämlich unter Ru-

mänisch, wie das fast immer hier geschieht, das Nordrumänische allein verstehen; selbst zwischen diesem, dem Südrumänischen und dem Westrumänischen sind die Unterschiede viel weniger beträchtlich, als man nach der weiten und schon alten Trennung voraussetzen sollte. Und während der drei Jahrhunderte, durch welche wir das Nordrumänische verfolgen können — die beiden andern Mundarten haben keine litterarische Ausbildung erfahren —, hat es sich nicht stark verändert. Kleine Schritte führen von Coresi's Psalter (1577) — ein noch etwas älterer biblischer Text ist das von Hasdeu unter No. I veröffentlichte Bruchstück aus dem Leviticus — zum Psalter von 1651 und von diesem zu einer heutigen Uebertragung, kleinere Schritte z. B. als die, welche das Oberengadinische, eine ebenso junge Schriftsprache, von J. Bifrun's Neuem Testamente (1560) zu dem von J. Gritti (1640) und von diesem zu dem von J. Menni (1861) gemacht hat. Worauf die so verschiedene Geschwindigkeit der Sprachentwickelungen überhaupt und insbesondere die so langsame der neueren rumänischen beruht, das zu untersuchen darf man sich nicht übereilen. Vorderhand gilt es die mundartlichen, wie die geschichtlichen Verschiedenheiten im Rumänischen gerade mit um so grösserer Sorgfalt aufzuzeichnen, je geringfügiger sie erscheinen. Jene sollte man besonders auf den blumigen Pfaden sammeln, auf denen man den Liedern und Märchen des Volkes nachgeht; leider haben die Herausgeber dieser bis jetzt zu wenig daran gedacht, deren sprachliche Form gewissenhaft zu wahren. Die Quellen, aus welchen die andern zu schöpfen sind, üben allerdings nicht den gleichen Reiz auf uns aus, wie die wundersame, üppige Volksdichtung; denn das ältere Schriftenthum der Rumänen entbehrt der schöpferischen und eigenthümlichen Kundgebungen fast ganz. Da die rumänischen Druckwerke des 16. und 17. Jahrhunderts auswärts schwer zu finden sind, so hat uns T. Cipariu zu Danke verpflichtet, indem er 1858 eine Blumenlese aus ihnen lieferte. Vor Kurzem habe ich nun mit Freude erfahren, dass die akademische Gesellschaft von Bukarest die Absicht hegt, diese Werke im philologischen Sinne neu zu veröffentlichen. Zunächst wird D. A. Sturdza den gereimten Psalter Dosofteiu's (1673), B. P. Hasdeu den eben erwähnten Psalter Coresi's, A. I. Odobescu das kleine Gesetzbuch von Govora (1640) und G. Sion das Urtheil der Welt von Canteimir (1698) besorgen. Inzwischen gibt Hasdeu in dem vorliegenden Bande eine Reihe noch nicht abgedruckter Sprachdenkmäler des 16. und des beginnenden 17. Jahrhunderts heraus, und zwar — was sie besonders wichtig macht — Denkmäler der wirklichen Volkssprache. Bezüglich des Nähern verweise ich auf Hasdeu's eigenes Vorwort. Die Wiedergabe der Urkunden scheint mir musterhaft zu sein, und was darüber und dazu bemerkt wird, lässt an Vollständigkeit Nichts zu wünschen übrig. Eine systematische Verwerthung der sprachlichen Ausbeute war nicht am Platze,

da es erforderlich gewesen wäre die umfangreichern Denkmäler derselben Zeit heranzuziehen: Eigenthümlichkeiten der ältern Sprache müssen im Zusammenhang dargestellt werden. Möge Hasdeu später auch dieser Aufgabe sich unterziehen! Eine Sammlung des Stoffes hatte zwar schon T. Cipariu 1866 veröffentlicht, welche 1869 A. Mussafia seiner ausgezeichneten Abhandlung «Zur rumänischen Formenlehre» zu Grunde legte. Aber der Stoff ist seitdem gewachsen und wird noch wachsen; und gerade zu der Betrachtung des Lautlichen, von der damals Mussafia absehen zu können glaubte, geben die nun von Hasdeu erschlossenen Quellen regen Anlass.

Eine Frage stellt sich an die Spitze einer jeden Untersuchung, welche die Sprachfarbe eines ältern Textes zum Gegenstand hat: wieweit decken sich Schriftzeichen und Laute? In allen einzelnen Punkten eine solche Frage richtig zu beantworten, ist nie ganz leicht und bei den rumänischen Urkunden des 16. Jahrhunderts ziemlich schwer. Man hat mich beschuldigt, dass ich für das Rumänische schlechterdings das kyrillische Alphabet dem lateinischen vorziehe. Meine wirkliche Meinung sei hier mit kurzen Worten noch einmal ausgesprochen. Welches Alphabet man für eine Sprache wählt, ist an sich ganz gleichgültig; es hängt Alles davon ab, wie man es ihren Bedürfnissen anpasst. Im Anpassen aber hatten es die Aelteren, wie man auch aus G. L. Frollo's klaren und verständigen Bemerkungen ersehen kann, etwas weiter gebracht, als die Neuesten, und obwohl je höher man hinaufgeht, man um so grössern Schwankungen im Gebrauch der kyrillischen Buchstaben begegnet, so doch immer noch geringern, als sie in diesem Jahrhundert der Gebrauch der lateinischen erlebt hat. Dies erklärt sich daraus, dass man früher vom Etymologismus Nichts wusste, sondern nur mit den natürlichen Schwierigkeiten zu kämpfen hatte, welche überall bei Uebertragung eines Alphabets von einer Sprache auf die andere sich einstellen. In welcher Weise nun, mit welchen Veränderungen das slawische Schriftsystem auf das Rumänische übertragen wurde, das ist für jeden, welcher die Lautverhältnisse des ältern Rumänisch prüfen will, ein Gegenstand von höchster Wichtigkeit und dennoch ist es mir nicht gelungen, irgendwo eine gebührende Erörterung desselben zu entdecken. Ich fühle mich daher auf völlig unsicherem Boden, indem ich folgende Erwägungen anstelle.

Hat von Anfang an *z* im Rumänischen den doppelten Werth von *ä* und *ä* gehabt? Es scheint so, da der eine wie der andere im Slawischen begründet ist (z. B. rum. *bătă* = altslow. *bxtk* — *ludä*, *lud* = *ludk* bulg. *lud*). Wann trat *k* dem *z* zur Seite? Die alte Geltung desselben (= *r*) musste natürlich in Vergessenheit gerathen sein (*acelaşk* neben *ia-răşi* No. XXXI ist als *acelaşü* zu nehmen). Zu der Aehnlichkeit der beiden Zeichen *z* und *k*, welche oft kaum auseinander zu halten sind (so weiss Hasdeu

nicht, ob in No. IX \tilde{a} durch α oder durch κ dargestellt wird; vgl. NN. XVI. XXIX. XXXII) kam noch, dass sie in altslowenischen Handschriften des 15. J. häufig miteinander vertauscht wurden, weil die beiden entsprechenden Laute sehr früh begannen in einen zusammenzufallen. Schon in der Urkunde Stephan Duschans von 1348 (Arch. ist. a. Rom. III, 85 ff.) findet man sowohl \tilde{a} (*vrspelica* S. 106, *mracina* S. 107) als \tilde{a} (z. B. *Hrauda*, *Stana* — *Stanulz*, *Raifulz*, *Négulz* S. 104 f., *Hinata* — *Stacera*) durch das eine wie das andere Zeichen ausgedrückt. Früh machte das Bestreben geltend, α für \tilde{a} und κ für \tilde{a} zu setzen (z. B. schon in *secara* — *Urgicénilorz*, *Aramégtilor* Col. Trai. 1877 S. 500), ohne sich je befestigte. Während des 16. und 17. Jahrhunderts herrschte in der Anwendung der beiden Buchstaben eine grosse Unklarheit, welcher erst durch Verbannung des einen derselben ein Ende gemacht wurde. Viele Denkmäler kennen nur ein Zeichen für \tilde{a} und \tilde{a} ; und die Mehrzahl davon α (so NN. XV. XXIII. XXVII. XXVIII. XXX), die Mehrzahl κ (so NN. I. III). α für \tilde{a} haben wir auch in NN. V und VII, wo \tilde{a} gar nicht wiedergegeben wird.² α für \tilde{a} , \tilde{a} und daneben κ für \tilde{a} in XVII. XXII; κ für \tilde{a} , \tilde{a} und daneben α für \tilde{a} in XXIV. Endlich in XXV. sowohl α als κ für \tilde{a} , \tilde{a} . Ganz rein sind $\alpha = \tilde{a}$ und $\kappa = \tilde{a}$ nur in XII. XXII. XXXI. XXXII. Einmal, allerdings vor *i*, wird \tilde{a} durch κ wiedergegeben (*Samphir* No. XXIV); vgl. den Gebrauch des α für $\tilde{a} = i$ in einem kaum viel spätern Denkmal, S. 266 f. Angesichts einer so allgemeinen Verwechselung von α und κ halte ich es für schwierig das α von *mersa*, *neavanda*, *zicanda* in No. IX (noch dazu bei der eben berührten graphischen Beschaffenheit dieser Urkunde) als mundartliche Thatsache festzustellen, die ihr Entsprechendes im Südrumänischen finden würde. Die Möglichkeit räume ich gern ein. Das Part. pass. auf - \tilde{a} kommt ja, nach Cipariu, auch im Nordrumänischen hie und da vor. Es muss hier das - \tilde{a} weiblich sein, mit neutralem Sinne: *am dată* = *habeo datam* übersetzt *habeo datum*; wunderbar nur bleibt es, dass sich eine Scheideform des Part. pass. für die Verbindung mit *habere* herausgebildet hat, während eine solche für die nur im Nordrumänischen auftretende Verbindung mit *esse* = *habere*, wobei ja das Part. pass. in ein Part. praet. act. übergeht, leicht zu begreifen sein würde. In grösserer Dunkelheit noch hält

(¹) *Jumătate* auch Arch. istor. I, 1, 74 (1442). 2, 19 (1435); aber in zwei andern Urkunden, die wie die angeführten von Sucéva sind, *Jumatate* ebd. I, 1, 4 (1438) und *Jumetate* ebd. I, 2, 11 (1409) und *Jumetate* auch in einer von Bistrița ebd. I, 1, 121 (1423). Es könnte daher doch sein, dass das tonlose *a* in *Oparitulă*, *Bradelă*, *Balană* (s. Arch. istor. III, 181) schon getrübt war. *Jumatate* und viele andern Belege von *a* für \tilde{a} gewährt uns No. XXXI; aber hier steht neben *canafi*, *sapate* auch *cănafi*, *săpată*.

(²) Die Verstümmung des \tilde{a} bereitet, was die Chronologie anlangt, grosse Schwierigkeit; schon im 15. Jhrh. wird es in der Schrift zuweilen weggelassen, so *Lupul* Arch. istor. I, 1, 5 (1490).

sich das südrumänische Gerundium auf *-ndalui*; entspräche das *a* der vorletzten Silbe auch nicht der Praeposition *ad*, worüber die von Ascoli beigebrachten sardischen Analogieen allerdings einiges Bedenken verursachen, so dürfte doch nicht ausser Acht gelassen werden, dass die kürzere und gewöhnlichere Form auf *-ndu* endigt. Es wäre daher wohl besser gewesen das westrumänische Gerundium auf *-nda* heranzuziehen. — Doch ich kehre zu dem Laute *ǣ* zurück, von dem wir erst zwei Vertreter in der Schrift, *z* und *κ*, kennen gelernt haben. Es gibt deren noch zwei, *κ* und *Ɑ*. Jenes bedeutet im Altslowenischen nasales *o*, im Bulgarischen *κ*. Schon in altslowenischen Handschriften bulgarischen Ursprungs sieht Miklosich *z* und *κ* unterschiedslos mit *κ* wechseln. Von den Bulgaren haben die Rumänen *κ* für *z* entlehnt; die Drucke wimmeln davon, in unsern Urkunden aber tritt es nicht sehr häufig auf, z. B. in NN. I. XXXI (*voκ*, *doκ* möchten meines Erachtens eher = *voǣ*, *doǣ*, als = *voao*, *doao* sein). Die Aelteren machen keinen oder nur einen ganz äusserlichen Unterschied zwischen *z* und *κ* (der Gebrauch des *κ* nur am Ende der Wörter, wie er sich in manchen Denkmälern findet, so auch No. XXXII, ist alt; vgl. *Frztǣκ*, *Guǣκ* Urk. von 1486 Col. Trai. 1876 S. 469); die Spättern aber haben *z* und *κ* auf zwei nicht ganz fest geschiedene Nüancen desselben Lautes vertheilt, wobei ihnen der ursprüngliche Werth von *κ* vorschweben mochte. Wenn in No. I einige Male *κ* für *z* steht, so ist dabei wohl nur das Auge, nicht das Ohr im Spiel gewesen, und vielleicht übte noch das Vorbild jener Handschriften, in denen beide Zeichen, aus sprachlichem Anlass, einander vertreten, einen gewissen Einfluss aus. Nichts als eine Umformung des *κ* ist, Miklosich zufolge, das den Rumänen eigenthümliche *Ɑ*. Hat es ebenso einem Bedürfnisse abgeholfen, wie das aus *ν* abgeänderte *ϋ*? Ich bezweifle es. Man schreibt es nur im Anfang der Wörter, obwohl der dadurch bezeichnete Laut keineswegs an dieser Stelle haftet; vielleicht ist es mit seinem verlängerten Schwanze (s. das Facsimile von No. VI) ähnlich zu beurtheilen, wie das *J* und *Y*, welches in manchen romanischen Handschriften und Drucken für anlautendes *i* steht. Wie kommt es aber, dass *Ɑ* nicht nur soviel wie *κ* (oder *z*) bedeutet, sondern auch — und dies ist seine gewöhnliche Anwendung — soviel wie *κκ* und *κμ* bei folgendem Konsonanten? Nach dem Zeichen für den Vokal wird also das Zeichen für den Nasal ausgelassen und zwar schon in frühester Zeit, obwohl daneben auch *Ɑμ* (*Ɑκ*) vorkommt (z. B., NN. IV. V. VIII. IX. X). Hätte *Ɑ* nur die Geltung von *κκ*, *κμ* und erlaubte es die Palaeographie, so wäre ich geneigt, *Ɑ* als eine Abart des *μ* aufzufassen und würde dabei an jene Schreibung erinnern, deren man sich für das Neapolitanische, das Albanische und auch das Südrumänische bedient oder bedient hat. Das Häkchen oder die Striche über dem Zeichen (*Ɑ̂*, *Ɑ̃*) würden eben genügend den vokalischen Anlaut andeuten. Wie dem auch

sein mag, in vereinzeltten Fällen, wo *п* im Innern eines Wortes auftritt, möchte ich ihm lieber den Werth von *n*, als den von *in* beilegen. Ich gehe aus von *мѣрка*, *кѣрпоуа*, *лѣргоре* (I), *лѣрка* (II), *кѣртомакѣ* (XXVI). (vgl. *кѣра*, *кѣраѣ*, *тѣргани* Arch. istor. I, 1, 35 No. 38 vor 1600), welche Hasden mit *măinca*, *căinpul*, *lăingore*, *avăind*, *băintoiască* umschreibt und nach seinem Grundsatz peinlichster Genauigkeit umschreiben musste. Aber so gesprochen wurde gewiss nicht; es drücken ja *ă* und *i* denselben oder doch fast denselben Laut aus und demnach würde *лѣрка* auf dasselbe hinauslaufen wie *лѣрѣна* oder *лѣркѣна*. Eine solche Doppelung des trüben Vokals wüsste ich nicht zu erklären; derselbe wurde einfach gehört, wohl aber in der Schrift zweimal ausgedrückt, wofür es durchaus nicht an Analogieen fehlt (auch nicht in unsern Urkunden; so *тисмѣна*, *трѣкѣз*, *товате*, *кова* No. XXII, welche Hasden *Tismeăna*, *treăba*, *tôte*, *vôa* umschreibt). Ich würde also sagen, dass in jenen Schreibungen *п* an sich noch = *zn* ist, die Verbindung *п* aber auch Nichts Anderes, als *zn*. Man wird mir möglicherweise die Schreibweisen *кѣрпѣс* und *лѣрпѣсѣ(с)* in No. XVI entgegenhalten. Ist man jedoch gezwungen, hier *п* als *i* zu nehmen? Ich denke, nicht einmal durch den Hinweis auf das ebenda zweimal stehende *пѣсѣ*. Denn hätte der Schreiber *п* als *п* gefühlt, wie würde er daneben *п* *фрѣмѣнѣ* statt *п* *фр.* geschrieben haben? In *пѣсѣ* haben wir ebenfalls eine Doppelsetzung, die des *n*; folglich in *кѣрпѣс*, *лѣрпѣсѣ(с)* eine doppelte: *să-ăn-ntu*, *mă-ăn-nzului*. Anderswo hingegen ist *п* durchaus gleichwerthig mit *n*. So bedeutet *пѣрка* in No. II dasselbe, wie das ebenda vorkommende *пѣнна*; die Aufeinanderfolge dreier Vokale in *пѣнд* würde die Sprache schwerlich dulden. Und als Vertreter des *n* betrachte ich *п* endlich auch in *моурка*, *аюурка*, *фюурка* (I) *оура* (XXVI), obwohl wenigstens in den drei ersten Formen der Ansatz zu einer Trübung der Silbe *nn*, wie wir sie in andern Wörtern haben, denkbar wäre. Aber stand zwischen *lungă* und *lingă* wirklich eine Form *luingă*? Nicht die geringste Schwierigkeit bereiten Schreibungen, wie *лѣра*, *лѣрѣсѣ*, *лѣрѣсѣ*; wenn man im 16. Jhrh. auch nicht mehr, wenigstens nicht mehr allgemein, so sprach (*лѣра* und *лѣн* in No. III, *лѣра* und *лѣн* in No. XI), so ist doch nichts gewöhnlicher, als solches Zurückbleiben der Schrift hinter der Sprache.

Abgesehen aber von der schwankenden Rolle mancher Buchstaben, vermag ich noch keineswegs in jeder absonderlichen Schreibweise eine, wenn auch nur mittelbare Beziehung auf die Aussprache zu finden. Welche unberechenbaren Willkürlichkeiten sind nicht schon von Schreiberhänden ausgegangen! Liegt etwa dem doppelten *n* von *unnd*, *sinnd* u. s. w., wie es einst in deutschen Kanzleien so beliebt war, eine sprachliche Eigenthümlichkeit zu Grunde? Oder ist es nicht wahrschein-

lieher, dass dies als eine kalligraphische Spielerei oder zur Verlängerung der Schriftstücke erfunden wurde? Ueberhaupt sind doppelte Konsonanten für einfache und umgekehrt oft ohne ernste Ursachen gesetzt worden und so, glaube ich, verhält es sich auch in No. VI mit *Cottéstiî, unnuii, anume, Marinnaa, Annădei*. Das Rumänische kennt keine doppelten oder verlängerten Konsonanten, wie sie das Italienische kennt; das Abweichen einer einzelnen Mundart in dieser Richtung müsste befremden. Auch pflegt Kürzung des Vokals im Rumänischen nicht durch einen folgenden Doppelkonsonanten angedeutet zu werden, wie im Deutschen. Manche Sprache drückt durch Verdoppelung gewisser Konsonanten (z. B. von *s*) verschiedene Qualität an; in den vorliegenden Fällen lässt sich daran nicht denken. Ebenso wenig an etymologische Rücksichten (vgl. *Ianniu* S. 252, 21). Ich vermute, dass der Schreiber, welcher so viele Vokale verdoppelte (und hier nehme ich allerdings Einfluss der lebenden Sprache selbst an, obwohl mich die Länge ausserhalb der Tonsilbe in Verlegenheit setzt), dass er aus Versehen dies auch ein paar Mal bei Konsonanten that. Nur bei *Annădei* (dieselbe Form Arch. istor. I, 1, 35 No. 38 vor 1600) könnte eine Sprachbesonderheit durchschimmern. Vor Muten, besonders gutturalen, fällt zuweilen *n* aus (so *uchi-meu, cupărdătore* No. XVII, *uchegul, u potu* XXVI, *u cănpă* XXVII, *lugu* XXIX, *ochegul* zweimal, *dănaite* zweimal XXX, *pătru* XXXIII). Gesetzttenfalls nun, der Schreiber von No. VI pflegte *unchiu* zu schreiben, aber *uchiu* zu sprechen (er schrieb *ublatsu*, aber *cunpăratu*), so blieb ihm, um die Lautbarkeit des *n* in dem Namen *Anca* ganz sicher zu stellen, kaum etwas Anderes übrig, als es zu verdoppeln.

Aus den Schreibungen, welche sich auch für mich ohne Zweifel auf Lauterscheinungen beziehen, will ich hier drei herausheben: die eine, weil die Beziehung eine noch dunkle, die andere, weil sie eine klare, aber durchaus ungewöhnliche ist, die dritte, weil die betreffende Lauterscheinung ein besonderes Interesse bietet. Zunächst erwähne ich den von Hasdeu zu No. XVII u. XXXIII ausführlich besprochenen Antritt eines *h* an *a, e, i* in Urkunden des 17. Jhrhs. aus dem Muscelener Bezirk, auch in einer slavisch geschriebenen aus Tirgoviste von 1588 (S. 256 f., 28). In fast allen Fällen folgt *h* auf einen auslautenden unbetonten Vokal, so *galah, zarbah, mareh, Corşorih, meih* u. s. w.; nur zweimal auf einen auslautenden betonten in *aflah* und *meh*, zweimal auf einen inlautenden betonten in *piahtră* und *vătahful*. Die letzte Form möchte ich indessen lieber von den andern trennen; es scheint sich um eine Doppelschreibung zu handeln. Auslautendes *h* ging nämlich öfters in *v*, *f* über, z. B. *vărv, vârf* = altslow. *vrâhû*; *prav, praf* = altslow. *prahû*; *stuf* = *stuh* S. 254, 26, und so auch *vâtav, vâtaf* = *vătah* NN. XXIX. und XXXII. Wenn man nun vermuthet,

dass dieses *h* die Verlängerung des vorausgehenden Vokals anzeigen soll, so kann ich mir eine solche ausserhalb des Akzentes nicht wohl denken, am wenigsten in einem enklitischen Wort (*ah fratilor*). Die Schreibungen, welche Hasdeu aus einer lateinischen Handschrift des 9. Jahrh. anführt, stimmen ausserlich allerdings mit jenen rumänischen ganz überein; aber ist hier durch das *h* eine rein sprachliche und nicht vielmehr eine gesangliche Verlängerung der Vokale angedeutet? Ich vermag keine bessere Erklärung zu geben; ginge es irgendwie an, so würde ich eine, vielleicht aus dem Slawischen stammende, umgekehrte Schreibung annehmen. Aber die Thatsache, dass anlautendes *h* in neuslowenischen Mundarten zuweilen vernachlässigt wird, liegt zu weit ab. Auf *Mané* = *Mihné* (mit beiden Namensformen wird NN. XI und XII dieselbe Person bezeichnet) darf ich indessen wohl hinweisen.

Die Moldauer (und auch die Südrumänen) sprechen bekanntlich *đ* theils wie *ds*, theils mit den andern Rumänen wie *z* aus. Es ist nun höchst interessant, diesen lautlichen Unterschied in einer Urkunde von Iassi (No. XXXI) durch *s* und *z* dargestellt zu finden. Uebrigens weist schon Miklosich in seiner Abhandlung über das glagolitische Alphabet, wo er dem *s* den Werth *ds* zuspricht, auf den Umstand hin, dass die Rumänen der Moldau das *s* in der That wie *ds* sprechen. Hasdeu macht hierzu treffliche Bemerkungen; nur in einem Punkte möchte ich ihn, und zwar durch sich selbst, widerlegen. Wenn die Herkunft des *s* von *d* in allen andern Fällen feststände, wäre sie deshalb auch in *rânse*, *brână*, *Mânăsești* erwiesen? Hasdeu hat vorher von «Dentalisirung» der *z* nach dem und durch den Nasal gesprochen, auch ist er von dem Grundsatz ausgegangen, dass die Verwendung von *z* und *s* nicht auf der Ueberlieferung, sondern auf der lebenden Aussprache beruhe. Nun schrieb man *gile*, *orgu*, obwohl hier *z* auf *d* zurückgeht; sollte man nicht ebenso gut *rânse*, *brână* schreiben, obwohl hier *s* nicht auf *d* zurückgeht?

Es lässt sich erwarten, dass diese bei Weitem längste Urkunde noch anderes Bemerkenswerthe aufweise. Mussafia hat dargethan, dass im Auslaut nach *i* nicht nur *a* (vgl. *credințe* = *credință* No. IV), sondern zuweilen auch *u*, *o* zu *e* werde (*Februarie*, *genunche*, *condiție*, *scorpie*). In No. XXXI begegnen wir weitem Belegen für diese Assimilation, welche zugleich noch einen Schritt weiter gegangen ist (*ii* = **ie* = *iu*; vgl. *ii* = *ie* = *ia* : *moșii*, *fi* No. XXV, *mușii*, *fi* XXX) : *roșii*, fünf mal neben *roșiu*,¹ *bogășii* neben *bogășiu*. Sogar nach *ir*, welches ja in alt und neufrauzösischen, auch neuprovenzalischen (Ascoli's franco-provenzalischen) Mundarten auf ein folgendes betontes *a*, denselben Einfluss ausübt, wie *i*

(¹) Das S. 219 angeführte *covoru roșii* wird S. 220 aus einer syntaktischen Ellipse erklärt *covoru din cele roșii*.

und die palatalen Konsonanten, steht *i* für *u* in *Dragomiri* zwei mal neben *Dragomiră*, *Dragomir*; es ist dabei noch an das ital.-*ieri*, *-iere* = *-iero* und friaul.-*ri* für *-re*, *-ro* zu erinnern. Hasden führt auch *procoveți* neben *procoveți* an; das männliche Geschlecht fällt mir auf, aber *u* erscheint in diesem Denkmal immer nur für *ü*, nicht für *ä*. Hinzuzufügen ist wohl *c'asloveți* für *c'asloveți* oder *c'asloveți*? *T* würde hier also gewirkt haben, wie zum Theil im Slawischen; vgl. altslow. *otitemi* für *otitom*. Man vergleiche noch *Drăghice* No. XXV = *Drăghic'ă* ebend., *Drăghic'* No. XXIV. Vor der Tonsilbe wird *u* nach *j* zu *i* assimilirt in *jipan* (zwei Mal), *jipăn[ései]* neben *jupan*, *jupănésaa* No. XXX, in der Tonsilbe *ă* (für *e*: *logofet*, z. B. No. VI) nach *f* zu *u*: *logofutul*, *logofutui* XXXIII. Rückwärts wirkende Assimilation durch *v* haben wir in *tetruvanggel* neben *tetrévanggel* XXXI. Wenn *Lupia* (s. zu XXIX) wirklich die ältere Form für *Lipia* ist, so möchte ich *i* = *u* auf Rechnung des folgenden *i* setzen.

Vor Allem ist zu untersuchen, inwieweit die mundartlichen Eigenthümlichkeiten, welche in den vorliegenden Texten zu Tage treten, bis heute fortgelebt haben. Nichts ist z. B. an sich weniger wunderbar, als die Vertauschung von *e* und *i* und die von *o* und *u*; es kommt darauf an zu wissen, ob und wo man noch *blăstimat*, *voț* (= *avut*) u. s. w. spricht. Für einen besondern Fall, den Uebergang des *e* in *i* vor dem *l* des Artikels (*carile* No. XXV; Plural: *moare*, *morile* XX; *flore*, *florile* XXXI), lässt sich auf das Südumänische hinweisen (*oaspe*, *oaspile*; Plural: *doamne*, *doamnile*.) Um sich über die Versetzung von *l* und *r* bei *ă*, *a* (*glăcavă* No. XII = *gălcevă*; *sărma* u. *srăma*, *Vâlcești* u. *Vlăcești* XXXI) und die damit zusammenhängende Svarabhakti (*mărăturiă*, *Părăvul*, *păhărănicul* XVII) vollständig aufzuklären, ist es einerseits nothwendig, diese Vorgänge in den slawischen Sprachen zu verfolgen, andererseits festzustellen, ob das Rumänische *l* und *r* als Vokale kennt. Wirkliche Einschaltung von Vokalen haben wir sicher noch in *tocămălele* I, *tocămălnici* XXVIII; ob auch in *părinătele*, *sfănăta*, *cuvântul*, *denăpreună* XXVIII, *argințu*, *înterți* XXXI, wage ich nicht zu entscheiden.

Was Hasden S. 249 über *rr* bemerkt, möchte ich dahin erweitern, dass der Gegensatz zwischen starkem und schwachem *r* sich auch in sardischen, süditalienischen, norditalienischen und provenzalischen Mundarten findet.

Ueber die Flexion der Nomina dürfte mehr zu sagen sein, als über die der Zeitwörter. Besonders verdienen die Formen des weibl. Gen.-Dat. Sing. noch sorgfältigere Betrachtung, als ihnen bisher zu Theil geworden ist. Mussafia bringt die artikulierte Form dieses Kasus in unmittelbare Beziehung zum unartikulirten Plural, statt von dem unartikulirten Gen.-Dat. auszu-

gehen, dessen Zusammentreffen mit dem unartikulierten Plural doch ebenso zufällig ist, wie im Altfranz. und Prov. das zwischen dem Objektskasus des Singulars und dem Nominativ des Plurals bei den Maskulinen. Zu der schon in den ältesten Denkmälern auftretenden Neigung, den Gen.-Dativ durch den Nominativ zu ersetzen vergleiche man das Verhalten des Südrumänischen. Dies kennt eine besondere Form des Gen.-Dativs nur bei Hinzutritt des Artikels, also *a vicinilji acetjei bunä*, aber *acetjei bunä vicinä*. Aber selbst dann nicht:

1) wenn dem *ä* ein Guttural vorhergeht, *a njicalji sor'tai* Bojadschi (1813) S. 168, *a biserialji* ebend. S. 222. (Vgl. altnordrum. : *juncäi, bräcäi, dräcäcäi* u. s. w.)

2) bei den Wörtern auf *ao*, so *steaolji* (Nom. *steaoa*) nicht *steallji* (Plur. *stealle*). Vgl. altnordrum. *välceaoi* (Nom. *välceaoa*) S. 251, 19 (1571).

3) bei den Wörtern auf *e*, z. B. *adunarilji, citatilji* (für *elji*), nicht *adunärlji, citätälji* (Plur. *adunärle, citätile* für *adunärile, citätüle*). Vgl. altnordrum. *adunariei, cetatei* u. s. w., wozu aber auch entsprechende Pluralformen sich finden.

Aus diesen Beispielen ersieht man übrigens ein Anderes: das Nordrumänische bedient sich hier der absoluten Pronominalform *ei*, das Südrumänische der konjunktiven *ji* (die absolute ist *lei*). Sind nicht etwa auch im Nordrumänischen Spuren des konjunktiven *i* nachzuweisen? D. h. mit Sicherheit; denn *doamnei* kann ja an sich ebensowohl *doamne-i* als *doamne-ä* sein. — Ganz wie das nicht selten im Prov. und Altfranz. geschieht, nehmen im Rumänischen die Masculina der A-deklination im Sing., nicht im Plur. den weiblichen Artikel an, wozu hier in den nicht mit *l* anlautenden Singularformen *a, ei* gegenüber dem pluralischen *le* ein weiterer Anlass vorlag. Männliche Eigennamen auf *a* und *é* (*ea*) werden wie die ebenso auslautenden artikulierten Feminina behandelt: *Luca, Opré* gleichsam für *Lucä-e, Opri-e*, daher Gen.-Dat. *Luchei, Opriei*. So *Puia*, Gen.-Dat. *Puii, Pui*, wie *ploaia* : *ploaii*. Man beachte endlich noch *Galatai* mit unverändertem *a* vom Nom. *Galata* (Ortsname) No. XXXI. Auffällig erscheint in No. XVI der Plural von *Tätarä*: *Tätarä*, mit Artikel *Tätaräie* (= *äi*); *Tätaräi* Arch. istor. I, 1, 35 No. 38 (vor 1600). Aber bekannt ist es ja, dass nach *r*, sowie nach den Zischlauten vermitteltst Dissimilation nicht nur *e*, sondern auch *i* in *ä* oder *ä* übergeht, z. B. *șä* neben *și*, *dic'* neben *dic*, *riu* = *rius*; wenn wir nun *holarä* für *hotare* S. 243. 254 finden, so wird uns auch *Tätarä* für *Tätari* begreiflich erscheinen.

(¹) Dies auch südrumänisch. Bojadschi in seiner Uebersetzung des Gleichnisses vom verlorenen Sohne bei Kopitar schreibt: *qäse, qäle, qäc, auqä*, in seiner Grammatik aber *qä* u. s. w.

Anstatt noch einige Erscheinungen von geringerer Wichtigkeit zu besprechen, welche die Urkunden für die Verbalflexion, die Syntax, das Wörterbuch darbieten, ziehe ich es vor, auf die bisher nur in ihrer unmittelbaren Bedeutung gewürdigten Lautbesonderheiten dieser Denkmäler zurückzugreifen, um die Frage aufzuwerfen: «was lässt sich daraus für die Etymologie gewinnen?» Wir werden antworten müssen: «nicht sehr viel», mögen wir nun nach aufklärenden Nebenformen der dunkeln Wörter selbst suchen, oder überhaupt nach Lautwandlungen, welche neue Schlüsse gestatten. Gewiss hat das Vulgärlatein, welches in jene östlichen Gegenden verpflanzt wurde, hier mindestens eine ebenso starke Umgestaltung erfahren, wie irgend anderswo; allein die Einzelheiten derselben sind zum grössten Theil in tiefes Dunkel gehüllt. Denn, wie ich schon hervorgehoben habe, zeigt das Rumänische, sobald das volle Tageslicht darauf fällt, nur noch ein geringes Mass von Fortschritt und Schwankung; man empfängt fast den Eindruck einer Windstille, der ein heftiger Sturm vorangegangen ist. Auf rumänischem Gebiete enträth daher die etymologische Forschung der reichen und mannigfachen Hilfsquellen, welche ihr auf andern romanischen Gebieten zur Verfügung stehen. Sollen wir nun unter diesen besondern Verhältnissen eine besondere Kühnheit oder eine besondere Vorsicht walten lassen? Mit der einen möchten wir uns verirren, mit der andern kaum vom Platze kommen. Beide haben sich miteinander zu verbinden, oder, um es deutlicher zu sagen, aufeinander zu folgen. Imersten Theile der wissenschaftlichen Operation, dem Vorbildenden, sei man — bei zahlreichen Möglichkeiten — kühner; im zweiten Theile, dem nachrechnenden, sei man — bei beschränkten Beweismitteln — vorsichtiger. Diese Vorsicht hat Cihac in seinem etymologischen Wörterbuch, dessen Verdienstliches ich jetzt sowenig, wie unmittelbar nach seinem Erscheinen verkenne, nicht immer beachtet. Er hat einerseits verschiedene Lautübergänge angenommen, für die sich nicht eine Spur von Wahrscheinlichkeit beibringen lässt, ja deren Verknüpfung hie und da Ungeheuerlichkeiten im Stile des Ofner Wörterbuchs ergibt, und anderseits hat er viele wichtigen Fingerzeige übersehen; vor Allem ist mir unbegreiflich, dass er das Südrumänische so wenig herangezogen hat. Cihac's Wörterbuch enthält nur die lateinischen Bestandtheile des Rumänischen; schon vorher waren von Verschiedenen die nachrömischen zusammengestellt worden, welche im Rumänischen sich etwas schärfer absondern, als in den andern romanischen Sprachen; das Schwierigste blieb als das Letzte übrig: die vorrömischen nachzuweisen. Mit dieser Aufgabe hat sich in eingehender Weise zuerst Hasdeu beschäftigt und es dabei zunächst an jener Kühnheit nicht mangeln lassen, welche gerade sie erheischt. Er ist sich selbst dessen recht wohl bewusst, beruft er sich doch auf den Ausspruch Grimms: «Man darf mitten unter dem Greifen

nach der neuen Frucht auch den Muth des Fehlens haben». Die *Di minorum gentium* wollen allerdings von der schöpferischen Divination Nichts wissen; sie sind zufrieden, wenn sie die von Andern gefundenen Methoden sich eingelernt haben, wenn sie Routine besitzen; aber von ihnen sagt Benfey mit Recht, dass sie «selten Fehler, aber desto häufiger Dummheiten machen.» Wenn nun Hasdeu's Auge über einen weiten Kreis von Sprachen dahin gleitend, die glückliche Fähigkeit besitzt an dem Verwerthbaren haften zu bleiben, so begnügt er sich doch nicht mit oberflächlichen Vergleichen, sondern er legt den Weg vom Ausgangs- bis zum Endpunkte in den möglichst kleinen Schritten zurück, an der sichern Hand der Geschichte und der Sprachwissenschaft, und es darf ihm also auch das zweite der genannten Erfordernisse nicht abgesprochen werden, die besondere Vorsicht. Wenigstens nicht, was das Positive anbelangt, denn den Wunsch halte er freundschaftlicher Offenheit zu Gute, dass er im Negativen noch etwas vorsichtiger werden möge. Das Streben, in jedem Falle eine bestimmte Lösung herbeizuführen, für die auch der geringfügigste Umstand in scharfsinnigster Weise ausgenützt wird, beherrscht ihn allzusehr, als dass er zwei oder mehr etymologische Möglichkeiten offen liesse, wie das Diez so oft gethan hat; er ist ein allzu gewandter, eifriger Advokat, um immer ein ganz kühler Richter zu sein. Man sieht, dass es sich hier um Etwas handelt, was mit dem Temperament zusammenhängt. Es wäre schon desshalb gut, das Vertrauen in die eigene Sache minder zur Schau zu tragen, damit das Misstrauen, welches bei so Vielen gegen diese Art von Studien besteht, entwaflnet werde. Da die Durchforschung der andern romanischen Sprachen nach vorrömischen Bestandtheilen bisher nur Weniges und wenig Sicheres herausgestellt hat, so glaubt man für das Rumänische keine günstigeren Erfolge hoffen zu dürfen. Indessen erwägt man dabei zu wenig die Verschiedenheit zwischen den Bedingungen, welche das Lateinische im untern Donaugebiet und denen, welchen es in Italien, Frankreich und Spanien unterworfen war, und dass gerade jene einen stärkern Zuwachs aus alteinheimischem Wortschatz denkbar machen. Kurz, ich für meine Person hege die Ueberzeugung, dass das etymologische Studium des Rumänischen, auch da, wo es über das Lateinische zurückgreift, erträgliche Aussichten hat.

Das vorliegende Werk hatte ich schon beendet geglaubt, als zu meiner angenehmen Ueberraschung noch einige Bogen folgten, auf welchen uns Hasdeu die Probe eines etymologischen Wörterbuchs vorlegt. Dasselbe umfasst zweihundert Nummern, unter denen aber öfters mehrere Wörter erledigt werden, und zwar sind die an der Spitze stehenden Wortformen sämmtlich aus einem handschriftlichen slawisch-rumänischen Wörterbuch entnommen, welches dem Anfang des 17. Jahrhunderts angehört. Ich

bin geneigt, diesen letzten Theil des Werkes als den für die Linguisten werthvollsten anzusehen. Hasdeu's Scharfsinn und Gelehrsamkeit treten hier in glänzendster Weise hervor, zugleich aber erscheint jener Ueberschuss an Feuer und Zuversichtlichkeit, den ich in seinen bisherigen Schriften gefunden habe, bedeutend vermindert. Indem ich es für meine Pflicht halte, auf diese etymologischen Untersuchungen näher einzugehen, beginne ich, wie es ja schon die Zeitordnung an die Hand gibt, mit den vorrömischen Bestandtheilen. Um solche ausfindig zu machen, sind wir in erster Reihe auf die Hülfe des Albanischen angewiesen, das zum Rumänischen gewiss eine ganz entsprechende Stellung einnimmt, wie das Baskische zum Spanischen und das Keltische zum Französischen. Die Zusammenstellungen rumänischer Wörter mit albanischen, welche Hasdeu hier vorbringt, sind zum grossen Theil für mich überzeugend. So *grumaz*, «Nacken» = *gurmas*, «Kehle» — *măgură* = *măgulă*, «Hügel» (die Wanderung des Wortes in's Ozechische befremdet mich; wie steht es mit dem von Cihac angeführten pol. *magora*?) — *măzăre* = *môzûlă*, «Erbse» — *moș*, «Greis», «Grossvater» = *moș-im*, «alt» — *măgur* = *măgul*, «Schössling» — *noian* = *uiana*, «Ocean» — *sîmbure* = *sîmbulă*, «Kern» — *vișure* = *vișulă*, «Dachs» — *bunget*, «alter, dichter Wald» von *bungh*, «Eiche» (S. 245) — *uture* = *ut*, «Ohreule» (das griech. *ὠτός* scheint nahe zu liegen, allein Herleitung des rumänischen und der slawischen Wörter aus demselben weist Hasdeu wegen lautlicher Gründe ab, und auch an eine Urverwandtschaft wird kaum zu denken sein, wenn *ōt-* wirklich für * *ōxt-* steht). Auch *lostun*, «Ratte», ein sonst nicht belegtes Wort, mag von einem **lost* = alb. *log*, «Loch unter der Erde, wo sich das Thier verbirgt» herkommen. Einige jedoch veranlassen mich Bedenken zu äussern. Wenn *cățel* desshalb nicht lat. *catellus* sein soll, weil dies nicht *cotțiu* erkläre, so ist erstens zu bemerken, dass im Romanischen öfters aus einer lateinischen Ableitung der wirkliche oder scheinbare Stamm herausgeschält, und eine neue Ableitung davon gebildet wird. Es würde also in unserem Falle nicht einmal nothwendig sein, die Existenz eines *catus* oder *cata* zu erweisen, die übrigens aus den Diminutiven zur Genüge hervorgeht und der Berufung auf den wunderlichen Grammatiker Virgilius nicht bedarf. Ich verstehe übrigens nicht recht, wie man dieses *cătuș* mit *cattus*, «Katze», identifiziren kann, dessen *tt* durch das Keltische und Romanische hinlänglich sicher gestellt ist. Zweitens macht es die Bedeutung von *cățel* und *cotțiu* sehr fraglich, ob beide Etwas miteinander zu thun haben. *Cotțiu* heisst der Hund mit kurzen und krummen Beinen, der Dachshund (in jenem alten slawischen Glossar wird es durch *slědnikū* wiedergegeben, welches Hasdeu mit «dogue» übersetzt, welches aber eigentlich «Spürhund» von *slěditi*, «spüren», ist). Nun kann, wenn der Stamm *cot* den Hund schlechtweg

bezeichnet eine besondere Art durch das *-äm*, welches verkleinernd oder (nach Hasden) vergrößernd zu fassen wäre. kaum ausgedrückt werden. Auch weiss ich nicht, ob *-äm* in einer dieser beiden Funktionen nachweisbar ist; der Vergrößerung pflegt *-oim* oder *-da* zu dienen, z. B. *cNoim, cäim*. Ich dachte gleich an *coti*, «einwärts krümmen», und sah dann, dass Cihac dieselbe Ableitung gibt, indem er *cotäm* auch in dem Sinne «chemin détourné» anführt. Drittens spricht die Verschiedenheit des Vokals in der ersten Silbe für Trennung der Wörter. Warum sollte das *n* des albanischen *kat* (übrigens heisst auch magyarisch *kutyá* nicht «Hündin» sondern «Hund») in *cotäm* als *o*, in *cäim* als *i* auftreten? Hasden selbst hatte unter No. 29 das *o* in *cotoim* neben dem *i* in *cäim* als eine Assimilationerscheinung zu erklären für nöthig befunden. — Gegen die Ableitung des Wortes *creri* (*crieri, creeri*) oder vielmehr **crem* von *cerebrum* lässt sich meines Erachtens nichts Ernstliches vorbringen. Zwischen anlautenden Konsonanten und *r* wird zuweilen ein Vokal ausgeworfen, zuweilen ein solcher eingeschaltet: *cré=colere, färäm=fragmen*. Dieser Ausfall des *e* nach *c* muss natürlich zu einer Zeit stattgefunden haben, als das *c* noch allgemein die gutturale Aussprache hatte; in dieselbe Zeit gehören *n=i* in *cucudä*, *i=i* in *scuteie*, die Umstellung des *i* in *clängs* (*chingä*)=*cingula*. Mit *creri* verhält es sich also ganz ähnlich wie mit franz. *ruiner* (= *ruin'ere*), *faire* (= *fac'ere*) u. s. w. *R* aus *br* haben wir auch in *intunerec*=**intenebricus*, *luneca* für **lureca* = *lubricare* (vgl. *suspina*=*suspirare, riezue*=*rieure*): wie *l* aus *bl* in *sulä* = **subla*. Indessen ist hier die Diphthongirung des *e* zu *ie* und die Weiterentwicklung des *ie* zu einem zweisilbigem *ie, ei*. (vgl. z. B. *küare* No. 57 = *hiere* und *treera*=**triera* für **triura*=*tribulare*, wegen *ie=iu* s. S. XIV) nicht im Mindesten auffällig. Dass ein alteinheimisches *erie*, «Kopf», welches im Albanischen fortlebt, auf lat. *cerebrum*, welches ja mit ihm verwandt ist, eingewirkt haben kann, will ich nicht läugnen, aber ich glaube nicht, dass *criere* von *erie* nach Analogie von *spinare* gebildet worden ist. Denn in *spinare* wurde doch *-are* nicht *-re* als Endung gefühlt und es musste *criare* erwartet werden. — Nach Hasden kommt *dezyauc, descauc* von *güed, ghöed* her: die Laute scheinen sich dem zu

(1) Hasden selbst stellt diese beiden Formen S. 247 wegen *n=r* zusammen; wie er S. 308 richtig bemerkt, pflegt *n=r* durch Assimilation bei folgendem *n* einzutreten. *Lubricare* scheint in den übrigen romanischen Sprachen verloren gegangen und erst später durch die Gelehrten wieder eingeführt worden zu sein. Zwar leitet J. Cornu in seiner „Phonologie du Bagnard“ *lueykje*, «glisser, mener avec un traineau» (bei Bridel *ludji, ludzi*) von *lubricare* ab; aber einerseits kann ich mir aus den verschiedenen Nummern, unter denen jenes Wort bei Cornu vorkommt, seine Lautgeschichte nicht erklären, andererseits deutet das, nach Cornu darauf zurückzuführende *lueykje, „traineau“*, einen ganz andern Ursprung an. Bridel hat die Formen *ludji, ludca, ludze, ludza, ludze, ludze, ludze, ludze* — *ludzon*. Schneller, aus dem Ladinischen Tyrol's: *luesa, lösa, lösa, lösa, lösa, lösa* — *lusa, churt, schleusa, schleusa*.

widersetzen. *Găbce* (so finde ich in den Wörterbüchern) hatte ich mit *gallicia* (von *gallica* sc. nux) gleichgesetzt, auf welches Diez ital. *guscio* u. s. w. zurückführt; die Vertauschung von *-icia* mit *-ocia* findet sich in der gleichen Wortform, wo sie eine ganz verschiedene Bedeutung hat: franz. *galoche* u. s. w. = **gallocia* = **gallicia* (von *gallica*, «Pantoffel»). Auf die gleichbedeutende Wortform *gullioca* liesse sich trefflich *ghiocă* zurückführen; aber auch nach der Erörterung Löwe's (Prodromus S. 298 ff.) sind wir über die Formen *gulluca*, *gullioca*, *gutillioca*, *culliola*, *gallicola*, u. s. w. noch nicht im Klaren. Dass hier nur verschiedene Lesungen ein und desselben Wortes vorliegen, erscheint kaum glaublich. Ferner halte ich die Verknüpfung von *găocă*, *ghiocă* mit alb. *kafkă*, *kokă* für wenig annehmbar. Alb. *kokă* war von mir als romanisches Wort gefasst worden (vgl. z. B. span. *coca*, «Hirnschädel»); ob sich *kafkă* daraus entwickelt hätte, wagte ich nicht zu entscheiden. Wenn ich indessen Mischung von *concha* mit *coccum* vermuthete, so glaube ich jetzt eher, dass *caucus* heranzuziehen ist, welches ja dem Rumänischen als *cauc*, «Trinkgefäss», verblieben ist (*cauc*, «Kappe», ist türkischer Herkunft). — Aus *sămărdăt*, «froh» neben *po-somorît*, «finster», «trübsinnig», erschliesst Hasdeu die Negation *po* = alb. *pa*; ich betrachte die Sache als wahrscheinlich, aber solange für nicht ausgemacht, bis entweder im Rumänischen weitere Fälle der Zusammensetzung mit negativem *po*, oder im Albanischen das betreffende Stammwort, nachgewiesen werden. Neben der Rösler'schen Etymologie des *posomorît*, von magy. *szomorû* «traurig», hätte auch die Miklosich'sche von altslow. *pohmuriti* angeführt werden sollen. — Die Uebereinstimmung zwischen dem rum. *lupă*, *lupăne* mit alb. *uikônyă* wird mit Recht hervorgehoben; nur fragt es sich, ob *-ônyă* im Albanischen häufiger ist, als *-onia* im Lateinischen. — Ueber das ableitende *u* in Zeitwörtern der 3. Konjugation hatte Diez keine Ansicht aufstellen können; Hasdeu hält es für vorrömisch, indem er ein solches *u* auch im Albanischen, Griechischen und Slawischen findet. Ich bin nicht abgeneigt, dem beizupflichten, nur dürfte *u* im alb. *paguem*, *peşkuem*, *plumbuem*, u. s. w. kaum der Ableitung dienen; wenigstens hatte ich geg. *ue*, tosk. *ua* als eine Diphthongirung von *o* angesehen. Eine Entlehnung von *u* aus dem Slawischen (*glă-sui* = *glasovati*) ist mir nicht wahrscheinlich. Hätten wir in den Zeitwörtern auf *-ui* nicht lauter Denominative, so würden wir sie vielleicht mit den Perfekten der 2. Konjugation auf *-ui* in Zusammenhang bringen dürfen, wie dies für französ. *épanouir*, *évanouir*, alt *engenouir* nothwendig ist. — Wenn ich durchaus nicht die Meinung derjenigen theile, welche die albanisch-rumänische Wortgemeinschaft nur aus der mittelalterlichen Nachbarschaft herleiten, so denke ich doch, dass einige Wörter erst in späterer Zeit aus dem Albanischen in's Rumänische eingedrungen seien. Dahin möchte ich *traistă* (*traistră*, *taistră*, *trastur*), *drăstă*, *străită* (*straistă*)

=*trasta* (*trase*), *dragă*, *streică* rechnen; denn ist es glaublich, dass eine Wortform *staristra* auf zwei voneinander unabhängigen Gebieten in so ganz analoger Weise fortgewuchert habe? — Auch die, von den alten Schriftstellern überlieferten Ortsnamen und sonstigen Wörter können uns bei der Aufspürung vorrömischer Bestandtheile förderlich sein. Zu den schon früher im Rumänischen nachgewiesenen Pflanzennamen fügt nun Hasdeu noch *dracilă* hinzu. Das rumänische *mal* begegnet uns sowohl im Albanischen, als in illyrischen und dakischen Ortsnamen (*Dimalum*, col. *Maluensis*), und endlich, wie Hasdeu zuerst wahrgenommen hat, auch in zahlreichen magyarischen aus dem 13 bis 15 Jahrhundert. *Sălduş*, Dominativ von **sald*, «Sumpf», wird mit den in sumpfigen Gegenden Daciens wohnenden *Saldensii*, mit dem pannonischen *Saldum* und dem mæsischen *Săldapa* in Zusammenhang gebracht.

Wo wir uns weder auf das Albanische noch auf alte Zeugnisse stützen können, da laufen wir freilich Gefahr, den Boden unter unsern Füßen zu verlieren. Die Annahme Hasdeu's, dass die nächsten Verwandten der alten Daker in der eranischen Gruppe zu suchen sind, hat für mich nichts Unwahrscheinliches; indessen mit Sicherheit ist selbst die Stellung des lebenden Albanischen innerhalb der indogermanischen Sprachen bis jetzt noch nicht erwiesen. Und überdies lassen sich nördlich und südlich der Donau recht verschiedenartige Sprachen denken, welche Wörter an das Rumänische abgeben mochten, wie ja Hasdeu selbst eine Vermischung der Daker mit keltischen Stämmen vorausgesetzt hat. Solche ethnographische Bestimmungen sind nicht geeignet, uns als zuverlässige Wegweiser zu dienen, wenn wir vorrömischen Überbleibseln nachspüren. Ich möchte von ihnen ganz absehen und sagen: wo uns für rumänische Wörter, welche weder aus dem Albanischen noch aus einer der nachrömischen benachbarten Sprachen erklärt werden können, andere indogermanische Sprachen schlagende Parallelen darbieten, da dürfen wir jene Wörter zwar nicht gerade als thrakisch, dakisch, getisch, keltisch u. s. w., aber doch als vorrömisch schlechtweg vermuthen. Die Möglichkeit aber, dass sie durch einen, uns unbekannten Kanal erst während des Mittelalters in's Rumänische gelangt sind, bleibt kaum je vollständig ausgeschlossen. Zu denjenigen Uebereinstimmungen, welche schwerlich auf Zufall beruhen, zähle ich vor Allem: *melc*=kymr. *malw*, *malw-oden*, bret. *melc'hu-edenn*, zend. *mûraka*, lat. *murex*, «Schnecke». Recht aussprechend dünken mich auch: *blênde* (*blênze*, *blëndă*), «Lerchenfalke» = lit. *balândis*, osset. *balon*, «Tauben» und *găde* «Henker» = zend. *gadha* «Mörder». Wenn Hasdeu von *găde* sagt: «vielleicht ein trakischer Ueberrest», so mag er daran gedacht haben, dass möglicherweise das Wort, welches ursprünglich immer für die Zigeuner angewandt wurde, durch die Zigeuner in

Aufnahme gekommen ist, wenn es auch in den uns bekannten Zigeuneridiomen sich nicht vorfindet. *Calo*, *calân*¹, welches dasselbe bedeutet wie *gäde*, gehört ebenfalls der Zigeunersprache an: *kalò* bezeichnet hier den Zigeuner selbst. — In Bezug auf manche Wörter drückt sich Hasdeu mit einer durchaus gerechtfertigten Zurückhaltung aus. Indem er zu *bäsäu* u. s. w. eine Reihe von indogermanischen Wörtern, darunter auch das deutsche *böse* vergleicht, hätte er noch ital. *bugia*, prov. *bausia*, «Lug», «Trug», anführen können, welche von Manchen ebenfalls auf dieses deutsche Wort zurückgeführt werden. Jedoch scheint der Grundbegriff des Stammes *bäs* nach einer andern Richtung zu weisen, wenn wir auch das Zeitwort *bäsäi* oder *bēsäi* (so Pontbriant; κζζαυ das Ofener Wörterbuch) welches «antreiben», «reizen», «schüren», «lieblosen» bedeutet, ganz aus dem Spiele lassen müssen. Eher könnte zu *bosnat* das deutsche *böse* verglichen werden; denn ich glaube nicht, dass es mit *bosumflat* zusammenhängt. Das letztere (dessen Uebereinstimmung mit dem franz. *boursoufflé* zwar augenfällig, aber schwer erklärlich ist) bezeichnet «aufgeblasen» oder «aufwallend», *bosnat* aber im Gegentheile «verschlossen», es ist Synonym von *inchis* (*inclusus*); auch lässt sich *sn=tn* im Rumänischen nicht belegen. — Hinsichtlich eines Wortes wundere ich mich Hasdeu eine frühere Meinung, und zwar stillschweigend, aufgeben zu sehen. Dass der Storch nach seiner weissen Farbe benannt sei und daher *bardä* zu alb. *barð* gehöre, erschien mir annehmbar, da ihn ja auch die Griechen als den Grauweisen (πελαργός) bezeichnen, und überhaupt so viele Vögel den Namen von ihrer Färbung haben. Aber unter allen Vögeln halte ich ihn für den letzten, der sich als Sänger bezeichnen lässt, und weder dürfte *ciconia* mit *canere*, noch *bardä* mit gall. *bard* u. s. w. etwas zu thun haben. Auf die Frage Hasdeu's, ob aus bret. *barz* nicht span. ital. *garza* hätte werden können, möchte ich verneinend antworten, 1) weil *z=d* sehr jung ist, und also ein spät mittelalterlicher Uebergang des Wortes aus der Bretagne (oder aus Wales, wo *dd=d* gilt) nach den südromanischen Ländern gedacht werden müsste, 2) weil im Spanischen *g* für *b* nur vor *u* u. *o* und vor *r* eintritt, nicht vor *a*, wenigstens nicht vor anlautendem und nicht ohne assimilirenden Einfluss. Uebrigens heisst *garza* «Reiher» nicht «Storch». Dennoch liesse sich das südromanische und das ostromanische Wort zusammenbringen, wenn man von lat. *ardea* ausginge, worauf dort *garz* (in *garzone*; vgl. franz. *garce*) eingewirkt haben würde, hier ein alteinheimisches Wort *bard*. — Bei *mocan*, «Bauer», «Einfältiger», welches sich im Magyarischen als *mokany* wiederfindet, wird

(1) Hasdeu betrachtet *-äü* als Augmentativendung; aber da im Auslaut der magyarischen Wörter *o* regelmässig durch *äü* wiedergegeben wird (z. B. *näcräüdläü* — *nyakravaló*), so wird auch *caläü* dem älteren *calo* genau entsprechen.

an kelt. *mac* erinnert; Beides liegt aber zu weit auseinander. Und wenn, wie das wohl möglich ist, *molidvu* und das gleichbedeutende franz. *méliz* einen Ursprung haben, ist es nothwendig, dass derselbe im Keltischen liegt? — Ich äussere am Schlusse dieses Abschnittes den Wunsch, Hasdeu möge seine vielen zerstreuten Artikel über die vorrömischen Bestandtheile des Rumänischen zusammenfassen, und sie, nach einer einleitenden Darlegung der befolgten Methode, in französischer Sprache neu veröffentlichen, um den hiebei vornehmlich stimmberechtigten Indogermanisten das Urtheil zu erleichtern.

Ich wende mich nun von den vorrömischen zu den lateinischen Bestandtheilen, und empfinde dabei ein ähnliches Gefühl der Erleichterung, wie der Texterklärer, der die ἀπαξ λεγόμενα überwunden hat, und das weitere Deuten oder Bessern stets an mehr oder weniger zahlreiche Parallelstellen anknüpfen kann. Ehe ich an die reiche Fülle von Bemerkungen heratrete, zu welchen die verschiedenen Erscheinungsgruppen Hasdeu veranlassen, möchte ich einige Wörter aussondern, deren lateinische Herkunft mir nicht sicher gestellt zu sein scheint. In *acûare* = *acquirere* lässt sich *-ar* durch *nâscare* neben *nascere*, *scûipa* neben *scûipi* (wohl eher von *conspuere* als von *exspuere*) rechtfertigen, aber *cu* = *ci* (= *qui*) nicht durch *ciubuc* neben *cibuc*, *ciumili* neben *cimili*, *ciupercă* = magy. *cseperke* u. dgl., wo labiale Konsonanten assimilirend wirken, ebensowenig durch *ciutură* neben *cîură* (da jenes die ältere Form ist = türk. *çuture*, magy. *csutura*) oder *şuncă* (schon in deutschen Mundarten *Schunken*, magy. *sónka*) und kaum durch *giur* (dessen Entwicklung durch *gir* aus *gyrus* ein merkwürdiges Gegenstück zu *ghib* = *gybbus* = *gibbus* bildet); denn unbetontes *i* nach einem Guttural und vor einem Vokal bildet einen besondern Fall: aus *acquirere*. **aciere* wäre aller Wahrscheinlichkeit nach *acere* geworden, wie aus *quistus*: (*in*)*cet*. Auch ist der Sinn des Wortes der Herleitung nicht sehr günstig. *Dichis* mit dem Zeitwort *dichisi* hat griechisches Aussehen; Böslers versuchte es auf *δίκαιο* zurückzuführen, aber mit wenig Erfolg. Einen bessern Erfolg kann ich auch der Hasdeu'schen Etymologie nicht zusprechen, weil sie eine allzu eigenthümliche Begriffsreihe voraussetzt. Aus gleichem Grund überzeugt mich die, bei dieser Gelegenheit gegebene Deutung von *uneltă* nicht. «Schale, Rinde» = «Festes» ist gewiss ein natürlicher Uebergang; und doch wünschte ich für *solz* = *solidum* einige zwingende Analogieen.

Manchem Worte weise ich, vor Allem durch lautliche Erwägungen bestimmt, eine etwas andere lateinische Grundform zu, als Hasdeu. Der Uebergang von *rj* zu *rg*, wegen dessen sich Hasdeu auf slawische Mundarten und das Zakonische beruft (im Romanischen bleibt nach *r* immer der tönende Laut; vgl. franz. *cièrge*, churw. *gliergia*, *glærgia* u. s. w.), vermag

ich für das Rumänische nicht anzuerkennen; und um *-as* = *-arius* zu setzen, würde der Ausfall des *r* eine weitere Schwierigkeit darbieten. Wenn nun aber auch *rs* aus *rj* entstehen könnte, so würden wir doch nicht *ceriu*, *cersut*, *cersură*, sondern *cers*, *cerut*, *cerură* erwarten; wie käme denn *i* in diese beiden letzten Formen? Ich ziehe es vor, ein altes sigmatisches Perfektum anzunehmen *cersi*, woraus dann als ob *cers*-der Stamm wäre, ein neues Perfektum mit *u* abgeleitet wurde; vgl. einerseits das regelmässige *-sei* = *-s-ei*, anderseits Bildungen wie altspan. *truze* = **traxui*, prov. *vesqui* = **vizui*, ital. *vissuto*, prov. *tenisut* u. s. w. Eine Unregelmässigkeit läge allerdings in dem *s* = *s* vor *u*. — *Curcubenos* steht mir nicht für **cucurbitosus*, sondern für **cucurb(it)inosus* (von *cucurbitinus*); es wurde **cucurba* als Stammwort gedacht, wie beim Diminutiv *curcubița* für **curcubetița*. Das *pépene*, wózu es gehört, unterscheidet sich wenigstens im Akzent nicht vom lat. *péponem*, denn so ist zu betonen (griech. *πέπονα*); das Italienische und Spanische haben den Akzent verlegt (*popóne*, *pepíno*). — Warum soll *gurguiu* nicht = *gurgulio*, sondern = **gurgullus* sein? Lautliche Bedenken kann ich nicht entdecken und Nominativformen von Maskulinen der 3. Deklination haben sich ja noch sonst erhalten, wie *drac* = *draco*, *om* = *homo*, *sóră* = *soror*, *rece* = *recens*, *șérpe* = *serpens*. Zu diesen könnte auch *judec* = *judez* gehören. Hasdeu aber sieht darin einen nach falscher Analogie aus dem Plural *judeci* abgeleiteten Singular. Diese Annahme ist innerhalb des Rumänischen gewiss berechtigt (*șórec* wird aus *șóreci*, *berbec* muss aus *berbeci* gebildet sein: in diesen beiden Wörtern hat das Rumänische den lat. Akzent gewahrt, während das Italienische *bérbice*, wie *sorce*, und das Französische *souris*, wie *brebis* spricht) und lässt sich auch auf Feminina, wie *falcă* (*falx*), *junincă* (*junix*), *feregă* (*filix*), *nucă* (*nux*), *salcă* (*salix*), ausdehnen. Indessen muss dann das Verhältniss des Rumänischen zum Italienischen klar dargelegt werden; das letztere kennt eine Reihe von entsprechenden Fällen, wobei der lateinische Nominativ Sing. als Grundform angesetzt wird (vgl. besonders Ascoli Arch. glott. II. 434 f.). Denn wenn auch *sorco* sich zwanglos der Hasdeu'schen Annahme fügte, so würde dies schwieriger bei neapol. *jureche* (das zunächst für **jureco* stehen müsste) und unmöglich bei *rádica* (rum. *rădiche* ist = *radicula*)¹ sein. Was nun die Form *jude* anlangt, so kann dieselbe durch Apokope ebensowenig aus *judece* entstanden sein — so meint Hasdeu — wie aus rum. *judec* = *judecă*, also einst **judecu*. Sie erklärt sich nur aus einem urromanischen *judec* = *judecs*, auf welches neapol. *jureche* und wohl auch rum. *judecă* zurückgehen. Vgl. span. *cal* = *calx*, neap. *Fcle* = *Felix*

(1) Prov. *junega* bezieht Hasdeu No. 99 auf *junicem*; es dürfte aber wohl *jūnega* betont werden müssen, womit, Diez zufolge, jurass. *gegna* zusammenhängt.

(-icis), lombard. *cotórna* = *coturnix* (-icis), tosk. *órafo* = *aurifex*. — In *mugc* sieht Hasdeu nicht *morsico* sondern *mordico*; während es sich aber aus jener Form auf's Einfachste entwickeln lässt ($s=rs$ wie im *franz. museau* = prov. *mursel* vom gleichen Stamm, und im rum. *dos, sus; gc=x* wie in *mugchiä* = *musculus*, *rouruged* = *labrusca* u. s. w.), weiss ich nicht wie *rd* vor *c* zu *g* werden soll. *Mugcel* = *monticellus* würde keine genügende Analogie gewähren, auch wenn hier wirklich $g=nt$ wäre. Doch ist *muncel* die regelrechte Form, und daraus vielleicht *muscel* unter dem Einfluss irgend eines andern Wortes entsteht. — *Salbed* wird eher = *exalbidus*, als = *subalbidus* sein; die Silbe *ub* konnte nicht wohl völlig schwinden. — *Spre* leitete man bisher von *ex-per* ab; Hasdeu (S. 111) von *super*. Dem Sinne nach passt das letztere besser, nicht aber dem Laute nach. Die Verlegung des Akzentes kann nicht durch griech. *βάσις* wahrscheinlicher gemacht werden. In *sprincéna* = *superincilium*, für *supericilium*, steht *spre* = *super* vor der Tonsilbe. Man könnte zwar sagen, dass auch ausserhalb der Zusammensetzung die Praepositionen des eigenen Akzentes ermangeln; nichtsdestoweniger sehen wir, dass die zweisilbigen durchaus behandelt werden wie andere zweisilbige Wörter, ausser wenn sie den Anschein zusammengesetzter Praepositionen annehmen. Man fühlte in den ersten Silben von *intra*, *infra*, *intro* die Praeposition *in*, und betonte desshalb *in-trá*, *in-frá*, *in-tró* (ital. *tra*, *fra*, südrum. *tru*). So fühlte man vielleicht in der 2. Silbe von *super* die Praeposition *per*, und betonte *super*, rum. *spre*. Es würde sich demnach für *spre* die Hasdeu'sche Etymologie mit der andern, auch von Diez wiedergegebenen, verbinden. Mit *spre* ist zusammengesetzt das veraltete *prespre*, *prespe*, *pespe*, an dessen Stelle heutzutage *preste*, *peste* gilt. Cipariu und Cihac erklären das letztere: *per-extra*; aber es wird schwer, an seiner Identität mit dem erstern zu zweifeln. Anderseits ist der Uebergang des *p* in *t* etwas höchst Befremdliches.¹ Indessen wenn auch in *tricoliciu* für *pricoliciu* sich irgend ein anderes Wort eingemengt haben wird (wie ja die letztere Tone selbst aus *vircolac* entsteht ist), so scheint mir *creț* für **crest* = *crispus* gesichert (auch im Deutschen *Kraus*, *Kraust*, *Krausp* nebeneinander), wie trotz der Bedenken von Diez doch wohl ital. *visto* = *vispo* ist. Und in *preste* = *prespe* wirkt das anlautende *p* dissimilirend, ganz so wie in slawischem *topol* = *populus* das zweite. — *Türmure* möchte Hasdeu eher von *termonem* als von *terminem* ableiten; der Uebergang des *n* in *r* steht ihm sicher. Indessen könnte *terminus* zunächst zu *termulus* geworden sein; die Vertauschung der Endungen -inus und -ulus (vgl. -ide und -ulus in it

(1) Eben sowenig vermag ich mir physiologisch die Einschaltung des *s* vor einer Tenuesrechte zu legen, wie wir sie in *ascuți* = **acutire*, *lespede* = *lapide* (zu XXVI), *flustura*, *flustura* neben *futura*, *rostogol* neben *rotocol* wahrnehmen.

bussolo=*pyxide*, *trespolo*=*trespide*), welche wir wohl auch in *vergură* d. i. *virgula*=*virgine* anzunehmen haben, erscheint hier besonders begründet, indem *m* ein folgendes *n* zu *l* dissimilirt (vgl. it. *meliaca*, span. *comulgar*) und *ɣ* vor *l* zu *u* wird (vgl. it. *nespolo*, *debole*, rum. *nóur*). Ganz so ital. *témolo*=*thyminus*. Auch der Friauler hat die Endung gerade von *terminus* abgeändert: *tiermi*, *tiermid*. Uebergang von **tārmurū* zu *tārmure* kann nicht befremden. Am Einfachsten ist es vielleicht—auch in Anbetracht des Sinnes—von der Pluralform *tārmurɿ* auszugehen, die sich entweder =*termuli* für *termini* oder *termora* für *termina* (vgl. altital. *nomora*=*nomina*) fassen lässt. Daraus wäre als Singular sowohl *tārm* (das aber auch für *termen* möglich ist) als *tārmure* zurückkonstruiert worden. Nach welchem Gesetze *tārm* und *term* nebeneinander stehen, lese man in Lambrior's trefflicher Abhandlung (Romania VII) nach.

Zuweilen weiche ich nicht in Betreff des Ausgangspunktes, sondern nur der lautlichen Erklärung von Hasdeu ab. *Auă* ist ein merkwürdiges Ergebniss aus lat. *uva*. Wegen der Diphthongirung vergleicht Hasdeu *ploae*=*pluvia*; aber in *pluvia* ist *u* kurz und in *uva* lang. Es ist die dissimilirende Wirkung des *v* auf ein vorhergehendes *ó*, *ũ*, *û* zu beachten:

<i>ovum</i> ; statt	<div> <div>vulgärl. <i>óvo</i> : <i>òvo</i>,</div> <div>ital. span. <i>óvo</i> : <i>uovo</i>, <i>huevo</i></div> </div>
<i>pluvia</i> ; statt	<div> <div>vulgärl. <i>plóvia</i> : <i>plòvia</i></div> <div>it. <i>pioggia</i>, franz. <i>pluie</i> : <i>pioggia</i>, <i>pluie</i> (= *<i>plueie</i>)</div> </div>
<i>uva</i> ; statt	<div> <div>vulgärl. <i>uva</i> : <i>óva</i></div> <div>rumän. <i>uă</i> : <i>auă</i> (= *<i>oauă</i>).</div> </div>

Hasdeu glaubt, es sei *o* in **oauă* und **ostrachină* als unbestimmter Artikel gefasst, und daher abgeworfen worden. Auch *stridie*=*στρίδι* würde sich dieser Deutung fügen. Allein meines Erachtens sind *strachină* und *stridie* nicht anders zu beurtheilen als *sparangă*=*asparagus*, *slinge*=*extinguere* u. s. w. Die Sprachen, welche eine Neigung zum *s* impurum haben werfen auch *o* vor demselben ab (vgl. ital. *scuro*, *spedale*). Ob in rum. *scoruș*=altslaw. *oskoruș*, *o* abgefallen ist, bleibt wegen des kleinruss. *skoruș* dahingestellt. In *auă* = **oauă* sehe ich eine Schwächung von *oa* zu *a*, aber eine ganz vereinzelte, welche von der in *afară*, *povară* (No. 144) und *va*=**voa(le)* hinlänglich verschieden ist; auch *a* für *ea*, span. *e* für *ue* u. s. w. pflegen nur im Inlaut aufzutreten. Diese meine Erklärung wird aber auch nur unter der Bedingung Gültigkeit haben, dass, wie Hasdeu ohne Weiteres annimmt, *duă* betont wurde. Die von Cipariu beigebrachte Dativform *aoiei* kann kaum anders zu fassen sein als =*dăi* +*ei* (oder steht *aoiei* irrig für *ao-ei*, welches zu erklären wäre, wie *vâl-ceao-i* S. XVI, *roao-i* bei Cipariu?), aber die alte Nominativform *auo* hat

wohl den Akzent auf dem *u*, da aus *dud* *go* hätte werden müssen. Und es sprechen in der That die Südrumanen, sodass hier *a* vorgeschlagen erscheint, wie im südrum. *aúmbra* und wohl auch in *augu*, «Greis» (doch was ist dies?) — Dass *gai* an Stelle von *gase* sich nur vor *s* und *z* findet, ist gewiss als ein wesentlicher Umstand festzuhalten; es fragt sich nur, ob hier eine positive, eine wirkende oder eine negative, eine gestaltende Bedingung vorliegt. Denn *gai* würde wenigstens, was den Auslaut betrifft, das Regelmässige sein, dem ital. *sei* entsprechend, wie *noi* dem ital. *noi* (vgl. *trei* neben ital. *tre*). *Sase* ist auffallend; die Erhaltung des auslautenden *s* bringt uns auf die Vermuthung alteinheimischen Einflusses (vgl. alb. *gjastá*). — *Ráskira*, *ráshira*, ist mir kein Beleg für den Wechsel der Aspiration, denn *š* verhält sich zu *s* nicht wie *ʔ* zu *z* oder *χ* zu *k*, und auch *h* ist nicht, wie das altgriechische *χ*, Aspirata, sondern Reibelaut. Allerdings wird *h* (= *f*) unter dem Einfluss des vorausgehenden *s* zu *k* geworden sein; *s* ist dann wiederum, wie auch in anderen Fällen, vor *k* zu *š* geworden. Die entgegengesetzte Lautentwicklung *k*: *h*: *f* belegt Hasden durch ein magyarisches Lehnwort. — Das *mognén* = *mogén* eine rein lautliche Erscheinung (*gn* = *st*) enthalte, wird durch den Hinweis auf *dumésnic* = *duméstec* nicht wahrscheinlicher; denn in *dumesnic* hat sich die slawische Endung *-nik* eingemischt.

Der letzterwähnte Fall gehört zu einer Gruppe von Erscheinungen, auf die Hasden sonst ein scharfes Augenmerk gerichtet hat. Unter den lexikalischen Analogiebildungen sind vielleicht diejenigen die bedeutsamsten, welche durch das Eingreifen einer fremden Sprache hervorgerufen worden sind, und weit zahlreicher, als man anzunehmen pflegt; denn es liegt auf der Hand, wie oft sich ein solches Eingreifen dem Nachweis völlig entziehen muss. Bedenken wir dies, so wird von den Räthseln der romanischen Etymologie, welche bisher der verzweifeldsten Lösungsversuche gespottet haben, manches uns weniger räthselhaft erscheinen, manches sogar wirklich erschlossen werden. Ich glaube nicht, dass es ein schwierigeres Problem auf diesem Gebiete gibt, als zu entscheiden ob die Stämme jenes Zeitworts der 1. Konjugation, welches «gehen» bedeutet, *umbl* — (*imbl*—), *amn* — (*imn*—, *umn*—), *an* —, *and*—, *al*—, alle miteinander in Zusammenhang stehen und sodann in welchem. Hasden betrachtet die Gleichung fran. *aller* = altfranz. *aner* = *adnare* als erwiesen. Indessen, wenn auch im Altfranz. *aner* und *adn* nebeneinander vorkommen, so ist doch ein solcher Uebergang von *n* zu *l* unglaublich; die von Diez angeführten *velin* und *orphelin* haben keine Beweiskraft: *l* entsteht aus *n* nur durch Dissimilation, nämlich in der Nachbarschaft eines andern *n* oder *m*. Vom franz. *aller* kann frias. *al* für **alá* (1. P. Plur. des Imperativs: *alin* neben *lin*, ja sogar *anin*) nicht

getrennt werden. Sollte nicht in das Zeitwort *aner*, **ană*, mag dessen Ursprung nun sein welcher er wolle, ein keltisches Zeitwort eingeschmolzen sein? In den brittischen Mundarten treffen wir den Stamm **el*, «gehen» (z. B. Kymr. *el-af*, ich werde gehen, *el-wn*, ich ging). Um von dieser westlichen Abschweifung zum Rumänischen zurückzukehren, so hat Hasdeu eine Reihe rumänischer Wortformen angeführt, welche verschiedenen gradige Mischung slawischer und lateinischer Wörter darstellen, so *căcăreză*=*căca(re)* + (*g*)*réza*, *coderiște*=*códă* + (*topo*)*riște*, *judet*=*judec* + *sudici*, *așijdere* = *ași* + (*tako*)*jdere* (zu No. XV). Gewiss kann wiederum nach *așijdere* das entgegengesetzte *altminte* zu *altmintre* sich abgeändert haben (so hat sich vielleicht auch *altlat*, *aliuta* erst nach *ita* gebildet); indessen vergesse man nicht, dass im Romanischen *r* unter ganz gleichen Bedingungen sehr häufig eingeschaltet wird (vgl. vor Allem friaul. *-mentri*). Sehr treffend zeigt Hasdeu, wie dieses Wort weiteren Einflüssen der Analogie ausgesetzt gewesen ist: *altmintre-lea* wie *aldoi-lea*. Statt *alt*, *al* finden wir in der ersten Silbe auch *a*, *ai*: *almintrilea*, *aimintrea*. — Ob in *accept*=*aștept* lat. *accepto* mitspielt, scheint mir um so zweifelhafter, als die vulgärlateinische Form dieses letzteren *accapto* war. Es wird wohl eine Umstellung des *st* zu *ts* stattgefunden haben (die umgekehrte allerdings nimmt Hasdeu in *most-én* an), wie sich sonst *t*=*st* findet (s. Hasdeu zu *tol*=*stola*, wo vielleicht noch *creț*, und aus dem Italienischen einige schlagendere Beispiele als *zolla* anzuführen waren). — Miklosich hatte Entlehnung von *vădúvă* aus dem Slawischen angenommen; indessen würde altslaw. *vidóva* im Rumänischen *vădoavă*, nie *văduvă* und noch weniger die unter No. 191 angeführte Form *văduă* ergeben haben. Aber Einfluss der slawischen Betonung auf das lateinische Wort nehme auch ich an; das Südrumänische betont noch: *vėduă*. — *Omșor* betrachtet Hasdeu als das Ergebniss einer ihm nicht nachweisbaren Volksetymologie; könnte aber nicht ohne Weiteres mit „Männlein“ (*omșor*) das Zäpfchen (dies ist die gewöhnliche Bedeutung des Wortes) bezeichnet worden sein?

Nicht minder als auf die äussere Form der Wörter, bethätigt sich die Wirkung der Analogie auf die Bedeutung derselben. Und zwar kann hier zunächst noch die Form betheiligt sein: wie begriffliche Uebereinstimmungen formelle veranlassen, so entwickeln sie sich mit ihnen zugleich, oder werden durch sie veranlasst. Dann aber kann ohne irgend welche Betheiligung der Form ein Begriffsübergang einen andern nach sich ziehen; so haben z. B. die Rumänen „Anker“ = „Katze“ (des Schiffes) aus dem slawischen entlehnt. Nicht aber scheint mir dies der Fall zu sein mit *măruntaie*, „Eingeweide“. Hasdeu meint, man bemühe sich vergebens dieses Wort in logischen Zusammenhang mit *minutalia* «Kleinigkeiten» zu

bringen. Aber schon im Lateinischen bezeichnet *minutal* ein Gericht von Kleingeschnittenem, eine Art Ragout oder Hachis, und wenn selbst seine Bestandtheile vorzugsweise Gemüse gewesen wären, so würde das Wort doch schliesslich ebensogut zur Bedeutung von «Eingeweide» gelangt sein können, wie das französ. *haricot (de mouton)* «Ragout von Schäpsenfleisch» zur Bedeutung «Bohne». Vgl. mittellat. *minutia porcorum*, span. *menudo*, *menudencias*, «Eingeweide von Schlachtvieh», franz. *menu* «Gekrös von Schlachtvögeln», ital. *minugia*, «Darm», deutsch «Gänseklein» u. s. w. Einwirkung von *drob* 1) «Stück, Brocken» 2) «Eingeweide» braucht also nicht angenommen zu werden; und wiederum kann im Slawischen die zweite aus der ersten Bedeutung hervorgegangen sein (wie Miklosich's Ansicht ist) ohne dass altslaw. *xtroba* dabei thätig war. — Hierher ist auch der Fall begrifflich analoger Ableitungen zu rechnen. Z.B. von «Tag» rumänisch wie slawisch: gut «tagen» = glücklich «leben». Vgl. die anderswo von Hasden besprochenen *frätat* und *suratä*, welche slawische Partizipialformen *pobratim* und *posestrima* nachahmen. — Die Volksetymologie eines Wortes lateinischer Herkunft zieht eine Herleitung eines slawischen Stammes nach sich: *godinac*, *ghidinac* (von *godinü*) = *pläcintä*, als ob dies von *pläcé* wäre. — Wie es scheint, lag hier die schwächste Vertheidigungslinie des Lateins gegenüber den alteinheimischen Sprachen. Ja, nachdem diese selbst ausgestorben waren, mochte so zu sagen ihr Geist auf die Entwicklung der neuen Mundarten einigen Einfluss ausüben, insofern nämlich als die nationalen Anschauungen und Gewohnheiten, welche sich in dem semasiologischen System der alten Sprachen abgeprägt hatten, die Romanisirung überdauerten. Ueberhaupt steht die Geschichte der Bedeutungen in einer solchen Abhängigkeit von der Kulturgeschichte, dass wir uns völlig ausser Stand sehen für jene in gleicher Weise feste Richtschnuren zu ziehen, wie für die Geschichte der Laute; tausend Zufälligkeiten greifen störend ein. Den Uebergang von serb. *prasiti* «ferkeln» (von altslaw. *prasa*, Schwein) zu rumän. *präsi*, «erzeugen, gebären» (davon wieder *prästurä* «Stute», — es ist dies einer der Nachträge, welche Hasden zu dem reichen Verzeichniss Miklosich's gibt) werden wir begreifen ohne ausdrücklich darüber unterrichtet zu sein, welche wichtige Rolle das Schwein im Leben des Rumänen spielte; ebenso wie uns die Benennung des Schweins auf der Insel Guernesey: *aver* den Werth, welchen diese Thiere für die Inselbewohner hatten, darthut. Wer aber würde wohl auf den Gedanken kommen, dass das romanische Wort für «Leber» eigentlich «mit Feigen Gemästetes» bezeichnet, wenn uns gewisse gastronomische Vorschriften verloren gegangen wären. Wie viel gerade im Rumänischen möglich ist, veranschaulichen Gleichungen, wie «gehen» = «tauchen», «gewinnen» = «züchtigen», «heilen» = «rächen» (No. 192), «schöpfen» = «mischen» (No. 116) u. a. Aber wenn auch hier jene entschiedenen Verneinungen nicht am Platze sind, welche wir da aussprechen

dürfen, wo es sich um Lautliches handelt, so bleibt es doch gerathen, einen stärkern Bedeutungswechsel nicht anzusetzen ohne dass die Identität der äussern Form geradezu in die Augen springt, und deshalb habe ich mich oben hinsichtlich einiger Etymologien Hasdeu's bedenklich gezeigt. Uebrigens werden ausser den eigentlichen, den wirkenden Analogieen, auch ganz abgetrennte Parallelen Belehrung gewähren; so gestehe ich, dass die Herleitung des lateinischen *unio*, «Zwiebel», von *ure-re* (**us-nio*) sich mir durch das gleichbedeutende rum. *usturoiū* von *ustura* (vgl. auch altslaw. *česnikū*) sehr empfehlen würde, wenn nicht die Bedeutung «Perle» uns doch auf *unus* verwiese. Und wenn Hasdeu zu *foisor* «Laubgang», dann «Galerie», «Altan», «Gartenhaus», «Lusthaus», «Empfangszimmer», das franz. *feuillée*, «Laube», *folie*, «Lusthaus» (im Mittelalter latinisirt: *folia*, *foleia*) vergleicht, (auch das deutsche *Laube* vereint in ähnlicher Weise verschiedene Bedeutungen) so denkt er sich gewiss beide Entwicklungen unabhängig von einander. *Desvolbere* = ital. *disinvoltura*, «Geschicklichkeit», ist vom gleichen Standpunkte aus zu beurtheilen.

Unter den Neubildungen aus lateinischen Bestandtheilen, welche in Hasdeu's Wörterbuch enthalten sind, beansprucht eine und die andere besonderes Interesse. Die beiden Formen *funicel* und *fughicel* weisen auf eine gemeinsame Grundform *fungicellus* zurück. Für *n=ng* wüsste ich allerdings keinen Beleg, und ohne die zweite Form würde ich an **furuncellus*=*furunculus* (vgl. span. *carbuncillo*=*carbunculus* u. s. w.) gedacht haben: es hätte sich durch Assimilation des *r* an *n* (s. Hasdeu zu No. 189, und vgl. besonders *funingine*=**furingine*=*fuligine*) zunächst **fununcel* und dann durch Vertauschung der Silbe *-unc-* mit *-ic-* (vgl. *rinichiu* = *rärunchiu*) *funicel* ergeben. — Überzeugend wird darge-
than, dass *nifel*, «ein klein wenig» aus der alten Form *niščitel* zusammengezogen ist, einer Verkleinerung von *nescăt*=*nescio quantum* (vgl. *nestine*, *nescare*). — Von Adjektiven sehen wir Zeitwörter zweier verschiedenen Konjugationen unmittelbar abgeleitet, um eine Bedeutungsverschiedenheit auszudrücken: *ferica*, «glücklich sein»; *ferici*, «glücklich machen», — *mesera*, «arm machen»; *meseri*, «arm sein» (aber wir finden auch Formenverschiedenheit ohne Bedeutungsverschiedenheit, z. B. *adevera* und *adeveri*, «wahr machen» d. i. «erweisen» — *moşiş* und *moleşi* (Cihac) «weich machen» — *mucegăia* und *mucegăi* (Cihac) «schimmelig werden»). Hasdeu spricht bei dieser Gelegenheit von *-ez-* und *-esc-* als ableitenden Suffixen, während dieselben im Rumänischen doch zu flexivischen Suffixen herabgesunken sind. Ableitend ist *-ez-* noch in *cideză*, *releză*, *râncheză* u. s. w. Dass wir in diesem *-ez-* das griech. *-ιζ-* zu erkennen haben (*boteza*=βαπτίζω) unterliegt kaum einem Zweifel. Es ist merkwürdig, dass auch im Altfranzösischen bei einigen Zeit-

wörtern der 1. Konjugation eine Erweiterung durch *-is* oder *-i* eintritt; dieselbe bedarf aber einer anderen Erklärung: *prois* und *proi* = *probo* treffen nur zufällig zusammen. — In sehr frühe Zeit wird die Bildung **femius* (rum. *femen*, *fémen*, bei Kaball. *ῥῑῡῡῡῡῡ*, alb. *ῥῑῡῡῡῡῡ* = *ῥῑῡῡῡῡῡ*) von einem adjektivisch aufgefaßten *femias* hinaufreichen, in jüngere **femines* (nordrum. *femēic*) für *fēmias* (südrum. *fēmēas*), wozu Hasdeu sehr passend serb. *жѣна* vergleicht (auch an das deutsche «Mensch» kann dabei erinnert werden.) — Ein bemerkenswerthes Ortsadverbium wird die Urkunde No. XXXI elfmal auf, nämlich *cice*, welches Hasdeu dem ital. *quici* gleich stellt; ein kleiner Unterschied besteht dennoch: *cice* ist = *ecce hic* + *ecce hic*, *jenes* = *ecce hic* + *ecce hic*.

Uebereinstimmung des Rumänischen mit den andern romanischen Sprachen spricht für das Vorkandensein alter lateinischer Wörter, so z. B. eines **matens* von dem wenigstens das Stammwort uns durch die Schriftsteller überliefert ist, und eines **gavis* oder ähnlich, von dem sonst keine Spur geblieben ist. Wenn nun aber der romanische Name des Holzküßes nicht aus dem Germanischen hergeleitet werden kann, so ist dies auch möglicherweise für das übereinstimmende Wort, welches «manter, lestig» bedeutet nicht thunlich; man wird fast versucht an ein mit *gau-* der, *gau-* aus zusammenhängendes Adjektiv **gavis* zu denken. Ich erinnere beiläufig an das lat. *gavis*, «Möve», welches in verschiedenen romanischen Formen fortlebt. — Was die Ableitungsilbe *-da* in *mestéda* anlangt, so erkläre ich sie, wie Hasdeu; im Stamm aber scheint mir nicht das Zeitwort *masticare* sondern das damit verwandte Hauptwort *mastix* enthalten zu sein, mit dem schliesslich jede Baumfeuchtigkeit und also auch der Birkensaft bezeichnet werden mochte.

Schon in frühern Jahrhunderten hat der Handelsverkehr dem Rumänischen Wörter aus andern romanischen Sprachen zugeführt. Eines der bemerkenswerthesten darunter ist *zgarbură* = ital. *scarpola* (eine mir übrigens nicht bekannte Form). *Zg=sc* findet sich auch sonst: *zgarbi*, *zgurd* (auch alb. *zgebe*, *zgjurd*), ganz so wie ital. *sgurare*, *sgomentare*. Man darf auch *zb=sp* und *zd=st* erwarten; letzteres haben wir wohl in *sdroe* = *strues*, wenn nicht etwa die Nebenform *droe* auf einen andern Ursprung hinweist. Auffälliger ist in *zgarbură* das *rb=rp*. Dieses Wort hat mich an ein Wort für «Holzschuh» erinnert, welches über Friaul und Tirol in mannigfachen Formen verbreitet ist: *galbera*, *galmera*, *galmare*, *galmine*, *dalmine*, *dermine*, *darmole*, u. s. w. — Die unmittelbare Herkunft des rum. *ciöe*, *aciöe* vom ital. *acciajo* gilt mir nicht für ausgemacht; wie erklärt sich *ö* = *a*? *Ciöe* würde nicht sowohl *aciarium* als = **acionia* sein. — In welche Zeit die ältesten deutschen Bestandtheile des Rumänischen gehören, ist schwer zu entscheiden. Zu dem Wort

gaică bemerkt Hasdeu ausdrücklich, dass nicht ein alter Germanismus im Rumänischen vorkomme. Und doch hat er einen solchen vor Kurzem in einer sehr scharfsinnigen Abhandlung nachgewiesen: die Fee *Filma* bei den Banatern, die Personifikation des Fiebers, hat ihren Namen von den Gepiden erhalten (goth. *us-film-ei*, altnord. *felmr.* «Entsetzen»). Die Zusammenstellung ist von Seite des Lautes und des Sinnes gewiss nicht anzufechten; aber dass sie die einzige ihrer Art ist! Während des spätern Mittelalters haben sich ohne Zweifel manche deutsche Wörter im Rumänischen festgesetzt. Dahin rechne ich *boziă* = Wasen und *gold* oder *jold* «Schulter», welches bei den siebenbürgischen Rumänen wie bei den Slawen und Magyaren vom «Schinken» gebraucht wird (auch *șuncă* ist ja deutsch), sonst im Rumänischen aber die Bedeutung „Hüfte“ hat.

Zahlreiche Wörter aus andern indogermanischen und nicht indogermanischen Sprachen werden von Hasdeu erklärt; die aus dem Kumanischen sind von besonderem Interesse, doch verbietet mir meine Unkenntniss dieser Sprache näheres Eingehen. Oft bleibt es übrigens dahingestellt aus welcher Sprache das Rumänische zunächst geschöpft hat. Unter mancherlei Lauterscheinungen, die hiebei zu Sprache kommen, greife ich nur eine heraus: die Einschaltung des *l*, wie wir sie in *bîlsug* neben *bișug*, *jîltu* neben *jăltu* wahrnehmen, womit Hasdeu *molitvelnic* neben *molitvênic* und *čovlică* = slaw. *sovika*, *diulică* für *diu-ică* und *sorlița* von *sor* = kuman. *sar*, verbindet. Indessen haben wir zu unterscheiden. *-Elnic* auch *-alnic* ist eine ganz rumänische Endung (*căpit-elnic*, *domn-elnic*, *făpt-elnic*, *fiint-elnic*, *muier-elnic*, *pădur-elnic* u. s. w.), welche durch gewisse Formen mit etymologisch berechtigtem *l*, wie *postelnic* (altslow. *postelnik*), *strădalnic* (vgl. altslow. *stradalnik*) hervorgerufen worden ist. Umbildung wie in *molitvelnic* z. B., noch in *pomelnic* für *pomen-nic*, *pecelnic* = slow. *pečatnik*. Ebenso verhält es sich mit *médelnită* (No. XXXI) = altslow. *médénica*, *răsalnită* neben *răsadnită*, *stelnită* = altsl. *sténica*, *peduchelnită*, *urechelnită* u. s. w., deren Vorbilder in *cădelnită* = altslow. *kadilnica* und dgl. zu suchen sind. Das *l* ist slawisch, es gehört dem Part. praet. act. II. an, von welchem zahlreiche Ableitungen auf *-nikă*, *-nica* gebildet sind, z. B. altslow. *bajalnikă*, *bělilnikă*, *imēlnikă*, *skadēlnikă*, *doilnica*, *takatelnica* etc.; neuslow. *pihalnik*, *umětalnik*, *vsekalnik*, *nosilnica*, *spovēdalnica*. In den Formen *čovlică* u. s. w., auch *sorlic* neben *soric*, wohnt dem *l* deminutive Kraft bei, vgl. *căt-ul-eț*, *corn-ul-eț*, *fi-ul-eț*, *furc-ul-iță*, *musc-ul-iță*, auch *porc-ul-în* u. s. w. Ich bemerke auch *cășiga* = *cășiga*, *coraslă* = *corastă*.

Ein Wort habe ich mir bis zuletzt aufgespart, weil es eine längere Erörterung verlangt, das Pronomen *o* nämlich. Hasdeu identifiziert zu Urk. XXVI dasselbe mit dem unbestimmten Artikel *o*, und erblickt hier einen vorrömischen Ueberrest. Aber es wäre doch höchst befremdlich,

wenn die feminina *o* hinsichtlich ihres Ursprungs nicht zu den Maskulinen *lu*, *un* gehörten. Ich stimme daher mit Cihac in der Trennung beider *o* und in ihrer Bedeutung aus *una* und *illam* überein, durchaus aber nicht in ihrer lautlichen Erklärung. Zunächst einige Worte über *o* = *una*, altnordrum. u. südrum. *unǎ* (aber westrum. nur *o*). Aus *unǎ* wurde *uǎ*. Wir haben zwar keinen andern ganz entsprechenden Fall; der Schwund des *u* zwischen zwei Vokalen findet sonst nur unter zwei Bedingungen statt: 1) nach *á*: *gráǎ*, *fráǎ*, 2) vor *i*: *vie*, *ai* = *vinea*, *anni*. Allein da hiedurch im Allgemeinen eine weit geringere Widerstandskraft des *n* für das Römänische, als z. B. für das Italienische bezeugt wird, so könnte wohl auch einmal ausser der Regel, und zwar in einem so häufig vorkommenden und so rasch gesprochenen Worte, wie *unǎ*, das *n* wegfallen; für die besondere Behandlung derartiger Wörter liessen sich hinlängliche Beispiele aufstellen. *Uǎ* aber muss, wie wir gleich sehen werden, *o* ergeben. Der Stammbaum des andern *o* ist folgender:

(i)lla	
*ua	
*va	*uǎ
westrum. (Valdarsa)	nordrum. und westrum. <i>o</i> ,
<i>vo</i> , von Ascoli dem	südrum. <i>u</i> (auch in No. XXVI,
nordrum. <i>vo</i> = <i>vreo</i>	wo aber <i>u</i> und <i>o</i> überhaupt
«irgendeine» gleich-	öfters vertauscht werden).
gesetzt.	

Ich werde versuchen die beiden Hauptübergänge durch hinreichende Belege zu erweisen, wobei ich bemerke, dass ich tonloses *o* und *u* zwischen Vokalen nach den Angaben Einheimischer als gleichwerthig ansehe.

1. *O* = *uǎ*:

a) im Anlaut = *va*:

oraş = magy. *város* (von Hasden angeführt),

Oşorhéu = *Vasárhely*.

O = *va* = **voa(le)* gehört nicht hieher, die verschiedenen Formen für *vult* sind so zu ordnen:

$$va \left\{ \begin{array}{l} vo - o \\ a \end{array} \right.$$

Anlautendes *v* fällt ab, wie in den andern Formen desselben Zeitwortes (*efi*, *or*).

Vo = *va* (und ebenso die oben angeführte valdars. Form für *illa*) beruhen auf Assimilation wie *luom*, *luo* = *luám*, *luá*, *ploo* = *plod*. Hasden

b) im Auslaut:

halao=*haluā (Ofener Wtb. *haleduā*) von *halāu*,
hālāstao=*hālāstauā (Ofener Wtb. *halastauā*) von *hālāstāu*,
macao=*macauā von *macāu*,
valao=*valauā von *valāu*.

$$\beta) = ua = (u) \cdot a :$$
$$7) = ua = va :$$

noao (südrum. *nao*) neben *noauă* = *nova*.

ploao neben *ploauă* = *pluv(i)at* (vgl. *ploaie* = *plu(v)ia*).

greao (südrum.) = **greauă* = *greva* für *grave*.

$$\delta) = ua = va = ba :$$

fao (sūdrum.) = *fabā*.

$$e) = ue = ve \text{ (oder } = vu = v):$$

voao (südrum. *vao*) neben *voauă* = westrum. *voue* = **vove* = *vobis*.

o (tonlos) = *uā = westrum, uvā, uve = ubi.

neao (sūdrum.), *neavo*, *nāvu* (westrum.) = *neauā* (nordrum.), *neavā*,
neaua (westrum.) = *nive*.

V oder *u* assimiliert das folgende *e* zu *ä*, doch nicht nothwendigerweise (vgl. *oae*=*ove*).

$$\eta) = ue = (o) - e :$$

doao (sūdrum. *dao*) neben *doauā* = *doae* = **doe* = *duae*.

roao (südrum, *rao*) neben *roauă* = *roaue* = **roe* = *rore* (vgl. it. *prua* = *prora*).

(1) Allerdings macht mich Hasdeu darauf aufmerksam, dass in alten Texten *luoi*, *luo* vorkommen; aber daraus würden doch nicht *luo*, *luom* geworden sein.

2. *Ua=lla*. Die Bedingungen, unter welchen *l* im Rumänischen zu *u* wird, sind von denen verschieden, unter welchen solches von andern romanischen, in deutschen und in slawischen Mundarten geschieht. Es wird nur doppeltes *l* vokalisirt (einfaches bleibt zwischen Konsonanten, und verwandelt sich zwischen Vokalen zu *r*) und nur vor *a*¹ (vgl. *cale* = *calle*, *cal*=*caballo*):

măduă, *măduhă*, *măduvă* = **mădu-u-ă* = *medulla*,

pivă, *pio* = *piuă* (davon *piuar*) = **pilla* für *pila*.

Die volksthümliche Form **pilla* blickt noch in ital. *pillo* durch; vgl. ital. *pigliare* u. s. w. (wie *togliere* = *tollere*). Das *u=ll* drang in den Plural ein: *piuc* (wie *măduc*) wofür auch (vgl. oben ϵ und η) *piuă*, *pio*.

stavă (davon *stăvar*) = **stauă* = rom. *stalla*, von Hasdeu angeführt. — Plural: *stăvi*.

In andern Wörtern, wie in *olla*, bleibt *l*: *oală*; es würde uns Nichts helfen, das rumänische Wort auf die Form *ola* zu beziehen, denn diese hätte *oară* ergeben müssen.

3 = 1. + 2. *O=lla*, ohne dass das Mittelglied *uă* nachzuweisen ist, wie bei *piuă*. Die Substantiva auf *-ella* lauten im Südrumänischen auf *-eao* aus; z. B:

ste-lla : **ste-uă* : *stea-o*

stellae : **ste-le* : *stea-le*

Zuweilen wird das *e* des *ea* (Kavalliotis schreibt *ia*) von dem vorhergehenden Konsonanten verschlungen, ähnlich wie ich oben *nao*, *dao*, *rao*, für *noao*, *doao*, *roao* verzeichnet habe. So:

sella : *șao*

sellae : *șale*

Sekundäres *-ella* wird nicht anders behandelt:

**maxella* für *maxilla* : *maseao*.

**suprincella* (vgl. churw. *survaschella*; rum. Plur. *sprincelc*, unbekannter Herkunft zu No. XVIII)² für *supercilium* : *sufrențeao*, *sufrânteao*.

Wie im letzterem Beispiel *ll* für *lj* eintrat, so umgekehrt *lj* für *ll* in *scintilla*, **scintilja*, **scintelja*, nordrum. *scănteie*, *scântee*.

Das Westrumänische scheint sich im Allgemeinen wie das gleich näher zu besprechende Nordrumänische zu verhalten. Majorescu's Wörterbuch wenigstens bietet *stea* (doch zu Schitazza: *stella*), mit Artikel *steaua*, Plur. *stelle*; *verigea*, Plur. *verigelle*; *vițea*, Plur. *vițelle*. Ascoli bemerkt *stăla*

¹) Im Westrumänischen schwindet *l* häufig zwischen *a*, *u* und Konsonanten, z. B. *albus*, *cad* = *caldus*, *pamă* = *palma*, *ascuta* = *auscultare*, *cuca* für *culca* = *collocare*, *pupă* = *pulpa*. Als Vorstufe ist wohl *u* anzunehmen (also **aub*, **caud* u. s. w.) Merkwürdig ist hier *căsteu* oder *castău* = *castellum*, womit insbesondere das Schloss *Castua* bei Finne bezeichnet wird. Auslautendes *l=ll* schwindet nach *u* in *sătu* = *sătul* (Fem. *sătulă*); ähnlich in der nordrumänischen Volksprache das *l* des Artikels, z. B. in *omu* = *omul*.

²) Daraus dann mit Volksetymologie, welche Cihac als die eigentliche aufstellte: nordrum. *sprincenă*, *sprăncenă*, westrum. *supragină*, *desupragină*.

zu Valdarsa, doch die wichtige Form *stăvu* zu Zejane (vgl. oben *năvu*).

Das Nordrumänische unterscheidet sich vom Südrumänischen zunächst darin, dass es nach *ea* von *-illa* gar keine Spur übrig geblieben ist:

<i>stea</i>	Plur. <i>stele</i>
<i>sea</i>	<i>sele</i>
<i>măsea</i>	<i>măsele</i>
<i>mantea</i>	<i>mantele</i>

Neben *mantea* auch *mantă* und (dem Ofener Wörterbuch zufolge) *mantăo*. Ebenso auch im Pronomen der 3. Person (**ella* für *illa*):

<i>ea, ia</i>	Plur. <i>ele</i>
---------------	------------------

Hier aber stimmt das Südrumänische überein:

<i>ia</i>	— <i>ele</i>
-----------	--------------

Es fragt sich, ob *o* oder die ältere Stufe *uă* abgefallen ist, und dieselbe Frage gilt für:

<i>grea</i>	= <i>*greauă</i> (südrum. <i>greao</i>) = <i>*greva</i> = <i>grave</i> ,
<i>nea</i>	neben <i>neauă</i> (südrum. <i>neao</i>) = <i>nive</i> .

Abfall des *o* ist ja möglich; vgl. *manta* = *mantăo* und unten *za* = *zao*, *zi* = *zio*. Jedoch neige ich mich zur Annahme, dass *uă* geschwunden ist, ohne vorher durch *o* durchzugehen; wahrscheinlich ist mir dies für gewisse (nord- und südrum.) Verbalformen:

<i>ia</i> (<i>lja</i>)	= <i>*leauă</i> = <i>levat</i> ,
<i>bea</i>	= <i>*beauă</i> = <i>*beue</i> (<i>uă</i> = <i>uě</i> s. oben) = <i>bibit</i> ,
<i>la</i>	= <i>*lauă</i> = <i>lavat</i> .

Es wird sich zunächst das *u* verflüchtigt haben, welches überhaupt so schwach klingt, dass man statt *nouă*, *ouă*, *rouă*, *seuar* u. s. w. auch *nóă*, *óă*, *róă*, *sear* u. s. w. schreibt. *Ā* nach *a* konnte sich nicht halten; vgl. nordrum.:

<i>rea</i>	= <i>*reaă</i> = <i>rea</i>
<i>mea</i>	= <i>*meaă</i> = <i>mea</i>
<i>ta</i>	= <i>*toaă</i> = <i>tua</i>
<i>sa</i>	= <i>*soaă</i> = <i>sua</i>

Die drei letzten Formen lauten im Südrumänischen ebenso; doch statt *red* gilt hier *rao* (für **reao*) = **reauă*, indem *u* aus dem Maskulinum *reu* stammt (vgl. z. B. prov. *Yuzieua*, *mieua*), oder euphonisch eingeschoben worden ist, gerade um das auslautende *ă* vor dem Abfall zu schützen. Diese zweite Deutung scheint die einzige anwendbare zu sein für:

<i>curao</i> (südrum.)	= <i>*cureauă</i>	} = <i>cureaă</i> = <i>corrigia</i> .
<i>curea</i> (nordrum.)		
<i>cucuveao</i> (südrum.)	= <i>cucuveauă</i> = <i>cucuveaă</i> =	} it. <i>coccoveggia</i> , neap. coccovaja, neugr. κοκκο- βάρια, u. s. w.
<i>cucuvăie</i> (nordrum.)	=	

In einem Falle¹ bleibt das *uă* = *lla* im Nordrumänischen, nämlich bei Antritt des bestimmten Artikels, so *steaua* (die gewöhnliche Schreibung ist *steaoa*) = *steau(ă) + a*. Die gleichlautende südrum. Form wird geradeso zu fassen sein; wenn sie auch wegen der unartikulierten Form *steao* und des Dativs *steo-ji* heutzutage als *steao-a* geföhlt wird, so ist doch zu bedenken, dass, als die unartikulierte Form noch *steauă*, nicht *steoo*, die artikulirte schon *steaua* lautete.

* Analogie der Nomina auf *ed* (*edio*), mit Artikel- *edua*, Plur. *ele* sind viele andere geföhlt, wobei noch nicht zu entscheiden ist, welcher Stufe die Analogie in Wirkung ist. Es ist zunächst durchsichtlich, dass im Nordrumänischen das *-ea* des unartikulierten Sing., welches nicht aus *-ella* entstanden war, gleiche Behandlung erfuhr, wie das *ea*, welches aus *-ella* entstanden war, also:

<i>urea</i>	<i>ureau-a</i>	<i>curele</i>
<i>rea</i>		<i>rele</i>
<i>mea</i>		<i>mele</i>
<i>grea</i>		<i>grele</i> ²

Indessen, da *grea* auf **greaă* zurückgeht, so konnte schon letzteres in der Pluralbildung sich nach **steauă* : *stele* gerichtet haben. Hieher gehören auch viele Wörter griechischer und türkischer Herkunft, z. B.:

<i>lichia</i>	<i>lichiau-a</i>	<i>lichele</i> ,
<i>văpsea</i>	<i>văpseau-a</i>	<i>văpsele</i> ,
<i>bogcea</i>	<i>bogceau-a</i>	<i>bogcele</i>
<i>inamea</i>	<i>inameau-a</i>	<i>inomele</i> .

Im Südrumänischen stimmen vollständig zu *stea* : *steale*, *gao* : *gale* u. s. w.:

<i>greao</i>	: <i>greale</i>
<i>nao</i>	: <i>nale</i>
<i>rao</i>	: <i>rale</i>
<i>curao</i>	: <i>curale</i>

allein, wird:

<i>mea</i>	: <i>mele</i>
------------	---------------

durch das einzige *ea* : *ele* hervorgerufen worden sein? Werden wir nicht vielmehr **meauă* (welches dem **reauă* durchaus entsprechen würde): *mele* ansetzen müssen?

Wenn die Wörter auf betontes *a*, mit dem Artikel *aua* und im Plural *ale* haben, wie besonders alle jene türkischer Herkunft, z. B. (nordrum.):

<i>aba</i>	<i>abau-a</i>	<i>abale</i> ,
<i>bina</i>	<i>binau-a</i>	<i>binale</i> ,
<i>masala</i>	<i>masalau-a</i>	<i>masale</i> ,

(1) Bemerkenswerth ist, dass eine und die andere Ableitung *u* neben *l* = *u* aufweist: *geuar* neben *gelar*, *inġeua* neben *inġela*.

(2) Im Westrumänischen von Schitazza wirkt die Analogie sog. *g* = *g* weiter auf das Maskulinum: *greli*, Plur. *greli*.

so mag das Vorbild der Wörter auf *-ea* genügt haben. In einzelnen Fällen lässt sich aber auch von **auă : ale = *eauă : ele* ausgehen. *Za* (*zau-a, zale*) ist nicht, wie Rösler will, das türkische *zeh*, sondern, wie wir schon gesehen haben, das spätgriech. *ζάβα*; aus dem Plural *zale* hat sich dann ein neuer Singular *zală* entwickelt. Von einem nicht gebräuchlichem *ba = lat. bava*, lautet der Plural *bală*, wozu als Singular wiederum *bală* gilt, wenigstens im Südrumänischen; auch finde ich einen männlichen Singular *bale* (Pl. *bală*) angegeben. Das Wort könnte übrigens aus dem Slawischen stammen. *Ta, sa* scheinen mir aus **toauă, *soauă* (vgl. oben *meauă*) = **tova, *sova*, verkürzt und ihre Plurale *tule, sale* auf diese ältern Formen zurückzugehen. Mussafia stellt **tea (teale), *sea (scale) = *te-a, *se-a* (nach *mea* gebildet) auf. Aber wie erklärt sich die verschiedene Behandlung des gleichen Vokals in der 2. u. 3. und in der 1. Person? Der Diphthong *ea* wird nach Mussafia (Vocal. §. 12) besonders nach Labialen, auch nach Sibilanten, zu *a* vereinfacht; sollte *m* stärker gewirkt haben, als *t* (s. Lambrior a. a. O. S. 87, a) und *s*? Nach dem Lambrior'schen Gesetze müsste übrigens das Femininum zu *mieu, *mia* (wie *miez = mia-ză*) lauten; in den Denkmälern des 16. Jahrhunderts nehme ich aber *mă*, nicht *mă* oder *ma* wahr. Auch *tăă, săă* dürften nicht = *teus, seus*, sondern **tous, *sous* sein (vgl. südrum. *nău* Kav. = *nou* Boj.). Man beachte noch die enklitischen Formen: *mio, to, so* (*miu, tu, su*). Einen gewissen Einfluss mag das 1. Possessivpronomen auf die beiden andern immerhin ausgeübt haben, nur ist derselbe nicht durchgedrungen; so südrum. *teu* wie *meu* neben *su*, altnordrum. *mume-sii (-suae)*. Im Westrumänischen allerdings: *mev, mă, —tev, tē—sē*, Fem. *mă—tă—să* (nach Ascoli; Majorescu gibt die Formen, wie im Nordrumänischen).

Eine wunderbare Wortform bleibt noch übrig. Das altromanische *dia = dies*, welches im Rumänischen *zie* geworden wäre, erweiterten die Rumänen in **diva*; dies ergab *-ziuă* (volkstümlich). *-zio* (Ofener Wtb.), *-zi* (mit Artikel: *ziua*) oder, indem der Akzent verlegt wurde, *ziăă*, südrum. *-zuă* (volkstümlich auch im Nordrum.; s. überdies Urk. II). Der Plural lautet in beiden Mundarten *zile*. Westrum. (Valdarsa) *zi, zie*, Plur. *zie, zile*.

In *steaua* u. s. w. haben Manche, so Diez, *ua* als Artikel gefasst. Allerdings ist *ua* die älteste Form des weiblichen Artikels im Rumänischen, aber sie liegt nicht mehr vor; aus den gemachten Auseinandersetzungen wird klar geworden sein, dass man *steau-a* abzutheilen hat. Wie lässt es sich nun erklären, dass während sonst überall im Romanischen der Artikel *illa* und das Konjunktive Pronomen *illa* in gleicher Weise, sie im Rumänischen in verschiedener Weise abgeändert worden sind, jenes zu *a*, dieses zu *o*? Die Ursache liegt sicher in der nothwendig enklitischen Stellung jenes, und in der vorzugsweise pro-

klitischen dieses. Auch in letzterer hätte ja allenfalls *a* aus *ua* werden können (vgl. *a* für *va* = **colit*); in **cetatea*, **mumăua* u. s. w. war jedoch der Ausfall des zwischen zwei unbetonten Vokalen stehenden *u* beinahe geboten, und wurde noch durch das Vorhandensein eines Artikels *a* in der alten Landessprache gefördert. *A* aus *la* wie im Portugiesischen ist hier nicht möglich; *l* fällt im Anlaut nur vor *e* und *i* ab, nachdem *e* mouillirt worden ist (*ei* = *jei* = *ljei* = *lei*; *i* = *ji* = *lji* = *li*). Wenn statt *domnul* auch *domnu* gesprochen wird, so schwindet *l* im Auslaut; in *aconui* (No. XXX), *logofutui* (No. XXXIII) aber, insofern wir es nicht mit blossen Schreibfehlern zu thun haben, mag sich die Wirkung im Pronominalformen, wie auch Hasdeu annimmt, kundgeben. Noch ein anderes Bedenken sei wo möglich beschwichtigt. Ich habe zwischen *ua* und den Pronomen *o* die Mittelstufe *uă* eingeschoben, weil ich bemerkte, dass *o* auch als Nebenform von einem solchen *uă* erscheint, welches nicht auf *ua* zurückgeht. Die Möglichkeit, dass *ua* sich unmittelbar zu *o* entwickelt habe, wollte ich damit nicht ausschliessen, ich wollte mich nur nicht in eine Frage vertiefen, die nicht entschieden werden kann solange es uns bezüglich der Trübung des *a* zu *ă* an chronologischen Anhaltspunkten fehlt. Entweder würde *a* in *ua* = *illa* als in einem Einsilber überhaupt nicht getrübt, wie ja auch im Französischen *la* geblieben, oder im Pikardischen zu *le* geworden ist, oder es geschah dies im Pronomen *ua* erst dann, als der Artikel *ua* schon zu *a* herabgesunken war. *A* aber in *cetatea*, *mum(ă)a* u. s. w. widerstand leicht der Trübung. Hätten wir übrigens diese Artikelform *a* nicht, so wäre es glaublich, dass der Uebergang oder wenigstens die Hinneigung von *ll* zu *u* auf Rechnung des folgenden nicht *a*, sondern *ă* zu setzen sei.

Die zahlreichen Bemerkungen welche ich an den sprachwissenschaftlichen Theil dieses Buches geknüpft habe, sollen keineswegs dazu dienen, seine Bedeutung herabzusetzen, sondern im Gegentheil, sie hervorzuheben. Wird einer wissenschaftlichen Arbeit, welche neue Bahnen einschlägt, das schmeichelhafteste Lob, aber ohne jede kritische Beigabe, zu Theil, so kann dasselbe sogar bei dem Verfasser keine Befriedigung erregen: es bedeutet entweder, dass er nicht verstanden hat, Fruchtsamen ausstreuen, oder dass der Andere nicht den Boden besitzt solche aufzunehmen und zu entwickeln. Der Werth einer Leistung lässt sich nicht bloss an dem ermesen, was ihr nachfolgt; und in dieser Hinsicht ist das rumsche Veralteten gerade mancher epochemachenden Werke recht lehrreich. Mit dem vorliegenden Buche hat die rumänische Sprachwissenschaft einen sehr bedeutenden Fortschritt gemacht, aber die Fülle von Anregungen die es bietet muss sich auf verschiedenartige Weise äussern, durch Bestätigen und durch Bezweifeln, durch Weiterbauen und durch Einschränken. Es wird Niemanden Wunder nehmen, dass ich mit Hasdeu's all-

gemeiner Richtung durchaus einverstanden, in Bezug auf manches Einzelne abweichende Meinungen geäußert habe. Ein schliessliches Uebereinkommen wird um soweniger ausbleiben, als ein grosser Theil meiner Fragezeichen darauf beruht, dass mir eine Menge von Stoff nicht zur Verfügung stand, welcher leicht den Ausschlag geben mag. Ich empfehle noch einmal, wie ich es schon im Anfang gethan habe, auf das Nachdrücklichste die Arbeit Hasdeu's den Romanisten zur Beachtung, und falls sie so glücklich sein sollte, die Feder eines deutschen Kritikers in Bewegung zu setzen, so möge dieser nicht vergessen, dass die deutsche Vorrede den Zweck hat in das rumänische Buch einzuführen, nicht um dasselbe herumzuführen.

Ich wollte und konnte nur die eine, die wichtigste Seite aus Hasdeu's Buch eingehend würdigen; doch muss ich darauf hinweisen, dass es noch in doppelter Hinsicht ein grosses Interesse darbietet, in paläographischer und in geschichtlicher. Ueber slawisch-rumänische Paläographie steht eine eigene Abhandlung Hasdeu's in Aussicht, welche das hier Gebotene zusammenfassen und ergänzen wird. Mehr als die politische Geschichte kommt die Kulturgeschichte, besonders die Rechtsgeschichte, in Betracht. Uns Abendländer muthen die alten Urkunden der Rumänen nach Form und Inhalt mit ihren 318 Vätern von Nikaea und ihren Zigeunertheilungen etwas wundersam an; wer sich davon einen deutlichen Begriff machen will und doch nicht gern rumänisch oder kirchenslawisch liest, der nehme die Urkundensammlung des Klosters Solka zur Hand, welche Wickenhauser im vorigen Jahre herausgegeben hat. Aus unsern Texten sei von merkwürdigen Thatsachen die eine, keineswegs vereinzelt dastehende angeführt, dass um's Jahr 1600 Negré, Nedé's Bruder, in die Gefangenschaft der Tartaren gerieth und übel zugerichtet daraus entkam; von merkwürdigen Gebräuchen der, dass mitverkaufte Frohnbauern an dem Kauftrunk, dem *aldămaş*, Theil nahmen. Bedeutsamer aber noch dünkt mich der Name, den solche Frohnbauern führen, *romăni*, und ich hätte die Anmerkung Hasdeu's, die er darüber zu No. XXI gibt, etwas ausführlicher gewünscht. Noch erwähne ich das *şobote* in No. VIII, das «Stiefelgeld» (eig. «Stiefel»), wie in andern romanischen Sprachen «Handschuh» für «Trinkgeld» gilt), welches im abendländischen Mittellatein *calciarium* u. ähnl. heisst, und das *codru* von No. XXVIII im Sinne von «abgegränztem Gebiet». Nur glaube ich nicht, dass *codru* «Stück» aus *codru* „Wald“ abgeleitet ist; *codru de pâine*, *codru de caş* entspricht genau lateinischem *quadrapanis* (Seneca), *quadra casei* (Martial), das Wort ist in gräzisirter Gestalt (über *co=qua* s. Vok. II. 510.) dann in's Rumänische gelangt. Hasdeu selbst hat diese Ansicht (Ist. crit. II. 65) ausgesprochen. Wäre nicht das alb. *kodre*, Hügel (auch im Westrum. ist *codru*=Hügel), so liesse sich recht wohl die Bedeutungsreihe, „Quartier“, „abgegränzter Wald“, schlechtweg „Wald“ aufstellen. Auch das germanische *Mark* dürfte eine

ähnliche durchlaufen haben, statt von dem Begriff „Wald“, wie Grimm will, ausgegangen zu sein. Für die Erforschung der rumänischen Rechtsalterthümer hat Hasdeu einen glücklichen einleitenden Schritt gethan: vom Ministerium mit der Abfassung eines juristischen und eines linguistisch-mythologischen Fragebuches betraut, hat er ersteres, indem er sich die bekannten Arbeiten von Bogisich und von Efmek-Matvieev zum Muster nahm, schon erledigt. Wenn auch ein flüchtiges Durchblättern dieses Programmes uns Linguisten werthvolle Winke verheisst, so liegt uns doch das zweite weit mehr am Herzen, und seinen Ergebnissen sehen wir mit grösster Spannung entgegen. Und da wir uns einmal im Wünschen und im Hoffen drinnen sind, so sei es nicht verschwiegen, dass die Durchsicht der Urkunden das Verlangen nach einem Orts und nach einem Personennamenbuche sich rege gemacht hat, wovon nächst erklärt werde, was sich zwangslos erklären lässt.

Wenn nun aber nirgendwo die Sprachgeschichte mit der Kultur- und mit der politischen Geschichte inniger verknüpft ist als auf rumänischem Boden, so trifft es sich glücklich, dass die Studien eines und desselben Mannes sich in diesen drei Richtungen bewegen. Ich kann nicht läugnen, dass mir früher die ungemeine Vielseitigkeit und Fruchtbarkeit Hasdeu's Bedenken eingeflösst haben, ja dass mir sogar seine Gelehrsamkeit, welche einen so ausgedehnten und so verschiedensprachigen Bacherschatz beherrscht, eine gewisse Gefahr zu bergen schien; allein ich sehe nun, dass er sich mehr und mehr in den Wirkungskreis hineinfindet, für den er geschaffen ist, und dass Manches, was man ihm als Fehler anrechnen könnte, im Grunde nur in einer etwas starken Reaktion gegen herrschende Strömungen besteht. Wie sehr auch Rumänien den westlichen Einflüssen die Thore angelweit geöffnet haben mag, so haben doch die wissenschaftlichen Methoden des Abendlandes einige Mühe gehabt, sich dort einzubürgern. Hasdeu hat nach Kräften dazu beigetragen: indem er mitunter den Ersten die allgemeine Latinomanie bekämpfte, hat er sich mit dem Stande besonders der sprachwissenschaftlichen Forschung vollständig vertraut gemacht, und die Werke, in welchen er diese Vertrautheit bekundet, tragen nicht den Charakter der Reproduktion an sich, sondern enthalten eigene Untersuchungen von einem Fleisse und einer Gründlichkeit, wie sie unter seinen Landsleuten noch neu waren. Hier regt sich jene Originalität, welche T. Majorescu in dem wissenschaftlichen Leben der Rumänen gänzlich vermisst; möge sie sich noch weiter kräftigen und klären und ringsum belebend wirken.

Darf ich diese Gelegenheit benutzen, um gegen die düstern Betrachtungen, welche Majorescu, gewiss nicht unberechtigtermassen, über die ganze heutige Kultur der Rumänen anstellt, einige tröstlichen ausspielen, und so meiner trockenen Vorrede einen Schluss zu gewinnen, so

welchem man erkenne, dass sich bei meinen rumänischen Studien nicht nur der Kopf, sondern auch das Herz betheiligt? Es ist nicht so schwer mit jenem Treibhauswesen, welches Majorescu rügt, ein Ende zu machen. Man wird einsehen, dass künstliche Wärme und Bewässerung nicht alles und nicht das Beste durchsetzen, dass die Knospen des Lenzes den Herbst erwarten müssen um zu Früchten zu werden; und dass auch die schönsten ausländischen Pflanzen denjenigen den Platz nicht streitig machen dürfen, welche der eigene Boden trägt. Die nationale Kraft wurzelt immer im wirklichen Volksthum; auch der Riese Antaeus verlor seine ganze Leibesstärke, sobald sein Fuss die mütterliche Erde nicht mehr berührte. Fangen nun die rumänischen Gelehrten an, diesem Volksthum ihre liebevolle Aufmerksamkeit zu widmen, so haben die Schriftsteller ein Gleiches zu thun. Luther besuchte die Handwerker, um ihnen gewisse Ausdrücke abzulauschen; Malherbe meinte, man müsste das wahre Französisch von den Lastträgern erlernen, und noch heutzutage sind die toskanischen Bauern für Leute von litterarischem Ruf in Sprachsachen Autoritäten. Warum sollen unter den Rumänen die Belesenen nicht bei denjenigen in die Schule gehen, welche gar nicht lesen können? Die Dichter besonders müssen nicht bloss die Sprache, sondern auch die Seele des Volkes studiren, des niedern, verachteten, unwissenden Volkes. Das Schönste, was die rumänische Dichtung hervorgebracht hat, gehört — wenigstens ausländischem Urtheil zufolge — dem Volke an; das Andre stuft sich in seinem Werthe so ziemlich nach dem Masse volksthumlichen Geistes ab, von dem es durchdrungen ist. Es ist wahr, das Rumänische erscheint unter seinen romanischen Schwestern etwas zurückgesetzt, fast wie eine Art Aschenbrödel, aber das rührt nur davon her, weil es die Salondame spielen will, statt sich mit seinem malerisch geschlungenen Kopftuche und seiner golddurchwirkten, befranzten Schürze zu zeigen. Ich bin weit entfernt von dem Ansinnen, die Rumänen möchten aufhören vom Auslande zu lernen und zu entlehnen; im Gegentheil, es ist in mancher Hinsicht dessen noch nicht genug geschehen. Aber das Fremde, was hereindringt, darf sich nicht zu luftigen phantastischen Gebilden zusammenweben; es muss auf einen festen Kern stossen, in dessen Saft und Blut es übergeht, wofern es sich überhaupt nahrhaft erweist. Bildet sich ein solcher Kern, sammelt sich in ihm die überschäumende und abirrende Jugendkraft — und das wird sein — dann ist die zunehmende Blüthe der rumänischen Kultur gesichert: die frischen Lorbeern gewonnen in heldenmüthiger Tapferkeit gegen Feind und Freund, werden mehr und mehr von sanften Oelzweigen durchschlungen werden, und aus den Ruinen der Balkanhalbinsel, den Zeugnissen barbarischer Kämpfe, werden im Norden und im Süden zwei Säulen emporragen, bestimmt einen neuen stolzen Friedensbau zu tragen, und die Erinnerung an die beiden grossen Völker des Alter-

welche in der Sprache fortdauert, zu noch lebendigerem Glanze
chen.

Graz, Ostern, 1878.

S. XV. Das Vorhandensein eines vokalischen *r* scheint mir im Westrumänischen
zu suchen; vgl. *'rd-rid*, *'re-ris*, *'rpā-ripā* zu Schitazza. — In Bezug auf *pāri-*
s. w. verdient die Ansicht Dr. Iarnik's in Wien beachtet zu werden, dass das *ā* die
rkeit des vor Konsonanten ja oft verdunkelten *u* (s. S. XIII) hervorheben sollte

Nota bene. — Die Erwiderungen Hasdeu's auf einige von obigen Bemerkun-
gen finden sich unten in *Addenda et corrigenda*.

«CUVENTE DEN BĂTRĂNI» DE D. B. P. HASDEŪ.

RAPORTUL

DOMNULUI GEORGE BARITZ,

CITIT ÎN ACADEMIA ROMÂNĂ, ÎN NUMELE COMISIUNII ÎNSĂRCINATE A DEFIŢE, PENTRU
PREMIUL NASTUREL, CEA MAI BUNĂ CARTE EŞITĂ ÎN LIMBA ROMÂNĂ ÎN CURSUL A-
NULUI 1878.

КСРЕНТЕ ДЕН КЗТРЪНИ. Limba română vorbită între ani 1550—1600. *Studiu paleografico-linguistic de B. Petriceicu-Hasdeu Cu observațiuni filologice de Hugo Schuchardt.* Tomul I. București, Tipografia Societății Academice Române, 1878.

Acest titlu special este preces de altul dublu, mai general, care sună :

Direcțiunea generală a Archivelor Statului. Publicațiuni istorico-filologice. Texturi și glose române între 1550—1600.

În aceste două titluri său, cum le numău bătrânii, p órtă, por ț i ale căr ț ii, tendința autorului este respicată binișor. Aceiași însă se află descrisă și motivată cu atât mai limpede în prefațiunea generală dela paginile I—II și în prolegomena specială, cuprinsă pe paginile 1—4 sub titlul : Texturi române inedite înainte de anul 1600.

În partea I a acestei publicațiuni erudite aflăm 30 de documente, dintre cari numai documentul Nr. 1 este traducțiune, cea-l'altă colecțiune cuprinde texturi originale. Partea II este intitulată A p e n d i c e, care stă dintr'un lung inventariu românesc său, cum se intituléază acela, C a t a s t i h u l Monastirii Galata (Iași) 1588 Noembre 4—25. Acest prețios document, proprietate a generosului și eruditului domn Dim. A. Sturdza, fu dat domnului Hasdeu spre publicare și comentare. Tot în apendice se mai vîd alte două documente românesce originale din secolul al 17-lea. În partea III, mai mică decât toate cele-l'alte, se află un glosariu de cuvinte românesce, intercalate și ascunse prin documente vechi slavone, începînd dela un chrisov al lui Ștefan Dușan țar serbesc dela 1348 pînă la 1593. În partea IV, vine un alt glosariu No. II dintre anii 1600—1630, pe care domnul Hasdeu îl denotă cu titlul : Specimen de dicționar etimologic al limbei române, cu vre-o 500 de

cuvinte. D-sa îl comentază pe 53 de pagine. În partea din urmă avem *Cronica călugărului Michail Moxa din Oltenia*, scrisă pe la a. 1620, la care editorul iarăși adăose multe adnotațiuni erudite.

Scopul principal al acestei publicațiuni este, precum însuși autorul observă în prefață, «a pune o serioasă temelie analitică pentru filologia și diplomatica română»; era în căut pentru limba din texturi, dice că ele reprezintă *limba vorbită odinioară de Români*, și așa generațiunile de astăzi vor cunoște care era *limba cea vorbită* a poporului românesc între anii 1560—1600, sau adică înainte cu 300 și mai bine de ani. Colegul nostru apasă expresiunea *limba vorbită*, și o motivează observând că: «până acum, cât se atinge de secolul XVI, s'au publicat numai texturi române traduse, în cari nu numai sintaxa oglindește mai mult sau mai puțin o construcțiune străină, adică este slavică sau grăcă, dar adesea pînă și cuvintele isolate se întrebuintează pe dos, din cauză că traducătorul nu înțelegea sau nu sciea să brodească ideia originalului.» «Sintacte oficiale sau particulare, scrise în România de către Români după trebuințe locale și momentane. Autorii lor, oameni din popor, nu scieau multe carte. Ei scrieau așa cum se vorbea în zilele lor în orașul sau chiar în satul unde trăiau.» Așa crede domnul autor, și rămâne ca lectorii să se convingă despre afirmațiunile d-sale comparând mai ales construcțiunea, frazeologia românească veche din sec. XVI cu cea ce o auzim acum *în secolul nostru*, din *gura poporului românesc* locuitor în acele părți ale Munteniei și Moldovei, pe unde el nu este amestecat cu nici o populațiune de alte limbe străine. Aci, în această carte, autorul presupune, că limba documentelor publicate de domnia sa și a celor ce se vor mai publica să fiă comparată cu cea veche cunoscută din traducțiunile vechi. Este învederat, că cu această se face alusiune mai virtos la interesantele și instructivele publicațiuni ale venerabilului nostru coleg d. Timoteiu Cipariu, cunoscute nu numai literaților români, ci și filologilor străini, căți se ocupă cu studiul limbilor neolatine, prin urmare și cu al limbii noastre. De altminterlea însuși colegul nostru Hasdeu ne-a observat la ocaziune, că d-sa cu această publicațiune continuă pe ale d-lui Cipariu. Eu cred că această impregiurare merită cea mai de aproape atențiune, nu numai a filologilor de profesiune, ci și a tuturor Românilor inspirați de legitima dorință de a pătrunde în natura limbii noastre, de a-i cunoște geniul ei și a-i descoperi eternele sale reguli, cari stau modeste și ascunse d'inaintea minților profane, din care cauză apoi acestea se ved cădute într'o anarhie spăimîntătoare.

Autorul află, că importanța filologică a acestor documente este întreită: 1, *Dialectologică*, arătând diferențele din loc în loc în acelaș interval de timp; 2. *Fonetica*, intru cât scriitorii, lipsiți de orice cultură ortografică, își dedeau silința de a scrie în tocmă ortografia

«cea poporana; 3) sintactică, de oră-ce cugetarea și expresiunea a-
«celuia ce scrie nu era împedecată prin nemic străin».

Acestea sint tesele, pe cari autorul și-a propus a le demonstra și tot-o-dată ilustrează cu un număr mare de exemple, pe cari însă promite a le înmulți cu altele, într'un al doilea volum. La deslegarea acestor probleme, autorul vine armat cu erudițiune vastă, cunoscință de mai multe limbi vechi și nouă, orientale și europene, la care se adăoge paciența sa de fer și agerimea sa de spirit. Ca să tăcem de extraordinarele dificultăți paleografice, pe cari autorul va fi întâmpinat la descifrarea mai multor documente, dacă nu în fiă-care cuvînt, de sigur însă în fiă-care serie de cuvînte; dară adnotațiunile sale numeroase, însoțite de mai multe citate istorice și filologice, au trebuit să'l cöste mare ostenelă, perdere de zile multe și de nopți nedormite. Peste acestea, d. Hasdeu mănuesce la mai multe locuri și scalpelul criticei, spre a corege erori comise pînă acum de către mai mulți filologi; descopere multe cuvînte curat romănesci, cari pînă astăzi nu se află în nici un dicționar romănesc; în fine, nu trece cu vederea nici una din formele gramaticale arcaice, conservate în acele documente, alătura cu unele expresiuni și frase de mare valöre.

Acesta este pe scurt cuprinsul cărții d-lui Hasdeu, spiritul în care și metodel după care e scrisă. De acela ea nu va pute lipsi din biblioteca nici unui Român și patriot, carele pretinde a iubi și a cultiva limba noastră.

Cu atât eu aș crede că mi-am împlinit misiunea, cu care am fost onorat de către d-vöstre, domnilor colegi, de a face cunoscut noul op al d-lui Hasdeu și calitățile sale atât de recomandabile, mai ales dacă le vom lua în considerațiune și din punctul de vedere al grelei misiuni, a cărei împlinire o așteptă națiunea întreagă dela Societatea Academică Română. Ar lipsi totuși să arăt, cari sint conclusiunile filologice, aplicabile la limba noastră modernă, trase de însuși autorul din acel studiu critic al său. Acelea însă lipsesc chiar la domnia-sa, din cauză, cum se pare, că autorul și-a rezervat conclusiunile pentru volumul al doilea. După ce însă colecțiunea d-lui Hasdeu cuprinde material bogat, relativ la îndelunga și chiar cerbicösa luptă ce mai decurge la noi între susținătorii principialului etimologic și între ai celui fonetic, eu cred că exprim dorința unanimă a domnilor mei colegi de a vedé acea luptă terminată cu o oră mai înainte, sau măcar a'i trage öreși-cari mieduine, peste cari să nu aibă trebuință de a trece în viitor. Așa eu, fără a continua cu analisarea meritului intrinsec al colecțiunii d-lui Hasdeu, care se constată de ajuns prin cea făcută în paginile precedinți, mi-am propus a cerceta, pînă la ce măsură d. Hasdeu continuă pe d. Cipar, de unde apoi s'ar pute combina și la conclusiuni.

fară pic de consecință, curat cum se întâmpla și în zilele noastre, într-o mulțime de scripte și publicațiuni, cu aplicarea a cator-va litere și a multor forme gramaticale. Așa, de exemplu, în sentința de judecată a logofetului Tudor din distr. Muscel, anul 1585 (pag. 38) finalul s'plin vine scris și respicat în 31 de cuvinte; dară nici acest demn străbun al logofetilor și publicistilor moderni nu este consecințe în gramatica și fonetica sa, căci el în *același* document scrie, de exemplu: *foost și fostu, Tudoru* (cu *u*) și *Simion* (fără *u*), *feciorul, egumenul, al*, și apoi *erăși* într'un resusflet, tot acolo: *cătămu, să-lu ție, amu aflatu, jupăneasa Ancaa n'au faptu coconii... ce au luat pre o sooru...* și încă: *când o-u măritatu... iau datu* etc.

Așa dară, cum au pronunțat Românii din districtul Muscel pe *s* final, înainte cu 300 de ani? *eră* dacă nu l'au pronunțat, din ce cauză popii și logofetii își făceau de lucru ca să'l scriă întreg?

Așa și finalul *i* e scris întreg pretutindeni.

Ce vom mai dice și de duplicațiunea lui *a, o, i*, în mai multe cuvinte, precum: *Gaanceii, așaa, Ancaa, Marinaa, să-l iaa, nowă, fowstu, nowa-stră, mowșe, sowru, feciowru, towtu, mowrtea, apowii, bowiarii, acestuui, maiii, jupănesuui, coconuui, etc.*

Cui îi place să mai caute exemple de natura acestora, le poate afla ușor, între altele la pp. 40, 52, 64, 68, 73, 77 89, 215. Cine voiesce să dea peste confuziunea dintre *d, dz* și *z*, să caute la pag. 188—9, *eră* pe cea dintre *ж* și *ч* o află la pag. 219 și pe *airea*. Mai în scurt, fructele fonetismului destrămat, care domină pînă în zilele noastre și dă limba în prada unei anarhii desfrinate, le poate gusta ori-cine mai din toate părțile acestei publicațiuni, așa încât un număr de cuvinte și forme arcaice raționabile și sănătoase, descoperite în acele documente, abia ne pot desdauna pentru infricoșatele devastațiuni, pe cari le face fonetismul în frumoasa noastră limbă.

La pag. 160, în actul celor șese boiari asupra unei delimitațiuni făcute în anul 1668, aprilie 15, la mânăstirea Cozia (districtul Valcea), logofetul lor pare că ar fi fost gângav de a scris: *tocămelnici, părănătele, sfănăta, cuvănătu*. Despre aspirațiunea literelor *h* (*х*) la finea cuvintelor, ca *gatah, aflatu, mareh, mănah, numeh, meh, meih, valeh* etc. a se vedea documentele dela pag. 100-101. 231-232.

Eu însă nu mă mir de popii și logofetii din vechime, căci, precum s'a observat mai sus, ei sârmanii nu aveau conștiința legilor limbii; lor le lipsise timpul de a și-o studia din fundament; ca să tac, că mulți din ei au fost străini după originea și naționalitatea lor, veniți în patria română cine scie de peste câte țări și mări, dedați a pronunța cu totul alte limbe, prin urmare ei nici nu auțiau sunetele limbii noastre așa precum le aud Românii, ci o pățeau precum o pat, de ex. Germanii chiar și

în dîilele nîstre, cînd urechia lor nu scie sî distingî între b şi p , d şi t , g et k , j (π) et z (w).

Cu acestea încheiî analiza scurtî ce am fost în stare sî fac în dîilele cîte'mî steterî la dispoziţiune, de cînd Comisiunea îmi făcu onîrea de a mî însărcina cu compunerea acestui raport. Scopul îmi fu ca sî arît şi prin analizî cevaşi mai detaliatî importanţa studiilor d-lui Hasden şi meritele autorului.

A. C I H A C ' S

«SUR LES ÉTUDES ROUMAINES DE MR. HASDEŮ»

(BÖHMER'S ROMANISCHE STUDIEN, T. 4, P. 141—84)

BESPROCHEN VON

DR. M. GASTER

(*Zeitschrift für romanische Philologie*, t. 4, p. 463 76)

Als ein Specimen seines II. Bandes des Dictionnaire étymologique habe ich die ausführliche Recension, die Cihac dem jüngsten Werke des Hasden angedeihen liess, betrachtet und als solches einer objektiven aber um so genaueren Untersuchung unterworfen. Wo Herr Cihac auf das Wörterbuch verweist, habe ich es vorgezogen darüber hinwegzugehen (um mich nicht in Hypothesen zu verlieren) und das Erscheinen desselben abzuwarten, welches inzwischen schon erfolgt sein soll, mir aber noch nicht zu Gesichte gekommen ist. Dagegen um so genauer diejenigen Numern, wo Cihac eine Etymologie gibt, die er auch im Wtb. für das betreffende Wort hat, da er stets darauf verweist. Daher auch die Ausführlichkeit meinerseits.

Herr Cihac beginnt die Besprechung des Werkes von Hasden mit einer Anmerkung, die höchst charakteristisch ist. Er liest den facsimilirten Titel des Werkes: *Cuvente den bătruni* und verbessert: *Cuvinte de la bătrini*, wobei er bemerkt: «le titre *Cuvente den bătruni* doit représenter, à ce qu'il paraît, aussi la langue parlée au 16ème siècle.» Der Titel bei Hasden lautet jedoch richtig *bătrâni*, wenn das *ă* auch nicht ganz klar hervortritt. Wichtiger ist aber, dass *cuvente* in der That die ältere Form ist, und ich wundere mich, dass Hr. Cihac die erschöpfende Menge von Beispielen übersehen hat, die Cipariu, Principia de limba, ed. 2, Blasiu 1866, p. 376 beigebracht hat, und zwar aus folgenden Werken des 17. Jahrhunderts: N. Test., Silvästru 1684; Psaltirea, Silv. 1651; Varlaam, Cazania 1643; Şapte sacram. 1645; Cazania, Govora 1642; Biblia Bucureşti 1688 etc. Cihac geht dann ausführlicher auf die Bedeutung der von Hasden veröffentlichten Dokumente ein und bestreitet namentlich deren orthographischen Werth, weil die Schreiber wahrscheinlich Nicht-rumänen waren. Eigenthümlich ist die p. 144 gemachte Bemerkung, dass die slavische Orthographie einen Einfluss auf die Laute ausgeübt hätte, namentlich auf die Trübung der Vocale. Die Schrift, die, wie er selbst bemerkt, meist nur von Nicht-rumänen gehandhabt wurde, kann doch auf die lautliche Veränderung einer Sprache nicht einwirken. Wie erklärt Hr. Cihac das

Vorkommen der dunklen Laute im Albanesischen, worin sogar die Zahl der slavischen Elemente selbst sehr gering ist und Albanesisch nie mit slavischen Buchstaben geschrieben worden ist? Ich wende mich jetzt zu den Etymologien (p. 147—184). Vorausschicken will ich nur, dass ich das grösste Gewicht auf die Gesetzmässigkeit der Lautveränderungen lege und nur da eine Ausnahme annehme, wo eine andere Erklärung unmöglich und die anormale Erscheinung durch eine Analogie unterstützt ist. Willkür bei der Behandlung ist ausgeschlossen.

No. 2. *creț* leitet Hasdeu von *crispus*, Cihac von asl. *krxtā* ab. Schein mir neueren Ursprungs zu sein und mit dem deutschen (siebenbürg.) *kraus* zusammenzuhängen, dessen *s* in *ř* übergegangen, wie *bruncră* aus *Brunnenkresse* entstanden ist; vgl. auch *mintă creță*, hdeutsch *Krauseminze*, siebenb. - deutsch. *krousbálem* (Haltrich, Idiotikon p. 74).

No. 6. *orginic* «velours» leitet Hasdeu und mit Recht vom ital. *as-serico* ab, während Cihac asl. *aksamitā* vergleicht. Wie ist bei letzterem der Vorgang zu denken? Ist *k* in *r*, *m* in *n*, *t* in *k*, übergegangen? Dagegen wechselt im Rum. *l* und *r*, *n* und *r* sehr häufig. Auch ist eine venezianische oder genuesische Vermittelung, als Handelsleute, anzunehmen.

No. 8. *pilotă*. Hasdeu übersetzt „fentre“. Aber sowohl Poliz als Pontbriant, ebenso Iszer, Barcianu, übersetzen in Uebereinstimmung mit C. «Federbett, Tchet». Dieses noch jetzt aus Haaren gewebte Bettuch. lässt jedoch den Zusammenhang mit agr. *πλωτόν* (Hasdeu) näher erscheinen, als mit ahdtsch. *philawi*, nhdtsch. *Pfuhl* (Cihac).

No. 15. *viezure* «blaireau» soll nach Hasdeu von einer thrak. Urform *viedu* herrühren, was wir noch dahingestellt sein lassen. Er vergleicht aber richtig alb. *βιέδουλά*. Cihac meint, es sei slav. Ursprungs vom asl. *jazvū* «erineus» mit Prothesis von *v*, und bemerkt, das alb. Wort wird nicht *viedzulā* gelesen. Albanisch lautet aber *δ* = ngr. *δ* = engl. *th* in *this* (s. Hahn, Alb. Stud. Heft II p. 3; Miklosich, Alb. Forsch. I, II; Camarda I, 14) und nicht wie Cihac = *d*. Das rum. Wort ist unzweifelhaft mit dem alb. identisch, welches ebenfalls sowohl «Dachs» als «Hamster» bezeichnet (Hahn p. 9^b), und stammt vom Verbum *βῆσθαι* «ich stehle», Aor. *vódha* (Dozon 100^b), Particip. *βιέδορα* «Diebstahl», *βιέδου* «diebisch», d. h. dann das Getreide stehlende Thier.

No. 17. *stuhul* «junc» heisst in der Walachei wirklich, wie Hasdeu angibt, *stuful* und davon *stufis* = «Rohrgebüsch», *stufos* «buschig». Wahrscheinlich hat das rum.-lat. *tufā*, *tufos*, *tufis* (vgl. Cihac, El. lat. p. 289 f.) einen Einfluss darauf ausgeübt.

18. *sestre*. Sowohl Cihac als Hasdeu ist entgangen, dass sich das

Wort auch im Bulgarischen findet, cf. Iliev und Hranov, Slovar francusko-bulgarsko-tursky, Rusciuk 1868, p. 81. Ich wage daher die Vermuthung, es entweder mit pers. türk. *zisten* «leben», *zist* «Leben», also = «das zum Leben Gehörige», oder mit ngr. *δεσμός* «lien», *δέσις* «l'action de lier» (Ventoti II, 34) in Verbindung zu bringen.

No. 20. *aciuare* «refuge, abri» kann wohl wie *incet* = *in-quietus* (vgl. Ztschr. f. rom. Phil. II. 386) von *aquieo* (Hasdeu) eher als vom asl. *utěcati se* (Cihac) stammen. Warum und wie sollte auch asl. *c* (= *t*), abgesehen von dem unerklärlichen Ausfall des *t*, vor *u* zu rum. *ci* geworden sein?

No. 23. *bărză* «Storch». Ich bringe den Namen dieses Vogels mit alb. *bărză* = «weiss» (von der Farbe des Gefieders) zusammen. Nach dem oben in Bezug auf die Aussprache des alb. *ș* Bemerkten entspricht dieses alb. Wort vollständig dem rum., während alle slav. Parallelen des Hrn. Cihac noch mancher schwierigen Veränderung bedürfen, um zu rum. *bărză* zu werden.

No. 25. *blëndă* «émerillon». Warum zweifelt Hr. Cihac den orientalischen Ursprung dieses Wortes an, da er doch in derselben Bedeutung und fast in derselben Form wiederkehrt. Vgl. zu den Nachweisen des Hasdeu noch türk.-or. *balin* „épervier“, Zenker 209*, dzagat. id. Budagoff I, 269. Hinzufügen will ich noch, dass *bländiti* im asl. nur «errare» bedeutet, während «nugari» einem andern slav. Stamme entspricht: *blasti*, *bladn*, *bladesi* (Miklosich, lex. palaeosl. p. 33).

No. 26. *bosnat* «sombre» scheint mir weder von **bucnat* (*c* = *s*?) aus dem serb.-croat. *bucmast* (!) Cihac's, noch *botnat* Hasdeu's, sondern ebenso wie *bosumflat* aus dem mgy. *baszu*, das Cihac No. 24 selbst anführt, zu stammen; cf. mgy. *boszantó* «ärgerlich, kränkend».

No. 29. *caló* «bourreau», *kaló* bedeutet ursprünglich, wie Hasdeu angibt, «schwarz», cf. Miklosich, Mundarten u. Wanderungen d. Zig. VII p. 71 s. v. *kalo*. Der Etymologie des Cihac steht das auslaut. *z* des mgy. *kalóz* (spr. *kolóz*) entgegen.

No. 35. *ciocotniță* «écornifleur, parasite» leitet Cihac von der griechischen Form *εξορνιφής* ab, die aber, wie er wohl übersehen hat, nichts als die Transscription des rum. Wortes selbst ist. Wenn auch die Etymologie des Hasdeu nicht ganz richtig ist, so hat er doch zum Schlusse eine Vermuthung ausgesprochen, die, nur weiter verfolgt, ihn zu richtigen Etymologie gebracht hätte. *Ciociu* und *ciocotnic* entsprechen vollständig dem pers.-türk. *cioka-dâr* «Kammerdiener», d. h. Einer der den *ciok*, die kalmückische Mütze, den alten Kalpak der Bojaren trägt; oder nach Budagoff (a. a. O. I, 497) Einer der das Tuch (die *Livrée*) seines Herrn

trägt. Jedenfalls aber ist das Wort orientalischen Ursprungs, wie es Hasden vermuthet hat.

No. 37. *cioae* «métal, bronze». Cihac verwirft die Etymologie des Hasden, der es vom ital. *acciajo* ableitet, und nimmt an dessen Stelle eine künstliche Fabrikation dieses Wortes von Seiten der Verfasser des *Lexicon Budanum* an. Wenn man diesen letzteren wohl manche kühne Etymologie zumuthen kann, so doch nicht auch das, dass sie die rum. Sprache geradezu gefälscht haben. Aus lat. *cibus* sollen sie, analog dem deutschen «Speise, Glockenspeise», *cioae* gebildet haben. Gerade diese specielle Bedeutung neben der so sehr ähnlichen Form spricht unzweifelhaft für ital. *acciajo*. Es müsste erst untersucht werden, wann und von wem zuerst «Glocke» und «Glockenguss» nach Rumänien importirt worden ist; der Mangel an älteren Belegen ist deshalb kein Beweis gegen diese Etymologie des Hasden.

No. 41. *crieri* auch *creeri* und *crevi* kann trotz gegenheiliger Behauptung des Hrn. Cihac unmöglich vom lat. *cerebrum* = **crebrum* entstanden sein. *b* vor *r* fällt im Rum. nie aus. *leuruscă* = *labrusca* erklärt sich durch alb. *ljërrusk* id., und *intunerec* von *intenebricus* (Cihac, El. lat. 131) abzuleiten, scheint mir doch noch fraglich. Aber auch die Ableitung des Hasden vom alb. *krie* nach Analogie von *spinare* = *spinalis* ist nicht ganz korrekt. Zu bemerken ist nun, dass das Wort *creeri* eine Pluralform ist, und genau entsprechend ist das alb. Wort *krëra*, eine Pluralform ebenfalls mit der Singularbedeutung «Haupt» (Xylander p. 239). Wie aus dem pers. (nicht türk.) *kelle*, welches meist nur den «abgeschnittenen Kopf eines Thieres» bezeichnet (Zenker p. 759*), «très-régulièrement» alb. *krie* entstehen konnte (Cihac), ist mir unerfindlich. Canarda (Saggio di grammatologia albanese p. 158) vergleicht gr. *κράς* «Haupt», cf. auch gr. *ῥιζοπαρπα* Benfey, Gr. Wurzellexikon II, 285.

No. 44. *dezgauc, descauc* «je germe, je pousse» leitet auch Hasden wie Cihac von *ghioaca* ab; dass dieses aber nicht vom alb. *káfkă, kôkă* abstammen kann, beweist Hr. Cihac nicht, obzwar diese Ableitung durchaus nicht haltbar ist. Alb. *káfkă* ist nämlich kein ursprüngliches alb. Wort, vielmehr ist aus dem mgr. ngr. *καῖκος κακί, καῖκα* *calix, patera* Du Cange, ngr. *καόκαλος* *crâne* Ventoti II, 168 hier «très-régulièrement» nach gr. Aussprache des Diphth. *av* = *af* alb. *káfkă* entstanden. Uebrigens bildet auch lat. *causa*, alb. *káfsă* Miklosich, Alb. Forsch. II, 12, No. 159, vgl. auch p. 80 No. 4. Was die Etymologie von *ghioacă* betrifft, scheint Hr. Cihac seine El. lat. p. 109 gegebene selbst aufzugeben. Von lat. *cochlea* kann auch unmöglich rum. *ghioacă* entstehen. Hier verweist Hr. Cihac auf Bd. II El. slaves, wo ich aber noch nicht nach sehen kann.

No. 47 *dumêstec*. Herr Cihac streicht die zweite Uebersetzung des Hasden «*appartenant à la maison*» und behält bloss die erste: «*apprivoisé*» bei. Wie erklärt er das zweite Citat: *duh pîthojskij* etwa «*esprit apprivoisé*»? Die eigentliche Bedeutung davon ist: «ein weissagender Geist» (cf. Miklosich, *Lex. palaeosl.* p. 566 s. v. *pîthonovû*), d. h. «ein Hausgeist, Lari». Warum übrigens das Wort nicht vom lat. *domesticum* (Hasden), sondern vom asl. *domastnî* + *iku* (= noch ein zweites slav. Suffix zu *-mû*) ableiten? (Cihac) — ist nicht klar.

No. 49 *famen* «*eunuque*». Dass dieses Wort etwa aus arab. türk. *hadim*, mit dem es ausser *m* keinen einzigen Buchstaben mehr gemein hat, entstanden sei, wie Cihac behauptet, braucht nicht erst widerlegt zu werden. Da passt doch die Etymologie des Hasden «*weibisch*» viel besser. Das Wort fehlt auch im Ungarischen. Sollten es etwa die Rumänen in Ungarn während der Türkenherrschaft allein und unmittelbar von den Türken (nach Cihac) aufgenommen haben?

No. 52. *gâde* leitet Hr. Cihac vom pol. tschech. *kat*, klruss. *katû* ab. Die Erweichung beider Tennes macht Schwierigkeiten. Vgl. mgy. *gab*, *gabos* «*Würger*».

No. 54. *ghidinac* oder *godinac* scheint mir eine Corruption von *cozonac* zu sein. Ob übrigens Herr Cihac, indem er dieses Wort streicht und als nicht rumänisch bezeichnet, dem rumänischen Glossator vorwerfen kann, dass er «*un peu philologue amateur*» gewesen, und ihn dadurch die Sprache fälschen lässt, müsste erst besser bewiesen werden, als es durch Hrn. Cihac geschieht, für den «*le glossateur de Mr. Hasden ne peut faire autorité*». Ein Wort aus der Sprache hinausdekretiren kann man nicht, und Manches, was heutzutage nicht mehr im Gebrauche ist, auf eigene Autorität gestützt, als unrumänisch zu bezeichnen ist durchaus nicht gerechtfertigt. Eine auch nur oberflächliche Durchsicht der *Letopisițe* ed. Cogălniceanu würde eine reiche Blumenlese solcher veralteter Ausdrücke gewähren, die wir aber deshalb noch kein Recht haben als nicht rumänisch zu bezeichnen.

No. 55 *ghionoae* «*Specht*». Hasden selbst hat litth. *genys* damit verglichen. Von serb. croat. *жуна, жуња* (Cihac) kann unmöglich rum. *ghionoae* entstehen. Ausserdem hat auch Hasden in der Begriffsbestimmung Recht, wenn er *ghionoae* als «den, der klopft oder hackt» erklärt; cf. agr. ngr. *δροκολάπτης*, id. deutsch «*Baumhacker*», vgl. türk. *agâci kakân kocy* = «*pieus*» (quia rostro arbores vellit) Zenker p. 66; Budagoff I, 61; Clodius, *Lexicon lat.-turk.-germ.* Lpzg. 1730 p. 546.

No. 57. *gligan* «*sangler*» lässt sich mit Hasden von *grigan* ganz gut ableiten. Nun liegt aber alb. *grig* «*ich schreie*» (Hahn 21) näher als gr.

γρῶ (Hasden). Aus einem mgy. *kan* soll *gan-gan* allein als die richtige(?) Form entstanden sein (Cihac), während sie kein rum. Wörterbuch hat, und Barcianu und Pontbriant beide richtig *gligan* haben; ebenso auch Iszer.

No. 58, *gorgan* „Hügel, tumulus“. Hasden selbst bemerkt, dass das Wort in der Moldau nicht mehr gehört wird. Das schliesst aber das einstige Vorhandensein, das mehrere Ortsnamen bezeugen, durchaus nicht aus, z. B. *Gorgana* Berg in Râmnic-sărat, *Gorgănaș* Dorf Romanat, *Gorgan* Wald, Dâmbovița, Muscel etc. Das persische Wort lautet auch nicht *kourkhânè* (Cihac), sondern *gâr-hâne* und heisst eigentlich «Todtenhaus, Grab», nie «Hügel». Die Laute müssten erst umgestellt werden, wenn daraus russ. *kurgan* entstanden sein soll, wie Cihac will.

No. 59. *gangur* «merle doré» leitet Hasden nicht unmittelbar von lat. *graculus*, sondern von der Nebenform *gagulus* (Du Cange) durch Nasalirung ab. Herr Cihac erwähnt bloss *graculus* und zieht *galgulus* = *garur* = *gragur* = *granur* vor, und *graur* soll aus *graculus* entstanden sein, was mir sehr unwahrscheinlich dünkt, da lat. *culus* = rum. *che* und lat. *c* auch sonst nie ansfällt; vgl. meine gutturale Tenuis Ztschr. f. rom. Phil. II, 355 ff.

No. 60. *incindere* «incendier» = lat. *incendere* streicht Herr Cihac aus dem rum. Wörterbuche. Zwar kennt es Coresi, Pslt. Ps. 77 V. 38: «și nu încinde toată mânia sa», ebenso Tordași, Pentat. Genes. 43. 30: «că i se încinsese inima către frățiorul său». Aber diese sind: «neologismes, même s'ils se trouvent chez Coresi et chez d'autres traducteurs grecs» (Cihac)!

No. 61. *intort*, *intortare* «entêté, obstination». Dazu bemerkt Herr Cihac: «Formes et acceptions de ces mots sont incorrectes et n'existent pas.» Zufällig ist das Gegentheil der Fall, z. B. Coresi, Pslt. Ps. 17. 20: «și cu întorții întoarcețeveri». Spätere Psalmenübersetzungen, z. B. Blași: 1764 hat an derselben Stelle das im Glossare des Hasden als Synonym gebrauchte Wort *indărătnic*: «și cu celū indărătnicū te vei îndărătnicii»; vgl. ausserdem Bibl. București 1688, Deuteron. 32, 20: «căce nemi întortu este»; Ps. 77, 10: «rudă întoartă și amarătoare»; ebenso Pslt. Blași, Proverb. 2, 15: «cărora cărările întoarte», 4, 28: «și întoarte sîntū cōle denastānga» etc.

No. 62. *invincere* «vainere, victoire» hat Hr. Cihac nicht im Wörterbuche. El. lat. p. 132 steht bloss die neuere Form mit *g*, während die ältere *c* an dessen Stelle hat; s. Ztschr. f. rom. Phil. II, 362.

No. 63. *jold*, *șold* «hanche» verweist ja Hasden selbst auf pol. *szoldra*.

slowak. *šoldra*, mgy. *sodar* «jambon», nur geht er noch weiter und sieht die Etymologie dieser Worte im dtsh. «Schulter».

No. 64. *jătiă* «lanteuil» leitet Hasdeu mit Recht vom dtsh. «Sitz», dessen *s* ist rum. *j* wie in *glajă* = «Glas» geworden, und nicht vom tschech. *šedle*, asl. *šědalo* (Cihac) abzuleiten.

No. 65. *junice* «gónisse» kann nicht vom russ. nsl. *junica* (lies *junitza*) trotz Cihac abgeleitet werden; denn 1) nur lat. *j* wird rum. *j* (= frz. *j*) und 2) ist der Fortschritt der Lautentwicklung erst palatal *č*, dann Sibilans *c* = *ț*, s. Ztschrft. II, 369. Bei lat. *junicem* dagegen (Hasdeu) fallen diese Bedenken weg, da die Entwicklung regelmässig ist.

No. 66. *lostun* «rat». Herr Cihac kennt nur die Form *lăstun*. Polizu jedoch hat trotzdem neben *lăstun*, doch noch *lostun*; ebenso Iszer, wenn auch nur in der von Cihac angegebenen Bedeutung «martinet». Woher?

No. 67. *luó*, *luom* für *luă*, *luăm* bezeichnet Herr Cihac einfach als «corompues». Das Wort kommt aber oft in den alten Werken in dieser corumpirten (!) Form vor, z. B. Coresi, Evang. Mat. 13, 31: «ce *luo* omul și semăna întru âgrul lui»; ib. V. 33: «ce o *luo* mularé și o acoperé în faină»; 24, 39: «până vine apă și *luo* totă»; Tordași Pent. Genes. 2, 15: «și *luo* Domnul Dumnezeu»; ib. 2, 21: «și déca adurmi, *luo* una de în coastele lui» etc.

No. 68. *măciucaș* «bourreau». Hasdeu fragt ganz berechtigt nach der Vermittelung zwischen lat. *matea* und rum. *măciucă*, gerade weil er sowohl die picardische, als npr. srb. pol. etc. Form kennt. Dass die Rumänen dieses Wort nicht, wie Cihac meint direkt vom ngr. *μαρτοῦκα* haben können, geht aus dem oben zu No. 65 Bemerkten hervor; näher steht srb. *măciuga*.

No. 69. *măgură* «montagne». Die Etymologie des Cihac vom lat. *macula* ist in der That unmöglich (wie Hasdeu es sagt), vgl. oben zu No. 59; lat. *macula* hätte rum. *măche* ergeben. Dass man aber ein rum. Wort wohl vom alb. ableiten kann, geht aus dem unzweifelhaften Einflusse hervor, den die albanesische Sprache auf die rumänische ausgeübt hat; obzwar Herrn Cihac das Alb. für das Rum. nichts beweist. Miklosich bringt unser Wort in Verbindung mit asl. *mogyla*, bulg. *mogilă* id. Alb. Forsch. I, 19 s. v. *gomila*.

No. 70. *mal* «précipice». Herr Cihac verweist auf sein Wörterb. El. slaves. Ich will nun vorher auf Miklosich, Slav. Elem. im Rum. p. 8 und 10 verweisen, wo er alb. *mallj* und rum. *mal* behandelt.

No. 71. *manue* «épouvantail». Herr Cihac verweist auf Grimm D. Myth. ² 473 wo *mummel*, *mummelmann*, von Grimm behandelt wird, der

die Worte theils von einem dumpfen Klang, theils vom Wassergeist *mumel*, *mumel* ableitet. Aus welchen dieser beiden Erklärungen hat Herr Cihac den Ursprung des normann. *momon* «moine bourru» begrifflich abgeleitet? und daraus das rum.? Die Glosse des Hesychius, von Hasden citirt, steht viel näher. Herr Cihac weiss ja selbst dass ahd. und nhd. Einfluss in Rumänien ausgeschlossen ist. Auf ein gr. Etymon führt uns auch das rum. Verbum *a momi*. «reizen, locken, verführen». Iszer. Molesar. Wtbuch. 1822 p. 7; vgl. gr. *μωμῶ* „vitupero, carpo, rideo, irrideo und *μωμῶς* «vituperator, irrisor».

No. 74. *mătele corăbiî* «ancres». Ist eine Pluralform. Ich möchte daher lieber *măselele corăbiî* «Schiffszähne» lesen; *mătele* = *matele* = Eingeweide scheint entfernter zu liegen. Weder Cihac noch Hasden vergleichen dies.

No. 75. *măzăre* «pois verts». Hasden hat vollständig Recht es vom alb. *moșulă* (l. *moțulă*), vgl. oben zu No. 15 und No. 69, abzuleiten. Mgy. *mezzi* «de champ, champêtre» (Cihac) hat nichts damit zu thun. In Bezug auf das alb. Wort vgl. dtsh. *Masern*, skr. *masura* «Lens». Pictet Orig. 1², 251, 354 ff.

No. 76. *melciū* «limaçon». Miklosich verleiht Lex. palaeoslov. p. 393 ganz andere Worte aus den slav. Sprachen zu asl. *makūkū* (nicht *mékūkū* C.) als Cihac. Das Verhältniss von pol. *małak* zu rum. *melciū* bleibt noch erst zu beweisen, wenn auch letzteres mit bulg. *melcior* verwandt zu sein scheint.

No. 78. *măser* «pauvre». Sehr oft in den alten Werken. Cihac ignort dieses Wort in seinen El. lat., weil wie er hier bemerkt lat. *miser* nicht *măser* im Rum. geben konnte, und weil die alten Uebersetzer, griech. Mönche nicht-rumänische Worte eingeführt hätten und für Herrn Cihac «ne peuvent faire aucunement autorité»! Zu bemerken ist nun, dass aus lat. *miser* sehr gut rum. *măser* entstehen kann: lat. *i* giebt in den meisten Fällen rum. *e*, z. B. *nitid* = *nitidus*; *negra* «niger, nigrum» fem. *négra* d. h. *neagra* nach unserer Orthographie, da Hasden denselben Laut *ea* durch *e* bezeichnet; *plac* = *placo*; *jude* = *judicio* etc. Unter Einfluss des folgenden *e* ist das erste *e* regelmässig in *i* = *ea* übergegangen.

No. 80. *mihalt* «barbote». Hasden selbst hat mgy. *menyhal* verglichen und *t* = *ut* als Deminutivsuffix gefasst. Cihac bestreitet diese Bedeutung des *-t* und erklärt es einfach als Corruption. Nach welcher Analogie!

No. 84. *molidu* «mélèze, pinus larix». Nebenformen sind noch: *măltu*, *molidfa*, *molid*, *molif*. Weder Hasden, noch Cihac der poln. *malcz* etc. vergleicht, scheinen die richtige Etymologie gegeben zu haben. Bevor ich meine Vermuthung mittheile, will ich vorausschicken, dass sich

oft eine tiefere Symbolik mit den rum. Pflanzennamen verbindet. Mancher Glaube und manche Sage knüpft sich an die Pflanze. So entsteht der reine Weizen aus dem herabfallenden Fleische des fest an den Kreuzestamm geschnürten Heilands, der reine Wein aus dem Blute, das aus den Fingerspitzen fließt. Der Sonnengott verwandelt die ihn verschmähende Blumengöttin in die Sonnenblume, die sich stets nach ihm richten muss. Aus den Thränen zweier himmlischen Turteltauben entstehen die Myrthenblümchen. *Verbascum thapsus* heisst: *lumânarea Domnului* «Gotteslicht»; *Eryngium campestre*: *spinul dracului* «Teufelsdorn», cf. kluss. *ciortovo rebro*, id. de Gubernatis, Mythol. des plantes I, 7. Anmerk. 2; *scabiosa succisa*: *mușcatul dracului* «Teufelsabbiss», s. Nork bei de Gubernatis. a. O. p. 114, Anmerk. 2 etc. Ich bringe daher diesen Baumnamen in Verbindung mit asl. *molitva* «Gebet», gleichsam heiliger Baum, Gebetbaum (vgl. Mannhardt, Wald und Feldkulte I Register s. v. Tanne).

No. 85. *moștean* «indigène» hängt näher mit *moște* «Reliquien», asl. *mosti*, bgl. serb. id. zusammen, d. h. der seine Reliquien von uralter Zeit an der Stelle hat (s. Miklosich Lex. palaeosl. 382 und Christl. Terminologie d. slav. Spr., Denkschrift d. Wien. Akad. XXIV p. 12).

No. 86. *mugur* «bourgeon». Cihac leitet dieses Wort vom lat. *mulculus* ab; es müsste aber dann rum. *much* geworden sein, vgl. oben zu No. 59. 69. Nur durch alb. *mugul* (Hasdeu) kann das rum. Wort etymologisch erklärt werden.

No. 87. *mursec* «je dévore». Mit Recht trennt Hasdeu davon *mușc*. Für *mursec* ist noch eine andere alte Parallele vorhanden, Pravila Tirgoviște 1652 f. 383 «*mursecată*»; 428 «*sau mursecată, sau de în curse*».

No. 89. *nișchitel* «un petit pen» kann nicht mit Hasdeu vom lat. *nescio quantum*: *neșcăt* abgeleitet werden. Cihac gibt einen begrifflichen Unterschied als Grund an, weil *je ne sais combien* nicht *fort peu* bedeuten kann. Mir scheint hier eine grössere phonologische Schwierigkeit vorzuliegen; lat. *scio* wird zum *gliä*, aus *nescioquantum* hätte *neștăt* analog dem *neștine* aus *nescioquinam* entstehen müssen. Das Etymon von *nișel* kann auch nicht, wie Cihac meint in *nișitel* gesucht werden, vielmehr ist *nișel* ebenso albanesischen Ursprunges, wie *nișică*, das beide übersehen haben, und zwar *njo tsilli* «ein wer? ein etwas», und *njo tsik* «ein Wenig, ein Bischen, ein Weilchen» (Hahn) welches letztere dem Rum. vollständig entspricht.

No. 92. *omidă* «chenille». Cihac lässt das anl. *o* aus *a* entstehen; dann müsste es durch ein slavisches Medium gegangen sein. Die

Prothesis *a*, auch im Siebenbürgischen häufig, bleibt unverändert. Das macedorum. Wort, das Cihac citirt, lautet nicht, wie er schreibt: *unnüä* sondern *convüta* d. h. : *unjüä*. Thunmann I, p. 198, vgl. alb. *mizë* «Fliege». Camarda 116 No. 111 vergleicht gr. *μῶα*. Ebenso falsch schreibt Cihac an derselben Stelle: *aunpra* = *umbra*, während Th. 196: *αομπρα* d. h. nach ngr. Aussprache streng genommen: *aúmbra* oder *aúbrä*, da ngr. *m* und *b* durch *μ* ausgedrückt wird; das letzte Citat bei Cihac *arrandu* muss auch anders gelesen werden, da Th. 214 *αράντου* d. h. *arrádu* lautet.

No. 95. *pespe* «au delà de». Cihac bestreitet die Möglichkeit eines rum. *spre* aus *super*, obzwar er sich bei der Etymologie von *sprinczand* genöthigt sieht in *sprin* eine Contraction aus *super-in* anzunehmen. Ebenso konnte aus *per-super* durch Contraction rum. *pespe* entstehen, wie Hasdeu annimmt.

No. 96. *pestire* «lenteur, retard». Cihac leitet es im Gegensatze zu Hasdeu, nachdem er daraus *apestire* gemacht hat, aus dem slav. *apozditi* ab. Näher wäre ja slav. *pozděti*, sero aliquid facere, ohne Prothesis, wenn wir dieses Wort durchaus vom Slav. ableiten müssen. Dagegen spricht nun 1) *zd* = *st* und 2) dieselbe Schwierigkeit wie bei der lat. Etymologie, slav. resp. lat. *o* = *e*; da bei Letzteren No. 1 wegfällt, ist das lat. Etym. *postire* des Hasdeu vorzuziehen.

No. 97. *pin* «pinus sylvestris» haben alle rum. Wörterbücher. Es muss also doch ein Volksausdruck sein. Auch hier macht Cihac Fehler bei den Citaten aus dem macedorum. So soll *ampore* = *arbor* sein. Thunm. p. 191 hat: *άμπορε* d. h. *arbore*; *viginti* soll medr. *jiggützi* lauten. Th. 193 *γίγντζι* (da ngr. *γ* vor *i* = *j* und *γγ* = *ng*), *jínijtzi* oder mit rum. Orthographie *inñiti* = alb. *vezët* d. h. *njizët* wie auch Hahn die gegische Form schreibt, tosk. *njzët*; medr. *sklifurä* C. Th. 196 *σκληφόρα* d. h. *sklifurä*, vgl. alb. *skjifur* «sulphur».

No. 99. *polegnitü* «verglas». Hasdeu vergleicht sehr richtig serb. bulg. *poledica* vom asl. *polediti-sa* (Miklosich Lex. palaeosl. 613^a). Was soll eine Mittelform *polevita* = *poledita* Cihac's? Wie ist *d* in *v* übergegangen?

No. 100. *poränb* «pigeon». Ist wirklich eine höchst interessante Form neben *porumb*, trotzdem sie Cihac als falsch bezeichnet. Sie zeigt uns das Schwanken der Aussprache, wie sich im Uebergange vom asl. *a*, *ж* zu *än*, *u* äussert, vgl. die häufig wiederkehrende Form *änblä* für *umblä*, lat. «ambulare» wie es heute heisst, s. Arch. istor. I, 2, 6 (1628 m.) III,

216 (1621 m.) I. 1, 93 (1636 m.) *ămblă*: ib. I, 1, 105 (1627 v.) I, 1, 14 (1627 m.) I. 1, 119 (1629 m.) etc.

No. 101. 102 streicht Cihac als Nichtrumänisch, sondern «sont des mots *fabriqués* par le glossateur de Mr. Hasdeu.» Bis uns der Beweis erbracht ist, was durchaus nicht der Fall ist, weisen wir diese Behauptung des Cihac einfach zurück. Dasselbe gilt für No. 104.

No. 105. *rumân* «tributaire corvéable». Cihac bemerkt dann dazu: «*jamais esclave*». Wie versteht er die Urkunde von 1610, Arch. istor. I, 1, 8 wo Tudor aus Voineşti sich verpflichtet dem Mihaïu 7700 Aspern am St. Dimitrie zu bezahlen; im entgegengesetzten Falle: «*iar eu să-i fiu rumănu ca feciorii mei și cu toată moșia mé*». Heisst hier *rumân* auch bloss *corvéable*, *paysan*? Bedeuten die zwei «*rumăni* anume Albul și Nedea» die Fătu und Négoe dem Vasile (ausser einem Acker ohne *rumăni*) schenken (*dăruitu*) «și-o delniță bună fără de rumănu», Arch. I, 1. 139 (1620), auch keine Sklaven?

No. 107. *sahaidac* «flèche tatar». Zum Glück citirt Hasdeu auch noch den Metropolit Dosoftiu 1681, aber das genügt Herrn Cihac nicht und er streicht das Wort.

No. 111. *selbezesc* «je pâlis». Hasdeu bemerkt sehr richtig, dass die von Cihac für rum. *sarbed* beigebrachte Etymologie (El. lat. 241) vom lat. *in-sapidus* nicht haltbar sei; Aphärese von *in*, Intercalation eines *r* und Uebergang von *p* in *b*, was im rum. sonst nicht mehr vorkommt, sind die Vermittler zwischen *sarbed* und *in-sapidus*, welches nur «säuerlich, geschmacklos» und nicht *pâle* bedeutet, folglich auch nichts mit *selbezesc* zu schaffen hat. Hasdeu findet darin das passendere lat. *subalbidus*. Für den Wechseln von *u* und *e* vgl. *sumeț* und *semeț*; vgl. auch *sumuța* und *amuți*.

No. 112. *semuiesc* «réfléchir». Hasdeu selbst vergleicht schon mgy. *szám*. Cihac verweist hier nämlich auf seine El. mgy. In Bezug auf die Infinitivendung *ui* der Verba denominativa ist zu bemerken, dass Hasdeu nicht, wie etwa aus der Darstellung des Cihac hervorgehen würde, damit unmittelbar gr. -εἶναι -εἶεν vergleicht; vielmehr zieht er die alb. Form der 1. und 2. Conjugat. auf -ue zum Vergleiche heran. Für das *u* verweist er auf *o* in -ε-ῶ-τεν und auf slav. *v* in *kupo-v-ati* etc.

No. 116. *stăvar* «étalon». Cihac will trotz der gerechtfertigten Einwendung des Hasdeu *stară* «jument, baras» vom asl. *staviti*: «articulus» ableiten; wie ist aber der Wechsel der Bedeutung zu erklären? Cihac vergleicht dazu das asl. Verbum *staviti* «stehen» und dtsh. Stute von *sehen*. Das nhdtsche Wort Stute entsteht aber nicht unmittelbar daraus, vielmehr bedeutet ahd. *dīu stuot* von der Wurzel *stat*: «Gestüte,

Pferdestand» und wird erst später auf das weibliche Pferd übertragen, wie Frauenzimmer auf das Weib; Grimm Grammatik III, 327. Haben nun die Rumänen unmittelbar von *staviti* ihr *stavă* gebildet? Alb. *stava* vermittelt leichter der Uebergang; Miklosich Sl. El. im Alb. — Alb. Forsch. I hat dies Wort gar nicht.

No. 118. *surată* «amie, compagne». Hasdeu lässt dieses Wort, unter Einfluss von slav. *posestrima*, aus *soră*, *soror*, analog der Form *fărat* aus *frate* (cf. slav. *pobratimŭ*) entstehen. Cihac dagegen denkt an it. *camerata* fr. *camarade* welches «est beaucoup plus rapprochée sous tous les rapports»? Ob zwar das Wort im rum. gar nicht vorhanden ist, so muss sich doch *surată* aus *soră* «Schwester», diesem analog *sous tous les rapports!* entwickelt haben. Im slav. dagegen entsteht die Form *posestrima* wirklich wie im rum. aus *sestra* = *soror*. Ebenso verhält es sich mit *fărat*, welches unmöglich aus *foederatus* Cihac's entstehen kann.

No. 120. *a se svi* «reculer, se défier». *svi* oder *sfi* soll nach Cihac aus asl. *stydti sa* «erubescere», woraus übrigens nur rum. *stidi* geworden ist (Miklos. Lex. palaeosl. 839), stammen. Hasdeu dagegen leitet *sfi* mit grösserer Wahrscheinlichkeit von asl. *săviti* «convolvere» ab.

No. 124 — 126 streicht Herr Cihac. Für No. 124 jedoch *tâmbar* «espèce de vêtement» kann ich eine alte Parallele beibringen, wodurch die Behauptung des Cihac «n'a jamais été un mot roumain» fällt. Tordasi, Pentat. Genes. 49. 11: «și in sângele aoiei *tâmbariulă* său.» Der Ursprung des Wortes ist pers. *tûmbân*, trk.-or. *tumbân* «caleçon», Zenke: 311 u. 327; Budagoff 1, 379 «Unterkleid». Auch für die anderen beiden Worte werden sich mit der Zeit alte Beispiele finden, die deren Vorhandensein in der rum. Sprache beweisen.

No. 127. *tol* «cilice», «habit grossier» leitet Cihac richtig von *g'ul*, *g'ul* ab, nur ist *g'ul* arab. plur. *g'ül* und *g'ul* allein türk. nicht vulg. Die Vermittlung zwischen *g'ul* und *tol* geschieht durch ngr. τζουλί, da sonst trk. *é* nie rum. *t* wird.

No. 128. *urdin* «je viens, j'accours» kann unmöglich vom asl. *uk-teti* «avolare» Cihac's, mit dem es bloss das anlautende *u* gemein hat, herkommen. *urdă* «frommage mou» wird Cihac wohl mit mgy. *orda* «süßer Käse» vergleichen. Letzteres aber steht im mgy ganz vereinzelt und eher ist ein umgekehrtes Verhältniss anzunehmen. Vgl. sbg. sächs. *orda* = rum. *urdă*, Haltrich, Idioticon 143.

No. 130. *sîmbure* «noyan» habe ich ebenfalls wie Hasdeu mit al. *bul* «Knoten» verglichen, welches Xylander pg. 182 sv. «Knopf» wie Hahn wohl kennen, obzwar Cihac es bei Xylander nicht finden

konnte und σουμπούλ bei Hahn *soumpoul* transcribirt, vgl. oben zu No. 92. Auch Camarda hat das Wort sehr oft, so I, 77. 78 *sumba, sumbula* II. 42 «endə *sumbula* tə jələkute: tra i *bottoni* della sottoveste», vgl. ib. p. 153 No. 18. Ausserdem vgl. mgy. *szem* «Korn, Körnchen, Beere», *szembor* «Rapps».

No. 131. *vădui* «veuve», vgl. dazu den Genit. *vădui* aus der *Pravila* Tirgoviște 1^e 52 f. 703 «decī Maria sora *vădui*» und plur. *văduo*, Tord. Pent. Exod. 22, 23 «și vorū fi muerile voastre *văduo*».

No. 133. *zagan* «un grand vautour». Hasdeu behauptet es sei orientalischen Ursprunges. Dazu fügt Cihac trk. *zagan*, ngr. ζαγάνος DC. hinzu. Das Wort ist pers. *zagan*, trk. *zagnus* und trk-or. *zaganus*, Zenker 480*, vgl. pers. *zāg* «Elster, Nebelkrähe», Budagoff I, 602, s. auch Pott, Etym. Forsch. II², 1 p. 810, der ζαγάνος = vultur percnopterus (ganz wie rum. *zagan*) übersetzt.

No. 134. *zechie* «sarrau». Hasdeu gibt die Ableitung vom lat. *setula* bloss als Hypothese. Vgl. zu *zechie* siebenbürg.-sächs. *säke* «grobwollener Ueberrock», mhdtsch. *Sage*: *sagulum* (cf. asl. *sukno*), Schuller, Beiträge zu einem sbg. sächs. Wtb. p. 57, und Haltrich, Idioticon p. 100. Letzterer vergleicht auch mgy. *zeke*, aber das sächs. scheint zwischen mgy. «Waffenkleid» und rum. «sarrau» zu vermitteln.

S. 180 behauptet Cihac: «*orî* ne vient pas et ne peut venir du lat. *vel* par une ancienne forme roumaine *vare* qui n'existe que dans l'imagination de Mr. Hasdeu». Wennich auch die erste Hälfte des Satzes zugebe, muss ich doch die zweite durchaus bestreiten; *vare* und zwar *vare-cine, vare-ce*, heute *ôre-cine, ôre-ce* erscheint in den ältesten Urkunden. So bei Venelin, Vlachobolgarskija gramaty p. 118. 1467 aus Gherghița, p. 122, 1480 București, p. 125, 1483 Tirgoviște, p. 129, 1491 Bucur., p. 133, 1499 Trgv., p. 151, 1531 Buc., p. 203, 209, 234, 239, 251, 329 etc. vgl. Cărare pe scurt 1685 f. 9*: «sau *vare ce* faceț»; f. 13*: *vare în ce* chip tu nu crezi cuvintele tuturor» etc. Hiermit fällt die Etymologie des Cihac, der in *orî* lat. *hora* wiedererkennt. Woher aber *vare*?

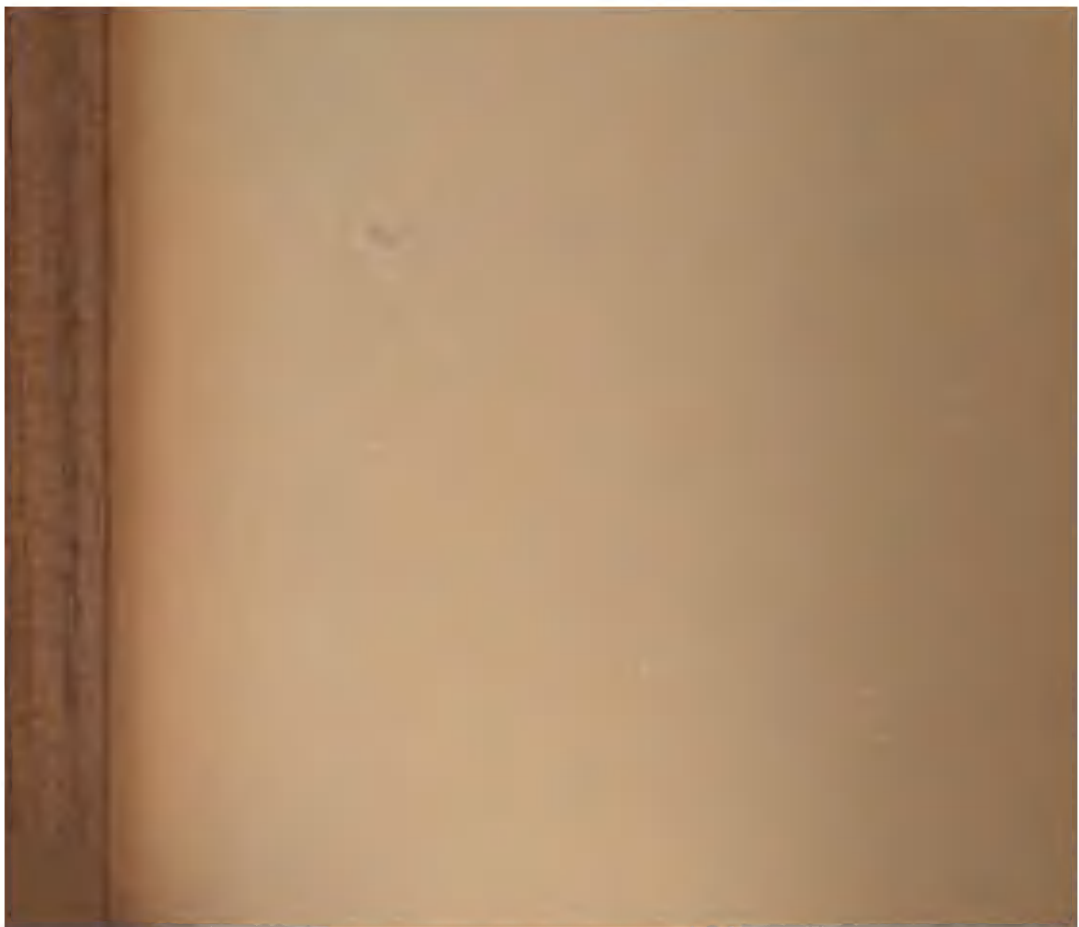
In Bezug auf die weitere Ausführung des Cihac, der *o* theils aus un-*a*, theils aus illam-la-*a*, vrea-va-*a* und are-*a* entstehen lässt, ist zu bemerken, das lat. *a* im rum. nur durch slavisches Medium zu *o* wird, sonst bleibt lat. unverändert, resp. = *ă*.

Pag. 182. *auă*: «*uva*». Cihac behauptet: «n'a jamais été (du moins en tant que l'on puisse le prouver) un mot dacoroman»; vgl. dazu das

zu No. 124 citirte Beispiel aus Tord. Pentat. Genes. 42. 11 „sängele
aoiei = sanguis urae“.

Ich schliesse meine Bemerkungen, indem ich zu gleicher Zeit den von Cihac in der besprochenen Recension angeschlagenen scharfen Ton bedauere. Eine objectivere Behandlung würde viel leichter dazu beitragen, die Zahl der noch nicht aufgehellten rum. Elemente zu verringern, die von so grosser Bedeutung sowohl für die Geschichte als auch für die Culturgeschichte der südöstlichen Völker Europa's sind. In ihnen spiegelt sich am klarsten der Einfluss, den diese Völker wechselseitig auf einander ausgeübt haben. Die Entwicklung und Consolidirung des Staatslebens, die Verbreitung des Christenthums, wie auch Einführung wichtiger Pflanzen, Handwerke und Künste, alles lässt sich am besten erkennen durch die technischen Ausdrücke, die noch heute dafür im Gebrauch sind. Ich habe meist diese Resultate im Auge gehabt, wenn ich die Arbeit des Cihac einer genauen Untersuchung unterworfen habe. Natürlich musste die Lautgeschichte der rum. Sprache in zweifelhaften Fällen über die Richtigkeit oder Möglichkeit einer Etymologie einzig und allein entscheiden.

ADDENDA ET CORRIGENDA

I. LA SCHUCHARDT.

1. Pag. 60, rîndurile 16—24 se suprimă, din cauza celor şise de Schuchardt a pag. X, rîndurile 23—28.

2. Întrîaga pagină 190 trebuî modificată în sensul observaţiunii lui Schuchardt dela pag. XIV, rîndurile 22—9. Prin această însă rămîne intactă etimologia, pe care am propus-o noi pentru cuvintele *mînd*, *brîndă* şi *mağlare*. Cfr. Miklosich, *Ueber die Wanderungen der Rumunen*, Wien, 1879, p. 23. Trebuî să mai adaugăm ce-va despre *brîndă* în speciă. Caix, *Studi di etimologia italiana e romanza*, Firenze, 1878, p. 145 No. 507 (cfr. ibid. p. 206), aduce italianul dialectic *sbrinze* «specie di formaggio». Cuvîntul a străbătut în Italia prin Dalmaţia, unde în documentele din secolul XIV *brîndă* figurează anume ca un product al activităţii române. Vezi C. Jireček, *Die Wlachen und Maurovlachen in den Denkmälern von Ragusa*, Prag, 1879, p. 10 : « *brençe* » = « caseus vlachiscus » între 1356—1381.

3. Pag. 250, la rîndul 2, am puté adăuga după Schuchardt (pag. XV), că 'n dialectele sarde, italiene dela nord şi dela sud, precum şi în cele provenţale, există o deosebire între « *r dur* » şi « *r môle* », Schuchardt totuşi a scăpat din vedere, că noi vorbim numai despre iniţialul « *r dur* », pe care — afară de Români şi Albanesi — nu'l cunoaştem în Europa decât la Spanioli şi la Basci, pôte însă şi la vechii Greci în *ῥ* faţă cu *ρ*.

4. Nedomerirea lui Schuchardt la pag. XV—XVI despre originea genitivului femeiesc la Români se limpedeşte, ne permitem a o crede, prin cele spuse de noi în tomul II pag. 641-4.

5. Tot în tomul II, în *Notanda* la mai tôte texturile, se lămureşte cestiunea vocalei iraţionale (svarabhakti) în limba română, mai ales după licuidă şi după nasală, înlăturându-se ast-fel îndoiala cea provisorie a lui Schuchardt dela pag. XV.

6. Pag. 274 mîntinîm N-rul 43 contra obiecţiunilor lui Schuchardt dela pag. XIX—XX. Modificăm totuşi pasajul relativ la limba maghiară, şi anume în loc de : « *kutya* (căţea), de oră-ce din acesta nu s'ar puté trage decât forma cea femească, pe când în limba albanesă etc. » să se pună : « *kutya* (câne), « de oră-ce maghiarul *ty*, pronunţat aprópe ca *kí*, nu trece la Români în *t*. « în limba albanesă etc. » — Cfr. tomul II p. 184 şi 734. — Orî-cum ar fi, este fórte

serioasă întrebarea lui Schuchardt (p. XX): «de ce *a* din albanezul *lut* (care a trecut ca *o* în *cotoiu* și ca *ă* în *cățel*)? *Cotoiu* cu *a* lângă *cățușă* cu *a* țară o analogie suficientă, de vreme ce în *cotoiu* este asimilațiunea vocalică regresivă: nici o asimilațiune însă nu se vede în *motan* lângă *măță*.

7. Tot ce dice Schuchardt la pag. XXIV contra *actuar* = *acquire* (pag. 26 No. 2) se înlătură prin existența formei *acū* : *acūre* ; Molnar . *Deutsch-salachische Sprachlehre* . Wien . 1788 . p. 256 : «*ruhen, abstehe*» . *Acūre* către *acūre* este dară întocmai ca *născūre* către *născere* . În Omiliarul lui Coresi acest cuvânt ne întâmpină sub două forme : *a acūa* și *a aci* : *акъ асѣтъ оуаде ижеи кауѣакъ акъ-иуа а ч 8 w* (signat. XXII p. 10), și : *акъи не асѣтъи аки акъиуа* (sign. XXXII p. 16). *Acūre* se referă către *acūre* = lat. *acquirere* ca *sorbire* către *sorbere* = *sorbere* . Avem dară peste tot trei forme : *acū* , *actuar* și *acūre* .

8. Schuchardt are dreptate la pag. XXIV în privința cuvintelor *dichie* și *nella* . Renunțăm la etimologiile, pe care le-am propus la pag. 276 No. 33 fără a găsi totuși altele mai bune .

9. Măntuim cele dice la pag. 273 No. 35 și p. 288 No. 104 despre posibilitatea fonetică la Românii de a trece *ri* în *rg* . Obiecțiunea lui Schuchardt la pag. XXV este : «Wenn nun aber auch *rg* aus *ri* entstehen könnte, so würden wir doch nicht *certu*, *certat*, *certur*, sondern *ceres*, *cerat*, *cerat*, *cerat* erwarten : wie käme denn *i* in diese beiden letzten Formen?» Ei bine, *i* s-a introdus în perfectul *certat* = *certat*, *certur* = *certur* întocmai ca în *cred* = *credut* față cu ital. *creduto*, *credur* = *credur* etc. : același *i* a putut fi odată să nu figureze în presinte, ba chiar să dispară de acolo, ca în *red* = lat. *video*, de unde ar trebui numai *cedin* = *ced*, pe când la noi modernul *ce* nu există nicăieri în vechile texturi, introducându-se mai târziu prin analogie cu perfectul. Și în *certu* însă *i* s-a introdus, dar a avut drept ei forma poporană *ceat*, deși pote să fi existat și *cerga*.

10. Schuchardt la pag. XXVI derivă pe *salbed* din *exalbidus* mai bine decât din *subalbidus* (pag. 301 No. 161), observând că : «silaba *ab* n'ar fi putut să dispară cu desăvîrșire . Are dreptate . Silaba *ab* trebuia să devină *ab* : *cot* = *cubitus*, *nor* = it. *ancolo* = lat. *nab* etc. Din *subalbidus* vom avea *salbed*, diftongit apoi prin acțiunea accentului în *soalbed*, de unde simplul *salbed* cu *a* din *oa* ca în *afară* din *afara* = *adforas* . Prin urmare, noi nu rezolvăm la etimologia propusă . Din *exalbidus* însă, prin forma metatetică *exalbidus* (p. 418 : *tenbricum* = *tebuericum* = *tenerec*), ar fi putut să derive al nostru *sebred*, dacă s'ar explica numai *ș* din *s* = *ex* fără *i*, căci analogia *șorco* = *soricem* nu ajunge . În ori-ce caz, *sebred* — ca toate cuvintele române cu sufixul *-idus* — este de o provenință latină necontestabilă . Numai doră d'acum (Dict. II p. 394) pôte să-l identifice cu *guchut* și să le apropie ambele de polonul *szczupły* !

11. Toate câte dice Schuchardt la pag. XI—XII despre valoarea fonică a *h* provin din aceea că nu i-a fost cunoscută atunci cronică lui Moxa, cuprinsă în partea III a volumului I, și anume pag. 111—12 No. 6 . Cât privește tesaia dela pag. XI, că *h* ar fi «eine Abart des n», contra lui Miklosich, vede în *h* «eine Uinformung des n», apoi Schuchardt are dreptate .

nuela lui concordând pe deplin cu o observațiune veche, dar foarte remarcabilă, a gramaticului bănăţen Diaconovici Loga, *Gramatica românească*, Buda. 1822. p. 19 : «Acest *ɳ* este atâta cât *n*, care dintru început se scrie pentru scurtare d'asupra lui *î*, după acela lăsară de a mai scrie *n*, fără numai trăsura cea curineze d'asupra lui *î*, o puneau : *î̃*, şi făcând'o mai strîmbă se formă *ɳ*, şi așa eşi literă nouă». Tocmai acesta a fost şi părerea noastră. Ea se împacă d'o potrivă cu paleografia şi cu fisiologia sunetului. În orî-ce cas, *ɳ* este o varietate vocalo-consonantică de sunet nasal. Cîncea liniba română cunoscă sau cunoscea, în adevăr, cel puţin două varietăţi de *n*, o confirmă chiar cea ce dice însuşi Schuchardt la pag. XIII despre *n=nn*. *lugu=lungu*, *uchiu=unchiu* etc. faţă cu *nnuui*. *annume*. *Anucăci* etc. : «um die Lautbarkeit des *n* ganz sicher zu stellen». adică pentru a distinge pe un «*n* forte» de un «*n* slab».

12. La pag. XIII Schuchardt a observat foarte bine, că pe pag. 230 *h* în *cătahful* nu este de acelaşi origine cu *h* în *piatră* etc. În adevăr, dându-se două forme coexistinţi *vătaful* şi *vătahul*, a treia formă *vătahful* este un simplu *s y l l e x i s*. despre care vezi tomul II. pag. 15. 218, 240.

13. La pag. 304 No. 175 s'ă se ia în consideraţiune cele dice de Schuchardt la pag. XXI : «... so denke ich doch, dass einige Wörter erst in späterer Zeit aus dem Albanischen in's Rumänische eingedrungen seien. Dahin möchte ich *traistă* (*traistra*, *taistra*, *trastur*), *drasta*, *straîta* (*straista*)=*trastă* (*trase*), *drastă*, *ştreiţa* rechnen : denn ist es glaublich, dass eine Wortform *staristra* auf zwei voneinander unabhängigen Gebieten in so ganz analoger Weise fortgewuchert habe ?» Las ca alţii s'ă decidă.

14. Atît etimologia mea *auă=ouă* la pag. 268 No. 11, precum şi observaţiunile corespondinţi ale lui Schuchardt la pag. XVII, se desfiinţeză prin aceea împregiurare că *auă* se accentă pe *u*, ca şi pînă astăzi la Macedo-român : *auă*, nu *ăuă*, după cum ar trebui să fie în ipotesa *auă=ăuă*. Aşa dară *u* în *auă*=lat. *uva* este un simplu prefix, ca şi 'n macedo-românul *uîmbă*=lat. *umbra*.

15. Schuchardt greşesce la pag. XXIX, când dice că la Iaco-românî se accenteză *vădîvă*, iar la Macedo-românî *vêduă*. Şi la noi acest cuvînt poartă accentul pe prima silabă. Tocmai acesta însă dovedesce, că el derivă din latinul *vidua* şi n'are a face cu slavicul *vidova*.

16. La pag. 267 No. 1 s'ă se aibe în vedere opiniunea lui Schuchardt dela pag. XXIX, deşi *accept* din *aştept* prin «Umstellung des *st* zu *ts*» pe noi nu ne convinge.

17. La observaţiunea lui Schuchardt, pag. XIX, despre cuvîntul *măgură* : «die Wanderung des Wortes in's Czechische befremdet mich ; wie steht es mit dem von Cihac angeführten pol. *magora* ?» — respunde noul tractat al lui Miklosich : *Ueber die Wanderungen der Rumunen*, p. 21 : «*magura*, Name für Berge, die durch tiefe Einschnitte von der eigentlichen Gebirgskette wie getrennt scheinen : dieser Name ist durch ganz Galizien verbreitet und offenbar auch auf Vermittlung der Rumunen zurückzuführen etc.» : cfr. tot acolo p. 23.

18. Despre *găocă* sau *ghiocă* (pag. 275 No. 50) constatăm divergența lui Schuchardt la pag. XXI, dar n-o vedem destul de peremptoriă, și mai ales destul de clară, pentru a ne face să renunțăm la propria noastră etimologie.

19. La cuvântul *bosnat* (pag. 271 No. 23) alătură cele dișe de Schuchardt la pag. XXIII. Vezi și Caix, op. cit. p. 93 No. 241.

20. La pag. XXV Schuchardt susține contra noastră (pag. 284 No. 83) posibilitatea derivațiunii *gurgulu*=*gurgulio*, aducând ca exemple: *drac*=*draco*, *om*=*homo*, *soră*=*soror*, *recc*=*reccus* și *șerpe*=*serpens*. Tote acestea nu dovedesc nimic, chiar dacă *drac* ar veni d'a-dreptul din latinul *draco*, iar nu din greul *δράκων*. În adevăr, ar trebui măcar o singură analogie de sufixul latin *-iōnem* trecut la Români în *-iu*, și o asemenea nu există.

21. La pag. 296 No. 133, despre *omușor* «luette», «uvula», noi am observat: «trebuie să fie rezultatul unei etimologii poporane». Schuchardt, pag. XXIX, ne întreabă cu drept cuvânt: «de ce trebuie să fie?» Ceia-ce ne îndemnează a o spune, este forma transilvană *unșor*: «*оушуръа*, das Zäpflein» în Molnar, ed. 1788, p. 363, de unde a trecut în Nemnich, *Allgemeines Polyglotten-Lexicon der Natur-geschichte*, Hamburg, 1793, t. 3, p. 1535. *Unșor* ni se pare a fi forma cea organică, de unde apoi *omușor* prin etimologia poporană dela *om*. Acuma însă ne încredințăm că *unșor* nu este decât o corupțiune din *omușor*, căci albanesce această parte a corpului se cheamă de asemenea *unridh*, deminutiv dela *unri* «om» (Hahn, *Alban. Studien*, Lex. p. 87). Această întâlnire semasiologică între Români și Albaneși este cu atât mai prețioasă, cu cât nu se găsește pe alturi. La alte popoare vedem *uvula*=«strugușor», *campinilla*=«clopoțel», *Zäpfchen*=«dopușor», *razyczok*=«limbută» etc., dar niciun «omușor».

22. Pentru *mărunțare*, judece altii, dacă avem noi dreptate la pag. 277 No. 56, ori Schuchardt la pag. XXIX. Cfr. pag. 435 litt. *dd*. Noi măntuim cele dișe fără nici o modificare.

23. La cele despre *mestecău* la pag. 293 No. 118, să se alăture propunerea lui Schuchardt dela pag. XXXII. Noi persistăm a preferi derivațiunea dela *mastică* decât dela *mastic*, de vreme ce *mastico* a trecut la Români în *mestec*, pe călul de *mastic* n'a reșas la noi nici o urmă, ba încă vorba nu era poporană nici la Români.

24. La cuvântul *quici*=ital. *quici*, pag. 221, să se adauge reserva făcută de Schuchardt la pag. XXXII.

25. La *femec*=lat. *feminea*, pag. 279 No. 61, pe lângă serbul *женка* a se mai adăuga, după Schuchardt, pag. XXXII, analogia germană *Mensch* om=literalmente «omenesc».

26. În privința cuvântului *acioc*=ital. *acciajo* (pag. 273 No. 36) nu pre-înțelegem, pentru ce Schuchardt la pag. XXXII ne întreabă: «wie erklärt sich *o* a?». Nu este aci *o*=*a*, ci este *cioc*=*cia*, cu parasiticul *o*=*u* după *ci*, întocmai ca mai sus la No. 7 în *acina*=*aci*=*acquiere*. Să se observe în tomul II pag. 235 No. 47 forma *уааи*.

27. La pag. 304 No. 172 să se alăture interesanta observațiune a lui Schuchardt dela pag. XXVIII, unde în forma *guse* în loc de *gêi*=ital. *sei* bănuiesc o influință ante-romană, comparând albanesul *ghuștă*.

28. La pag. 111 nota 2, observațiunea noastră despre *spre*=*super* să se îndrepteze după Schuchardt, pag. XXVI.

29. Măntinim întregă nota dela pag. 153 despre originea pronunelui român numeric *o* și a celui personal *o* din radicala pronominală ario-europeă *va*. O măntinim, deși am citit cu multă plăcere laborioasa argumentațiune a lui Schuchardt dela pag. XXXIII—XL, ba chiar tocmai pentru că am citit-o; căci dacă n'a fost în stare un spirit atât de solid și atât de metodic ca al lui Schuchardt de a demonstra posibilitatea originii lui *o* din *una* și a lui *o* din *illa*, apoi negreșit n'o va mai demonstra altul. Singura obiecțiune ce ne face Schuchardt la *o*=*va* este: «es wäre höchst befremdlich, wenn die feminina *o* hinsichtlich ihres Ursprungs nicht zu den Masculinen *lu, un* gehörten.» Nu e mai de mirare, decât fenomenul că cazul italian oblic *ci*=*ecce-hic* este cu totul de o altă origine decât nominativul său *noi*=*nos*. Diferința casului oblic *o*=*ca* de nominativul său *ca*=*illa* nu e de loc mai surprinzătoare. Lingvistica ne oferă în această privință, fără ca să mai vorbim despre adjective și verburile așa numite defectiv, nescăzute specimene mult mai curioase. Sanscritul *asau* «ille» face la neutru *adah* «illud» și la acusativ *amum* «illum». Se va găsi oare vreun lingvist, care să pretindă că *asau*, *adah* și *amum* derivă din aceeași rădăcină, fiind-că «es wäre höchst befremdlich» ca acusativul și neutru «hinsichtlich ihres Ursprunges» să se despartă de nominativul lor său de masculin? În fond nu există dară nici o obiecțiune contra etimologiei noastre. Să vedem însă, dacă tot așa se poate dice despre teoria opusă. Pentru *o* din *una*, Schuchardt declară el-însuși la pag. XXXIII, că în limba română: «wir haben zwar keinen andern ganz entsprechenden Fall.» Pentru *o* din *illa*, pe de altă parte, el admite o trecere intermediară a lui *illa* în *ud*, de unde apoi *o*; dar aduce analogie de *ud*=*illa* numai la finea cuvintului, «im Auslaut», și nici o singură analogie la începutul cuvintului, «im Anlaut», adică acolo unde era dator s'o aducă. La începutul cuvintului Schuchardt găsește și el pe *o* numai din *va*, ajungând prin urmare, cu voe sau fără voe, tocmai la etimologia propusă de noi. Mai repetăm dară, românul *o*, fie ca pronume numeric, fie ca cel personal, nu poate veni decât dintr'un *va*. Inițialul *r*- s'a și conservat în dialectul istriano-român, unde se dice *ro* în loc de *o*, după cum o constată larăși însuși Schuchardt. Cătră cele spuse în notă la pag. 153, vom mai adăuga numai dără formele albanese derivate din *va*, pe cari veți-le în tomul II pag. 644.

30. Contra opiniunii noastre actuale la pag. 163 despre dezvoltarea logică a lui *codru* «bucată» din *codru* «munte» și «pădure», Schuchardt îmbrățișează la pag. XLI separațiunea etimologică a ambelor cuvinte, pe care o propusese noi altă dată în *Istoria critică a Românilor*, t. 2. p. 65. Tot așa îi place mai bine, la pag. XXIII, în locul etimologiei noastre actuale a cuvintului *barță* (pag. 269 No. 14) acela pe care o indicasem noi unde-va tot în *Istoria critică*: *barță*=alban. *barë* «alb». Nu ne pronunțăm asupra acestor preferințe pentru ale noastre *olim*. Este foarte interesantă însă, în orî-ce cas, ipoteza proprie a lui Schuchardt, în ce mod anume latinul *ardea* ar fi putut deveni *barță*=*bardea* la Români și *garza*=*gardea* la Spanioli. Cât despre noi, măntinim opiniunea noastră actuală despre *codru* și *barță*. Pentru *codru* «munte», cfr. tomul II p. 198 No. 31.

31. La pag. 293 No. 121, în privința cuvîntului *mocau*, asupra observațiunii lui Schuchardt dela pag. XXIII că se află și la Unguri în *mokány*, respondem că mai curând va fi trecut dela Români la Unguri decât vice-versa, căci maghiarul *mokány* ar fi devenit la noi *mocalu*, cu *l=ny* ca în *cale=ung. kánya*, *Arieș=Aranyos* etc., pe când Ungurii, din contra, prefac pe românul an în *ány*: *bány=ban*, *limány=liman*, *tokány=tocand*, *kerlány=cărlan*. vezi Edelspacher, *Rumun elemek a magyar nyelven* în *Nyelvtudományi közlemények*, t. 12 (1875), p. 96 etc.

32. Opiniunea lui Schuchardt, pag. 292 No. 113 și p. XXII, despre latinul *murex*=zend. *múra* nu se poate susține, căci prototipul latin este *murs*, cfr. gr. *μῦρξ=μῦσαξ*.

33. La pag. 306 No. 182. despre *farmure*, alături observațiunile lui Schuchardt dela pag. XXVI.

34. La pag. 294 No. 127, pe cât timp există lătiesce 2 forme : *morsico* și *mordico*, precum și romănesce erăși 2 : *mursec* și *mușc*, *mursec* nu poate fi decât din *morsico*, și prin urmare *mușc* trebuie să fie din *mordico*. Obiecțiunea lui Schuchardt dela pag. XXVI alunecă peste această dilemă. Crede ore Schuchardt că *mursec* și *mușc* derivă ambele din *morsico*? El n'o spune.

II. LA BARIȚ.

35. La pag. XLIX d. Bariț dice : «...concluziunile filologice, aplicabile la limba noastră modernă, trase de însuși autorul etc.» Noi nu numai n'am tras asemenea concluziuni, dar nici că le vom trage vre-odată. Am studiat vechile texturi române pentru ele-inseși, după cum se studiază vechia istorie pentru ea-inseși, după cum se studiază vechile ruine pentru ele-inseși, iar nu pentru a aplica toate acestea la actualitate. Cu alte cuvinte, am avut în vedere adevărul obiectiv, iar nici de cum o tendință subiectivă. Dela un arheolog, care constată prin lungi și laborioase cercetări trăful omului primitiv, d. Bariț va pretinde el ore aplicarea acelei faze firești a culturii către actualitate?

36. La pag. L, vorbind despre totalitatea texturilor publicate în tomul I. d. Bariț dice : «pînă când nu mi se va demonstra în aceste cestiuni contrariul, eu voi persista în credința mea, ca acei preoți și logofeți, ca autori de acte originale, au fost străini, bună-ora cum a fost călugărul Moxa, Grec dela Chio.» De unde ore luat'a veneratul nostru coleg, că «Olténul Moxa» fost «Grec dela Chio»? Bietul călugăr nici nu sciea măcar grecesce. Toate fântinele sale au fost slavice, mai cu seamă serbe, după cum vezi la pag. 340—41. Afirmatiunea cea greșită a d-lui Bariț s'a repetat fără control de către d. Cihac în *Romanische Studien*, t. 4 p. 142 : «moine grec Michel Moxa de l'île de Chio»; dela d. Cihac însă nimic nu ne poate surprinde. Ne adresăm aci numai la d. Bariț. Când se publică patru-șapte de texturi, provenite dela autori diferiți din localități diferite, și când aceste localități sint române, precum și acei autori scriu romănesce, ba încă poartă nesce numi ca Drutea, Nenciu, Pătrașco Păturniche, Nan, Tiful, Stana etc., atunci ori-cine susține ne-românismul lor este dator a-și demonstra el aserțiunea, dacă nu prin probe biografice, cel puțin prin ore-cari indicii filologice serioase, arătându-ne, de exemplu, că particularitățile linguistice cantare sau cantare sint grecisme ori

slavisme. Nici un singur asemenea indice, absolutamente nici unul, nu ni s'a dat de d. Bariț. Din contra, la pagina LI, d-sa constată că acel «preoți și logofeți» scriați mereu pe *u* în coda cuvintelor : *fostu, luatu* etc., *ceia-ce* — negreșit — dela Greii și dela Slavi nu puteau să învețe.

37. La același pag. L, d. Bariț observă : «ceia ce însă eu nu ved. este că «scriitorii din acele timpuri și-ar fi dat silința de a scrie întocmai pronunțându-nea poporului, pentru că nu-mi pot explica, cum se întâmplă, că același «scriitor, în același loc, în același document, scrie aceleași cuvinte în două-trei moduri.» Tocmai argumentul d-lui Bariț este o armă contra d-sale. O pronunțaiune perfectamente uniformă a unui și aceluiși sunet, o petrificare fonetică, nu se află nu numai în același localitate, dar nici chiar la același individ. D. Bariț el-însuși nu pronunță tot-d'a-una d'o potrivă. Fie-care sunet govăsece între mai multe nuanțe, adesea abia perceptibile, dar foarte reale. Tocmai acesta este rațiunea cea mai puternică în favoarea unei ortografii mai mult sau mai puțin etimologice, căci fonetismul cade în divergență : pe de o parte, el nu poate fi uniform ; pe de alta, el ar cere un număr îndecit și insulit de litere pentru a exprime toate nuanțele. Acela care scria *den* și *din* sau *loco* și *lucu* în același document, ne probază prin acesta că poporul nu pronunța un *e* sau *i*, un *o* sau *u*, ci un sunet nuanțat. Un asemenea «preu sau logofet», ori-ce ar dice d. Bariț, «și-a dat silința de a scrie întocmai pronunțaiunea poporului». Această pronunțaiune a poporului n'ar fi fost credincioasă oglindita numai doră printr-o scriere uniformă. Cfr. în astă privință despre limba spaniolă în Michaëlis, *Studien zur romanischen Wortschöpfung*, Leipzig, 1876, p. 15. Să nu uite veneratul nostru coleg, că pe linguist îl interesează mai pe sus de toate, ba chiar exclusivamente, nu starea culturală, ci acea naturală a limbei. Un linguist nu va dice nici o dată *ceia-ce* ne spune d. Bariț la același pag. L : «ved și eu că bătrînii noștri «de înainte cu 330, chiar și numai cu 280 de ani, erau lipsiți de ori-ce «cultură ortografică, sau și mai pre-sus, ei nu aveau conștiința legilor limbei «noștre, precum nu o au pruncii, și că nu cunoșeau gramatica și dicționarul «ei nici din nume, când ele nici că existau pe acest pămînt». Pentru un linguist, o limbă fără dicționar și fără gramatică, adică fără materie și fără formă, este o imposibilitate. Gramatica și dicționarul unei limbe nu se inventează, ci numai se adună din gura poporului, se adună așa cum sint, căci ele există din însuși momentul în care se naște o limbă. Nu este științific nici chiar desprețul d-lui Bariț pentru limba «pruncilor». Ca să se convingă despre marea importanță a acestei limbe în studiul legilor dezvoltării limbei umane în genere, atragem atențiunea veneratului nostru coleg asupra ultimei lucrări a ilustrului Egger : *Observations et réflexions sur le développement de l'intelligence et du langage des enfants*, Paris, 1879.

38. La pag. LII d. Bariț a comis o scăpare din vedere curat paleografică. Mirându-se că în același document se scrie «*Tudoru* cu *u* și «*Simion* fără *u*» etc., d-sa n'a observat, că în toate texturile în genere finalul *u* nu se însemnează acolo unde ultima consonă se scrie d'asupra rîndului. (Cfr. pag. 1.)

III. L. A. GASTER.

39. La pag. LVIII No. 2, dacă d. Gaster își va aduce aminte că *crct* există în toate provinciile daco-române, ba dela noi a trecut și la Serbii din Banat (кренас «kraus», «crispus», Karadzic, Lexic. p. 301), d-sa va renunța de si-

gur la derivațiunea acestui cuvint dela Sașl. La cele diŝe de noi despre *creŝ* = *crispus* (pag. 111) a se adăuga observațiunea lui Schuchardt dela pag. XXVI.

40. La pag. LVIII No. 18 ambele ipoteze ale d-lui Gaster despre cuvîntul *zestre*, date cu multă rezervă, trebuî înălăturate. Noi din parte-ne ne-am abţinut pînă acum de a propune o etimologie a cuvîntului *zestre*, căci stăm la îndoelă între două căi, ademenitoare apröpe în acelaşi măsură. *Zestre*, astădî singular, este în realitate un plural. În vechile tipăriture române, în Pravila lui Matefu Basarab, în aceia a lui Vasile Lupul etc., se întrebuintează mai ales pluralul *зѣстрые*, nearticulat : *зѣстры*, de ex. în *Indrepturca legii*. Tirgovişte, 1652, f. 209 retro : *нѣ ба аѣа немѣка дѣтръ аѣѣе зѣстры*. Singularul organic cată să fi fost *zēstrā*, deşi întrebuintarea apröpe exclusivă a pluralului s'a resfrânt asupra singularului deja în vechile texturi, cfr. ibidem *зѣстрыѣ ем*, în loc de : *зѣстрыѣ*. La Rucăr, în munţii Ţerei Romănesci, covörole şi ştergarele, ce se dau în zestre fetelor şi carî generalmente sînt suspense pe päreî, se chîmă *zăvéstră*, dela slav. *зѣстка*, *зѣстка* «aulaeum», *зѣстѣти* «obtinere». De aci prin contracţiune *zăvéstră* = *zēstrā*. Dar tot aşa de bine *zēstrā* ar puté deriva din lat. *dextra*, cu *ze* = *de* ca în *zeu* = *deus* (cfr. la pag. 41 forma : *зѣстрыѣ*). Pluralul *dextrae*, literalmente «mănele drepte», însemna la Romani un fel de «donaţiune», un «dar», de ex. în Tacit, Hist. I. 54 : «miserat dona legionibus d e x t r a s», saŭ ibid. II. 8 : «Centurio d e x t r a s, concordia insignia, Syriaci exercitus nomine ad Prætorianos ferens.» Dintre aceste două etimologii, alegă alŭi. Noi ne mărginim a mai adăoga, că dela Romani *zestre* a trecut nu numai la Bulgari, precum indică d. Gaster, dar şi la Unguri, v. Edelspacher, op. cit.

41. La pag. LIX. No. 23 despre *barză*, cfr. cea-ce am răspuns mai sus lui Schuchardt la pag. LXXVII No. 30.

42. La pag. LIX No. 35. D. Gaster a scăpat din vedere, că turcul *ciokadâr* e accentat pe ultima silabă, încât ea nu s'ar fi putut perde la Român. Noi mănținem tot ce am spus la pag. 273 No. 34. Vom adăoga numai, că *ciocot-niță* este un cuvint vechiu și la Românii din Transilvania. În Noul Testament din 1648 noi îl găsim de două ori: 1° Pavel la Timoteu I. V. 13: *чокотниче искодитoare гримды чѣлѣче нѣ съ каде*=*verbosae et curiosae, loquentes quae non oportet*, și 2° Faptele Apostolilor XVII. 18: *че ба аѣѣѣѣ чѣ-ко дннчъ съ грѣакъ*=*quid vult seminiverbicus (σπερμιλόγος)* etc. În orî-ce mod, ca fonetică, ca morfologie și ca semasiologie, sintem departe de la turcul *ciokadâr*.

43. La pag. LXL No. 41, observațiunile d-lui Gaster despre *criori* sint excelente. Ele rectifică și ceia-ce a fost anormal la mine (pag. 274 No. 44) și ceia-ce era obscur la Schuchardt (pag. XX). Cată să mai adaug însă, că *intunecce* = *intensbrium* noi l'am explicat la pag. 418 No. 29 litt. α, și că etimologia d-lui Cihac: *lunec* = *lubrico*, orî-ce ar dice Schuchardt (pag. XX), rămâne tot imposibilă. Nenorocitul *lunec* ar pute fi mai curînd în legătură cu un om care «se lunea», adecă este «lunatic». In Omiliarul lui Coresi, signat. XV p. 8 și sign. XXXIV p. 5: ЧЕА ЧЕ СЕ ЛОУНІА ШИ ПРАСВЕНЦІН; sign. XIX p. 14: СЕ ЛОНѢЩЕ ШИ ПРЪ КИНАЩЕ; sign. XV p. 8: ЧЕА ЧЕ СЕ ЛОУНЕСКЪ СПОУНЕ-СЕ КЪ СЕ ДРЖѢЩЕ, etc. De asemenea in mitropolitul Varlam, *Invațătura*

1643, f. 220 retro : « ЛУНАНИИ ШИ Л С Н А Б И ШИ САЗЕХУСЦИ ДЕ БЕНЕ ». În paleoslavica ЛУНАБХ «lunaticus», ЛУНИТИ-СА «lunaticum esse». Dela *lunatec* la *lunec* tranzițiunea logică este prin «nestatornic» = «care nu stă bine» = «șovăitor». Cfr. în franceză : «il a des lunes, il est sujet à des lunes, se dit d'un homme fantasque et inégal» (Littré). Sub raportul morfologie și semasiologie, *a luneca* ar fi cătră *a luni* întocmai ca *a orbeca* cătră *a orbi*. Cfr. în *Molitâvnic*, Bălgrad, 1689, f. 174 : «А С Н Е К А Р Ъ Г Х У Д Р И Л О Р М К Л Е ».

44. La pag. LX No. 44, despre *ghiocă*, vezi cele spuse mai sus la pag. LXXVI No. 18.

45. La pag. LXI No. 52. Cum ore ar pute să derive *găde* din maghiarul *gabos*, adică *-de* = *-bos* ? Despre etimologia d-lui Cihac *găde* = pol. *kat* nu vorbim.

46. La pag. LXI No. 54, vom observa că *ghidinac* sau *godinac* nu poate fi «eine Corruption» din *cozonac*, căci *z* derivă din *d*, dar nu vice-versa : «ein einmal durch *j* afficirter Buchstabe wohl noch eine Reihe weiterer Veränderung durchmachen, zu seinem ursprünglichen Laut aber ebenso wenig wie «der Fluss zu seiner Quelle zurückkehren kann» — a spus de mult Curtius, Griech. Etym⁹. p. 27. Măntinem cele duse la pag. 282 No. 74.

47. La pag. 283 No. 78, despre *gigan*, să se alăture cele duse de d. Gaster la pag. LXI No. 57. Vom mai adăuga că la Bulgari porcul selbatec se cheamă гѣнк, iar în dialectele ruse хряк, крек și хляк, ceea-ce confirmă pe deplin originea onomatopetică a cuvintului, v. Budilowicz, Первобытныя Слѣныя, Kiev, 1878, t. 1, p. 189.

48. La pag. 287 No. 101, despre *lostun*, a se alătura observațiunea d-lui Gaster la pag. LXIII No. 66.

49. La pag. LXIV No. 74 ipoteza d-lui Gaster *mătele* = *măselele* este o scăpare din vedere. Măntinem cele duse la pag. 291 No. 111. *Măte* ca «ancoră», prin traducere literală din slavicul кѣта dela кѣтѣ «pisică» sau «măță», figurează adesea în vechile tipărituri române. Ca specimen mai remarcabil, vom cita din Noul Testament dela 1648, Faptele Apostolilor XXVII. 29 : СѢ Н С КѢМЕ КАЗѢ Л ПРѢСНѢ ЛОКѢ ПРѢНДОСѢ, ДЕ Л ПНСКѢ АРѢНКХНДѢ ПАТРѢ МѢЦЕ = φοβούμενοι δὲ μὴ εἰς τραχεῖς τόπους ἐκπεσόμεν, ἐκ πρῆμνης ῥίψαντες ἄγκυρας. Editorul mai adaugă apoi la margine : «МѢЦЕ ЛЕ ДЕ ФІЕРѢ КАРЕЛЕ ЦЕНѢ КОРѢ КѢ Л ЛОКѢ ДЕ Н С МѢРѢ КѢ Е К С ОУНГН ДЕ ФІЕРѢ.»

50. La pag. LXIV No. 84, ipoteza d-lui Gaster despre *molid* = slav. *molitva* este inadmisibilă prin lipsa de ori-ce a n a l o g i ă «arbore» = «rugăciune». D. S. Manglică ni-a comunicat o interesantă formă bănățenă a acestui cuvint : *molite*, în care *-ete-* se explică prin *scatete* din *scatu* și mai ales prin bănățenul *săngerete* din *sănger* «cornus sanguinea», vezi Diaconovici Loga, *Grammatica* p. 45. Forma cea tipică *molideu* ne întimpină și în mitropolitul Dosofteiu, *Parimiar* 1672 f. 53 verso : «АДОРАМИ АКОЛО СЪОТѢ МОЛІДѢС». Rămâne dară ceea-ce am dis noi la pag. 293 No. 123. D. Gaster a scăpat din vedere, că tot acolo la No. 122 noi am menționat polonul *modrzejew*, care însă n'are a face cu românul *molidru*.

51. La pag. LXV No. 85 ne surprinde etimologia propusă de d. Gaster : *moștén* din *môște*. Veđi la noi pag. 294 No. 124. Romănesce *moștén* nu se pôte separa de *moșid*, de *moș* și de *moșnég*, întocmai precum nu se pôte separa slavonesce *мошѣнь* «moștén» de *мошѣна* «moșid» și de *мошѣх* «moș» și «moșnég». Ce să dicem însă despre d. Cihac, care — *Dictionnaire* II p. 597 — derivă *moșia* din turcul *mulk* «propriété», adăugând apoi cu gravitate : «le mot n'a rien à faire avec *moș* vieux». Pentru *moșid* din *moș* în speciă, cfr. Du Cange, *Gloss. med. lat.* t. I, p. 494 v. avius. Este remarcabil că la Români, după analogia *moșid* dela *moș*, se formase termenul juridic *fecloria* = «averea ce trece la *feclori*» : *какіе авѣи вчѣнкѣ имѣющѣе*, la pag. 51, act. din 1583. Oare ce fel de cuvânt turcesc va găsi d. Cihac pentru *fecloria*? Par'că îl auzim dicând : «le mot n'a rien à faire avec *feclor* fils».

52. La pag. LXV No. 89, obiecțiunea d-lui Gaster contra *neșcăt* = *nescioquantum* (pag. 295 No. 129) plécă dintr'o analogiă greșită. D-sa dice : «aus *nescioquantum* hätte *neștăt* analog dem *neștine* aus *nescioquinam* entstehen müssen». D. Gaster crede dară că 'n *neștine* numai -*ne* represintă pe -*quinam*, pe când în realitate din -*quinam* a ramas întregul -*cine*, iar *nescio*-s'a redus la *nes*. La genitiv se dice *nes-cut*. Tot așa numai la *nes*-s'a redus *nescio* în *nes-care* = *nescioqualem* și 'n *nes-ce*, pronunțat *neș-te* = *nescio-quid*. *Neșcăt* se referă la *nescioquantum* întocmai ca *nescare* la *nescioqualem*. De ce oare d. Gaster nu preține forma *neștare* în loc de *nescare* = *nescioqualem*, după cum cere *neștăt* în loc de *neșcăt* = *nescioquantum*? În *nescare* și *neșcăt* este -*sc-*, fiind-că urmăză un *a* sau *d*; în *neștine* și *nește* este -*șt-*, fiind-că urmăză un *e* sau *e*, de vreme ce romănesce -*sce-* și -*sci*, dar numai acestea, se pronunță tot-d'una ca -*ște-* și -*ști-*. Resultă dară fără putință de obiecțiune, că *neșcăt* este *nescioquantum*. Texturile dându-ne apoi diminutivul *nișchițel*, actualul *nișel* nu pôte fi decât o contracțiune de acolo, ca în poporanul *muncel* = *munticel* etc. Femininul *nișică* se referă la masculinul *nișel* întocmai ca *vișed* la *vișel*. Nu este nici o rațiune de a recurge pentru *nișică* la albanesul *nyā cika*, de unde nu se pôte explica *nișel*, pentru etimologia căruia d. Gaster se vede silit a alerga la albanesul *nyā țilli* «ore-cine», separând astfel cu totul pe *nișel* de *nișică*, căci *cika* și *țilli* nu au a face unul cu altul.

53. La pag. LXIX No. 134, vom adăuga că ipotesa *zechie* = *setula* (pag. 311 No. 198) începe a se verifica. Făcut atent de către Ascoli (*Studj critici* II, p. 101), cumcă latinul *situla* ne apare în medio-latina sub forma de *sida*, am conchis că și latinul *setula* ar puté să albă o formă medio-latină *secla*. Ei bine, un text italic din 1197 ne presintă în adevăr acéstiă formă, ba încă anume în sens de «hafnă». Iată-l : «Lego Stanuae ancillae meae — unum meum «mantellum et unum *seclum* et unum lavezium» (Du Cange. ed. Carpent. t. VI, p. 147). «Unum seclum» este pentru «unam seclam» sub influința celor-l'alte doă «unum», între carî se află pus la mijloc.

54. La pag. LXVII No. 101 d. Gaster ni se pare a fi pré-laconic. Șterseturile d-lui Cihac merită a fi citate textualmente. Iată-le :

•22. *albugine* certaine maladie des yeux. Ce mot n'a jamais été et n'est pas roumain» ;

•32. *celar* cellier, lat. *cellarium*, n'est pas un mot roumain» ;

•54. *ghidinac* ou *godinac* n'a jamais été un mot roumain» ;

- «56. *giurule* pantalon n'est pas et n'a jamais été un mot roumain» ;
 «58. *gorgan*, colline, tumulus, n'a jamais été un mot roumain» ;
 «60. *incindere* incendier, embraser, attiser, du lat. *incendere*, n'a jamais été un mot roumain» ;
 «72. *mangăr* espèce de monnaie, n'a jamais été un mot roumain» ;
 «77. *mesc*, *mescător*, je puise, celui qui puise, — n'est pas et n'a jamais été un mot roumain» ;
 «81. *misurcă* n'est pas et n'a jamais été un mot roumain» ;
 «83. *mojren* frêne, *fraxinus*, n'est pas et n'a jamais été un mot roumain» ;
 «101. *prăstură* jument n'a jamais été un mot roumain» ;
 «102. *răfrec*, *răfrecătură* chiffon, sont des mots fabriqués par le glossateur de Mr. Hajdén» ;
 «107. *sahaidac* flèche tatar n'a jamais été un mot roumain» ;
 «108. *sămărat*, gai, enjoué, — n'a jamais été un mot roumain» ;
 «110. *a se scarandivi* être dégouté, répugner, n'est pas et n'a jamais été un mot roumain» ;
 «124. *tâmbar* espèce de vêtement, n'a jamais été un mot roumain» ;
 «125. *tivănă* chiffon, de même» ;
 «126. *țicleu* petit-lait, de même» ;
 «130. *uture* chat-huant, chouette, noctua, n'est pas et n'a jamais été un mot roumain» ;
 «135. *șgarbură* botte. Ce mot n'a jamais existé en roumain» etc.

Cu o procedură de demonstrațiune atât de tachigrafică, care consistă pur și simplu în magistrala sentință că ce-va nu numai «n'est pas», dar încă «n'a jamais été», fără a aduce un singur argument, o umbră de probă, măcar un indice, d. Cihac să se aștepte ca vre-un imitator să-l țină într-o bună demință : «Mr. Cihac n'est pas et n'a jamais été», ba chiar : «Mr. Cihac est fabriqué par son éditeur». D. Cihac se va apăra, pôte, trimetând fotografia sa excentricului critic. Degiabă! Am dat și noi d-lui Cihac o fotografie cu *șgarbură*, *prăstură*, *răfrec* etc. (pag. 278), și totuși : «n'est pas et n'a jamais été». D. Cihac, ca să-și constate existența, va alerga atunci la mărturia contemporanilor. Iarăși degiabă! I-am dat și noi mai mulți marturi vechi, la cari a mai adaus d. Gaster, și totuși : «n'est pas et n'a jamais été». E clasic mai cu deosebire sonorul «jamais», care ne-ar face a crede că d. Cihac, afirmând-o prin unicul sefi testimoniu de experiență personală, trăesce pe lume de când se vorbește limba română.

55. La pag. 307 No. 187 și pag. LXVIII No. 127. Din neogrecul τζουλι s'ar fi făcut românesce la masculin *țuliă*, ca în *scatiă* = *καθί*, iar la feminin *țulie*, ca în *chilie* = *κελλί*, *iasomie* = *γιασούμ*, *scumbrie* = *σκομπρί* etc., nici o dată însă *fol* și *tôla*.

56. La pag. LXIX, d. Gaster are dreptate că vechiul român *vare* = actualul *ort*, *ôre*, nu pôte veni din latinul *vel*. D-sa întreabă : «Woher aber *vare*?» Este albanesul *vală* cu același sens, de ex. în Hahn, *Alb. Stud. Lex.* 5 : «*vală* vien sot?» = *ôre* vine astăzi? Cfr. Rossi, *Vocab. Epirot.* p. 1311 : «*val* = ovvero». Chiar Albanesii contrag pe *vală* sau *val* în o, v. ibid. p. 918.

57. Este de mirare că d. Gaster, care cunoște bine vechile tipărituri române, a trecut cu vederea în articolul d-lui Cihac la pag. 148 o enormitate mult mai curioasă decât chiar *urđin* din *ulėtati* sau *pestire* din *apozditi*. Iată textualmente : «Mr. Hajdău dit 221 que *cice* est = *aice*, et de point en point l'ital. «*quici*, employé seulement chez Dante et dans le composé *quiciritta* au lieu «de *quiritta*. Le mot *cice*, qui figure 11 fois dans un inventaire de monastère, «ne signifie nullement *ici*, mais *plus* c.-à-d. *ce qui continue la liste*. C'est le «ns slave *ce* et *ci* en cas que ; *ce veé* plus, du slave *ce* quid.» În limba slovenă *ce veé* sau *ci veé* nu vrea să dică «mai mult», după cum s'ar înțelege din ecuvocul «plus» al d-lui Cihac, ci înseamnă «cu atât mai mult», «je mehr», punându-se tot-d'a-una în opozițiune la *tim veé* «cu cât mai mult», «desto mehr». Să presupunem însă, că slovenul *ce veé* este tot ce îi place d-lui Cihac. De aci încă n'ar urma, că din *ce veé* s'a putut naște românul *cice* și că *cice* înseamnă «plus», iar nu «ici». Cuvântul nu e rar în vechile noastre tipărituri, dintre cari d. Cihac nu cunoște nici una. La mitropolitul Dosofteu, de exemplu în *Parimiarul* dela 1672, f. 53 verso, noi citim : «*какоу пре чича а ѿе*», din Cartea Regilor III. 19, unde latinesce se dice : «Quid tibi hic Eliu», iar grecesce : «Τί σὺ ἐνταῦθα Ἠλιοῦ». După d. Cihac dară, latinul *hic* și greul *ἐνταῦθα*, ambele=rom. *cice*, cată să însemneze de asemenea «plus» ! Mai desă în vechile texturi este forma amplificată *acice*. În Noul Testament dela 1648 ea ne întâmpină la tot pasul, de ex. : «*хоро есто нощу а чича а фн*» (Math. XVII. 4, cf. Luca IX. 33) = «bonum est nos hic esse»; sau : «*тречи де а чича коло*» (Math. XVII. 20) = «transi hinc illuc»; sau : «*чъ фїе а чича чъ не праска*» (Faptele Apost. XXIV. 19) etc. Cum rămâne dară cu slovenul *ce veé* al d-lui Cihac ?

58. La pag. LXI No. 47, despre cuvântul *dumestec* (p. 277 No. 58), d. Gaster ar fi putut aduce d-lui Cihac din mitropolitul Dosofteu, *Parimiar* 1672 f. 10 v. : «*чъ ба ашка ум де фрателе чъс кас де а дмествикъаь татъашъ кас*» din Isaia III. 6, unde latinesce sună : «apprehendet homo fratrem suum vel domesticum patris sui». Sufixul slav *-nic* s'a adaus românesc numai la teme existinți în limbă : *cas-nic* dela *casă*, *puter-nic* dela *putere*, *indoel-nic* dela *indoila*, *fațar-nic* dela *fațare* etc., fără a mai vorbi, negreșit, despre cuvinte întregi slavice. Pe cât timp tema *dumes-* nu există la Români. forma *dumcsnic* din vechiul *dumestec*=*domesticus* nu pôte fi explicată d'adepțul prin sufixul slav *-nik*, ci numai d'ora prin influința de analogia a sinonimului *casnic*. Cfr. Schuchardt pag. XXVIII.

IV. ALIA (Cihac etc.).

59. La pag. 154 : *краније*. Cfr. în Anton Pann, *Povestea vorbei*, Bucurest. 1852, t. 1, p. 134, proverbul : «herghelie de o epă ciufă și braniște numai de o tufă nu se face nici o dată». D. Cihac n'a pus acest cuvânt între «Elements slaves», unde slavisează totuși cuvintele române cele mai neslavice.

60. La pag. 83. Pe când Mihail Vitezul ocupa Transilvania, Fărcaș a fost pus «căpitan al Făgărașului». Vezi crisonul din 20 aprilie 1600 în Cipar. *Archiv pentru filologie și istorie*, p. 21, unde acest general este numit : «bolarinul domniilor mele jupan Foarcaș căpitanul din cetatea Făgărașului». —

D. A. Odobescu, *Analele Societății Academice Române*, t. 10 (1878), p. 199—203, a publicat o interesantă baladă poporană din Romanați, unde între ceilalți paladini ai lui Mihaile Viteazul se menționează :

Popa Stoica din Fărcași,
Care sare șapte pași,
Moșul Fărcașenilor,
Sciea sêma oștilor,
Cred și pe-a răsbóielor;
Care s'a lăsat de popiă
Și s'a apucat de vitejiă
Și de mare mișeliă;
S'a urit biserica
S'a 'ndrăgit sâbióra,
S'a urit ciocanele
Și a 'ncins pistólele;
Lasă tóca netocată,
Plécă la rezbólu să se bată...

61. La pag. 88. Despre criptografia serbă v. Гласник српскога државства, t. XI p. 171 și t. XXXV p. 26; despre cea rusă : Срезневский, О русском таи-нописании, in Записки Академии Наукъ, t. XIX, p. 235 etc.

62. La pag. 222, despre cuvîntul *sârjiță*, constatăm cu plăcere că d. Cihac, *Romanische Studien* t. IV, p. 148, a nimerit adevărata origine : « *sârjiță*, «aujourd'hui moins correct *sîrjôcă*, *sîrjôcă*, méteil, blé de semence, moitié fro-ment, moitié seigle, est croate-serbe сѣражица, nslave соржица ».

63. La pag. 278 No. 59. Cuvîntul *duvalm* se află și în Dosofteiu, *Parimiar* 1672, f. 34 verso : « ш'а8 дѣшув8аѣ кѣмѣаѣе, ши л'ѣ8 прѣдѣаѣ, ши дѣ8аа мѣи а8 сѣиѣ8 дѣи сѣиѣи ». Este și mai interesant de a întâlni această vorbă în glosarul neo-grec al lui Georgiu Hermonymus din secolul XV : « β α λ μ ά ζ. ἱπποκόμος, agaso », v. *Annuaire pour l'encouragement des études grecques*, t. 7 (1873), p. 104, unde d. Decharme observă : « mot dont je ne trouve pas d'explication satisfaisante ». Noi mîntinem dară că *duvalm*, mai corect *duvalmă*, este o vorbă curat românească, formată din *de-valmă* = « gregarius [equus s. pastor] ». Specimenul cel sporadic la Neo-greci și specimene paleo-slavice tot atât de sporadice indică provenința lor română chiar prin scăderea fonetică, căci slaviceul дѣааааа poate veni prin contractiune din românul *duvalmă*, dar nu vice-versa, și cu atât mai mult al nostru *duvalmă* nu se poate naște din forma greacă cea de tot redusă β α λ μ ά ζ. În ordinea cronologică a dezvoltării lor fonice, cele trei forme sînt : *duvalmă* — дѣааааа — β α λ μ ά ζ. Cât pentru *valmă* « asociațiune », « grămadă », originea cuvîntului rămîne de cercetat. În ori-ce caz, etimologia dela ablativul singular slavic *valom*, *valem* « undă », pe care o propune d. Cihac pentru *valmă* (*Dict.* II p. 446), ca și dativul serb *vilama* « nymphis », din care tot d-sa scóte pe đina *Filma* (ibid. p. XVI nota), ca și ori-ce derivațiune dela un dativ sau ablativ, singular sau plural, afară numai dóră de *omnibus*, nu se póte lua la serios.

64. La pag. 223, cuvîntul *canaf* « cîucur » noi l'am derivat din germ. *Knauf* « nasture ». Punctul comun între « cîucur » și « nasture » este « nod ». D. Cihac, *Dict.* II p. 487, dice că *canaf* vine din maghiarul « *kanaf*, fibre, filament, ru-ban ; cfr. esp. *azanefa*, *canefa*, pg. *sanefa* houppe ou frange de lit, de l'arabe

«*aç-çani/ă* ora vestis». Nu înțelegem, prin ce minune fonetică arabul *ç*, spaniolul *s*, portugezul *s* ar fi putut deveni la Unguri *k*, fiind legitimă numai trecerea guturalului în sibilantă, iar nu vice-versa. Maghiarul *canaf* derivă din medio-germanul *knouf* = actualul *Knauf*: «in Kulm. recht 4,51 *knouf* unter «*frauengerade zwischen heften und cürspan genannt*» (Grimm. *Deutsches Wörterbuch*, t. 5, p. 1366). Prin urmare românul *canaf* rămâne tot în legătură etimologică cu *Knauf*, însă prin intermediul maghiarului *kanaf*.

65. La pag. 272 No. 30, *cacan* «taler» n'are a face, după cum am spus, nici cu *qăcan*, nici cu *garanos*. Este un termen străbătut la noi prin relațiuni comerciale din evul mediu cu Italia. Vezi Caix, op. cit. p. 97 No. 261: «sic. *cacagnu*, lomb. *cavagn*, da *cataneus* formato pure da *cara* che nelle Glosse di «Cassel è spiegato *putin largo vaso*».

66. La pag. 273 No. 33. *Indreptare legii* 1652. f. 614 retro: «*аш цопана ас ч н г і а с ж*», unde *șopană* = «dănuitoare», *cinghiasă* = «cântăreță». În mitrop. Varlam. *Invățătura* 1643. f. 341 v.: «*тоуи чеа че глжца кс ч н г і а с ж кс ф а с е р е*». Și totuși d. Cihac pretinde. *Roman. Stud.* IV p. 153. că: «n'est pas un mot roumain».

67. La pag. 219. Cuvântul *vig* ne întâmpină și 'n mitr. Dosofteșu, *Parimiar* 1672. f. 28 r.: «*в н г р і ф а ч е ш н л е д ѣ д е в ѣ н ц и т о р ѡ н ѡ р ѡ*» (Proverb. XXXI, 24), unde în Biblia 1688 ȋdice: «*ч а р ш а ф ѣ р и а с ф ѡ к с т*», grecesce: «*αὐτοδύνας πόρος*». Acesta ne face a ne îndoi de etimologia *vig* = sl. *внѣз*.

68. La pag. 295 No. 128. Despre *naljosul*, *nalsusul*, d. Cihac (*Rom. Stud.* IV p. 169) își permite următoarea petrecere: «Mr. Hajdău ne dit pas de quelle langue il tire ce composé burlesque de son fabricant de vocabulaire (c'est «sans doute *nas jos*—*nas sas* le nez en bas, le nez en haut), il se contente de «remarquer que le mot manque dans les dictionnaires. Et pour raison? Ne vom mărgini de a trimite pe d. Cihac la *Noul Testament* tipărit în Bălgrad la anul 1648, unde va găsi în Luca I. 39: «*ѡт р е ѡ н а л с ѡ с ѡ р ѡ н л е к с д е г р а ж*» = «abiit în montana cum festinatione:» = «*ἐπορεύθη εἰς τὴν ὁρενὴν μετὰ προοδῆς*». În acest mod, cu *nas-jos* rămâne d. Cihac.

69. La pag. 301 No. 161 (cfr. pag. LXXIV No. 10 și XXVI. LXVII No. 111). *Salbed*, nu *sarbed*, se află și 'n Négoe Basarab, *Invățătura*. Buc. 1843. p. 118: «în haîne sparte și întinate și cu fețele salbede».

70. La pag. 304 No. 174. D. Cihac nu cunoscă verbul *șupese* «răvir», ci numai adjectivul *șupatu*, pe care—*Dict.* II p. 395—il lăgă cu *șubred*, cu *șuchiat* etc., legându-le apoi pe toate la rîndul lor cu serbul *šupljiti* «creuser», cu polonul *szczupły* «mince» și mai cîte altele.

71. La pag. 250, XV și LXXIII No. 3, să se observe că inițialul «*r* dur» se găsește, ba încă foarte pronunțat, și 'n dialectul istriano-român. Iată ce ȋdice repozatul Ion Maiorescu. *Itinerar în Istria*, p. 111: «*r* la începutul cuvintelor se pronunță tot-d'a-una cu aspirațiune, cu un fel de *h* sau *i* ca la Traco-român». Și totuși d. Cihac, imperturbabil în agnosticul său dogmatism, nu știe (și) că (și) *Romanische Studien* IV p. 145) a nu vedea: «qu'une orthographe r-

cieuse dans le doublement du *r=rr*. Cătră exemplele dela pag. 250, să mai adăugăm din *Molitdenicū*, Bălgrad, 1689, f. 105 v. : *КАЛА р р а*.

72. La pag. 154 și 241 No. 7, despre *fataciune* = «binage», «terre de seconde façon». Respingând această glosă din acte dela 1545 și 1606, d. Cihac (*Roman. Studien* IV p. 149) decretă că : «*fataciune* n'a que le sens de *portée* du lat. *fetare*», și ne trimite cu gravitate la ale d-sale *Éléments Latins*, adică *Dict.* I, pag. 92, unde se citește în adevăr : «*fetaciune*—*portée*». Este o nenorocire pentru d. Cihac, că Dictionarul d-sale n'a fost consultat nu numai de cătră logofetii dela 1545 și 1606, dar nici măcar de poetul muntén Paris Mumulénu din secolul nostru, a căruia poesiă «Primăvara», publicată în *Curier de ambe sexe*, ed. I, t. I, No. 4, p. 77, cuprinde între altele :

Sórele cum se ivesce,
Pan cu turmele pornesce.
Când e dupre munți și maluri
Ș'apoî ese preste deluri,
Turmele din *fătăciune*
Pornesc sbierând la pășune...

După d. Cihac dară, turmele «abia fătate» alérgă deja a pasce !

73. La pag. 279 No. 61, cfr. pag. LXXVI No. 25. O analogiă interesantă la *femela* = *feminea* și serb. *женска*, ne prezintă limba vallonă în *femerèie* «femme avec une nuance de mépris», pe care Grandgagnage, *Dict. étymologique de la langue wallonne*, Liège, 1845, p. 204, explică prin : «qui tient de la femme, qui appartient au sexe féminin».

74. La pag. 281 No. 68 și pag. XXXI. Pe lingă formele vechi *fughicel* și *funicel*, găsim o formă mai modernă în Molnar, *Sprachlehre* 1788, p. 46 : «*ΦΗΗΗΗΕΛ* das Aass», cu al doilea *n* neorganic, ca în *funingine* din *funigine* = lat. *fuliginem*, *mânunt* = *minutus* etc.

75. La pag. 305 No. 178. D. Cihac, *Dict.* II p. 33, derivă *buléndră* din slav. *platino* «linum», *platū* «pannus detritus» etc., decretând că acest cuvînt «n'a donc qu'un rapport d'idées» cu medio-latinul *balandrana*. Forma slavică cea mai apropiată de *buléndră*, pe care o găsește d. Cihac, este bohemul *planda* «blouse, souquenille». Din întâmplare, acest cuvînt nu se ru-desce cu paleosl. *platino* etc., căci limba bohemă nu nasalisază nici o dată pe slav. *-t-* în *-nd-* sau măcar *-nt-*. Bohemul *planda* vine d'a-dreptul din medio-latinul *opelanda* «pallii vel tunicae species», v. Matzenauer, *Cizi slova*, Brno, 1870, p. 278. Ce mai facem dară cu magistralul «done» al d-lui Cihac ?

76. La pag. 223. Pluralul *кзци* n'are a face nici cu gr. *κίστη*, nici cu germ. *Kasten*, ci este medio-gr. *κάρτι*, menționat între vasele bisericesci : «... ἀλμύς, θομιατόν, κάρτιν» în Du Cange, *Gloss. med. graecit.* p. 618-19, derivând din ital. *cazza* «vas». Astăzi se dice *cafuie*, cfr. Cihac, *Dict.* II, p. 645.

77. La pag. 254 No. 26 și pag. 302 No. 165. D. Cihac, *Dict.* II p. 354, derivă *solz* «squama» din paleosl. *сасъа*, care înseamnă și el excepționalmente «squama», mai mult însă «succus, mucus, pituita», adică ce-va «fluid» (Mi-

klosich, Lex. ad voc.), cefa-ce românul *solz* nu semnifică nici o dată. Termenul slavice propriu pentru «squama» este *лска* sau *лсна*, v. Budilowicz, *Правобитные Славяне*, Kiew, 1878, t. I, p. 66, care s'a conservat la Bulgari, la Sloveni, la Ruși, la Poloni, pe când *лсгъ* cu sensul de «squama» nu există nici într'un dialect slavice. Românul *solz*, pe de altă parte, exprimă tot-d'a-una, după cum am mai spus, ideea de ce-va «tare», «solid», nici de cum «fluid». Așa în documentul din 1580 (p. 254) noi îl vedem în aplicațiune la un arbore: «plop cu *solzii*» = «plop cloturos». Într-o carte de o raritate extremă, tipărită în Bucuresci la 1806 în-4 de «Gavriil Vinețki Avgi-bașa» sub lungul titlu de: *Cărticică ce acum întâiași dată s'au talmăciți după limba legască pre limba rumânescă, care cuprinde întru sine multe lucruri spre folosulă a toată obștea* etc., la f. 65 r. se dă o doctoriă de cai: «*Пенрѣс зѣззъ љднкъ глѣчнѣ каре глѣчнѣ нѣ кѣй тинерѣ* etc.». Aci vedem nu numai sub raportul fonetic *solz* pentru *solz* ca la pag. 302, dar încă în privința semasiologică *solz* = «gâlcă». Etimologia d-lui Cihac *solz* = sl. *лсгъ* întimpină dară dificultăți foarte serioase. Contra etimologiei noastre propriie *solz* = lat. *solidum* este de observat obiecțiunea lui Schuchardt la pag. XXIV. Ambele etimogii fiind struncinate, vom propune o a treia, care ni se pare a fi decisivă. Plecând dela forma *solz*, de unde *solz* prin dissimilațiune, și dela sensul «gâlcă», «glandula», noi găsim în limba bohemă *žlaza*, *želza* cu sensul general de «glandula» și cu sensul special de «gâlcă la cai», «Strengel» (Jungmann, *Slowník česko-německý*, t. 5, p. 863). Într'un text bohem din secolul XIII *žlaza* înseamnă «umflătură», «tumor»: «učině mu va životě taku žlezu» = «îi voiu face pe stomah o așa t u m o r e...» (Hanka, *Starobylá skládanie*, Praha, 1820, t. 4, p. 350). Polonii au forma *žolza*, aproape identică cu cea română, dar numai cu sensul de «gâlcă la cai», «gourme». În dialectele polone ne mai întimpină *zolz*, *zowz*, *zawza*. La Ruși, iarăși cu sensul restrins de «gâlcă la cai», avem *железа*; la Serbi *железда* cu sensul general de «glandula». Cfr. Potebnia, *Къ исторіи звуковъ русскаго языка*, Voronez, 1876, p. 166. Inițialul *z*, *ж*, după o normă a foneticei slave, provine din ario-europeul *gh*, din care s'a conservat urma în forma bohemă *hlaza*, întrebuintată de o dată cu *zlaza* și de unde deminutivul *hlazek* «bătătură la mână», «callosité» (Jungmann, op. cit. t. 1, p. 685). Sensul primitiv al românului *solz* este dară «gâlcă» ca în Vinețki și «clot» ca în crisevul din 1580. Sensul de «squama», «écaille», cată a fi posterior. Este de observat că slavul *žlaza* fiind «glandula», radicalul *жлз-* = *hla-* corespunde lui *gla-* din latinul *glan[d]s* = sl. *желѣдъ*, și atunci finalul *-za* ar pute fi considerat ca un sufix deminutival: «*žla-za*» = «gland-ula»; cfr. sufixul deminutival *-za* în limba albanesă. Cestiunea morfologică însă ne preocupă aci mai puțin decât stabilirea derivațiunii directe a românului *solz*.

78. La pag. 300 No. 157, despre *săval* «quoique, bien que, au moins», pe care noi l'am descompus în *să-va* «dacă vrea», «și libet», d. Cihac—*Roman. Studien* IV p. 173 — observă cu obicinuia sa amabilitate: «L'étymologie «latine de Mr. Hajdeu est tout simplement ridicule», și compară pe *săval* cu «le croate-serbe *sav, sva, sve*, métathèse de *vas, vsa, vse* omnis, totus, vslavé «vsl omnis». Pentru diferitele nuanțe de semnificațiune ale cuvintului *săval* în vechile tipăriture române, dintre care nici una nu se apropie de «omnis», trimitem pe d. Cihac la Bariț, *Catechismul calvinesc*, Sibiu, 1879, p. 129.

unde va găsi tot-o-dată forma *sava*, fără finalul *i*, pe care ar fi putut s'o vedă și la noi în cronica lui Moxa pag. 438 No. 102. Cumcă *săva* nu este și nu poate fi alt ce-va decât *să-va* = «dacă vrea», ajunge a adăuga forma la a doua persoană: *săveri* = «dacă vrei». Așa în Noul Testament dela 1648, Paul la Corint. II. II. 12: «сѣ вери ка-ми ера мѣ поарта деишкиса при домнаѣ, нѣ асѣю рзпавъ...» Pentru *va* = *crea* și *veri* = *vrei*, Iată de ex. din mitrop. Varlam, *Invățătură* 1643, f. 265 v.: «те асѣ оунде нѣ вери тѣ, че акало оунде ба еаѣ». Negreșit, toate acestea nu vor convinge pe d. Cihac, care pretinde, mai pe d'asupra, că la Români *să* n'a însemnat nică o dată «dacă». Afară de numeroasele texturi din tomurile I și II. afară de texturile nu mai puțin numeroase reproduse sau citate de d. Cipar, toate cu *să* = «dacă», ne vom mărgini a aduce aci, pentru hatîrul special al d-lui Cihac, un text unde *săva* «măcar» și *să* «dacă» figurează mai de multe ori unul lingă altul, anume din mitrop. Varlam II f. 63 v.: «сѣ ван фокѣ сѣ м'аре арде, сѣ ван фѣтерн сѣ м'аре мѣрка, сѣ ван марѣ сѣ м'аре рнека, сѣ ван саѣте сѣ м'аре тѣа, сѣ ван тотѣ трѣнсаѣ р мѣн де кѣ-кѣци сѣ с'арѣ здруѣника, еѣ де христѣ нѣ мѣ воѣс деѣѣа», adică: «măcar foc dacă m'ar arde, măcar fieri dacă m'ar mânca, măcar marea dacă m'ar îneca, măcar sabia dacă m'ar tăia, măcar tot trupul în mîi de bucăți dacă s'ar zdrumica...», mai adăugând apoi d. Cihac din par-te: «eu de serbul *sav* nu mă voi lepăda».

79. La pag. 257 No. 29. Forma organică a lui *gru* este *gruntu*. Dela Ro-mâni cuvîntul a trecut la Ruteni din Bucovina și la Huțuli, v. Miklosich, *Wanderungen der Rumunen* p. 16: «*grunt*, *hrunt*, *Anhöhe*, *Hügel*; *grunyk*. Diminutiv von *grunt*.»

80. La pag. 219, derivând pe românul *brăslă* din братство, noi am uitat a aduce semnificațiunea cuvîntului slav. Profitând de acesta, d. Cihac (*Roman. Stud.* IV p. 147) dice: «Mr. Hajdău déduit *brăslă* du russe *bratstvo* fraternité». Nică despre «russe», nică despre «fraternité», noi n'am spus nimic. Братство nu numai братство, este și paleo-slavic (Miklosich, *Lex* p. 44). La Ruteni *bratstvo*, ca și la Poloni *bractwo*, înseamnă nu numai «fraternité», ci încă «corporation», «compagnonnage», «association», v. Лѣтопись Грабянки, Kiev, 1853, p. 335, adecă întocmai românul *brăslă*. D. Cihac (*Dict.* II p. 217) dice că *brăslă* derivă din «vsl. *brüselü*, *brüselü*, testa, tabula, *brüselije* testă; donc les personnes portées sur cette tabula, sur ce registre». Din nenorocire pentru d. Cihac, sl. *brüselü* nu înseamnă «tabula» în sens de «registre», ci numai de «lespede», grecul πλάξ (Miklosich, *Lex* p. 46); și chiar dacă *brüselü* ar fi «registru», tot încă d-sa ar trebui să ne arete măcar o singură limbă, în care vre-o «corporațiune» se va fi calificat «registru». Că pentru transițiunea fonetică *brăslă*, adecă *braslă* din *bratstvo*, ea s'a putut face nu numai prin *braslă* = *brasvo* ca în *naraciță* = *narăkvitsa* (pag. 219), dar și prin *braslă* = *brasto*, ca în *coraslă* din *corastă*, *cășlig* din *căștig* etc., cfr. mai suspag. XXXIII.

81. La pag. 53. D. Cihac, *Dict.* II p. 51, pentru filiațiunile cuvîntului *ciobăta* nu vrea să cunoscă decât formele slavice. Italianul *ciabatta* și cele-

lalte forme occidentale îi rămân necunoscute. De asemenea nu scie despre vechiul termen juridic «banî de clobôte».

82. La pag. 432, despre *vârcolac*, cfr. *Indreptare legii* 1652 f. 384 v.: «Πεντὰς μορτακας δε κα αφαα επιγραφον κερσα-ν ζικκα βρυκολακας». D. Cihac, *Dict.* II p. 448, pînă la un punct și Schuchardt, mai sus p. XXVI, identifică pe *tricolietu* sau *pricolietu* cu *vârcolac*. Sub raportul sensului ar merge, căci *tricolietu*, după expresiunea lui Cantemir (*Descriptio Moldaviae*, ed. Papiu, p. 143): «idem est quod Gallis loup garou». Nu înțelegem însă tranzițiunea fonetică. La Românî *vr* nu trece nici o dată nu numai în *tr*, dar nici măcar în *pr*; pe de altă parte, accentatul *a* din *-ac* nu putea să scadă la *i* din *-iet*. Noi unil nu știm cu certitudine, de unde vine *pricolietu* sau *tricolietu*, dar în ori-ce caz nu din *vârcolac*. Cfr. alban. *trocëlin* «ich klopfen» (Hahn), *trocëliet* «trotatore» (Rossi) etc. Pentru *p=ł* în *pricolietu=tricolietu*, v. pag. 111.

83. La pag. 297 No. 145. D. Cihac, *Dict.* II p. 317, ne asigură că *prădesc* este de același origine cu *rod*. Ne mărginim a menționa această curiozitate. D-sa vine însă de contestă tot-o-dată, în *Roman. Stud.* IV p. 171, existența cuvîntului *prăstură* «lăpă», «jument». Noi din parte-ne credem mai mult în mărturia mitropolitului Dosofteu, care dice în *Parimiar* 1672 f. 34 v.: «cum прѣстѣрнѣ асинаорѣ пѣрѣа апроанѣ де аѣнѣ (lov. l) = «l o e m i n a e asinae pascebantur conjunctae eis» = «αἱ θήλειαι εἰσι ἐνοί».

84. La pag. 274 N. 43, cfr. p. XIX-XX și LXXIII No. 6, etimologia noastră *coteia* din alban. *kut* se confirmă pe deplin prin forma română *cotarlă*. Vezi Alexandri, *Teatru*, ed. Socec, t. 2, p. 657, unde un țeran exclamă în fața unui câine: «A fi un zăvod, pôte? Țibă, c o t a r l ă !». În *cot-arlă* este același sufix ca în *șop-irlă*. De aci proporțiunea: rom. *cot-arlă*: alb. *kut*: : rom. *șop-irlă*: alb. *șapi*. Scăderea lui *a* la *i* în *șop-irlă* față cu *cot-arlă* provine tocmai din *i* în *șapi* față cu finalul consonantic în *kut*. Etimologia *șopir'ă* = alb. *șapi* este și în d. Cihac, *Dict.* II p. 720; d-sa a luat-o însă din a noastră *Istoriă critică*, ed. 1 (1873), t. 1, p. 309.

85. La pag. 312, despre *zilesc* «je passe la vie», D. Cihac (*Roman. Stud.* IV p. 178) decretă: «Ce verbe, que le roumain ne connaît pas, est un mot de l'invention du glossateur de Mr. Hajdeu.» Noi credeam pînă aci că d. Cihac nu scie numai cea-ce ce nu cită; acum însă ne incredințăm, cu o adevărată părere de rău, că d-sa n'a citit nici măcar cărțile pe cari însuși le cită. În același articol cu câte-va pagine mai sus, la p. 148, d. Cihac aduce Gramatica lui Molnar. Va dice dară cine-va că a citit-o? Nu, căci dacă d. Cihac ar fi citit pe Molnar, *Sprachlehre* 1788, ar fi găsit acolo la pag. 269: «*ζῆμαεκ*, fristen das Leben». Ore și Molnar să fie «l'invention du glossateur de Mr. Hajdeu»?

86. La pag. 311 No. 197. D. Cihac (*Roman. Stud.* IV p. 177) dice: «*sorliță* «est à notre avis tout simplement le vslave *orilici*, *orilica*, *orilă*, aquila, avec *s* «prépositif, cfr. *sturz=turdus*». Luerul nu este tocmai atât de «tout simplement» după cum acesta se pare d-lui Cihac. În *sturz=turdus* s'a prepus un *s* inorganic de'naintea unei consone, ca și'n *sgriptor*, *sărențe* etc. Nu există însă în limba română nici un exemplu serios de «*s* prépositif» de'naintea

unei vocale. Chiar de'naintea consónelor un *s* inorganic este rar la Români, în cele mai multe cazuri inițialul *s* rezultând din latinul *ex*, ca în *sbor*=*ex volo*, *schimb*=*ex cambio*, *scol*=*ex cutio* etc. Ar fi însă absurdă o formațiune *sorliță* = lat. *ex*+slav. *orilica*. Deci *sorliță* nu poate fi slavic.

87. Nesciința se poate scuza; neonestitatea — nici o dată. D. Cihac dăce în *Romanische Studien* IV p. 171 : «ngr. *κανίστρι*, alb. *kanistrë*, dont. Mr. Hajdeu «lédut *traistă*». Pentru onórea d-lui Cihac, noi presupunem că d-sa nu ne-a înțeles. Cele dăse de noi, veți-le la pag. 304—5 No. 175.

88. La pag. 299 No. 150 și pag. 301 No. 160, în privința cuvintului *rescumpăr*, *scumpăr* «je me venge». D. Cihac (*Roman. St.* IV p. 172) ne asigură că *scumpărare*, *rescumpărare* «signifient *rémunérer*, *rémunération* = *punir*, *punition*». D-sa nu și-a dat osteneța de a citi nici măcar *Letopisețele* d-lui Cogălnicénu, căci altfel ar fi găsit acolo, ed. I, t. I, p. 230—31, în Cronica lui Miron Costin următórea descriere a morții unui boier din Moldova : «Iară «pre Vasilie Stroiță îl fertase Stefan-vodă, numai învățase pre Nicoriță armașul să-l ducă să vadă perirea celor-l'alți, ca să-l hie grijă mai pre urmă de mórte, că era om tinăr Stroiță și din casă mai vechiu și cinsteț decât «tote casele în țară; ce dălele lui cele slărșite, cum dăce cuvintul : vedënd că «merge la perire și nu-l spusese armașul povestea, s'au apucat de sabia u- «nui dărăban să móră cu rescumpărare, că era om de firea lui ini- «mos». Ore și aci *rescumpărare* nu este «vengeance», ci numai «*rémunération*, *punition*», după cum pretinde d. Cihac ? Ar fi de prisos să mai cităm din vechile tipăriture române. Când mitropolitul Varlam, *Invățatură* 1643, f. 265 v., dăce : «ДІАВОЛЪА ІАСТЕ РЪСКЪСМНЪРЪТЪРЮ», noi traducem prin : «le diable est vindicatif», d. Cihac prin : «le diable est rémunérateur». Dracul cată să-l fie recunoscător. Din nenorocire însă pentru reputațiunea ambilor, iată un text trilinguic. În mitropolitul Dosofteu, *Psaltire* 1688, ps. 57 sună : ВЪСКРЪ-СЪ-ВЪ ДІРЕНТЪА КЪНДЪ ВЪ РЕДЪ СЪСМНЪРЪРЕ = slav. ВЪЗВЕСЕИТЪСЯ ПРАВЕДНИКЪА ЕГДА ВИДНЪА ВЪ ТЪМЪЩЕИЕ = lat. «laetabitur justus cum viderit vindictam». Tot acolo ps. 149 : «ФЪЧЕ РЪСКЪСМНЪРЪРЕ РЪТРЪ ИЗГЪЖИИ = sl. створити мѣстъ въ нѣмъцѣхъ = lat. «ad faciendam vindictam in nationibus».

89. La pag. 308 No. 189, noi am spus : «slavicul *чешакъ* (ail) în legătură cu *чешати-ца* (ustură) ». D. Cihac, *Roman. Stud.* IV p. 176, ne dă cu acest prilej o lecțiune : «le vsl. *чешати-ца* ne signifie nullement *brûler*, mais *se fendre* etc.». De'nțalu, noi n'am spus că *чешати-ца* înseamnă «brûler», ci «a ustura», adică «a ave mănărimă», «avoir la démangeaison». Pe lângă excelentele dicționare paleoslavice al lui Miklosich, d. Cihac ar mai fi putut consulta din când în când și pe al Academiei de Petersburg, t. IV p. 435, unde ar fi găsit : *чешаться* = *свербѣть зудѣть тѣло чешется*. Să mai observe tot-o dată d. Cihac, că noi n'am derivat *чешакъ* din *чешати-ца*, ci numai le-am pus «în legătură».

90. La pag. 129, despre *месереи* = *милостеніи*. D. Cihac, *Roman. Stud.* IV p. 166 - 7, decretéază că *meserri* nu sînt *milostenii* : «La traduction

«par *clarité*, *eumône* n'aurait aucun sens, et *mesreri* (sic) doit être pour «*meserii*» fonctions, affaires, ce qui seul s'accorde avec le sens»; apoi trimite la al setî *Dictionnaire* II p. 194, unde ni se spune că românul *meseriă* este slavicul *мѣрима* etc. Lăsăm să răspundă d-lui Cihac Psaltira lui Coresi din 1577, punând alături pasagele române cu cele din Vulgata. Aşa în ps. V: *Ѧ МОУАЦІА МЕСЕРЕРІЕН ТААЕ* = «in multitudine misericordiae tuae»; aşa în ps. XXXII: *МЕСЕРѢРѢ ДОМННАСН ПАННБ Е ПЕЛМѢТѢАБ* = «misericordia Domini plena est terra»; aşa în ps. LXXXVIII: *ІУ СЖНТѢ МЕСЕРЕРНАЕ ТААЕ* = «ubi sunt misericordiae tuae» etc. Dapă d. Cihac, şi latinul *misericordia* va fi însemnând «fonctions, affaires».

91. La pag. 294, No. 124, în *moşnen* = *moştén* şi *moşnég* = *moştég*, pentru *-gn-* din *-st-* cfr. *ploşniţă* «Wanze» = russ. *платица*, boh. *ploštice*. În *moşnég* însă pare a fi o trecere curat fonetică, dacă nu va fi o contracţiune dissimilativă din *moşnenég*; în *moşnen* este assimilaţiune regresivă *n + n* din *t + n*; în *ploşniţă* — influinţa sufixului *-niţă* din sinonimul *stelniţă* = slav. *стѣнница*. Pentru inorganicul *l* în *stelniţă*, cfr. pag. 273 No. 37, pag. 311 No. 197, iar mai ales excelenta observaţiune a lui Schuchardt dela pag. XXXIII, care ne rectifică pînă la un punct.

92. La pag. 437 No. 93 litt. c. D. Cihac, *Dict.* II p. 262, derivă *platoşă* din formele slavice *plat*, *platy* etc., care toate sînt masculine, şi nu cunoşte mediolatinul *plata* «cuirasse», de unde cuvîntul român vine d'a-dreptul. D-a nu explică, de asemenea, finalul *-şă*; apoi citează, nu se ştie pentru ce, grecul clasic *πλάτη* «rame, aviron»!

93. La pag. 421 No. 46. Ne vînd să cunoască forma română *plaveză* = ital. *palvese*, care nu există decît numai la Italiani şi, prin urmare, nu ne-a putut veni de alturi. d. Cihac — *Dict.* II p. 246 — pretinde că Românii au luat *paveza* dela Slavi.

94. La pag. 436 No. 92. D. Cihac, *Dict.* II p. 538, derivă pe *hiltén* din ung. *hiltén* «perfid» compus din *hit* «loi» şi *-len* «sans», de unde *hiltensug* = *hiltenség*. Se pôte. Pe cât timp însă noi găsim la Serbi forma *ХИТЛЕИ* din *ХИТЛЕИ* cu acelaş sens de «vicién» şi pe cât timp sufixul *-sug* = ung. *-ség* se vînesce şi cu teme slavice, de ex. *priete-sug*, preferim a rămâne indecişi între ambele etimologie.

95. La pag. 438 No. 103. Noi am dat cuvîntul *cœur* fără nici o etimologie! Mai curagios, d. Cihac — *Dict.* II p. 563 — decretă că *cœur* e tot una cu *chior*, derivând ambele din turcul *kior* «aveugle». Ce-I pasă d-sale, că *cœur* era poporan la noi deja în epoca lui Mircea cel Mare, pe când elementele turce nu avuseseră încă timp de a se introduce în România! Ce-I pasă că din *chior* nu se pôte face românesc nici măcar *cior*, iar cu atât mai puţin *cœur*! Cine derivă, ca d. Cihac, pe românul *tivesc* din turcul *qyvirmaq* (*Dict.* II p. 623), *căptuşesc* din *qaplamag* (ib. p. 556), *culbec* din *qabouq* (ib. p. 569), *famen* din *khadim* (ib. p. 576), *galeş* din *dja'i* (ib. p. 579), *genune* din *djehennem* (ib. p. 580), *ghiduş* din *guldurudju* (ib. p. 580), *maş* din *ma'ir* (ib. p. 594), *moş* din *mousinn* (ib. p. 596) *moşie* din *mulk* (ib. p. 597), *becheş* din *iaghys* (ib. p. 600), *zimţ* din *zindjir* (ib. p. 631) etc. etc.

acela nu s'ar teme a trage de însuși *Dumneḡeu* din *Allah*. De unde vine *cœur*, nu scim; dar din *chior* — nici o dată.

96. La pag. 440 Nr. 124. Necunoscând vechia formă *sviněta* dela slav. *свинѣтъ* «plumb», d. Cihac — *Dict.* II p. 612 — identifică actualul *siněta* «fusil, carabine» cu *șișaně* dela turcul «*chechkâně, chichkâně (tufenk)*, vulg. «*ch chaně* etc., ngr. *σισανές, σισχανές*». Prin ce fel de transițiune fonetică *șișaně* ar fi putut să treacă în *siněta*, acesta o scie numai d. Cihac.

97. La p. 280 No. 66. D. Cihac — *Dict.* II p. 500 — decretă că românul *foișor* este ung. *folyosó* «corridor, galerie». Mai întâiu, maghiarul — o trece la noi tot-d'a-una în -*ău*, nici o dată în -*or*: *birău* = m. *biró*, *Cén-gău* = *Csanó*, *șagădău* = *fogadó*, *halău* = *háló*, *heleștău* = *halasztó* etc., încât din *folyosó* s'ar fi făcut *foișău*. În *Roman. Stud.* IV p. 160, d. Cihac combate în următorul mod cele două texturi aduse de noi în tomul I: «Le texte que Mr. Hajdeu cite des Letopisețele, 1-re édition Cogălniceano, tome I p. 167: și într'un *foișor* sus în cetate unde odihnea, à l'appui de son étymologie, en ajoutant que *foișor* paraît avoir ici tout-à-fait l'acception du fr. «*folie* maison de plaisance, ne prouve cela aucunement, car il n'est pas à supposer que Stefan-vodă ait eu une *maison de plaisance* dans sa forteresse. Moxa dit, p. 435: prévê pre mare dintr'un *foișor*; et ici *foișor* n'a non plus le sens de maison de plaisance. Mr. Cihac a donc eu parfaitement raison d'oublier ce mot latin etc.» D. Cihac a uitat să ne spună, de ce anume: «il n'est pas à supposer que Stefan-vodă ait eu une *maison de plaisance* dans sa forteresse». D-sa a mai uitat să ne lămurască, pentru ce adevă în textul lui Moxa (pag. 385) împăratul bizantin Teofil nu putea să aibă un *foișor* = «maison de plaisance», de unde să-și petrecă «privind pe mare». După d. Cihac, Stefan-vodă și împăratul Teofil «se odihneau» și «petreceau» în *foișor* = ung. *folyosó*, adevă în nesce «coridore», căci în limba maghiară — observați bine — *folyosó* nu înseamnă nici o dată alt ceva decât «coridor», «der Gang in Gebauden», ba încă și «reumatism», «Zufluss». D. Cihac s'a luat pre cu ușurință după Lexiconul Budan, unde (pag. 222) *foișor* se explică numai prin «atrium» și «porticus». Sensul fundamental al cuvîntului pare a fi «o construcțiune arhitectonică ușoră» în genere, începînd dela un simplu frunḡar, «foișor» în accepțiunea strictă a cuvîntului, și pînă la acele artistice «folies», unde foile nu mai figurază decât numai doră în pictură sau în sculptură. În Noul Testament dela 1648 noi citim (Luca XII. 3): «καρε αιν шонтитъ ла оуѣкѣе, ꙗ фоншврѣ съ ва проповѣдѣи» = «praedicabitur in tectis» = «κηροχθήσεται ἐπὶ τῶν ὀμαίων», unde în Biblia din 1688: «καρε αιν шонтитъ ла оуѣкѣе, ꙗ кѣмѣри съ ва проповѣдѣи прѣсте кѣсе», astfel că *foișor* = «cămară» = «casă», dar nici într'un eas «coridor».

98. Dintre cuvintele slavice, trecute la noi în t. I, Dicționarul d-lui Cihac a uitat unele dintre cele mai interesante: *stredě* (pag. 222), *răzleŧ* (pag. 249-50), *plocad* (pag. 297), *arminden* (pag. 310) etc., în locul cărora cele 474 pagini de «*Éléments slaves*» slavisează cu toptanul în drepta și 'n stînga s'ute de vorbe române cu totul străine Slavilor, ba încă multe din acelea pe cari însuși Slavii le-au luat dela noi, după propria mărturie a unor slavisti ca Schafarik, Miklosich, Kalužniacki, Matzenauer etc. Cât despre procedura cea expeditivă a d-lui Cihac pentru a ajunge la cele 474 pagini și pentru a de-

creta în profunzime (pag. VIII) că: «L'élément latin de la langue roumaine ne représente guère qu'un *cinquième* de son vocabulaire, tandis que l'élément slave y entre pour le *double*»; despre acea procedură, pe lângă cele multe specimene indicate mai sus, încă încă unul. La pag. 324, d. Cihac ne dă următoarea etimologie: «Salbă, s., collier; *salba moale* Rhamnus frangula, «Evonymus europaeus; *salbă de galbeni* collier de ducats; *salba drocului* mé-
«chante herbe (au fig.); cfr. pol. *szalba* Verbascum?, *szalba* Ragadiolus?
«l'acception de *collier* tout bonnement, que *salbă* a aujourd'hui, vient de ce
«que les paysannes se font des colliers avec les baies de bourdaine (Rham-
«nus) et de fusain (Evonymus)». Las la o parte confuziunea curat botanici
rhannus frangula — *evonymus europaeus* — *verbascum* — *ragadiolus*, de care
mult ar mai fi ris distinsul botanic reposatul dr. Csihák din Moldova; las la
o parte, că d. Cihac el însuși nu este sigur de semnificațiunea celor două en-
vinte polone, însoțindu-le cu semne de întrebare, deși totuși deduce de acolo
cuvîntul român, pe care altfel nu l'ar pute pune între «Eléments slaves»; ne
voiu mărgini în partea logică a etimologiei. Dela Poloni — dice d. Cihac —
Românii au luat o numire de plantă sau de două plante, și fiindcă «les per-
sannes se font des colliers» cu acea plantă sau cu acele plante, de aci cu-
vîntul a ajuns a însemna «collier tout bonnement». Nicăiri în România țera-
cele nu-și fac salbe din «baies de bourdaine et de fusain». D-lui Cihac îi
trebua o etimologie, a găsit-o; acea etimologie avea nevoie de o justifi-
care, a croit-o; iată totul. «Evonymus europaeus» se cheamă nemțește *Weg-
fahnenhecken*, francezește *bonnet de prêtre* (Nemnich), adică «căciulița popei».
Un elev al d-lui Cihac n'ar avé decât să afirme că: «l'acception de *capucien*
«tout bonnement, que *Kappe* et *bonnet* ont aujourd'hui, vient de ce que le
«prêtres portaient sur la tête des guirlandes de fusain». În realitate însă
nemic nu e mai latin ca *salbă* «collier». Salbele favorite ale țerancelor no-
stre nu sint din «bourdaine» și «fusain» ale d-lui Cihac, ci din mărgele.
În «Craiu-noș» al lui Alexandri (*Teatru*, ed. Socec. t. I, p. 228), ispravnicul
când vrea să înșele pe țerănceuța, îi cântă:

Ît-oîu da salbă de mărgele
Și paftale și inele...

În «Nunta țerănescă» (ibid. t. II p. 378), pețitorii ne spun:

Și cătăm o căprioră,
Tinerică, sprintieră,
Cu ochișori de porumbele,
Cu cosițele 'n inele
Și cu salbă de mărgele...

În poesia noastră poporană, visul de fericire al unei țerance este (Alexandri.
Poesii popul. ed. 2 p. 349):

Să pue la gât mărgele
Și la degete inele,
Paftalute și cordele
Numa'n flori și fluturele,
Ș'apoi să s'arunce 'n joc
Ca un trandafir de foc...

— Hoțul când vrea să îndatoreze pe iubita lui (ibid. p. 288), se plânge că

Lumea 'ntregă ocolî,
Ce căutaî nu găsi :
Căutaî şi de mărgele
Să'l aduc mândruţei mele...

— În fine, idealul de frumuseţă al fetei dela ţeră este (ibid. p. 230) :

Salba cu mărgelele,
Grădina cu florile
Şi ziua cu zorile...

Aci avem dară ceva foarte serios, iar nu «baies de bourdaine et de fusain» ale d-lui Cihac. Ei bine, *salba* = lat. *ex-alba* înseamnă tocmai «margaritata», «din mărgele». Cuvîntul *alba* cu sens de «mărgea» este de o potrivă cunoscut în medio-grăca şi în medio-latina, v. Du Cange, *Gloss. mediae graecitatis* p. 49 : «ἀλβα, unio, margarita» ; id. *Gloss. med. latin.* ed. Carpent. t. 1, p. 136 : «*alba*, gemma, unio, margarita, ab albedine et candore». La Provenţali *asalbat* = *ex-albatus* înseamnă «luminos», de ex :

Domna, ben fon saubut et azaibat
Lo luns mati...

ceia-ce Raynouard, *Lexique roman*, Paris, 1844, t. 2 p. 49, traduce prin : «Dame, bien fut connu et éclairci le lundi matin». Iată ce fel de «bourdaine et fusain» se cuprind în «Éléments slaves» ale d-lui Cihac!

99. La pag. 123 : «moarté lu Calotă ban». Banul craioven Calotă, asupritor pentru ţerani, a murit totuşi într'un mod eroic pentru ţeră. Unul din principalii generali ai lui Mihail-Vitezul, el a întâmpinat la 1600 în capul oştirii române invasiunea turcă şi a perit în luptă cu sabia în mână, după cum ne spune cronicarul otoman Naim-efendi, v. Senkowski, *Collectanea z dziejopisów tureckich*, Warszawa, 1842, t. 1, p. 112.

100. La pag. 306 nota 2. Modul, în care noi am caracterizat atunci metoda lui Diefenbach, se justifică pe deplin prin noua sa carte : *Völkerkunde Osteuropas*, Darmstadt, 1880, unde îl conduce la tot pasul d. Cihac. Sintem recunoscători venerabilului bibliotecar dela Francfort, în ori-ce cas, pentru conştiinţoasă declaraţiune, că n'a putut să consulte lucrările noastre d'a-dreptul, ci numai «mittelbar benutzt» (p. XIII), adică prin d. Cihac : «Cihac's kritische(?) Abhandlung über Hajden in Böhmer, Roman. Studien IV I S. 141—148» (pag. XI). D. Cihac a bine-voit a ne descrie lui Diefenbach (pag. 266) în următorul mod : «Das Hauptverdienst des fleissigen Verfassers ist die geschichtliche und sprachliche Stoffsammlung, bis jetzt aber nicht die sprachliche Kritik und Vergleichung, wie A. v. Cihac scharf (so) und scharfsinnig (so) nachweist (so)». Sintem fericiţi, prin urmare, că numeroasele erori din cartea lui Diefenbach nu ne privesc; ne pare reu însă că şi ele se descarcă tot asupra d-lui Cihac «scharf uud scharfsinnig».

Pe lângă cele dise de noi şi de d. Gaster în Suplementul de faţă, să se mai vedă despre d. Cihac în tom. II pag. 731-3 şi 765 nota. Ori-cum, este de regretat că, voind a se pronunţa între Hasdeu cel «fleissig» şi Cihac cel «scharf und scharfsinnig», Diefenbach n'a consultat în privinţa ambilor pe nesce linguişti străini familiari cu limba română : dacă nu pe A-

scoli, Miklosich și Schuchardt, cei mai competenți dintre toți, cel puțin pe eminentul romanist profesorul N. Caix dela Florența. Noi din parte-ne primim fără rezervă sentința acestor patru, ori-care va fi ea, și nu credem că d. Cihac ar putea să-l recuse, afară numai dora dacă—veți mai sus pag. LXXXII No. 54 — fi va veni pofta de a recurge la obicinuitul său refren când se simte la strîmtoare : «ils ne sont pas et n'ont jamais été». Asupra variațelor aplicări ale acestui fecund refren, fiind-că ni l'am adus a-minte, iată încă un exemplu prin care vom termina, recomandându-l cu tot din-adinsul lui Dieffenbach. În *Dict.* II p. 139-40, d. Cihac trage pe moldovenescul *hojma* «continuellement, sans interruption» din slavicul *tedinakā* prin serbul *odmah*, deși orice începător în slavistică știe că *odmah* derivă prin propozițiunea «та» din slav. *mayati* «agitare», iar *tedinakā* prin sufixul *-akz* din slav. *edina* «unus», încât ar urma *mahati* = *tedinā*, și deși tot-o-dată din *odmah* și din *tedinakā* nu se poate ajunge foneticesece la *hojma*. Acesta însă nu e tot. D. Cihac ne muștră pe noi că am îndrăznit a înrudi pe *hojma* «semper» cu *ghiuș* «senex» = alban. *ghiuș*, căci — dice d-sa — *ghiuș* este cuvînt turcesc : «voir ce mot Eléments tures». Ei bine, căutați în Dicționarul d-lui Cihac «Eléments tures»; vorba *ghiuș* nu se află acolo; ea nu este trecută nici măcar în indicele dela finea volumului. D. Cihac, de sigur, își va fi luat de sîmă mai tîrziu, că *ghiuș* «n'est pas et n'a jamais été». Iată în adevăr ce-va «scharf und scharfsinnig»!

1.

INDICE BIBLIOGRAFIC

FĂNTÎNE ȘI AJUTORINȚE, UTILISATE ÎN TOMUL I.

2. CIFRELE ROMANE INDICA SUPLEMENTUL; ABBREVIATIUNEA CPT SE REFERA LA «CONSPECTUL» PUS LA ÎNCEPUTUL SUPLEMENTULUI.

A. Manuscripte.

- Acte Brancovenesci din Bielgrad. 5.
 Alte manuscripte din Bielgrad. 5. 18.
 Buburuzăi, Istoria universală tradusă din grecesce. 184.
 Codex din epoca lui Mateiu Basarab. 249.
 Condica mănăstirii Bistrița din 1795. 21. 55.
 „ „ „ „ 1859. 22. 55.
 „ „ Cămpulung „ 1855. 97.
 „ „ Cozia „ 1778. 158.
 „ „ Golgota „ 1854. 62. 63.
 „ „ Govora „ „ 21.
 „ „ Jitian „ „ 21.
 „ „ Obedénu „ „ 21.
 „ „ Radu-Vodă „ „ 175.
 „ „ Slobozia-lui-Enache (sec. XVIII). 65. 50.
 „ „ Tisména din 1787. 21. 82. 87. 107. 112. 126.
 „ „ „ 1860. 82. 87. 107. 112. 126.
 „ „ Valea „ 1801. 32.
 „ „ Vieroșu „ 1780. 30.
 „ „ „ „ 1807. 30.
 „ „ „ „ 1861. 30.
 Condica episcopiei Argeș din 1861. 155.
 „ mitropoliei Bucuresci „ 92. 148. 167.

Dictionarium Valachicum ante 1743. 261. 267. 268. 270.

Dictionar slavo-român 1695. 261.

circa 1600. 261 și urm.

sec. XVII. 260.

Macarie, Dictionar slavo-român 1778. 260.

B. Crisóve și zapise.

NB. Paginile sînt indicate prin cifre cursive. Scutările începînd cu: r — „românece”, s — „slavonul M — „din Moldova”, V — „din Valachia.” — Arde cele procese de semnal * sînt reproduse în extensiu în alte numai menționate.

1348 s. Serb. 237.	1580 dec. 12. s. V. 254.
1486 s. V. 125.	1581 ian. 27. s. V. 255.
1526 iuniu 1. s. V. 88.	* 1581 mart. 11. r. M. 28.
1529 s. V. 239.	1582 aug. 27. s. V. 256.
1532 dec. 29. s. V. 239.	* 1583 aug. 4. s. r. M. 43.
1536 maiu 1. s. V. 238.	1583 sept. 11. s. M. 46.
1536 oct. 24. s. V. 239.	* (1583-1585) sept. 22. r. V. 51.
1537 iuniu 20. s. V. 240.	1583 mart. 29. s. M. 50.
1537 dec. 14. s. V. 240.	1586 febr. 11. s. V. 151.
1538 apr. 23. s. V. 239.	1588 ian. 17. s. V. 257.
circa 1540 s. V. 241.	1588 mart. 6. s. V. 257.
1541 febr. 10. s. V. 241.	* 1588 apr. 15. r. M. 49.
1545 iuniu 1. s. V. 241.	* 1588 nov. 4-25. r. M. 179.
1549 maiu 8. s. V. 242.	1589 maiu 28. s. V. 258.
1551 apr. 1. s. V. 243.	1590 maiu 23. s. V. 63.
1555 maiu 10. s. V. 87.	1591 r. V. 56.
1555 s. V. 63.	* 1591 oct. 13. r. V. 55.
1556 apr. 8. s. V. 243.	1593 ian. 6. s. V. 258.
1556 apr. 17. s. V. 244.	* circa 1595 r. V. 62.
1559 sept. 3. s. V. 87.	* 1596 r. V. 65.
1560 maiu 14. s. V. 245.	1596 iuniu 10. s. V. 129.
1560 iun. 16. s. V. 246.	* 1596 r. V. 70.
1560 iuliu 6. s. V. 246.	* 1597 ian. 8. r. M. 76.
1563 maiu 18. s. V. 246.	1597 ian. 18. s. V. 121.
1563 oct. 22. s. V. 248.	* 1597 iuliu 3. r. V. 79.
1564 iuliu 2. s. V. 250.	1597 iuliu 30. s. V. 129.
1568 ian. 8. s. V. 250.	* 1599 dec. 15. r. V. 82.
1569 ian. 8. s. V. 88.	* ante 1600 r. V. 92.
1571 aug. 3. s. V. 251.	circa 1600 r. V. 93.
1572 s. V. 251.	* circa 1600 r. V. 97.
1572 apr. 25. s. V. 61.	1601 apr. 13. s. V. 104.
1573 maiu 13. s. V. 252.	* 1601 maiu 15. r. V. 107.
1573 sept. 4. s. V. 252.	* 1602 apr. 6. r. V. 126.
* 1573 dec. 21. r. V. 21.	* 1602 apr. 8. r. V. 112.
1576 ian. 9. s. V. 253.	* 1602 apr. 13. r. V. 115.
1576 aug. 17. s. V. 31.	1602 apr. 28. s. V. 104.
* 1577 apr. 4. r. M. 25.	1602 iuniu 20. s. V. 129.
1579 iuniu 21. s. V. 253.	* (1602) iun. 25. r. V. 119.
1579 nov. 10. s. V. 253.	* 1603 iun. 14. r. M. 130.

1604 apr. 10. r. V. 131.	* 1621 iunie 30. r. V. 225.
605 (sau 1608) iul. 28. r. V. 139.	1621 dec. . . . r. V. 56.
1606 apr. 15 *. r. V. 148.	1623 mart. 10. r. V. 97.
641 . . . r. M. 151.	* 1636 nov. 14. r. V. 229.
1606 maiu 8. r. V. 155.	1647 ian. 14. r. V. 82.
1608 apr. 15. r. V. 158.	1654 iunie 18. r. V. 98.
încea 1608. . . r. V. 168.	1657 febr. 12. r. V. 99.
încea 1609. . . r. V. 172.	1661 ian. 2. r. V. 99.
617 iun. 1. s. V. 167.	1665 iuliu 23. r. V. 99.
620 maiu 13. r. V. 149.	1669 ian. 27. r. V. 99.
620 nov. 16. s. V. 165.	

C. Uricarii, condicarii și logofeții.

NR. Cifrele în paranteză indică anul sub care se menționează.

(1602). 112.	Gramă din Budesei (1600). 92.
în (1593). 258.	Ion (1569). 88.
i (1576). 253.	Ivan din Bresei (1600). 97. 229.
(1588). 257.	Ivaseo (1588). 257.
oesei. — Veđi Gheorghie dascăl.	Mateu (1599). 82.
a. — Veđi Evtimie.	Mihul. — Veđi Taha.
esul (1560). 246.	Miroslav (1560). 246.
(1581). 255.	Nan cel slab (1545). 241.
lot Negesei (1555). 87. 242.	Necula (1573). 252. — același (?)
i. — Veđi Ivan.	(1582). 256.
ei. — Veđi Gramă.	Negesei — Veđi Bratul.
ă Gheorghie dascăl slovenese	Negre (1572). 251.
. XVIII). 65.	Neguit (1537). 240.
i (1529 - 1538). 239.	Nencul vornic (1595). 62.
1541). 241.	Oprea (1537). 240.
i popă (1654). 98.	Oprea Galbenușa. — Veđi Galbenușa.
(1579). 253.	Padureți. — Veđi Șerban.
ie Ecclesiarul (1795). 21. 22. 54.	Stănilă (1571). 251.
a (1581). 28.	Stoian logofăt (1636). 229.
arul. — Veđi Dionisie.	Stroe (1560). 245.
ie egumen de Bistrița (1573).	Șerban ot Padureți (1579). 253.
(1580). 254.	Ștefan diacul (1577). 25.
ușa Oprea (1551). 243.	Taha Mihul (1563). 246.
ghie Chiriță. — Veđi Chiriță.	Teofan mitropolit (1583). 45. 46.
ghie dascăl ot Berevoesci (1801).	Tiful popa (1606). 148.
33.	Tudor (1536). 238.
ghie logofăt (1588). 49.	Tudor logofăt (1585). 31 etc.
he (1589). 258.	Văleni cel bătrîn (1564). 250.
hi (1602). 119.	Văsilu (1573). 252.
	Vasilie popa (1603). 130.

D. Tipăriture.

NB. Ca de obicei la margine sînt indicate vechile tipărituri române.

- Academia Rusă, Dict. 224. XCI.
 Alexandri, Scrierî. 250. XC. XCIV.
 „ Poesii popul. 268. XCIV.
 XCV.
 * Amfilohie, Geogr. 1795. 144.
 Andresen, Volksetym. 277.
 Aprilov, Bulgarica. 227.
 Arendt, Phonol. 240.
 Aricescu, Revista Archiv. 106.
 * Aristin, Pravila 1652. 144. LXXXVI.
 XC.
 Ascoli, Studj. crit. 283. LXXXII.
 Aufrecht, v. Kuhn.
 Aurelian, Rev. sciint. 245.
 Ausonius. 2.
 Azzolini, Vocab. roveret. 133.
 Bălcescu — Laurian, Mag. ist. 83.
 105. 141.
 Barit, Despre Hasdeu. XLV. LIII.
 LXXVIII—IX.
 Baunack, Graec. 256.
 Belloguet, Gloss. gaul. 269.
 Benfey, Orient u. Occid. 103. 242.
 Cpt.
 Benkö, Transilv. 239.
 Benedictini, Diplomatique. 85.
 Berindă, Lex. slav. 262 etc.
 Bethlen, Hist. Transilv. 121. 165.
 166.
 Bezon, Dict. detissus. 238. 257. 258.
 Bezsonov, Bulgarica. 277.
 * Biblia Șerban-Vv. 1688. 6. LXXXVI.
 XCIII.
 Bielski, Kron. polska. 183.
 Bindseil, Abhandl. 37. 189.
 Biondelli, Dial. gallo-ital. 220. 293.
 294.
 Blau, Griech. v. Mariupol. 223.
 Bobb, Dict. rumân. 304.
 Böhlingk-Roth, Sansk. Wrth. 275.
 294.
 Bojadschy, Gramm. maced. 60. 304.
 Boldetti, Cimiteri. 184.
 Bolintineanu, Poesii. 112.
 Bopp, Vergl. Gramm. 153. Cp.
 Bosio, Roma sotterr. 184.
 Botticher, v. Lagarde.
 Brachet, Gram. hist. 307.
 „ Dict. étym. 307.
 Brugman, R-Laut. 311. chr. 2.
 Budenz, Suffix kos. Cpt.
 Budilowicz, Slavica. LX.
 LXXXVIII.
 Bulengerus, Hist. 182.
 Caix, Etimol. ital. LXXIII. L.
 LXXXVI.
 Camarda, Gramm. alban. 153.
 308.
 Cankof, Gramm. bulg. 189.
 * Cantemir, Cronie. 298.
 * „ Divan 1698. 2.
 „ Descript. Mold. XC.
 Castrén, Nord. Forschung. 269.
 Catalog Bibl. Mosc. 260.
 * Catechism 1657. LXXXVIII.
 Chalkiopoulos, Neogr. 247.
 Charrière, Négoc. du Levant.
 Chassant-Delbarre, Sigillogr.
 Chodzko, Poetry of Persia. 29.
 Chronicon Oltardinum. 166.
 Cihac, Dict. d'étym. 90. 103.
 153. 265. 266. 271. 273-7.
 282. 284. 8. 292-7. 299.
 301. 303. 304. 307. 12. LX.
 LXXX. LXXXII. etc.
 Cihac, Etudes de Hajden. LX.
 etc.
 Cipar, Gram. 144. 247. 279.
 Principia. 6. 269. 280.
 * Crestom. 6. LXXXIX.
 Archiv. LXXXIV.
 Codrescu, Etricar. 166.
 Columella. 309.
 Constantinescu B., Petru Ceret.
 * Coresi, Psalt. 1577. 1. 5. 295. 3.
 312. XCII.
 * „ Omiliar 1580. LXXIV. LX.
 Corsen, Lat. Ausspr. 34. 26.
 100. 103. 162. 269. Cpt.

- * Costin M., Cron. 106. 142. 143.
 166. 239. XCI.
 Curtius, Griech. Etym. 111. LXXXI.
 Cpt.
 Studien. 247. 256. 276.
 288. 311.
 Daniel, Lex. maced. 308. 311.
 Decharme, v. Heronymus.
 Delbarre, v. Chassant.
 Deville, Dial. tzacon. 111. 288.
 290. 291.
 Diaconovici Logu. Gram. rum.
 LXXV. LXXXI.
 Diefenbach, Orig. Europ. 190. 269.
 Goth. Wrtb. 274. 306.
 Osteuropa. XCV-VI.
 Diez, Gramm. 237. 263. 288. 302.
 Cpt.
 Etym. Wrtb. 53. 288.
 * Dionisie Ecclesiarh, Cron. 21.
 Dobrowsky, Lingua slav. 306.
 Dom de Vaines, Diplomatie. 85.
 Dorotheus, Hist. univ. 46. 184.
 Dorsa, v. Rada.
 * Dosofteu, Psalt. 1681. 299.
 * „ Psalt. 1688. XCI.
 * „ Synaxar 1683. 310. Cpt.
 * „ Parimiar 1672. LXXXI.
 LXXXIV. LXXXV.
 LXXXVI. XC.
 Drevnosti. 282.
 Du Cange, Gloss. graec. 256. 305.
 LXXXVII. XCV.
 „ latinit. 54. 61. 222.
 224. 251. 273. 280. 281. 284.
 287. 302. LXXXII. XCV.
 Ebert, Handschriftk. 98.
 Edelspacher, Rum. el. 312 LXXXVIII.
 LXXX.
 Egger, Langage des enfants. LXXXIX.
 Endlicher, Monum. Arpad. 69.
 Engel, Gesch. d. Walach. 167.
 Esarcu, Archiv. Venet. 183.
 Fejér, Diploma. Hung. 35. 61. 289.
 290.
 Fick, Vergl. Wrtb. 295.
 Fischer, Typogr. Seltenh. 98.
 Forbiger, Alte Geogr. 256.
 Fotino, Ist. Dac. 83. 104.
 Frunđescu, Dicț. topogr. 83. 256.
 309.
 Fumagalli, Diplom. 150. 172.
 Gabelentz. 290. 308.
 Gărlănu, Bibl. Bucur. 260.
 Gaster, Über Cihac. LV—LXX.
 LXXIX și urm.
 Glasnik. LXXXV.
 Golembiowski, Ubiory. 53. 238. 257.
 258.
 Grabianka. Cron. LXXXIX.
 Grandgagnage. Etym. wallonne.
 308. LXXXVII.
 Grimm, Gesch. d. d. Spr. 277.
 „ Rechtsalt. 163.
 „ Deutsch. Wrtb. LXXXVI.
 Gröber, Z. f. rom. Phil. 184. 292.
 307.
 Gubernatis, Encicl. ind. 275.
 Guigue, Orig. d. l. signature. 45.
 Gildenstädt-Klaproth, Kaukas. Län-
 der. 312.
 Hahn, Alb. Stud. 249. 276. 290.
 291. 303. 305. 309. LXXXVI.
 LXXXIII. XC.
 Hammer, Hist. ottom. 223.
 Hanka, Slavin. 262.
 „ Starobyta skladanie.
 LXXXVIII.
 Hasdeu, Princ. de filol. 292. 295.
 „ Orig. Craiovei. 171. 247.
 283.
 „ Stroič. 182.
 „ Din Moldova, 46.
 „ Ist. toleranței. 183.
 „ Col. lui Traian. 125. 265.
 280.
 „ Istoria critică. 255. 309.
 LXXXVII. XC.
 „ Archiva istor. 43. 93. 106.
 125. 231. 237.
 „ Ist. limbei rom. 163.
 Heidenstein, Hist. polon. 105. 141.
 142.
 Heronymus, Gloss. graec. LXXXV.
 Hesychius. 190. 290.
 Hinfescu, Proverb. 163.

- Hippeau, Dict. franç. 308.
Hirschfeld, Epigraph. dac. 288.
Höfer, Lautlehre. 100.
Horatius. 302.
Hovelacque, Revue d. linguist. 261.
308.
Hübshmann, Armenisches. 310.
Hyde, De ludis orient. 75.
Jagic, Vokaliz. 292.
Jireč'ek I., Osterr. Kaiserst. 288.
Jireč'ek C., Maurowlachen. LXXIII.
Jungmann, Dict. bohem. LXXXVIII.
Justi, Curdia. 274.
Zendspr. 153. 239.
Ipolyi, v. Wolf.
Kalaydoviez, v. Stroeve.
Karagić, Lex. serb. 268. 275. 294.
298. 299. 309. LXXIX.
Karamzin, Ist. russ. 171.
Kavalliotis, Lex. maced. 249. 291.
296. 297. 304. 307. 308.
Kemény, v. Kurz.
Klaproth, Mém. s. l'Asie. 283. 311.
312.
v. Hildenstädt.
Kovachich, Script. hung. 231.
Kraushaar, De radic. variat. 302.
Kuhn, Beiträge. 74. 100. 240. 269.
270. 274. 294. Cpt.
Zeitschr. 220. 247. 288. 303.
304. 310.
Kurz, Magaz. f. Siebenb. 45. 79. 84.
Lagarde, Annen. Stud. 310.
Arica. 190.
Lane, 1001 Nights. 273.
Lassen, Zeitschr. 247.
Lazarus, Z. f. Völkerpsych. 29.
Laurian, Ist. rom. 104.
v. Balcescu.
Lecce, Gramm. alban. 301.
Legrand, Poèmes grecs. 273.
Le Héricher, Etymol. 308.
Lepsius, Standard-alph. 250.
Tab. Eugub. 150.
Paliogr. 34. 150.
Lerch, Curdia. 274.
Lexicon Budanum. 53. 247. 261.
270-3. 277. 280. 285. 286. 291.
293. 296. 298. 303. 304. 306-8.
310. 311. XCIII. Cpt.
Littre, Dict. 53. 75. 224. 247. 257.
268. 270. 271. 280. 283. 299.
LXXXI.
* Lupul Vv., Pravila 1646. 301. LXXX.
Mabillon, Diplom. 150.
Maciejowski, Prawod. slow. 125.
Mahn, Etym. Untersuch. 53.
Maior P., v. Lexicon.
Maiorescu I., Istrien. 292. LXXXVI.
Malinowski, Cpt.
Mallout, Dict. ture. 223.
Martin-Leake, Greece. 308. 309.
Martinov, Annus gr. slav. 263.
Mateiu Basarab, v. Aristin.
Matzenauer, Cizi slova. 53. 251.
257. 273. 277. 279. 286. 293. 297.
300. 306. 308. 312. LXXXVII.
Maurocenus, Hist. Venet. 182.
Meier, Bessarab. 284.
Melchisedec, Cron. Romanului. 76.
Melgounof, Dialectes pers. 271.
Meunier, Cpt.
Meyer L., Vergl. Gramm. 242.
Micalia, Lex. croat. 265.
Michaëlis, Roman. Wortschöpfung.
LXXIX.
Michel Fr., Argot. 291.
Miladinovtzi, Bulgarica. 309.
Miklosich, Slav. El. 298. 304.
Alb. Forsch. 242. 249.
Cpt.
Vergl. Gram. 35. 90. 188.
288.
Wanderungen d. Rumä-
nen. LXXIII. LXXV.
LXXXIX.
Lex. slav. 86. 273. 274.
276. 279. 292. 297.
299. 302. 303. 306.
LXXXVIII. LXXXIX.
* Molitavnic 1689. LXXXI. LXXXVII.
Molnar, Walach. Wrth. 247. 248.
271. 276. 277. 282. 303.
Wal. Sprachlehre. LXXV.
LXXXVI. LXXXVII. XC.

- Mommsen, Unterit. Dial. 288.
 Montesquieu. 125.
 Montfaucon, Palaeogr. gr. 86. 88. 90.
 Monlau, Etim. castell. 53.
 Müller Fr., Ethnogr. 60. cfr. 100.
 270. 294. Cpt.
 Mumulénu. LXXXVII.
- * Négoe Basarab, Invătăture. LXXXVI.
 Negruzzi C., Poesit. 240.
 Nemnich, Polyglott. 111. 224. 248.
 271. 274. 282. 284. LXXVI.
 XCIV.
 Niesiecki, Herald. 108.
- * Noul Testament 1648. 269. LXXX.
 LXXXI. LXXXIV. LXXXVI.
 LXXXIX. XCIII.
- Odobescu. LXXXV.
 Ofinowski, Multany. 142.
 Ovidius. 292.
- Pann A., Proverb. 144. LXXXIV.
 Papiū. Monum. 21. 83. 120. 141.
 Passow, Carin. Graec. 129.
 Pauli. Antiquit. Galie. 263.
 Pictet, Orig. indo-eur. 111. 248. 287.
 303. 309.
 Pollux. 190.
 Pontbriant, Dict. roum. 247. 270.
 272. 273. 280. 282. 286. 287.
 290. 291. 298. 304. 306. 307.
 Potebnia, Fonol. russ. 157.
 LXXXVIII.
- Pott, Zigeun. 272. cfr. 274.
 ■ Pravila 1640. Cpt.
 Pray, Diss. hist. 311.
 Prendeville, Antic gems. 84.
 Procopius. 309.
- Quintesen, Deminut. rum. 284.
- Rada, Antich. d. Alban. 295.
 Poema alban. 256.
 Raynouard, Lex. roman. XCV.
 Reinhold, Noctes Pelasg. 288.
 Revue d. langues rom. 154. 230.
 Robin-Littre, Dict. d. méd. 281.
 Ronsch, Roman. Etymol. 307.
 Rösler, Rumän. Stud. 299.
 Türk. Elem. 190.
- Rossi, Vocab. alban. 245. 275. 291.
 294. 305. 309. LXXXIII. XC.
- Saharov, Liter. pop. russ. 263. 273.
 Sathas, Bibl. gr. 184.
 Philol. gr. 46. 184.
 Savigny, Droit au moyen-âge. 125.
 Schafarik, Slov. star. 283. 308.
 Scheler, Dict. étymol. 53. 280. 281.
 293.
- Schlegel A., Oeuvres. Cpt.
 Schleicher, Compend. 294.
 Slav. Spr. 302.
- Schmidt L., Vokalismus. 103. 133.
 Schmidt M. 288.
- Schrumpf, Sessuto. 60.
- Schuchardt, Alban. 303. 304.
 Vokalismus. 37. 100.
 v. Gröber.
- Hasden's Texte. I —
 XLIV. LXXXIII și urm.
- Sguropolus, Conc. Florent. 40.
- Senkowski, Collect. ture. XCV.
- Seulescu, Gloss. Cpt.
- Siekel, Palaeogr. 4.
- Silbernagl, Kirch. d. Orients. 194.
- Sineai, Cron. 121. 231.
- Spiegel, v. Kuhn.
- Spontoni, Hist. Transilv. 105. 166.
- Sreznevski, Criptografia. LXXXV.
- Statius. 307.
- Steinthal, v. Lazarus.
- Stier, Alban. Thiernam. 247. 309.
- Stokes, Celtica. 269.
- * Strilbietki, Vocab. rom. 1789.
 259 etc.
- Stroev, Bibliot. Tolstoy. 261.
- Tabula Peutingeriana. 309.
- Tacitus. LXXX.
- Theiner, Monum. Pol. 46. 183.
- Thunmann, Untersuch. 292.
- Titus Livius. 290.
- Toppeltinus, Orig. Transilv. 239.
- Trauschenfels, Gesch. Siebenb. 166.
 XCIII.
- * Freche, Cron. 50. 181. 182. 183. 280.
 XCIII.
- Ujfalvy, Revue de philol. 312.

Wackernagel. Voc. anim. 272.	* Vinețki 1806. LXXXVIII.
„ Umdeutschung. Cpt.	Wolf. Z. f. Mythol. 69.
Vailly. Paléogr. 85.	Vuillers, Lex. pers. 223. 250. 251.
* Varlam. Invățătură 1643. 249.	293.
272. LXXX. LXXXVI. LXXXIX.	„ Gramm. pers. 99. Cpt.
XCI.	Zawacki, Leges Pol. 61.
Venelin. Docum. rom. 255.	Zeitschrift d. d. morg. Ges. 60. 223.
Wenzel. Cod. Arpad. 289.	271. 308.
Villemarqué, Myst. de Jésus. 190.	Ziemann. Mhd. Wrtb. 257.

E. Comunicațiuni.

Bianu. 249. 260.	Mangîucă. LXXXI.
Caragiani. 304.	Sturdza. 179. etc.
Kopernicki. 283.	

II. INDICE PALEOGRAFICO-ISTORIC.

A. Diplomatica.

Alfabet :

- Ɑ** pentru **ă**. 6. 15. 24. 29. 52.
 — **ă**. 15. 24. 73. 137. 216. 227. X.
 — **ă** și **ă**. 15. 24. X.
Ɑ nedistingibil de **z**. 55. 62. 84. 93. 115. 155. 168. 225.
 — confundat cu **z**. 137. 146.
 — **z**. 15.
ⱭⱭ pentru **z**. 53.
z pentru **ă**. 90.
 — **ă** și **ă**. 132. 157. 161. 175. IX.
z nedistingibil de **z**. 55. 62. 84. 93. 115. 155. 168. 225.
 — **z**. 66.
 — confundat cu **z**. 137. 146.
z de us confus. 6. 15. 20. 24. 218.
 — pentru **z**. 20. 252. XI.
 — pentru **z**. XI.
 — numai la finea cuvintului. 110. 227. XI.
 — des întrebuințat. 191.
 — confundat cu **z**. 15.
Ɑ pentru **ă**. 137. X.
 — **ă** de înaintea lui **n**. 266.
Ɑ pentru **n**. 1. 15. 20. 153. 176. XI-XII.

> cum s'a născut. LXXIV-V.
 ă pentru ă. 20. 110.
 ȁ nedistingibil de ă. 66.
 ɛ, forma acestei litere. 84. 93.
 e expres prin ă. 102. 110. 138. 146.
 ————— ă. 138. 217. 233.
 ȧ întrebuințat numai ca cifră. 93.
 ȧ adecă ȧ fără punct d'asupra. 70.
 ȧ pentru ȧ și ȧ. 158.
 ȧ pentru ȧ. 138.
 oȧ pentru ȧ. 15. sq. 28.
 ȧ —————. 84.
 8 cu două puncturi d'asupra. 149.
 Nesiguranța în exprimerea sunurilor ȧ și ȧ. 218. XI.

Blazon :

- ▷ național ca semn de hârtie. 44.
- ▷ particular. 62. 63. 85.
- ▷ domnesc. 108.

Caligrafia :

Litterae columnatae. 3. 4.

- scrie în trei caturi. 4.
presintă numai consóna, vocala sub-înțelegându-se.
4. 20. 29. 40. 59. 117.
în unele documente sînt rare. 70. 93. 191.

Finalul a seriei cu consoana d'asupra rîndului. 80.

- 128.

Litere nitate. 60. 64.

- * adause din pripă. 53. 62. 64.

Scrisórea bătrînilor. 93.

- 2 ómenilor incultă. 34.
 2 femeilor. 172.
 2 urită. 98. 149.
 2 elegantă. 112. 126. 158. 168. 225.
 2 negliginte. 119.
 2 nelegată. 55.
 2 imprăștiată. 130.
 2 inegală. 172.

Inițiale cu roșu. 6 sq. 262.

Monogramme. 54. 70. 84. 126. 140.

Diferența între scrisoarea crisóvelor și a zapiselor. 84.

- actelor manuscriselor. 134. 155.

Accentarea cuvintelor. 30. 61. 77. 124. 147.

2. irracională, 24, 52, 138, 147.

Punctuațiunea : come și virgule. 61. 77.

- irratională d'asupra literelor. 149.

Segment irațional d'asupra cuvintelor. 93. 149.

Siglă : Iw̄ = Ioan. 227.

Copia :

Neexactitatea copistilor în transcrierea texturilor. 21. 22. 33. 82. 92.

107. 112. 126. 149. 158.

„ „ „ descifrarea anilor. 82.

Criptografia :

» în genere. 85.

» bizantină. 86.

» română. 86. 87. 88.

» serbă. LXXXV.

» rusă. LXXXV.

Fac-simile :

Specimene paleografice. 38. 151. 191. 278.

Semnele de fabrică ale hârtiei. Vezi *Hartia*.

Hartia :

Felurile de hârtie. 43. 49. 55. 62. 65. 71. 76. 79. 84. 97. 126. 130. 134. 139.

Fabricile de hârtie. 44. 45.

Fabrica dela Sibiu. 79.

» Brașov. 84. 107. 179.

» din Moldova. 44.

Semne de fabrică. 25. 32. 55. 65. 66. 71. 76. 79. 84. 97. 107. 112. 115.

119. 130. 134. 139. 140. 149. 168. 179. 229.

Hartie înleșată cu altă hartie. 119.

Notițe :

Pe legătura cărților. 18.

Pe dosul actelor. 21. 119.

De altă mână în textul actelor. 33. 80.

Pe marginea actului. 130.

Semnătura :

Subscrierea făcută de altă mână. 56. 66. 134.

» proprie. 45. 46. 47. 121. 135. 144.

» domnescă. 46. 108. 112. 115.

» în monogramă. 98. 119. 134.

» de mâna notarului. 119.

» cu litere de tipar. 134.

» notarială. 180.

«Punerea mânei». 45. 47.

«Punerea degetului» cu cernă. 56. 66. 149.

» numită «pecete». 133.

Apostiluri domnesce. 45. 47. 191.

Grife la subscriere. 98. 135.

Sigillografia :

- Pecete rotundă plaquée 22. 76.
 * * * * * întipărită cu fum. 56. 135. 168.
 * octogonă. 25. 76. 135.
 * ovală de inel plaquée entre deux. 45. 80.
 * * * * * întipărită cu fum. 50.
 * -cameă. 84. 85.
 * întipărită cu cernelă. 28.
 * * * * * fum. 50. 56. 62. 76. 84. 135. 144. 158. 168.
 * cu nume. 135. 168.
 * * * * * monograme. 25. 50.
 * * * * * arabescuri. 25. 76.
 * * * * * figure. 56. 135. 158.
 * * * * * blazon. 62. 63. 85. 108.
 * * * * * domnescă. 108. 112. 115. 119. 126.
 Cără placată în loc de pecete. 172.

Transcripțiunea :

Literală. 4.

Fonetică. 41.

B. Istoria.

Agafion, episcop de Roman. 76. 182.

Barbu postelnic și frate-seu Stroe. 62. Genealogia lor. 63. Fost-a-în din Cantacuzini? 63. Pecetea lor. 62.

Bereudei, trib cumanic. Urmele lui în România. 171.

Berinda Pamba (Paul), călugăr. 262 etc. Originea lui și viața. 262. Ca lexicograf și ca zugrav. 263.

Bosio Antonio. 184. Descrie calacombele Romei. 184. Face portretul lui Zota Tzigara. 184.

Brâncovenii. Scriptele lor în Biblioteca din Bielgrad. 5.

Brasov. Fabrica sa de hârtie și importanța ei în România. 44. 107. 179.

Bruti Bartolomeu, postelnic. 182 etc. Originea lui. 182. Serviciile sale la Venetiani și la Spanioli. 182. Legăturile sale cu Petru Schiopul. 182. 183. — cu Iancu Sasul. 183. — cu Aron-vodă. 183. Titlul ce și da. 183. Propagă catolicismul în Moldova. 183. Mărtea lui. 183.

Bucium Condrea, vornic. 49. Ca ostaș. 50. 183. — ca judecător. 50. 54.

Buzescii. Relațiunile lor către Simeon Movilă. 105. 108. 112. 124.

Buzescu Radu, clucer. Consilier al lui Simeon Movilă. 108. Amic al Ungurilor. 121.

Calotă, ban de Craiova, asupresce pe țerani. 123. Pere în luptă cu Turcii. XCII.

Conciac, ban al Cumanilor, lasă urme în România. 171.

Corbi-de-pétra, sat în Muscel. Insemnătatea lui istorică ca patriă a Corvilor. 231.

Coresi diacon. Modul seǔ de a traduce. 1. 2. Origineu lui și vechimea familiei în Muntenia. 239.

Costum și stófe : 184-5.—atlaz. 118. 258. — benic. 223. — bogasiǔ, 223. 271.—borte. 257.—bucǎ. 257.—buléndrǎ. 305. LXXXVII. —caragiǔ. 258.—cetina. 223. — cofteria. 238. 257. 274.—contes. chintes. 251. 274.—cutni. 223.—dulamǎ. 238. 258. — feregé. 258.—flutur. 257.—frénghi. 250. 281.—gǎure. 251.—gǎurule. 283.—grana. 257 — mușchi. 224.—orșinic. 219. LVIII. —șirincǎ. 223. — șocrǎlat. 258. — tǎmbar. 305. LXVIII.—livénǎ. 305. — tóbǎ. 256 306.—vig. 219. LXXXVI. zarba. 223. 257. etc.

Craiova. Baniǔ ei. 3. 56. 120. 123. Acte dela ei. 3. 56. A avut une-oriceǔe doi Bani. 125.

Cumanǔ, popor turanic. lasǎ urme în Romǎnia. 171. 283.

Dacia dupǎ Ptolemeǔ. 255. 256.

Dacia Malvensis din inscripțiunǔ. 288.

Daciǔ Saldensiǔ ce însemnéǎ ? 255.

Daciǔ Potulatensiǔ ce însemnéǎ ? 256.

Dionisie Ecclesiarchul, ca cronicar și ca uricar. 21. 22. 54.

Farcǎș-aga. 82 etc. 141. Resbóiele lui peste Dunǎre. 83. În Transilvania. LXXXVI. Legenda despre el. 83. 84. LXXXVI. Pecetea lui. 85.

Georgiǎ episcop de Rǎdǎuți. 45. Iscălitura lui. 47.

Ionitiǔ, împérat romǎno-bulgar, transmite Domnilor Romǎni. ca titlu. numele «Ioan». 227.

Márzea spatar. 142. 143. 165 etc.. Numit «cel mare» spre deosebire de un alt Márzea. 165. Originea lui din Moldova și ura contra Movilescilor. 166. Luptele sale în Transilvania și reputațiunea militarǎ. 166. Rechiǎmat în Moldova. 166. Reǔntors în Muntenia. 167.

Mehedințeniǔ, resculatǔ contra lui Simeon Movilǎ. 119 etc.

Mihaiǔ cel Vitéz. Caracterul seǔ aristocratic. 105.

Mihalcea, ban de Craiova. Planul seǔ de a cuceri Transilvania. 120.

Moldo-vlachia. 43.

Movilǎ Gavrilǎ, Domn al Munteniei, stǎpǎnit de muma-sa. 225.

Movilǎ Marghita, Dómnǎ a Munteniei, jócǎ rolul de regentǎ. 106. 225. Acte dela dinsa. 106. 225. Íși dá titlul de «Ioan». 227.

Movilǎ Simeon. 104 etc. Baritatea crisoǔelor lui. 104. Cel deǔntǎiǔ dá cri-

sëve scrise romănesc. 104. Antagonismul lui cu Mihaiu Vitezul. 105. 106. Blasonul lui. 108. Iscălitura lui. 108. Invinge pe Radu Mihnea. 112. Reține pe Poloni și Moldoveni de a asupri Muntenia. 126.

Moxa Mihail, călugăr, cronicar oltén. 339 etc. Fântîinele lui. 340. Frumusețea stilului său romănesc. 341-2. Din gréselă considerat ca Grec. LXXVIII.

Musceleni se deosebău prin pronunțiașinea guturală. 98 sq. 230. — cfr. tom. 2, p. 239.

Olah Nicolae, primat al Ungariei, din familia Basarabilor. 231.

Obiceul pămîntului (droit coutumier). 51. Banî de cîobôte. 53. XLI. «Plata capului» = amendă pentru omor. 54, cfr. 301 No. 160. Aldamaș. 69. 171, XLI. Felurile de «moșiă». 91. 103. 162. 165 etc. «Răvașe domnesci» = *album judicum*. 162. Dreptul de răscumpărare a moșiei. 54. Proces *turpis causa*. 164. *Conjuratores*. 125. 165. Pozițiunea juridică a Țiganilor. 31. 78. 164 etc. «Rumânî», «vecinași». 125. 171. 299. Autoritatea judiciară a vornicilor mari, 54. — a părcălabilor, 61. — a megiașilor, 61. 69. 81. — a Banilor de Craiova. 125. 129.

Oltenia. Urme despre petrecerea în ea a tuturor Romănilor în evul mediu. 293. 298.

Petru cel Șchiop, Domn al Moldovei. Titlul lui. 43. Pecetea lui. 45. Iscălitura. 46. 47. Scrisoarea romănescă. 191. Cunoscințele. 46. Inființeză o fabrică de hărtiă în Moldova. 46. Relațiunile lui cu Papa. 46. Fundator de mănăstiri. 181. 182.

Ratz Giurgi, ban de Craiova. 56.

Stófe. Veđi : *Costum*.

Săcuî. Elemente romăne la ei. 312.

Strilbietzki inființeză o tipografiă în Moldova. 260. Publică manualuri de limba romănă. 260. Titlul ce își dă. 260.

Stroe Postelnic. Veđi : Barbu.

Stroici Luca, logofăt. 45. Însemnătatea sa în literatura romănă. 182. Iscălitura. 47.

Tătari, prădăile și cruđimile lor în Romănia. 93.

Teodosie, mare logofăt sub Mihaiu Vitezul și Simeon Movilă. 119 sq. Descrie romănesc resboiele lui Mihaiu. 120. 121. Capacitatea sa. 120. 121. Onorabilitatea sa. 121. Ura sa contra Ungurilor. 121. Iscălitura. 121.

Teofan, mitropolit al Moldovei, scrie singur crisoșe domnesci. 45. 46. Iscălitura. 47.

Țiganii, rolul lor tradițional de calăi. 239. 272. — Veđi *Obiceul pămîntului*.

Țințerănu Preda, partisan al lui Simeon Movilă. 113.

Tzigara Apostol, editor al unei istorii universale. 184.

Tzigara Zotu, mare spatar, fratele lui Apostol. 183 sq Originea și familia sa. 183. 184. Legăturile și înscrisirea cu Petru Șchiopul. 183. Emigrarea și morțea. 184. Biblioteca sa. 184. Portretul său. 184. 185. Costumul său. 184.

Udrea, ban de Craiova. 135. 141 sq. Călugărit sub numele de Andrei. 136. 143. 144. Vitejia sa și abilitatea militară. 141. 142. Luptele cu Turcii. 141. Luptele cu Polonii. 141. 142. Poema lui Bolintineanu despre el. 142 Înrudirea sa cu Basarabi. 142. Genealogia sa. 143. Caracterul său. 143. Îscălitura. 144.

ERRATA.

Pag.	Kind.	Tipărit :	Citasesc.
VI	22	friedesstiftenden	friedestiftenden
XI	8	Est	Es
XV	6	oder <i>caslovetu</i>	O
—	8 de jos	zwischen	zwischen
XVI	10 —	corăcâi	C'orăcâi
XX	3 —	spi nare	spinare
XXIV	3 —	slawiche	slawische
XXXIV	7 de sus	des u	des u
LXXX	10 de jos	LXL	LX

